

THE
JĀTAKA

TOGETHER WITH ITS COMMENTARY

BEING

TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS
OF
GOTAMA BUDDHA.

FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBØLL

AND TRANSLATED

BY

T. W. RHYS DAVIDS.

TEXT. VOL. I.

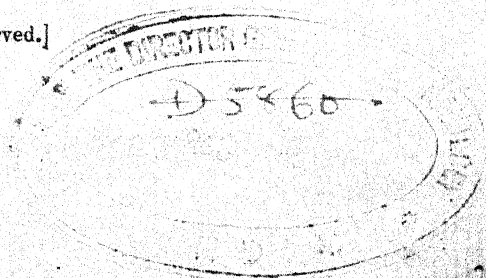
LONDON.
TRÜBNER & CO.

STRASSBURG.
KARL J. TRÜBNER.

KOPENHAGEN.
H. HAGERUP.

1877.

[All Rights Reserved.]

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

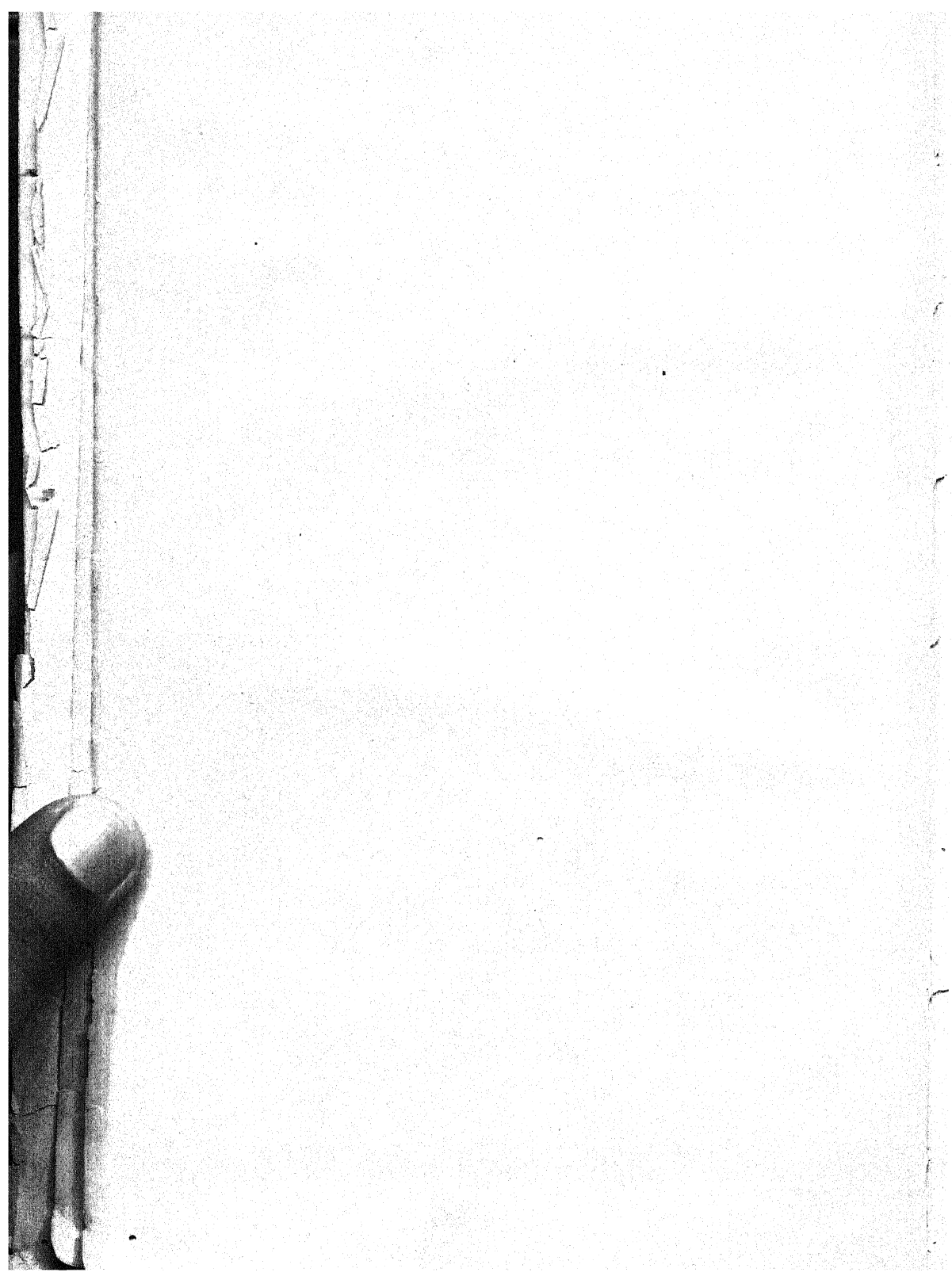
Acc. No. ~~9228~~ 9237

Date..... 3-8-57

Call No. Bpa8

Fam

DEDICATED
TO THE MEMORY OF
THE GREATEST LINGUIST OF THE NORTH
RASMUS KRISTIAN RASK
THE PEASANT'S SON.

PRELIMINARY REMARKS.

To constitute the text I have only had three MSS., the Copenhagen Palm leaf MS. (C^k) described in *Codices Orientales Bibliothecæ Regiæ Havniensis*, Pars 1 p. 36, and two quite recent Transcripts on paper, sent to Mr. Childers by two learned natives of Ceylon, the one by the Buddhist priest Subhūti (C^s)¹, the Editor of Moggallāna's *Abhidhānappadīpikā*, the other by L. Cornille Wijesinha Mudaliyar (C^v).

These three Mss. are all written in Cingalese characters, and represent in fact only one MS. as they agree in very essential readings of which some are evidently wrong, f. i. p. 24 *sucim pi asucim pi* for *sucimhi asucimhi*, p. 47—48 *halāhala* for *kolāhala*, p. 75—76 *pūjayamāno* for *pūjīyamāno*, p. 84 *-sirim* for *-sirī*, p. 112 *sati* for *satiṃ*, p. 122 *tumhe* for *tumhehi*, p. 124 *gamissati* for *gamessati*, p. 142. *gatā* for *gataṃ*, p. 156 *utte* for *utto*, p. 170 *esa* for *esā*, p. 171 the second hemistich is wanting, p. 175 *nandiṃ* for *nandī*, p. 185 *nahāpeti* for *nahāpehi*, p. 192 *añjana* for *añja*, p. 193 *pavītthe* for *pavīttho*, p. 195 *laddhan* for *laddhā*, p. 200 *vaḍḍhiṃ* for *vaḍḍhi*? p. 204 *Sakke* for *Sakke*, p. 206 *Sujātā* for *Sujatāṃ*, p. 224 *ārādheti* for *ārādheti*. The agreement of these as well as all other Cingalese Mss. seems to point to the existence of only one redaction of the *Tepiṭaka Buddhavacana* in Ceylon, and as this redaction, in the course of time, has been considerably corrupted, it will be of the greatest importance, in editing texts, also to be able to collate Burmese and Siamese MSS. When this, some time ago, struck me, I tried to get a copy of the *Jātaka* from Siam, but failed. That is to say, I sent, through the Governor-General of India, copies of what I had hitherto published of the Buddhist Scripture to the King of Siam, and by another way a letter in which I asked the king in return to present me with a copy of the *Jātaka* Book. I do not doubt that he has received my books, but I am afraid that my letter never reached him, and that this is the reason I neither got an answer, nor the MS. I wanted.

Having no other sources² than Cingalese Mss. I can only give

¹ The first part only, the *Nidāna*, written on palm-leaves.

² In the Phayre Collection in London there is no copy of the *Jātakatthavannanā*, and it is only recently I learn that it is to be found at Paris.

the Cingalese Redaction, and try by parallelism to correct it where it is evidently wrong. However, as Pāli is as yet so little known, its study being still so young, I have, for fear of making mistakes, in many instances preferred to give what I found before me, and only in the foot-notes to state my doubts and point to emendations. Should I in any place have misunderstood the text, it must be my excuse that I have had so much to do in the rough part of the work that I have not had time for a higher criticism. Furthermore everybody that has been engaged in this sort of work will willingly, I am sure, excuse any mistakes on my part, as he will know that one's eyes get so dimmed by the dust of the rough work that one is apt to lose sight of the whole which otherwise would illuminate the single parts and make them appear in the right light. But also those who are not acquainted with the difficulties that beset a first edition, will make allowances for any blunders I may have committed, considering that only just now the classical philologists, after publishing and studying texts for four hundred years, have begun by a higher criticism to eliminate the many corruptions that have crept into the classical authors.

As I have made it a rule not to alter anything in the text before me arbitrarily, I have not meddled with such apparent irregularities as *ekadevatāpi* *thātum samattho nāhosi* p. 72, *balavā mettī* p. 189, *bhībhacca* p. 61 and 171 etc.; nor have I ventured to correct such forms as *vutte* p. 156 and *pavitthe* p. 193, considering that you find *e* for *o* in the Magadha dialect. I have only corrected the text in places where I was sure, from other passages, that it was wrong. When I have considered two different readings equally good I have generally in each single case chosen the one that was supported by the two MSS., I think this is the only way in which we at last may arrive at the right spelling of Pāli words, at least as far as the orthography is concerned in which they have been handed down to us through the MSS. Sometimes I have let the Sanskrit orthography guide me, but perhaps wrongly.

That my readers may judge of the state of my materials I have in the first eight sheets given a pretty complete specimen of the various readings of the MSS., but have afterwards shortened them much and shall continue to do so throughout the whole book to save space.

I have taken care not to overload the text with European punctuation.

The printing of the book in three different types is an attempt at disengaging the Text from the Commentary by pointing out the constituent parts of the book, but I am not sure I have always succeeded, still it is quite clear that throughout the book there are three different elements, viz. the frame, the tale and the verbal interpretation, all three kept quite separate, but it seems that

even in the middle of the tale itself there may sometimes be found explanations that more properly belong to the verbal interpretation f. i. p. 99,14. How much of the three constituent parts belongs to the fundamental Jātaka Book is not clear, and cannot be told now as the Jātaka itself does not at present time exist separately.

I have continued to transliterate the Oriental into Latin characters and shall continue to do so in all I publish of Pāli, for it is my conviction that the fine Latin Characters must not only henceforward be applied to languages which have no literature and to literatures which have hitherto not been published, but also that they one day will supersede all other characters when Europeo-American Civilisation has, like a lava, laid itself over all other civilisations and made them into Herculeaneums and Pompeiis.

This edition of the Jātakatthavannanā will appear in five volumes (ten parts) of about 30 sheets each, to be finished in ten years.

Kopenhagen.

V. Fausbøll.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 1 verse 3, for namassanādito read namassanādino.
 — 2 line 2 from the bottom, before ²C* add I. Cfr. Dhp. p. 116.
 — 3 l. 19, for upari pāsāda- read uparipāsāda-.
 — 13 l. 1, for māṇi- read maṇi-.
 — 14 l. 16, yasmā . . . samijjhati must belong to the Comment, and ought therefore to have been printed in small type and without number.
 — 25 l. 2, for vicinissami read vicinissāmi.
 — 26 v. 184, for sadevaketi read sadevake ti.
 — 27 l. 10 fr. the b., after dasapāramiṇi add ².
 — 29 l. 20, for nama read nāma.
 — 31 l. 5 fr. the b., add (Dhp. p. 126).
 — 38 l. 20, for bodhi. So read bodhi, so.
 — 45 l. 10 fr. the b., for esa read esā.
 — 47 l. 14 for sukham dukkham read sukhamdukkham.
 — 50 l. 2 fr. the b., add read haritapattāya?
 — 53 l. 10, for muccitvā read muñcitvā.
 — 56 l. 11, for siribhavaṃ read sirivibhavaṃ.
 — 60 l. 7 fr. the b., add (Dhp. p. 116).
 — 62 l. 12 fr. the b., for -sadiso read -sadiso.
 — 63 l. 10, for Kanthakāṇi read Kanthakaṃ.
 — 80 l. 7, for yevā read yeva.
 — 92 l. 19, for paṭiñṇaṃ read paṭiñṇam.
 — 92 l. 22, for -hirañña- read -hirañña-.
 — 107 l. 14, for ossaṭṭhabhāvo read ossaṭṭhabhāvo.
 — 120 l. 22, for mālākāre read mālākāre.
 — 124 l. 5 fr. the b., for ⁴so all three MSS. instead etc. read ⁴ so all three MSS. ² so all three MSS. instead etc.
 — 131 l. 3, for anavajjam I ought to have adopted the reading of C^s C^v.
 — 131 l. 4, for -saṇṭhitam read -saṇṭhitam.
 — 149 l. 5 fr. the b., for therī read theri.
 — 192 l. 9 fr. the b., for palivethetva read palivethetvā.
 — 215 l. 1 fr. the b., after MSS. add instead of pajjalito sikkhī.

PRELIMINARY REMARKS 2.

In preparing the Second Part of this First Volume for the press I have laboured under great difficulties, the consequence of which has been that the publication has been considerably delayed.

For the Jātakas as far as 42 I have, besides the Copenhagen MS. (C^k or K), had a Transcript by Subhūti (C^o), and for the Jātakas as far as 50 one by Vijesinha (C^v). Of the Jātakas 42—50 I received a Transcript by Subhūti after having printed them, and consequently could only use it for the Corrections. For the Jātakas 50—104 I have had a portion of Vijesinha's palm leaf MS. which that gentleman with no slight risk took out of his MS. and sent by post, he not having time to copy it. Subhūti, in the same liberal spirit, has incurred the same risk by sending some of the Jātakas following after 50, but these I have not been able to profit by as they have not yet reached me.

When I got as far as Jātaka 104 I was left alone, having only the Copenhagen MS. to work from. In the midst of my distress I learned from Childers that there was a copy of the Jātaka in the National Library at Paris, and I at once, without knowing anything of the size of this MS., endeavoured to obtain the loan of it through the Danish Government, but was refused. This however, did not surprise me, as the MS., M. L. Feer informed me, consists of 15 vols, the text being mixed up with a Burmese translation. To make use of such a MS. would always be a difficult task to any one but those who by long acquaintance had become quite familiar with it.

I again made an application through the Government, this time to the St. Petersburg Academy which I knew some years ago had acquired a MS. of the Jātaka from Ceylon, but Schiefner apprised me, on behalf of the Academy, that it was being used by Prof. Minayeff, and consequently I could not have it. In the mean time Prof. Minayeff kindly offered to compare my proofs with the Petersburg MS. A similar offer I had however already had from M. L. Feer in Paris, and I therefore chose the latter as the most practicable. It will thus be seen that had not this gentleman so obligingly come to my rescue I should most likely have had to give up my undertaking. From Jātaka 104 M. L. Feer has, with the greatest kindness and without being wearied by my inquiries, revised my proofs by comparing the corrupted and perplexing passages in our MS. with the corresponding ones in the Paris MS., and in this way it has been possible for me in most instances to arrive at an intelligible text; however, there will of course remain some obscurities that to all appearance might have been cleared up by means of a larger stock of materials.

It is with the deepest sorrow I conclude these remarks, sorrow over the loss of my dear friend R. C. Childers. All who have known this truly good and noble man, this gifted and industrious scholar, must feel what a great loss his friends and literature have sustained by his premature death.

Kopenhagen July 12, 1877.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 4 l. 11, 13, 15, The Buddhavaṃsa-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads piechi-.
- 11 l. 5 fr. the b. āgamanāṃmaggāṃ, so also B-V. (Phayre Coll.)
 - 13 l. 15, for cattāri B-V. reads catuhi.
 - 16 l. 8, for assatthassa mūle B-V. reads assattharukkhamūlamhi.
 - 17 l. 6 fr. the b., for yaṃ B-V. reads yā (= yāni?).
 - 19 l. 18, B-V. dasasabassina.
 - 20 l. 2 fr. the b., B-V. kiṃsmiṃñci.
 - 21 l. 1, B-V. paripūraya.
 - 25 l. 18, for ubhato koṭṭisu read ubhatokoṭṭisu.
 - 27 l. 2, B-V. abhivandisum.
 - 28 l. 21, B-V. kassaci varasahapattīyo.
 - 31 l. 15, for mukhaṃ vivaṭamatte read mukhaṃvivaṭamatte, cfr. p. 279 l. 8 fr. the b.
 - 36 l. 10, B-V. tejasiṃ.
 - 45 v. 259, The Cariyāpitaka-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads bhikkhāyupagataṃ.
 - 45 v. 260, C-P. (Phayre Coll.) sulehi vijjhayante pi kottiyante pi satthihi.
 - 46 v. 266, C-P. mātipā na maṃ dessā atthānaṃ me na desiyo.
 - 47 v. 267, C-P. - - na pi bhāyāmi kassaci mettāphalenupatthaddho - - tadā.
 - 47 v. 268, C-P. - - chavaṭhikaṃ unidhāya - - dassenti nappakaṃ.
 - 47 v. 269, C-P. - - pathavī aviñña sukhaṃdukkhaṃ sāpi dānaphalā - -.
 - 105 l. 17, read medhāvīti.
 - 122 l. 22, so all three MSS. instead of agghiṃ va sandhaman?
 - 126 l. 5, after akāṃsu B² adds Bārāṇasī antarabāhīrānaṃ kiṃ agghati taṇḍulanālīkā assapañcasatehi agghati tāni ekataṇḍulanālīkā iti Bodhisatto imaṃ gātham āha:

Kiṃ agghati taṇḍulanālīkā ca
Bārāṇasī antarabāhīrānaṃ
assapañcasatehi tāni ca
ekā taṇḍulanālīkā ti. Tasmiṃ etc.
- Cfr. L. Feer in Journ. As. 1876. VIII, 520.
- 140 l. 20, read -mahāsālo.
 - 142 l. 20, soḷasanipāte, so all three MSS. instead of dvādasa-.
 - 152 l. 17, after upasāṃvase, add (Dhp. p. 329).
 - 153 l. 22, read dhiratthu.
 - 155 l. 15, for kaṇḍitaṃ read kaṇḍī, taṃ.
 - 155 l. 17, read taṃ sallaṃ ca, mahantaṃ.
 - 155 l. 18, for gālhavedhitaṃ read gālhavedhī, taṃ.
 - 156 l. 8, for raṭṭhehi read rasehi.
 - 158 l. 8, for vatahaṃ read va tahaṃ.
 - 169 l. 17, add 18. after ti.

- Page 171 1.3, 8, 9, 10, 11, 23, 24, for ti read 'ti, likewise in similar passages.
- 171 1.15, etañ --- vadhiṣṣasīti. ought to have been printed in the middle type. After padan ti there seems to be a lacuna, but according to a communication from Mr. L. Feer the MS. at Paris coincides with our MS.
 - 172 1.8, Imasmiñ --- nāma seems to belong to the Comment.
 - 175 1.11, for thapayimsu read thapayimsu.
 - 180 1.22, for adūbhāyasapathaṃ read adūbhāya sapathaṃ.
 - 191 1.10, for atitaṃ read atitaṃ.
 - 194 1.12, galesu, so all three MSS. instead of gale?
 - 197 1.4, for pane read pana.
 - 197 1.12, for heṭṭhāmañcato read heṭṭhā mañcato.
 - 197 1.23, for na cirassa read nacirassa here and elsewhere.
 - 198 1.28, for issariyaṃ nissāya 'pāṇavadhaṃ read 'issariyaṃ nissāya pāṇa-.
 - 211 1.1 fr. the b., note, for imaṃ read imaṃ.
 - 213 1.13, for aṇḍako sampadaletvā read aṇḍakosaṃ padāletvā.
 - 215 1.1, C-P. (Phayre Coll.) has mahā pajjalito sikkhi.
 - 221 1.3, nagaravāsikaṃ, so all three MSS. instead of Jetavanavāsikaṃ.
 - 227 1.13, for n' atthi, Taṃ read n' atthi. Taṃ
 - 235 1.15, for 'kilant' amhā read 'kilant' amhā'.
 - 240 1.20, for pavaṭṭivā read pavaṭṭitvā.
 - 241 1.3 fr. the b., Navanipāte, so all three MSS. instead of Chanipāte (= Ka-potajāṭaka in Pañcanipāta).
 - 248 1.11, Rohiṇījātaka, cfr. L. Feer in Journ. Asiat. 1875. VI p. 282.
 - 248 1.18, for mātu sarīre makkhikā māretvā „vināsaṃ read „mātu -- vināsaṃ.
 - 250 1.1, for rukka- read rukkha-.
 - 253 1.1, for ten' eva vacakāraṇena read ten' eva ca kārāṇena. C^k C^v have teneva vacakāraṇena, C^s teneva kārāṇena.
 - 253 1.2, katvā, so all three MSS., omit katvā?
 - 253 1.6, for aggho read with C^v C^s anaggho.
 - 253 1.7, for ulloki, tato read with C^k C^s ullokite.
 - 254 1.2 fr. the b., note, after MSS. add so also C^s.
 - 254 1.2 fr. the b., note, after ⁵ read so C^k C^s;
 - 254 1.1 fr. the b., note, after ⁶ read so C^k C^s;
 - 255 1.1 fr. the b., note, for both read all three.
 - 255 1.1 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 256 1.2, for attanāpi C^s has attano pi.
 - 258 1.2 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 258 1.2 fr. the b., note, after MSS. add C^s -sīnaṃ.
 - 258 1.2 fr. the b., note, after idāni add C^s idāni nakkhattaṃ bhavissatīti and idāni nakkhattaṃ bhavissatī added after bhavissatī.
 - 258 1.1 fr. the b., note, after ³ add so C^k C^s;
 - 259 1.1 fr. the b., note, after ¹ add so C^s;
 - 260 1.1 fr. the b., note, after devā? add C^s has devā.
 - 260 1.1 fr. the b., note, after ² add C^s.
 - 260 1.1 fr. the b., note, after ³ add so C^v C^s;
 - 260 1.1 fr. the b., note, after ⁴ add so C^v C^s;
 - 261 1.1 fr. the b., note, for so both read so all three.
 - 261 1.1 fr. the b., note, after C^v add C^s.
 - 262 1.3 fr. the b., for hanāpetvā read hanāpetha².
 - 262 1.2 fr. the b., note, for nahāpetvā read nahāpetha.
 - 262 1.2 fr. the b., note, cross out note 3.
 - 265 1.4 & 3 fr. the b., for -sumuggaṃ, sumugge read -samuggaṃ, -samugge.
 - 266 1.2, for nahānānuliṭṭo read nahātānu-.
 - 267 1.22 and p. 268 1.13, for karoṭh' eva read karoṭv-eva?
 - 268 1.23, for macca- read maṭṭa-.
 - 268 1.2 fr. the b., note, after ⁹ add C^k maccasā-.
 - 269 1.21, for surā read suraṃ?

Page 286 l. 16, for ācariyā read ācariyā.

- 290 l. 1, for jimañ ūtagitañ read imañ jūtagitañ.
- 292 l. 10, omit one puppha?
- 296 l. 20, for sīlābhedam read sīlabhedam.
- 300 l. 4, for velāya read velāyo?
- 300 l. 30, for pati- read paṭi-.
- 304 l. 30, for āgantvā read agantvā?
- 305 l. 18, for karomīti paṭijaggāhi read karomīti. Paṭijaggāhi.
- 306 l. 13, for aññañ read aññā?
- 307 l. 11, for iṇaggā read naggā?
- 317 l. 22, for amhākum read amhākam.
- 322 l. 2 fr. the b., note, for du gandha read duggandha.
- 326 l. 1, for pacchā bāham read pacchābāham here and elsewhere.
- 326 l. 20, cross out the comma after atthi.
- 330 l. 16, for valākakam read valāhakatam.
- 331 l. 22, for Pajjunadevamarājassa read -devarājassa.
- 332 l. 3 fr. the b., for khandhāvaram khandhe read khandhāvaramkhandhe.
- 332 l. 1 fr. the b., note, after MSS. add instead.
- 339 l. 4, cross out ² after catuhi.
- 339 l. 11, for janapade read jānapade?
- 339 l. 12, for vapakamme read vapanakammaṇṭe?
- 345 l. 15, for pañca read ca?
- 351 l. 6, for atthi read n' atthi?
- 360 l. 24, for pabbijitānam read pabbajitānam.
- 360 l. 30, for nagaratonikkhamanto read nagarato nik-.
- 367 l. 10, for dhammānūvattī read dhammānu-.
- 370 l. 19, for dānādimmutto read dānādhimmutto?
- 387 l. 8, for kattabbākatabbam read kattabbākattabbam.
- 388 l. 1, for paṭibaddho read paṭibandho?
- 389 l. 8, for yathā ca read yathā vā.
- 389 l. 16, fr. the b., for mayham read mayham.
- 397 l. 18, for pajāpati read pajāpatī.
- 408 l. 23, for lābhagga- read lābhagga-.
- 421 l. 2 & 1 fr. the b., note, for B read Bp.
- 422 l. 20, for kuṇḍakhaṇḍakam read kuṇḍakakhaṇḍakam.
- 422 l. 2 fr. the b., note, for B read Bp.
- 424 l. 1 fr. the b., note, for B read Bp.
- 426 l. 1 fr. the b., note, for B read Bp.
- 427 l. 22, for nikkhanto sadiso read nikkhantasadiso.
- 430 l. 16, for laṅghanapaṭaka yoniyañ read laṅghanapaṭakayoniyañ.
- 433 l. 4 fr. the b., for kareṭiti read kareṇṭiti?
- 442 l. 1, for pariyesamāno read -mānā.
- 442 l. 3, for tāta read tātā?
- 445 l. 14, for ākāsa read ākāse nam?
- 457 l. 20, for nivesānam read nivesanam.
- 459 l. 7, for -gaṇḍusam read -gaṇḍusam.
- 462 l. 20, for sikkhā read sikkhā.
- 470 l. 28, for avatthitattā bhaya- read avatthitattābhaya-.
- 480 l. 1, for jāyati read jāyati.
- 483 l. 13, for kalaham katvā „kassaci read „kalaham katvā kassaci.
- 483 l. 2 fr. the b., add (Dhp. p. 147, 12).
- 486 l. 19, for Bodhisattassa rajjena read Bodhisattam sarajjena?
- 488 l. 13, for mraṇa- read maraṇa-.
- 491 l. 25, for sāmi pāde read sāmipāde.
- 498 l. 15, for utthāya read utthāya.
- 504 l. 14, for nāsiviso read āsiviso?

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA.

1. Jātikotisahassemi pamaṇarahitaṃ hitaṃ
lokassa lokanāthena kataṃ yena Mahesinā
2. Tassa pāde namassitvā katvā Dhammassa c' aṅjaliṃ
Saṅghaṃ ca patimānetvā sabbasammānabhājanāṃ
3. Namassanādito¹ assa puñṇassa Ratanattaye
pavattassānubhāvena bhettvā² sabbe upaddave
4. Taṃ taṃ kāraṇaṃ āganṇaṃ dehitāni jūṭimatā
Aparaṇakādīni purā jātakāni Mahesinā
5. Yāni yesu ciraṃ Satthā lokanittaraṇatthiko³
anante bodhisambhāre paripācesi⁴ nāyako
6. Tāni sabbāni ekajjhaṃ āropentehi saṅgahaṃ⁵
Jātakāni nāma saṅgitaṃ⁶ dhammasaṅgāhakehi⁷ yaṃ
7. Buddhavaṃsassa etassa icchantena ciraṭṭhitiṃ
yācito abhigantvāna therena Atthadassinā
8. Asaṃsatṭhavihārena sadā saddhivihārinā
tath' eva Buddhamittena santacittena viññunā
9. Mahimsāsakavaṃsamhi sambhūtena nayaññunā
Buddhadevena ca tathā bhikkhunā suddhabuddhinā
10. Mahāpurisacariyānaṃ ānubhāvaṃ acintiyāṃ
tassa vijjotayantassa Jātakass' Atthavaṇṇanaṃ
11. Mahāvihāravāsīnaṃ vācaṇāmaggaṇissitaṃ
bhāsissam⁸, bhāsato taṃ me sādhu gaṇhantu sādhuvo.

¹ C^k namassanādino? ² C^k hetvā, C^v hatvā. ³ C^k -nittaraṇa-, C^s -nittaraṇa-
corrected to -nittaraṇa-. ⁴ C^k paripāceti. ⁵ C^s saṅgahaṃ. ⁶ C^s saṅgitaṃ.
⁷ C^s -saṅgāhakehi. ⁸ C^s bhāsissam.

Sā panāyaṃ Jātakassa Atthavaṇṇanā Dūrenidānaṃ Avidūrenidānaṃ Santikenidānaṃ ti imāni tīpi nidānāni dassetvā vaṇṇiyamānā ye naṃ suṇanti tehi samudāgamato paṭṭhāya viññātattā¹ yasmā suṭṭhu viññātā nāma hoti tasmā taṃ tīpi nidānāni dassetvā vaṇṇayissāma. Tattha ādito tāva tesāṃ nidānaṇaṃ paricchedo veditabbo. Dīpaṇkarapādamūlasmiṃ hi katābhinihāraṣṣa Mahāsattassa yāva Vessantarattabbhāvā cavitvā Tusitapure nibbatti tāva pavatto kathāmaggo Dūrenidānaṃ nāma. Tusitabhavanato pana cavitvā yāva bodhimande sabbaññutappatti tāva pavatto kathāmaggo Avidūrenidānaṃ nāma. Santikenidānaṃ pana tesu tesu ṭhānesu viharato tasmim tasmim yeva ṭhāne labbhatīti. Tatr' idaṃ Dūrenidānaṃ nāma:

I. Dūrenidāna.

Ito kira kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake Amaravatī nāma nagaraṃ ahoṣi. Tattha Sumedho nāma brāhmaṇo paṭivasati ubhato sujāto mātito ca pitito² ca saṃsuddhagahaṇiko yāva sattamā kulapariyaṭṭā akkhitto anupakkutṭho jātivādena abhirūpo dassaniyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato. So aññaṃ kammaṃ akatvā brāhmaṇasippam eva uggaṇhi. Tassa daharakāle yeva mātāpitāro kālam akaṃsu. Ath' assa rāsivaddhako amacco ayapotthakaṃ³ āharitvā suvaṇṇarajatamaṇimuttādibharite gabbhe vivaritvā „ettakaṃ⁴ te kumāra mātusantakaṃ ettakaṃ pitusantakaṃ ettakaṃ ayyakapayyakānaṃ“ ti yāva sattamā kulapariyaṭṭā dhanāṃ ācikkhitvā „etaṃ paṭijaggāhīti“ āha. Sumedhapāṇḍito cintesi: „imaṃ dhanāṃ saṃharitvā mayhaṃ pitupitāmahādayo paralokaṃ gacchantā ekaṃ kahāpaṇaṃ pi gahetvā na gatā, mayā pana gahetvā gamana-kāraṇaṃ kātuṃ vaṭṭatīti“ rañño ārocetvā nagare bheriṃ⁵ carāpetvā mahājanassa dānaṃ datvā tāpasapabbajjaṃ pabbaji. Imassa paṇ' atthassa āvibhāvattaṃ imasmim ṭhāne Sumedhakathā kathetabbā. Sā paṇ' esā kiñc' āpi Buddhavaṃse niraṇṭaraṃ āgatā yeva gāthābandhanena pana āgatattā na suṭṭhu pākāṭā, tasmā taṃ antaraṇṭarā gāthābandhadīpakehi vacanehi saddhiṃ kathessāma. Kappasatasahassādhikānaṃ hi catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake dasaḥ saddhehi avivittaṃ Amaravatīti ca Amaraṇa ti ca laddhanāmaṃ nagaraṃ ahoṣi; yaṃ sandhāya Buddhavaṃse vuttaṃ:

¹ C^s C^v seem to have viññānattā and C^k viññānatthā ² C^k pitito. ³ so all three MSS. ⁴ C^v ettakaṃ. ⁵ C^s bheriṃ.

12. Kappe ca¹ satasahassee ca caturo ca asaṁkhiye
Amaraṁ nāma nagaraṁ dassaneyyaṁ manoramaṁ
dasahi saddehi avivittaṁ annapānasamāyutan ti.

Tattha dasahi saddehi avivittan ti hatthisaddena assasaddena rathasaddena
bherisaddena mutiṅgasaddena vipāsaddena² gītasaddena sammāsaddena saṁkha-
saddena tālasaddena³ „asanātha“⁴ pivatha khādathā“⁵ ti dasamena saddenā ti
imehi dasahi saddehi avivittaṁ⁶ aho. Tesāṁ pana saddānaṁ ekadesam
eva gahetvā

13. Hatthisaddaṁ assasaddaṁ bherisaṁkharathāni ca
khādatha pivathā 'c-eva annapānena ghoṣitaṁ ti

Buddhavaṁse vuttagātham vatvā

14. Nagaraṁ sabbaṅgasampannaṁ sabbakammamupāgataṁ
sattaratanasampannaṁ nānājanasamākulaṁ
samiddhaṁ devanagaraṁ va āvāsaṁ puñṇakammaṇaṁ.
15. Nagare Amaravatiyā Sumedho nāma brāhmaṇo
anekakoṭṭisannicayo pahūtaḍḍhanadhañṇavā⁶
16. Ajjhāyako mantadharo tiṇṇaṁ⁷ vedāna pārāgū⁸
lakkhaṇe itihāse ca sadhamme pāramiṁ gato ti

vuttaṁ hi. Ath' ekadivasaṁ so Sumedhapāṇḍito upari pāsāḍavaratāle
rahogato hutvā pallamaṁ ābhujitvā nisīno cintesi: „punabbhave
paṇḍita paṭisaṁdhiḡgahaṇaṁ nāma dukkhaṁ tathā nibbattaṁ nibbattaṁ tathā
saṁrabhedanaṁ, ahaṁ ca jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo ma-
raṇadhammo, evaṁbhūtena mayā ajjātiṁ ajaraṁ avyādhim adukkham
asukhaṁ sītaṁ Amatamaḡhaṇibbānaṁ pariyesitum vaṭṭati, avassam
bhavato muñcitvā nibbānagāminā ekena maggena bhavitabbaṁ“ ti; tena
vuttaṁ:

17. „Rahogato nisīditvā evaṁ⁹ cintesi' ahaṁ tadā:
'dukkho punabbhavo nāma saṁrassa ca bhedaṇaṁ.
18. Jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo c' ahaṁ tadā
ajaraṁ amaraṁ khemaṁ pariyesissāmi Nibbutiṁ.
19. Yaṁ nūn' imaṁ pūtikāyaṁ nānākūṇapapūritam¹⁰
chaddhayitvā¹¹ gaccheyyaṁ anapekko anatthiko.

¹ C^v omits ca. ² C^k C^s viṇa-. ³ C^s tāla-. ⁴ C^s aspaṭha. ⁵ C^v vivittan.
 ⁶ C^s C^v pahuta-. ⁷ C^k tiṇṇa, C^v tiṇṇa corrected to tiṇṇaṁ. ⁸ C^k C^s pārāgu.
 ⁹ C^s evaṁ. ¹⁰ all three MSS. -kūṇapapūritam. ¹¹ C^k chaddhayitvāna, C^s jaddhayitvāna.

20. Atthi hehiti so maggo, na so sakkā na hetuyo,¹
pariyesissāmi taṃ maggaṃ bhavato parimuttiyā' ti.

Tato uttarim pi evaṃ cintesi: „yathā hi loke dukkhassa paṭipakkha-bhūtaṃ sukhāṃ nāma atthi evaṃ bhave sati tappatipakkhena vibhava-nāpi bhavitabbaṃ, yathā ca uṇhe sati tassa vūpasamabhūtaṃ sītaṃ pi atthi evaṃ rāgādīnaṃ² vūpasamena Nibbānenāpi bhavitabbaṃ, yathā ca pāpakassa lāmakassa dhammassa paṭipakkhabhūto kalyāṇo anavajja-dhammo pi³ atthi yeva evaṃ eva pāpikāya jātiyā sati sabbajātikhepanato ajātisamkhātena Nibbānenāpi bhavitabbaṃ evā“ 'ti: tena vuttaṃ:

21. 'Yathāpi dukkhe vijjante sukhāṃ nāma pi vijjati
evaṃ bhave vijjamāne vibhavo pi icchitabbako.
22. Yathāpi uṇhe vijjante aparaṃ vijjati sītaṃ
evaṃ tividhagga vijjante Nibbānaṃ icchitabbakaṃ.
23. Yathāpi pāpe vijjante kalyāṇaṃ pi³ vijjati
evaṃ eva jāti vijjante⁴ ajātiṃ pi icchitabbakaṃ' ti.

Aparaṃ pi cintesi: „yathā nāma gūtharāsīmi nimuggena purisena dūrato pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ mahātaḷakaṃ disvā 'katarena nu kho maggena ettha gantabbaṃ' ti taṃ taḷakaṃ gavesituṃ yuttaṃ yaṃ tassa agavesanaṃ na so taḷakassa doso evaṃ kilesamaladhovane Amatamahānibbānataḷake vijjante tassa agavesanaṃ na Amatamibbāna-mahātaḷakassa doso, yathā ca corehi samparivārito puriso palāyanamagge vijjamāne pi sace na palāyati na so maggassa doso purisass' eva doso eva kilesehi parivāretvā gahitassa purisassa vijjamāne yeva nibbāna-gāmiṃhi sive magge maggassa agavesanaṃ nāma na maggassa doso puggalass' eva doso, yathā ca vyādhipīḷito puriso vijjamāne vyādhi-tikicchake vejje sace taṃ vejjaṃ gavesitvā vyādhin⁵ na tikicchāpeti na so vejjaṃ doso evaṃ eva yo kilesavyādhipīḷito kilesāvūpasama-maggakovidāṃ vijjamānaṃ eva ācariyaṃ na gavesati tass' eva doso na kilesavināśakassa ācariyassā“ 'ti: tena vuttaṃ:

24. 'Yathā gūthagato puriso taḷakaṃ disvāna pūritaṃ
na gavesati taṃ taḷakaṃ na doso taḷakassa so
25. Evaṃ kilesamaladhove vijjante Amatantale⁶
na gavesati taṃ taḷakaṃ na doso Amatantale.⁷

¹ C^o hetuyo. ² C^o rāgādīnaṃ. ³ C^s kalyāṇaṃ pi 'corrected to kalyāṇaṃ api. ⁴ C^v evaṃ jātiṃhi vijjante. ⁵ C^s vyādhin. ⁶ C^v -tale. ⁷ C^s C^v -tale.

26. Yathā arihi¹ pariruddho vijjante gamane pathe
na palāyati so puriso na doso añjasassa so
27. Evañ kilesapariruddho vijjamāne sive pathe
na gavesati tañ maggañ na doso sivamañjase.
28. Yathāpi vyādhito puriso vijjamāne tikicchake
na tikicchāpeti tañ vyādhim na so doso tikicchake
29. Evañ kilesavyādhīhi dukkhito patipīlito
na gavesati tañ ācariyañ na so doso vināyake² ti.

Aparam pi cintesi: „yathā maṇḍanakajātiko puriso kaṇṭhe āsattañ
kuṇapañ³ chaḍḍetvā sukhañ gacchati evaṃ mayāpi imañ pūtikāyañ
chaḍḍetvā anapekhena Nibbānanagarañ pavisitabbañ⁴, yathā ca nara-
nāriyo ukkārabhūmiyañ uccārapassāvañ katvā na tañ ucchaṅgena vā
ādāya dasantena vā veṭhetvā gacchanti jigucchamānā pana anapekhā
va chaḍḍetvā gacchanti evaṃ mayāpi imañ pūtikāyañ anapekhena
chaḍḍetvā Amatañ⁵ Nibbānanagarañ pavisitum vaṭṭati, yathā ca nāvika⁶
nāma jajjarañ nāvañ anapekhā chaḍḍetvā gacchanti evaṃ aham pi
imañ navahī vaṇamukhehi paggharantañ kāyañ chaḍḍetvā anapekho
Nibbānanagarañ pavisissāmi, yathā ca puriso nānāratanāni ādāya corehi
saddhiñ maggañ gacchanto attano ratanañāsabhayena te chaḍḍetvā
khemañ maggañ gaṇhāti evaṃ ayam pi karajakāyo ratanavilopaka-
corasadi so, sac⁷ āhañ ettha taṇhañ karissāmi ariyamaggakusaladham-
maratanam me nassissati, tasmā mayā imañ corasadisāñ kāyañ chaḍ-
ḍetvā Nibbānanagarañ pavisitum vaṭṭatīti⁸; tena vuttañ:

30. ‘Yathāpi kuṇapañ⁵ puriso kaṇṭhe baddhañ jigucchiya
moca yitvāna gaccheyya sukhi serī sayamvasī
31. Tath’ ev’ imañ pūtikāyañ nānakuṇapasañcayāñ⁶
chaḍḍayitvāna gaccheyyañ anapekho anattikiko.
32. Yathā uccāratthānambhi karīsan naranāriyo
chaḍḍayitvāna gacchanti anapekhā anattikhā
33. Evaṃ eva⁷ imañ kāyañ nānakuṇapapūritāñ⁸
chaḍḍayitvāna gacchissāñ vaccañ katvā yathā kuṭim.
34. Yathāpi jajjarañ nāvañ paluggañ⁹ udakagāhiñ¹⁰
sāmi chaḍḍetvā gacchanti anapekhā anattikhā

¹ C^s aribhi. ² C^k C^v kuṇapañ, C^s kuṇapañ corrected to kuṇapañ. ³ C^v pavisi-
corrected to pavisi-. ⁴ C^k amata. ⁵ C^s C^v kuṇapañ. ⁶ C^k C^s -kunapa-. ⁷ C^k
evaṃ evāha, C^s evaṃ evāhañ. ⁸ C^s -kunapa- corrected to -kuṇapa-. ⁹ C^s
paluggañ. ¹⁰ C^v -gāhiñ.

35. Evam eva imaṃ kāyaṃ navacchiddaṃ dhuvassavaṃ
chaddāyitvāna gacchissaṃ chinnaṃ¹ nāvaṃ va sāmikā.
36. Yathāpi puriso corehi gacchanto bhaṇḍaṃ ādiya
bhaṇḍacchedabhayaṃ disvā chaddāyitvāna gacchati
37. Evam eva ayaṃ kāyo mahācorasamo² viya,
pahāy' imaṃ gamissāmi kusalacchedanābhayā³ ti.

Evam Sumedhapañḍito nānāvidhāhi upamāhi imaṃ nekkhammūpasam-
hitaṃ atthaṃ cintetvā sakanivesane aparimitaṃ bhogaḥkhandhaṃ heṭṭhā-
vuttanayena kapaṇaddhikādīnaṃ³ vissajjetvā mahādānaṃ datvā vatthu-
kāme ca kilesakāme ca pahāya Amaranagarato nikkhamitvā ekako va
Himavante Dhammakāṃ nāma pabbataṃ nissāya assamaṃ katvā paṇṇa-
sālāṃ ca caṃkamaṃ ca māpetvā pañcahi nīvaraṇadosehi vivajjitaṃ
,evam samāhite citte⁴ ti ādinā nayena vuttehi aṭṭhahi kāraṇaguṇehi
samupetaṃ abhiññāsamkhātāṃ balaṃ āharitūṃ tasmīṃ assamaṇapade
navadosasamannāgataṃ sātakaṃ pajahitvā dvāḍasaguṇasamannāgataṃ
vākacīraṃ nivāsetvā isipabbajjaṃ pabbajī, evaṃ pabbajito aṭṭhadosa-
samākiṇṇaṃ taṃ paṇṇasālāṃ pahāya dasaguṇasamannāgataṃ rukkhā-
mūlaṃ upagantvā sabbaṃ dhaññāvikatiṃ pahāya pavattaphalabhojano hu-
tvā nisaṃjjaṭṭhānacāṃkamavaseṇ' eva padhānaṃ padahanto sattābabbhan-
tare yeva aṭṭhannaṃ samāpattīnaṃ pañcannaṃ ca abhiññānaṃ lābhī
ahosi, evaṃ⁴ taṃ yathāpatthitaṃ abhiññābalaṃ pāpuṇi; tena vuttaṃ:

38. „Evāhaṃ cintayitvāna nekaḥkoṭisataṃ dhanāṃ
nāthānāthānaṃ datvāna Himavantaṃ upāgamiṃ.
39. Himavantassa avidūre Dhammako nāma pabbato
assamo sukato mayhaṃ paṇṇasālā sumāpitā.
40. Caṃkamaṃ tattha māpesiṃ⁵ pañcadosavivajjitaṃ
aṭṭhaguṇasamupetaṃ,⁶ abhiññābalaṃ āharin.
41. Sātakaṃ pajahin tattha navadosamupāgataṃ,
vākacīraṃ nivāsesiṃ dvāḍasaguṇamupāgataṃ.
42. Aṭṭhadosasamākiṇṇaṃ pajahin paṇṇasālakaṃ,
upāgamiṃ rukkhāmūlaṃ guṇe dasaḥ⁷ upāgataṃ.
43. Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ pajahin niravasesato.
anekaguṇasampannaṃ pavattaphalaṃ ādiyimi.

¹ C^v chinnaṃ corrected to jinnaṃ, C^s jinnaṃ corrected to jinnaṃ. ² C^v ma-
hācorabhaṭo. ³ C^s kapaṇaddhikādīnaṃ, C^k kapaṇiddhikādīnaṃ, C^v kapaṇaddhi-
kāḍīnaṃ. ⁴ C^s evaṃ. ⁵ C^v māpetvā. ⁶ so all three MSS.

44. Tattha-ppadhānaṃ padahiṃ nipajjaṭṭhānacāṃkame,
abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpuṇin¹ ti.

Imāya pana pāliyā¹ Sumedhapapaṇḍitena assamapaṇṇasālacāṃkamā sahatthā māpitā viya vuttā, ayaṃ paṇ' ettha attho: Mahāsattaṃ „Himavantaṃ ajjhogahetvā ajja Dhammakapabbataṃ pavisissatīti“ disvā Sakkena² Vissakammadevaputtaṃ āmanetvā „tāta ayaṃ Sumedhapapaṇḍito ‘pabbajissāmiti’ nikkhanto, etassa vasanaṭṭhānaṃ māpehīti“. So tassa vacanaṃ sampaticchitvā ramaṇiyaṃ assamaṃ supaṇṇasālaṃ manoramaṃ caṃkamaṃ māpesi. Bhagavā pana tadā attano puññānubhāvena nipphannaṃ taṃ assamapadaṃ sandhāya „Sāriputta tasmiṃ Dhammakapabbate

Assamo sukato mayhaṃ paṇṇasālā sumāpitā,
caṃkamaṃ tattha māpesiṃ pañcadosa vivajjitaṃ“ ti

āha. Tattha sukato mayhaṃ ti sukato mayā, paṇṇasālā sumāpitā ti paṇṇacchadanāsālāpi me sumāpitā ahoṣi; pañcadosa vivajjitaṃ ti pañc' ime caṃkamanadosā nāma³: thaddhavisamatā antorukkhatā gahanacchannatā⁴ atisambādhatā ativisālātā ti, thaddhavisamabbhūmibhāgasmiṃ hi caṃkame caṃkamantassa pādā rujanti phoṭṭa uṭṭhahanti cittaṃ ekaggataṃ na labhati kammaṭṭhānaṃ vipajjati, mudusamatale pana phāsuvihāraṃ āgamma kammaṭṭhānaṃ sampajjati⁵, tasmā thaddhavisamabbhūmibhāgatā eko doso ti vedītabbo, caṃkamassa anto majjhe vā koṭṭiyaṃ vā rukkhe sati pamādam āgamma caṃkamantassa nalāṭaṃ vā sisāṃ vā paṭṭhaññatīti antorukkhatā dutiyo doso, tiṇalātādīgahanacchanne⁶ caṃkame caṃkamanto andhakāravēlayaṃ uragādike paṇe akkamitvā vā māreṭi tehi vā daṭṭho dukkhaṃ āpajjati gahanacchannatā tatiyo doso, atisambādhe caṃkame āyāmato ratanike vā aḍḍharatanike vā caṃkame⁷ caṃkamantassa paricchede pakkhalitvā nakhāpi aṅguliyo pi bhijjanti atisambādhatā catuttho doso, ativisāle caṃkame caṃkamantassa cittaṃ vidhāvati ekaggataṃ na labhati ativisālātā pañcāmo doso, puthulato pana diyaḍḍharatanāṃ dvīsu passesu ratanamattaṃ⁸ anucaṃkamaṇaṃ dīghato saṭṭhihatthaṃ mudutalaṃ⁹ samavippakīṇavālukaṃ caṃkamaṇaṃ vaṭṭati, Cetiyaḍḍhirimhi dīpappasādaka-Mahindattherassa caṃkamaṇaṃ viya tādīsaṃ ahoṣi, tenāha: caṃkamaṃ tattha māpesiṃ pañcadosa vivajjitaṃ ti, aṭṭhaḡuṇasamūpetan ti aṭṭhahi samapasukhehi upetaṃ, aṭṭh' imāni samāpasukkhāni nāma: dhanadhañṇapariggabhāvo anavajjapiṇḍapātapariyesanabbhāvo nibbutapiṇḍaṇi bhuñjanabbhāvo¹⁰ raṭṭhaṃ piṭetvā dhanasāraṃ vā sīsakahāpaṇāḍiṇi vā gaṇhantesu rājakulesu raṭṭhakilesabbhāvo upakaraṇesu nicchandarāḡabhāvo coravilope nibbhaya-bhāvo rājarājamahāmattehi asaṃsaṭṭhabhāvo catusu disāsu appaṭṭhatābhāvo, idaṃ

¹ C^k pāliyā, C^s pāliyā corrected to pāliyā. ² C^v Sakko. ³ C^v omits nāma.
⁴ C^s gahana- corrected to gahana-. ⁵ C^v sammajjati, C^s sammajjati corrected to sampajjati. ⁶ C^s -gahana-. ⁷ C^v omits caṃkame. ⁸ C^k C^v ratanamatta
⁹ C^v mudutala. ¹⁰ so all three MSS.

vuttaṃ hoti: yathā tasmīṃ assame vasantena sakkā honti imāni aṭṭha sukhāni vinditūṃ evaṃ aṭṭhaguṇasamupetaṃ¹ taṃ assamaṃ māpesin ti; abhiññābalaṃ āharin ti pacchā tasmīṃ assame vasanto kaṣiṇaparikkammaṃ katvā abhiññānaṃ ca samāpattinaṃ ca uppādanatthāya aniccato dukkhato vipassanaṃ ārabhitvā² thāmappattam vipassanābalaṃ āharin³, yathā tasmīṃ vasanto taṃ balaṃ āharitūṃ sakkomi⁴ evaṃ taṃ assamaṃ tassa abhiññatthāya vipassanābalassa anucchavikaṃ katvā māpesin ti attho; sūṭakaṃ pajahin tattha navadosamupāgatan ti etthāyaṃ ānupubbikathā⁵: tadā kira kuṭileṇacankamādi-patimaṇḍitaṃ⁶ pupphūpagaphalūpagarukkhasaṅchannaṃ ramaṇiyaṃ madhurasalilāsayaṃ apagatavāḷamigabhiṇsanakasakuṇaṃ pavivekakkhamaṃ assamaṃ māpetvā alaṇkatacankamassa ubhosu antesu ālambanaphalakaṃ saṃviḍhāya nisīdanatthāya caṅkamavemajjhe samatalaṃ muggavaṇṇasilaṃ māpetvā anto paṇṇasālāyaṃ jaḍamaṇḍalaṃ vākacīraṃ tidaṇḍakuṇḍikādi ke tāpasaparikkhāre maṇḍape pāṇiyakuṭapāṇiyasaṅkhaṇḍiṇiyasarāvāni⁷ aggisālāyaṃ aṅgārakapalladārūādīni⁸ evaṃ yaṃ yaṃ pabbajitānaṃ upakārāya saṃvattati taṃ sabbaṃ māpetvā paṇṇasālābhittiyaṃ „ye keci pabbajitukāmaṃ ime parikkhāre gahe tvā pabbajantū“⁹ ti akkharāni chinditvā deva lokam eva gate Vissakamme devaputte Sumedhapapaṇḍito Himavantapāde girikandarānusārena attano nivāsānurūpaṃ phāsukaṭṭhānaṃ olokento nadīnivattane vissakammanimmitaṃ sakkadattiyaṃ ramaṇiyaṃ assamaṃ disvā caṅkamanakoṭṭhīṃ gantvā padavaḷaṇḍiṇaṃ¹⁰ apassanto „dhuvaṃ pabbajitā dhura-gāme bhikkhaṃ pariyesitvā kilantarūpā āgantvā paṇṇasālāṃ pavisitvā nisinnā bhavissanti“¹¹ cintetvā thokaṃ āgametvā „atīviya cīrāyanti“ jānissāmi¹²“ paṇṇasālakuṭṭidvāraṃ¹⁰ vivaritvā anto pavisitvā ito c' ito ca olokento mahābhittiyaṃ akkharāni vācetvā „mayhaṃ kappiyaparikkhāraṃ ete, ime gahe tvā pabbajissāmi“ attanā nivatthaparutaṃ sūṭakayugaṃ pajahī, tenāha: sūṭakaṃ pajahin tatthā ti, evaṃ pavitṭho ahaṃ Sāriputta tassaṃ paṇṇasālāyaṃ sūṭakaṃ pajahin navadosamupāgatan ti sūṭakaṃ pajahanto nava dose disvā pajahin ti dīpeti, tāpasapabbajjaṃ pabbajitānaṃ hi sūṭakasmiṃ nava dosā upaṭṭhahanti: mahagghabhāvo eko doso, parapaṭibaddhatāya uppajjanabhāvo eko, paribhogena lahuṃ kilissanabhāvo eko kiliṭṭho ca dhovitaḥ ca rajitaḥ ca hoti, paribhogena jīraṇabhāvo eko jīṇassa hi tunnaṃ vā aggaladānaṃ¹¹ vā kātabbaṃ hoti, puna pariyesanāya durabbhisambhavabhāvo eko, tāpasapabbajjāya asāruppabhāvo eko, paccatthikānaṃ sādharāṇabhāvo eko yathā hi naṃ¹² paccatthikā na gaṇhanti tathā gopetabbaṃ hoti, paribhuṇjantassa vibhūsanaṭṭhānabhāvo eko, gahe tvā carantassa khandhabhāramahicchabhāvo eko ti; vākacīraṃ nivāsesin ti tadā ahaṃ Sāriputta ime nava dose disvā sūṭakaṃ pajahya vākacīraṃ nivāsesin, muṇ-

¹ C^s C^v samūpetam. ² C^v āharitvā. ³ C^k C^s āhari. ⁴ C^s sakkoti. ⁵ C^v ānupubbakathā, C^k anupubbakathā. ⁶ C^s kuṭileṇa-. ⁷ C^k C^v -kūṭa-. ⁸ C^s C^v aṅgāra-. ⁹ C^k C^v padavaḷaṇḍiṇaṃ. ¹⁰ C^s -sālā-, C^k -sālā- corrected to -sāla-. ¹¹ C^k C^v aggaḷa-. ¹² C^v taṃ.

jaṭiṇaṃ hīrahīraṃ katvā ganthetvā¹ kataṃ vākacīraṃ nivāsanaṇṇapāraṇatthāya² ādiyaṃ ti attho, dvādasaguṇaṃ upagataṃ ti dvādasahi ānisaṃsehi samannāgataṃ, vākacīrasmiṃ hi dvādasā ānisaṃsā: appagghaṃ suṇḍaraṃ kappiyaṃ ti ayaṃ³ tāva eko ānisaṃso, sahatthā kātuṃ sakkā ti ayaṃ dutiya, paribhogena saṇṇikaṃ⁴ kilissati dhoviyamāne⁵ pi papañco n' atthiti ayaṃ tatiya, paribhogena jīṇṇe pi sibbitabbābhāvo catuttho, puna pariyesantassa sukhena karaṇabhāvo pañcama, tāpasapabbajjāya sārūppabhāvo chaṭṭho, paccatthikānaṃ nirūpabhogabhāvo⁶ sattama, paribbuñjantassa vibhūsanatthānābhāvo aṭṭhama, dhāraṇasallahukabhāvo navama, cīvarapaccaye appicchabhāvo dasama, vākupattiyā dhammikaanavajjabhāvo ekādasama, vākacīre natthe pi anapekkhabhāvo dvādasama ti; aṭṭhadosaṃsaṃkīṇaṃ pajahīṃ paṇṇasālakaṃ ti kathaṃ pajahī, so kira varasātakayugaṃ omuñcanto cīvaravaṃse laggitaṃ anojapupphadāmasadisāṃ rattaṃ vākacīraṃ gahetvā nivāsetvā tass' upari aparaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ vākacīraṃ paridāhitvā punnāgapupphasantharasadisāṃ saḥkuraṃ ajinacammaṃ ekaṃsaṃ katvā jaṭamaṇḍalaṃ paṇṇamuñcivā cūḷāya saddhiṃ niccalabbhāvakaṇṇatthaṃ sārasūciṃ⁷ pavesetvā muttājālasadisāya sikkāya pavāḷavaṇṇaṃ⁸ kuṇḍikaṃ odahitvā tīsu thāṇesu vaṇṇikaṃ kājaṃ ādāya ekissā kājakotiyaṃ kuṇḍikaṃ ekissā añṇusaṃpacchiṃ tidaṇḍakādīni olambetvā khāribhāraṃ aṇṇe katvā dakkhiṇena batthena kattaraḍaṇḍaṃ gahetvā paṇṇasālato nikkhamitvā saṭṭhihatthamahācārikaṃ kamaṇṇaṃ rāparaṃ caṃkamanto attano vesaṃ oloketvā „mayhaṃ mano matthakaṃ patto, sobhati vata me pabbajjā, Buddhapaccekaḥ Buddhādīhi sabbehi vīraṇurisehi vaṇṇitā thomitā ayaṃ pabbajjā nāma, pahīnaṃ me gihibandhanaṃ, nikkhanto 'smi'⁹ nekkhammaṃ¹⁰, laddhā me uttamaṇṇapabbajjā, karissāmi samānadhamaṃ, labhissāmi maggaphalasukhaṃ“ ti ussāhajāto khārikājaṃ otāretvā caṃkamavemajjhe mugavapaṇṇasālāpatte suvaṇṇapaṭimā viya nisiuno divasabhāgaṃ vīṭināmetvā sāyaṇhasamayaṃ paṇṇasālaṃ pavisitvā bidalamaṇṇakapasse kaṭṭhattharikāya nīpanno sarīraṃ utuṃ gāhāpetvā balavapaccūse pabujjhivā attano āgamaṇaṃ āvajjesi: „ahaṃ gharāvāse ādīnaṃ disvā amitabhogaṃ anantaṃ yasam pahāya araṇṇaṃ pavisitvā nekkhammagavesako hutvā pabbajito, ito dāni paṭṭhāya paṇḍacārāṃ caritum na vaṭṭati; pavivekaṃ hi pahāya vicarantaṃ micchāvitakkamakakkhikā khādanti, idāni mayā vivekaṃ anubrūhetum vaṭṭati, ahaṃ hi gharāvāsaṃ palibodhato disvā nikkhanto, ayaṃ ca maṇḍapā paṇṇasālā, beluvapakkavaṇṇaparibhaṇḍakatā bhūmi, rajatavaṇṇā setabhittiyo, kapoṭapādavaṇṇaṃ paṇṇacchadanāṃ, vicittattharakavaṇṇabidalamaṇṇakako, nivāsaphāsukaṃ vasaṇatthānaṃ, etto atirekatarā viya me gehasampadā paññāyatiti“ paṇṇasālāya dose vicinanto aṭṭha dose passi, paṇṇasālāparibhogasmiṃ hi aṭṭha ādīnaṃ: mahāsambhārena dabbasambhāre samodhānetvā karaṇapariyesanabhāvo eko ādīnaṃ, tiṇapaṇṇamattikāsu patitāsu

¹ C^k gantetvā, C^s gantetvā corrected to ganthetvā. ² C^k -pārūpana-. ³ C^v ayaṃ.

⁴ C^v saṇṇikaṃ. ⁵ C^k C^v dhoviyamāne. ⁶ C^k -bhogābhāvo. ⁷ C^k C^s -suciṃ.

⁸ C^k pavāḷavaṇṇa, C^v pavāḷavaṇṇaṃ. ⁹ C^v smiṃ. ¹⁰ C^k C^v nekkhamma.

tāsaṃ punappuna ṭhapetabbatāya nibaddhajaggaṇabhāvo duttiyo, „senāsanān¹ nāma mahallakassa pāpuṇāti, avelāya vuṭṭhāpiyamānassa cittekaggatā na hotīti“ uṭṭhāpaniyabhāvo² tatiyo, sītunhapatiḥhātena kāyassa sukhumālākaraṇabhāvo catuttho, „gehaṃ³ pavīṭṭhena yaṃ kiñci pāpaṃ sakkā kātun“ ti garahapaṭicchādānabhāvo pañcama, „mayhaṃ“ ti pariggahakaraṇaṃ chaṭṭho, „gehassa atthibhāvo nāma sadutiya⁴ kavāso“ ti sattama, ūkamaṃ kuṇḍaḥḥaragolīkādīnaṃ sādharāṇatāya bahusādhāraṇabhāvo aṭṭhama, iti ime aṭṭhaādīnave disvā Mahāsatto paṇṇasālam⁵ pajahi, tenāha: aṭṭhadosa⁶ samākiṇṇaṃ pajahiṃ paṇṇasālakaṇaṃ ti; upāgamiṃ rukkhamaṇālaṃ guṇe dasa⁷ upāgataṃ ti „channaṃ paṭikkhipitvā dasa⁸ guṇehi upetaṃ rukkhamaṇālaṃ upagato 'smīti' vadati, tatv' ime dasa guṇa: appasamārambhata⁹ eko guṇo, „upagamanamattakam eva hi tattha hotīti“ appajaggaṇatā¹⁰ duttiyo, „taṃ hi sammaṭṭham pi asammaṭṭham pi paribhogaphāsukaṃ hoti yeva“ anuṭṭhāpaniyabhāvo¹¹ tatiyo, „garahaṃ na paṭicchādeti, tattha hi pāpaṃ karonto lajjatīti“ garahāya apaṭicchānabhāvo catuttho, „abbhokūsavāso viya kāyaṃ na santhambhetīti“ kāyassa asanthambhaṇabhāvo pañcama, pariggahakaraṇabhāvo chaṭṭho, gehālayapaṭikkhepo sattama, bahusādhāraṇagehe viya „paṭijaggissāmi¹² nāmi¹³, nikkhamathā“ ti nīharaṇakābhāvo aṭṭhama, vasantassa sappītikabhāvo navama, rukkhamaṇālasenāsanassa gatagataṭṭhāne sulabhatāya anapekkhabhāvo dasama ti, „ime dasa guṇe disvā rukkhamaṇālaṃ upagato 'smīti' vadati; imāni ettakāni kārāṇāni sallakkhetvā Mahāsatto punadivase bhikkhāya pāvisi, ath' assa sampattagāme manussā mahantena ussāhena bhikkhaṃ adāsi, so bhattakiccaṃ nīṭṭhapetvā assamaṃ āgamaṃ nisīditvā cintesi: „nāhaṃ āhāraṃ labhāmīti“ pabbajito, siniddhāhāro nāma¹⁴ esa mānamadapurisamade vaḍḍhetti, āhāramūlakassa ca dukkhassa anto n' atthi, yaṃ nūnāhaṃ vāpitaṃ ropitaṃ dhañña¹⁵ nibbattaṃ āhāraṃ jaḥitvā pavattaphalabhojano bhavēyyaṃ“ ti; so tato paṭṭhāya tathā katvā ghaṭanto vāyamanto sattāhabbhantare yeva aṭṭha samāpattiyo pañca abhiññā nibbattesi, tena vuttaṃ:

Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ pajahiṃ niravasesato,
anekaguṇasampannaṃ pavattaphalam ādiyiṃ,
Tattha-ppadhānaṃ padahiṃ nisaṭṭhānācamaṃ kame,
abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpuṇi ti.

Evam abhiññābalaṃ patvā Sumedhatāpase samāpattisukhena vītināmente Dīpaṅkaro¹⁶ nāma Satthā loke udapādi. Tassa paṭisandhi-jātibodhidhammacakkappavattanesu sakalāpi dasasahassilokadhātu sam-

¹ C^s senāsanān corrected to senāsanāṃ. ² all three MSS. uṭṭhāpaniya-. ³ C^v gehaṃ corrected to garahaṃ. ⁴ C^k paṇṇasālam. ⁵ C^k -jaggantā, C^v -janatā. ⁶ C^k anuṭṭhāpaniya-. ⁷ C^v paṭijaggissāmiṃ corrected to -ssāmi. ⁸ C^v omits nāmi. ⁹ C^v dīpaṅkaro.

kampi sampakampi sampavedhi mahāvīraṃ viravī, dvattimsa pubbani-
mittāni pāturahaṃsu. Sumedhatāpaso samāpattisukhena vītināmento
n' eva taṃ saddam assosi na tāni nimittāni addasa; tena vuttaṃ:

45. „Evaṃ me siddhipattassa vasībhūtassa sāsane
Dīpaṅkaro nāma Jīno uppaṇṇi lokanāyako.
46. Uppaṇṇante ca jāyante bujjhante dhammadesane
caturo nimitte nāddasāsi¹ jhānaratisamappito“ ti.

Tasmiṃ kale Dīpaṅkaradasabalo catuhi khīṇāsavasatasahashehi pari-
vuto anupubbena cārikaṃ caramāno Rammakāṃ nāma nagaraṃ patvā
Sudassanamahāvīhāre paṭivasati. Rammanagaravāsino „Dīpaṅkaro kira
samaṇissaro paramābhisambodhiṃ patvā pavattavaradhammacakko anu-
pubbena cārikaṃ caramāno Rammanagaraṃ patvā Sudassanamahāvī-
hāre paṭivasatīti“ sutvā sappinavanītādīni c' eva bhesajjāni vatthacchā-
danāni ca gāhāpetvā gandhamālādihattā yena Buddho yena Dhammo
yena Saṅgho tannimā tappoṇā tappabbhārā hutvā Satthāraṃ upa-
saṅkamitvā vanditvā gandhādīhi pūjetvā ekamantaṃ nisinnā, dham-
madesanaṃ sutvā svātanāya nimantetvā utthāyāsanaṃ pakkamiṃsu. Te
punadivase mahādānaṃ sajjetvā nagaraṃ alaṃkaritvā Dasabalassa
āgamanamaggaṃ alaṃkarontā udakabhinnatthānesu paṃsuṃ² pakkhi-
pītvā samaṃ bhūmitalaṃ katvā rajatapattavanṇaṃ vālukaṃ ākiranti,
lājāni c' eva pupphāni ca vikiranti, nānāvīrāgehi vatthehi dhaja-
paṭāke ussāpenti, kadaliyo c' eva puṇṇaghaṭṭapantiyo ca patitthāpenti.
Tasmiṃ kale Sumedhatāpaso attano assamapadā uggantvā tesāṃ ma-
nussānaṃ uparibhāgena ākāseṇa gacchanto te haṭṭhatuṭṭhe manusse
disvā „kin nu kho kāraṇaṃ“ ti ākāsaṭo oruḷha ekamantaṃ ṭhito
manusse pucchi: „hambho kassa tumhe imaṃ maggaṃ alaṃkarothā“
'ti; tena vuttaṃ:

47. „Paccantadesavisaye nimantetvā Tathāgataṃ
tassa āgamanamaggaṃ³ sodhenti tuṭṭhamānasā.
48. Ahaṃ tena samayena nikkhamitvā sakassamā
dhananto vākacīrāni gacchāmi ambare tadā.
49. Vedajātāṃ janaṃ disvā tuṭṭhahaṭṭhaṃ pamoditāṃ
orohitvāna gaganā manusse pucchi tāvade:

¹ C^k C^s nāddasāsīsi. ² C^k C^s paṃsu. ³ so all three MSS.

50. 'Tuṭṭhahaṭṭho pamodito vedajāto mahājano,
kassa sodhīyati' maggo añjasāṃ vaṭumāyanaṃ" ti.

Manussā āhaṃsu: „bhante Sumedha na tvaṃ jānāsi: 'Dīpaṃkarada-sabalo sammāsambodhiṃ patvā pavattavaradhammacakko cārikaṃ ca-ramāno amhākaṃ nagaraṃ patvā Sudassanamahāvihāre paṭivasati, mayan' taṃ Bhagavantāṃ nimantayimha, tass' etaṃ Buddhassa Bhagavato āgamanamaggaṃ alaṃkaromā" ti. Sumedhatāpaso cintesi: „'Buddho' ti kho ghosamattam pi loke dullabhaṃ, pag eva Buddhup-pādo, mayāpi imehi manussehi saddhiṃ Dasabalassa maggaṃ alaṃkaritum vaṭṭatīti". So te manusse āha: „sace bho tumhe etaṃ maggaṃ Buddhassa alaṃkarotha mayham pi ekaṃ okāsaṃ detha, aham pi tumhehi saddhiṃ maggaṃ alaṃkarissāmīti". Te „sādhū" ti sampañcchitvā „Sumedhatāpaso iddhiṃ" ti jānantā udakabhinnokāsaṃ sallak-khetvā „tvaṃ imaṃ ṭhānaṃ alaṃkarohīti" adāṃsu. Sumedho buddhā-rammaṇaṃ pītiṃ³ gahetvā cintesi: „ahaṃ imaṃ okāsaṃ iddhiyā alaṃkaritum pahomi, evaṃ alaṃkato pana maṃ na paritosessati, ajja mayā kāyaveyyāvaccam kātum vaṭṭatīti" paṇṇaṃ āharitvā tasmiṃ padese pakkhipi. Tassa tasmiṃ padese analaṃkate yeva Dīpaṃkaro Dasabalo mahānubhāvānaṃ chaḷabhiññākhipāsavānaṃ catuḥ satasahassemi pa-rivuto devatāsu dibbamālagandhādīhi⁴ pūjayantesu⁵ dibbasamgītesu pa-vattantesu⁶ manussehi⁷ mānusakagandhehi c' eva mālādīhi ca pūja-yantesu⁸ anantāya Buddhaliḥhāya Manosilātale vijambhamāno siho viya taṃ alaṃkatapaṭiyattamaggaṃ paṭipajji. Sumedhatāpaso akkhini um-mīletvā alaṃkatamaggena āgacchantassa Dasabalassa dvattimsamahā-purisaḷakkhaṇapaṭimaṇḍitaṃ asītiyā anubyañjanehi anubyañjitaṃ⁹ byā-mappabhāya¹⁰ samparivāritaṃ maṇivannagaganatale nānappakārā¹¹ vijjū-latā viya āvelāvelābhūtā c' eva yugaḷayugaḷabhūtā ca chabbannagha-nabuddharasmiyo¹² vissajjentaṃ rūpaggappattaṃ attabhāvaṃ oloketvā „ajja mayā Dasabalassa jīvitapariccāgaṃ kātum vaṭṭatīti" „mā Bhagavā kalale akkami, maṇiphalakasetum pana akkamanto viya saddhiṃ catuḥi khīṇāsavasatasahassemi mama piṭṭhiṃ maddamāno gacchatu, taṃ me bhaviṣṣati dīgharattaṃ hitāya sukhāyā" ti kese mocetvā ajīnaajātvā-

¹ C^s sodhīyati. ² C^s mayam. ³ C^s buddhorammaṇaṃ pītiṃ, C^v buddhāramanapītiṃ. ⁴ C^s -gandhādisu, C^k gandhādisu. ⁵ C^v pūjayantīsu. ⁶ C^v pavat-tīyamānesu. ⁷ so all three MSS. instead of manussehu? ⁸ C^v pūjīyamānesu. ⁹ C^s anubyañjitaṃ. ¹⁰ C^s vyāma-. ¹¹ C^s -karā, C^v -kāra. ¹² C^k -ghaṇa-.

kacīraṇi kālavaṇṇe¹ kalale pattharivā māṇiphalakasetuṃ viya kalala-
pitthe nipajji: tena vuttaṃ:

51. „Te me puṭṭhā vyākariṃsu: ‘Buddho loke anuttaro
Dīpaṃkaro nāma Jino uppajji lokanāyako.
tassa sodhīyati² maggo añjasam vaṭumāyanam’.
52. ‘Buddho’ ti mama sutvāna pīti uppajji tāvade,
‘Buddho Buddho’ ti kathayanto somanassam pavedayim.³
53. Tattha tathā vicintesiṃ tuṭṭho saṃviggamānaso:
‘idha bījāni ropissam, khaṇo ve mā upacegā,
54. Yadi Buddhassa sodhetha ekokāsam dadātha me,
aham pi sodhayissāmi añjasam vaṭumāyanam’.
55. Adāṃsu te mam’ okāsam sodhetuṃ añjasam tadā.
‘Buddho Buddho’ ti cintento maggaṃ sodhemi’ ahaṇ tadā.
56. Anīṭṭhite mam’ okāse Dīpaṃkaro mahāmuni
cattārisataṣaṣasehi⁴ chaḷabhiññehi tādihi⁵
khīṇāsavehi vimalehi paṭipajji añjasam⁶ Jino.
57. Paccuggamanā vattanti, vajjanti bheriyo bahū⁷,
āmoditā naramarū sādhuḷkāraṃ pavattayum.
58. Devā manusse passantī manussāpi ca devatā,
ubho pi te pañjalikā anuyanti Tathāgataṃ.
59. Devā dibbehi turīyehi manussā mānusaṃkehi ca
ubho pi te vajjayantā⁸ anuyanti Tathāgataṃ.
60. Dibbam mandāravaṃ pupphaṃ padumaṃ pāricchattakam
disodisaṃ okiranti ākāsanabhagatā⁹ marū.
61. Campakam salaḷam nīpaṃ nāgapunnāgaketakam
disodisaṃ ukkhipanti bhūmitalagatā narā.
62. Kese muñciv’ ahaṃ tattha vākacīraṇ ca sammakam
kalale pattharivāna avakujjo nipajj’ ahaṃ.
63. ‘Akkamitvāna maṃ Buddho saha sisseehi gacchatu,
mā¹⁰ kalale akkamittho, hitāya me bhavissatī’“

so kalalapitthe nipannako va puna akkhīni ummīletvā Dīpaṃkaradasa-
balassa Buddhasiriṃ sampassamāno evaṃ cintesi: „sace ahaṃ iccheyyāṃ
sabbakilese jhāpetvā saṃghanavako hutvā Rammanagaraṃ paviseyyāṃ.

¹ Ck Cs kālā-. ² Cs Cv sodhiyati. ³ Ck pavedayam. ⁴ so all three MSS.

⁵ Ck tādihi, Cv tādisi. ⁶ Cs añjasam. ⁷ Ck Cs bahu. ⁸ Ck vajjayantā.

⁹ Cv ākāsatālagatā. ¹⁰ Ck Cs add nam.

aññātakavesena pana me kilese jhāpetvā Nibbānapattiya¹ kiccaṃ n'atthi, yaṃ nūnāhaṃ Dīpaṃkaradasabalo viya paramābhisambodhiṃ patvā dhammanāvaṃ āropetvā mahājanaṃ Saṃsārasāgarā uttāretvā pacchā parinibbāyeyyaṃ, idaṃ mayhaṃ patirūpaṃ² ti. Tato aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipajji; tena vuttaṃ:

64. „Puthaviyaṃ² nipannassa evaṃ me āsi cetaso:
'icchamāno ahaṃ ajja kilese jhāpaye mama.
65. Kim me aññāta-vesena dhammaṃsacchikaten³ idha.
sabbāññutaṃ³ pāpuṇitvā Buddhō hessaṃ sadevake.
66. Kim me ekena tiṇṇena purisena thāmadassinā,
sabbāññutaṃ⁴ pāpuṇitvā santāressaṃ sadevake.
67. Iminā me adhikārena purisena thāmadassinā
sabbāññutaṃ pāpuṇāmi tāremi janataṃ bahūṃ.
68. Saṃsārasotaṃ chinditvā viddhamisitvā tayo bhava
dhammanāvaṃ samāruyaṃ santāressaṃ sadevake⁵ ti.

yasmā pana Buddhattaṃ patthentassa

69. Manussattaṃ līngasampatti hetu Satthāradassanaṃ
pabbajjā guṇasampatti adhikāro ca chandatā
aṭṭhadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhati.

Manussattabbhāvasmiṃ yeva hi tathā Buddhattaṃ patthentassa patthanā samijjhati nāgassa vā supannassa vā devatāya vā patthanā no samijjhati, manussattabhāve pi purisalīṅge t̥hitass' eva patthanā samijjhati itthiya vā paṇḍakanapunnasakaubhatobyañjanakānaṃ⁶ vā no samijjhati, purisassa pi tasmīṃ attabhāve arahattappattiya hetusampannass' eva patthanā samijjhati no itarassa, hetusampannena pi sace jīvamānakabuddhass' eva santikā patthentassa patthanā samijjhati parinibbute Buddhē cetiyasantike vā bodhimūle vā patthentassa na samijjhati, Buddhānaṃ santike patthentassāpi pabbajjālīṅge t̥hitass' eva samijjhati no gihilīṅge t̥hitassa, pabbajitassāpi pañcābhīṇāssa aṭṭhasamāpattilābhino yeva samijjhati na imāya guṇasampattiya virahitassa, guṇasampannenāpi yena attano jīvitaṃ Buddhānaṃ pariccattaṃ hoti tassa iminā adhikārena adhikārasampannass' eva samijjhati na itarassa, adhikārasampannassāpi yassa Buddhakāradhammānaṃ atthāya mahanto chando ca mahanto ussāho ca vāyāmo ca pariyetthi⁶ tass' eva samijjhati na itarassa, tatth' idaṃ chandamahantatāya opammaṃ: sace hi evaṃ assa „yo sakala-cakkavāḷagabbhaṃ ekodakbhūtaṃ attano bāhubalena pataritvā pāraṃ gantum

¹ C^v nibbānapattiya. ² C^v puthaviyaṃ. ³ C^k sabbāññūtaṃ, C^v sabbāññutam.

⁴ C^v sabbāññutam. ⁵ C^v -vyañjana-. ⁶ C^v pariyetthi.

samattho so Buddhattaṃ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbhaṃ velugumbasañchannaṃ viyūhītvā maddītvā padasū gacchanto pūraṃ gantuṃ samattho so Buddhattaṃ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbhaṃ sattiyo ākoṭetvā niraṇṭaraṃ sattithalasamākiṇṇaṃ padasū akkamamāno pūraṃ gantuṃ samattho so Buddhattaṃ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbhaṃ vītaccikaṃgārabharitaṃ pādehi maddamāno pūraṃ gantuṃ samattho so Buddhattaṃ pāpuṇātīti“ yo etesu ekam pi attano dukkaraṃ na maññati „ahaṃ etam pi taritvā vā gantvā vā pūraṃ gahessāmīti“ evaṃ mahantena chaṇḍena ca ussāhena ca vāyāmena ca pariyeṭṭhiyā ca samannāgato hoti tassa patthanā samijjhati na itarassa. Sumedhatāpasō pana ime aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipajji. Dīpaṃkaro pi Bhagavā āgantvā Sumedhatāpasassa sīsabhāge ṭhatvā maṇisīhapaṇjaram¹ ugghātento viya pañcavaṇṇapasādasampannāni akkhīni ummīletvā kalalapiṭṭhe nipannaṃ Sumedhatāpasam disvā „ayaṃ tāpasō Buddhattāya² abhinīhāraṃ katvā nipanno, ijjhissati nu kho imassa patthanā udāhu no“ ti anāgataṃ saññānaṃ pesetvā upadhārento „ito kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃkheyyāni atikkamītvā Gotamo nāma Buddhō bhavissatīti“ nātvā ṭhitako va parisamajjhe vyākāsi: „Passatha no tumhe imaṃ ugगतapani³ tāpasam kalalapiṭṭhe nipannaṃ“ ti. „Evaṃ bhante“. „Ayaṃ Buddhattāya⁴ abhinīhāraṃ katvā nipanno, samijjhissati imassa patthanā, ito kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake Gotamo nāma Buddhō bhavissati, tasmīṃ pan’ assa attabhāve Kapilavattuṃ⁵ nāma nagaraṃ nivāso bhavissati, Māyā nāma devī⁶ matā, Suddhodano nāma rājā pitā, aggasāvako Upatisso nāma thero, dutiyasāvako Kolito nāma, Buddhupatṭhāko Ānando nāma, aggasāvika Khemā nāma therī⁷, dutiyasāvika Uppalavannā⁸ nāma therī⁹ bhavissati, paripakkāṇāṇo mahābhikkhamaṇaṃ katvā mahāpadhānaṃ padahitvā nigrodhamūle pāyāsam paṭiggahetvā Neraṇjarāya tīre paribhuñjītvā bodhimandaṃ āruyha assattharukkhamūle abhisambujjhissatīti“; tena vuttaṃ:

70. “Dīpaṃkaro¹⁰ lokavidū¹¹ āhūtinaṃ paṭiggaho
ussīsake maṃ ṭhatvāna idaṃ vacanam abravī¹²:
71. ‘Passatha imaṃ tāpasam jaṭilaṃ ugगतapanam.
aparimeyye ito kappe Buddhō loka bhavissati.

¹ Cs Cv mani-. ² Cs buddhattāya. ³ Cs ugगतapan. ⁴ Cs buddhattāya corrected to buddhattāya. ⁵ Cv kapilavattuṃ. ⁶ Cs devī. ⁷ Cs Cs therī. ⁸ all three MSS. uppalavanna. ⁹ Cs therī. ¹⁰ Cv dīpaṃkaro. ¹¹ Cs Cs lokavidu. ¹² Cv -bruvī.

72. Aho Kapilavhayā rammā nikkhamitvā Tathāgato
padhānaṃ padahitvāna katvā dukkarakāriyaṃ
73. Ajapālarukkhamaññe nisiditvā Tathāgato
tatha pāyāsaṃ aggayha Nerañjaram upehiti.
74. Nerañjarāya tīre pāyāsaṃ ādāya so Jino
paṭiyattavaramaggena bodhimūlaṃ ehi.
75. Tato padakkhiṇaṃ katvā bodhimandaṃ anuttaro
assatthassa mūle bujjhissati mahāyaso.
76. Imassa janikā mātā Māyā nāma bhavissati.
pitā Suddhodano nāma, ayaṃ hessati Gotamo.
77. Anāsavā vītārāgā santacittā samāhitā
Kolito Upatisso ca aggā hessanti sāvakā.
78. Ānando nāma upatthāko upatthissati taṃ Jinaṃ,
Khemā Uppalavaṇṇā ca aggā hessanti sāvikā
79. Anāsavā vītārāgā santacittā samāhitā.
Bodhi tassa Bhagavato 'Assatto' ti pavuccati"¹.

Sumedhatāpaso „mayhaṃ kira patthanā samijjhissatīti“ somanas-
sappatto aho. Mahājano Dīpaṃkaradasabalassa vacanaṃ sutvā „Su-
medhatāpaso kira Buddhabijāṃ Buddhamkuro“ ti haṭṭhatuṭṭho aho.
Evaṃ c' assa aho: „yathā nāma puriso nadiṃ taranto ujukena titthena
uttarituṃ asakkonto hetṭhātittena uttarati evaṃ evaṃ² mayhaṃ Dī-
paṃkaradasabalassa sāsane maggaphalaṃ alabhamānā anāgate yadā
tvaṃ Buddho bhavissasi³ tadā tava sammukhā maggaphalaṃ sacchikātuṃ
samatthā bhaveyyāma“ 'ti patthanāṃ ṭhapayāsi. Dīpaṃkaradasabalo
pi Bodhisattaṃ pasamsitvā aṭṭhahi pupphamuṭṭhīhi pūjetvā padakkhiṇaṃ
katvā pakkāmi. Te pi catusatasahassasaṃkhā khīṇāsavā Bodhisattaṃ
gandhehi ca mālehi⁴ ca pūjetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkamāsi.
Devamanussā pana tath' eva pūjetvā vanditvā pakkantā. Bodhisatto
sabbesaṃ paṭikkantakāle sayanā vuṭṭhāya „pāramiyo vicinissāmiti“ pup-
pharāsimatthake pallaṃkaṃ ābhujitvā⁵ nisīdi. Evaṃ nisinne Bodhi-
satte sakaladasasahassacakkavāle devatā sannipatitvā sādhuṅkāraṃ katvā
„ayya Sumedhatāpasa porāṇakabodhisattānaṃ pallaṃkaṃ ābhujitvā“⁶
'pāramiyo vicinissāma' 'ti nisinnaṃkāle yāni pubbanimittāni nāma paññā-
yanti tāni sabbāni pi ajja pātubhūtāni, nissamsayena tvaṃ Buddho

¹ C^k pavuccatīti. ² so all three MSS. ³ C^k C^v bhavissati. ⁴ C^v mālehi. ⁵ C^k
ābhujitvā. ⁶ C^v ābhujitvā.

bhavissasi, mayam etaṃ jānāma: yass'etāni nimittāni paññāyanti ekan-
tena¹ so Buddho hoti, tvaṃ attano viriyaṃ dāḷhaṃ katvā paggaṇhā"
ti Bodhisattamā nānappakārehi thutūhi abhihthuniṃsu²; tena vuttaṃ:

80. „Idaṃ sutvāna vacanaṃ asamassa Mahesino
āmoditā³ naramarū: ‘Buddhabhijāṃkuro ayaṃ’.
81. Ukkuṭṭhisaddā vattanti appoṭṭhenti hasanti⁴ ca
katañjaliṃ namassanti dasasahassī⁵ sadevakā.
82. ‘Yad’ imassa Lokanāthassa virajjhissāma sāsanaṃ
anāgatamhi addhāne hessāma sammukhā imaṃ.
83. Yathā manussā nadim tarantā paṭititthaṃ virajjhiya
heṭṭhātitthe gahetvāna uttaranti mahānadim
84. Evam evaṃ⁶ mayaṃ sabbe yadi muñcem’ imaṃ Jinaṃ
anāgatamhi addhāne hessāma sammukhā imaṃ’.
85. Dīpaṇikaro Lokavidū⁷ āhutīnaṃ paṭiggaho
mama kammaṃ pakittetvā dakkhiṇaṃ⁸ padam uddhari⁹.
86. Ye tattha āsuṃ Jinaputtā sabbe padakkhiṇaṃ akāṃsu maṃ,
narā nāgā ca gandhabbā abhivādetvāna pakkamuṃ.
87. Dassanaṃ me atikkante sasamghe Lokanāyake
haṭṭho haṭṭhena cittena āsanā vuṭṭhahim tadā.
88. Sukhena sukhito homi pāmujjena¹⁰ pamodito,
pītiyā ca abhissanno¹¹ pallaṃkaṃ ābhujim tadā.
89. Pallaṃkena nisīditvā evaṃ cintes’ ahaṇ tadā:
‘vasībhūto ahaṃ jhāne abhiññāsu pāramim gato.
90. Sahassikamhi¹² lokamhi isayo n’ atthi me samā,
asamo iddhidhammesu alabhim īdisaṃ sukhaṃ’.
91. Pallaṃkābhujane¹³ mayhaṃ dasasahassādhivāsino¹⁴
mahānādaṃ pavattesuṃ: ‘dhuvaṃ¹⁵ Buddho bhavissasi.’
92. Yaṃ pubbe Bodhisattānaṃ pallaṃkavaramābhujē
nimittāni padissanti tāni ajja padissare.
93. Sītaṃ vyapagataṃ hoti uṇhaṇ ca upasammati,
tāni ajja padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
94. Dasasahassilokadhātu¹⁶ nissaddā hoti nirākulā,
tāni ajja padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.

¹ Ck Cv ekattena. ² Ck Cs abhihthuniṃsu. ³ Ck Cv amoditā, Cs āmodinā?

⁴ Ck sahanti, Cs sabanti corrected to hasanti. ⁵ Ck Cs dasasahassī. ⁶ so all three MSS. ⁷ Cv -vidu. ⁸ Cv dakkhiṇa. ⁹ Ck uddharī, Cv uddharim. ¹⁰ Cs pāmojjena.

¹¹ Ck Cv abhissanto. ¹² Cv sāh-. ¹³ Cs -bhuñjane. ¹⁴ Cv tidasassādhivāsino.

¹⁵ Cv tuvaṃ. ¹⁶ Cv dasasahassī-.

95. Mahāvātā na vāyanti, na sandanti savantiyo,
tāni ajja padissanti, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
96. Thalajā dakajā pupphā sabbe pupphanti tāvade,
te p' ajja pupphitā sabbe, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
97. Latā vā yadivā rukkhā phalabhārā honti tāvade,
te p' ajja phalitā sabbe, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
98. ākāsaṭṭhā ca bhummatṭhā ratanā jotanti tāvade,
te p' ajja ratanā jotanti, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
99. Mānusakā ca dibbā ca turiyā vajjanti tāvade,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
100. Vicittapupphā gaganā abhivassanti tāvade,
te p' ajja padissanti, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
101. Mahāsamuddo ābhujati, dasasahassī pakampati,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
102. Niraye pi dasasahassī¹ aggī² nibbāyi tāvade,
te p' ajja nibbutā³ aggī⁴, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
103. Vimalo hoti suriyo, sabbe dissanti tārakā,
te pi ajja padissanti, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
104. Anovattēna udakena mahiyā ubbhijji tāvade,
taṁ p' ajj' ubbhijjate mahiyā, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
105. Tārāgaṇā virocanti nakkhattam̐ gaganamaṇḍale
visākhā candimāyuttā, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
106. Bilāsayā darīsayā nikkhamanti sakāsayā,
te p' ajja āsayā chuddhā, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
107. Na hoti arati sattānam̐, santuṭṭhā honti tāvade,
te p' ajja sabbe santuṭṭhā, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
108. Rogā tad' ūpasammanti jighacchā ca vinassati,
tāni ajja padissanti, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
109. Rāgo tadā tanu⁵ hoti, doso moho pi nassati,
te p' ajja vigatā sabbe, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
110. Bhayaṁ tadā na bhavati, ajja p' etaṁ padissati,
tena līṅgena jānāma: dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
111. Rajo n' uddham̐sati⁶ uddham̐, ajja p' etaṁ padissati,
tena līṅgena jānāma: dhuvam̐ Buddho bhavissasi.
112. Anittagandho pakkamati, dibbagandho pavāyati,
so p' ajja vāyati gandho, dhuvam̐ Buddho bhavissasi.

¹ C^s dasasahassi. ² C^k C^s aggi. ³ C^v nibbuto. ⁴ C^k C^s aggi. ⁵ C^v tanū. ⁶ C^v -sati.

113. Sabbe devā padissanti t̥hapayitvā arūpino,
te p' ajja sabbe dissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
114. Yāvatā nirayā nāma sabbe dissanti tāvade,
te p' ajja sabbe dissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
115. Kuḍḍā kavāṭā selā ca na hont' āvaraṇaṃ¹ tadā,
ākāsabhūtā te p' ajja, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
116. Cuti ca upapatti² ca khaṇe tasmim³ na vijjati,
tāni ajja padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
117. Daḥhaṃ paggaṇha viriyāṃ, mā nivatta abhikkama,
mayāṃ p'etaṃ vijānāma: dhuvaṃ Buddho bhavissasi⁴“.

Bodhisatto Dipaṃkaradasabalassa ca dasasahassacakkavāle devatānaṃ
ca⁴ vacanaṃ sutvā bhiyyosomattāya sañjātussāho hutvā cintesi: „Buddhā
nāma amoghavacanā, n' atthi Buddhānaṃ kathāya aññathattaṃ, yathā hi
ākāse khittaleḍḍussa patanaṃ jātassa maraṇaṃ aruṇe uggate suriyass'
uṭṭhānaṃ āsayā nikkhantaśiḥassa sihanādanadanāṃ garugabbhāya itthiyā
bhāramocanaṃ dhuvaṃ avassabbhāvi evaṃ evaṃ⁵ Buddhānaṃ vacanaṃ
nāma dhuvaṃ amogaṃ, addhā ahaṃ Buddho bhavissāmi⁶“; tena vuttaṃ:

118. „Buddhassa vacanaṃ sutvā dasasahassina⁶ c'ūbhayaṃ
tuṭṭhahatṭho pamudito evaṃ cintes' ahan tadā:
119. 'Advejjhavacanā Buddhā, amoghavacanā Jinā,
vitathaṃ n'atthi Buddhānaṃ, dhuvaṃ Buddho bhavāṃ⁷ ahaṃ.
120. Yathā khittaṃ nabhe leḍḍu dhuvaṃ patati bhūmiyaṃ
tath' eva Buddhasetṭhānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
121. Yathāpi sabbasattānaṃ maraṇaṃ dhuvasassataṃ
tath' eva Buddhasetṭhānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
122. Yathā rattikkhaye patte suriyass' uggamanaṃ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasetṭhānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
123. Yathā nikkhantasayanassa siḥassa nadanaṃ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasetṭhānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
124. Yathā āpannasattānaṃ bhāramoropanaṃ⁷ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasetṭhānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ⁸“ ti.

So „dhuvaṃ⁹ āhaṃ Buddho bhavissāmi⁶“ evaṃ katasannitṭhāno buddha-
kāraḍe dhamme upadhāretuṃ “kahan nu kho Buddhakāraḍadhammā,

¹ C^k hontāvāraṇaṃ, C^v hontācaranaṃ. ² C^k uppatti, C^v C^s uppattī. ³ C^v khantes-
mim. ⁴ C^k C^s devatānaṃ ca, C^v -naṃ ca corrected to -nañca. ⁵ so all three MSS.

⁶ C^k dasasahassina. ⁷ C^k bhāramoropanaṃ?

kim uddham udāhu adho disāsu vidisāsū“ 'ti anukkamena sakaladhammadhātum vicinanto porānakabodhisattehi āsevitānisevitam paṭhamam dānapāramim disvā evam attānam ovadi: „Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya paṭhamam dānapāramim pūreyyāsi, yathā hi nikkujjito udakumbho nissesaṃ katvā udakam vamaṭi yeva na paccāharati evam evam dhanam vā yasam vā puttadāram vā āṅgapaccaṅgam vā anoloketvā sampattayācakānam sabbam icchiticchitam nissesaṃ katvā dadamāno bodhirukkhamūle nisīditvā Buddhho bhavissasīti“ paṭhamam dānapāramim dāham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

125. „Handa buddhakare dhamme vicināmi ito c' ito uddham adho dasadisā yāvata dhammadhātuyā.
126. Vicinanto tadā dakkhim paṭhamam dānapāramim pubbakehi Mahesihi anuciṇṇam mahāpaṭham.
127. 'Imaṃ tvaṃ paṭhamam tāva dāham katvā samādiya dānapāramitam gaccha yadi bodhim pattum icchasi.
128. Yathāpi kumbho sampuṇṇo yassa kassaci adhokato vamate udakam nissesaṃ na tattha parirakkhati
129. Tath' eva yācake disvā hīnamukkaṭṭhamajjhime dadāhi dānam nissesaṃ kumbho viya adhokato“ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato dutiyam silapāramim disvā etad ahoṣi: „Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya silapāramim pūreyyāsi, yathā hi camaramiṇo nāma jīvitam pi anoloketvā attano vālam eva rakkhati evam tvaṃ pi ito paṭṭhāya jīvitam pi anoloketvā silam eva rakkhanto Buddhho bhavissasīti“ dutiyam silapāramim dāham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

130. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare, aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
131. Vicinanto tadā dakkhim dutiyam silapāramim pubbakehi Mahesihi āsevitānisevitam.
132. 'Imaṃ tvaṃ dutiyam tāva dāham katvā samādiya silapāramitam gaccha yadi bodhim pattum icchasi.
133. Yathāpi camarī vālam kismici¹ pativilaggitam upeti maraṇam tattha na vikopeti vāladhim (Cfr. *Ælian* 16, 11.)

¹ C^o kismim.

134. Tath' eva catusu bhūmīsu¹ silāni paripūriya²
parirakkha³ sabbadā silaṃ camarī viya vāladhin⁴“ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāraḍadhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya nekkhammapāramiṃ pūrey-
yāsi, yathā hi ciraṃ pi bandhanāgāre vasamāno puriso na tattha
sinehaṃ karoti atha kho ukkaṇṭhati yeva avasitukāmo hoti evaṃ eva
tvaṃ sabbabhava bandhanāgārasadise katvā sabbabhava ukkaṇṭhito
muñcitukāmo hutvā nekkhammābhimukho va hohi, evaṃ Buddho bha-
vissasīti“ tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttam :

135. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
136. Vicinanto tadā dakkhiṃ tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevanisevitaṃ.
137. 'Imaṃ tvaṃ tatiyaṃ tāva daḷhaṃ katvā samādiya
nekkhamme pāramiṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
138. Yathā andughare puriso ciravuttho dukhaddito
na tattha rāgaṃ abhijaneti muttiṃ yeva gavesati
139. Tath' eva tvaṃ sabbabhava passa andughare viya,
nekkhammābhimukho hohi bhavato parimuttiyā“ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāraḍadhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato catutthaṃ paññāpāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya paññāpāramiṃ pi pūreyyāsi,
hīnamajjhimukkattṭhesu kiñci⁴ avajjetvā sabbe pi paṇḍite upasaṃkamitvā
pañhaṃ puccheyyāsi, yathā hi piṇḍacārīko bhikkhu hīnādibhedesu
kulesu kiñci avajjetvā paṭipāṭiyā piṇḍāya caranto khippaṃ yāpanaṃ
labhati evaṃ tvaṃ pi sabbapaṇḍite upasaṃkamitvā pañhaṃ pucchanto
Buddho bhavissasīti“ catutthaṃ paññāpāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi;
tena vuttam :

140. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
141. Vicinanto tadā dakkhiṃ catutthaṃ paññāpāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevanisevitaṃ.
142. 'Imaṃ tvaṃ catutthaṃ tāva daḷhaṃ katvā samādiya
paññāpāramitaṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.

¹ C^v bhūmīsu. ² C^k C^v paripūriya. ³ C^v parirakkhe. ⁴ so all three MSS.

143. Yathāpi¹ bhikkhu bhikkhanto hīnamukkaṭṭhamajjhime
kulāni na vivajjento evaṃ labhati yāpanaṃ
144. Tath' eva tvaṃ sabbakāle paripucchanto budhaṃ janaṃ
paṇṇāpāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti²."

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato pañcamam viriyapāramim disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya viriyapāramim pūreyyāsi,
yathā siho migarājā sabbairiyāpathesu dāḥaviriyo hoti evaṃ tvaṃ
sabbabhavesu sabbairiyāpathesu dāḥaviriyo anolīnaviriyo samāno Buddho
bhavissasīti“ pañcamam viriyapāramim dāḥam katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttaṃ:

145. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
146. Vicinanto tadā dakkhiṃ pañcamam viriyapāramim
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitā.
147. 'Imaṃ tvaṃ pañcamam tāva dāḥam katvā samādiya
viriyapāramitaṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
148. Yathāpi siho migarājā nisajjaṭṭhānacāṃkame
alīnaviriyo hoti paggaḥītamano sadā
149. Tath' eva tvaṃ pi sabbabhavesu paggaṇha viriyaṃ dāḥam,
viriyapāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti³."

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato chaṭṭham² khantipāramim disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya khantipāramim pūreyyāsi,
sammānane pi avamānane pi khamo va bhaveyyāsi, yathāpi paṭṭhaviyaṃ
nāma sucim pi pakkhipanti asucim pi na tena paṭṭhavi³ sinehaṃ na
paṭighaṃ karoti khamati sahati adhivāseti yeva evaṃ evaṃ tvaṃ pi
sammānanāvamānanesu khamo va samāno Buddho bhavissasīti“ chaṭṭham
khantipāramim dāḥam katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

150. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
151. Vicinanto tadā dakkhiṃ chaṭṭhamaṃ khantipāramim
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitā.
152. 'Imaṃ tvaṃ chaṭṭhamaṃ tāva dāḥam katvā samādiya
tathā advejjhamānaso sambodhiṃ pāpuṇissasi.

¹ C¹ C² yathā. ² C³ chaṭṭha corrected to chaṭṭhamaṃ. ³ so all three MSS.

153. Yathāpi paṭhavī nāma sucim pi asucim pi ca
sabbam sahati nikkhepam na karoti paṭigham dayam
154. Tath' eva tvam pi sabbesam sammānāvamānakkhamo
khanṭipāramitam gantvā sambodhim pāpuṇissasīti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato sattamam saccapāramim disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvaṃ ito paṭṭhāya saccapāramim pi¹ pūreyyāsi,
asaniyā matthake² patamānāya pi dhanādīnam atthāya chandādīnam
vasena sampajānamusāvādam nāma mā akāsi, yathā hi osadhitārakā³
nāma sabbautusu⁴ attano gamanavīthim jahitvā aññāya vīthiyā na
gacchati sakavīthiyā va gacchati evam evam tvam pi saccam⁵ pahāya
musāvādam nāma akaronto yeva Buddho bhavissasīti" sattamam sacca-
pāramim dalham katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttam:

155. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
156. Vicinanto tadā dakkhim sa'tamam saccapāramim
pubbakehi Mahesihi āsevitānisevitam.
157. 'Imam tvaṃ sattamam tāva dalham katvā samādiya
tatha advejjhavacano sambodhim pāpuṇissasi.
158. Yathāpi osadhī nāma tulābhūtā⁶ sadevake
samaye utupasse⁷ vā na vokkamati vīthito
159. Tath' eva tvam pi saccesu mā vokkami vīthito,
saccapāramitam gantvā sambodhim pāpuṇissasīti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato atthamam adhiṭṭhānapāramim disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvaṃ ito paṭṭhāya adhiṭṭhānapāramim pi pūreyyāsi,
yam adhiṭṭhāsi tasmim adhiṭṭhāne niccalo bhaveyyāsi, yathā hi pabbato
nāma sabbadisāsu pi vāte paharante pi na kampati na calati attano
ṭhāne yeva tiṭṭhati evam evam tvam pi attano adhiṭṭhāne niccalo
honto⁸ va Buddho bhavissasīti" atthamam adhiṭṭhānapāramim dalham
katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttam:

160. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.

¹ C^k saccapāramim. ² C^s mattake, C^s mattake corrected to matthake. ³ C^k
osadhikārakā. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^s saccam. ⁶ C^k tulābhūtā. ⁷ C^s utupasse.
⁸ C^s bhonto.

161. Vicinanto tadā dakkhiṃ aṭṭhamam adhiṭṭhānapāramiṃ
pubbakehi Mahesihi āsevitānisevitam.
162. 'Imam tvaṃ aṭṭhamam tāva daḥham katvā samādiya
tatha tvaṃ acalo hutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi.
163. Yathāpi pabbato selo acalo suppatitṭhito
na kampati bhusavātehi sakatṭhāne va tiṭṭhati
164. Tath' eva tvaṃ pi adhiṭṭhāne sabbadā acalo bhava,
adhiṭṭhānapāramiṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato navamam mettāpāramiṃ disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvaṃ ito paṭṭhāya mettāpāramiṃ pūreyyāsi, hitesu
pi ahitesu pi ekacitto bhaveyyāsi, yathāpi udakam nāma pāpajanassa
pi kalyāṇajanassa pi sītabhāvam ekasadisam katvā pharati evam evam¹
tvaṃ sabbasattesu mettacittena ekacitto honto² Buddho bhavissasīti"
navamam mettāpāramiṃ daḥham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

165. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
166. Vicinanto tadā dakkhiṃ navamam mettāpāramiṃ
pubbakehi Mahesihi āsevitānisevitam.
167. 'Imam tvaṃ navamam tāva daḥham katvā samādiya
mettāya asamo hohi³ yadi bodhiṃ⁴ pattum icchasi.
168. Yathāpi udakam nāma kalyāṇe pāpake jane
samam pharati⁵ sītena pavāheti rajomalam
169. Tath' eva tvaṃ pi ahitahite samam mettāya bhāvaya,
mettāpāramitam gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato dasamam upekkhāpāramiṃ disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvaṃ ito paṭṭhāya upekkhāpāramiṃ pi pūreyyāsi,
sukhe pi dukkhe pi majjhatto va bhaveyyāsi, yathāpi paṭhavi⁶ nāma
sucim pi asucim pi⁷ pakkipamāne majjhattā va hoti evam evam
tvaṃ pi sukhadukkhesu majjhatto va honto⁸ Buddho bhavissasīti"
dasamam upekkhāpāramiṃ⁹ daḥham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

¹ C^k eva. ² C^k bhonto? C^s bhonto. ³ C^k C^s hoti. ⁴ C^k bodhim. ⁵ C^k parati
C^v harati. ⁶ C^k paṭhavi, C^s C^v paṭhavim. ⁷ so all three MSS., instead of sucimhi
asucimhi? ⁸ C^s bhonto. ⁹ C^k C^s u, ekhā-

170. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aāñe pi vicinissami ye dhammā bodhipācanā.
171. Vicinanto tadā dakkhiṃ dasamaṃ upekkhāpāramiṃ¹
pubbakehi Mahesihi āsevaniservitaṃ.
172. 'Imaṃ tvaṃ dasamaṃ tāva daḥhaṃ katvā samādiya
tulābhūto daḥho lutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi.
173. Yathāpi paṭhavī nāma nikkhattaṃ asuciṃ suciṃ
upekkhati² ubho p' ete kopānunayavajjitā
174. Tath' eva tvaṃ pi suhaddukkhe tulābhūto sadā bhava,
upekkhāpāramitaṃ³ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti⁴“.

Tato cintesi: „Imasmiṃ loke Bodhisattehi pūretabbā bodhiparipācanā
Buddhakāradhammā ettakā yeva, dasa pāramiyo ṭhapetvā aāñe n' atthi,
imāpi dasa pāramiyo uddhaṃ ākāse pi n' atthi, heṭṭhā paṭhaviyaṃ pi
puratthimādisu⁴ disāsu pi n' atthi, mayhaṃ yeva pana hadayamaṃsantare
patitṭhita⁵ ti. Evaṃ tāsāṃ hadaye patitṭhitabhāvaṃ disvā sabbāpi
daḥhaṃ katvā adhiṭṭhāya punappuna sammāsanto anulomapaṭilomaṃ
sammāsati, pariyante gahetvā ādiṃ pāpeti, ādimhi gahetvā pariyante
ṭhapeti, majjhe gahetvā ubhato osāpeti, ubhato koṭisu⁶ gahetvā majjhe
osāpeti⁶, āṅgapariccāgo pāramiyo nāma bāhirabhaṇḍapariccāgo upapāra-
miyo nāma jīvitapariccāgo paramatthapāramiyo nāma 'ti dasa pāramiyo
dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyo ti yamakatelāṃ vinivattento⁷
viya Mahāmeruṃ manthaṃ⁸ katvā cakkavālamahāsamuddaṃ ālulento⁹
viya ca sammasi. Tassa dasa pāramiyo sammāsantassa sammāsantassa
dhammatejena catunahutādhikāni dve yojanasatasahasāni bahalā ayaṃ
mahāpaṭhavī¹⁰ hatthinaṃ akkantanaḷakalāpo¹¹ viya pīḷiyamānaṃ ucchu-
yantaṃ viya mahāviraṃ viravamānā saṅkampi sampakampi sampavedhi,
kulālacakkaṃ viya telayantacakkaṃ viya ca paribbhami; tena vuttaṃ:

175. „Ettakā yeva te loke ye dhammā bodhipācanā,
tat' uddhaṃ n' atthi aāñatra, daḥhaṃ tattha patitṭhaha'.
176. Ime dhamme sammāsato sabbāvasarasalakkaṇe
dhammatejena vasudhā dasasahassī pakampatha.
177. Calatī¹² ravatī puthavī¹³ ucchuyantaṃ va pīḷitaṃ,
telayante yathā cakkāṃ evaṃ kampati medinīti⁴“.

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. ³ so all three MSS. ⁴ C^v puratthimādi.

⁵ so all three MSS. ⁶ C^k obhāseti. ⁷ C^s vinivaddhento, C^k vinivaddhento?

⁸ C^k mattha, C^s matthaṃ, C^v matthaṃ corrected to manthaṃ. ⁹ C^k ālulento, C^s

ālulento. ¹⁰ C^k paṭhavī, C^s mahāpaṭhavī. ¹¹ C^s -nala-. ¹² C^s calatī. ¹³ C^s puthavī.

Mahāpaṭhaviyā kampamānāya Rammanagaravāsino saṅghātum asakkontā yugantavātamhā¹ hatā mahāsālā² viya mucchitamucchitā papatimsu, ghaṭṭādāni kulālabhājanāni pavatṭantāni³ aññamaññāni paharantāni cunṇavicunṇāni ahesuṃ. Mahājano bhītataṣito Satthārāṃ upasaṃkamitvā „kin nu kho Bhagavā nāgāvatto⁴ ayaṃ bhūṭayakkhadevatāsu aññatarāvatto⁵ ti, na hi mayaṃ etaṃ jānāma, api ca kho sabbo pi ayaṃ mahājano upadduto, kin nu kho imassa lokassa pāpakāṃ bhavissati udāhu kalyāṇaṃ, kathetha no etaṃ kāraṇaṃ“ ti āha. Satthā tesāṃ kathaṃ sutvā „tumhe mā bhāyatha mā cintayittha, n’ atthi vo itonidānaṃ bhayaṃ, yo so mayā ajja Sumedhapandito ‘anāgate Gotamo nāma Buddho bhavissasīti’⁶ vyākato so idāni pāramiyo sammāsati, tassa pāramiyo sammāsantassa vilolentassa⁷ dhammatejena sakaladasasahassilokadhātu⁸ ekappahārena kampati c’ eva ravati cā“ ti āha; tena vuttaṃ:

178. „Yāvataṃ parisā āsi Buddhassa parivesane pavedhamānā sā tattha mucchitā seti bhūmiyā.
179. Ghaṭṭānekasahassāni kumbhīnā ca satā bahū saṇcunṇamathitā tattha aññamaññ’ upaghaṭṭitā⁹.
180. Ubbiggā tasitā bhītā bhantā vyādhitamānasā mahājanā samāgama¹⁰ Dīpaṅkaram upāgamuṃ.
181. ‘Kiṃ bhavissati lokassa kalyāṇaṃ atha pāpakāṃ, sabbo upadduto loko, taṃ vinodehi cakkhumā’.
182. Tesāṃ sadā¹¹ saññāpesi Dīpaṅkaro Mahāmuni¹²:
‘vissatthā hotha mā bhātha imasmiṃ puthavikampāne,
183. Yam ahaṃ ajja vyākāsiṃ ‘Buddho loke bhavissati’
eso sammāsati dhammaṃ pubbakāṃ jīnasevitaṃ.
184. Tassa sammāsato dhammaṃ Buddhabhūmiṃ asesato
tenāyaṃ kampitā puthavī dasasahassī sadevaketi”.

Mahājano Tathāgataṃ vacanaṃ sutvā haṭṭhatutṭho mālāgandhavilepanaṃ ādāya Rammanagarā nikkhamitvā Bodhisattaṃ upasaṃkamitvā mālādīhi pūjetvā vanditvā padakkhiṇaṃ katvā Rammanagaram eva pāvīsi. Bodhisatto pi dasa pāramiyo sammāsivā viriyaṃ dalhaṃ katvā adhiṭṭhāya nisinnāsanaṃ vutṭhāsi; tena vuttaṃ:

¹ so all three MSS. ² C^s sālā corrected to mahāsālā. ³ C^k C^s pavaddhantāni. ⁴ C^k C^s nāgāvaddho. ⁵ C^k C^s -vaddho. ⁶ C^k bhavissasīti, C^v bhavissatīti. ⁷ C^k C^s vilolentassa. ⁸ C^k C^s -sahassī-. ⁹ C^k C^v upaghaṭṭitā? ¹⁰ C^s C^v yamāgama. ¹¹ C^s tadā, C^v sadā corrected to tadā. ¹² C^k C^v mahāmuni.

185. „Buddhassa vacanam sūtvā mano nibbāyi tāvade,
sabbe maṃ upasamkamma puna pi maṃ abhivandiyum¹.
186. Samādiyivā Buddhagunam dāham katvāna mānasam
Dīpaṃkaram namassivā va² āsanā vutthahim tadā³ ti.

Atha Bodhisattam āsanā vutthahantam sakaladasasahassacakkavāle⁴
devatā sannipatitvā dibbehi mālāgandhehi pūjetvā „ayya Sumedha-
tāpasa⁵ tayā ajja Dīpaṃkaradasabalassa pādamūle mahatī patthanā
patthitā, sā te anantarāyena samijjhatu, mā te bhayaṃ vā cham-
bhitattam vā ahosi, sarīre appamattako pi rogo mā uppajji, khippaṃ
pāramiyo pūretvā sammāsambodhim paṭivijjha, yathā pupphūpaga-
phalūpagā rukkhā samaye pupphanti c' eva phalanti ca tath' eva tvaṃ
pi samayaṃ anatikkamitvā khippaṃ bodhim uttamaṃ phusassū⁶ 'ti ādīni
thutimaṅgalāni payirudāhaṃsu, evaṃ payirudāhitvā attano attano
devaṭṭhānam eva⁷ agamaṃsu. Bodhisatto pi devatāhi abhitthuto „ahaṃ
dasapāramiyo pūretvā kappasatasahassādhikānam⁸ catunnam asaṃkhey-
yānam matthake Buddho bhavissāmīti⁹ viriyaṃ dāham katvā adhiṭṭhāya
nabham abhuggantvā Himavantam eva agamāsi; tena vuttaṃ:

187. „Dibbam mānusakam puppham devā mānusakā ubho
samokiranti pupphehi vutthahantassa āsanā.
188. Vedayanti ca te sotthim devā mānusakā ubho:
'mahantam patthitam tuyham tam labhassu yathicchitam.
189. Sabbītiyo vivajjantu, sabbarogo vinassatu,
mā te bhavatu antarāyo, phusa khippaṃ bodhim uttamaṃ.
190. Yathāpi samaye patte pupphanti pupphino dumā
tath' eva tvaṃ mahāvīra Buddhāṇaṇa pupphasi.
191. Yathā ye keci Sambuddhā pūrayum dasapāramim¹
tath' eva tvaṃ mahāvīra pūrehi² dasapāramim.
192. Yathā ye keci Sambuddhā bodhimandaṃhi bujjhase
tath' eva tvaṃ mahāvīra bujjhassu Jinabodhiyaṃ.
193. Yathā ye keci Sambuddhā dhammacakkaṃ pavattayum
tath' eva tvaṃ mahāvīra dhammacakkaṃ pavattaya.
194. Puṇṇamāse yathā cando parisuddho virocati
tath' eva tvaṃ puṇṇamano viroca dasasahassiyaṃ.

¹ so all three MSS. ² Cv omits va. ³ Cv -cakkavāle. ⁴ Cv Sumedha. ⁵ Ck devaṭṭhānam
omitting eva. ⁶ Ck -sahassādhikam, C^s -sahassādhikam corrected to -sahassādhī-
kānam. ⁷ Cv dasapāramī. ⁸ C^s pūresi. ⁹ Cv dasapāramī.

195. Rāhumutto yathā suriyo tāpena¹ atirocati
tath' eva lokam muñcitvā viroca siriya tuvaṃ.
196. Yathā yā kāci nadiyo osaranti mahodadhiṃ
evaṃ sadevakā lokā osarantu tav' antikam'.
197. Tehi thutippasattho so² dasa dhamme samādiya
te dhamme paripūrento pavanam pāvisi tadā" ti

Sumedhakathā niṭṭhitā.

Rammanagaravāsino pi kho nagaram pavisitvā buddhapamukhassa
bhikkhusaṅghassa mahādānam adāṃsu. Satthā tesam dhammam desetvā
mahājanam saraṇādisu² patitṭhāpetvā Rammanagaramhā nikkhamitvā
tato uddham pi yāvatāyukam tiṭṭhanto sabbam Buddhakiccām³ katvā
anukkamena anupādisesāya Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Tattha yaṃ
vattabham taṃ sabbam Buddhavaṃse vuttanayen' eva veditabham,
vuttaṃ hi tattha:

198. „Tadā te bhojayitvāna sasamgham Lokanāyakaṃ
upagañchum saraṇam tassa Dīpaṅkarassa Satthuno.
199. Saraṇāgamane kañci⁴ nivesesi Tathāgato
kañci⁵ pañcasu sīlesu sīle dasavidhe param.
200. Kassaci deti sāmāññaṃ caturo phalamuttame,
kassaci asame dhamme deti so paṭisambhidā.
201. Kassaci varasamāpattiyo⁶ aṭṭha deti Narāsabho,
tisso kassaci vijjāyo chaḷabhiññā paveccati.
202. Tena yogena janakāyaṃ ovasati Mahāmuni,
tena vitthārikam āsi Lokanāthassa sāsanam.
203. Mahāhanu usabhakkhandho Dīpaṅkarasanāmakō
bahū⁷ jane tārayati parimoceti duggatiṃ.
204. Bodhaneyyaṃ janam disvā sataśahassee pi⁸ yojane
khaṇena upagantvāna bodheti taṃ Mahāmuni.
205. Paṭhamābhisamaye⁹ Buddhō koṭisatam abodhayi,
dutiyaḥhisamaye¹⁰ Nātho sataśhasaṃ abodhayi¹¹.
206. Yadā devabhavanamhi Buddhō dhammam adesayi
navutikoṭisahasānaṃ tatiyaḥhisamayo ahu.

¹ C^s tāpena. ² so all three MSS. ³ C^s sabbabuddhakiccām, C^v sabbam kiccām.

⁴ C^k C^s kiñci. ⁵ C^s kiñci corrected to kañci. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^k C^s

bahu. ⁸ C^v hi. ⁹ C^s -samayo. ¹⁰ C^s -samayo, C^v -samayo corrected to -samaye.

¹¹ C^k abodhayi.

207. Sannipātā tayo āsum Dīpaṃkarassa Satthuno:
koṭisatasahassānaṃ paṭhamo āsi samāgamo.
208. Puna Nāradakūṭamhi pavivekagate Jine
khīṇāsavā vītamalā samimsu satakotīyo.
209. Yadā vasi¹ Mahāvīro Sudassanasiluccaye²
navutikoṭisahasseehi pavāresi tadā Muni.
210. Ahaṃ tena samayena jaṭilo uggaṭāpano
antalikkhamhi caraṇo pañcābhīṇāsū pāragū³.
211. Dasavīsaṃsahassānaṃ dhammābhisamayo ahu,
ekadvinnāṃ abhisamayo gaṇanāto⁴ asaṃkhiyā.
212. Vitthārikaṃ bāhujaññaṃ iddhaṃ pītaṃ⁵ ahū⁶ tadā
Dīpaṃkarassa Bhagavato sāsaṇaṃ suvisodhitaṃ.
213. Cattāri satasahassāni chaḷabhiññā mahiddhikā
Dīpaṃkaraṃ Lokaviduṃ parivārenti sabbadā.
214. Ye keci tena samayena jahanti mānusaṃ bhavaṃ
appattamānasā sekhā garahitā va bhavanti te.
215. Supupphitaṃ pāvacaṇaṃ arahantehi tādihi
khīṇāsavehi vīmalehi upasobhati sadevake.
216. Nagaraṃ Rammavati nāma, Sumedho nāma khattiyo,
Sumedhā⁷ nama janiyā Dīpaṃkarassa Satthuno.
217. Sumaṅgalo⁸ ca Tisso ca ahesuṃ aggasāvaka,
Sāgato nāma upatṭhako⁹ Dīpaṃkarassa Satthuno.
218. Nandā c' eva Sunandā ca ahesuṃ aggasāvika,
bodhi tassa Bhagavato Pippalīti pavuccati.
219. Asītiṭṭhamubbedho Dīpaṃkaro Mahāmuni
sobhati dīparukkho va sālarājā va phullito.
220. Satasahassaṃ vassāni āyūṃ tassa Mahesino,
tāvataṃ tiṭṭhamāno so tāresi janataṃ bahuṃ.
221. Jotayitvāna saddhammaṃ santāretvā mahājanaṃ
jalitvā aggikkhandho va nibbuto so sasāvako.
222. Sā ca iddhi¹⁰ so ca yaso¹¹ tāhi ca pādesu cakkaratanāni¹²
sabbāṃ samantarāhitaṃ, nanu rittā sabbasaṃkharā¹³ ti.

¹ C^v vasi. ² C^s -siluccaye. ³ C^s C^v pāragu. ⁴ C^s gaṇanāto corrected to gaṇanāto, C^v gaṇanāto. ⁵ C^v C^s pītaṃ corrected to phitaṃ. ⁶ C^s ahu.
⁷ C^s C^v sumedha. ⁸ C^k C^v sumaṅgalo. ⁹ C^s nāmūpatṭhako. ¹⁰ C^s iddhi. ¹¹ C^s
so ca so, C^v ce yaso corrected to so ca yaso. ¹² so all three MSS. ¹³ C^s
-saṃkharā, C^k -saṃkarā.

323. „Dīpaṅkarassa aparena¹ Koṇḍañño nāma Nāyako
anantatejo amitayaso appameyyo durāsado“.

Dīpaṅkarassa pana Bhagavato aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ atikkamitvā Koṇḍañño nāma Satthā udupādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā ahesuṃ, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ, dutiye koṭisahasassaṃ, tatiye navutikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Vijitāvi nāma cakkavattī² hutvā koṭisatasahassasaṃkhassa buddhapamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ adāsi. Satthā Bodhisattaṃ „Buddho bhavissasīti“ vyākariṭvā dhammaṃ desesi. So Satthu dhammakathaṃ sutvā rajjaṃ niyyādetvā pabbaji. So tīpi³ Piṭakāni uggahetvā aṭṭha samāpattiyo pañca ca abhiññāyo uppādetvā aparihīnājjhāno⁴ Brahma-loke nibbatti. Koṇḍaññabuddhassa pana Rammavati nāma nagaraṃ, Sunando nāma khattiyo pitā, Sujātā nāma devī mātā, Bhaddo ca Subhaddo ca dve aggasāvaka, Anuruddho nāma upaṭṭhāko, Tissā ca Upatissā ca aggasāvika, Sālakalyāṇī⁵ bodhi, aṭṭhāsīti hatthubbedhaṃ sariraṃ, vassasatasahasassaṃ āyuppaṃaṇaṃ ahoṣi. Tassa aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ atikkamitvā ekasmiṃ yeva kappe cattāro Buddhā nibbattiṃsu: Maṅgalo⁶ Sumano Revato Sobhito ti. Maṅgalassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā ahesuṃ, tesu⁷ paṭhamasannipāte⁸ koṭisatasahasassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye koṭisahasassaṃ, tatiye navutikoṭiyo. Vemātikabhātā kir' assa Ānandakumāro navutikoṭisaṃkhāya parisāya saddhiṃ dhammasavanaṭṭhāya Satthu santikaṃ agamāsi⁹. Satthā tassa ānupubbikathaṃ¹⁰ kathesi, so saddhiṃ parisāya saha¹¹ paṭisaṃbhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Satthā tesam kulaputtānaṃ pubbacaritaṃ olokento iddhiṃ apattacivarassa upanissayaṃ disvā dakkhiṇaṭṭhaṃ pasāretvā „etha bhikkhavo“ ti āha. Sabbe taṃ khaṇaṃ yeva iddhiṃ apattacivaradharā saṭṭhi-vassatherā viya ākappasampannā hutvā Satthāraṃ vanditvā parivārayiṃsu. Ayam assa tatiyo sāvakasannipāto ahoṣi. Yathā pana aṇṇesaṃ Buddhānaṃ samantā asīti hatthappaṃaṇā yeva sarirappabhā ahoṣi na evaṃ, tassa pana Bhagavato sarirappabhā nīccakālaṃ dasasahasasilokadhātum¹² pharītvā aṭṭhāsi. Rukkhaṭṭhaviṇṇaṭṭha-samuddādayo antamaso ukkhalīyādīni upādāya suvaṇṇapattapariyonaddhā viya ahesuṃ. Āyuppaṃaṇaṃ pan' assa navutivassasahasāni ahoṣi. Ettakaṃ kālaṃ candasuriyādayo attano pabhāya virocitum na sakkhiṃsu, rattindivamparicchedo na paññāyittha, divā suriyālokena viya sattā

¹ aparena corrected to aparena. ² Ck Cv cakkavatti. ³ Ck tīni, Cv tīni corrected to tīpi. ⁴ Cv -hīna-. ⁵ so all three MSS. ⁶ Ck Cv maṅgalo. ⁷ Cs tesu corrected to te, Cv te corrected to tesu. ⁸ Cs -pātesu. ⁹ Cs āgamāsi. ¹⁰ C anupubbikathaṃ. ¹¹ Cs saha. ¹² Cv dasasahasā.

niccam Buddhāloken¹ eva vicarīmsu, sāyam pupphanakusumānam pāto va ravanasaṅkūṇādinā ca vasena loko rattindivamparicchedam² sallak-khesi. „Kim pana aññesaṃ Buddhānam ayam ānubhāvo n' atthīti“ no n' atthi, te hi pi ākamkhamānā dasasahassī³ vā lokadhātum tato vā bhiyyo ābhāya phareyyum, Maṅgalassa⁴ pana Bhagavato pubbapatthanāvasena aññesaṃ vyāmapabbhā viya sarīrapabbhā niccam eva dasasahassilokadhātum⁵ pharitvā atthāsi. So kira Bodhisattacariyakāle vessantarasadise attabhāve tthito saputtadāro vāṃkapabbatasadise pabbate vasi. Ath' eko Kharadāṭhiko nāma yakkho Mahāpurisassa dānājjhāsayatam⁶ sutvā brāhmaṇavaṇṇena upasamkamitvā Mahāsattam dve dārake yāci. Mahāsatto „dadāmi brāhmaṇassa puttake“ ti haṭṭha-paṭṭha udakapariyantam paṭhavim kampento dve pi dārake adāsi. Yakkho caṃkamanakoṭiyam ālambanaphalakam nissāya tthitvā passantass' eva Mahāsattassa mūlakalāpam viya dārake khādi. Mahāpurisassa yakkham oloketvā mukham vivaṭamatte aggijālā viya lohitadhāram uggrimānam tassa mukham disvāpi kesaggamattam pi domanassam na uppajji⁷, „sudinnam vata me dānam“ ti cintayato pan' assa sarīre mahantam pītisomanassam udapādi. So „imassa me nissandena anāgate iminā va nihārena rasmiyo nikkhamantū“ ti patthanam akāsi. Tassa tam patthanam nissāya Buddhahūtassa sarīrato rasmiyo nikkhamitvā ettakam thānam pharīmsu. Aparam pi 'ssa pubbacaritam atthi: so kira Bodhisattakāle ekassa Buddhassa cetiyam disvā „imassa Buddhassa mayā jīvitam pariccajitum vaṭṭatīti“ daṇḍakadīpikāveṭhananiyāmena sakalasarīram vethāpetvā ratanamakulam satasahassagghanakam⁸ suvaṇṇapātīm sappissa pūrāpetvā tattha saḥassam vaṭṭiyo⁹ jāletvā tam sīsenādāya sakalasarīram¹⁰ jāletvā cetiyam padakkhiṇam karonto sakalarattim vitināmesi, evam yāva aruṇuggamanā vāyamantassa pi 'ssa lomakūpamattam pi usumam na gaṇhi, padumagabbham pavitṭha-kālo viya ahoṣi, dhammo hi nām' esa attānam rakkhantam rakkhati; tenāha Bhagavā:

224. „Dhammo have rakkhati dhammacārīm,
dhammo suciṇṇo¹⁰ sukham āvahāti,
esānisamso dhamme¹¹ suciṇṇe¹²:
na duggatīm gacchati dhammacārīti“

¹ C^k C^v rattindivaparichedam. ² C^k C^s dasasahassi. ³ C^s C^v maṅgalassa.

⁴ C^k C^v dasasahassī. ⁵ C^s -sayanam. ⁶ C^k C^s uppajji. ⁷ all three MSS. satasahassagghanakam. ⁸ C^s vaddhiyo. ⁹ C^k omits jāletvā - - sakalasarīram.

¹⁰ C^k C^v suciṇṇo. ¹¹ C^k dhammo, C^v dhammo corrected to dhamme. ¹² C^k suciṇṇo.

imassāpi kammassa nissandena tassa Bhagavato¹ sarīrobhāso dasa-sahasasilokadhātum¹ pharitvā aṭṭhāsi. Tadā amhākaṃ Bodhisatto Suruci nāma brāhmaṇo hutvā Satthāraṃ „nimantessāmīti“ upasamkamitvā madhuradhammakathaṃ sutvā „sve mayhaṃ bhikkhaṃ gaṇhatha bhante“ ti āha. „Brāhmaṇa kittakehi te bhikkhūhi attho“ ti. „Kittakā pana vo bhante parivārabhikkhū“ ti āha. Tadā Satthu paṭhamasannipāto yeva hoti, tasmā „koṭisatasahassan“ ti āha. „Bhante sabbehi pi saddhiṃ mayhaṃ gehe bhikkhaṃ gaṇhathā“ ti. Satthā adhiyāsesi. Brāhmaṇo svātanāya nimantetvā gehaṃ gacchanto cintesi: „aham ekkakānaṃ bhikkhūnaṃ yāgubhattavattadhāni dātum nona sakkomi, nisīdanaṭṭhānaṃ pana kathaṃ bhavissatīti“. Tassa sā cintā caturāsītiyojanasahassamatthake ṭhitassa devarañño Paṇḍukambalasilāsanassa unhabbhāvaṃ janesi. Sakko „ko nu kho maṃ imasmā ṭhānā cāvetukāmo“ ti dibbacakkhunā olokeno Mahāpurisaṃ disvā „Suruci-brāhmaṇo buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā nisīdanaṭṭhānatthāya cintesi, mayāpi tattha gantvā puñṇakotṭhāsaṃ gaḥetum vattatīti“ vadḍhakivaṇṇaṃ nimunitvā² vāsipharasuhattho Mahāsattassa purato pātur ahoṣi, „atthi nu kho kassaci bhatiyā kattabban“ ti āha. Mahāpuriso disvā „kiṃ kammaṃ karissasīti“ āha. „Mama ajānanasippaṃ nāma n' atthi, gehaṃ vā maṇḍapaṃ vā yo yaṃ kareti tassa taṃ kātum jānāmīti“. „Tena hi mayhaṃ kammaṃ atthīti“. „Kiṃ ayyā“ ti. „Svātanāya me koṭisatasahassabhikkhū nimantitā, tesāṃ nisīdana-maṇḍapaṃ karissasīti“. „Ahaṃ nāma kareyyaṃ sace me bhatīṃ dātum sakkhissathā“ ti. „Sakkhissāmi tātā“ ti. „Sādu karissāmīti“ gantvā ekaṃ padesaṃ olokesi. Dvādasaterasayojanappamaṇo padeso kasiṇamaṇḍalaṃ³ viya samatalo ahoṣi. So „ettake ṭhāne sattaratanamayo maṇḍapo utṭhahatū“ ti cintetvā olokesi, tāvad eva puthaviṇi⁴ bhinditvā maṇḍapo utṭhahi. Tassa sovaṇṇamāyesu thambhesu rajatamayā ghaṭakā ahesuṃ, rajatamāyesu sovaṇṇamayā, maṇiṭthambhesu pāvālamayā⁵, pavālatthambhesu⁶ maṇimayā, sattaratanamāyesu sattaratanamayā va⁷ ghaṭakā ahesuṃ. Tato „nraṇḍapassa antarantare kiṃkiṇikajālaṃ olambatū“ ti olokesi. Saha olokanen' eva jālaṃ olambi yassa mandavāteritassa pañcaṅgikass' eva turiyassa madhurasaddo niggacchati, dibbasāṅgīvattanakālo⁸ viya hoti. „Antarā⁹ gandhadāmaṃālādāmāni olambantū“ ti cintesi, dāmāni olambiṃsu. „Koṭisatasahassasamkhānaṃ

¹ C^v dasasahassī-. ² C^v nimmititvā. ³ C^k kasina-. ⁴ C^k C^v puthaviṇi corrected to puthaviṇi. ⁵ C^k C^v pavāla-. ⁶ C^v pavāla-. ⁷ C^s ca. ⁸ C^v -saṅgīti-. ⁹ C^s antarantārā.

bhikkhūnaṃ āsanāni ca ādhāraṇāni ca paṭhaviṃ bhinditvā utṭhahantū“
 'ti cintesi, tāvad eva utṭhahimsu. „Kone kone ekekā udakacāṭiyo
 utṭhahantū“ 'ti cintesi, udakacāṭiyo utṭhahimsu. Ettakam māpetvā
 brāhmaṇassa santikaṃ gantvā „ehi ayya, tava maṇḍapaṃ oloketvā
 mayhaṃ bhatin dehitī“ āha. Mahāpuriso gantvā maṇḍapaṃ olokesi,
 oloketass' eva sakalasārīraṃ pañcavaṇṇāya pītiyā niraṇṭaraṃ phuṭaṃ
 ahosi. Ath' assa maṇḍapaṃ oloketvā etad ahosi: „nāyaṃ maṇḍapo
 manussabhūtena kato, mayhaṃ pana ajjhāsayaṃ mayhaṃ guṇaṃ
 āgama addhā Sakkabhavanaṃ uṇhaṃ ahosi, tato Sakkena devaraṇṇā
 ayaṃ maṇḍapo kārito bhavissati, na kho pana' me yuttaṃ evarūpe
 maṇḍape ekadivasam yeva dānaṃ dātuṃ sattāhaṃ dassāmīti“ cintesi.
 Bāhirakadānaṃ² hi kittakam pi samānaṃ Bodhisattānaṃ tuṭṭhiṃ³ kātuṃ
 na sakkoti, alaṃkatasīsaṃ⁴ pana chinditvā añjitaakkhīni uppāṭetvā
 hadayaṃaṃsaṃ vā ubbattetvā dinnakāle Bodhisattānaṃ cāgaṃ nissāya
 tuṭṭhi nāma hoti. Amhākam pi hi Bodhisattassa Sivijātake devasikaṃ
 pañcakahāpaṇammanāni viṣṣajjetvā catusu dvāresu majjhe nagare dānaṃ
 dentassa taṃ dānaṃ cāgatuṭṭhiṃ uppādetuṃ nāsakkhi, yadā pan' assa
 brāhmaṇavaṇṇena āgantvā Sakko devarājā akkhīni yāci tadā nāni uppāṭetvā
 dadamānass' eva hāso uppajji, kesaggamattam pi cittaṃ⁵ aññathattaṃ
 nāhosi. Evaṃ dānaṃ nissāya Bodhisattānaṃ tittī nāma n' atthi. Tasmā
 so pi Mahāpuriso „sattāhaṃ mayā koṭṭasatasahassasaṃkhānaṃ bhikkhūnaṃ
 dānaṃ dātuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā tasmiṃ maṇḍape nisīdāpetvā sattāhaṃ
 gavapānaṃ nāma dānaṃ adāsi. Gavapānaṃ ti mahante mahante kolambe⁵
 khīrassa pūretvā uddhane āropetvā ghanapākakappe khīre thoḷe taṇḍule pakkhipitvā
 pakkam madhusakkaracūṇasapphī abhisamkhaṭṭabhojanaṃ vuccati. Manussā
 yeva pana parivisitaṃ nāsakkhimsu, devāpi ekantarikā hutvā parivis-
 imsu⁶. Dvādasaterasayojanappamāṇaṭṭhānaṃ pi bhikkhū gaṇhituṃ
 na-ppahosi yeva, te pana bhikkhū attano attano ānubhāvena nisīdimsu.
 Pariyosānadivase sabbabhikkhūnaṃ pattāni dhovāpetvā bhesajjathāya
 sappinavaṇṇitaṃ madhuphāṇitādīni⁷ pūretvā ticivarehi saddhiṃ adāsi.
 Saṃghanavakabhikkhūnā laddhacivaraṇṇatākā⁸ satasahassagghanaṇṇā⁹
 ahesuṃ. Satthā anumodanaṃ karonto „ayaṃ puriso evarūpaṃ
 mahādānaṃ adāsi, ko nu kho bhavissatīti“ upadhārento „anāgate
 kappasatasahassādhikānaṃ dvīnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake Gotamo
 nāma Buddho bhavissatīti“ disvā Mahāpurisaṃ āmantetvā „tvam

¹ C^k omits pana. ² so all three MSS. ³ C^k C^v tuṭṭhi. ⁴ C^s alaṃkatasīsaṃ.

⁵ C^k kolambe. ⁶ C^k pavimsu. ⁷ C^k -ppānītā-, C^v -pphānītā-, C^s -pphānītā-
 corrected to -phānītā-.

ettakaṃ nāma kālāṃ atikkamitvā Gotamo nāma Buddhō bhavissasīti¹ vyākāsi. Mahāpuriso vyākaraṇaṃ sutvā „ahaṃ kira Buddhō bhavissāmi, ko me gharāvāseṇa attho, pabbajissāmīti“ cintevā tathārūpaṃ sampattiṃ khelapiṇḍaṃ viya pahāya Satthu santike pabbaji, pabbajitvā Buddhavacanaṃ uggaṇhetvā² abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyosāṇe Brahma-loke nibbatti. Maṅgalassa³ pana Bhagavato nagaraṃ Uttaraṃ nāma ahoṣi, pitāpi Uttaro nāma khattiyo, mātāpi Uttarā nāma, Sudevo ca Dhammaseno ca dve aggasāvaka, Pālito nāma upatthāko, Sīvalī ca Asokā ca dve aggasāvikā, Nāgarukkho bodhi, aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ sarīraṃ ahoṣi. Navutivassasahassāni tathavā parinibbute pana tasmiṃ ekappahāren⁴ eva dasacakkavālasahassāni ekandhakārāni ahesuṃ, sabbacakkavālesu manussānaṃ mahantaṃ āroḍanaparidevanāṃ ahoṣi.

225. „Koṇḍañṇassa apareṇa⁵ Maṅgalo⁶ nāma nāyako tamaṃ loke nihanvāna dhammakkam abhidhārayīti“.

Evam dasasahassilokadhātun⁷ andhakāraṃ katvā parinibbutassa Bhagavato aparabhāge Sumano nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassam bhikkhū ahesuṃ, dutiye Kaṇḍanapabbatamhi⁸ navutikoṭisatasahassāni, tatiye asīti koṭisatasahassāni. Tadā Mahāsatto Atulo nāma nāgarājā ahoṣi mahiddhiko mahānubhāvo. So „Buddho uppanno“ ti sutvā nātisaṃghaparivuto nāgabhanā nikkhamitvā koṭisatasahassabhikkhupariyārassa tassa Bhagavato dibbaturiyehi upahāraṃ kāretvā mahādānaṃ datvā paccekaṃ dussayugāni datvā saraṇesu patitthāsi. So pi naṃ Satthā „anāgate Buddhō bhavissasīti“⁹ vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaraṃ¹⁰ Khemaṃ nāma ahoṣi, Sudatto nāma rājā pitā, Sīrimā nāma mātā, Saraṇo ca Bhāvitatto ca aggasāvaka, Udeno nāma¹¹ upatthāko, Soṇa ca Upasoṇa ca aggasāvikā, Nāgarukkho¹² ca¹³ bodhi, navutihatthubbedhaṃ sarīraṃ, navuti yeva vassasahassāni āyuppanānaṃ ahoṣīti.

226. „Maṅgalassa¹⁴ apareṇa¹⁵ Sumano nāma nāyako sabbadhammeḥi asamo sabbasattānaṃ uttamo“.

¹ C^v uggaṇhetvā. ² C^k maṅgalassa. ³ C^s apareṇa. ⁴ C^k C^v maṅgalo. ⁵ C^k C^v dasasahassī-. ⁶ C^k -pabbatampi, C^v -pabbatampi corrected to -pabbatamhi. ⁷ C^k C^v bhavissasīti. ⁸ C^s naṅgarāṃ. ⁹ C^s naṅgarukkho. ¹⁰ C^v va. ¹¹ C^k C^v maṅgalassa. ¹² C^s apareṇa.

Tassa aparabhāge Revato nāma Satthā udapādi. Tassāpi¹ tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte gaṇanā nāma n' atthi, dutiye koṭi-satasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Atidevo nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā saraṇesu patitṭhāya sirasi añjaliṃ ṭhapetvā tassa Satthuno kilesappahāne vaṇṇaṃ vatvā uttarāsaṃgena pūjaṃ akāsi. So pi naṃ² „Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaraṃ Sudhañṇavatī³ nāma ahoṣi, pitā Vipulo nāma khattiyo, mātā Vipulā nāma, Varuṇo ca Brahmadevo ca aggasāvakā, Sambhavo nāma upatṭhāko, Bhaddā ca Subhaddā ca aggasāvikā, Nāgarukkho⁴ ca⁵ bodhi, sarīraṃ asīti hatthubbedhaṃ ahoṣi, āyūṃ⁶ satṭhivassasahassānīti.

227. „Sumanassa aparena⁷ Revato nāma nāyako
anūpamo⁸ asadisso atulo uttamo Jino“ ti.

Tassa aparabhāge Sobhito nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisataṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asīti koṭiyo. Tadā Bodhisatto Ajito⁹ nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā saraṇesu patitṭhāya buddha-pamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ adāsi. So pi naṃ „Buddho bhavissasīti“¹⁰ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaraṃ Sudhammaṃ nāma ahoṣi, pitā Sudhammo nāma rājā, mātāpi Sudhammā nāma, Asamo ca Sunetto ca aggasāvakā, Anomo nāma upatṭhāko, Nakulā ca Sujātā ca aggasāvikā, Nāgarukkho⁴ ca¹¹ bodhi, atṭhapañṇasa-hatthubbedhaṃ¹² sarīraṃ ahoṣi, navutivassasahassāni āyuppanānaṃ ti.

228. „Revatassa aparena¹³ Sobhito nāma nāyako
samāhito santacitto asamo appatipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ atikkamitvā ekasmiṃ kappe tayo Buddhā nibbattiṃsu: Anomadassi¹⁴ Padumo Nārado ti. Anomadassissa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhame atṭha bhikkhu-satasahassāni ahesuṃ, dutiye satta, tatiye cha. Tadā Bodhisatto eko yakkhaseṇāpati¹⁵ ahoṣi mahiddhiko mahānubhāvo anekakoṭi-

¹ C^v tassapi. ² C^v taṃ. ³ C^k dhañṇavatī. ⁴ C^s nāgarukkho. ⁵ C^k C^v va.

⁶ C^v āyū. ⁷ C^s apareṇa. ⁸ C^k anupamo. ⁹ C^s ajino? ¹⁰ C^k C^s bhavissasīti.

¹¹ C^s C^v va. ¹² C^k C^v -pañṇāsa-, C^s -pañṇāsa-. ¹³ C^s apareṇa. ¹⁴ C^s anomadassi. ¹⁵ C^k C^v -senāpati.

satasahassānaṃ yakkhānaṃ adhipati. So „Buddho uppanno“ ti sutvā āgantvā buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ adāsi. Satthāpi naṃ „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Anomadassissa pana Bhagavato Candavati¹ nāma nagaraṃ² ahosi, Yasavā nāma rājā pitā, Yasodharā nāma mātā, Nisabho ca Anomo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma upatthāko, Sundarī ca Sumanā ca aggasāvikā, Ajjunarukkho bodhi, sarīraṃ atthapaṇṇāsahatthubbedhaṃ ahosi, vassasatasahassaṃ āyū³ ti.

229. „Sobhitassa aparena⁴ Sambuddho dipaduttamo
Anomadassī⁵ amitayaso tejasi⁶ duratikkamo“ ti.

Tassa aparabhāge Padumo nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ bhikkhū⁷ ahesum, dutiye tīṇi⁸ satasahassāni, tatiye agāmake araṇṇe mahāvanasaṇḍavāsīnaṃ bhikkhūnaṃ⁹ dve satasahassāni. Tadā Tathāgate tasmiṃ vanasaṇḍe vasante Bodhisatto sīho hutvā Satthāraṃ nirodhasamāpattiṃ samāpannaṃ disvā pasannacitto vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pītisomanassajāto tikkhattum sīhanādaṃ naditvā sattāhaṃ buddhāraṃmaṇaṃ¹⁰ pītiṃ avijahitvā pītisukhen¹ eva gocarāya apakkamitvā jīvitapariccāgaṃ katvā payirupāsamaṇo atthāsi. Satthā sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhito sīhaṃ oloketvā „bhikkhusaṃghe pi cittaṃ pasādetvā saṃghaṃ vandissatīti“ „bhikkhusaṃghe āgacchatū“ ti cintesi. Bhikkhū tāvad eva āgamiṃsu. Sīho saṃghe cittaṃ pasādesi. Satthā tassa manāṃ oloketvā „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Padumassa pana Bhagavato Campakam nāma nagaraṃ¹¹ ahosi, Padumo nāma rājā pitā, mātāpi Asamā nāma, Sālo ca Upasālo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma upatthāko, Rāmā ca Uparāmā¹² ca aggasāvikā, Soṇarukkho¹³ nāma bodhi, atthapaṇṇāsa-hatthubbedhaṃ¹⁴ sarīraṃ ahosi, āyū¹⁵ vassasatasahassaṃ ti.

230. „Anomadassissa aparena⁴ Sambuddho dipaduttamo
Padumo nāma nāmena asamo appaṭipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Nārado nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesum,

¹ C^s candavati. ² C^s naṅgaraiṃ. ³ C^s āyū. ⁴ C^s aparena. ⁵ C^s anomadassī.
⁶ C^s tejasi. ⁷ all three MSS. bhikkhu. ⁸ C^s tīni, C^v tīni corrected to tīni.
⁹ C^s bhikkhunāṃ. ¹⁰ C^s C^v buddhāraṃmaṇā. ¹¹ C^s naṅgaraiṃ. ¹² C^s Surāmā,
C^k omits uparāmā ca. ¹³ C^s sona- ¹⁴ C^s C^v paṇṇāsa-, C^k paṇṇāsa-. ¹⁵ C^v āyū.

dutiye navutikoṭisatasahassāni, tatiye asītikoṭisatasahassāni. Tadā Bodhisatto isipabbajjāṃ pabbajitvā pañcasu abhiññāsu aṭṭhasu ca samāpattisu¹ vaṣi hutvā buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ datvā lohitacandanena pūjāṃ akāsi. So pi tam² „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Dhañṇavāṭi nāma nagaraṃ ahoṣi, Sumedho nāma khattiyo pitā, Anomā nāma mātā, Bhaddasālo ca Jitamitto³ ca aggasāvaka, Vāseṭṭho nām⁴ upaṭṭhāko, Uttarā ca Phaggunī⁵ ca aggasāvika, Mahāsonarukkho⁴ nāma bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ ahoṣi, navutivassasahassāni āyū⁵ 'ti⁵.

231. „Padumassa aparena Sambuddho dipaduttamo

Nārado nāma nāmena asamo appaṭipuggalo“ ti.

Nārabadubbhassa aparabhāge ito satasahassakappamatthake ekasmiṃ kappe eko va⁶ Padumuttarabuddho nāma udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye Vebhārapabbate navutikoṭisahasāni, tatiye asītikoṭisahasāni. Tadā Bodhisatto Jaṭilo nāma Mahārattḥiyo hutvā buddhapamukhassa saṃghassa cīvaradānaṃ adāsi. So pi nam⁷ „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Padumuttarassa pana Bhagavato kāle tittḥiyā nāhesuṃ, sabbe devamanussā Buddham eva saraṇaṃ agamaṃsu. Tassa nagaraṃ⁷ Hamsavati⁸ nāma ahoṣi, pitā Ānando nāma khattiyo, mātā Sujātā nāma, Devalo ca Sujāto ca aggasāvaka, Sumano nāma upaṭṭhāko, Amitā ca Asamā ca aggasāvika, Sālarukkho ca⁹ bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ ahoṣi, sarīrappabhā samantato dvādasa yojanāni gaṇhi, vassasatasahassaṃ āyū¹⁰.

232. „Nāradaṣṣa aparena Sambuddho dipaduttamo

Padumuttaro nāma Jino akkhobbho sāgarūpamo“ ti.

Tassa aparabhāge tiṃsakappasahasāni aṭikkamitvā Sumedho ca Sujāto cā 'ti ekasmiṃ kappe dve Buddhā nibbattiṃsu. Sumedhassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte Sudassananagare¹¹ koṭisataṃ khīṇāsavā ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Uttaro nāma māṇavo¹² hutvā nidahitvā ṭhapitaṃ yeṇa

¹ C^s samāpattisu, C^k samāpatti. ² so all three MSS. ³ C^k phaggunī. ⁴ C^s -sona-. ⁵ C^k C^s āyuti. ⁶ C^v omits va. ⁷ C^s naṅgaraṃ. ⁸ C^s hamsavati. ⁹ C^s C^v va. ¹⁰ C^v āyū. ¹¹ C^s -naṅgare. ¹² C^s māṇavo.

asītikotiḍḍhanāṃ vissajjetvā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānaṃ datvā dhammaṃ sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya nikkhamitvā pabbaji. So pi naṃ „anāgāte Buddhō bhavissasīti“ vyākāsi. Sumedhassa Bhagavato Sudassanaṃ nāma nagaraṃ¹ ahoṣi, Sudatto nāma rājā pitā, matāpi Sudattā nāma, Saraṇo ca Sabbakāmo ca dve aggasāvaka, Sāgaro nāma upaṭṭhāko, Rāmā ca Surāmā ca dve aggasāvikā, Mahānīparukkho bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedham ahoṣi, āyu² navutivassasahassāni.

233. „Padumuttarassa aparena Sumedho nāma nāyako durāsado uggatejo sabbalokuttamo munīti“.

Tassa aparabhāge Sujāto nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte saṭṭhibhikkhusahassāni ahesuṃ, dutiye paññāsāṃ³, tatiye cattārīsāṃ⁴. Tadā Bodhisatto cakkavattirājā⁵ hutvā „Buddho uppanno“ ti sutvā upasaṅkamitvā dhammaṃ sutvā buddhapamukhassa saṅghassa saddhimi sattahi ratanehi catumahādīparajjaṃ datvā Satthu santike pabbaji. Sakalaratṭhavāsino ratṭhuppādaṃ gahetvā āramikakiccāni sādhetā buddhapamukhassa saṅghassa niccaṃ mahādānaṃ adāsu. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaraṃ⁶ Sumaṅgalāṃ⁷ nāma ahoṣi, Uggato⁸ nāma rājā pitā, Pabhāvati nāma mātā, Sudassano ca Devo ca aggasāvaka, Nārado nāma upaṭṭhāko, Nāgā ca Nāgasamālā ca aggasāvikā, Mahāvelurukkho bodhi. So kira mandachiddo ghanakkhandho uparimahasākhāhi morapiṇjakalāpo⁹ viya virocittha. Tassa Bhagavato sarīraṃ paññāsahatthubbedham¹⁰ ahoṣi, āyū¹¹ navutivassasahassāni.

234. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Sujāto nāma nāyako sīhahan'usabhakkhandho appameyyo durāsado“ ti.

Tassa aparabhāge ito aṭṭhārasakappasatamatthake ekasmiṃ kappe Piyadassī Atthadassī Dhammadassīti tayo Buddhā nibbattiṃsu. Piyadassissa pi¹² tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikotiyo ti. Tadā Bodhisatto Kassapo nāma māṇavo¹³ tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṃ gato va hutvā Satthu dhammaḍḍesaṇaṃ sutvā koṭisatasahassadhaṇapariccāgena

¹ C^s naṅgarāṃ. ² so all three MSS. ³ C^s paññāsāṃ. ⁴ C² C^s cattārīsāṃ.

⁵ C^v cakkavattirājā. ⁶ C^s naṅgarāṃ. ⁷ C² C^v sumaṅgalāṃ. ⁸ C^s upaggato.

⁹ C^s -kalāpā. ¹⁰ all three MSS. paññāsa-. ¹¹ C^v āyu. ¹² C^v piyadassissāpi.

¹³ C^s C^v māṇavo.

samghārāmaṃ kāretvā saraṇesu ca sīlesu ca patitthāsi. Atha naṃ Satthā „atthārāsakappasataccayena Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Anomaṃ nāma nagaraṃ¹ ahoṣi, pitā Sudinno nāma rājā, mātā Candā nāma, Pālito ca Sabbadassī ca aggasāvaka, Sobhito nāma upatthāko, Sujātā ca Dhammadinnā ca aggasāvikā, Piyaṅgurukkho² bodhi, sarīraṃ asīti hatthubbedhaṃ ahoṣi, navutivassasahassāni āyū³ 'ti.

235. „Sujātassa aparena⁴ sayambhū⁵ lokanāyako durāsado asamasamo Piyadassī mahāyaso“ ti.

Tassa aparabhāge Atthadassī nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame atthānavutibhikkhusatasahassāni ahesuṃ, dutiye atthāsītisatasahassāni, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Susīmo nāma mahiddhikatāpaso hutvā devalokato mandāravapupphachattaṃ āharitvā Satthāraṃ pūjesi. So pi naṃ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhitaṃ nāma nagaraṃ⁶ ahoṣi, Sāgaro nāma rājā pitā, Sudassanā nāma mātā, Santo ca Upasanto ca aggasāvaka, Abhayo nāma upatthāko, Dhammā ca Sudhammā ca aggasāvikā, Campakarukkho bodhi, sarīraṃ asīti hatthubbedhaṃ ahoṣi, sarīrappabhā samantato sabbakālaṃ yojana-mattaṃ pharitvā atthāsi, āyūṃ vassasatasahassānti⁷.

236. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Atthadassī narāsabho mahātamaṃ nihantvāna patto sambodhim uttaman“ ti.

Tassa aparabhāge Dhammadassī nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisataṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye sattatikotiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Sakko devarājā hutvā dibbagandhapupphēhi ca dibbaturiyehi ca pūjaṃ akāsi. So pi naṃ⁸ vyākāsi. Tassa Bhagavato Saraṇaṃ⁹ nāma nagaraṃ ahoṣi, pitā Saraṇo nāma rājā, mātā Sunandā nāma, Padumo ca Phussadevo ca aggasāvaka, Sunetto nāma upatthāko, Khemā ca Sabbanāmā ca aggasāvikā, Rattakuravakarukkho bodhi, bimbijālo ti pi vuceati. Sarīraṃ paṇ' assa asīti hatthubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahassaṃ āyū 'ti.

237. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Dhammadassī mahāyaso tamandhakāraṃ vidhametvā atirocati sadevake“ ti.

¹ C^s anomanāmanaṅgaraṃ. ² C^k C^v piyaṅgu-. ³ C^s āyū. ⁴ C^k aparena. ⁵ C^s sayambhu. ⁶ C^s naṅgaraṃ. ⁷ C^v -sahassānti. ⁸ C^v taṃ. ⁹ C^k C^v saraṇaṃ.

Tassa aparabhāge ito catunavutikappamatthake ekasmiṃ kappe eko va Siddhattho nāma Buddhō udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asitikoṭiyo. Tadā Bodhisatto uggatejo abhiññābalasampanno Maṅgalo¹ nāma tāpaso hutvā mahājambuphalaṃ āharitvā Tathāgatassa adāsi. Satthā taṃ phalaṃ paribhūñjitvā „catunavutikappamatthake Buddhō bhavissasīti“ Bodhisattaṃ vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaraṃ² Vebhāraṃ nāma ahoṣi, pitā Jayaseno nāma rājā, mātā Suphassā nāma, Saṃbalo ca Sumitto ca aggasāvaka, Revato nāma upatthāko, Sīvali ca Surāmā ca aggasāvika, Kaṇikārarukkho³ bodhi, sarīraṃ satthi-hatthubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahassaṃ āyū⁴ ti.

228. „Dhammadassissa aparena⁵ Siddhattho nāma nāyako nihanitvā tamaṃ sabbaṃ suriyo v⁶ abbhuggato⁷ yathā“ ti.

Tassa aparabhāge ito dvānavutikappamatthake Tisso Phusso ti ekasmiṃ kappe dve Buddhā nibbattiṃsu. Tissassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhūnaṃ koṭisataṃ ahoṣi, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asitikoṭiyo. Tadā Bodhisatto mājābhogo mahāyaso Sujāto nāma khattiyo hutvā isipabbajjaṃ pabbajitvā mahiddhikabhāvaṃ patvā „Buddho uppanno“ ti sutvā dibbaṃ mandāravapadumaṃ pāricchattakapupphāni ādāya catuparisamajje gacchantāṃ Tathāgataṃ pūjesi, ākāse pupphavitānaṃ akāsi. So pi naṃ Satthā „ito dvenavutikappe Buddhō bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Khemaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, pitā Janasandho nāma khattiyo, mātā Padumā nāma, Brahmadevo ca Udayo ea aggasāvaka, Saṃbhavo nāma upatthāko, Phussā ca Sudattā ca aggasāvika, Asanarukkho bodhi, sarīraṃ satthi-hatthubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahassaṃ āyū⁸ ti.

229. „Siddhatthassa aparena⁹ asamo appatipuggalo anantasīlo amitayaso Tisso lokagganāyako“ ti.

Tassa aparabhāge Phusso nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte satthiṃ¹⁰ bhikkhusatasahassaṃ, dutiye paññāsa¹¹, tatiye dvattiṃsa. Tadā Bodhisatto Vījitāvi nāma khattiyo hutvā mahārajjam¹² pahāya Satthu santike pabbajitvā tīni¹³

¹ C¹ C² maṅgalo. ² C² naṅgaraṃ. ³ C² C³ kanikāra-. ⁴ C² apareṇa. ⁵ C² vabbhugato. ⁶ C² apareṇa. ⁷ C³ satthi. ⁸ C² C³ paññāsa, C² paññāsa. ⁹ C² C³ mahārajjam. ¹⁰ C² C³ tīni.

piṭakāni uggahetvā mahājanassa dhammakathaṃ kathesi silapāramiṃ ca pūresi. So pi naṃ Buddho tath' eva vyākāsi. Tassa Bhagavato Kāsi¹ nāma nagaram² ahoṣi, Jayaseno nāma rājā piṭā, Sirimā nāma mātā, Surakkhito ca Dhammaseno ca aggasāvaka, Sabhiyo nāma upatthāko, Cālā ca Upacālā aggasāvika, Āmalakarukkho bodhi, sarīram atthapaññāsahatthubbedham³ ahoṣi, navutiassasahassāni āyū 'ti.

240. „Tath' eva Maṇḍakappamhi ahū⁴ Satthā anuttaro anūpamo⁵ asamasamo Phusso lokagganāyako“ ti.

Tassa aparabhāge ito ekanavutikappe Vipassī nāma Bhagavā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte atthasatthiṃ⁶ bhikkhusatasahassam ahoṣi, dutiye ekasatasahassam, tatiye asītisahassāni. Tadā Bodhisatto mahiddhiko mahānubhāvo Atulo nāma nāgarājā hutvā sattaratanakhacitaṃ sovaṇṇamayapīṭhaṃ Bhagavato adāsi. So pi taṃ⁷ „ito ekanavutikappe Buddho bhavissasīti“⁸ vyākāsi. Tassa Bhagavato Bandhumatī nāma nagaram⁹ ahoṣi, Bandhumā nāma rājā piṭā, Bandhumatī nāma mātā, Khaṇḍo ca Tisso ca aggasāvaka, Asoko nāma upatthāko, Candā ca Candamittā ca aggasāvika, Pāṭalirukkho bodhi, sarīram asītiatthubbedham ahoṣi, sarīrappabhā sadā sattayojanāni pharitvā¹⁰ atthāsi, asītiassasahassāni āyū 'ti.

241. „Phussassa aparena Sambuddho dipaduttamo Vipassī nāma nāmena loke uppajji cakkhumā“ ti.

Tassa aparabhāge ito ekatiṃsakappe Sikhī ca Vessabhū cā'ti dve Buddhā ahesuṃ. Sikhissāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhusatasahassam ahoṣi, dutiye asītisahassāni, tatiye sattati. Tadā Bodhisatto Arindamo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṃghassa sacīvaram¹¹ mahādānaṃ pavattetvā sattaratanapatimaṇḍitaṃ hatthiratanam datvā hatthipamānaṃ katvā kappiyabhaṇḍam adāsi. So pi naṃ¹² „ito ekatiṃse kappe Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Arunavatī nāma nagaram ahoṣi, Aruṇo nāma khattiyo piṭā, Pabhāvatī nāma mātā, Abhibhū ca Sambhavo ca aggasāvaka, Khemaṃkaro nāma upatthāko, Makhilā ca Padumā ca aggasāvika, Puṇḍarikarukkho bodhi,

¹ so all three MSS. ² C^s nāgarām. ³ C^s C^v -pannāsa-, C^k paṇṇāsa. ⁴ C^k āhū, C^s ahu. ⁵ C^s anupamo. ⁶ C^v -satthī. ⁷ C^k nam? ⁸ C^k bhavissatīti. ⁹ C^s naṅgarām. ¹⁰ C^k paritvā. ¹¹ C^k cīvaram. ¹² C^k C^v taṃ.

sarīraṃ sattatīmasahatthubbedhaṃ ahoṣi, sarīrapabbhā yojanattayaṃ pharitvā atṭhāsi, sattatīmasavassasahassāni āyū 'ti.

212. „Vipassissa aparena Sambuddho dipaduttamo
Sikhīsavhaya¹ nāma Jino asamo appatipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Vessabhū nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte asītibhikkhusatasahassāni ahesuṃ, dutiye sattati, tatiye satṭhi. Tadā Bodhisatto Sudassano nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṅghassa sacīvaraṃ mahādānaṃ datvā tassa santike pabbajitvā ācāraguṇasampanno Buddharatane cittikārapītibahulo ahoṣi. So pi naṃ Bhagavā „īto ekatīmasakappe Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Anopamaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, Suppatito nāma rājā pitā, Yasavatī nāma mātā, Soṇo ca Uttaro ca aggasāvaka, Upasanto nāma upatṭhāko, Dāmā ca Samālā ca aggasāvikā, Sālarukkho bodhi, sarīraṃ satṭhihatthubbedhaṃ ahoṣi, satṭhivassasahassāni āyū 'ti.

213. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi asamo appatipuggalo
Vessabhū nāma nāmena loke uppajji so Jino“ ti.

Tassa aparabhāge imasmiṃ kappe cattāro Buddhā nibbattā: Kakusandho Koṇāgamano Kassapo amhākaṃ Bhagavā ti. Kakusandhassa Bhagavato eko sannipāto², tattha cattālisāni³ bhikkhusahassāni ahesuṃ. Tadā Bodhisatto Khemo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṅghassa sapattacīvaraṃ⁴ mahādānaṃ⁵ c' eva añjanāni bhesajjāni c' eva datvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbaji. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Kakusandhassa pana Bhagavato Khemaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, Aggidatto nāma brāhmaṇo pitā, Visākhā nāma brāhmaṇī mātā, Vidhūro⁶ ca Sañjivo ca aggasāvaka, Buddhiḥ nāma upatṭhāko, Sāmā ca Campakā ca aggasāvikā, Mahāsīrīsarukkho bodhi, sarīraṃ cattālisahatthubbedhaṃ ahoṣi, cattālisāni vassasahassāni āyū 'ti.

214. „Vessabhussa aparena⁷ Sambuddho dipaduttamo
Kakusandho nāma nāmena appameyyo durāsado“ ti.

¹ C^v sikhīsavhaya corrected to sikhīvhaya. ² C^v sāvakasannipāto, C^s sannipāto corrected to sāvakasannipāto. ³ C^k cattālisāni. ⁴ C^k pattacīvaraṃ. ⁵ C^k mahādānaṃ. ⁶ C^s C^v vidhūro. ⁷ C^s apareṇa.

Tassa aparabhāge Konāgamano¹ nāma Satthā udapādi. Tassāpi eko sāvakasannipāto, tattha timsabhikkhusahassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Pabbato nāma rājā hutvā amaccaganaparivuto Satthu santikaṃ gantvā dhammadesanaṃ sutvā buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā mahādānaṃ pavattetvā pattunṇacīnapaṭṭaṃ² koseyyaṃ kambalaṃ dukulāni³ c' eva suvaṇṇapaṭṭakaṃ⁴ ca datvā Satthu santike pabbaji. So pi naṃ⁵ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhavaṭī nāma nagaraṃ⁶ ahoṣi, Yaṇṇadatto nāma brāhmaṇo pitā, Uttarā nāma brāhmaṇī mātā, Bhiyyoso⁷ ca Uttaro ca aggasāvaka, Soṭṭhijo nāma upaṭṭhāko, Samuddā ca Uttarā ca aggasāvika, Udumbararukkho bodhi, sarīraṃ vīsatihatthubbedhaṃ⁸ ahoṣi, timsavassasahassaṃ āyū 'ti.

245. „Kakusandhassa aparena⁹ Sambuddho dipaduttamo
Konāgamano¹⁰ nāma Jino lokajetṭho narāsabho“ ti.

Tassa aparabhāge Kassapo nāma Satthā loke udapādi. Tassāpi eko sāvakasannipāto, tattha vīsatiabhikkhusahassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Jotipālo nāma māṇavo¹¹ hutvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū bhūmiyaṃ ca antalikkhe ca pākato Ghaṭṭikārassa kumbhakārassa mitto ahoṣi. So¹² tena saddhiṃ Satthāraṃ upasaṃkamitvā dhammakathaṃ sutvā pabbajitvā āradhaviṇṇaṃ tiṇi piṭakāni uggahetvā vattāvattasampattiyaṃ Buddhasāsaṇaṃ sobhesi. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato jātanagaraṃ Bārāṇasī nāma ahoṣi, Brahmaddatto nāma brāhmaṇo pitā, Dhanavati nāma brāhmaṇī mātā, Tisso ca Bhāradvājo ca aggasāvaka, Sabbamitto nāma upaṭṭhāko, Anulā¹³ ca Uruvelā ca aggasāvika, Nigrodharukkho bodhi, sarīraṃ vīsatihatthubbedhaṃ ahoṣi, vīsativassasahassāni āyū 'ti.

246. „Konāgamanassa aparena¹⁴ Sambuddho dipaduttamo
Kassapo nāma so Jino dhammarājā pabhaṃkaro“ ti.

Yasmiṃ pana kappe Dīpaṃkaradasabalo udapādi tasmiṃ aṇṇe pi tayo Buddhā ahesum. Tesāṃ santikā Bodhisattassa vyākaraṇaṃ n' atthi,

¹ C^k C^s konāgamano, C^v konāgamaṇo. ² C^k -paddhaṃ, C^s pattunṇaṃ cīna-paddhaṃ. ³ C^k C^s dukulāni. ⁴ C^k -paṭṭhakaṃ, C^s -paddhakaṃ. ⁵ C^s taṃ. ⁶ C^s naṅgarāṃ. ⁷ C^v yaso. ⁸ C^k timsatihatthubbedhaṃ. ⁹ C^s aparena. ¹⁰ C^k konāgamano, C^s konāgamaṇā. ¹¹ C^k C^s māṇavo. ¹² C^k omits so. ¹³ C^s anulā. ¹⁴ C^s aparena.

tasmā te idha na dassitā, Atthakathāyam pana tamhā kappā patthāya
sabbe Buddhē dassetuṃ idaṃ vuttaṃ:

247. „Taṇhaṃkaro Medhaṃkaro atho pi Saraṇaṃkaro
Dīpaṃkaro ca sambuddho Koṇḍañño dipaduttamo.
248. Maṅgalo¹ ca Sumano ca Revato Sobhito muni
Anomadassī Padumo Nārado Padumuttaro.
249. Sumedho ca Sujāto ca Piyaḍassī mahāyaso
Atthadassī Dhammadassī Siddhattho lokanāyako.
250. Tisso Phusso ca sambuddho Vipassī Sikhī Vessabhū
Kakusandho Koṇāgamano Kassapo cāpi nāyako.
251. Ete abhesuṃ Sambuddhā vītarāgā samāhitā²
sataṃsīva uppannā mahātamavinodanā,
jalitvā aggikkhandhā³ va nibbutā te sasāvaka⁴“ ti.

Tattha ambhakaṃ Bodhisatto Dīpaṃkarādīnaṃ catuvīsatiyā Buddhānaṃ
santike adhikāraṃ karonto kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃkheyyāni
āgato. Kassapassa pana Bhagavato orabhāge ṭhapetvā imaṃ
Sammāsambuddhaṃ añño Buddhō nāma n’ atthi. Iti Dīpaṃkarādīnaṃ
catuvīsatiyā Buddhānaṃ santike laddhavyākaraṇo pana Bodhisatto.
Yena pana tena

Manussattaṃ līṅgasampatti hetu Sattāradassanaṃ
pabbajjā gūṇasampatti adhikāro ca chandatā
atthadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhatīti

ime atthadhamme samodhānetvā Dīpaṃkarapādamūle katābhinihārena⁴
„handā buddhakare dhamme vicināmi ito c’ ito“ ti ussāhaṃ katvā
„vicinanto tadā dakkhiṃ paṭhamāṃ dānapāraṃsi“ ti dānapāraṃsitādayo
buddhakārakadhammā ditthā ne⁵ pūrento yeva Vessantarattabhāvā
āgami, āgacchanto va⁶ ye te katābhinihārānaṃ Bodhisattānaṃ
ānisaṃsā samvaṇṇitā:

252. „Evaṃ sabbaṅgasampannā bodhiyā niyatā narā
saṃsaraṃ dīghaṃ addhānaṃ kappakoṭṭisatehi pi
253. Avicimhi na uppajjanti, tathā lokantaresu ca,
nijjhāmatanṇhā khuppiṇā na honti kālakaṇṇakā,
na honti khuddakā paṇā uppajjantāpi duggatīṃ,

¹ C² C³ maṅgalo. ² C³ mahāyasa. ³ C³ aggikkhandho. ⁴ C² -hārena, C³ -hāro
na. ⁵ C² te. ⁶ so all three MSS.

254. Jāyamānā manussesu jaccandhā na bhavanti te,
sotavekalyatā n' atthi, na bhavanti mūgapakkhikā,
255. Itthibhāvaṃ na gacchanti, ubhatovyañjanapaṇḍakā
na bhavanti pariyāpannā bodhiyā niyatā narā,
256. Muttā ānantarikehi¹ sabbattha suddhagocarā
micchādittihim na sevanti kammakiriyadassanā,
257. Vasamānāpi saggesu asaṇṇam² na uppajjare,
suddhāvāsesu devesu hetu nāma na vijjati,
258. Nekkhammaninnā sappurisā visambyuttā bhavābhavē
caranti lokatthacariyāyo pūrentā sabbapāramitī³

te ānisamse adhigantvā va āgato. Pāramiyo pūrentassa c' assa
Akittibrāhmaṇakāle Saṃkhabrāhmaṇakāle Dhanañjayarājakāle Mahāsu-
dassanakāle Mahāgovindakāle Nimimahārājakāle Candakumārakāle
Visayhasettihikāle Sivirājakāle Vessantarakāle ti dānapāramitāya
pūritatthabhāvānam⁴ parimāṇam n' atthi. Ekantena pan' assa
Sasapaṇḍitajātake

259. „Bhikkhāya upagataṃ disvā sakattānam⁴ pariccajjīm,
dānena me samo n' atthi, esā me dānapāramitī⁵“

evam attapariccāgaṃ karontassa dānapāramitā paramatthapāramī nāma
jātā. Tathā Silavanāgarājakāle Campeyyanāgarājakāle Bhūridattanāga-
rājakāle Chaddantanāgarājakāle Jayaddisarājassa⁶ putta-Alīnasattu-
kumāra-kāle ti silapāramitāya pūritatthabhāvānam parimāṇam nāma n'
atthi. Ekantena pan' assa Saṃkhapārajātake

260. „Sūlehi pi⁶ vijjhayanto⁷ koṭṭayante⁸ pi⁹ sattihi
Bhojaputte na kuppāmi, esa me silapāramitī¹⁰“

evam attapariccāgaṃ karontassa silapāramitā paramatthapāramī nāma
jātā. Tathā Somanassakumārakāle Hatthipālakumārakāle Ayoghara-
paṇḍitakāle ti mahārājjan pahāya nekkhammapāramitāya pūritatthabhā-
vānam parimāṇam nāma n' atthi. Ekantena pana Cūlasutasomajātake¹⁰

¹ C^v -rikehi. ² C^k C^s asaṇṇam. ³ C^k pūritatthabhāvānam corrected to
pūritatthabhāvānam, C^v pūjitatthabhāvānam corrected to pūritatta-. ⁴ C^s sakkantānam
corrected to sakattānam. ⁵ C^s jayaddinarājassa, C^k jayaddiya-. ⁶ C^k C^v omit pi.
⁷ so all three MSS., instead of vijjhayante? ⁸ C^s koṭṭayante, C^v koṭṭayanto.
⁹ C^k omits pi. ¹⁰ C^k cūla-.

46 Paññāpāramī. Viriyapāramī. Khantipāramī. Saccapāramī.

261. „Mahārajjaṃ haṭṭhagataṃ khelapiṇḍaṃ¹ va chaḍḍayaṃ,
cajato na hoti laganam, esā me nekkhammapāramitī“

evaṃ nissaṅgatāya² rajjaṃ chaḍḍetvā nikkhamantassa nekkhamma-
pāramī paramatthapāramī nāma jātā. Tathā Vidhūrapaṇḍitakāle³
Mahāgovindapaṇḍitakāle Kuddālapaṇḍitakāle Arakapaṇḍitakāle Bo-
dhiparibbājakakāle Mahosadhapāṇḍitakāle ti paññāpāramiyā⁴ pūritatta-
bhāvānaṃ parimāṇaṃ nāma n' atthi. Ekantena paṇ' assa Sattubhatta-
jātake Senakapaṇḍitakāle

262. „Paññāya⁵ pavicinanto 'haṃ⁶ brāhmaṇaṃ mocayaṃ dukhā,
paññāya⁵ me samo n' atthi, esā me paññāpāramitī“

antobhastagataṃ sappamā dassetassa paññāpāramī⁷ paramatthapāramī
nāma jātā. Tathā viriyapāramitādinam pi pūritattabhāvānaṃ parimāṇaṃ
nāma n' atthi. Ekantena paṇ' assa Mahājānakajātake

263. „Atīradassī jalamaṃjhe hatā sabbe va mānusa,
cittassa aññathā n' atthi, esā me viriyapāramitī“

evaṃ mahāsamuddaṃ tarantassa viriyapāramī paramatthapāramī nāma
jātā. Khantivādajātake

264. „Acetanaṃ va koṭṭente⁸ tiṇhena pharasunā mama
Kāsīrāje na kuppāmi, esā me khantipāramitī“

evaṃ acetanābhāvena viya mahādukkhaṃ adhiṇāsantassa khantipāramī
paramatthapāramī nāma jātā. Mahāsutasomajātake

265. „Saccavācam anurakkhanto cajitvā mama jīvitam
mocayaṃ ekasataṃ khattiye, paramatthasaccapāramitī⁹“

evaṃ jīvitam cajitvā saccam anurakkhantassa saccapāramī paramattha-
pāramī nāma jātā. Mūgapakkhajātake

266. „Mātāpitā na me dessā, na pi me dassaṃ mahāyasaṃ,
sabbaññutaṃ piyaṃ mayhaṃ, tasmā vatam adhiṭṭhahin“ ti

¹ C^k C^s khela-. ² C^v nissaṅgatāya. ³ C^s C^v vidhura-. ⁴ C^s paññā-. ⁵ C^s paññāya. ⁶ C^s omits haṃ. ⁷ C^s C^k paññā-. ⁸ C^s koṭṭente. ⁹ C^s paramatthaṃ saccapāramitī, C^k paramatthapāramitī.

evaṃ jīvitam¹ pi cajitvā vataṃ adhiṭṭhahantassa adhiṭṭhānapāramī paramatthapāramī nāma jātā. Ekarāja jātake

267. „Na maṃ koci uttasati, na pi 'haṃ bhāyāmi'² kassaci, mettābalen' upatthaddho ramāmi pavane sadā“ ti

evaṃ jīvitam pi anavaloketvā mettāyantassa mettāpāramī paramatthapāramī nāma jātā. Lomahaṃsajātake

268. „Susāne seyyaṃ kappemi chavaṭṭhikaṃ upadhāy' ahaṃ, gomaṇḍalā upagantvā rūpaṃ dassent' anappakan“ ti

evaṃ gāmadārakesu niṭṭhubhanādīhi c' eva mālāgandhūpahārādīhi ca sukhadukkhāṃ uppādentesu pi upekhāṃ anativattassa upekhāpāramī paramatthapāramī nāma jātā. Ayam ettha saṃkhepo, vitthārato pan' esa attho Cariyāpiṭakato gaḥetabbo. Evaṃ pāramiyo pūretvā Vessantarattabhāve³ ṭhito

269. „Acetanāyaṃ puthavī⁴ aviññāya sukhaṃ dukhaṃ, sāpi dānabalā mayhaṃ sattakkhattuṃ pakampathā“ ti

evaṃ mahāpaṭhavikampanāni⁵ mahāpuññāni karitvā āyupariyosāne tato cuto Tusitabhavane nibbatti. Iti Dīpaṃkarapādamūlato paṭṭhāya yāva ayaṃ Tusitapure nibbatti ettakaṃ ṭhānaṃ Dūrenidānaṃ nāma 'ti veditabbaṃ.

II. Avidūrenidāna.

Tusitapure vasante yeva pana Bodhisatte Buddhahalālahaṃ⁶ nāma udapādi. Lokasmiṃ⁷ hi tiṇi halālhalāni uppajjanti: Kappahalālahaṃ Buddhahalālahaṃ Cakkavattihalālahaṃ ti. Tattha vassasatasahassassa accayena kappuṭṭhānaṃ bhaviṣṣatīti Lokabyūhā nāma kāmāvacaradevā muttasirā vikiṇṇakesā rudammukhā assūni hatthehi puñjamānā rattavattathanivatthā atiriya virūpavesadhārino⁸ hutvā manussapathe vicarantā evaṃ āroceti: „mārisā⁹, ito vassasatasahassassa accayena kappuṭṭhānaṃ bhaviṣṣati, ayaṃ loko vinassissati, mahāsamuddo pi

¹ C^s jīvitam. ² C^v bhayāmi. ³ C^k C^v vessantarabhāve. ⁴ C^k C^v puthavi, C^s paṭhavī. ⁵ C^s mahāpaṭhavī. ⁶ so all three MSS. instead of -kolāhalam? ⁷ C^v tassāpi lokasmiṃ. ⁸ C^s -dhārino. ⁹ C^s mārisā mārisā, C^k mārisa.

sussissati, ayaṇ ca mahāpaṭhavi¹ Sineru ca pabbatarājā uḍḍayhissanti vinassissanti, yāva Brahmāloka lokavināso bhavissatīti² mettaṃ mārisā bhāvētha, karuṇaṃ muditaṃ upekkhaṃ mārisā bhāvētha, mātaraṃ upaṭṭhahatha pitaraṃ upaṭṭhahatha, kule jettāpācāyino hothā³ 'ti. Idaṃ Kappahalāhalaṃ nāma. Vassasahassassa accayena pana sabbaññu-Buddho loke uppajjissatīti lokapāladevatā: „ito mārisā vassasahassassa accayena Buddho loke uppajjissatīti“ ugghosentā³ āhiṇḍanti. Idaṃ Buddhahalāhalaṃ nāma. Vassasatassa pana accayena cakkavattirājā uppajjissatīti devatā yeva: „ito mārisā vassasataccayena cakkavattiko⁴ rājā loke uppajjissatīti“ ugghosentiyo āhiṇḍanti. Idaṃ Cakkavattihalāhalaṃ nāma. Imāni tīṇi halāhalāni mahantāni honti. Tesu Buddhahalāhalasaddaṃ sutvā sakaladasasahassacakkavāle⁵ devatā ekato sannipatitvā „asuko nāma satto Buddho bhavissatīti“ nātvā taṃ upasaṃkamitvā āyācanti, āyācamānā ca pubbanimittesu uppannesu āyācanti. Tadā pana sabbāpi tā ekekacakkavāle⁵ Cātummahārāja - Sakka - Suyāma - Santusita-Paranimmitavasavatti-Mahābrahmehi saddhiṃ ekacakkavāle⁵ sannipatitvā Tusitabhavane Bodhisattassa santikaṃ gantvā „mārisā⁶, tumhehi dasapāramiyo pūrentehi na Sakkasampattiṃ na Māra-Brahma-Cakkavattisampattiṃ⁷ patthentehi pūritā lokanittaraṇaṭṭhāya⁸ pana sabbaññūtaṃ⁹ patthentehi pūritā, so vo dāni kālo mārisa Buddhattāya¹⁰, samayo mārisa Buddhattāya¹⁰“ 'ti yācimsu. Atha Mahāsatto devatānaṃ paṭiññāṃ¹¹ adatvā va kāladīpadesakulajanettiāyuparicchedavasena pañcamahāvilocananā nāma vilokesi. Tattha „kālo nu kho“ ti¹² „akālo nu kho“ ti paṭṭhamāṃ kālāṃ vilokesi. Tattha vassasatasahassato uddhaṃ vaḍḍhitaāyukālo kālo nāma na hoti, kasmā? tadā hi sattānaṃ jātijarāmarañāni na paññāyanti¹³, Buddhānaṃ ca dhammadesanā tilakkhaṇamuttā nāma n' atthi, tesāṃ aniccadukkhamanattā ti kathentānaṃ „kin nāṃ" etaṃ kathentīti¹⁴ n' eva sotabbaṃ na saddhātābbaṃ maññanti¹⁴, tato abhisamayo na hoti, tasmiṃ asati aniyyānikaṃ sāsanaṃ hoti, tasmā so akālo. Vassasatato ūnāyukālo¹⁵ pi kālo na hoti, kasmā? tadā sattā ussannakilesā honti, ussannakilesānaṃ ca dinno ovādo ovādaṭṭhāne na tiṭṭhati udaye daṇḍarājā¹⁶ viya khippaṃ

¹ C^k -paṭhavi. ² C^v bhavissati. ³ C^s ugghosento. ⁴ C^k cakkavatti. ⁵ C^v -vāle.

⁶ so all three MSS. ⁷ C^k na māra na brahma na cakkavattisampattiṃ, C^s nā māra na brahma na cakkavattisampattiṃ. ⁸ C^s nittarana-. ⁹ C^v sabbaññūtaṃ.

¹⁰ C^k C^s buddhattāya. ¹¹ C^k C^s paṭiññāṃ. ¹² C^s omits ti. ¹³ C^s paññāyanti.

¹⁴ C^s maññanti. ¹⁵ C^s -ayakālo. ¹⁶ C^k -rājā.

vigacchati, tasmā so pi akālo. Vassasatasahassato pana paṭṭhāya heṭṭhā vassasatato paṭṭhāya uddham āyukālo kālo nāma, tadā ca vassasatakālo, atha Mahāsatto nibbattitabbakālo¹ ti passi. Tato dīpaṃ vilokento saparivāre cattāro dīpe oloketvā „tisu dīpesu Buddhā na nibbattanti, Jambudīpe yeva nibbattantīti“ dīpaṃ passi. Tato „Jambudīpo nāma mahā, dasayojanasahassaparimāṇam², katarasmiṃ nu kho padese Buddhā nibbattantīti“ okāsaṃ vilokento Majjhimadesaṃ passi. Majjhimadeso nāma „puratthimadisāya Kajaṅgalan nāma nigamo tassa aparena Mahāsālo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, pubbadakkhiṇāya disāya Salalavatī nāma nadī tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, dakkhiṇāya disāya Setakaṇṇikan³ nāma nigamo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, pacchimāya disāya Thūṇan⁴ nāma brāhmaṇagāmo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, uttarāya disāya Usīraddhajo nāma pabbato tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe“ ti evaṃ Vinaye vutto padeso. So āyāmato tīṇi yojanasatāni vitthārato addhatiyāni parikkhepato navayojanasatānīti. Etasmiṃ padese Buddhā Paccekabuddhā aggasāvaka mahāsāvaka asīti mahāsāvaka cakkavattirājā aññe ca mahesakkhā⁵ khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālā uppajjanti. „Idaṃ c' ettha Kapilavatthukaṃ nāma nagaraṃ, tattha mayā nibbattitabban“ ti niṭṭham agamāsi. Tato kulāṃ vilokento „Buddhā nāma vessakule vā suddakule vā na nibbattanti, lokasammate pana khattiyakule vā brāhmaṇakule vā ti dvīsu yeva kulesu nibbattanti, idāni ca khattiyakulāṃ lokasammataṃ, tattha nibbattissāmi, Suddhodano nāma rājā me pitā bhavissatīti“ kulāṃ passi. Tato mātaraṃ vilokento „Buddhamātā nāma lolā surādhuttā na hoti, kappasatasahassaṃ pana pūritapārami, jātito paṭṭhāya akhaṇḍapañcasilā yeva hoti, ayaṃ ca Mahāmāyā nāma devī edisā, ayaṃ ca me mātā bhavissatīti, kittakaṃ pan' assā⁶ āyuni“ ti dasannaṃ māsānaṃ upari satta divasāni passi. Iti imaṃ pañcamahāvīlokanāṃ viloketvā „kālo me mārīsa⁷ Buddhabhāvāyā“ 'ti devatānaṃ saṅghaṃ karonto paṭinñāṃ⁸ datvā „gacchatha tumhe“ ti tā devatā uyyojetvā Tusitadevatāhi parivuto Tusitapure Nandanavanaṃ pāvisi. Sabbadevalokesu hi Nandanavanaṃ atthi yeva. Tatra naṃ devatā „ito cuto sugatīṃ gacchā“ 'ti⁹ pubbe katakusalakammokāsaṃ

¹ C^k nibbattitabbo kālo. ² C^k C^s -parimāṇam. ³ C^s setakannikan. ⁴ C^v thūṇan.

⁵ C^k C^s mahesakkā. ⁶ C^s panassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s paṭinñāṃ.

⁹ C^k C^v ito cuto sugatīṃ gacchati, C^s ito cuto sugatīṃ gaccha ito cuto sugatīṃ gacchātu corrected to -- gacchāti.

sārayamānā vicaranti. So evaṃ devatāhi kusalam sārayamānāhi parivuto tattha vicaranto cavitvā Mahāmāyāya deviyā kucchismiṃ paṭisandhim ganhi. Tassāvibhāvattam¹ ayaṃ anupubbakathā: Tadā kira Kapi-lavatthunagare² āsālinakkhattam³ ghuṭṭham ahoṣi. Mahājano nakkhattam kilati⁴. Mahāmāyā devī pure puṇṇamāya sattamadivasato paṭṭhāya vigatasurāpānam⁵ mālāgandhavibhūṭisampannam⁶ nakkhattakilaṃ⁷ anubhavamānā sattamadivase pāto va utṭhāya gandhodakena nahāyitvā cattāri satasahassāni vissajjetvā mahādānam datvā sabbālaṃkāravibhūṣitā varabhojanam bhuñjitvā uposathaṅgāni⁸ adhiṭṭhāya alaṃkatapaṭiyattam sirigabbham pavisitvā sirisayane nipannā niddam okkamamānā imam supinam addasa: Cattāro kira naṃ mahārājāno sayanen⁹ eva saddhim ukkhipitvā Himavantam netvā saṭṭhiyojanike Manosilātale sattayojanikassa mahāsālarukkhassa heṭṭhā ṭhapetvā ekamantaṃ aṭṭhamisu. Atha nesam deviyō āgantvā devim Anotattadaham netvā manussamalaharaṇattam nahāpetvā dibbavattham nivāsāpetvā gandhehi vilimpāpetvā dibbapupphāni pīlandhāpetvā⁹ — tato avidūre Rajatapabbato, tassa anto kanakavimānam atthi — tattha pācīnasisakam dibbasayanam paññāpetvā¹⁰ nipajjāpesum. Atha Bodhisatto setavaravāraṇo hutvā — tato avidūre eko Suvannapabbato — tattha caritvā tato oruḃha Rajatapabbatam abhirūhitvā¹¹ uttaradisato āgamma rajatadāmaṇṇāya soṇḍāya setapadumam gahetvā koṇcanādam naditvā kanakavimānam pavisitvā mātusayanam tikkhattum padakkhiṇam katvā dakkhiṇapassam tāletvā¹² kucchiṃ paviṭṭhasadiso ahoṣi. Evaṃ uttarasālhanakkhattena¹³ paṭisandhim ganhi. Punadvase pabuddhā devī tam supinam raṇṇo ārocesi. Rājā catusaṭṭhimatte brāhmaṇapāmokkhe pakkosāpetvā¹⁴ haritupattāya¹⁵ lājādihi katamaṅgalasakkārāya¹⁶ bhūmiyā mahārāhani āsanāni paññāpetvā tattha nisinnānam brāhmaṇānam sappimadhusakkarābhi-samkhatassa varapāyāsassa suvaṇṇarajatapātiyo pūretvā suvaṇṇa-rajatapātihi yeva paṭikujjetvā¹⁷ adāsi aññehi¹⁸ ca ahatavatthakapila-gāvidānādihi¹⁹ te santappesi. Atha tesam sabbakāmehi santappitānam²⁰ supinam ārocāpetvā „kim bhāvissatī“²¹ pucchi. Brāhmaṇā āhamisu: „mā cintayi mahārāja, deviyā te kucchimhi²¹ gabbho paṭiṭṭhito, so

¹ C^k tassāvibhāsattham. ² C^s -naṅgare. ³ C^s āsāli-. ⁴ C^k C^s kilati. ⁵ C^k C^s -surāpāna. ⁶ C^v -gandhavibhūsanasampannam. ⁷ C^s -kilam. ⁸ C^k uposathagāni. ⁹ C^v pīlandhāpetvā. ¹⁰ C^k C^s paññāpetvā. ¹¹ C^k C^s abhirūhitvā. ¹² C^k tāletvā, C^s phāletvā. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^s pakkhosāpetvā. ¹⁵ C^s haritupannāya corrected to bharitupattāya, C^v haritupalittāya. ¹⁶ C^v -maṅgala-. ¹⁷ C^k paṭikuj-jetvā. ¹⁸ C^k aññehi. ¹⁹ C^s āhata- ²⁰ C^v santappikānam. ²¹ C^k kucchismiṃ.

ca kho purisagabbho na itthigabbho, putto te bhavissati, so sace agāraṃ ajjhāvasissati rājā bhavissati cakkavattī¹, sace agārā nikkhamma pabbajissati Buddho bhavissati loke vivattacchaddo² ti. Bodhisattassa pana mātukucchimhi, paṭisandhigahaṇakkhaṇe³ ekappahāren' eva sakaladasasahassī lokadhātu saṅkampi sampakampi sampavedhi. Dvattiṃsa pubbanimittāni pāturahiṃsu: dasasu cakkavālasahas-sesu⁴ appamāṇo obhāso phari, tassa taṃ sirim datthukāmā viya andhā cakkhūni paṭilabhiṃsu, badhirā saddaṃ suniṃsu⁵, mūgā samālapiṃsu, khujjā ujugattā ahesum, paṅgulā padasā gamanaṃ paṭilabhiṃsu, bandhanagatā sabbasattā andubandhanādīhi mucciṃsu⁶, sabbanarakesu aggi nibbāyi, pittivisaye khuppipāsā vūpasami, tiracchānānaṃ bhayaṃ nāhosi, sabbasattānaṃ rogo vūpasami, sabbasattā piyaṃvadā ahesum, madhurenākārena assā hasiṃsu⁷ vāraṇā gajjiṃsu, sabbaturiyāni sakasakaninādaṃ muñciṃsu aghaṭṭitāni⁸ yeva, manussānaṃ hatthupagā-dīni⁹ ābharaṇāni viraviṃsu, sabbadisā vipasannā ahesum, sattānaṃ sukhaṃ uppādayamāno mudu sītaḷo vāto vāyi, akālamegho vassi, paṭhavito pi udakaṃ ubbhijjivā vissandi, pakkhino ākāsagamaṇaṃ vijahiṃsu, nadiyo assandamānā¹⁰ aṭṭhaṃsu, mahāsamudde madhuraṃ udakaṃ ahosi, sabbatthakam eva pañcavaṇṇehi padumehi sañchannatalo ahosi, thalajajalajādīni¹¹ sabbapupphāni pupphiṃsu, rukkhānaṃ khandhesu khandhapadumāni sākhāsu sākhāpadumāni latāsu latāpadumāni pupphiṃsu, thale silātalāni bhinditvā uparūpari satta satta¹² hutvā daṇḍapadumāni nāma nikkhamiṃsu, ākāse olambakapadumāni nāma nibbattiṃsu, samantato pupphavassaṃ vassiṃsu¹³, ākāse dibbaturiyāni vaj-jiṃsu, sakaladasasahassī¹⁴ lokadhātu vatthetvā vissatthamālāgulaṃ¹⁵ viya uppīletvā¹⁶ baddhamālākālāpe viya alaṇkatapaṭiyattāni mālāsanaṃ viya ca ekamālāmālini¹⁷ vipphurantavālavijāni pupphadhūpagandhaparivāsītā¹⁸ paramasobhaggappattā ahoṣi. Evaṃ gahitapaṭisandhikassa Bodhisattassa paṭisandhito paṭṭhāya Bodhisattassa c' eva Bodhisattamātuyā ca upaddavanivāraṇattham khaggahatthā cattāro devaputtā ārakkhaṃ gaṇhiṃsu. Bodhisattamātu purisesu rāga-cittāni n' uppajji, lābhaggaṃ yasag-gappattā ca ahoṣi sukhini¹⁹ akilantakāyā, Bodhisattaṃ ca anto-

¹ Ck Cs cakkavattī. ² Ck Cs -gaṇhana-. ³ Ck cakkavāla-. ⁴ Cs Cv suniṃsu. ⁵ Ck samucciṃsu. ⁶ Cv hesiṃsu. ⁷ Ck aghaṭṭitāni. ⁸ Cv hatthupagādīni, Cs hatthupagādīni corrected to hatthupagatādīni, Ck hatthupagādīni. ⁹ Cs Cv asandamānā. ¹⁰ Ck -jādīhi. ¹¹ Cs satta. ¹² Cv vassi. ¹³ Ck -sahassi. ¹⁴ Ck visattha-, Cs Cv vissatthamālāgulaṃ. ¹⁵ Ck uppīletvā, Cs uppīletvā. ¹⁶ Cs ekaekamālini. ¹⁷ Ck -parivāritā. ¹⁸ Ck sukhini, Cs sukhini.

kucchigataṃ vip̐pasanne maṇiratane āvutapaṇḍusuttaṃ viya passati. Yasmā ca Bodhisattena vasitakucchi nāma cetiyagabbhasadisā na sakkā hoti aññena¹ āvasitum vā paribhuñjitum vā tasmā Bodhisattamātā sattahajāte Bodhisatte kālaṃ katvā Tusitapure nibbattati. Yathā ca aññā² itthiyo dasamāse appatvāpi atikkamitvāpi nisinnāpi nipannāpi vijāyanti na evaṃ Bodhisattamātā, sā pana Bodhisattaṃ dasamāse kucchinā pariharitvā t̐hitā va vijāyati, ayaṃ Bodhisattamātu dhammatā. Mahāmāyāpi devī pattena telaṃ viya dasamāse kucchiyā Bodhisattaṃ pariharitvā paripuṇṇagabbhā nātigharaṃ gantukāmā Suddhodanama-hārājassa ārocesi: „icchāmi ahaṃ deva kulasantakaṃ Devadahanagaraṃ gantum“ ti. Rājā „sādhū“³ ti sampat̐cchitvā Kapilavatt̐huto yāva Devadahanagarā maggaṃ samaṃ kāretvā kadalipuṇṇaghaṭṭadhajapatākādīhi⁴ alamaṅkārapetvā devīṃ sovaṇṇasivikāya nisīdapetvā amaccasahassena ukkhipāpetvā mahantena parivārena pesesi. Dvīmaṃ pana nagarānaṃ antare ubhayanagaravāsīnaṃ⁵ pi Lumbinivanaṃ⁶ nāma maṅgalasālavanaṃ atthi. Tasmīṃ samaye mūlato paṭṭhāya yāva aggasākhā sabbāṃ ekaphāliphullaṃ⁷ ahosi, sāk̐hantarehi⁸ c' eva pupphantarehi ca pañcavaṇṇabhamaragaṇā nānappakārā ca sakupaṣaṃghā madhurassarena vikūjantā vicaranti. Sakalaṃ Lumbinivanaṃ⁹ cittalatāvanaśadisāṃ mahānubhāvassa rañño susajjitaāpānamandaḷaṃ viya ahosi. Deviyā taṃ disvā sālavanakīlaṃ kīlitukāmatā¹⁰ udapādi. Amaccā devīṃ gahetvā sālavanaṃ pavisiṃsu. Sā maṅgalasālamūlaṃ gantvā sālāsākhāyaṃ gaṇhitukāmā ahosi. Sālāsākhā suseditavettaggāṃ viya onamitvā deviyā hatthapathaṃ upagañchi¹¹. Sā hatthaṃ pasāretvā sāk̐haṃ aggahesi. Tāvad eva c' assā¹² kammajavatā caliṃsu. Ath' assā sāpiṃ parikkhipitvā mahājano paṭikkami. Sālāsāk̐haṃ gahetvā tiṭṭhamānāya eva c' assā gabbhavuṭṭhānaṃ ahosi. Taṃ khaṇaṃ yeva cattāro pi suddhacittā Mahābrahmāṇo¹³ suvaṇṇajālaṃ ādāya sampattā tena suvaṇṇajālena Bodhisattaṃ sampat̐cchitvā mātu purato t̐hapetvā „attamaṇā devī“¹⁴ hohi, mahesakkho te putto uppanno“ ti āhaṃsu. Yathā pana aññe sattā mātukucchito nikkhamantā paṭikkūlena¹⁵ asucinā makkhitā nikkhamanti na evaṃ¹⁶ Bodhisatto. Bodhisatto

¹ C^k C^s aññena. ² C^k C^s aññā. ³ C^v kadalī-. ⁴ C^k C^s -vāsīnaṃ. ⁵ C^k C^v lumbinī-. ⁶ C^k ekaphāliphullaṃ, C^s ekapāliphullaṃ. ⁷ C^s C^v lumbinī-. ⁸ C^k sālavanaṃ kīlitu-, C^s sālavanakīlīṃ kīlitu-. ⁹ C^s upagañji. ¹⁰ C^k tāvadevassā, C^v tāvadevavassā. ¹¹ C^s mahābrahmaṇo, C^v mahābrahmaṇo corrected to mahābrahmāṇo. ¹² C^v devī. ¹³ C^k paṭikkulena. ¹⁴ C^k taṃ evaṃ, C^s na eva.

pana dhammāsanato otaranto dhammakathiko viya nissenito¹ otaranto puriso viya ca dve ca hatthe dve ca pāde pasāretvā² t̥hitako mātukucchisambhavana kenaci asucinā amakkhito suddho visado kāsikavatthe nikkhittamanīratanaṃ viya jotanto³ mātukucchito nikkhami. Evaṃ sante pi Bodhisattassa ca Bodhisattamātuyā ca sakkāratthaṃ ākāśato dve udakadhārā nikkhamitvā Bodhisattassa ca mātu c' assa sarīre utuṃ gāhāpesuṃ. Atha naṃ suvaṇṇajālena paṭiggahetvā t̥hitānaṃ Brahmānaṃ hatthato cattāro mahārājāno maṅgalasammatāya sukhasamphassāya ajinappaveṇiyā gaṇhiṃsu, tesāṃ hatthato manussā dukūlacumbaṭakena, manussānaṃ hatthato muccitvā⁴ paṭhaviyaṃ paṭiṭṭhāya puratthimadisāṃ olokesi. Anekāni cakkavālasahassāni⁵ ekaṅgaṇāni⁶ ahesuṃ. Tattha devamanussā gandhamālādihi pūjyamānā „Mahāpurisa idha tumbhehi sadiso añño n' atthi, ku' ettha uttaritaro“ ti āhaṃsu. Evaṃ catasso disā ca catasso anudisā ca heṭṭhā⁷ uparīti dasa pi disā anuviloketvā⁸ attano sadisaṃ adisvā „ayaṃ uttarā⁹ disā“ ti sattapadavītihārena agamāsi Mahābrahmunā setacchattaṃ dhāriyamāno Suyāmena vālavijānaṃ aññehi ca devatāhi sesarājakakudhabhaṇḍahatthāhi anugammamāno, tato sattapade t̥hito „aggo 'ham asmi lokassā“ 'ti ādikaṃ āsabhiṃ vācaṃ nicchārento sīhanādaṃ nadi¹⁰. Bodhisatto hi tisu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto eva vācaṃ nicchāresi Mahosadhattabhāve Vessantarattabhāve imasmiṃ attabhāve ti. Mahosadhattabhāve kir' assa mātukucchito nikkhamantass' eva Sakko devarājā āgantvā candanasāraṃ hatthe t̥hapetvā gato. So taṃ muṭṭhiyaṃ katvā va nikkhanto. Atha naṃ mātā „tāta kiṃ gahetvā āgato sīti“ pucchi. „Osadhaṃ amma“ 'ti. Iti osadhaṃ gahetvā āgatattā Osadhadārako t' ev' assa nāmaṃ akaṃsu. Taṃ osadhaṃ gahetvā cāṭiyaṃ pakkhipiṃsu. Āgatāgatānaṃ andhabadhirādīnaṃ¹¹ tad eva sabbarogavūpasamāya bhesajjaṃ ahosi. Tato „mahantaṃ idaṃ osadhaṃ¹², mahantaṃ idaṃ osadhaṃ“ ti uppannavacanaṃ upādāya Mahosadho t' ev' assa nāmaṃ jātāṃ. Vessantarattabhāve pana mātukucchito nikkhamanto dakkhiṇahatthaṃ¹³ pasāretvā va „atthi nu kho amma kiñci gehasmiṃ, dānaṃ dassāmiti“ vadanto nikkhami. Ah' assa mātā „sadhane kule nibbatto si tātā“ 'ti puttassa hatthaṃ

¹ C^o C^s nissenito. ² C^s jotento. ³ C^o C^s muccitvā. ⁴ C^o cakkavālā-. ⁵ C^o ekaṅganāni, C^s ekaṅgaṇāni. ⁶ C^s evaṃ disā ca catasso catasso anudisā heṭṭhā, C^o evaṃ catasso disā ca catasso anudisā heṭṭhā. ⁷ C^s anuloketvā. ⁸ C^o uttara. ⁹ C^o nadi. ¹⁰ C^o andhabadhirānaṃ. ¹¹ C^o omits mahantaṃ idaṃ osadhaṃ.

attano hatthatale katvā sahasatthavikam tṭhapāpesi. Imasmiṃ pana attabhāve imam sihanādam nadīti. Evaṃ Bodhisatto tisu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto va vācam nicchāresi. Yathā ca paṭisandhikkhaṇe jātikkhāṇe pi 'ssa dvattimsa pubbanimittāni pātur ahimsu¹. Yasmiṃ pana samaye amhākam Bodhisatto² Lumbinivane³ jāto⁴ tasmim yeva samaye Rāhulamātā devī⁵ Channo amacco Kāludāyī⁶ amacco Kanthako assarājā Mahābodhi rukkho cattāro nidhikumbhiyo ca jātā, tattha ekā gāvutappamāṇā ekā addhayanappamāṇā⁷ ekā tigāvutappamāṇā ekā yojanappamāṇā ahoṣīti ime satta sahajātā nāma. Ubhayanagaravāsino Bodhisattam gahetvā Kapilavatthunagaram eva agamaṃsu. Tam divasaṃ yeva ca „Kapilavatthunagare Suddhodana-mahārājassa putto jāto, ayaṃ kumāro bodhitale nisiditvā Buddho bhavissatīti“ Tāvatisabbhavane⁸ haṭṭhatuṭṭhā devasaṃghā celukkhepādini⁹ pavattentā kilimsu¹⁰. Tasmim samaye Suddhodanamahārājassa kulūpako¹¹ atṭhasamāpattilābhi¹² Kāladevalo¹³ nāma tāpasō bhattakiccaṃ katvā divāvihārattṭhāya Tāvatisabbhavanam gantvā tattha divāvihāram nisinnō tā devatā disvā „kinkāraṇā tumhe evam tuṭṭhamānasā kilatha¹⁴, mayham p'etaṃ kāraṇam kathethā“ 'ti pucchi. Devatā āhaṃsu: „mārisa 'Suddhodanaraṇṇō putto jāto, so bodhitale nisiditvā Buddho hutvā dhammacakkam pavattessati, tassa anantaṃ Buddhālīham datṭhum dhammaṃ ca sotum lacchāmā' 'ti iminā kāraṇena tuṭṭh' amhā“ 'ti. Tāpasō tasmaṃ vacanam sutvā khippam devalokato oruyha rājanivesanam parivattvā paṇṇattāsane nisinnō „putto kira te mahārāja jāto, passissāmi nan“ 'ti āha. Rājā alamkatapaṭiyattaṃ kumāram ānāpetvā¹⁵ tāpasam vandāpetum abhihari. Bodhisattassa pādā parivattitvā tāpasassa jaṭasu paṭiṭṭhahimsu. Bodhisattassa hi ten' attabhāvena vanditabbayuttako aṇṇō nāma n'atthi, sace hi ajānantā Bodhisattassa sisam tāpasassa pādamūle tṭhapeyyum sattadhā assa muddham¹⁶ phaleyya¹⁷. „Tāpasō „na me attānam nasetum yuttan“ 'ti uṭṭhāyāsanaṃ Bodhisattassa añjalim paggahehi. Rājā tam acchariyaṃ disvā attano puttaṃ vandi. Tāpasō atite cattālisa kappe anāgate cattālisa 'ti asīti kappe anussarati. Bodhisattassa lakkhaṇasampattim disvā „bhavissati nu kho Buddho udāhu no“ 'ti āvajjitvā upadharento „nissamsayaṃ Buddho bhavissatīti“ natvā „acchariyapuriso ayaṃ“ ti

¹ C^v pāturahimsu. ² C^k bodhisatte. ³ C^s C^v lumbinivane. ⁴ C^k C^s jāto.

⁵ C^s devī. ⁶ C^k kāludāyī. ⁷ C^v addha-. ⁸ C^v -bhavanato. ⁹ C^s celu-.

¹⁰ C^k kilimsu, C^s C^v kilimsu. ¹¹ C^k kulūpako. ¹² C^k C^v -lābhi. ¹³ C^s kāla-.

¹⁴ C^s kilatha. ¹⁵ C^k anāpetvā, C^s ānāpetvā. ¹⁶ C^v muddhā. ¹⁷ C^s phaleyya.

sitaṃ akāsi. Tato „ahaṃ imaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ labhissāmi nu kho“¹ ti upadhārento „na labhissāmi, antarā yeva kālāṃ katvā Buddhasatena pi Buddhasahassena pi gantvā bodhetum asakkuneyyo“² Arūpabhava³ nibbattissāmīti“⁴ disvā „evārūpaṃ nāma acchariyapurisaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ na labhissāmīti“⁵, mahatī⁶ vata me jāni⁷ bhavissatīti“⁸ parodi. Manussā disvā „ambhākaṃ ayyo idān’ eva hasitvā puna roditum upaṭṭhito, kin nu kho bhante ambhākaṃ ayyaputtassa koci antarāyo bhavissatīti“⁹ pucchimsu. „N’ atth’ etassa antarāyo, nissamsayena Buddho bhavissatīti“. „Atha kasmā paroditthā“¹⁰ ti. „Evarūpaṃ purisaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ na labhissāmi, mahatī⁷ vata me jāni⁸ bhavissatīti“ attānaṃ anusocanto rodāmīti“ āha. Tato „kin nu kho me nātakesu koci etaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ labhissati na labhissatīti“ upadhārento bhāgineyyaṃ Nālakadārakaṃ addasa. So bhaginiyā gehaṃ gantvā „kahaṃ te putto Nālako“¹¹ ti. „Gehe ayya“. „Pakkosāhi“¹² nan“ ti. Attano santikaṃ āgataṃ āha: „Tāta Suddhodanamahārājassa kule putto jāto Buddhamkuro, esa pañcatimsa vassāni atikkamitvā Buddho bhavissatīti“¹³, tvaṃ etaṃ daṭṭhuṃ labhissasīti, ajj’ eva pabbajhīti“. Sattāsītikoṭṭidhane kule nibbatto dārako „na maṃ mātulo anatto niyojessatīti“ cintetvā tāvad eva antarāpanato¹⁴ kāsāvāni c’ eva mattikāpattaṃ ca āharāpetvā kesamassuṃ ohāretvā kāsāvāni vatthāni acchādetvā „yo loke uttamapuggalo taṃ uddissa mayhaṃ pabbajjā“¹⁵ ti bodhisattābhīmukhaṃ añjalim¹⁶ paggayha pañcapatīṭṭhitena vanditvā pattaṃ thavikāya pakkhipitvā aṃsakūṭe olambetvā Himavantaṃ pavisitvā samaṇadhammaṃ akāsi. So paramābhisambodhiṃ pattaṃ Tathāgataṃ upasamkamitvā Nālakapaṭipadaṃ kathāpetvā puna Himavantaṃ pavisitvā arabhattaṃ patvā ukkaṭṭhapāṭipadaṃ paṭipanno satt’ eva māse āyūṃ pāletvā ekaṃ Suvannapabbataṃ nissāya tṭhitako va anupādisēsāya Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Bodhisattam pi kho pañcamadivase¹⁷ sīsaṃ nahāpetvā¹⁸ „nāmagahaṇaṃ gaṇhissāmā“¹⁹ ti rājabhavanaṃ catujātikagandhehi vilimpitvā lājapañcamakāni pupphāni vikiritvā asambhinnaṇṇāyāsāni pacāpetvā tinnāni vedānaṃ pārage atṭhasataṃ brāhmaṇe nimantetvā rājabhavanaṃ nisīdāpetvā subhojanaṃ bhojetvā

¹ C^s adds no. ² C^s asakuneyye, C^v asakkuneyye. ³ C^s arūpabhavane. ⁴ C^s labhissāmi. ⁵ C^k mahatī. ⁶ C^k jāti. ⁷ C^k mahatī. ⁸ C^k jāti. ⁹ C^k pakkosāhi. ¹⁰ C^s C^v bhavissasīti. ¹¹ C^k C^s antarāpanato. ¹² C^k añjalim. ¹³ C^k pañcadivase. ¹⁴ C^k nahāpetvāna.

mahāsakkāram katvā „kin nu kho bhavissatīti“ lakkhaṇāni paṭiggahāpesuṃ¹. Tesu

270. Rāmo Dhajo Lakkhaṇo cāpi Mantī
Koṇḍañño ca Bhojo Suyāmo Sudatto,
ete tadā aṭṭha ahesuṃ brāhmaṇā,
chalaṅgavā² mantāṃ vyākariṃsū ti

ime aṭṭh' eva brāhmaṇā lakkhaṇapaṭiggāhakā³ ahesuṃ. Paṭisandhi-gaṇadivase supino⁴ pi eteh' eva paṭiggahito⁵. Tesu satta janā dve aṅguliyo ukkhipitvā dvedhā vyākariṃsu: „imehi lakkhaṇehi samannāgato agāram ajjhāvasamāno rājā hoti cakkavattī“⁶, pabbajamāno Buddho⁷ ti sabbaṃ cakkavattiraṇṇo siribhavaṃ ācikkhiṃsu. Tesāṃ pana sabbadaharo gottato Koṇḍañño nāma māṇavo⁸ Bodhisattassa lakkhaṇavaraniṭṭhānti oloketvā „etassa agāramajjhe ṭhānakāraṇaṃ n' atthi, ekanten' eva vivattacchaddo Buddho bhavissatīti“ ekam eva aṅgulim ukkhipitvā ekamāvyākaraṇaṃ vyākāsi. Ayaṃ hi katādhikāro pacchimabhavikasatto paṇṇāya itare satta jane abhibhavitvā „imehi lakkhaṇehi samannāgatassa agāramajjhe ṭhānaṃ nāma n' atthi, asaṃsayāṃ Buddho bhavissatīti“ ekam eva gatiṃ addasa, tasmā ekam aṅgulim ukkhipitvā evaṃ vyākāsi. Atha te⁹ brāhmaṇā attano gharāni gantvā putte āmantayimāsu: „tātā¹⁰, amhe mahallakā, Suddhodanamahārājassa puttāṃ sabbaññutaṃ pattāṃ¹¹ mayāṃ sambhaveyyāma vā no vā, tumhe tasmim kumāre sabbaññutaṃ patte tassa sāsane pabbajeyyāthā“¹² ti. Te satta pi janā yāvātāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gatā. Koṇḍañño māṇavo va arogo ahoṣi. So Mahāsatte buddhim anvāya mahābhiniṭṭhāmanāṃ abhinikkhamitvā anukkamena Uruvelāṃ gantvā „ramaṇiyo¹³ vata ayaṃ bhūmibhāgo, alaṃ vat' idaṃ kulaputtassa padhānatthikassa padhānāyā“ ti cittaṃ uppādetvā tattha vāsaṃ upagato. „Mahāpuriso pabbajito“ ti sutvā tesāṃ brāhmaṇānaṃ putte upasaṃkamitvā evam āha: „Siddhatthakumāro kira pabbajito, so nissamsayaṃ Buddho bhavissati, sace tumhākaṃ pitaro arogā¹³ assuṃ aṇṇaṃ nikkhamitvā pabbajeyyumu, sace tumhe pi iccheyyātha etha, ahaṃ tam purisaṃ anupabbajissāmi“¹⁴. Te sabbe ekacchandaṃ bhavitum

¹ C^k paṭiggahesuṃ. ² C^k C^s chalaṅgavā. ³ C^k C^s -paṭiggāhakā, C^v -paṭiggahakā.

⁴ C^k C^s supine. ⁵ C^v paṭiggahimāsu. ⁶ C^k C^v cakkavatti. ⁷ C^s māṇavo.

⁸ C^k ne. ⁹ C^s tātā. ¹⁰ C^s sabbaññutappattāṃ. ¹¹ C^k C^s pabbajeyyāthā.

¹² C^s ramaṇiyyo. ¹³ C^k ārogā.

nāsakkhiṃsu. Tayo janā na pabbajiṃsu. Koṇḍaññabrāhmaṇaṃ
 jeṭṭhakaṃ katvā itare cattāro pabbajiṃsu. Te pañca pi janā
 Pañcavaggiyatherā nāma jātā. Tadā pana rājā „kiṃ disvā mayhaṃ
 putto pabbajissatīti“ pucchi. „Cattāri pubbanimittānīti“. „Kataraṃ
 katarāṃ cā“¹ ti. „Jarājijjhaṃ vyādhitaṃ mataṃ pabbajitaṃ“ ti. Rājā
 „ito paṭṭhāya evarūpānaṃ mama puttassa santikaṃ upasaṃkamitum
 mā adattha, mayhaṃ puttassa Buddhabhāvena kammaṃ n’ atthi, ahaṃ
 mama puttaṃ dvisahassadīpaparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpānaṃ
 issariyādhīpaccāṃ rajjaṃ kārentaṃ chattiṃsayojanaparimaṇḍalāya
 parisāya parivutaṃ gaganatale vicaramānaṃ passitukāmo“ ti, evaṃ ca
 pana vatvā imesaṃ catuppakārānaṃ purisānaṃ kumārassa cakkhupathe
 āgamaṇaṃ¹ nivāraṇatthaṃ catusu disāsu gāvute gāvute ārakkhaṃ
 ṭhapesi. Taṃ divasaṃ ca pana maṅgalatṭhāne sannipatitesu asītiyā
 nātikulasahassesu ekeko ekamekaṃ puttaṃ paṭijāni: „ayaṃ Buddho
 vā hotu rājā vā, mayhaṃ ekamekaṃ² puttaṃ dassāma, sace pi Buddho
 bhavissati khattiyasamaṇeh’ eva purakkhataparivārīto vicarissati, sace
 pi rājā bhavissati khattiyakumāreh’ eva purakkhataparivārīto
 vicarissatīti“. Rājā Bodhisattassa uttamarūpasampannā vigatasabbadosā
 dhātiyo paccupaṭṭhāpesi. Bodhisatto anantena parivārena mahantena
 sirisobhaggena vadḍhati. Ath’ ekadivasāṃ rañño vappamaṅgalaṃ nāma
 ahosi. Taṃ divasaṃ sakalanagaraṃ devavimānaṃ viya alaṃkaronti.
 Sabbe dāsakammakarādayo ahatavatthanivattā gandhamālādīpatimaṇḍitā
 rājakule saṇnipatanti. Rañño kammante naṅgalasahassaṃ³ yojjyati.
 Tasmiṃ pana divase ekena ūnaṃ atṭhasataṃ saddhiṃ balivaddarasmiyottehi
 rajataparikkhatāni⁴ honti. Rañño ālambanaṅgale⁵ pana ratta-
 suvaṇṇaparikkhatāṃ⁶ hoti. Balivaddānaṃ siṅgarasmipatodāpi suvaṇṇa-
 parikkhatā⁷ va⁸ honti. Rājā mahāparivārena nikkhamanto puttaṃ
 gahe tvā agamāsi. Kammantatṭhāne eko jamburukkho bahalapalāso
 sandacchāyo ahosi. Tassa heṭṭhā kumārassa sayanaṃ paññāpetvā⁹
 upari suvaṇṇatārakhacitaṃ vitānaṃ bandhāpetvā sāṇipākarena¹⁰ parik-
 khipāpetvā ārakkhaṃ ṭhapetvā rājā sabbālaṃkāraṃ alaṃkaritvā
 amaccaparivuto naṅgalakaraṇatṭhānaṃ agamāsi. Tattha rājā suvaṇṇa-
 naṅgalaṃ¹¹ gaṇhāti, amaccā ekaūnaṭṭhasataṃ rajatanaṅgalāni, kassakā
 sesanaṅgalāni, te¹² tāni gahe tvā ito c’ ito ca kasanti. Rājā orato
 vā pāraṃ gacchati pārato vā oraṃ āgacchati, etasmiṃ¹³ ṭhāne

¹ C^s āgamaṇa. ² C^s ekameka. ³ C^v naṅgala-. ⁴ C^v parikkhitāni. ⁵ C^s C^v
 -naṅgale. ⁶ C^v -parikkhitāni. ⁷ C^v -parikkhitā, C^k -parikkatā. ⁸ C^k vā.
⁹ C^s paññāpetvā. ¹⁰ C^s sāni-. ¹¹ C^v -naṅgalaṃ. ¹² C^v ke. ¹³ C^s ekasmiṃ.

mahāsampattiṃ¹ anubhosi². Bodhisattaṃ parivāretvā nisinnā dhātiyo „rañño sampattiṃ passissāmā“³ 'ti antosāṇito⁴ bahi nikkhantā. Bodhisatto ito c'ito ca olokeno kañci adisvā vegena uttāhāya pallaṃkamā ābhujitvā ānāpāne pariggahetvā paṭhamajjhānaṃ nibbattesi. Dhātiyo khajjabhojjantare vicaramānā thokaṃ cirāyimsu. Sesarukkhānaṃ chāyā ativattā tassa pana rukkhassa parimaṇḍalā hutvā aṭṭhāsi. Dhātiyo „ayyaputto ekako“⁵ ti vegena sāṇiṃ ukkhipitvā anto parivāsaṇā Bodhisattaṃ sayane pallaṃkena nisinnāṃ taṃ ca pāṭihāriyaṃ disvā gantvā rañño ārocesuṃ: „deva kumāro evaṃ nisinnā, aññesaṃ rukkhānaṃ chāyā ativattā jamburukkhassa chāyā parimaṇḍalā tṭhitā“⁶ ti. Rājā vegenāgantvā pāṭihāriyaṃ disvā „idaṃ te tātā dutiyaṃ vandanā“⁷ ti puttāṃ vandi. Atha anukkamena Bodhisatto soḷasaṃvassapadesiko jāto. Rājā Bodhisattassa tiṇṇaṃ uttānaṃ anucchavike tayo pāsāde kāresi ekaṃ navabhūmakāṃ⁸ ekaṃ sattabhūmakāṃ⁹ ekaṃ pañcabhūmakāṃ¹⁰, cattālīsasahassā ca nātakiyo upaṭṭhāpesi. Bodhisatto devo viya accharāsaṃghaparivuto alaṃkatanāṭakaparivuto nippurisehi turiyehi paricāriyamāno¹¹ mahāsampattiṃ anubhavanto utuvārena utuvārena tesu tesu pāsādesu viharati. Rāhulamatā pan' assa devī aggamaheśi¹² ahośi. Tass' evaṃ mahāsampattiṃ anubhavantassa ekadivasaṃ nātisaṃghassa abbhantare ayaṃ kathā udapādi: „Siddhatto kilāpasuto¹³ va vicarati, na kiñci sippaṃ sikkhati, saṅgāme¹⁴ paccupaṭṭhite kiṃ karissatīti“. Rājā Bodhisattaṃ pakkosāpetvā „tātā tava nātakā 'Siddhattho kiñci sippaṃ asikkhitvā kilāpasuto¹⁵ va vicaratīti' vadanti, ettha kiṃ pattakāle maññasīti¹⁶“. „Deva mama sippaṃ sikkhanakiccaṃ n' atthi, nagare mama sippaṃ dassanattamaṃ bheriṃ carāpetha, ito sattamadvāse nātakānaṃ sippaṃ dassessāmīti“. Rājā tathā akāsi. Bodhisatto akkhaṇavedhivā vedhidhānuggahe¹⁷ sammipātāpetvā mahājanassa majje aññehi ca dhanuggahehi asādhāraṇaṃ nātakānaṃ dvādasavidhaṃ sippaṃ dassesi. Taṃ Sarabhaṅgaajātake āgatanayena veditabbaṃ. Tadāssa nātisaṃgho nikkamāko ahośi. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto uyyānabhūmiṃ gantukāmo sārathīnaṃ āmanetevā „rathaṃ yojeḥitī“ āha. So „sādhū“¹⁸ 'ti paṭisunitvā¹⁹ mahārahaṃ uttamarathaṃ sabbālaṃkārena alaṃkaritvā kumudapattavaṇṇe

¹ C^s C^v mahāsampatti. ² C^s C^v ahośi. ³ C^k C^s antosāṇito. ⁴ C^v parimaṇḍalāṭṭhitā corrected to parimaṇḍalaṭṭhitā. ⁵ C^v -bhūmikaṃ. ⁶ C^k parivāriyamāno. ⁷ C^k C^v aggamaheśi. ⁸ C^k kilāpasūto, C^s kilāpasuto. ⁹ C^k saṅgāme. ¹⁰ C^k kilāpasūto, C^s kilāpasuto. ¹¹ C^k C^s maññasīti. ¹² C^s vāḷavedhi. ¹³ C^k C^s paṭisunitvā.

cattāro maṅgalasindhave¹ yojetvā Bodhisattassa paṭivedesi. Bodhisatto devavimānasadisam ratham abhirūhitvā² uyyānābhimukho agamāsi. Devatā „Siddhatthakumārassa abhisambujjhanakālo āsanno, pubbanimittam dassessāmā“³ 'ti ekam devaputtam jarājajjaram khaṇḍadantaṃ palitakesam vaṃkam obhaggasarīram daṇḍahattham pavedhamānam⁴ katvā dassesum. Tam Bodhisatto c' eva sārathi⁵ ca passanti. Tato Bodhisatto sārathim „samma, ko nām' esa puriso, kesāpi 'ssa na yathā aññesan“ ti Mahāpadāne āgatanayena pucchitvā tassa vacanam sutvā „dhi-r-atthu vata bho jātiyā yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatī“ samviggahadayo tato va paṭinivattitvā pāsadam eva abhirūhi⁶. Rājā „kīmkāraṇā mama putto khippam paṭinivattitī“ pucchi. „Jiṇṇam purisam disvā devā 'ti⁷, jiṇṇam purisam disvā pabbajissatī“ āhamsu. „Tasmā⁸ mam nāsetha, sīgham puttassa nātakāni sajjetha, sampattim anubhavanto pabbajjāya satim na karissatī“ vatvā ārakkham vadḍhetvā sabbadisāsu addhayaḷane addhayaḷane ṭhapesi. Pun' ekadivasam Bodhisatto tath' eva uyyānam gacchanto devatāhi nimmitam vyādhitam purisam disvā purimanayen' eva pucchitvā samviggahadayo nivattitvā pāsadam abhirūhi⁹. Rājāpi pucchitvā hetthāvuttanayen' eva samvidahitvā puna vadḍhetvā samantato tigāvutappamāne padese ārakkham ṭhapesi. Aparam pana ekadivasam Bodhisatto tath' eva uyyānam gacchanto devatāhi nimmitam kālakataṃ disvā purimanayen' eva pucchitvā samviggahadayo puna nivattitvā pāsadam abhirūhi⁹. Rājāpi pucchitvā hetthāvuttanayen' eva samvidahitvā puna vadḍhetvā samantato yojanappamāne padese ārakkham ṭhapesi. Aparam pana ekadivasam uyyānam gacchanto tath' eva devatāhi nimmitam sunivattham supārutam pabbajitam disvā „ko nām' eso sammā“ 'ti sārathim pucchi. Sārathi kiñcāpi Buddhuppādassa abhāvā pabbajitam vā pabbajitagune vā na jānāti, devānubhāvena pana „pabbajito nām' esa devā“ 'ti vatvā pabbajjāya gune raṇnesi. Bodhisatto pabbajjāya rucim uppādetvā tam divasam uyyānam agamāsi. Dīghabhāṇakā paṇāhu: cattāri nimittāni ekadivasen' eva disvā agamāsi. Tattha divasabhāgam kilītvā maṅgalapokkharaniyam nahāyitvā attham gate suriye maṅgalasilāpatte nisīdi attanam alamkārapetukāmo. Ath' assa paricārakapurisā⁹ nānāvapaṇāni dussāni nānappakārā ābharanavikatiyo mālāgandhavilepanāni ca ādāya samantā parivāretvā atthamsu. Tasmim khaṇe Sakkassa nisinnāsanaṃ uḥham

¹ C^v maṅgala-. ² C^v C^s abhirūhitvā. ³ C^s pavedhamānakam. ⁴ C^s C^v sārathī.

⁵ C^v C^s abhirūhi. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^v tasmā corrected to kasmā.

⁸ C^v C^s abhirūhi. ⁹ C^v paricāraka-

ahosi. So „ko nu kho maṃ imamhā tñānā cāvetukāmo“ ti upadhārento Bodhisattassa alaṅkaraṇakālaṃ disvā Vissakammaṃ āmantesi: „samma Vissakamma, Siddhatthakumāro ajja adḍharattasamaye mahābhini-khamanaṃ¹ nikkhamissati, ayaṃ assa pacchimo alaṅkāro, uyyānaṃ gantvā Mahāpurisaṃ dibbaalaṅkārehi alaṅkarohīti“. So „sādhū“² ti paṭisunivā devatānubhāvena taṃ khaṇaṃ yeva upasaṃkamitvā tass’ eva kappakasadiṣo hutvā kappakassa hatthato veṭhanadussaṃ gahetvā Bodhisattassa sīsaṃ veṭhesi. Bodhisatto hatthasamphassen’ eva „nāyaṃ manusso, devaputto eko“³ ti aññāsi³. Veṭhanen’ eva veṭhitamatte sīsamoliyaṃ maṇiratanākārena dussasahassaṃ abbhug-gaṇchi⁴, puna veṭhentassa dussasahassaṃ⁵ ti dasakkhattuṃ veṭhentassa dasadussasahassāni abbhuggacchiṃsu. Sīsaṃ khuddakaṃ dussāni bahūni kathaṃ abbhuggatānīti na cintetabbaṃ, tesu hi sabbamahantaṃ sāmālatāpupphappamāṇaṃ avasesāni kutumbakapupphappamāṇāni ahesuṃ. Bodhisattassa sīsaṃ kiṇṇakkhagavacchitaṃ⁶ viya kuyyaka-pupphaṃ⁷ ahosi. Ath’ assa sabbālaṅkārapatimaṇḍitassa sabba-tālāvacaṇesu⁸ sakāni sakāni ca paṭibhānāni⁹ dassayantesu brāhmaṇesu jaya-nandā-ti-ādi-vacanehi sūtamāghatandhakādisu¹⁰ nānappakārehi maṅgalavacanathutighosehi¹¹ sambhavantesu¹² sabbālaṅkārapatimaṇḍi-taṃ¹³ rathavaraṃ abhirūhi¹⁴. Tasmiṃ samaye „Rāhulamātā puttaṃ vijātā“ ti sutvā Suddhodanamahārājā „puttassa me tuṭṭhiṃ¹⁵ nivedethā“¹⁶ ti sāsaṇaṃ¹⁶ paṇiṇi. Bodhisatto taṃ sutvā „Rāhulo jāto, bandhanaṃ jātaṃ“ ti āha. Rājā „kiṃ me putto avacā“ ti pucchitvā taṃ vacanaṃ sutvā „ito paṭṭhāya me nattu“¹⁷ Rāhulakumāro yeva nāmaṃ hotū“¹⁸ ti. Bodhisatto pi kho rathavaraṃ āruya mahantena yasena atimanoramena¹⁶ sirisobhaggena nagaraṃ pāvīsi. Tasmiṃ samaye Kisāgotamī nāma khattiyakaṇṇā uparipāsādayaratalagatā nagaraṃ padakkhiṇaṃ kurumānassa Bodhisattassa rūpasirīṃ disvā pītisomanassajātā imaṃ udānaṃ udānesi:

271. „Nibbutā nūna sā mātā,

nibbuto nūna so pitā,

nibbutā nūna sā nārī¹⁹

yassāyaṃ²⁰ īdiso patīti.“

¹ Ck Cv -nikkhamanaṃ. ² Cv eso. ³ Ck Cs aññāsi. ⁴ Ck Cs abbhuggaṇṇi.

⁵ Cv -sahassaṃ. ⁶ Ck kiṇṇakkha-.

⁷ Cv kuyyātha- corrected to kuyyāta-.

⁸ Cv -tālā-. ⁹ Cs paṭibhānāni. ¹⁰ Cs suta- -disu, Cv suta- -tandhakādisu

corrected to -khandakādisu. ¹¹ Cv maṅgala-. ¹² Cv sambhavantesu. ¹³ Ck

-patimaṇḍita. ¹⁴ Ck Cs abhiruhi. ¹⁵ Ck Cs tuṭṭhi. ¹⁶ Ck sāsaṇaṃ. ¹⁷ Ck Cs

nattā. ¹⁸ Ck atimanoharena. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ Ck yasmāyaṃ.

Bodhisatto taṃ sutvā cintesi: „ayam evaṃ āha, evarūpaṃ attabhāvaṃ passantiyā mātuhadayaṃ nibbāyati pītuhadayaṃ nibbāyati pajā-patihadayaṃ¹ nibbāyatīti², kasmiṃ nu kho nibbuta hadayaṃ nibbutaṃ³ nāma hotīti“. Ath' assa kilesesu virattamānasassa etad ahoṣi: „rāgaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, dosaggimhi mohaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, mānadittthiādisu sabbakilesadarathesu nibbutesu nibbutaṃ⁴ nāma hoti, ayaṃ me sussavaṇaṃ⁵ sāvesi, ahaṃ hi nibbānaṃ gavesanto carāmi, ajj' eva mayā gharāvāsaṃ chaḍḍetvā⁶ nikkhamma pabbajitvā nibbānaṃ gavesituṃ vaṭṭati⁷, ayaṃ imissā ācariyabhāgo hotū“ ti kaṇṭhato omuñcitvā Kisāgotamiyā satasa-hassagghaṇakaṃ⁸ muttāhāraṃ pesesi. Sā „Siddhatthakumāro mayi paṭibaddhacitto hutvā paṇṇākāraṃ pesesīti“ somanassajātā ahoṣi. Bodhisatto pi mahantena sirisobhaggena attano pāsādaṃ abhirūhivā⁹ sirisayane nipajji. Tāvad eva naṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitā naccagītādisu¹⁰ susikkhitā devakaṇṇā¹¹ viya rūpappattā itthiyo nānā-turiyāni gahetvā samparivārayitvā abhiramāpentiyo naccagītavāditāni payojayimsu. Bodhisatto kilesesu virattacittatāya naccādisu¹² anabhirato muhuttaṃ niddaṃ okkami. Tāpi itthiyo „yass' atthāya mayaṃ naccādinī payojayema so niddaṃ upagato, idāni kimatthaṃ kilamāmā“ ti gahitagahitāni turiyāni ajjhottharivā nipajjimsu. Gandhatelapadipā jhāyanti. Bodhisatto pabujjhivā sayanapitṭhe pallaṃkena nisinno addasa tā itthiyo turiyabhaṇḍāni avattharivā niddāyantiyo ekaccā paggharitakheḷā¹³ lālākilinnagattā ekaccā dante khādantiyo ekaccā kākacchantiyo ekaccā vippalapantiyo¹⁴ ekaccā vivatāṃmukhā ekaccā apagatavattā¹⁵ pākāṭabhibhācchasambādhaṭṭhānā¹⁶. So tasmaṃ taṃ vippakāraṃ disvā bhiiyosomattāya¹⁷ kāmesu viratto ahoṣi. Tassa alaṃkatapaṭiyattaṃ sakkabhavanasadisam pi taṃ mahātalaṃ vippavid-dhanānākuṇapabharitaṃ¹⁸ āmakasusānaṃ viya upaṭṭhāsi, tayo bhavā ādittagehasadisā viya khāyimsu, „upaddutaṃ vata bho upassatṭhaṃ vata bho“ ti udānaṃ pavatti, ativiya pabbajjāya cittaṃ nami. So „ajj' eva mayā mahābhikkhamanaṃ¹⁹ nikkhamituṃ vaṭṭatīti“ sayanā vuṭṭhāya dvārasamīpaṃ gantvā „ko etthā“ ti āha.

¹ Ck C^s pajāpati-. ² Ck nibbāyati. ³ Ck C^s nibbutā. ⁴ Ck C^v nibbutaṃ.

⁵ Ck C^s sussavaṇaṃ. ⁶ Ck C^v chaḍḍetvā. ⁷ C^s vaddhati. ⁸ all three MSS. -gghanaṇakaṃ. ⁹ Ck C^s abhirūhivā. ¹⁰ Ck -tādīsu. ¹¹ C^s -kaṇṇā. ¹² so all three MSS. ¹³ Ck C^s -kheḷā, C^v -kheḷā corrected to -kheḷā. ¹⁴ Ck vippalapantiyo.

¹⁵ C^v apagatavattā. ¹⁶ Ck -sambandha-. ¹⁷ Ck C^v bhiiyo-. ¹⁸ Ck vippaṭi-viddhanānākuṇapa-. ¹⁹ C^v mahābhikkhamanaṃ.

Ummāre sisam katvā nipanno Channo „aḥam ayyaputta Channo“ ti āha. „Aḥam aḥja mahābhīnikkhamanaṃ¹ nikkhamitukāmo, ekaṃ me assam kappeti“². So „sādhu devā“³ ti assabhaṇḍakaṃ gaheṭvā assa-sālaṃ gantvā gandhatelapadīpesu jalantesu sumanapaṭṭavītānassa⁴ heṭṭhā ramaṇīye bhūmibhāge ṭhiṭaṃ Kanthakaṃ assarājānaṃ disvā „aḥja mayā imam eva kappetuṃ vattatī“⁵ Kanthakaṃ kappesi. So kappiyamāno va aññāsi⁶: „ayaṃ kappanā atigālhā, aññesu divāsesu uyyānakīlādigamane kappanā viya na hoti, mayhaṃ ayyaputto aḥja mahābhīnikkhamanaṃ⁷ nikkhamitukāmo bhavissatī“⁸. tato tuṭṭhamānaso mahāhasitaṃ hasi⁹. So saddo sakalanagaraṃ pattharivā gaccheyya. Devatā pana taṃ saddaṃ nirumhivā¹⁰ na kassaci sotuṃ adāmsu. Bodhisatto pi kho Channaṃ pesetvā va „puttaṃ tava passissāmī“¹¹ cintetvā nisiṇṇapallamaṃkato vuṭṭhāya Rāhulamātāya vasanaṭṭhānaṃ gantvā gabbhadvāraṃ vivari. Tasmiṃ khane antogabbhe gandhatelapadīpo jhāyati. Rāhulamātā sumanamallikādīnaṃ pupphānaṃ ammaṇa-mattena abhippakiṇṇasayane puttassa matthake hatthaṃ ṭhapetvā niddāyati. Bodhisatto ummāre pādaṃ¹² ṭhapetvā ṭhitako va oloketvā „sac’ aḥam deviyā hatthaṃ apanetvā mama puttaṃ gaṇhissāmi devī pabujjhissatī“¹³, evaṃ me gamanantarāyo bhavissatī, Buddho hutvā va āgantvā passissāmī“¹⁴ pāsādatalato otari. Yaṃ pana Jātakaṭṭhakathāya „tadā sattāhajāto Rāhulakumāro hotī“¹⁵ vuttaṃ taṃ sesaṭṭhakathāsu¹⁶ n’ atthi. Tasmā idam eva gaheṭabbam. Evaṃ Bodhisatto pāsādatalā otarivā assasamīpaṃ gantvā evaṃ āha: „tāta Kanthaka, tvaṃ aḥja ekarattīṃ maṃ¹⁷ tārāya¹⁸, aḥam taṃ nissāya Buddho hutvā sadevakaṃ lokani tāressāmī“¹⁹, tato ullamghitvā Kanthakassa piṭṭhiṃ abhirūhi²⁰. Kanthako gīvato²¹ paṭṭhāya āyāmena aṭṭhārasaḥattho hoti tadanucchavikena ubbedhena samannāgato thāma-javasampanno sabbaseto dhotasamkhasadiso. So sace haseyya²² vā pādasaddaṃ kareyya vā²³ saddo sakalanagaraṃ avatthareyya, tasmā devatā attano ānubhāvena tassa yathā na koci supāti evaṃ hasitaṃ-saddaṃ sannirumbhitvā²⁴ akkamaṇaakkamaṇapadavāre²⁵ hatthatalāni upanāmesuṃ. Bodhisatto assavarassa piṭṭhivaramajjhagato²⁶ Channaṃ

¹ C^v mahābhīnikkhamanaṃ. ² C^s -paddha-. ³ C^s vaddhatī. ⁴ C^k C^s aññāsi.

⁵ C^v mahābhīnikkhamanaṃ. ⁶ C^v mahāhesitaṃ hesi, C^s mahāhasitaṃ hamsito corrected to -hamsi. ⁷ C^k C^v nirumbhitvā. ⁸ C^k pādaṃ. ⁹ C^v pabujjhissatī.

¹⁰ C^k sesaṭṭhakathāsu. ¹¹ C^s man. ¹² C^k tārāya, C^v tārāya corrected to tārāya. ¹³ C^k C^s abhirūhi. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ C^k hasseyya, C^v hesseyya.

¹⁶ C^k C^v omit vā. ¹⁷ so all three MSS. ¹⁸ C^k akkamaṇaakkamana-, C^s akkamaṇaakkamana-. ¹⁹ C^k piṭṭhidvāramajjhagato, C^v piṭṭhimajjhagato.

assassa vāladhiṃ gāhāpetvā adḍharattasamaye mahādvārasamīpaṃ patto. Tadā pana rājā „evaṃ Bodhisatto yāya kāyaci velāya nagaradvāraṃ vivaritvā nikkhamituṃ na sakkhissatīti“¹ dvīsu dvārakavātesu ekekaṃ² purisasahassena vivaritabbāṃ kārāpesi. Bodhisatto thāmabalasampanno hatthigaṇanāya koṭisahassahatthīnaṃ balaṃ dhāreti purisagaṇanāya dasapurisakoṭisahassassa³. So cintesi: „sace dvāraṃ na avāpuriyati ajja Kanthakassa piṭṭhe nisiṇṇo va vāladhiṃ gahetvā ṭhitena Channena saddhiṃ yeva Kanthakaṃ ūrūhi⁴ nippīletvā⁵ aṭṭhārasahatthubbedhaṃ pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmīti“. Channo cintesi: „sace dvāraṃ na vivariyati ahaṃ ayyaputtāṃ khaṇḍhe nisīdāpetvā Kanthakāṃ dakkhīṇahatthena kucchiyaṃ parikkhipanto upakacchantare katvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmīti“. Kanthako pi cintesi: „sace dvāraṃ na vivariyati ahaṃ attano sāmikaṃ piṭṭhiyaṃ yathānisinnaṃ eva Channena vāladhiṃ gahetvā ṭhitena saddhiṃ yeva ukkhipitvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmīti“. Sace dvāraṃ na avāpuriyittha yathācintitaṃ eva tīsu janesu aññataro⁶ sampādeyya. Dvāre adhivatthā devatā pana dvāraṃ vivari. Tasmīṃ yeva khaṇe Māro „Bodhisattaṃ nivattessāmīti“ āgantvā ākāse ṭhito āha: „mārisa mā nikkhami, ito te sattame divase cakkaratanāṃ pātubhaviṃsati, dvīsaḥsaparittadīpaparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpānaṃ rajjaṃ kāressasi, nivatta mārisā“⁷ ti āha. „Ko si tvan“ ti. „Ahaṃ Vasavattīti“, „Māra jānāmi ahaṃ mayhaṃ cakkaratana-pātubhāvaṃ, anattiko 'haṃ rajjena, dasasahassilokadhātūṃ⁸ unnādetvā Buddho bhaviṃsāmīti“ āha. Māro „ito dāni te paṭṭhāya kāmavitakkaṃ vā vyāpādavitakkaṃ vā vihiṃsāvitakkaṃ vā cintitakāle jāniṃsāmīti“⁹ otārāpekho chāyā viya anapagacchanto⁷ anubandhi. Bodhisatto pi hatthagataṃ cakkavattirajjaṃ khelapiṇḍaṃ⁸ viya anapekko chaḍḍetvā⁹ mahantena sakkārena nagarā nikkhamitvā āsāhipuṇṇamāya¹⁰ uttarāsāhanakkhatte¹¹ vattamāne nikkhamitvā ca puna nagaraṃ apaloketukāmo jāto, evaṃ ca paṇ' assa citte uppannamatte yeva „Mahāpurisa na tayā nivattitvā olokanakammaṃ katan“¹² ti vadamānā viya mahāpaṭhavi¹² kulālacakkaṃ viya chijjītvā parivatti. Bodhisatto nagarābhimukho ṭhatvā nagaraṃ oloketvā tasmīṃ puthavippadeso¹³ Kanthakanivattanacetiyapaṭṭhānaṃ dassetvā gantabbamaggābhimukhaṃ¹⁴ Kanthakaṃ

¹ C^v ekeka. ² C^v dasapurisakoṭisahassānaṃ, C^s koṭisahassassa leaving out dasapurisa. ³ C^s ūrūhi. ⁴ C^k C^s nippīletvā. ⁵ C^k C^s aññataro. ⁶ C^s C^v dasasahassī-. ⁷ C^k C^s anupagacchanto. ⁸ C^k C^s khela-. ⁹ C^k chaḍḍetvā. ¹⁰ C^k āsāhi-, C^s asāhi-. ¹¹ C^k uttarāsāhanakkhattena, C^v uttarāsāhanakkhatte. ¹² C^k C^v mahāpaṭhavi. ¹³ C^k pathavi-. ¹⁴ C^s gantabbāṃ maggābhimukhaṃ, C^v gantabbamaggābhimukho.

katvā pāyāsi mahantena sakkārena ulārena sirisobhaggena. Tadā kir' assa devatā purato saṭṭhiṃ ukkāsaḥassāni dhārayiṃsu pacchato saṭṭhiṃ dakkhiṇapassato saṭṭhiṃ vāmapassato saṭṭhiṃ. Aparā devatā cakkavālamukhavatṭhiyaṃ¹ aparimāṇā ukkā dhārayiṃsu, aparā devatā ca nāgasupannādayo² ca dibbehi gandhehi mālehi cunṇehi dhūpehi pūjayamānā gacchanti, pāricchattakapupphehi c' eva ghanameghavutṭhikāle dhārāhi viya nabhaṃ nirantaram ahoṣi. Dibbāni saṅgītāni³ pavattanti, samantato aṭṭhaturiyāni saṭṭhituriyānīti aṭṭhasaṭṭhituriyasata-saḥassāni pavajjayiṃsu, samuddakucchiyaṃ meghatthanitakālo viya Yugandharakucchiyaṃ sāgaranigghosakālo viya vattati. Iminā sirisobhaggena gacchanto Bodhisatto ekaratten' eva tīni⁴ rajjāni atikkamma tiṃsayojanamatthake Anomānāmanadītiraṃ pāpuṇi. „Kiṃ pana asso tatoparam gantuni na sakkotīti“. Nona sakkoti, so hi ekacakkavālagabbhaṃ⁵ nābhiyā⁶ ṭhitacakkassa nemivaṭṭhiṃ maddanto viya antantena⁷ caritvā pure pātarāsam eva āgantvā attano sampāditam bhattam bhuñjitum samatto. Tadā pana devatānāgasupannādīhi ākāse ṭhatvā ossaṭṭhehi gandhamālādīhi yāva ūrupadesā sañchannam sariraṃ ākaḍḍhitvā gandhamālājaṭam⁸ chindantassa atipapañco ahoṣi, tasmā tiṃsayojanamattam eva agamāsi. Atha Bodhisatto nadītire ṭhatvā Channam pucchi: „kin nāma ayaṃ⁹ nadīti“. „Anomā nāma devā“ ti. „Amhākam pi pabbajjā anomā nāma bhaviṣṣatīti“ paṇhiyā ghaṭṭento assassa saññam¹⁰ adāsi. Asso uppatitvā aṭṭhausabhavitthārāya nadiyā pārimatire aṭṭhāsi. Bodhisatto assapiṭṭhito oruḥa rajatapattasadiṣe¹¹ vālukāpuline¹² ṭhatvā Channam āmantesi: „samma Channa, tvaṃ mayhaṃ ābharaṇāni c' eva Kanthakaṇ ca ādāya gaccha, ahaṃ pabbajissāmīti“. „Ahaṃ pi deva pabbajissāmīti“. Bodhisatto „na labbhā tayā pabbajitum, gaccha tvaṃ“ ti tikkhattum paṭibāhitvā ābharaṇāni c' eva Kanthakaṇ ca paṭicchāpetvā¹³ cintesi: „ime mayhaṃ kesā samaṇasārūpā na hontīti, añño Bodhisattassa kese chinditum yuttarūpo n' atthi, tato sayam eva khaggena chindissāmīti“ dakkhiṇa-hatthena asim gaṇhitvā vāma-hatthena moliyā saddhiṃ cūlam¹⁴ gaḥetvā chindi. Kesā dvaṅgulamattā¹⁵ hutvā dakkhiṇato āvattamānā sīsam alliyiṃsu, tesam yāvajīvaṃ tad eva pamāṇam ahoṣi, massuṃ ca¹⁶ tadanurūpaṃ ahoṣi. Puna kesamassuohāraṇakiccaṃ nāma nāhoṣi¹⁷.

¹ C^s -vaḍḍhiyaṃ. ² C^v nāgā-. ³ C^v saṅgītāni. ⁴ C^s tīni. ⁵ C^s cakkavāla-.

⁶ C^s nābhi. ⁷ C^s attantena. ⁸ C^s gandhamāla-. ⁹ C^k ayaṃ. ¹⁰ C^s saññam.

¹¹ C^s rajapaddha-. ¹² C^s C^v -puline. ¹³ C^k paṭicchādetvā. ¹⁴ C^k C^v cūlam.

¹⁵ C^v dvaṅgula-. ¹⁶ C^k massuṃ ca, C^v massu ca. ¹⁷ C^k na hosi, C^v na hosi

corrected to nāhoṣi.

ekadivaseṇ¹ eva tiṃsayaohanamaggaṃ paḍasā gantvā Rājagaham¹ pāvisi, pavisitvā sapadānaṃ piṇḍāya cari. Sakalanagaraṃ Bodhisattassa rūpadassanena Dhanapālakena pavittṭha-Rājagaham viya Asurindena pavittṭha-Devanagaraṃ viya ca saṅkhobhaṃ agamāsi. Rājapurisā gantvā „deva, evarūpo nāma satto nagare piṇḍāya carati, ‘devo vā manusso vā nāgo vā supaṇṇo vā ko nām’ eso²’ ti na jānāmā“³ ti ārocesuṃ. Rājā pāsādatale tṭhatvā Mahāpurisaṃ disvā acchariyabbhuto jāto purise āpāpesi: „gacchatha bhaṇe vīmaṃsatha, sace amanusso bhavissati nagarā nikkhamitvā antaradhāyissati, sace devatā bhavissati ākāseṇa gacchissati, sace nāgo bhavissati paṭṭhaviyaṃ nimujjivā gamissati, sace manusso bhavissati yathāladḍhaṃ bhikkhaṃ paribhuñjissatīti“⁴. Mahāpuriso pi kho missakabhattaṃ saṃharitvā „alaṃ me⁵ ettakaṃ yāpanāyā“⁶ ti nātvā pavittṭhadvāreṇ⁷ eva nagarā nikkhamitvā Paṇḍavapabbatachāyāya puratthābhimukho nisīditvā āhāraṃ paribhuñjitum āradḍho. Ath’ assa antāni parivattitvā mukheṇa nikkhamanākārappattāni ahesuṃ. Tato tena attabhāvena evarūpassa āhārassa cakkhunāpi adiṭṭhapubbatāya tena paṭikkulāhāreṇa⁸ aṭṭiyamāno⁴ evaṃ attanā va attānaṃ ovadi: „Siddhattha tvaṃ sulabhaanna-pānakule tivassikagandhasālibhojanaṃ nānaggarasehi bhuñjanaṭṭhāne nibbattitvāpi ekaṃ paṃsukūlikāṃ⁵ disvā ‘kadā nu kho ahaṃ pi evarūpo hutvā piṇḍāya caritvā bhuñjissāmi, bhavissati⁶ nu kho me so kālo’ ti cintetvā nikkhanto, idāni kiṃ nām’ etaṃ karosīti“⁷. Evaṃ attanā va attānaṃ ovaditvā nibbikāro hutvā āhāraṃ paribhuñji. Rājapurisā taṃ pavattim disvā gantvā rañño ārocesuṃ. Rājā dūtavacanaṃ sutvā vegena nagarā nikkhamitvā Bodhisattassa santikaṃ gantvā iriyāpathasmiṃ yeva pasīditvā Bodhisattassa sabbaṃ issariyaṃ niyyādesi. Bodhisatto „mayhaṃ mahārāja vatthukāmehi vā kilesakāmehi vā attho n’ atthi, ahaṃ paramābhisaṃbodhiṃ paṭṭhayanto nikkhanto“⁸ ti. Rājā anekappa-kāraṃ yācanto pi tassa cittaṃ alaḍhitvā „addhā tvaṃ Buddho bhavissasi, Buddhabhūtena pana te paṭṭhamāṃ mama vijitaṃ āgantabban“⁹ ti. Ayam ettha saṅkhepo, vitthāro pana „pabbajjāṃ kittayissāmi yathā pabbaji cakkhumā“¹⁰ ti imaṃ Pabbajjāsuttaṃ saddhiṃ Aṭṭhakathāya⁷ oloketvā veditabbo. Bodhisatto pi rañño paṭināṃ⁸ datvā anupubbena cārikaṃ caramāno Ālāraṃ ca Kālāmaṃ Uddakaṃ ca Rāmaputtaṃ upasaṅkamitvā samāpattiyo nibbattetvā „nāyaṃ maggo bodhiyā“⁹ ti taṃ

¹ C^s C^v rājagaham. ² C^s konāmoso. ³ C^k ce. ⁴ C^s addhiyamāno. ⁵ C^s C^v paṃsukūlikāṃ. ⁶ C^k bhavissasīti, C^s C^v bhavissasi. ⁷ C^k aṭṭhakathāyaṃ, C^s aṭṭhakathāyaṃ corrected to -kathāya. ⁸ C^s rañño paṭināṃ.

pi samāpattibhāvanam analamkaritvā sadevakassa lokassa attano thā-maviriyasandassanattam mahāpadhānam padahitukāmo Uruvelam gantvā „ramaniyo¹ vatāyam bhūmibhāgo“ ti tatth² eva vāsam upagantvā mahāpadhānam padahi. Te pi Koṇḍañña-pamukhā pañca pabbajitā gāmanigamarājadhānisu³ bhikkhāya carantā tattha Bodhisattam sampā-puniṃsu. Atha nam chabbassāni mahāpadhānam padahantam „idāni Buddho bhavissati idāni Buddho bhavissatīti“ pariveṇasammajjanādikāya⁴ vattapaṭivattāya upaṭṭhahamānā santikāvacarā c' assa⁵ ahesum. Bo-dhisatto pi kho „koṭippattam⁶ dukkarakārikam karissāmīti“ ekatilatanḍulādīhi pi vītināmesi, sabbaso pi āhārūpacchedam akāsi, devatāpi lomakūpehi ojam upasamharamānā paṭikkhipi⁷. Ath' assa tāya nirāharatāya paramakasimānappattakāyassa⁸ suvaṇṇavaṇṇo kāyo kālavaṇṇo⁹ ahosi, dvattiṃsa Mahāpurisalakkhaṇāni¹⁰ paṭicchannāni ahesum. App-ekadā appānakam¹¹ jhānam jhāyanto mahāvedanāhi abhitunno visaṇṇibhūto¹² camkamanakoṭiyam patati¹³. Atha nam ekaccā devatā „kālakato samaṇo Gotamo“ ti vadanti, ekaccā „vihāro v' eso arahatan“ ti āhaṃsu. Tattha yāsam „kālakato“ ti ahosi tā gantvā Suddhodanamahārājassa ārocesum: „tumhākam putto kālakato“ ti. „Mama putto Buddho hutvā kālakato ahutvā¹⁴“ ti. „Buddho bhavitum nāsakkhi, padhānabhūmiyam yeva patitvā kālakato“ ti. Idam sutvā rājā „nāham saddahāmi, mama puttassa bodhim appatvā kālakiriyā nāma n' atthīti“ paṭikkhipati¹⁵. „Kasmā pana rājā na saddahatīti“, Kāladevalatāpasassa vandāpanadivase jamburukkhamūle ca pāṭihāriyānam diṭṭhattā. Puna Bodhisatte¹⁶ saṇṇam¹⁷ paṭilabbhivā utṭhite tā devatā āgantvā „ārogo¹⁸ te mahārāja putto“ ti ārocenti. Rājā „jānām' aham puttassa amaraṇabhāvan“ ti vadeti. Mahāsattassa chabbassāni dukkarakāriyam karontassa ākāse gaṇṭhikaranakālo viya ahosi. So „ayam dukkarakārikā nāma bodhāya maggo na hotīti¹⁹“ olārikam²⁰ āhāram āharetum gāmanigamesu piṇḍāya caritvā āhāram āhari. Ath' assa dvattiṃsa Mahāpurisalakkhaṇāni pakatikāni ahesum, kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahosi. Pañcavaggiyā bhikkhū „ayam chabbassāni dukkarakārikam karonto pi sabbaññutam paṭivijjhutim nāsakkhi, idāni

¹ C^s ramanīyo. ² C^k C^v -dhānisu. ³ C^k C^s parivena. ⁴ C^k C^s cassā. ⁵ C^s koṭipattam. ⁶ C^v parikkhipi. ⁷ C^s -kīsimāna-, C^k C^v -kaśimā-. ⁸ C^k C^v kālavaṇṇo. ⁹ C^k -lakkhaṇāni. ¹⁰ C^k C^s appānakam. ¹¹ C^k C^s visaṇṇi-. ¹² C^s omits this word, C^k patti. ¹³ so all three MSS.; add vā? ¹⁴ C^k paṭikkhipīti. ¹⁵ C^k C^s bodhisatto. ¹⁶ C^k C^s saṇṇam. ¹⁷ C^k ārogyo, C^s arogo. ¹⁸ C^v hoti. ¹⁹ C^k C^v olārikam, C^s olārikam corrected to olārikam.

gāmādisu¹ piṇḍāya caritvā olārikam² āhāram āhāriyamāno kim sakkhissati, bāhuliko esa padhānavibbhanto, sīsam nahāyitukāmassa³ ussāvabindutakkaṇaṃ viya amhākam etassa santikā visesatakkāṇaṃ⁴, kim no iminā⁵ ti Mahāpurisaṃ pahāya attano attano pattacīvaraṃ gahetvā atthārasayojanamaggaṃ gantvā⁶ Isipatanam pavisimsu. Tena kho pana samayena Uruvelāyaṃ Senāninigame⁷ Senānikuṭimbikassa gehe nibbattā Sujātā⁸ nāma dārikā vayappattā ekasmiṃ nigrodharukkhe patthanam akāsi: „sace samajātikam kulagharam gantvā paṭhamagabbhe puttam labhissāmi anusaṃvaceharam te satasahassapariccāgena balikamam karissāmīti“. Tassā sā patthanā samijjhi. Sā Mahāsattassa dukkarakārikam karontassa chaṭṭhe vasse paripunṇe⁹ Visākhapunnāmayā balikammam¹⁰ kātukāmā hutvā puretaram dhenusahassam Latthimadhu-kavane carāpetvā tāsam khīraṃ pañca dhenusatāni pāyevā tāsam khīraṃ aḍḍhatiyāniti evam yāva soḷasannaṃ dhenūnaṃ khīraṃ atthā dhenuyo pivanti tāva khīrassa bahalataṃ ca madhurataṃ ca ojavantataṃ¹¹ ca patthayamānā khīraparivattanam nāma akāsi. Sā Visākhapunnāmadivase pāto va „balikammam karissāmīti“ rattiyaṃ paccūsasamayam paccuṭṭhāya tā atthā dhenuyo duhāpesi. Vacchakā dhenūnaṃ thanamūlam nāgamaṇisu. Thanamūle pana navabhājanesu¹² upanītamattesu attano dhammatāya khīradhārā pavattimsu. Tam acchariyaṃ disvā Sujātā sahatthen¹³ eva khīraṃ gahetvā navabhājane pakkhipitvā sahatthen¹⁴ eva aggaṃ katvā pacitum ārabhi¹⁵. Tasmim pāyāse paccamāne mahantamahantā bubbulā uṭṭhahitvā¹⁶ dakkhiṇāvattā hutvā sañcaranti, ekaphusitam pi bahi na patati¹⁷, uddhanato appamattako pi dhūmo na uṭṭhahati. Tasmim samaye cattāro lokapālā āgantvā uddhane ārakkham gaṇhimsu. Mahābrahmā chattaṃ dhāresi. Sakko alātāni¹⁸ samānento aggaṃ jālesi. Devatā dvisahassadīparivāresu catusu mahādīpesu devānaṃ¹⁹ ca manussānaṃ ca upakappanaojaṃ attano devānubhāvena daṇḍakabaddham madhupaṭalaṃ pīletvā²⁰ madhuṃ gaṇhamānā viya saṃharitvā tattha pakkhipimsu. Aññesu²¹ hi²² kālesu devatā kabaḷe kabaḷe ojaṃ pakkhipanti, sambodhidivase ca pana parinibbānadivase ca ukkhaliyaṃ yeva pakkhipanti. Sujātā ekadivāsen²³

¹ C^o gāmanigamādisu. ² C^o olārikam. ³ C^s nabbāyitukāmassa. ⁴ C^o C^s -takkaṇaṃ. ⁵ C^s gaṇitvā. ⁶ C^o -nigamo, C^s -nigamā. ⁷ C^o Sujā. ⁸ C^s C^s paripunṇa. ⁹ C^s parikammam. ¹⁰ C^o ovachantaṃ, C^s ojavantaṃ, C^s ojavantataṃ corrected to ojavantataṃ. ¹¹ C^o C^s -bhājane. ¹² C^s ārabhi. ¹³ C^s vuṭṭhahitvā. ¹⁴ C^o patti, C^s pattī. ¹⁵ C^s alātāni. ¹⁶ C^s devatānaṃ. ¹⁷ C^o pīletvā, C^s pīletvā. ¹⁸ C^s aññesu. ¹⁹ C^o omits hi.

eva tattha attano pākātāni anekāni acchariyāni disvā Puṇṇadāsīm āmantesi: „amma Puṇṇe ajja amhākaṃ devatā ativiya pasannā, mayā ettake kāle evarūpaṃ acchariyaṃ nāma na dīṭṭhapubbam¹, vegena gantvā devatṭhānaṃ paṭijaggāhīti“. Sā „sādhū ayye“ ti tassā vacanaṃ sampaṭicchitvā turitaturitā rukkhāmūlaṃ agamāsi. Bodhisatto pi kho tasmim rattibhāge pañca mahāsupine disvā paṇḍitaṃ „nissam-sayenāhaṃ Buddho ajja bhavissāmīti“ katasannitṭhāno tassā rattiya accayena katasarīrapaṭijaggano bhikkhācārakālaṃ āgamayamāno pāto va āgantvā tasmim rukkhāmūle nisīdi attano pabbhāya sakalarukkhā² obhāsayamāno. Atha kho sā Puṇṇā āgantvā addasa Bodhisattaṃ rukkhāmūle pācīnalokadhātum olokayamānaṃ nisinnaṃ, sarīrato c' assa nikkhantāhi pabbhāhi sakalarukkhāṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ disvā tassā etad ahoṣi: „ajja amhākaṃ devatā rukkhato oruḥa sahatthen' eva balikammaṃ paṭicchitum nisinnā, māñe³“ ti ubbegapattā hutvā vegena gantvā Sujātāya etam atthaṃ ārocesi⁴. Sujātā tassā vacanaṃ sutvā tuṭṭhamānasā hutvā „ajja dāni paṭṭhāya mama jeṭṭhadhītutṭhāne tiṭṭhāhīti“ dhītu anucchavikaṃ sabbālaṃkāraṃ adāsi. Yasmā pana Buddhabhāvaṃ pāpuṇaṇadivase satasahassaggaṇikaṃ⁵ suvaṇṇapātīm laddhum vaṭṭati⁶ tasmā sā „suvaṇṇapātiyaṃ pāyasaṃ pakkhipissāmīti“ cittaṃ uppādetvā satasahassaggaṇikaṃ⁷ suvaṇṇapātīm nihaṇḍetvā tattha pāyasaṃ pakkhipitukāmaṃ pakkabhājanam āvajjesi. Sabbo pāyaso padumapattā udakaṃ viya vinivattitvā⁸ pātiyaṃ paṭiṭṭhāsi, ekapāti-pūramatto va ahoṣi. Sā taṃ pātīm aññāya suvaṇṇapātiyaṃ paṭikujjetvā⁹ vasanena vethetvā sabbālaṃkārehi attabhāvaṃ alaṃkaritvā taṃ pātīm attano sīse ṭhapetvā mahantena ānubhāvena nigrodhamūlaṃ gantvā Bodhisattaṃ oloketvā balavasomanassajātā rukkhadevatā ti saññāya¹⁰ dīṭṭhatṭhānato paṭṭhāya onatonatā¹¹ gantvā sīsato thālaṃ otāretvā vivaritvā suvaṇṇabhikāreṇa gandhapupphavāsitaṃ udakaṃ gahetvā Bodhisattaṃ upagantvā atṭhāsi. Ghaṭikāramahābrahmunā dinnamattikā-patto ettakaṃ addhānaṃ Bodhisattaṃ avijahitvā tasmim khape adassanaṃ gato. Bodhisatto pattaṃ apassanto dakkhiṇaṭṭhaṃ pasāretvā udakaṃ sampaṭicchi. Sujātā sah' eva pātiyaṃ pāyasaṃ Mahāpurisassa hatthe ṭhapesi. Mahāpuriso Sujātaṃ olokesi. Sā ākāraṃ sallakkhetvā „ayya mayā tumhākaṃ pariccattaṃ gaṇhitvā yathāruccim gacchathā“ ti vanditvā „yathā mayhaṃ manoratho

¹ C^k C^s dīṭṭhapubbā. ² C^s C^v sakalaṃ rukkhāṃ. ³ C^s māñe. ⁴ C^s ārocesi.

⁵ C^s -ggaṇikā. ⁶ C^s vaddhati. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s vinivaddhitvā.

⁹ C^k paṭikucchitvā. ¹⁰ C^k C^s saññāya. ¹¹ C^k onato, C^s onatonatā.

nippanno¹ evaṃ tumbhākaṃ pi nippajjatū² “ ‘ti vatvā satasahassag-ghanikāya³ suvaṇṇapāṭiyā purāṇapaṇṇaṃ⁴ viya anapekkhā hutvā pakkāmi. Bodhisatto pi kho nisinnaṭṭhānā uttāhāya rukkhāṃ padakkhiṇaṃ⁵ katvā pāṭiṃ ādāya Neraṇjārāya tīraṃ gantvā anekesaṃ⁶ Bodhisattasahassānaṃ abhisambujjhanadiyase otaritvā – nahānaṭṭhānaṃ Suppatitṭhitatitthaṃ nāma atthi, tassa⁷ tīre pāṭiṃ tṭhapetvā otaritvā – nahātvā anekabuddhasatasahassānaṃ nivāsanaṃ arahaddhajaṃ nivāsetvā puratthābhimukho nisīditvā ekatṭhitālapakkappamāṇe⁸ ekūnapaṇṇāsa⁹ piṇḍe katvā sabbaṃ appodakaṃ madhupāyasaṃ paribhuñji. So eva hi ‘ssa Buddhabhūtaṃ sattaṣattāhaṃ bodhimāṇḍe vasantassa ekūnapaṇṇāsa¹⁰ divasāni āhāro ahosi, ettakaṃ kālaṃ n’ eva añño āhāro atthi na nahānaṃ na mukhadhovanāṃ na sarīravalaṇḍo¹¹, jhānasukhena maggasukhena phalasukhen’ eva vīṭināmesi. Taṃ pana pāyasaṃ bhuñjitvā suvaṇṇapāṭiṃ gahetvā „sac’ āhaṃ ajja Buddho bhavituṃ sakkhissāmi ayaṃ pāṭi¹² paṭisotaṃ gacchatu, no ce sakkhissāmi anu-sotaṃ gacchatū¹³ “ ‘ti vatvā pakkhipi. Sā sotaṃ chindamānā nadīmajjhaṃ gantvā majjhamajjhaṭṭhānaṃ’ eva jivasampanno asso viya asītiṭṭha-mattaṭṭhānaṃ paṭisotaṃ gantvā ekasmiṃ āvatte nimujjitvā Kālanāgarāja-bhavanaṃ gantvā tiṇṇaṃ Buddhānaṃ paribhogapāṭiyo kili kiliti¹⁴ rāvaṃ kārayamānā paharitvā tāsāṃ sabbahetthimā hutvā aṭṭhāsi. Kālo nāgarājaṃ taṃ saddaṃ sutvā „bhiyyo¹⁵ eko Buddho nibbatti, puna ajja eko nibbatto¹⁶ “ ti anekehi padasatehi¹⁷ thutiyo vadamāno aṭṭhāsi. Tassa pana mahāpaṭṭhaviyā ekayojanatigāvutappamāṇaṃ nabhaṃ pūretvā ārohanakālo ajja vā bhiyyo vā ti sadiso ahosi. Bodhisatto pi nadītīraṃhi supupphitasālavane divāvihāraṃ katvā sāyaṇhasamaye pupphānaṃ vaṇṇato muñcanakāle devatāhi alaṃkatena aṭṭhūsabbhavittāharena¹⁸ maggena siho va vijambhamāno bodhirukkhābhimukho pāyāsi. Nāgayakkhasuppaṇṇādayo dibbehi gandhapupphādīhi pūjayimsu, dibbasaṃgītāni¹⁹ pavattayimsu, dasasahassilokadhātu²⁰ ekagandhā ekamālā ekasādhukārā ahosi. Tasmiṃ samaye Soṭṭhiyo nāma tiṇahārako²¹ tiṇaṃ ādāya paṭipathe āgacchanto Mahāpurisassa ākāraṃ natvā aṭṭha tiṇamutṭhiyo adāsi. Bodhisatto tiṇaṃ gahetvā

¹ C² nippanno. ² so all three MSS. ³ C² C³ purāna-. ⁴ C² C³ padakkhiṇaṃ. ⁵ C² aneka. ⁶ C² tassā. ⁷ C² -ppamāṇo, C³ -ppamāno. ⁸ C² -pannāsa, C³ C² -pannāsa. ⁹ C² -panṇāsa. ¹⁰ C² -vaḷaṇḍo. ¹¹ C² kiliti. ¹² C² bhiyyo, C³ bhiyyo corrected to hiyyo. ¹³ C² padasantehi. ¹⁴ C² -vittāharena corrected to -vittāharena. ¹⁵ C² -saṃgītāni. ¹⁶ C² -dhātuṃ. ¹⁷ C² tiṇakāreko, C³ tina-hārako.

bodhimandaṃ āruya dakkhiṇadisābhāge uttarābhimukho aṭṭhāsi. Tasmim̐ khaṇe dakkhiṇacakkavālam¹ osiditvā hetthā avicisampattam̐ viya ahoṣi, uttaracakkavālam² ullaṃghitvā upari bhavaggappattam̐ viya ahoṣi. Bodhisatto „idam̐ sambodhim̐ pāpuṇanaṭṭhānam̐ na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇam̐ karonto pacchimadisābhāgam̐ gantvā puratthābhimukho aṭṭhāsi. Tato pacchimacakkavālam⁴ osiditvā hetthā avicisampattam̐ viya ahoṣi, puratthimacakkavālam⁴ ullaṃghitvā bhavaggappattam̐ viya ahoṣi, tṭhatṭhitatṭṭhāne kir’ assa nemivaṭṭapariyante akkante nābhiyā patitṭhitamahāsakaṭacakkam̐ viya mahāpathavi onatunnatā⁵ ahoṣi. Bodhisatto „idam⁶ pi⁷ sambodhim̐⁸ pāpuṇanaṭṭhānam̐ na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇam̐ karonto uttaradisābhāgam̐ gantvā dakkhiṇābhimukho aṭṭhāsi. Tato uttaracakkavālam⁴ osiditvā hetthā avicisampattam̐ viya ahoṣi, dakkhiṇacakkavālam⁴ ullaṃghitvā bhavaggappattam̐ viya ahoṣi. Bodhisatto „idam pi sambodhipāpuṇanaṭṭhānam⁹ na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇam̐ karonto puratthimadisābhāgam̐ gantvā pacchimābhimukho aṭṭhāsi. Puratthimadisābhāge pana sabbabuddhānam̐ pallamkatṭhānam̐, tam̐ n’ eva-ccambhati⁹ na kampati. Mahāsatto „idam̐ sabbabuddhānam̐ avijahitaacalaṭṭhānam̐ kilesapañjaravidham̐sanatṭhānam¹⁰“ ti ñatvā tāni tiṇāni agge gaḥetvā cālesi. Tāvad eva cuddasaḥattho pallamko ahoṣi. Tāni pi kho tiṇāni tathārūpena saṇṭhānena saṇṭhahimsu yathārūpaṃ sukusalo pi cittakāro vā potthakāro vā ālikhitum pi samattho n’ atthi. Bodhisatto bodhikhandham¹⁰ piṭṭhito katvā puratthimābhimukho daḥamānaso hutvā „kāmaṃ¹¹ taco ca nahāru¹² ca aṭṭhi¹³ ca avasussatu, upasussatu sarīre maṃsalohitam̐, na tv-eva sammāsambodhim̐ appatvā imam̐ pallamkam̐ bhiṇḍissāmīti“ asanisatasannipātenāpi abhejjarūpaṃ¹⁵ aparājitapallamkam̐ ābhujitvā nisīdi. Tasmim̐ samaye Māro devaputto „Siddhatthakumāro mayham̐ vasam̐ atikkamitukāmo, na dāni ’ssa atikkamitum̐ dassāmīti“ Mārābalassa santikam̐ gantvā etam attham̐ ārocetvā Mārāghosanam̐ nāma ghosāpetvā Mārābalam̐ ādāya nikkhami. Sā Mārasenā Mārassa purato dvādasa yojanāni hoti, dakkhiṇato ca vāmato ca dvādasa yojanāni, pacchato yāva cakkavālapariyantam̐¹⁵ katvā tṭhitā, uddham̐ navayojanubbedhā, yassā unnadantiyā unnādasaddo

¹ C^v -vālam̐. ² C^v -vālam̐. ³ C^s maññe. ⁴ C^v -vālam̐. ⁵ C^k C^s onatunnatā.
⁶ C^k C^v idam̐. ⁷ C^k C^v omīti pi. ⁸ C^s sambodhi. ⁹ so all three MSS.
¹⁰ C^s bodhikandham̐, C^k bodhikhaṇḍam̐. ¹¹ C^k kayam̐. ¹² C^k nahāru. ¹³ C^s C^v aṭṭhi. ¹⁴ C^k C^s abhejjarūpa, C^v abhejjarūpa corrected to abhejjarūpaṃ.
¹⁵ C^k C^v cakkavāla-.

Anguttara-
 Sūtra II, 15

yojanasahassato pat̥thāya paṭhavīudriyanasaddo¹ viya sūyati. Atha Māro devaputto diyad̥dhayojanasatikam² Girimekhalam³ nāma hatthim abhirūhitvā⁴ bāhusahassam⁵ māpetvā nānāvudhāni aggahesi. Avasesāya⁶ pi Māraparisāya dve janā ekasadisakam āvudham na gaṇhimsu, nānappakāravannā nānāppakāramukhā hutvā Mahāsattam ajjhottharamānā⁷ āgamiṃsu⁸. Dasasahassacakkavāle⁹ devatā pana Mahāsattassa thutiyo vadamānā at̥thamisu. Sakko devarājā Vijayuttarasamkham dhamamāno at̥thāsi, so kira samkho vīsamhatthasatiko hoti, sakim vātam gāhāpetvā dhamanto¹⁰ cattāro māse saddam karitvā nissaddo hoti. Mahākālānāgarājā¹¹ atirekapadasatena vannaṃ vadanto at̥thāsi. Mahābrahmā setacchattam dhārayamāno at̥thāsi. Mārabale¹² pana bodhimandaṃ upasamkamante upasamkamante tesam eko pi t̥hātum nāsakkhi, sammukhasammukhat̥thānen¹³ eva¹⁴ palāyīṃsu. Kālo¹⁴ nāgarājā paṭhaviyaṃ nimujjitvā pañcayojanasatikam Mañjērikanāga-bhavanam gantvā ubhoḥi hatthehi mukham pidahitvā nipanno. Sakko Vijayuttarasamkham piṭṭhiyaṃ katvā cakkavālamukhavat̥ṭhiyaṃ¹⁵ at̥thāsi. Mahābrahmā setacchattam cakkavālakotiyaṃ¹⁶ t̥hapetvā Brahmālokaṃ eva agamāsi. Ekadevatāpi t̥hātum samattho nāhosi. Mahāpuriso ekako va nisīdi. Māro pi attano parisam āha: „tātā, Suddhodana-puttena Siddhatthena sadiso añño puriso nāma n' atthi, mayam¹⁷ sammukhā yuddham dātum na sakkhissāma, pacchābhāgena dassamā“¹⁸ ti. Mahāpuriso pi tiṇi passāni oloketvā sabbadevatānam palātattā¹⁹ suññā ti²⁰ addasa. Puna uttarapassena Mārabalam ajjhottharamānam²⁰ disvā „ayam ettako jano mam ekakam sandhāya mahantaṃ vāyāmaṃ parakkamaṃ karoti, imasmim t̥hāne mayham mātāpitā vā bhātā vā añño vā koci nātako n' atthi, imā pana dasa pāramiyo va mayham dīgharattam put̥thaparijanasadisā, tasmā pāramiyo va phalakam katvā pāramisatthen²¹ eva paharitvā ayam balakāyo mayā viddhamsetum vat̥tatitī²¹“ dasa pāramiyo āvajjamāno nisīdi. Atha Māro devaputto „eten²² eva Siddhattham palāpessāmīti“ vātamandaṃ samut̥thāpesi. Tam khaṇam yeva purat̥thimādibhedā vātā „samut̥thahitvā²² ad̥dhayojanadviyojana-

¹ C^s -udriyana-, C^k -udāyana-. ² C^k -santikaṃ. ³ C^k -lā. ⁴ C^k abhirūhitvā.

⁵ C^k bāhusahassa. ⁶ C^k asesāya. ⁷ C^s C^v ajjhottharamānā. ⁸ C^v agamiṃsu.

⁹ C^v -cakkavāle. ¹⁰ C^s dhammāno. ¹¹ C^s C^v mahākālā-. ¹² C^k C^s mārabalam.

¹³ C^s -thānēva. ¹⁴ C^s kālo. ¹⁵ C^v cakkavāla-, C^s -mukhavaddhiyaṃ.

¹⁶ C^k C^v cakkavāla-. ¹⁷ C^k mayham. ¹⁸ C^v palātattā corrected to palāyitattā.

¹⁹ so all three MSS. instead of suññāni? ²⁰ C^s C^v ajjhottharamānam. ²¹ C^s vaddhatitī.

²² C^s samut̥thahitvā, C^v samut̥thānā hutvā.

tiyojanappamāṇāni pabbatakūṭāni padāletvā vanagaccharukkādīni ummūle-
tvā samantā gāmanigame cunṇavicunṇam¹ kātum samatthāpi Mahā-
purisassa puñṇatejena vihatānubhāvā Bodhisattaṃ patvā cīvarakaṇṇa-
mattam pi cāletum nāsakkhiṃsu. Tato „udakena naṃ ajjhottharivā
māressāmīti“ mahāvassam samuṭṭhāpesi, tassānubhāvena uparūpari
satapaṭalasahassapaṭalādibhedā valāhakā uṭṭhahitvā vassim̐su, vuṭṭhidhārā-
vegena paṭhavi² chiddā ahosi, vanarukkadhānam uparibhāgena mahāogho
āgantvā Mahāsattassa cīvare ussāvabindutṭhānamattam pi temetum
nāsakkhi. Tato pāsānavassam samuṭṭhāpesi, mahantāni mahantāni
pabbatakūṭāni dhūpayantāni pajjalantāni³ ākāsenāgantvā Bodhisattaṃ
patvā dibbamālāgūḷabhāvaṃ⁴ āpajjimsu. Tato paharaṇavassam
samuṭṭhāpesi, ekatodhārāubhatodhārāsisattikhurappādayo⁵ dhūpayantā
pajjalantā ākāsenāgantvā Bodhisattaṃ patvā dibbapupphāni ahesum.
Tato āṅgārakavassam⁶ samuṭṭhāpesi, kiṃsukavaṇṇā āṅgārā ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā vikiriṃsu. Tato
kukkuḷavassam⁷ samuṭṭhāpesi, accuṇṇo aggivanno⁸ kukkuḷo⁹ ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle candanacunṇam hutvā nipati. Tato
vālukavassam¹⁰ samuṭṭhāpesi, atisukhumavālukā dhūpayantā pajjalantā
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā nipatiṃsu.
Tato kalavassam samuṭṭhāpesi, taṃ kalamā dhūpayantaṃ pajjalantaṃ
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbavilepanam hutvā nipati.
Tato „iminā bhimiṃsetvā Siddhattham palāpessāmīti“ andhakāram
samuṭṭhāpesi, taṃ caturaṅgasamānnāgataṃ mahātamaṃ hutvā Bo-
dhisattaṃ patvā suriappabhāvihataṃ viya andhakāram antaradhāyi.
Evaṃ Māro imāhi navahi vātavassapāsāṇapaharaṇaṅgārakukkuḷavālika-
kalalandhakāravuṭṭhihi¹¹ Bodhisattaṃ palāpetum asakkonto „kiṃ bhaṇe
tiṭṭhatha, imaṃ kumāram gaṇhatha hanatha palāpethā“ ti parisam
ānāpetvā¹² sayam pi Gīrimekhalassa hatthino khandhe nisinnō
cakkāvudham¹³ ādāya Bodhisattaṃ upasamkamitvā „Siddhattha,
uṭṭhahatha etaṃ pāllamkā, nāyaṃ tuyham pāpuṇāti, mayham eso
pāpuṇātīti“ āha. Mahāsatto tassa vacanam sutvā avoca: „Māra,
n' eva tayā dasa pāramiyo pūritā na upapāramiyo na paramattha-
pāramiyo, na pi pañcamahāpariccāgā pariccattā, na nānatthacariyā²
na lokatthacariyā na buddhicariyā pūritā¹⁴, nāyaṃ pāllamko tuyham

¹ Ck cunṇamvicunṇam. ² so all three MSS. ³ C^s pajjalantāni. ⁴ C^s -gula-.

⁵ Ck -satthi-. ⁶ Ck āṅgāravassam, C^s āṅgāraka-. ⁷ C^s kukkula-. ⁸ C^v

aggivanna. ⁹ C^s kukkulo. ¹⁰ C^s vāluka-. ¹¹ -vālika-, so all three MSS.

¹² C^s ānāpetvā. ¹³ C^v C^s cakkāvudham. ¹⁴ Ck C^s puritā.

„Mārassa parājayo jāto, Siddhatthakumārassa jayo, jayapūjaṃ karis-sāmā“¹ ti nāgā nāgānaṃ supaṇṇā supaṇṇānaṃ devatā devatānaṃ brahmāno brahmānaṃ pesetvā gandhamālādihatthā Mahāpurisassa santikāṃ¹ bodhipallāṃkāṃ agamaṃsu. Evaṃ gatesu ca pana tesu

274. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā nāgagaṇā Mahesino.

275. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
supaṇṇasaṃghāpi jayaṃ Mahesino.

276. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā devagaṇā Mahesino.

277. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā brahmagaṇāpi tādino.

Avasesā dasasu cakkavālasahassesu³ devatā mālāgandhavilepanehi pūjayamānā nānappakārā thutiyo vadamānā aṭṭharisu. Evaṃ dharamāne yeva suriye Mahāpuriso Mārabalāṃ vidhametvā cīvarūparipatamānehi² bodhirukkhāṃkurehi rattapavāḷadalehi⁴ viya pūjayamāno⁵ paṭhame yāme pubbenivāsānānaṃ majjhimayāme dibbacakkhum visodhetvā pacchimayāme paṭiccasamuppāde nānaṃ otāresi. Ath⁶ assa dvādasapa-dikāṃ paccayākāraṃ vattavivattavasāna⁶ anulomapaṭilomato sam-masantassa sammasantassa dasasahassilokadhātu⁷ udakapariyantāṃ katvā dvādasakkhattum saṃkampi. Mahāpurise⁸ pana dasasahassiloka-dhātuṃ⁷ unnādetvā aruṇuggamanavelāya sabbaññūtanāṇaṃ⁹ pa-

¹ C^k C^v santikā. ² C^s cīvarupari-. ³ C^v cakkavāla-. ⁴ C^s -pavāla-. ⁵ so all three MSS. instead of pūjayamāno. ⁶ C^k C^s vaddhavivaddhavasena. ⁷ C^s C^v dasasahassī-. ⁸ C^k mahāpuriso, C^s mahāpuriso corrected to mahāpurise. ⁹ C^s sabbaññūta-?, C^v sabbaññūtaṃ.

ṭivijjhante sakaladasasahassilokadhātu¹ alamkatapaṭṭiyatā ahosi. Pācīnacakkavālamukhavatṭiyam² ussāpitānaṃ dhajānaṃ paṭākānaṃ raṃsiyo³ pacchīnacakkavālamukhavatṭiyam² paharanti⁴, tathā pacchīnacakkavālamukhavatṭiyam² ussāpitānaṃ⁵ pācīnacakkavālamukhavatṭiyam², uttaracakkavālamukhavatṭiyam² ussāpitānaṃ dakkhīnacakkavālamukhavatṭiyam², dakkhīnacakkavālamukhavatṭiyam² ussāpitānaṃ uttaracakkavālamukhavatṭiyam² paharanti, paṭhavitale⁶ ussāpitānaṃ pana dhajānaṃ paṭākānaṃ Brahmaloṇaṃ āhacca atṭhaṃsu, Brahmaloṇe baddhānaṃ paṭhavitale⁶ paṭṭiṭṭhahīṃsu, dasasahasacakkavāle⁷ pupphūpagarukkā pupphāṃ gaṇhīṃsu, phalūpagarukkā phalapinḍibhārābharitā ahesuṃ, khandhesu khandhapadumāni pupphīṃsu, sākhāsu sākhāpadumāni, latāsu latāpadumāni, ākāse olambakapadumāni⁸, silātālāni bhinditvā uparūpari⁹ sattasatta¹⁰ hutvā daṇḍakapadumāni utṭhahīṃsu, dasasahassilokadhātu¹¹ vatṭetvā¹¹ vissatṭhamālāgūlā viya susanthatapupphasanthāro viya ca ahosi, cakkavālantaresu¹³ atṭhayaṇasahasasahassalokantarikā sattasuriyappabhāya pi anobhāsitaṭṭhā ekobhāsā ahesuṃ, caturāsītiyojanasahasasagambhīro mahāsamuddo madhurodako ahosi, nadiyo na-ppavattīṃsu, jaccandhā rūpāni passīṃsu, jātibadhirā saddaṃ suṇīṃsu, jātīpīṭhasappī¹¹ padasā gacchīṃsu, andubandhanādini chinditvā patīṃsu. Evaṃ aparimāṇena sirivibhavana¹⁵ pūjyamāne¹⁶ nekappakāresu acchariyadhammesu pātubhūtesu sabbaññūtanāṇaṃ¹⁷ paṭivijjhītā sabbabuddhānaṃ avijāhitāṃ udānaṃ udānesi:

278. „Anekajātisaṃsāraṃ
sandhāvissaṃ anibbisāṃ
gahakārakaṃ gavesanto,
dukkhā jāti punappunāṃ. (Dhpd. v. 153.)

279. Gahakāraka diṭṭho si,
puna gehaṃ na kāhasi,
sabbā te phāsukā bhaggā,
gahakūṭaṃ, visamkhitaṃ,
visamkhāragataṃ¹⁸ cittaṃ
tanhānaṃ khayam ajjhagā¹⁸ ti. (Dhpd. v. 154.)

¹ C^s C^v -dasasahassī-. ² C^v -cakkavāla-, C^k -vaddhiyaṃ. ³ C^k C^s omit raṃsiyo.

⁴ C^s pahāranti. ⁵ C^k omits ussāpitānaṃ. ⁶ C^s paṭhavītale. ⁷ C^k C^v -cakkavāle.

⁸ C^s olambika-. ⁹ C^s uparūpari. ¹⁰ C^k C^s sattasattā. ¹¹ C^s C^v dasasahassī-.

¹² C^s vaddhetvā. ¹³ C^s C^v cakkavālantaresu. ¹⁴ C^k C^s -pīṭhasappī.

¹⁵ C^k -vibhavana. ¹⁶ so all three MSS. instead of pūjyamāno. ¹⁷ C^k C^v sabbaññūta-?, C^s sabbaññūta-?.

¹⁸ C^s visamkhāragataṃ.

Iti Tusitapurato paṭṭhāya yāva ayaṃ bodhimande sabbānūṭappatti¹
ettakam ṭhānaṃ Avidūrenidānaṃ nāmā 'ti veditabbaṃ.

III. Santikenidāna.

Santikenidānaṃ pana „Bhagavā Sāvattiyaṃ viharati Jetavane
Anāthapiṇḍikassa ārāme, Vesāliyaṃ viharati Mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ“
ti evaṃ „tesu tesu ṭhānesu viharanto tasmim tasmim ṭhāne yeva
labbhatīti“ vuttaṃ, kiñc' āpi evaṃ vuttaṃ atha kho pana tam pi
ādito paṭṭhāya evaṃ veditabbaṃ. Udānaṃ udānetvā nisinnassa hi
Bhagavato etad ahoṣi: „ahaṃ kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃ-
kheyyāni imassa pallaṃkassa kāraṇā sandhaviṃ², ettakam me kālaṃ
imass' eva pallaṃkassa kāraṇā alaṃkatasīsaṃ gīvāya chinditvā dinnāṃ,
suaññitāni akkhīni hadayaṃamsaṃ ubbattetvā dinnāṃ, Jālikumāra-
sadiṣā³ puttā Kaṇhājīnakumāri-sadiṣā dhītaṛo Maddidevi-sadiṣā⁴
bhariyāyo ca paresaṃ dāsattāya dinnā, ayaṃ me pallaṃko jaya-
pallaṃko varapallaṃko ca, ettha me nisinnassa saṃkappā paripuṇṇā,
na tāva ito vuṭṭhahissāmiti“ anekakoṭṭisatasahassā samāpattiyo samā-
pajjanto sattāhaṃ tatth' eva nisīdi, yaṃ sandhāya „atho kho Bhagavā
sattāhaṃ ekapallaṃkena⁵ nisīdi⁶ vimuttisukhapaṭisaṃvedīti“. Ath'
ekaccānaṃ devatānaṃ „ajjāpi nūna Siddhatthassa kattabbakiccaṃ
atthi, pallaṃkasmim hi ālayaṃ na vijahatīti“ parivitakko udapādi.
Sattā devatānaṃ vitakkaṃ nātvā tāsāṃ vitakkaṃ vūpasamanatthaṃ
vehāsaṃ abbhuggantvā yamakapāṭihāriyaṃ dassesi. Mahābodhimanda-
smim hi katapāṭihāriyaṃ⁷ ca nāṭisamāgame katapāṭihāriyaṃ ca
Pāṭikaputtasamāgame⁸ katapāṭihāriyaṃ ca sabbāṃ gaṇḍambamūle
yamakapāṭihāriyasadiṣaṃ ahoṣi. Evaṃ Sattā iminā pāṭihāriyena
devatānaṃ vitakkaṃ vūpasametvā pallaṃkato īsakaṃ pācīnaniṣṣite
uttaradisābhāge ṭhatvā „imasmiṃ vata me pallaṃke sabbān-
nūtanāṇaṃ⁹ patividdhaṃ“ ti cattāri asaṃkheyyāni kappasata-
sahassaṃ ca pūritānaṃ pāramīnaṃ phalādhigamaṭṭhānaṃ¹⁰ pallaṃ-
kaṃ animisehi akkhīhi olokayamāno sattāhaṃ vīṭinamesi. Tam
ṭhānaṃ Animisacetīyaṃ nāma jātaṃ. Atha pallaṃkassa ca ṭhitat-
ṭhānassa ca antarā caṃkamam māpetvā puratthimapaṇḍimato āyate¹¹

¹ C^k sabbānūta-, C^s sabbānūta-, C^v sabbānūta-?. ² C^k upasandhaviṃ.

³ C^s jāliyakumāra-. ⁴ C^s maddidevi-, C^v maddidevi-. ⁵ C^k ekapallaṃke. ⁶ C^v nisiditvā. ⁷ C^k -pāṭihāriyaṃ, C^v -pāṭihāriyaṃ corrected to -pāṭihāriyaṃ. ⁸ C^k pāṭika- corrected to pāṭhika-. ⁹ C^s sabbānūta-, C^v sabbānūta-, C^k sabbānūta-? ¹⁰ C^k phalādhigamana-. ¹¹ C^s āyane, C^k āyatane?

ratanacāmkame camkamanto sattāhaṃ vītināmesi. Taṃ ṭhānaṃ Ratanacāmkamacetiyaṃ nāma jātaṃ. Catutthe pana sattāhe bodhito pacchimuttaradisābhāge devatā Ratanagharāya māpayiṃsu. Tattha pallaṃkena nisīditvā Abhidhammapiṭakāya viśesato c' ettha¹ anantanayaṃ² samantapaṭṭhānaṃ vicinanto sattāhaṃ vītināmesi. Abhidhammikā panāhu: Ratanagharāya³ nāma ratanamāyaṃ gehaṃ sattannaṃ pakaraṇānaṃ⁴ sammāsitaṭṭhānaṃ ratanagharāya ti, yasmā pan' ettha ubho p' ete pariyāyā yujjanti tasmā ubhayaṃ p' etaṃ gahetabbam eva. Tato paṭṭhāya pana taṃ ṭhānaṃ Ratanagharacetiyaṃ nāma jātaṃ. Evaṃ bodhisamāpe yeva cattāri sattāhāni vītināmetvā pañcame sattāhe bodhirukkhamulā yena Ajapālanigrodho ten' upasāmkami. Tatrāpi dhammaṃ vicinanto yeva vimuttisukhaṃ ca paṭisaṃvedento nisīdi. Tasmīṃ samāye Māro devaputto „ettakaṃ kālāṃ anubandhanto otārāpekkho⁵ pi imassa kiñci khalitaṃ nāddasaṃ, atikkanto dāni esa mama vasaṃ“ ti domanassappatto mahāmagge nisīditvā soḷasa kāraṇāni cintento bhūmiyaṃ soḷasa lekhā kaḍḍhi: „ahaṃ eso viya dānapāramiṃ na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; tathā „ahaṃ eso viya silapāramiṃ nekkhammapāramiṃ paññāpāramiṃ viriyapāramiṃ khantipāramiṃ saccapāramiṃ adhiṭṭhānapāramiṃ mettāpāramiṃ upekkhāpāramiṃ na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti dasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa indriyaparopariyañāṇassa“⁶ paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekādasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; tathā „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa āsayānusaṃyāñāṇassa“⁷ mahākaruṇāsamāpattiñāṇassa⁸ yamakapāṭihirañāṇassa⁹ anāvaraṇāñāṇassa sabbaññūtañāṇassa¹⁰ paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti soḷasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi. Evaṃ imehi kāraṇehi mahāmagge¹¹ soḷasa lekhā ākaḍḍhamāno nisīdi. Tasmīṃ samāye Taṇhā Aratī Ragā ti tisso Māraddhitaro „pitā no na paññāyati“¹², kaḥaṃ nu kho etarahīti“ olokayamānā taṃ domanassappattaṃ bhūmiṃ likhamānaṃ disvā pitu santikaṃ gantvā „kasmāsi tāta dukkhī“¹³ domanasso“ ti pucchīṃsu. „Ammā“¹⁴, ayaṃ Mahāsamaṇo mayhaṃ vasaṃ atikkanto, ettakaṃ kālāṃ olokeno otāraṃ assa daṭṭhumaṃ nāsakkhiṃ, ten' amhi dukkhī dummano“ ti.

¹ C^s cetta. ² C^s anantanayanāṃ. ³ C^s -gharaṇā. ⁴ C^s pakāraṇānaṃ. ⁵ C^k C^s otārāpekkho. ⁶ C^k -ñāṇassa. ⁷ C^s -ñāṇassa. ⁸ C^s -karuṇa-. ⁹ C^k -ñāṇassa. ¹⁰ C^s sabbaññūta-, C^k sabbaññūta-. ¹¹ C^v -maggehi. ¹² C^k C^s paññāyati. ¹³ C^k dukkhī. ¹⁴ C^k amma.

„Yadi evaṃ mā cintayittha, mayaṃ etaṃ attano vase katvā ādāya āgaṃissāma“¹ 'ti. „Na sakkā ammaṃ eso kenaci vase kātuṃ, acalāya saddhāya¹ patitthito eso puriso“² ti. „Tāta mayaṃ itthiyo nāma, idān' eva taṃ rāgapāsādīhi bandhitvā ānessāma, tumhe mā cintayitthā“³ 'ti Bhagavantāṃ upasāṃkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā“⁴ 'ti āhaṃsu. Bhagavā n' eva tāsāṃ vacanāṃ manasi akāsi⁵ na akkhīni⁶ ummiletvā olokesi, anuttare upadhisāṃkhaṃ vimuttamānaso vivekasukhaṃ⁷ nēva anubhavanto nisīdi. Puna Māradhītarō „uccāvaca kho purisānaṃ adhippāyā, kesañci kumārīkāsu pemaṃ hoti kesañci paṭhamavaye tthitāsu kesañci majjhimavaye tthitāsu kesañci pacchima-
vaye tthitāsu, yaṃ nūna mayaṃ nānappakārehi palobheyyāma“⁸ 'ti ekamekā kumārivaṇṇādivasena satāṃ satāṃ attabhāve abhinimminitvā⁹ kumāriyo avijātā sakim vijātā duvijātā majjhimitthiyo mahitthiyo ca hutvā chakkhattuṃ Bhagavantāṃ upasāṃkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā“¹⁰ 'ti āhaṃsu. Tam pi Bhagavā na manas' ākāsi yathā taṃ anuttare¹¹ upadhisāṃkhaṃ vimutto. Keci¹² panācariyā vadanti: tā mahitthibhāvena upagatā disvā Bhagavā evaṃ evaṃ etā khaṇḍa-
dantā palitakesā hontū 'ti adhiṭṭhāsīti, taṃ na gahetabbaṃ, na hi Satthā evarūpaṃ adhiṭṭhānaṃ karoti, Bhagavā pana „apetha, tumhe kim disvā evaṃ vāyamatha, evarūpaṃ nāma avitarāgādīnaṃ purato kātuṃ vaṭṭati¹³, Tathāgatassa pana rāgo pahīno¹⁴ doṣo pahīno¹⁵ moho pahīno¹⁶“ ti attano kilesappahānaṃ ārabha

280. „Yassa jitaṃ nāvajīyati¹¹
jitaṃ assa no yāti koci loke
tam Buddham anantagocaraṃ
apadaṃ kena padena nessatha; (Dhp. v. 179.)

281. Yassa jālini¹² visattikā
taṇhā n' atthi kuhiñci netave
tam Buddham anantagocaraṃ
apadaṃ kena padena nessathā“¹³ 'ti (Dhp. v. 180.)

imā Dhammapade Buddhavagge dve gāthā vadanto dhammāṃ kathesi.
Tā „saccaṃ kira no pītā avoca: 'Arahaṃ Sugato loke na rāgena

¹ C^k saddāya, C^v sabbāya. ² C^s paricārācā. ³ C^s ākāsi. ⁴ C^k na sakkhītiṇi, C^v na cakkhīni. ⁵ C^v -sukhaṃ corrected to -sukhasaṇ, C^v -sukhaṃ. ⁶ C^v abhinimminitvā. ⁷ C^k anuttaro. ⁸ C^s koci. ⁹ C^s vaddhati. ¹⁰ C^v pahīno.

¹¹ C^k nāvajīyati. ¹² C^k C^v jālini.

suvānayo“ ti ādini vatvā pītu santikaṃ agamaṃsu. Bhagavāpi tattha sattāhaṃ vītināmetvā Mucalindaṃ agamāsi. Tattha sattāhaṃ vītināmetvā vaddalikāya uppannāya sītādiṇḍīyānaṃ¹ Mucalindena nāgarājena sattakkhattuṃ bhogehi parikkhitto asambādhaṃ gandha-kuṭṭiyaṃ viharanto viya vimuttisukhaṃ paṭisaṃvediyamāno sattāhaṃ vītināmetvā rājāyatanaṃ upasaṃkami. Tatthāpi vimuttisukhapaṭisaṃvedī² yevā nisīdi. Ettāvataṃ sattaṣattāhāni paripuṇṇāni. Etth’ antare³ n’ eva mukhadhovanāni na sarīrapaṭṭijagganaṃ na āhārikiccaṃ ahoṣi, jhānasukhena maggasukhena phalasukheṇ’ eva ca vītināmesi. Ath’ assa tasmīṃ sattaṣattāhamatthake ekūnapaññāsati⁴ divase tattha nisinnassa „mukhaṃ dhovissāmi“ cittaṃ udapādi. Sakko devānaṃ indo agadahaṃṭakā⁵ āharitvā adāsi. Satthā taṃ paribhuñji, ten’ assa sarīravalaṇḍaṃ ahoṣi. Ath’ assa Sakko yeva nāgalatā-dantakaṭṭhaṃ c’ eva mukhadhovanaudakaṃ ca adāsi. Satthā taṃ dantakaṭṭhaṃ khādītva Anotattadahe udakena mukhaṃ dhovitvā tatth’ eva rājāyatanaṃ nīsi. Tasmīṃ samaye Tapassu-Bhallukā⁶ nāma dve vāṇijā⁷ pañcāhi sakatasatehi Ukkalā janapadā Majjhimadesaṃ gacchantā attano nāṭisālohitāya devatāya sakatāni sannirumbhitvā⁸ Satthu āhārasampādane⁹ ussāhitā manthaṃ¹⁰ ca madhupiṇḍikaṃ ca ādāya „patigaṇhātu“¹¹ no bhante Bhagavā imaṃ āhāraṃ anukampaṃ upādāya“ ti Satthāraṃ upasaṃkamitvā atthāṃsu. Bhagavā pāyasaṃ¹² paṭiggahaṇa-divase yeva pattassa antarahitattā „na kho Tathāgataṃ hatthesu patigaṇhanti, kimhi nu kho ahaṃ patigaṇheyyaṃ“ ti cintesi. Ath’ assa cittaṃ natvā catuḥ¹³ disāhi cattāro Mahārājāno indanīlamāṇimaye patte upanāmesuṃ. Bhagavā te paṭikkhipi. Puna muggavaṇṇasalamaye cattāro patte upanāmesuṃ. Bhagavā catunnaṃ pi devaputtānaṃ anukampāya cattāro patte paṭiggahetvā uparūpari¹⁴ tṭhapetvā „eko hotu“ ti adhiṭṭhahi. Cattāro pi mukhavaṭṭiyaṃ paññāyamānalekhā¹⁵ hutvā majjhimena pamāṇena¹⁶ ekattaṃ upagamiṃsu. Bhagavā tasmīṃ paccagge selamaye patte āhāraṃ patigaṇhitvā paribhuñjitvā anuṃodanaṃ akāsi. Dve bhātaro vāṇijā Buddhaṃ ca Dhammaṃ ca saraṇaṃ

¹ Ck sītāpaṭi-, Cv sītāpaṭi- corrected to sītāpaṭi-. ² Ck vimuttisukhaṃ paṭisaṃvedī, Cv vimuttisukhaṃ paṭisaṃvedī corrected to -sukhapaṭi-. ³ ettantare. ⁴ Ck C^s -paññāsati, Cv -paññāsati. ⁵ so all three MSS. ⁶ Cv tapassu-. ⁷ C^s vāṇijā. ⁸ Cv sannirumbhitvā. ⁹ Ck āhārasampādane. ¹⁰ Ck C^s matthaṃ. ¹¹ Cv patigaṇhātu. ¹² Cv pāyasa. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Ck C^s uparūpari. ¹⁵ Ck C^s paññāyamāna-. ¹⁶ Cv omits pamāṇena and adds antena ca, Ck panamāṇena corrected to pamāṇena, C^s pamāṇena.

gantvā drevācikaupāsakā ahesum. Atha tesam „ekam no bhante paricāritabbatthānam dethā“ 'ti vadantānam dakkhiṇahatthena attano sīsam parāmasitvā kesadhātuyo adāsi. Te attano nagare tā dhātuyo anto pakkhipitvā cetiyam paṭiṭṭhāpesum. Sammāsambuddho pi kho tato utthāya puna Ajapālanigrodham eva gantvā nigrodhamūle nisīdi. Ath' assa tattha nisinnamattass' eva attanā adhigatassa dhammassa gambhīrattam paccavekkhantassa Buddhānam ācinno¹ „adhigato kho my-āyam² dhammo“ ti paresam dhammam adesetukammataḥkārappavatto vitakko udapādi. Atha Brahmā Sahampati³ „nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko“ ti dasahi cakkavālasahashehi Sakka-Suyāma-Santusita-Sunimmita-Vasavatti-Mahābrahmuno⁴ ādāya Satthu santikaṃ gantvā „desetu bhante Bhagavā dhammam, desetu Bhagavā bhante⁵ dhamman“ ti ādinā nayena dhammadesanam āyāci. Sattā tassa paṭiññam⁶ datvā „kassa nu kho aham paṭhamam dhammam deseyyan“ ti cintento „Ālāro paṇḍito, so imam dhammam khippam ājānissatīti“ cittaṃ uppādetvā puna olokeno tassa sattāhakālakatabhāvaṃ⁷ űatvā Uddakam āvajjesi⁸. Tassāpi abhidosaḥkālakatabhāvaṃ űatvā „bahūpakārā⁹ kho Pañcavaggiyā bhikkhū“ ti Pañcavaggiye ārabha manasikāram katvā „kham nu kho te etarahi viharantīti“ āvajjento „Bārāṇasiyam Migadāye“ ti űatvā „tattha gantvā dhammacakkaṃ pavattessāmīti“ katipāham bodhimaṇḍasamantā¹⁰ yeva piṇḍāya caranto viharitvā „Āsāhipuṇṇamāsiyam Bārāṇasim gamissāmīti“ cātuddasiyam paccūsasamaye pabbhātāya rattiya kālass' eva pattacīvaram ādāya aṭṭhārasayojanamaggaṃ paṭipanno antarāmagge Upakam¹¹ nāma ājīvikam disvā tassa attano Buddhabhāvaṃ ācikkhitvā tam divasam yeva sāyanhasamaye¹² Isipatanam agamāsi. Pañcavaggiyatherā Ta-thāgataṃ dūrato va āgacchantam disvā „ayam āvuso samaṇo Gotamo paccayabāhullāya āvattitvā paripuṇṇakāyo phīṭindriyo¹³ suvaṇṇavaṇṇo hutvā āgacchati, imassa abhivādanādīni na karissāma, mahākulappasūto¹⁴ kho pan' esa āsanābhīhāram arahati, ten' assa āsanamattaṃ paññāpessāmā¹⁵“ 'ti katikam akāmsu. Bhagavā sadevakassa lokassa cittācāram jānanasamatthena nāṇena „kin nu kho ime cintayimsū“ 'ti āvajjitvā cittaṃ aññāsi¹⁶. Atha ne sabbadevamanussesu anodissakavasena

¹ C^s C^v ācinno. ² C^s myayam. ³ C^s C^v -paṭi. ⁴ C^k -suyāma-. ⁵ C^v bhagavā bhante corrected to bhante bhagavā. ⁶ C^k C^s paṭiññam. ⁷ C^k sattāham-. ⁸ C^s avajjesi. ⁹ C^s bahupakārā. ¹⁰ C^v bodhisāmantā. ¹¹ C^s udakam. ¹² C^k sāyanha-. ¹³ C^k thīpiṭindriyo corrected to thīpitindriyo, C^v phīṭindriyo corrected to pīṭindriyo. ¹⁴ C^s -ppasuno. ¹⁵ C^k C^s paññā-. ¹⁶ C^k C^s aññāsi.

pharaṇasamatthaṃ mettacittāṃ saṃkhipitvā odissakavasena mettacittāṃ phari. Te Bhagavatā mettacittena phutthā¹ Tathāgate upasaṃkamante upasaṃkamante sakāya katikāya² saṇṭhātum asakkontā abhivādanapaccutthānādini³ sabbakiccāni akamsu, Sambuddhabhāvaṃ paṇ' assa ajānaṃānā kevalaṃ nāmena ca āvusovādena ca samudācaranti. Atha ne Bhagavā „mā bhikkhave Tathāgataṃ nāmena ca āvusovādena ca samudācaratha, ahaṃ bhikkhave Tathāgato Sammasambuddho“ ti attano Buddhabhāvaṃ saṇṇāpetvā⁴ paṇṇattavarabuddhāsane⁵ nisinno Uttarasāḷhanakkhattayoge vattamāne aṭṭhārasahi⁶ Brahmakoṭṭhi parivuto Pañcavaggiye there āmantetvā Dhammacakkappavattanasuttaṃ desesi. Tesu Aññākoṇḍaññathero⁷ desanānusārena⁸ nānaṃ pesento suttapariyosāne aṭṭhārasahi Brahmakoṭṭhi saddhiṃ sotāpattiphale patitthāsi. Satthā tath' eva vassaṃ upagantvā punadivase Vappatheraṃ ovdanto vihāre yeva nisīdi. Sesā cattāro piṇḍāya carimsu. Vappathero pubbanhe⁹ yeva sotāpattiphalaṃ pāpuṇi. Eten' eva upāyena punadivase Bhaddiyatheraṃ punadivase Mahānāmatheraṃ punadivase Assajitheran ti sabbe sotāpattiphale patitthāpetvā pañcamiyaṃ pakkhassa pañca pi jane sannipādetvā Anantalakkhaṇasuttantaṃ desesi, desanāpariyosāne pañca pi therā arahattaphale patitthahiṃsu. Atha Satthā Yasassa kulaputtassa upanissayaṃ disvā taṃ rattibhāge nibbijjivā gehaṃ pahāya nikkhantaṃ „ehi Yasā“ ti pakkosivā tasmīṃ yeva rattibhāge sotāpattiphale¹⁰ punadivase arahatte patitthāpetvā apare pi tassa sahāyake catuppaṇṇāsa jane ehibhikkhupabbajjāya¹¹ pabbājetvā arahattaṃ¹² pāpesi. Evaṃ loke ekasatthiyaṃ arahantesu jātesu Satthā vuttavasso¹³ pavāretvā „caratha¹⁴ bhikkhave cārikan“ ti satthiṃ bhikkhū disāsu pesetvā sayāṃ Uruvelaṃ gacchanto antarāmagge Kappāsīyavanasande tiṃsa jane Bhaddavaggiyakumāre vinesi. Tesu sabbapacchimako sotāpanno sabbuttamo anāgāmi¹⁵ ahosi. Te pi sabbe ehibhikkhubhāven' eva pabbājetvā disāsu pesetvā sayāṃ Uruvelaṃ gantvā adḍhuddhānī pāṭilāriyasahassāni dassetvā Uruvelakassapādayo saḥassajaṭṭilaparivāre tebhātikajaṭile vinetvā ehibhikkhubhāven' eva pabbājetvā Gayasīse nisīdāpetvā Ādittapariyāyadesanāya arahatte¹⁶ patitthāpetvā tena arahantasahassena parivuto „Bimbisāraraṇṇo dinnāṃ pa-

¹ Ck Cs putthā. ² Cv vatikāya. ³ Cs -paccupatthānādini. ⁴ Ck Cs saṇṇāpetvā.

⁵ Cs paṇṇatta-. ⁶ Cs aṭṭhārasamāsehi. ⁷ Cs aṇṇākoṇḍañña-. ⁸ Cs -sārena.

⁹ Ck pubbanhe. ¹⁰ Ck -phalesu. ¹¹ Ck Cs ehibhikkhu, Cv bhāvena added

instead of pabbajjāya. ¹² Ck Cs arahattaṃ. ¹³ Cs vuttavasso. ¹⁴ Cs carata.

¹⁵ Ck Cv anāgāmi. ¹⁶ Ck Cs arahante.

tiññāma¹ mocessāmiti² Rājagahanagarūpacāre Latthivanuyyāna³ agamāsi. Rājā uyyānapālassa santikā „Satthā āgato“ ti sutvā dvādasanahutehi brāhmaṇagahapatikehi parivuto Satthāraṃ upasaṃkamitvā cakkaviccita-
talesu suvaṇṇapaṭavītānaṃ viya pabhāsamudayaṃ vissajjentesu⁴ Tathāgatassa pādesu sirasā nipatitvā ekamantaṃ nisīdi saddhiṃ
parisāya. Atha kho tesāṃ brāhmaṇagahapatikānaṃ etad ahoṣi: „kin
nu kho Mahāsamaṇo⁵ Uruvelakassape brahmacariyaṃ carati udāhu
Uruvelakassapo Mahāsamaṇe⁶“ ti. Bhagavā tesāṃ cetasā cetoparivi-
takkam aññāya⁷ therāṃ gāthāya ajjhabhāsi:

282. „Kim eva disvā Uruvelavāsi
pahāsi aggim⁸ kisako vadāno,
pucchāmi taṃ Kassapa etam atthaṃ:
kathaṃ pahīnaṃ tava aggihuttan⁹“ ti.

Thero pi Bhagavato adhippāyaṃ viditvā

283. Rūpe ca sadde ca atho rase ca
kāmitthiyo cābhivadanti⁷ yaññāma⁸.
etaṃ malan ti upadhīsu natvā
tasmā na yitthe na hute araṃjin ti

imaṃ gāthaṃ vatvā attano sāvakabhāvappakāsanatthaṃ Tathāga-
tassa pādapiṭṭhe sīsaṃ ṭhapetvā „satthā me bhante Bhagavā,
sāvako 'haṃ asmiti“ vatvā ekatālaṃ dvitālaṃ titālan ti yāva
sattatālappamaṇaṃ sattakkhattuṃ vehāsaṃ abbhuggantvā oruyha
Tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Taṃ pāṭihāriyaṃ disvā
mahājano „aho mahānubhāvā Buddhā, evaṃ thāmagatadiṭṭhiko⁹ nāma
'arahā' ti maññamāno Uruvelakassapo pi diṭṭhijālaṃ bhinditvā
Tathāgatena damito“ ti Satthu guṇakathaṃ yeva kathesi. Bhagavā
„nāhaṃ idāniṃ eva Uruvelakassapaṃ damemi. atīte pi esa mayā damito
yevā“⁷ ti vatvā imissā atthupattiyaṃ Mahānārada-kassapa-jātaṃ
kathetvā cattāri saccāni pakāsesi. Magadharājā ekādasahi nahutehi
saddhiṃ sotāpatti-phale patitthāsi, ekaṃ nahutaṃ upāsakattaṃ paṭivedesi.

¹ C^k C^s paṭiññāma. ² C^v latthu-. ³ C^s vissajjantesu. ⁴ C^s mahāsamaṇe.

⁵ C^k C^v mahāsamaṇo, C^s mahāsamaṇo corrected to -samaṇo. ⁶ C^s aññāya.

⁷ C^s cābhivadanti, C^v cābhivadanti corrected to nābhivadanti. ⁸ C^k C^s yaññāma,
C^v saññāma corrected to yaññāma. ⁹ C^k C^v thāmaganadiṭṭhiko.

Rājā Satthu santike nisinnō yeva pañca assāsake pavedetvā saraṇaṃ gantvā svātanaṃ nimantetvā āsanā vuttāhāya Bhagavantaṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Punadivase yehi ca Bhagavā dīṭṭho yehi ca adīṭṭho sabbe pi Rājagahavāsino aṭṭhārasakotisaṃkhā manussā Tathāgataṃ dāṭṭhukāmaṃ pāto va Rājagahato Latṭhivanaṃ agamaṃsu. Tigāvutamaggo na-ppahosi. Sakalalatṭhivanuyyānaṃ niraṇṭaraṃ puṭaṃ¹ ahosi. Mahājano Dasabalassa rūpaggappattaṃ attabhāvaṃ passanto tittim kātum nāsakkhi. Vāṇabhū² nāma³ esā. evarūpesu hi thānesu Tathāgataṃ lakkhaṇanubyañjanaṃ dīppabhedā⁴ sabbāpi rūpakāyasirīm⁵ vaṇṇetabbā. Evaṃ rūpaggappattaṃ Dasabalassa sarīraṃ passamānena mahājānena niraṇṭaraṃ puṭe⁶ uyyāne ca magge ca ekabhikkhussāpi nikkhamanokāso nāhosi. Taṃ divasaṃ kira „Bhagavā chinnabhatto bhaveyya, taṃ mā ahoṣīti“ Sakkassa nisinnāsanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjamāno taṃ kāraṇaṃ ūtvā māṇavakavannaṃ⁷ abhinimminītvā⁸ Buddha-Dhamma-Saṃgha-paṭisaṃyuttathutiyo⁹ vadamāno Dasabalassa purato otarītvā devānubhāvena¹⁰ okāsaṃ katvā

284. „Danto dantehi saha purāṇajāṭilehi vippamuttehi¹¹
siṅgīnikkhasavaṇṇo Rājagahaṃ pāvīsi Bhagavā.

285. 286. Mutto muttehi -pe-. Tiṇṇo tiṇṇehi -pe-.

287. Dasāvāso Dasabalo dasadhammavidū¹² dasahi c' upeto
so dasasataparivāro Rājagahaṃ¹³ pāvīsi Bhagavā“ ti

imāhi gāthāhi Satthu vannaṃ vadamāno purato pāyāsi. Mahājano māṇavakassa¹⁴ rūpasirīm disvā „atīviya abhirūpo ayaṃ māṇavako¹⁵, na kho paṇ' amhehi dīṭṭhapubbo“ ti cintetvā „kuto ayaṃ māṇavako¹⁶, kassa vā ayaṃ“ ti āha. Taṃ sutvā māṇavo¹⁷

288. Yo dhīro sabbadhī danto Buddho appaṭipuggalo
arahaṃ sugato loke tassāhaṃ paricārako¹⁸“ ti

gāthaṃ āha. Satthā Sakkena katokāsaṃ maggaṃ paṭipajjitvā

¹ C^h puṭaṃ, C^v puṭaṃ corrected to puṭaṃ. ² so all three MSS., instead of vāṇabhūmi? ³ C^s lakkhaṇanubyañjanadi-, C^v lakkhaṇanubyañjanādi-. ⁴ so all three MSS., instead of -siri? ⁵ C^v puṭe. ⁶ C^s māna-. ⁷ C^v abhinimminītvā. ⁸ C^h -paṭisaṃyutta-, C^s -paṭisaṃyukta-, C^v -paṭisaṃyutte-. ⁹ C^s devatānubhāvena. ¹⁰ C^v vippamutto vippamuttehi. ¹¹ C^s -vidu. ¹² so all three MSS. ¹³ C^s C^v māṇavakassa. ¹⁴ C^v māṇavako. ¹⁵ C^s C^v māṇavako. ¹⁶ C^v māṇavo. ¹⁷ C^s parivārako.

bhikkhusahassaparivuto Rājagaham¹ pāvisi. Rājā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānañ datvā „ahañ bhante tīṇi² ratanāni vinā vattitum na sakkhissāmi, velāya vā avelāya vā Bhagavato santikañ āgamiṣṣāmi, Latthivanuyyānañ ca nāma atidūre idam³ pañ’ amhākañ Veluvanañ nāma uyyānañ nātidūre, gamanāgamanasampannañ buddhārahañ senāsanañ idam me Bhagavā patigaṇhatū⁴ ti suvaṇṇabhīṃkārena⁴ pupphagandhavāsitamaniyaṇṇaudakañ ādāya Veluvanuyyānañ pariccajanto Dasabalassa hatthe udakañ pātesi. Tasmiñ ārāmapaṭiggahane⁵ Buddhasāsanaṃ mūlāni otiṇṇānīti mahāpaṭhavi⁶ kampi. Jambudīpasmiṃ⁷ hi ṭhapetvā Veluvanañ aññañ⁸ paṭhaviñ kampetvā gahitasenāsanañ nāma n’ atthi. Tambapaṇṇidīpe pi ṭhapetvā Mahāvihārañ aññañ paṭhaviñ kampetvā gahitasenāsanañ nāma n’ atthi. Satthā Veluvana-rāmañ paṭiggahetvā rañño anumodanañ katvā utthāyāsanañ bhikkhusaṅghaparivuto Veluvanañ agamāsi. Tasmiñ kho pana samaye Sāriputto ca Moggallāno cā ’ti dve paribbājaka Rājagahañ upanissāya viharanti amatañ pariyesaṃānā. Tesu Sāriputto Assajitherañ piṇḍāya pavitthañ disvā pasammacitto payirupāsītva „ye dhammā hetuppabhavā“ ti gāthañ sutvā sotāpattiphale paṭiṭṭhāya sahāyakassa Moggallāna-paribbājakassāpi tam eva gāthañ abhāsi. So pi sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Te ubho pi Sañjayañ oloketvā attano parisāya saddhiñ Satthu santike pabbajimsu. Tesu Mahāmoggallāno sattāhena arahattañ pāpuṇi Sāriputtatthero addhamāseṇa, ubho pi ca ne Satthā aggasāvakaṭṭhāne ṭhapesi. Sāriputtattherena arahattapattadivase yeva sāvaka-sannipātaṃ akāsi. Tathāgate pana tasmiñ⁹ nēva Veluvanuyyāne viharante Suddhodanamahārājā „putto kira me chabbassāni dukka-kārikañ caritvā paramābhisambodhiñ patvā pavattavaradhammacakko Rājagahañ nissāya Veluvane viharatīti“ sutvā aññatarañ¹⁰ amaccañ āmantesi: „ehi bhāṇe purisaṃsahassaparivāro Rājagahañ gantvā mama vacanena ‘pitā vo Suddhodanamahārājā datṭhukāmo’ ti vatvā puttam me¹¹ gaṇhitvā ehi“ āha. So „evaṃ devā“ ’ti rañño vacanañ sirasā sampatichchitvā purisaṃsahassaparivāro khīṇam eva saṭṭhiyojanamaggañ gantvā Dasabalassa catuparisamajjhe nisīditvā dhammaḍeṇa velāya viharāñ pāvisi. So „tiṭṭhatu tāva rañño¹² pahitasāsanañ“ ti parisante ṭhito Satthu dhammaḍeṇa sutvā yathāṭṭhito va saddhiñ purisa-

¹ so all three MSS. ² Cs tīni. ³ Cs idam. ⁴ Ck suvaṇṇabhīṃkārena, C^s suvaṇṇabhīṃkāreṇa. ⁵ Cs -gahane. ⁶ Ck C^v -paṭhavi. ⁷ Ck jambudīpasmiṃ.

⁸ Ck Cs aññañ. ⁹ Ck Cs tasmiñ. ¹⁰ Ck Cs aññatarañ. ¹¹ Ck puttameva.

¹² Cs rañño.

hassena arahattaṃ patvā pabbajjānī yāci. Bhagavā „etha bhikkhavo“ ti hatthaṃ pasāresi. Sabbe taṃ khaṇaṃ yeva iddhiṃ mayapattacīvaradhārā vassasatikatherā viya ahesuṃ. Arahattaṃ pattakālato patthāya pana ariyā nāma majjhata¹ va hontīti raṇṇo pahitasāsanaṃ Dasabalassa na kathesi. Rājā „n' eva gatako va“² āgacchati na sāsanaṃ sūyatīti³ „ehi bhāṇe tvaṃ gacchā“⁴ 'ti ten' eva niyāmena aññaṃ⁵ amaccaṃ pesesi. So pi gantvā purīmanāyēn' eva saddhiṃ parisaṃ arahattaṃ patvā tuṇhī⁶ ahoṣi. Rājā eten' eva niyāmena purisasahassaparivāre nava⁷ amacce pesesi. Sabbe attano kiccaṃ niṭṭhapetvā tuṇhī bhūtā tatth' eva viharīṃsu. Rājā sāsanaṃ attakam pi āharitvā ācikkhantaṃ alabhivā cintesi: „ettakā janā mayi sinehabbhāvena“⁸ sāsanaṃ attam pi na paccāharīṃsu, ko nu kho me vacanaṃ karissatīti⁹ sabbaṃ rāja-balaṃ olokento Kāḷudāyīn addasa. So kira raṇṇo⁷ sabbatthasādhako abbhantariko ativissāsiko Bodhisattena saddhiṃ ekadivase jāto sahaṃ sukūḷito⁸ sahāyo. Atha naṃ rājā āmantesi: „tāta Kāḷudāyī, ahaṃ mama puttān passitukāmo nava purisasahassāni pesesiṃ, ekapuriso pi āgantvā sāsanaṃ attam ārocetvāpi n' attīhi, dujjāno kho pana jīvitantarāyo, ahaṃ jīvamāno va puttān daṭṭhūn icchāmi, sakkhissati“⁹ nu kho me puttān dassetun¹⁰ ti. „Sakkhissāmi deva sace pabbajitūn labhissāmīti“. „Tāta tvaṃ pabbajitvā vā apabbajitvā vā mayhaṃ puttān dassethīti“. So „sādhū devā“¹¹ 'ti raṇṇo⁷ sāsanaṃ ādāya Rājagahaṃ gantvā Satthu dhammadesanavelāya parisapariyante tthito dhammaṃ sutvā saparivāro arahattaphalaṃ patvā ehibhikkhubhāve patitthāsi¹⁰. Satthā Buddho hutvā paṭhamān antovassaṃ Isipatane vasitvā vuttavasso¹¹ pavāretvā Urūvelaṃ gantvā tattha tayo māse vasanto tebhātikajaṭṭhe vinetvā bhikkhusahassaparivāro Phussamāsa-puṇṇamāya Rājagahaṃ gantvā dve māse vasi. Ettāvata Bārāṇasito nikkhantassa¹² pañca māsā jātā, sakalo hemanto atikkanto, Udāyittherassa āgatadivasato sattatthadivasā vitivattā. So Phagguni-puṇṇamāsiyaṇī¹³ cintesi: „atikkanto hemanto, vasantasamayo anupatto, manussehi sassādāni uddharitvā sammukhatthāne maggā dinnā, haritatinasañchannā¹⁴ paṭhavī, supupphitā vanasaṇḍā, paṭipajjanakkhamā maggā, kālo Dasabalassa nātisaṃgaham kātun¹⁵ ti. Atha Bhagavantaṃ upasaṃkamitvā

¹ C^s majjattā. ² C^v ca. ³ C^s aññaṃ. ⁴ C^k tuṇhī. ⁵ C^k naca, C^s neva.

⁶ C^v sinehabbhāvena. ⁷ C^s raṇṇo. ⁸ C^k -kūḷito. ⁹ so all three MSS., instead of sakkhissasi? ¹⁰ C^v ehibhikkhū patitthāsi. ¹¹ C^s vuttavasso. ¹² C^k C^s nikkhamantassa. ¹³ C^v phagguṇa-. ¹⁴ C^k C^s -sañjanno.

289. „Aṅgārino¹ dāni dumā bhadante
phalesino chadanam vippahāya,
te accimanto va pabhāsanti,
samayo Mahāvira bhagī rasānam.

290. Nātisītaṃ nātiṇhaṃ nātidubbhikkhachātakaṃ²,
saddalā haritā bhūmi, esa kālo Mahāmuni³“

satthimantāhi⁴ gāthāhi Dasabalassa kulanagaragamanatthāya gamana-
vaṇṇam vaṇṇesi. Atha nam Satthā „kin nu kho Udāyi madhurassarena
gamanavaṇṇam vaṇṇesi“ āha. „Bhante tumhākaṃ pitā Suddhodana-
mahārājā passitukāmo, karotha nātakānaṃ saṅgahan⁵“ ti. „Sādhu
Udāyi. karissāmi nātakānaṃ saṅgahan. bhikkhusaṅghassa ārocehi,
gamiyavattam pūressanti⁶“. „Sādhu bhante“ ti thero ārocesi.
Bhagavā Aṅga-Magadha-vāsīnaṃ⁷ kulaputtānaṃ dasahi sahassehi
Kapilavattuvāsīnaṃ dasahi sahassehīti sabbe⁸ eva vīsatisahassehi
khīṇāsavabbikkhūhi parivuto Rājagahā nikkhamitvā divase divase⁹
yojanaṃ gacchati. „Rājagahato satthiyojanaṃ Kapilavattum dvīhi⁷
māsehi pāpuṇissāmi¹⁰“ aturitacārikaṃ pakkāmi. Thero pi „Bhagavato
nikkhamatthavaṇṇam raṇṇo⁸ ārocessāmi¹¹“ vehāsaṃ abbhuggantvā raṇṇo⁸
nivesane pātur aho. Rājā theram divā tuṭṭhacitto mahārahe pallamke
nisīdāpetvā attano patiyyāditaṃ nānaggarasabhojanaṃ pattaṃ pūretvā
adāsi. Thero utthāya gamanākāraṃ dassesi. „Nisīditvā bhuñjathā¹²“
ti. „Satthu santikaṃ gantvā bhuñjissāmi mahārājā“ ti. „Kham
pana Satthā“ ti. „Vīsati bhikkhusahassaparivāro tumhākaṃ dassanattāya
cārikaṃ nikkhamto mahārājā“ ti. Rājā tuṭṭhamānaso āha: „tumhe imam
paribhuñjitvā yāva mama putto imam nagaram pāpuṇāti tāv¹³ assa ito
va piṇḍapātaṃ pariharathā“ ti. Thero adhivāsesi. Rājā theram
parivisitvā pattaṃ gandhacūppena ubbaṭṭetvā uttamabhojanaṃ pūretvā
„Tathāgataṃ dethā“ ti therassa hatthe patiṭṭhāpesi. Thero sabbesam
passantānaṃ⁹ yeva pattaṃ ākāse khipitvā sayam pi vehāsaṃ
abbhuggantvā piṇḍapātaṃ āharitvā Satthu hatthe ṭhapesi. Satthā
tam paribhuñji. Eten¹⁴ upāyena thero divase divase āhari. Satthāpi
antarāmagge raṇṇo¹⁰ yeva piṇḍapātaṃ paribhuñji. Thero pi bhatta-
kiccāvasāne divase divase¹¹ „ajja ettakaṃ Bhagavā āgato, ajja ettakaṃ“

¹ C^o aṅgārino corrected to agārino. ² C^o C^o -jātakaṃ. ³ C^o satthimantāhi.

⁴ C^o saṅgahan. ⁵ C^o aṅga-. ⁶ C^o omits one divase. ⁷ C^o C^o dvīhi. ⁸ C^o

raṇṇo. ⁹ C^o pasannānaṃ, C^o passantānaṃ. ¹⁰ C^o raṇṇo. ¹¹ C^o omits one
divase.

ti buddhagunapaṭisaṃyuttāya ca kathāya sakalarājakulaṃ Satthu dassanaṃ vinā yeva Satthari sañjātappasādaṃ akāsi. Ten' eva naṃ Bhagavā „etadaggaṃ¹ bhikkhave mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ² kulappasādakānaṃ yadidaṃ Kāludāyīti“ etadagge ṭhapesi. Sākiyāpi kho anuppatte Bhagavati „amhākaṃ nātiseṭṭhaṃ passissāma“³ 'ti san-nipatitvā Bhagavato vasaṇatṭhānaṃ vimaṇisaṃānā „Nigrodhasakkassa ārāmo ramaṇiyo“⁴ ti sallakkhetvā tattha sabbaṃ paṭijagganaviḍhiṃ kāretvā gandhapupphahatthā paccuggamaṇaṃ karontā sabbālaṃkāra-patimaṇḍite daharadahare⁵ nāgaradārake ca dārikāyo ca paṭhamaṃ pahiniṃsu⁶, tato rājakumāre ca rājakumāriyo ca, tesāṃ anantaraṃ⁷ sāmaṃ gandhapupphacunṇādīhi pūjayamānā Bhagavantaṃ gahetvā Ni-grodhārāmaṃ eva agamaṃsu. Tatra Bhagavā vīsatisahassakhipāsava-parivuto paṇṇattavarabuddhāsane nisīdi. Sākiyā nāma mānajatīkā mānattaddhā. Te „Siddhatthakumāro amhehi daharataro amhākaṃ kaniṭṭho bhāgineyyo putto nattā“⁸ ti cintetvā daharadahare rājakumāre āhaṃsu: „tumhe vandatha, mayaṃ tumbhākaṃ piṭṭhiṃ nisīdissāma“⁹ ti. Tesu evaṃ nisīnesu Bhagavā tesāṃ ajjhāsayaṃ oloketvā „na maṃ nātayo vandanti, handa dāni ne vandāpessāmi“¹⁰ abhiññāpāda-kajjhānaṃ¹¹ samāpajjitvā vuṭṭhāya ākāsaṃ abbhuggantvā tesāṃ sīse pādapaṃsuṃ okiramaṇo viya Gaṇḍambamūle yamakapāṭihāriyasudisaṃ pāṭihāriyaṃ akāsi. Rājā taṃ¹² acchariyaṃ disvā āha: „Bhagavā tumbhākaṃ jātadivase Kāladevalassa vandanatthaṃ upanītānaṃ pāde vo parivattitvā brāhmaṇassa matthake paṭiṭṭhite disvāpi ahaṃ tumhe vandim, ayaṃ me paṭhamavandanā, vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane nisinnānaṃ vo jambucchāyāya aparivattanaṃ disvāpi pāde vandim, ayaṃ me dutiyā¹³ vandanā, idāni imaṃ adiṭṭhapubbaṃ pāṭihāriyaṃ disvāpi tumbhākaṃ pāde vandāmi, ayaṃ me tatiyā vandanā“¹⁴ ti. Rañño¹⁵ pana vandite Bhagavantaṃ avanditvā ṭhātum samatto nāma eko Sākiyo pi nāhosi, sabbe vandimsu yeva. Iti Bhagavā nātaye vandāpetvā ākāsaṃ otaritvā paṇṇatte¹⁶ āsane nisīdi. Nisiṃse Bhagavati sikhāppatto nātisaṃāgamo ahoṃsi. Sabbe ekaggacittā hutvā nisīdimsu. Tato mahāmegho pokkharavassaṃ vassi, tambarapaṇṇaṃ udakaṃ heṭṭhā viravan-tam gacchati, tenitukāmo va temeti, atemitukāmaṃ sarīre udabindu-matto pi na patati. Taṃ disvā sabbe acchariyabbhuta-cittajātā „aho acchariyaṃ aho abbhutaṃ“¹⁷ ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā „na

¹ C¹ C² etadaggaṃ. ² C³ bhikkhunaṃ. ³ C⁴ rammaniyo. ⁴ C⁵ dahare dahare.

⁵ C⁶ pahiniṃsu. ⁶ C⁷ anantaraṃ. ⁷ C⁸ C⁹ abhiññā-. ⁸ C¹⁰ C¹¹ naṃ. ⁹ C¹²

dutiyā. ¹⁰ C¹³ rañño. ¹¹ C¹⁴ paṇṇatte.

idānim eva mayham nāṭisamāgame pokkharavassam vassati, atīte pi vassīti¹ imissā aṭṭhuppattiya Vessantarajātakam kathesi. Dhamma-desanam sutvā sabbe uṭṭhāya vanditvā pakkamiṃsu, eko pi rājā vā rājamahāmatto vā „sve amhākam bhikkham gaṇhathā“² 'ti vatvā gato nāma n' atthi. Satthā punadivase vīsatisahassabhikkhuparivuto Kapilavatthum piṇḍāya pāvisi. Tam na koci gantvā nimantesi vā pattam vā aggahesi. Bhagavā indakhile tīhito va āvajjesi: „kathan nu kho pubbabuddhā kulanagare piṇḍāya carimṃsu, kiṃ uppaṭipāṭiya issarajanānam gharāni agamaṃsu³ udāhu sapadānacārikam carimṃsu⁴ 'ti. Tato ekabuddhassāpi uppaṭipāṭiya gamanam adisvā⁵ „mayāpi dāni ayam eva vaṃso ayam me pavēni⁶ paggaheṭabbā, āyatiṃ ca me sāvakaṃpi mamaṃ⁷ nēva anusikkhantā piṇḍacāriyavattam paripūressantīti⁸ koṭiyam nivittḥagehato paṭṭhāya sapadānam⁹ piṇḍāya carī. „Ayyo kira Siddhatthakumāro piṇḍāya caratīti¹⁰ dvibhūmakatibhūmakādisu¹¹ pāsādesu sīhapañjare vivaritvā mahājano dassanavyāvaṭo ahoṣi. Rāhulamātāpi devī¹² „ayyaputto kira imasmiṃ yeva nāgare mahantena rājānubhāvena suvaṇṇasivikādīhi vicaritvā¹³ idāni kesamassum ohāretvā kāsāyavatthavasano kapālahaṭṭho piṇḍāya carati, sobhati nu kho“ ti sīhapañjaram vivaritvā olokayamānā Bhagavantam nānāvīrāgasamujjalāya sarīrappabhāya nagaravīthiyo obhāsetvā vyāmapabhāparikkhepasamupabbūhāya¹⁴ asītānubyañjanāvabhāsītāya¹⁵ dvattimisamahāpurisalakkhaṇapatimaṇḍitāya anopamāya Buddhasiriyā virocāmānam disvā

291. „Siniddhanīlamudukuñcitakeso
suriyasunimmalatalābbhinalāto
yuttatūṅgamudukāyatanāso
raṃsijālavitato narasīho“ ti

evamādikāhi aṭṭhahi narasīhagāthāhi nāma abhithhavitvā „tumhākam putto piṇḍāya caratīti“ raṇṇo¹⁶ ārocesi. Rājā samviggahadayo hatthena sāṭakam saṇṭhapento turitaturitam nikkhamitvā vegena gantvā Bhagavato purato thatvā āha: „kiṃ bhante amhe lajjāpetha, kimattham piṇḍāya caratha, kiṃ 'ettakānam bhikkhūnam na sakkā bhattam laddhun' ti

¹ C^s āgamaṃsu. ² C^k disvā. ³ C^s pameṇi corrected to pavēni, C^v pameṇi corrected to pavēni. ⁴ C^k C^s mamaṃ. ⁵ C^s sapadānam. ⁶ C^s dibhūmaka-. ⁷ C^s devī. ⁸ C^s C^k vivaritvā. ⁹ C^k byāma- -samūpa-, C^s vyāma- -samupabbu-, C^v vyāma- -samupabbu-. ¹⁰ C^s asītānubyañjanāvabhāsītāya, C^k asītānubyañjanāvabhāsītāya, C^v asītānubyañjanāvabhāsītāya. ¹¹ C^s raṇṇo.

saññaṃ¹ karitṭhā“² ti. „Cārittaṃ etaṃ³ mahārāja amhākaṃ“ ti.
 „Nanu bhante amhākaṃ Mahāsammatahattiyavaṃso nāma vaṃso,
 tattha ca ekahattiyo pi bhikkhācāro nāma n' atthīti“. „Ayaṃ
 mahārāja rājavaṃso nāma tava vaṃso, amhākaṃ pana Dīpaṅkaro⁴
 Koṇḍañño -pe- Kassapo ti ayaṃ Buddhavaṃso nāma, ete ca aññe ca
 anekasaḥassasaṃkhā Buddhā bhikkhācārā bhikkhācāren' eva jīvikaṃ
 kappesun“ ti antaravithiyaṃ⁵ ṭhito va

292. „Uttitṭhe na-ppamajjeyya,
 dhammaṃ sucaritaṃ care,
 dhammacārī sukhaṃ seti
 asmiṃ loke paramhi ca“ (Dhp. v. 168.)

imaṃ gātham āha. Gāthāpariyosāne rājā sotāpattiphale patitṭhāsi.

293. „Dhammaṃ care sucaritaṃ,
 na naṃ duccaritaṃ care,
 dhammacārī sukhaṃ seti
 asmiṃ loke paramhi cā“ ti (Dhp. v. 169.)

imaṃ pana gātham sutvā sakadāgāmiphale patitṭhāsi. Dhamma-
 pālajātakaṃ sutvā anāgāmiphale patitṭhāsi. Maraṇasamaye setacchattassa
 heṭṭhā sirisayane nīpanno yeva arahattaṃ⁶ pāpuṇi. Araññavāsena⁷
 padhānānuyogakiccaṃ⁸ rañño⁹ nāhosi. Sotāpattiphalaṃ sacchikatvā
 yeva pana Bhagavato pattaṃ gahetvā sapariṣaṃ Bhagavantaṃ
 mahāpāsādaṃ āropetvā paṇītena khādaniyena bhojanīyena⁹ parivisi.
 Bhattakiccapariyosāne sabbāṃ itthāgāraṃ āgantvā Bhagavantaṃ vandi
 ṭhapetvā Rāhulamātaraṃ. Sā pana „gaccha, ayyaputtaṃ vandāhīti“
 parijanena vuccamānāpi „sace mayhaṃ guṇo atthi sayam eva me
 santikaṃ ayyaputto āgamissati, āgataṃ eva naṃ vandissāmīti“ vatvā
 na agamāsi. Bhagavā rājānaṃ pattaṃ gāhāpetvā dvīhi aggasāvakehi
 saddhiṃ rājadhītaya sirigabbhaṃ gantvā „rājadhītā yathāruciṃ
 vandamānā na kiñci vattabbā“ ti vatvā paññatte¹⁰ āsane nisīdi. Sā
 vegena gantvā¹¹ gopphakesu gahetvā pādapiṭṭhiyaṃ sīsaṃ parivattetvā
 yathājjhāsayaṃ vandi. Rājā rājadhītaya Bhagavati sinehabahumānā-
 diguṇasampattiyo kathesi: „bhante mama dhītā ‘tumhehi kāsāyāni

¹ C^k C^s saññaṃ. ² C^v evaṃ. ³ C^k C^s dīpaṅkara. ⁴ C^k antaravithi. ⁵ C^v
 arahattaṃ. ⁶ C^s arañña-. ⁷ C^s padānā-. ⁸ C^s rañño. ⁹ C^k C^s khādaniyena
 bhojanīyena. ¹⁰ C^s paññatte. ¹¹ C^s vegenāgantvā.

nivattānāṃ¹ sutvā tato paṭṭhāya kāsāvavatthā jātā, tumhākaṃ ekabhattikabhāvaṃ sutvā ekabhattikā va jātā, tunhehi mahāsayanassa chaḍḍitabhāvaṃ² nātvā paṭṭikamaṇḍake³ yeva nipannā, tumhākaṃ mālā-gandhādīhi viratabhāvaṃ nātvā viratamālāgandhā⁴ va jātā, attano nātakesu 'mayā paṭijaggissāmā' 'ti sāsane pesite ekañātikam pi na olokesi, evaṃ guṇasampannā me Bhagavā dhītā⁵ ti. „Anacchariyaṃ mahārāja yaṃ idāni tayā rakkhīyamānā rājadhītā paripakke nāṇa⁶ attānaṃ rakkheyya, esā pubbe anārakkhā pabbatapāde vicaramānā aparipakke nāṇa attānaṃ rakkhīti“ vatvā Candakinnarajātakaṃ kathetvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Dutiyadivase Nandassa rājakumārassa abhisekāgehappavesanavivāhamaṅgalesu vattamānesu tassa gehaṃ gantvā kumārāni pattaṃ gāhāpetvā pabbājetukāmo maṅgalaṃ vatvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Janapadakalyāṇī⁷ kumārāni gacchantāni disvā „tuvataṃ kho ayyaputta āgaccheyyāsīti“ vatvā gīvaṃ pasāretvā olokesi. So pi Bhagavantaṃ „pattaṃ gaṇhathā“ 'ti vattum avisahamāno vihāraṃ yeva agamāsi. Taṃ anicchamānaṃ yeva Bhagavā pabbājesi. Iti Bhagavā Kapilapuraṃ gantvā tatiyadivase Nandaṃ pabbājesi. Sattame divase Rāhulamātā kumārāni alaṃkaritvā Bhagavato santikaṃ pesesi: „Passa tāta etaṃ vīsatisahassasamaṇaparivutaṃ suvaṇṇavannaṃ brahmarūpivaṇṇaṃ⁸ samaṇaṃ, ayaṃ te pitā, etassa mahantā nidhiyo ahesum, ty-āssa⁹ nikkhamanato paṭṭhāya na passāma, gaccha naṃ dāyajjaṃ yāca: 'ahaṃ tāta kumāro, abhisekaṃ patvā cakkavattī bhavissāmi¹⁰, dhanena me attho, dhanam me dehi, sāmiko hi putto pitu santakassā'“ 'ti. Kumāro ca Bhagavato santikaṃ gantvā pitu sinehaṃ paṭilabhitvā haṭṭhatuṭṭho „sukhā te samaṇa chāyā“ ti vatvā aññaṃ¹¹ pi bahuṃ attano anurūpaṃ vadanto¹² aṭṭhāsi. Bhagavā katabhatta-kicco anuṇodanaṃ katvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Kumāro pi „dāyajjaṃ me samaṇa dehi, dāyajjaṃ me samaṇa dehīti“ Bhagavantaṃ anubandhi. Bhagavā kumārāni na nivattāpesi. Parijano pi Bhagavatā saddhiṃ gacchanto nivattetuṃ nāsakkhi. Iti so Bhagavatā saddhiṃ āramam eva agamāsi. Tato Bhagavā cintesi: „yaṃ ayaṃ pitu santakaṃ¹³ dhanam icchati taṃ vaṭṭanugataṃ¹⁴ savighātaṃ, haṇḍ' assa bodhi-maṇḍe paṭiladdhaṃ sattavidhaṃ ariyadhanam demi, lokuttaradāyajjassa naṃ¹⁵ sāmikaṃ karomīti“ āyasmantaṃ Sāriputtaṃ āmantesi: „tena hi

¹ C^s jaḍḍita-, C^v chaḍḍhita-. ² C^s paddhika, C^v paṭṭika-. ³ C^v viratamālā-gandhā corrected to -mālāgandhā. ⁴ C^k paripakkañāṇo, C^s paripakkañāṇe.

⁵ C^s -yāni. ⁶ C^v -vaṇṇa. ⁷ C^v tassa. ⁸ C^v bhavissāma. ⁹ C^s aññaṃ.

¹⁰ C^s vadaṇito. ¹¹ C^v santikaṃ. ¹² C^s vaddhānugataṃ. ¹³ C^s taṃ.

tvam Sāriputta Rāhulakumāraṃ pabbājehīti¹. Pabbajite pana kumāre rañño adhimattadukkhaṃ uppajji. Taṃ adhiṇvāsetum asakkonto Bhagavato nivedetvā „sādhu bhante, ayyā² mātāpitūhi ananunñātaṃ³ puttaṃ na pabbājeyyuu“ ti varaṃ yāci. Bhagavā tassa taṃ varaṃ datvā punadivase rājanivesane katapātarāso ekamantaṃ nisimnena rañña⁴ „bhante, tumhākaṃ dukkaracārikakāle ekā devatā maṃ upasamkamitvā ‘putto te kālakato’ ti āha, tassā vacanaṃ asaddahanto ‘na mayhaṃ putto bodhiṃ appatvā kālāṃ karotīti’ taṃ paṭikkhipin“ ti vutto⁵ „idāni kiṃ⁶ saddahissatha ye tumhe pubbe pi aṭṭhikāni⁷ dassetvā ‘putto te mato’ ti vutte na saddahitthā“ ti imissā aṭṭhuppattiya Mahādharmapālaajātakaṃ kathesi. Kathāpariyosāne rājā anāgāmiphale patiṭṭhahi. Iti Bhagavā pitaraṃ tisu phalesu patiṭṭhāpetvā bhikkhusaṃghaparivuto puna-d-eva Rājagahaṃ gantvā Sītavane vihāsi. Tasmiṃ samaye Anāthapiṇḍiko gahapati pañcahi sakataṣatehi bhaṇḍaṃ ādāya Rājagahe piyasahāyassa seṭṭhino gehaṃ gantvā tattha Buddhassa Bhagavato uppannabhāvaṃ sutvā balavapaccūsasamaye devatānubhāvena vivaṭena dvārena Satthāraṃ upasamkamitvā dhammaṃ sutvā sotāpatti-phale patiṭṭhāya dutiyadivase buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ datvā Sāvattihiṃ⁸ āgamanatthāya Satthu paṭiññāma⁹ gahetvā antarāmagge pañcaccattārisayojanaṭṭhāne satasahassaṃ satasahassaṃ dāpetvā yojanikāya yojanikāya vihāre kāretvā¹⁰ Jetavanaṃ koṭṭisanthārena aṭṭhārasahiraññaṃ koṭṭiṃ kiṇitvā¹¹ navakammaṃ paṭṭhapesi¹². So majjhe Dasabalassa gandhakuṭiṃ kāresi. Taṃ parivāretvā asīti-mahātherānaṃ¹³ pāṭiekkasannivesane¹⁴ āvāse ekakuḍḍakadvikuḍḍakahaṃsavatṭakadighasālamandaḍapādivasena sesasenāsanāni¹⁵ pokkharaniyo ca¹⁶ caṃkamanarattiṭṭhānadivāṭṭhānāni cā ti aṭṭhārasakoṭṭipariccāgena ramaṇiye bhūmibhāge manoramaṃ vihāraṃ kārapetvā Dasabalassa āgamanatthāya dūtaṃ pesesi. Satthā dūtassa sāsanaṃ sutvā mahābhikkhusaṃghaparivāro Rājagahā nikkhamitvā anupubbena Sāvatti-nagaraṃ pāpuṇi. Mahāsetthi¹⁷ pi kho vihāramahaṃ sajjetvā Tathāgatassa Jetavanaṃ¹⁸ pavisaṇādivase puttaṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ katvā alaṃkatapaṭiyatṭeh¹⁹ eva pañcahi kumārasatehi saddhiṃ pesesi. So saparivāro pañcavaṇṇavatthasamujjalāni pañcadhajasatāni gahetvā

¹ C^v ayya. ² C^s ananuyyātaṃ, C^k ananunñātaṃ. ³ C^s rañña. ⁴ C^v vutte. ⁵ C^v sakiṃ. ⁶ C^k adhiṭṭhakāni. ⁷ C^k sāvattihiyaṃ. ⁸ C^k C^s paṭiññāma. ⁹ C^v kārapetvā. ¹⁰ C^k kiṇitvā. ¹¹ C^s paṭṭhapesi. ¹² C^k C^v -mahātherānaṃ, C^s -mahātherānaṃ. ¹³ C^v pāṭiekkā-. ¹⁴ C^v sasasenāsaṇa. ¹⁵ C^s C^v omīti ca. ¹⁶ C^v -seṭṭhi. ¹⁷ C^k jetavanaṃ.

Dasabalassa purato ahosi. Tesam pacchato Mahāsubhaddā¹-Cūla-subhaddā¹ ti dve seṭṭhidhītaro pañcahi kumārisatehi² saddhiṃ puṇṇaghaṭe gahetvā nikkhamiṃsu. Tesam pacchato seṭṭhibhāriyā sabbālaṃkārapatimaṇḍitā pañcahi māṭugāmasatehi saddhiṃ puṇṇapāṭiyo gahetvā nikkhami. Sabbesaṃ pacchato sayam mahāseṭṭhi³ ahatavatthanivatto ahatavattheh' eva pañcahi seṭṭhisatehi saddhiṃ Bhagavantam abbhuggañchi⁴. Bhagavā imaṃ upāsakapariṣaṃ purato katvā mahābhikkhusaṃghaparivuto attano sarīrappabhāya⁵ suvaṇṇarasasekapiṇḍarāṇi viya vanantarāṇi kurumāno anantāya Buddhalīlāya⁶ appaṭisaṃāya Buddhasiriyā Jetavanavihāraṃ pāvīsi. Atha naṃ Anāthapiṇḍiko pucchi: „kath' āham bhante imasmiṃ vihāre paṭipajjāmi⁷“. „Tena hi gahapati imaṃ vihāraṃ āgatānāgatassa bhikkhusaṃghassa dehīti⁸“. „Sādhu bhante“ ti mahāseṭṭhi³ suvaṇṇabhiṃkāraṃ ādāya Dasabalassa hatthe udakaṃ pātetvā „imaṃ Jetavanavihāraṃ āgatānāgatassa cātuddisaṃ buddhapamukhassa saṃghassa dammīti⁹“ adāsi. Sāthā vihāraṃ paṭiggahetvā anumodanaṃ karonto

294. „Sītaṃ uṇhaṃ paṭihanti
tato vālamigāni⁷ ca
sirīmsape ca makase ca
sisire cāpi vuṭṭhiyo.

295. Tato vātātape ghore
sañjāte⁸ paṭihaṇṇati⁹.
Leṇatthaṇ ca sukhaththaṇ ca
jhāyītuṇ ca vipassītuṇ
vihāradānaṃ saṃghassa
aggam Buddhena vaṇṇitaṃ.

296. Tasmā hi paṇḍito poso
sampaṣsaṃ atthaṃ attano
vihāre kāraye ramme
vāsaya⁷ ettha bahussute.

297. Tesam annaṃ ca pānaṃ ca
vatthasenāsanāni ca
dadeyya ujubbhūtesu
vippasannena cetasā.

¹ C^s C^v -cūla-. ² C^s kumārī-. ³ so all three MSS. ⁴ C^s C^v abbhuggaṇḍi.

⁵ C^s ṣarīra-. ⁶ C^s C^v -līlāya ⁷ C^s vāla-. ⁸ C^s sañjāte. ⁹ C^s paṭihaṇṇati.

298. Te tassa dhammaṃ desenti
 sabbadukkhāpanūdanam,
 yaṃ yo dhammaṃ idh' aññāya¹
 parinibbāti anāsavo² ti

vihārānisamaṃ kathesi. Anāthapiṇḍiko dutiyadivasato paṭṭhāya viharāmaṃ ārabhi. Visākhāya pāsādamaho catuḥ³ māsehi niṭṭhito. Anāthapiṇḍikassa pana viharāmaḥ navahi māsehi niṭṭhāsi. Vihāramahe pi aṭṭhāras⁴ eva⁵ koṭiyo agamaṃsu, iti imasmiṃ yeva vihare catupañṇa-sakoṭisaṃkhaṃ dhanam pariccaji. Atite pana Vipassissa Bhagavato kāle Punabbasumitto nāma seṭṭhi⁶ suvaṇṇiṭṭhikasanthārena kinitvā⁷ tasmim yeva thāne yojanappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Sikhissa Bhagavato kāle Sirivaddho nāma seṭṭhi⁸ suvaṇṇaphālasanthārena⁹ kinitvā¹⁰ tasmim yeva thāne tigāvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Vessabhussa Bhagavato kāle Sotthiyo nāma seṭṭhi¹¹ suvaṇṇahatthipadasanthārena kinitvā¹² tasmim yeva thāne addhayojanappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Kakusandhassa Bhagavato kāle Accuto nāma seṭṭhi¹³ suvaṇṇiṭṭhikasanthāren¹⁴ eva¹⁵ kinitvā¹⁶ tasmim yeva thāne gāvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Koṇāgamanassa Bhagavato kāle Uggo nāma seṭṭhi¹⁷ suvaṇṇakacchapasanthārena¹⁸ kinitvā¹⁹ tasmim yeva thāne addhagāvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Kassapassa Bhagavato kāle Sumaṅgalo²⁰ nāma seṭṭhi²¹ suvaṇṇiṭṭhikasanthārena kinitvā²² tasmim yeva thāne solasakarīsappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Amhākaṃ Bhagavato kāle Anāthapiṇḍiko seṭṭhi²³ kahāpanakoṭisanthārena²⁴ kinitvā²⁵ tasmim yeva thāne aṭṭhakarīsappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Idam kira thānam sabbabuddhānam avijahitaṭṭhānam²⁶ eva. Iti mahābodhimande sabbaññūtapattito²⁷ yāva mahāparinibbānanaṃcā yasmim thāne Bhagavā vihaṃsi idam Santikenidānam nāma, tassa yasena sabbajātakāni vaṇṇayissāma.

NIDĀNAKATHĀ

• niṭṭhitā.

¹ C^s idhamñāya. ² C^k aṭṭhārase yeva. ³ so all three MSS. ⁴ C^k kinitvā
⁵ C^s -thāreṇa. ⁶ C^v kinitvā. ⁷ C^s -thāreṇa. ⁸ C^k C^s kinitvā. ⁹ C^s C^v
 sumaṅgalo. ¹⁰ C^v kahāpana-, C^s kahāpanakoṭisanthāreṇa. ¹¹ C^s avijahitān
 thānam. ¹² C^s sabbaññūtapattiko, C^v sabbaññūppattito.

NAMO TASSA
BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA¹.

I. EKANIPĀTA.

1. APANNAKAVAGGA.

1. Apannakajātaka.

Imaṃ tāva Apannakadhammadesanaṃ Bhagavā Sāvattthim² upanis-
sāya Jetavanamahāvihāre viharanto kathesi. Kam pana ārabbhā
ayaṃ kathā samuṭṭhitā ti. Setṭhissa saḥāyake pañcasate titthiya-
sāvake³. Ekasmiṃ hi divase Anāthapiṇḍiko setṭhi⁴ attano saḥāyake
pañcasate aññatitthiyasāvake⁵ ādāya bahumālāgandhavilepanaṃ⁶ c' eva
telamadhuppāṇitavatthacchādanāni⁷ ca gāhāpetvā⁸ Jetavanaṃ gantvā
Bhagavantaṃ vanditvā mālādīhi⁹ pūjetvā bhesajjāni c' eva vatthāni ca
bhikkhusaṃghassa -vissajjetvā cha nisajjadose vajjetvā ekamantaṃ
nisīdi. Te pi aññatitthiyasāvaka¹⁰ Tathāgataṃ vanditvā Satthu puṇṇa-
candasassirikaṃ mukhaṃ lakkhaṇānubyañjanapatimanditaṃ vyāmappa-
bhāparikkhitaṃ¹¹ brahmakāyaṃ āvelāvelā¹² yamakāyamakā¹³ hutvā nie-
charantiyo¹⁴ ghanabuddharasmiyo ca¹⁵ olokāyamānā Anāthapiṇḍikassa
saṃīpe yeva nisīdiṃsu. Atha tesāṃ¹⁶ Manosilātale sīhanādaṃ nadanto
taruṇasiho viya gajjanto pāvussakameghe viya ca Ākāsagaṅgaṃ¹⁷ otā-

¹ C^s namo buddhāya. ² C^k C^v sāvattthiyaṃ, C^s sāvattthim corrected to sāvattthiyaṃ.

³ C^s -sāvake ti. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^s titthiyasāvake, C^k aññatitthiya-

⁶ C^s -vilepanāni. ⁷ C^k telamadhuppāṇitaṃ-, C^s sappitelamadhuphanita-. ⁸ C^s
gāhāpetvā. ⁹ C^s mālāgandhādīhi. ¹⁰ C^k te pi añña-, C^s atha kho te añña-

¹¹ C^s byāma-. ¹² C^v āvelāvelā, C^s āvelā avelā corrected to avelā avelā. ¹³ C^k
yamakāyamakā. ¹⁴ C^s viniecharantiyo. ¹⁵ C^s omits ca. ¹⁶ C^v nesaṃ. ¹⁷ C^k
C^v ākāsagaṅgaṃ, C^s ākāsagaṅgā.

rento viya¹ ratanadāmaṃ ganthento viya ca aṭṭhaṅgasamannāgatena savanīyena² kamanīyena brahmassarena nānāyavicittāṃ madhuradhammakathaṃ³ kathesi. Te Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannacittā vuṭṭhāya⁴ Dasabalaṃ vanditvā aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ bhinditvā Buddhāṃ saraṇaṃ agamaṃsu. Te tato paṭṭhāya niccakālaṃ Anāthapiṇḍikena saddhīm gandhamālādihattā vihāraṃ gantvā dhammaṃ suṇanti dānaṃ denti sīlaṃ rakkhanti uposathakammaṃ karonti. Atha Bhagavā Sāvathito puna-d-eva Rājagahaṃ agamāsi. Te Tathāgataṃ gatakalē taṃ⁶ saraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ gantvā attano mūlatṭhāne yeva patitṭhitā. Bhagavāpi sattaṭṭhamāse⁷ vītināmetvā puna Jetavanaṃ agamāsi. Anāthapiṇḍiko puna pi te ādāya Satthu santikaṃ gantvā Satthāraṃ gandhādīhi⁸ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Te pi Bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsu. Atha pesaṃ Tathāgate cārikaṃ pakkante gahitasaraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ eva gahetvā mūle patitṭhitabhāvaṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā aparimitakappakoṭīyo⁹ nirantaṃ pavattitavacīsucarītānubhāvenā dibbagandhagandhitaṃ¹⁰ nānāgandhapūritaṃ ratanakaraṇḍakaṃ vivarento viya mukhapadumaṃ vivaritvā madhurassaraṃ¹¹ nicchārento „saccaṃ kira tumhe upāsakā tīni¹² saraṇāni bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ gatā“ ti pucchi. Atha tehi paṭicchādetuṃ asakkontehi „saccaṃ Bhagavā“ ti vutte Satthā „upāsakā, heṭṭhā avīciṃ upari bhavaggaṃ paricchedaṃ katvā tiriyaṃ aparimāṇasu lokadhātūsu¹³ sīlādiguṇena Buddhena sadiso nāma n' atthi, kuto adhikataro, 'yāvata bhikkhave sattā apadā vā -pe-¹⁴ Tathāgato tesāṃ aggamaṃ akkhāyati', 'yaṃ kiñci vittaṃ idha vā hurāṃ vā -pe-¹⁵, 'aggato ve pasannānaṃ¹⁶ ti ādīhi suttehi pakāsite ratanattayagūṇe pakāsetvā¹⁷ evaṃ uttamagūṇehi¹⁸ samannāgataṃ ratanattayasaraṇaṃ¹⁹ gatā upāsakā vā upāsikā vā nirayādīsu²⁰ nibbattanakā nāma n' atthi, apāyanibbattito pana muccitvā²¹ devaloke uppajjitvā²² mahā-sampattiṃ anubhonti²³, tasmā tumhehi evarūpaṃ saraṇaṃ bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṃ gacchantehi ayuttaṃ katan²⁴ ti āha. Ettha ca tīni ratanāni mokkhasena uttamavasena saraṇagatānaṃ apāyesu nibbattiya abhāvaṃ²⁵ dīpanattham imāni suttāni dassetabbāni:

¹ C^s adds ca. ² C^k C^s savanīyena ³ C^s madhurasaraṃ dhammaṃ. ⁴ C^s vuṭṭhāya.

⁵ C^s amāna-. ⁶ C^s omits taṃ. ⁷ C^s satta aṭṭha māse. ⁸ C^s gandhamālādīhi. ⁹ C^k -koṭīye. ¹⁰ C^k C^v -ganthitaṃ. ¹¹ C^s madhurasaraṃ. ¹² C^k tīni. ¹³ C^k C^v -dhātūsu.

¹⁴ C^s apadā vā dipadā vā catuppadā vā. ¹⁵ C^s hurāṃ vā ti. Ofr. Khud. Pāṭha p. 7.

¹⁶ C^s pasannānaṃ. ¹⁷ C^s pakāsitvā. ¹⁸ C^s -guṇa. ¹⁹ C^s ratanattayaṃ saraṇaṃ.

²⁰ C^k C^v -yādīsu. ²¹ C^s muccitvā. ²² C^s devalokaṃ uppattitvā. ²³ C^s anubhavanti. ²⁴ C^s katanā. ²⁵ C^s abhāva, C^k abhāvaṃ corrected to abhāva.

Ye keci Buddhāṃ saraṇaṃ gatā se
na te gamissanti apāyaṃ¹,
pahāya mānusaṃ dehaṃ
devakāyaṃ paripūressanti².

Ye keci Dhammaṃ -pe-
Ye keci Saṃghaṃ -pe-
devakāyaṃ paripūressantīti³.

Bahuṃ ve saraṇaṃ yanti
pabbatāni vanāni ca -pe-
etaṃ saraṇaṃ āgama
sabbadukkhā pamuccatīti. (Dhp. v. 188—192).

Na kevalaṃ ca nesaṃ Satthā ettakaṃ yeva⁴ dhammaṃ desesi, api ca kho „upāsakā Buddhānussatikammaṭṭhānaṃ nāma Dhammānussati -pe- Saṃghānussatikammaṭṭhānaṃ nāma sotāpattimaggāṃ deti sotāpattiphalaṃ deti sakadāgāmimaggāṃ deti sakadāgāmiphalaṃ deti anāgāmi-maggāṃ deti anāgāmiphalaṃ deti arahattamaggāṃ deti arahattaphalaṃ detīti“ evamādīhi pi nayehi dhammaṃ desetvā „evarupaṃ nāma saraṇaṃ bhindantehi ayuttaṃ tumhehi katan“ ti āha. Ettha ca Buddhānussatikammaṭṭhānādīnaṃ sotāpattimaggādippadānaṃ⁵ „ekadhammo bhikkhave bhāvito bahulikato ekantambhidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya⁶ sambodhāya nibbānāya saṃvattati, katamo ekadhammo, Buddhānussatīti“ evamādīhi suttehi dīpetabbaṃ. Evaṃ Bhagavā nānapakārehi upāsake ovaditvā „upāsakā, pubbe pi manussā asaraṇaṃ saraṇaṃ ti takkagāhena viruddhagāhena gahetvā amanussapariggahīte⁷ kantāre yakkhabhattaṃ hutvā mahāvināsaṃ pattā, apannakagāhaṃ⁸ pana ekamsagāhaṃ aviruddhagāhaṃ gahitamanussā tasmīṃ yeva kantāre sotthibhāvaṃ pattā“ ti vatvā tuṇhi⁹ ahoṣi. Atha kho Anāthapiṇḍiko gahapati utthāyāsanaṃ Bhagavantaṃ vanditvā abhithavitvā sirasi¹⁰ añjaliṃ¹¹ patitthāpetvā evam āha: „bhante idāni tāva imesaṃ upāsakānaṃ uttamasaraṇaṃ¹² bhinditvā takkagahaṇaṃ¹³ ambhakaṃ pākataṃ, pubbe pana amanussapariggahīte kantāre takkikānaṃ vināso apannakagāhaṃ gahitamanussānaṃ ca sotthibhāvo ambhakaṃ paṭicchanno

¹ C^s apāyabhūmiṃ. ² C^s -ssanti, C^v -ssantīti. ³ C^s paripūrissanti. ⁴ C^s ettakaṃ eva. ⁵ C^s sotāpattimaggāṃ dippadānaṃ, C^s -maggādippabhedānaṃ. ⁶ C^s abhiññāya. ⁷ C^s -pariggahīte, C^s manussapariggahīte. ⁸ C^s -gāhaṃ. ⁹ C^s tuṇhi. ¹⁰ C^s sirasmiṃ. ¹¹ C^s añjali. ¹² C^s uttamaṃ saraṇaṃ. ¹³ C^s adda viruddhagahaṇaṃ.

tumhākam eva pākaṭo, sādhu vata no Bhagavā ākāse puṇṇacandaṃ utthāpento viya imaṃ kāraṇaṃ pākaṭaṃ karotū¹ 'ti. Atha Bhagavā „mayā kho gahapati aparimitakālaṃ dasa pāraṃsiyo pūretvā lokassa kaṃkhiacchedanattam eva sabbaññūtaṇānaṃ paṭividdham, sīhavasāya suvaṇṇanālīṃ² pūrento viya sakkaccaṃ sotam odahitvā suṇāhīti³“ seṭṭhino satuppādaṃ janetvā himagabbhaṃ padāletva puṇṇacandaṃ nīharanto viya bhavantarena paṭicēhannakāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi:

Atīte Kāsiratthe Bārāṇasīnagare⁴ Brahmaḍatto nāma rājā ahoṣi. Tadā Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhiṃ gahetvā⁵ anupubbena vayappatto pañcahi sakataṣatēhi vaṇijjaṃ⁶ karonto vicarati. So kadāci pubbantato aparantaṃ gacchati kadāci aparantato pubbantaṃ. Bārāṇasiyaṃ yeva añño⁷ pi satthavāhaputto atthi bālo avyatto anupāyakuṣalo. Tadā Bodhisatto Bārāṇasito mahagghaṃ⁸ bhaṇḍaṃ gahetvā pañca sakataṣatāni pūretvā gamanasajjāni katvā ṭhapesi. So pi bālasatthavāhaputto tath⁹ eva pañca sakataṣatāni pūretvā gamanasajjāni katvā ṭhapesi. Bodhisatto cintesi: „sace ayaṃ bālasatthavāhaputto mayā saddhiṃ yeva gamissati sakataṣasahas¹⁰ ca¹¹ ekato magge¹² gacchante maggo pi na - ppahessati¹³, manussānaṃ dārūḍakādīni¹⁴ pi¹⁵ balivaddānaṃ tiṇāni pi dullabhāni bhavisanti, etena vā mayā vā purato gantum vaṭṭatīti¹⁶“ so taṃ pakkosāpetvā etam atthaṃ ārocetvā „dvīhi¹⁷ amhehi ekato gantum na sakkā¹⁸ ti, kiṃ tvaṃ purato gamissasi¹⁹ udāhu pacchato²⁰“ ti āha. So cintesi: „mayi purato gacchante bahū²¹ ānisaṃsā²², maggena abhinne²³ eva gamissāmi, goṇā anāmatṭhatīnaṃ khādissanti, manussānaṃ anāmatṭhaṃ²⁴ sūpeyyapannaṃ bhavissati, pasannaṃ²⁵ uḍakam, yathāruciṃ agghaṃ ṭhapetvā bhaṇḍaṃ vikkiṇissāmīti²⁶“ so „ahaṃ samma purato gamis-

¹ C^s -nālīṃ. ² C^s suṇāhīti. ³ C^k bārāṇasi-, C^v bārāṇasī-. ⁴ C^s adds dasa-māsaccayena mātukucchito nikkhamitvā. ⁵ C^s vaṇijjaṃ. ⁶ C^k añño. ⁷ C^s mahaggha. ⁸ C^s sakataṣasahas corrected to -sahasēhi, C^k -sahasēhi. ⁹ va? C^s omits ca. ¹⁰ C^s omits magge. ¹¹ C^s napahossati. ¹² C^k dārūḍakādīnaṃ, C^s dārūḍakāni. ¹³ C^s C^v omit pi. ¹⁴ C^s adds pi. ¹⁵ C^v sakko. ¹⁶ C^s gacchasi. ¹⁷ C^s bahu. ¹⁸ C^s ānisaṃsāni. ¹⁹ C^s anāmatṭha. ²⁰ C^s pasanna. ²¹ C^v vikkiṇi-.

sāmīti¹“. Bodhisatto pi pacchato gamane bahū ānisaṃse addasa, evaṃ² hi³ assa ahoṣi: „purato⁴ gacchantā⁵ magge visamaṭṭhānaṃ samaṃ karissanti, ahaṃ tehi gatamaggena gamissāmi, purato gatehi balivaddehi pariṇatathaddhatīṇe⁶ khādite mama goṇā puna utṭhitāni⁷ madhuratiṇāni⁸ khādissanti⁹, gahitapannaṭṭhānato utṭhitaṃ manussānaṃ sūpeyyapaṇṇaṃ madhuraṃ bhavissati, anudake¹⁰ thāne¹¹ khaṇitvā ete udakaṃ uppādessanti, parehi¹² katesu āvātesu mayāṃ udakaṃ pivissāma, agghatthapanāṃ nāma manussānaṃ jīvitaṃ voropanasadisāṃ, ahaṃ pacchato gantvā etehi ṭhapitagghen¹³ eva¹⁴ bhaṇḍaṃ vikkīṇissāmīti“, atha so ettake ānisaṃse disvā „samma tvaṃ purato gacchā¹⁵“ 'ti āha. „Sādhu sammā“ 'ti bālasatthavāho sakatāni yojetvā nikkhanto anupubbenā¹⁶ manussāvāsāṃ atikkamitvā kantāramukhaṃ pāpuṇi. Kantāraṃ¹⁷ nāma corakantāraṃ vāḷakantāraṃ¹⁸ nirudakakantāraṃ¹⁹ amanussakantāraṃ appabhakkhakantāraṃ²⁰ ti pañca-vidhaṃ, tattha corehi adhiṭṭhito maggo corakantāraṃ nāma, sīhādīhi adhiṭṭhitamaggo vāḷakantāraṃ²¹ nāma, yattha nahāyitum vā pātum²² vā udakaṃ n' atthi idaṃ nirudakakantāraṃ²³ nāma, amanussādhiṭṭhitaṃ²⁴ amanussakantāraṃ nāma, mūlakhādaniyādivirahitaṃ²⁵ appabhakkhakantāraṃ nāma, imasmiṃ pañcavidhe kantāre taṃ kantāraṃ nirudakakantāraṃ²⁶ c' eva amanussakantāraṃ ca²⁷. Tasmā so satthavāhaputto sakatesu mahanta-mahantacāṭiyo²⁸ ṭhapetvā²⁹ udakassa pūrāpetvā satthiyojanikaṃ kantāraṃ paṭipajji. Ath' assa kantāramajjhaṃ gatakāle³⁰ kantāre adhivatthayakkho „imehi gahitaudakaṃ chaḍḍāpetvā³¹ dubbale katvā sabbe va ne³² khādissāmīti“. sabbasetataruṇabalivadda-

¹ C^s adds āha. ² C^s evaṃ. ³ C^s omits hi. ⁴ C^s ete purato. ⁵ C^v gacchanto. ⁶ C^v paritthaddhatīṇe. ⁷ C^k puṇa utṭhitāni. ⁸ C^k omits madhura. ⁹ C^k khāyissanti. ¹⁰ C^k C^v anūdake. ¹¹ C^s adds āvātaṃ. ¹² C^k C^v paresuhi. ¹³ C^k ṭhapitaggho, C^v ṭhapitaggha. ¹⁴ C^s gacchāhi. ¹⁵ C^s anupubbo. ¹⁶ C^s kantāraṃ corrected to kantāra. ¹⁷ C^k vāla-. ¹⁸ C^s C^v nirūdaka-. ¹⁹ C^k -kantāraṃ. ²⁰ C^s pivitum. ²¹ C^s amanussehi adhiṭṭhitam. ²² C^k C^v -khādaniyā-. ²³ C^k ceva. ²⁴ C^s mahantamahantā-. ²⁵ C^s ṭhapāpetvā. ²⁶ C^k kantāramajjhakāle. ²⁷ C^k C^v chaḍḍāpetvā. ²⁸ C^s sabbe jane.

yuttañ¹ manoraman² yānakam³ māpetvā⁴ dhanukalāpaphalakā-
vudhahatthehi⁵ dasahi dvādasahi amanussehi⁶ parivuto uppala-
kumudāni pīlandhitvā⁷ allasīso allavattho issarāpuriso viya
tasmiñ yānake nisīditvā⁸ kaddamamakkhitehi⁹ cakkehi paṭipa-
tham¹⁰ agamāsi. Parivāramanussāpi¹¹ ssa purato ca¹² pacchato ca
gacchantā allakesā allavatthā uppalakumudamālā¹³ pīlandhitvā¹⁴
padumapūṇḍarikakalāpe gahetvā¹⁵ bhisamuḷālāni¹⁶ khādantā uda-
kabindūhi c¹⁷ eva kalalena ca paggharantena agamanisu. Sat-
thavāhā ca nāma yadā dhuravāto vāyati¹⁸ tadā yānake nisī-
ditvā upatthākaparivutā¹⁹ rajam²⁰ parivātantā purato gacchanti,
yadā pacchato²¹ vāyati tadā ten²² eva pūṇḍarīyena pacchato gac-
chanti, tadā pana dhuravāto ahosi²³, nāma so satthavāhaputto
purato agamāsi. Yakkho tam²⁴ āgacchantam²⁵ disvā attano yā-
nakam²⁶ maggā okkametvā²⁷ „kham²⁸ gacchathā“²⁹ ti tena saddhim³⁰
paṭisanthāram³¹ akāsi. Satthavāho pi attano yānakam³² maggā
okkamāpetvā³³ sakaṭṭānam³⁴ gamanokāsam³⁵ datvā ekamantañ
ṭhito³⁶ tam³⁷ yakkham³⁸ avoca: „bho, amhe tāva Bārāṇasito
āgacchāma, tumhe pana uppalakumudāni pīlandhitvā paduma-
pūṇḍarikahatthā bhisamuḷālāni³⁹ khādantā kaddamamakkhitā⁴⁰
udakabindūhi paggharantehi āgacchatha, kiñ⁴¹ nu kho tumhehi⁴²
āgatamagge devo vassati uppalādisaṇchannāni⁴³ sarāni atthīti“
pucchi. Yakkho tassa katham⁴⁴ sutvā „samma, kiñ nām⁴⁵ etañ
kathesi, esā nīlavanarāji paññāyati⁴⁶, tato paṭṭhāya sakalam⁴⁷
araññam⁴⁸ ekodakam⁴⁹, nibaddham⁵⁰ vassati, kandarā pūrā, tasmiñ
tasmiñ⁵¹ ṭhāne padumādisaṇchannāni⁵² sarānīti⁵³“ vatvā paṭipāṭiyā

¹ C^s sabbasetam-. ² C^s adds udakakalalamakkhitehi. ³ C^s -vudhadhiatthehi. ⁴ C^s
pīlandhitvā. ⁵ C^k -makkhite, C^v -makkhite corrected to -makkhitehi. ⁶ C^k
-mulāni, C^s -mūlāni corrected to -mūlālāni. ⁷ C^s yadādhuravāto purato vāyati, C^s
yadā purato vāto vāyati. ⁸ C^s adds vāto. ⁹ C^s tadā pana purato vāto ahosi, C^v
tadā pana dhuravāto purato ahosi. ¹⁰ C^k C^v okkamitvā, ¹¹ C^s okkametvā. ¹² C^k
yam. ¹³ C^k -mūlālāni corrected to -mūlāni, C^s -mūlāni corrected to -mulālāni.
¹⁴ C^s khādantā ca udakakalalamakkhitā. ¹⁵ C^s kiñ. ¹⁶ C^k C^v tumhe. ¹⁷ C^s
uppalasañch- corrected to uppalādisaṇch-. ¹⁸ C^k paññāyati. ¹⁹ C^s adds devo.
²⁰ C^k C^v -pūrāya tasmiñ tasmiñ, C^s -pūrā yasmīñ. ²¹ C^s padumasañch-.
²² C^s sarāni atthīti.

gacchantesu sakātesu „imāni sakatāni ādāya kahaṃ gacchathā“
 'ti puechi. „Asukaṃ janapadaṃ nāmā“ 'ti. „Imasmiṃ ca
 imasmiṃ ca sakāte kiṃ nāma bhaṇḍaṃ“ ti. „Asukaṃ ca asukaṃ
 cā“ 'ti. „Pacchato āgacchantāni sakatāni ativiya garukaṃ
 hutvā āgacchati, etasmiṃ kiṃ bhaṇḍaṃ“ ti. „Udakaṃ etthā“
 'ti. „Parato tāva udakaṃ ānentehi¹ vo manāpaṃ² kataṃ, ito
 paṭṭhāya paṇa³ udakena kiccaṃ n' atthi, purato bahū⁴ udakaṃ,
 cāṭiyo⁵ bhinditvā udakaṃ chaḍḍetvā⁶ sukhena gacchathā“ 'ti
 āha, evaṃ ca pana vatvā „tumhe gacchatha, amhākaṃ papañco
 hotīti“ thokaṃ gantvā tesāṃ adassanaṃ patvā attano yakkha-
 nagaram eva agamāsi. So pi kho⁷ bālasatthavāho attano bāla-
 tāya yakkhassa vacanaṃ gahetvā cāṭiyo bhindāpetvā pasata-
 mattaṃ⁸ pi udakaṃ anavasesetvā sabbaṃ chaḍḍhetvā⁹ sakatāni
 pājāpesi¹⁰. Purato appamattakam pi udakaṃ nāhosi. Manussā
 pāṇiyam¹¹ alabhantā kilamimsu. Te yāva suriyass' atthagamaṇā¹²
 gantvā sakatāni mocetvā parivattakena tṭhapetvā goṇe cakkesu
 bandhiṃsu. N' eva goṇānaṃ udakaṃ¹³ ahosi na manussānaṃ
 yāgubhattaṃ vā¹⁴. Dubbalamanussā tattha tattha nipajjītvā
 sayimsu. Rattibhāgasamanantare yakkhā yakkhanagara to āgantvā
 sabbe pi goṇe ca manusse ca jīvitaṃ kkhayaṃ pāpetvā maṃsaṃ
 khāditvā atṭhinaṃ avasesetvā agamaṃsu¹⁵. Evaṃ ekaṃ bāla-
 satthavāhaputtaṃ nissāya sabbe te vināsaṃ pāpuṇṇimsu, hat-
 thatṭhikādīni¹⁶ disāvidisāvippakiṇṇāni¹⁷ ahesuṃ, pañca sakata-
 satāni yathāpūritāṃ eva atṭhaṃsu. Bodhisatto pi kho bāla-
 satthavāhaputtassa nikkhantadivasato māsaddhamāsaṃ vītina-
 metvā pañcahi sakatasatehi nagarā nikkhamma anupubbena
 kantāramukhaṃ pāpuṇi. So tattha udakacāṭiyo pūretvā bahū
 udakaṃ ādāya khandhāvāre bheriṃ¹⁷ carāpetvā manusse sanni-

¹ C^s āharantehi. ² C^s amanāpaṃ. ³ C^s bahu. ⁴ C^s udakacāṭiyo. ⁵ C^v chaḍ-
 dhetvā. ⁶ C^s omits kho. ⁷ C^s -mattaṃ. ⁸ C^s chaḍḍāpetvā. ⁹ C^k C^v pājāpesi.
¹⁰ C^k pāṇiyam. ¹¹ C^s suriyatthagamaṇā. ¹² C^s adds vā yāgubhattaṃ vā.
¹³ C^s omits yāgubhattaṃ vā. ¹⁴ C^s agamimsu. ¹⁵ C^s adds pi. ¹⁶ C^s disāvi-
 disāsu vippak-. ¹⁷ C^s bheriṃ.

pātetvā evam āha: „maṃ anāpucchitvā pasatamattam pi udakaṃ mā valañjayittha, kantāre visarukkā nāma honti, pattarā vā pupphaṃ vā phalaṃ vā tumhehi pure¹ akhāditapubbaṃ maṃ anāpucchitvā mā khāditthā“² 'ti evaṃ manussānaṃ ovādaṃ datvā pañcahi sakatasatehi kantāraṃ paṭipajji. Tasmīṃ kantāramajjhaṃ sampatte so yakkho purimanayen' eva Bodhisattassa paṭipathe attānaṃ dassesi. Bodhisatto taṃ disvā va aññāsi³: „imasmiṃ kantāre udakaṃ n' atthi, nirūdakakantāro⁴ nāma⁵ esa, ayaṃ ca nibbhayo rattanetto, chāyāpi 'ssa na paññāyati⁶, nissamsayaṃ iminā purato gato bālasatthavāhaputto sabbhaṃ udakaṃ chaddāpetvā⁷ kilametvā sapariso khādito bhavissati, mayhaṃ pana paṇḍitabhāvaṃ upāyakosallaṃ na jānāti, maññe⁸ ti. Tato naṃ āha: „gacchatha tumhe, mayaṃ vāṇijā⁹ nāma, aññaṃ¹⁰ udakaṃ adisvā gahitaudakaṃ¹¹ na chaddema, diṭṭhatthāne pana¹² chaddetvā sakatāni sallahukāni katvā gamissāma¹³“ 'ti. Yakkho thokaṃ gantvā adassanaṃ upagamma attano yakkhanagaram eva gato. Yakkhe pana gate manussā Bodhisattaṃ āhaṃsu: „ayya, ete manussā 'esā nīlavanarāji paññāyati, tato paṭṭhāya devo nibaddhaṃ vassatīti¹⁴ vatvā uppalakumudamālāmālino¹⁵ padumapuṇḍarīkakalāpe ādāya bhisa-mulālaṃ¹⁶ khādantā allavatthā allasīsā udakabindūhi paggharantehi āgatā, udakaṃ chaddetvā lahukehi sakatehi khippaṃ gacchāma¹⁷“ 'ti. Bodhisatto tesāṃ vacanaṃ¹⁸ sutvā sakatāni thapāpetvā sabbamanusse¹⁹ sannipātāpetvā „tumhehi 'imasmiṃ kantāre saro vā pokkharāṇi²⁰ vā atthīti²¹ kassaci sutapubbaṃ²² ti pucchi. „Na ayyā sutapubbaṃ ti²³, nirūdakakantāro²⁴ nāma eso²⁵“ ti. „Idāni ekacce manussā 'etāya nīlavanarājiyā parato devo vassatīti²⁶ vadanti, vuṭṭhivāto nāma kittakaṃ

¹ C^v pure. ² C^k aññāsi. ³ so all three MSS. ⁴ C^k paññāyati. ⁵ C^k C^v chaddāpetvā. ⁶ C^k vāṇijā, C^s vāṇijjā. ⁷ C^k aññaṃ. ⁸ C^s gahitaṃ-. ⁹ C^s omits pana. ¹⁰ C^s -mālāmālino. ¹¹ C^k -mulālaṃ, C^s -mūlāni corrected to -mūlālāni. ¹² C^s kathaṃ. ¹³ C^s sabbe-. ¹⁴ C^k C^s -ni. ¹⁵ C^v sutapubbanti corrected to sutapubbaṃ. ¹⁶ C^s nāmeso.

thānaṃ vāyatīti¹. „Yojanamattaṃ ayyā“² ti. „Kacci pana vo ekassāpi sarīre³ vuṭṭhivāto paharatīti“. „N⁴ atthi ayyā“⁵ ti. „Meghasisaṃ nāma kittake thāne paññāyatīti⁶“. „Yojanamatte⁷ ayyā“⁸ ti. „Atthi pana vo kenaci ekam pi meghasisaṃ diṭṭhan“⁹ ti. „N¹⁰ atthi ayyā“¹¹ ti. „Vijjullatā nāma kittake thāne paññāyatīti¹²“. „CatupañcayoJane ayyā“¹³ ti. „Atthi pana vo kenaci vijjullatobhāso diṭṭho“¹⁴ ti. „N¹⁵ atthi ayyā“¹⁶ ti. „Meghasaddo nāma kittake thāne sūyatīti¹⁷“. „Ekadviojana-matte ayyā“¹⁸ ti. „Atthi pana vo kenaci meghasaddo suto“¹⁹ ti. „N²⁰ atthi ayyā“²¹ ti. „Na ete²² manussā, yakkhā ete, amhe udakaṃ chaḍḍāpetvā dubbale²³ katvā ‘khādissāmā’²⁴ ti āgatā bhavissanti, purato gato bālasatthavāhaputtō na upāyakusalo, addhā so etehi udakaṃ chaḍḍāpetvā kilametvā khādito bhavissati, pañca sakaṭasatāni yathāpūritān²⁵ eva thitāni²⁶ bhavissanti, ajja mayaṃ tāni passissāma, pasatamattam pi udakaṃ achāḍḍetvā sīghasīghaṃ²⁷ pājethā²⁸“²⁹ ti pājāpesi. So gacchanto yathāpūritān³⁰ eva pañca sakaṭasatāni goṇamanussānaṃ³¹ ca hatthathikādīni disāsu³² vippakinnāni disvā sakaṭāni mocāpetvā sakaṭaparivattakena khandhāvāraṃ bandhāpetvā kālass³³ eva³⁴ manusse ca goṇe ca sāyamāsabhattaṃ bhojāpetva manus-sānaṃ majjhe goṇe nipajjāpetvā sayam balanāyake gahetvā khaggahattho tiyāmarattim ārakkhaṃ gahetvā thitako va aruṇaṃ utthāpesi. Punadivase pāto va sabbakiccāni niṭṭhāpetvā goṇe bhojetvā³⁵ dubbalasakaṭāni chāḍḍetvā thirāni gāhāpetvā appagghaṃ bhaṇḍaṃ chaḍḍāpetvā³⁶ mahagghaṃ³⁷ āropetvā yathādhīppetam³⁸ thānaṃ gantvā dviguṇatiguṇena³⁹ mūlena bhaṇḍaṃ vikkinitvā sabbaṃ⁴⁰ parisam ādāya puna attano nagaram eva agamāsi.

¹ C^s sarīraṃ. ² C^k paññāyatīti. ³ C^s tiyojanamatte. ⁴ C^s sūyatīti. ⁵ C^s

-matte sūyatīti. ⁶ C^s ete na. ⁷ C^k C^v dubbalaṃ. ⁸ C^k C^v thitā. ⁹ C^s sīghaṃ.

¹⁰ C^k pājethā. ¹¹ C^k goṇamanu-. ¹² C^v disāvidisāsu. ¹³ C^k sakalasēva.

C^s sakālasēva corrected to sakalasēva. ¹⁴ C^s bhojāpetvā. ¹⁵ C^k chaḍḍāpetvā.

¹⁶ C^s adda bhaṇḍaṃ. ¹⁷ C^s -ppetā. ¹⁸ C^k diguṇa-. ¹⁹ C^s sabba.

Satthā imaṃ kathaṃ kathetvā „evam gahapati pubbe takka-gāhagāhino mahāvīnāsaṃ pattā, apanṇakagāhino¹ pana amanussānaṃ hatthato muñcitvā sotthinā icchitaṭṭhānaṃ gantvā puna sakatṭhānaṃ eva paccāgamiṃsū²“ ti dve pi vatthūni ghaṭetvā imissā³ apanṇa-kadhammadesanāya⁴ abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Apanṇakaṃ ṭhānaṃ eke dutiyaṃ ālu takkikā,
etad aññāya medhāvī taṃ gaṇhe yad apanṇakaṃ ti⁵. 1.

Tattha apanṇakaṃ ti ekaṃsikaṃ aviruddhaṃ niyyānikaṃ, ṭhānaṃ ti kāraṇaṃ, kāraṇaṃ hi yasmā tadāyattavuttitāya phalaṃ tiṭṭhati nāma tasmā ṭhānaṃ ti vuccati, „ṭhānaṃ ca ṭhānato aṭṭhānaṃ ca aṭṭhānato“ ti ādisu c' assa payogo veditabbo, iti apanṇakaṃ ṭhānaṃ⁶ ti padadvayenāpi⁷ ekantahitasukhā-vahattā⁸ paṇḍitehi paṭipannaṃ ekaṃsika-kāraṇaṃ aviruddhakāraṇaṃ niyyānika-kāraṇaṃ⁹ idan ti dīpeti, ayaṃ ettha saṃkhepo, pabbhedato pana tīpi saraṇā-gamanāni pañca sīlāni dasa sīlāni pātimokkhasaṃvaro indriyasāṃvaro ājīva-pārisuddhi paccayaapaṭisevanāṃ sabbam¹⁰ pi catupārisuddhisīlaṃ indriyesu guttadvārataḥ bhojane mattaññutā¹¹ jāgariyaṇuyogo jhānaṃ¹² vipassana abhiññā samāpatti ariyamaggo ariyaphalaṃ sabbam p' etaṃ apanṇakapaṭṭhānaṃ apanṇakapaṭipadā niyyānikapaṭipadā¹³ ti attho, yasmā ca pana niyyānikapaṭipadāya etaṃ nāmaṃ tasmā yeva Bhagavā apanṇakapaṭipadaṃ desento¹⁴ imaṃ suttaṃ āha: „Tīhi bhikkhave dhammehi samannāgato bhikkhu apanṇakapaṭipadaṃ paṭipanno hoti, yoniso¹⁵ c' assa āradhho hoti āsavānaṃ khayāya, katamehi tīhi: idha bhikkhave bhikkhu¹⁶ indriyesu guttadvāro hoti, bhojane mattaññū¹⁷ hoti, jāgariyaṃ anuyutto hoti, kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti: idha bhikkhave bhikkhu cakkhunā rūpaṃ disvā na nimittaggāhī¹⁸ hoti -pe- evaṃ kho bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti, kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññū¹⁹ hoti: idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṃkhā yoniso āhāraṃ āhareti²⁰ n' eva davāya na madāya -pe- evaṃ kho bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññū²¹ hoti, kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu²² jāgariyaṃ anuyutto hoti: idha bhikkhave bhikkhu divasaṃ caṃkamaṇaṃ nisajjāya -pe- evaṃ kho bhikkhave bhikkhu jāgariyaṃ anuyutto hoti²³, imasmiṃ²⁴ cāpi sutte tayo va dhammā vuttā, ayaṃ pana apanṇakapaṭipadā yāva arahattaphalaṃ labbhat²⁵

¹ C^s apanṇakagāhagāhino. ² C^k C^v pacchā-, C^s pacchā- corrected to paccā-

³ C^s imissāya. ⁴ C^k -dhammaṃdesanāya. ⁵ C^s taṃ gaṇheyya apanṇakaṃ corrected, as it appears, to -dapanṇakaṃ. ⁶ C^k apanṇakapaṭṭhānaṃ, C^v apanṇakapaṭṭhānaṃ corrected to apanṇakaṃ ṭhānaṃ. ⁷ C^k C^v add yaṃ. ⁸ C^k -vahanta, C^v -vahantā.

⁹ C^v niyyānika-. ¹⁰ C^s sabbam. ¹¹ C^k mattaññutā, C^v mattaññutā, C^s mattaññutā.

¹² C^s jhāna. ¹³ C^s niyyānika- corrected to niyyānikā. ¹⁴ C^s dassento. ¹⁵ C^s viriy.

¹⁶ C^k C^v bhikkhū. ¹⁷ C^k mattaññū, C^v mattaññū. ¹⁸ C^k -ggāhi. ¹⁹ C^v mattaññū.

²⁰ so all three MSS. ²¹ C^k C^v mattaññū. ²² C^v bhikkhū. ²³ C^k C^s imasmiṃ.

eva, tattha arahattaphalam¹ pi phalasamāpattivihārassa c' eva anupādāpari-
 nibbānassa ca paṭipadāy' eva nāma² hoti, eke ti ekacce paṇḍitamanussā, tattha
 kiñc' āpi asukā nāma³ 'ti niyamo n' atthi, idam pana sapaṇisa⁴ Bodhisattam
 yeva sandhāya vuttan ti vedittabbam; duttiya⁵ āhu takkikā ti, duttiya⁶ ti
 paṭhamato apanṇakapāṭhānato niyyānikakāraṇato⁷ duttiya⁸ takkagāhākāraṇa⁹
 aniyyānikakāraṇa¹⁰, āhu takkikā ti ettha pana saddhiṃ purimāpadena ayaṃ
 yojanā: apanṇakapāṭhāna¹¹ aviruddhakāraṇa¹² niyyānikakāraṇa¹³ eke¹⁴ bodhisatta-
 pamukhā paṇḍitamanussā gaṇhiṃsu, ye pana bālasatthavāhaputtapamukhā¹⁵
 takkikā āhu te duttiya¹⁶ sūparādha¹⁷ anekānisikapāṭhāna¹⁸ aniyyānikakāraṇa¹⁹
 aggahesuṃ, tesu ye apanṇakapāṭhāna²⁰ aggahesuṃ te sukkapaṭipada²¹ paṭipannā²²,
 ye duttiya²³ „purato bhavitabbaṃ udakenā“²⁴ 'ti takkagāhasaṃkhātā²⁵ aniyyānika-
 kāraṇa²⁶ aggahesuṃ te kaṇhapāṭipada²⁷ paṭipannā, tattha sukkapaṭipadā aparī-
 hānapāṭipadā kaṇhapāṭipadā pariḥānapāṭipadā, tasmā ye sukkapaṭipada²⁸ paṭi-
 pannā te aparīhānā sotthibhāva²⁹ patta ye pana kaṇhapāṭipada³⁰ paṭipannā
 te pariḥānā anayavyasana³¹ āpannā ti; imam atthaṃ Bhagavā Anāthapiṇḍikassa
 gaḥapatino vatvā³² uttarim idam āha: Etad aṇṇāya³³ medhāvi taṃ gaṇhe
 yad apanṇakan³⁴ ti, tattha etad aṇṇāya³⁵ mādhamā³⁶ medhā³⁷ ti³⁸ lad-
 dhanāmāya visuddhāya uttamāya paṇṇāya³⁹ samannāgato kulaputto, etaṃ⁴⁰
 apanṇaka⁴¹ c' eva apanṇake cā⁴² 'ti dvīsu atakkagāhatakkagāhasaṃkhātesu thānesu
 gaṇadosaṃ vuddhihānā⁴³ atthānattha⁴⁴ nītvā ti attho, taṃ gaṇhe yad apan-
 ṇakan⁴⁵ ti yaṃ apanṇaka⁴⁶ ekānisikasukkapāṭipadāparīhāniyapaṭipadāsaṃ-
 khātā⁴⁷ niyyānikakāraṇa⁴⁸ tad eva gaṇheyya, kasmā: ekānisikādiḥāvato yeva,
 itaraṃ pana⁴⁹ na gaṇheyya, kasmā: anekānisikādiḥāvato yeva, ayaṃ hi⁵⁰
 apanṇakapaṭipadā nāma sabbesaṃ⁵¹ Buddhapacceka⁵² buddhabuddhaputtānaṃ
 paṭipadā, sabbabuddhā hi apanṇakapaṭipadāya⁵³ eva⁵⁴ thatvā dāhena viriyena
 pāramiyo pūretvā bodhitale Buddhā nāma honti, Pacceka⁵⁵ buddhā pacceka⁵⁶ bodhiṃ
 uppādentī, Buddhaputtā sāvakapāramiṇāna⁵⁷ paṭivijjhanti.

Iti Bhagavā tesāṃ upāsakānaṃ „tisso kusalasampattiyo“⁵⁸ cha
 kāmasagge Brahmāloka⁵⁹ sampattiyo ca datvā⁶⁰ pariyoṣāne arahatta-

¹ C^s -phalaṃ. ² C^k C^s nāma. ³ C^v sapaṇisa corrected to sapaṇisa. ⁴ C^k
 -karaṇato. ⁵ C^k C^v -karaṇaṃ, C^s takkagāhākāraṇaṃ. ⁶ C^k C^v -kāraṇā. ⁷ C^k
 -karaṇaṃ. ⁸ C^k ete. ⁹ C^s -vāhapamukhā. ¹⁰ C^k -kāraṇā. ¹¹ C^k paṭipanno.
¹² C^k vatthā. ¹³ C^k aṇṇāya. ¹⁴ C^k gaṇheyyadapaṇṇakan, C^s gaṇheyyaapaṇṇakaṃ
 corrected, as it appears, to -dapaṇṇakan. ¹⁵ C^k medhāya. ¹⁶ C^k paṇṇāya.
¹⁷ C^v ekāni. ¹⁸ C^k apanṇakaṃceva-, C^v apanṇakaṃceva sapaṇṇake cā corrected
 to -sapaṇṇakaṃcā, C^s apanṇakaṃ ceva apanṇaṃcā corrected to -apaṇṇake ca
 (in a note appaṇṇakāpanṇaṃcā). ¹⁹ C^k taṃ gaṇheyyadapaṇṇakan, C^s taṃ gaṇ-
 heyya apanṇakan. ²⁰ C^k omits pana. ²¹ C^s omits hi. ²² C^k C^v sabbesam.
²³ C^k apanṇakapaṭipadāya ceva, C^s -paṭipadāyaveva. ²⁴ C^k -pāramiṇāna, C^v
 -pāramiyoṇāna. ²⁵ C^v kulasampattiyo. ²⁶ C^s datvā.

maggaḍāyikā apanṇakapaṭipadā nāma catusu¹ apāyesu² pañcasu ca³ nīcakulesu nibbattidāyikā sapannakapaṭipadā⁴ nāmā⁵ "ti imāṃ apanṇakadhammadesanaṃ dassetvā upari cattāri saccāni soḷasaḥi ākārehi pakāsesi. Saccapariyosāne sabbe pi te pañcasatā upāsakā sotāpatti-phale patitṭhahiṃsu.

Satthā imāṃ dhammadesanaṃ āharitvā⁶ dassetvā dve vatthūni ka-thetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānetvā dassesi: „Tasmiṃ samaye bhālasatthavāhaputto Devadatto ahoṣi, tassa paṇḍita-Devadatta-parisā va⁷, paṇḍitasatthavāhaputtapaṇḍita-parisā Buddhapari-sā, paṇḍita-satthavāhaputto pana aham eva ahoṣi⁸“ ti desanaṃ niṭṭhapesi. Apanṇakajātakaṃ.

2. Vaṇṇupathajātaka.

Akilāsuno ti. Imāṃ dhammadesanaṃ Bhagavā Sāvatthiyaṃ viharanto kathesi. Kam ārabbhā⁹ ti. Ekaṃ ossaṭṭhaviṇṇaṃ bhikkhū. Tathāgate kira Sāvatthiyaṃ viharante eko sāvattthi-vāsi¹⁰ kulaputto Jetavanaṃ gantvā Satthu santike dhammadesanaṃ sutvā pasannacitto kāmesu ādīnavaṃ¹¹ disvā pabbajitvā upasampadāya pañcavassiko hutvā dve mātikā uggaṇhitvā vipassanācāraṃ sikkhitvā Satthu santike attano cītaruciyaṃ kammaṭṭhānaṃ gahetvā ekaṃ araṇṇaṃ¹² pavisitvā vassaṃ upagantvā temāsāṃ vāyamanto obhāsamattaṃ vā nimittamattaṃ vā uppādetuṃ nāsakkhi. Ath' assa etad ahoṣi: „Satthārā cattāro puggalā kathitā, tesu mayā padaparamena bhavitabbaṃ, n' atthi maññe¹³ mayhaṃ imasmiṃ attabhāve maggo¹⁴ vā phalaṃ vā, kiṃ karissāmi araṇṇavāseṇa¹⁵, Satthu santikaṃ¹⁶ gantvā rūpaggappattaṃ Buddhasarīraṃ olokeno madhuradhammadesanaṃ suṇanto viharissāmi¹⁷“ puna Jetavanaṃ eva paccāgamāsi. Atha naṃ sandiṭṭhā sambhattā āhaṃsu: „āvuso, tvaṃ Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā 'samaṇadhammaṃ karissāmi¹⁸' gato, idāni pana āgantvā saṃgaṇikāya abhiramamāno carasi, kiṃ nu kho te pabbajitakiccaṃ matthakaṃ pattāṃ, appaṭisaṇḍhiko jāto sīti¹⁹.“ „āvuso ahaṃ maggaṃ vā phalaṃ vā alaṃhitvā 'abhabbapuggalena mayā bhavitabbaṃ' ti viriyaṃ ossajitvā āgato 'mhitī²⁰.“ „Akāraṇaṃ²¹ te āvuso kataṃ dāha-viriyassa Satthu sāsane pabbajitvā viriyaṃ ossajantaṃ, ehi Tathāga-

¹ so all three MSS. ² C^v pāyesu. ³ C^s omits ca. ⁴ C^k sappannaka-. ⁵ C^v omits āharitvā. ⁶ C^v omits va. ⁷ C^k C^v sāvattthivāsi. ⁸ C^k C^s ādīnavaṃ-. ⁹ C^k C^v araṇṇaṃ. ¹⁰ C^k C^v maññe. ¹¹ C^k magge, C^s maggaṃ. ¹² C^k C^v araṇṇa-. ¹³ C^k santikā. ¹⁴ C^v akaraṇaṃ.

tassa taṃ dassāma¹ 'ti taṃ ādāya Satthu santikaṃ agamaṃsu. Satthā disvā evaṃ āha: „bhikkhave, tumhe etaṃ bhikkhuṃ aniccha-mānaṃ ādāya āgatā, kiṃ kataṃ iminā“ ti. „Bhante ayaṃ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā samaṇadhammaṃ karonto viriyaṃ ossajitvā āgato“ ti. Atha naṃ Satthā āha: „saccaṃ kira tayā bhikkhu viriyaṃ ossaṭṭhaṃ“. „Saccaṃ Bhagavā“ ti.- „Kiṃ pana tvaṃ bhikkhu evarūpe sāsane pabbajitvā appiecho ti vā santuṭṭho ti vā pavivitto ti vā āraddhaviriyo ti vā¹ evaṃ attānaṃ ajānāpetvā ossaṭṭha-viriyo bhikkhū ti jānāpesi, nanu tvaṃ pubbe viriyavā ahoṣi, tayā ekena kataviriyaṃ nissāya marukantāre² pañcasu sakatasatesu manussā ca goṇā ca pāṇiyaṃ³ labhitvā sukhitā jātā, idāni kasmā viriyaṃ ossajasīti“. So bhikkhu ettakena upatthambhito ahoṣi. Taṃ pana kathaṃ sutvā bhikkhū⁴ Bhagavantaṃ yācimsu: „bhante idāni iminā bhikkhunā viriyassa ossaṭṭhabhāvo amhākaṃ pākato, pubbe pana etassa ekassa viriyaṃ nissāya marukantāre goṇamanussānaṃ pāṇiyaṃ⁵ labhitvā sukhītabhāvo paṭicchanno tumhākaṃ sabbaññūtañāṇass⁶ eva⁷ pākato, amhākaṃ p⁸ etaṃ kāraṇaṃ kathethā“ ti. „Tena hi bhikkhave suṇāthā“ ti Bhagavā tesāṃ bhikkhūnaṃ satuppādaṃ janetvā bhavan-tarena paṭicchannakāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atite Kāsiratthe Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhiṃ gahetvā vayappatto pañcahi sakatasatehi vaṇijjaṃ karonto vicarati. So ekadā satṭhiyojanikaṃ marukantāraṃ paṭipajji. Tasmaṃ kantāre sukhumavālikā muṭṭhinā gahitā hatthe na tiṭṭhati, suriyuggamanato paṭṭhāya aṅgārārāsi viya unhā hoti, na sakkā akkamituṃ, tasmā taṃ paṭipajjantā dārūdakatelataṇḍulādīni sakatehi ādāya rattim eva gantvā aruṇuggamane⁹ sakatāni parivattaṃ⁷ katvā matthake maṇḍapaṃ kāretvā kālāss⁸ eva⁹ āhāra-kiccaṃ niṭṭhapetvā chāyāya hisinnā divasaṃ khepetvā atthaṃ gate suriye sāyamaṣaṃ bhuñjitvā bhūmiyā sītālāya jātāya sakatāni yojetvā gacchanti, samuddagamanasadisam eva gamanaṃ hoti, thalanīyāma⁹ nāma laddhuṃ vaṭṭati, so tāra-

¹ C^k vā ti. ² C^k marū-. ³ C^v pāṇiyaṃ. ⁴ C^k bhikkhu. ⁵ C^s C^v sabbaññūta-.

⁶ C^k aruṇugg-. ⁷ C^s parivattakam. ⁸ C^s sakalasseva corrected to kālasseva.

⁹ C^k -niyyāma⁹, C^v phalanīyāma⁹.

kasaññāya¹ sattham tāreti². So pi satthavāho tasmiñ kāle
 iminā va niyāmena³ tam kantāram gacchanto ekūnasatthiyojanāni
 gantvā „idāni ekaratten⁴ eva marukantārā nikkhamanāni bhavis-
 satīti“ sāyamāsāni bhuñjitvā sabbam dārūdakañi khetvā sakatāni
 yojtvā pāyāsi. Niyāmako⁴ purimasakate āsandiñ santharāpetvā
 ākāse tārakā⁵ olokento „ito pājethā“⁶ „ti vadamāno nipajji. So
 dīgham addhānañ aniddāyanabhāvena kilanto niddam okkami,
 gone⁷ nivattitvā⁸ āgataṃaggam eva gaṇhante na aññāsi⁹. Goṇā¹⁰
 sabbarattim āgamaṃsu. Niyāmako⁴ aruṇuggamanavelāya¹¹ pa-
 buddho nakkhattam oloketvā „sakatāni nivattetha¹² nivattetha“
 „ti āha. Sakatāni nivattetvā paṭipātini karontānañ yeva aruṇo
 uggamano¹³. Manussā „hiyyo amhākañ nivittakhandhāvā-
 ratthānam ev⁴ etañ, dārūdakañ pi no¹⁴ khīnañ¹⁵, idāni ‘mhā
 natthā“ ti sakatāni mocetvā parivattakena ṭhapetvā matthake
 maṇḍapañ katvā attano attano sakataṃsa heṭṭhā anusocantā
 nipajjimsu. Bodhisatto „mayi viriyañ ossajante¹⁶ sabbe vinas-
 sissantīti“ pāto sītalavelāyam eva āhiṇḍanto ekañ dabbatīṇa-
 gacchañ disvā „imāni tiṇāni heṭṭhā udakasinehena utthitāni
 bhavissantīti“ cintetvā kuddālañ gāhāpetvā¹⁷ tam padesañ
 khaṇāpesi. Satthiḥhatthāṇaṃ khaṇimsu. Ettakañ ṭhānañ
 khañitvā paharantānañ kuddālo heṭṭhā pāsāṇe paṭihaññi¹⁸, pa-
 haṭamatte sabbe viriyañ ossajimsu. Bodhisatto pana „imassa
 pāsānassa heṭṭhā udakena bhavitabban“ ti otaritvā pāsāṇe
 ṭhito onamitvā¹⁹ sotam odahitvā saddañ āvajjento heṭṭhā
 udakassa pavattanasaddañ sutvā uttaritvā cūlupatthākam āha:
 „tāta, tayā viriye ossatthe sabbe vinassissāma, tvañ viriyañ
 anossajitvā imañ ayakūtañ gahetvā āvātañ otaritvā etasmiñ
 pāsāṇe pahārañ dehīti²⁰“. So tassa vacanañ sampatichhitvā

¹ Ck C^v -saññāya. ² C^s tāresi. ³ Ck niyyāmena. ⁴ Ck C^v niyyāmako. ⁵ Ck
 kārakā. ⁶ C^v ito pājetha ito pājethā. ⁷ Ck C^v goṇo. ⁸ C^s nivattetvā. ⁹ Ck
 C^v aññāsi. ¹⁰ Ck goṇo. ¹¹ Ck aruṇugg-. ¹² C^s omits nivattetha. ¹³ uggato?
 C^v uggamato, C^s aruṇe uggamanato. ¹⁴ Ck no. ¹⁵ C^s khīnañ. ¹⁶ C^s ossajante.
¹⁷ Ck gāhāpetvā, C^s gāhañhāpetvā corrected to gañhāpetvā, C^v gahāpetvā corrected
 to gāhāpetvā. ¹⁸ Ck C^v -haññi. ¹⁹ C^v onamitvā. ²⁰ C^s adds āha.

sabbesu viriyaṃ ossajitvā ṭhitesu pi¹ viriyaṃ anossajanto otaritvā pāsāṇe pahāraṃ adāsi. Pāsāṇo majjhe bhijjitvā hetṭhā patitvā sotaṃ sannirumbhitvā² atṭhāsi. Tālakkhandhappamāṇā³ udakavattī⁴ uggañchi⁵. Sabbe pāṇiyaṃ pivitvā nahāyimsu. Atirekāni akkhayugādini phāletvā⁶ yāgubhattaṃ pacitvā bhuñjitvā⁷ goṇe ca bhojetvā suriye atthaṃ gate udakāvāṭasamīpe⁸ dhajam⁹ bandhitvā icchitaṭṭhānaṃ agamimsu. Te tattha bhaṇḍaṃ vikkinitvā dviguṇaṃ¹⁰ catugguṇaṃ bhogaṃ labhitvā attano vasaṇaṭṭhānaṃ eva agamimsu. Te tattha yāvātāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gatā. Bodhisatto pi dānādini puñṇāni¹¹ katvā yathākammam eva gato.

Sammāsambuddho imaṃ dhammadesanaṃ kathetvā abhisambuddho va imaṃ gāthaṃ kathesi:

Akilāsuno vaṇṇupathe¹² khaṇantā
udaṅgaṇe tattha papaṃ avindum.
evaṃ muni¹³ viriyabalūpapaṇṇo
akilāsu vinde hadayassa santin ti. 2.

Tattha akilāsuno ti nikkosajjā āraddhaviriya, vaṇṇupathe ti, vaṇṇu vuccati vālukā, vālukāmagge ti attho, khaṇantā ti bhūmiṃ khaṇamāṇā¹⁴, udaṅgaṇe ti, ettha uda iti nipāto, aṅgaṇe ti attho, maṇussānaṃ saṃcaraṇaṭṭhāne anāvate¹⁵ bhūmibhāge ti attho, tatthā ti tasmiṃ vaṇṇupathe, papaṃ avindun ti udakaṃ labhiṃsu, udakaṃ¹⁶ hi papiyānabhāvena¹⁷ papā ti vuccati, pavattaṃ¹⁸ vā āpaṃ papaṃ, mahodakaṃ ti attho; evaṃ ti opanāmapaṭipādanam¹⁹, muni²⁰ ti, monaṃ vuccati nāṇaṃ, kāyamoneyyādīsu²¹ vā aññātaraṃ²², tena samannāgatattā puggalo muniti²⁰ vuccati, so paṇ' esa agāriyamuni anagāriyamuni sekhamuni asekkhamuni paccekamuni munimuniti²³ anekavidho, tattha agāriyamunīti gihī āgataphalo viññātasāsaṇo²⁴, anagāriyamunīti tathārūpo va pabbajito, sekhamunīti sattasekhā, asekkhamunīti²⁵ khīṇāsavo, paccekamunīti paccekasambuddho, munimuniti sammāsambuddho, imasmiṃ paṇ' atthe sabba-

¹ C^s omits pi. ² C^s sannirumbhitvā. ³ C^s -ṇaṃ. ⁴ C^k C^v udakavaddhi, C^s -vattī corrected to -vaddhi. ⁵ C^s uggañchi. ⁶ C^k phāletvā. ⁷ C^v adds ṭhito. ⁸ C^k C^v udakāvāṭasamīpe. ⁹ C^k dhadham. ¹⁰ C^k C^v diguṇaṃ. ¹¹ C^k C^v puñṇāni. ¹² C^s vanna-. ¹³ C^k muṇi, C^v muni. ¹⁴ C^s khaṇantā. ¹⁵ C^v anāvate. ¹⁶ C^k C^v udakam. ¹⁷ C^s papiyana- corrected, as it appears, to pivana-. ¹⁸ C^s pavattaṃ corrected, as it appears, to pavattaṃ. ¹⁹ C^k -paṭipādanam. ²⁰ C^s muniti. ²¹ C^k C^v -moneyyādīsu. ²² C^k C^v aññātaraṃ. ²³ C^k munimuniti. ²⁴ C^v viññāta-. ²⁵ C^k -muniti.

saṃgāhikavasena¹ moneyyasamkhātāya paññāya² samannāgato muniti veditabbo, viriyabalūpapanno ti viriyena c' eva kāyabalañāṇabalena ca³ samannāgato, akilāsū ti nikkoṣajjo, kāmañ⁴ taco ca⁵ nahāru⁶ ca aṭṭhi⁷ ca avasussatu upasussatu⁸ sarīre maṃsalohitaṇ ti evaṃ vuttena caturāṅgasamannāgatena viriyena samannāgatattā analaso, vinde hadayassa santin ti cittassa pi hadayarūpassa pi sītalabhāvakaraneṇa santin ti saṃkham gataṃ jhānavipassanābhīññā-arahattamaggañāṇasamkhātāṃ⁹ ariyadhammaṃ vindati paṭilabhatīti attho. Bhagavatā hi: „dukkhaṃ bhikkhave kusīto viharati vokiṇṇo pāpakehi akusalehi dhammehi mahantaṃ ca sadatthaṃ parihāpeti, āradhaviṛiyo ca¹⁰ kho bhikkhave sukhāṃ viharati pavitto pāpakehi akusalehi dhammehi mahantaṃ ca sadatthaṃ paripūreti¹¹, na bhikkhave hīnena aggaṃsa paṭṭi¹² hoti¹³“ evaṃ anekehi suttehi kusitassa dukkhavihāro āradhaviṛiyassa sukhavihāro saṃvaṇṇito, idhāpi āradhaviṛiyassa akatābhīnivesassa¹⁴ vipassakassa viriyabalena adhigantabbhaṃ, tam eva sukhavihāraṃ dassento „evaṃ muni¹⁵ viriyabalūpapanno akilāso vinde hadayassa santin“ ti āha. Idam vuttaṃ hoti: „yathā te vāṇijā akilāsuno vaṇṇupathe¹⁶ khaṇantaṃ udakaṃ labhiṃsu evaṃ imasmim pi¹⁷ sāsaṇe akilāso hutvā vāyamamaṇo paṇḍito¹⁸ bhikkhu imaṃ jhānādibhedam hadayasantiṃ¹⁹ labhati, so tvaṃ bhikkhu pubbe udakamattassa atthāya viriyaṃ katvā idāni evarūpe maggaphalatthāya²⁰ niyyānikasāsaṇe kasmā viriyaṃ ossajasi²¹“.

Evaṃ imaṃ dhammadesanaṃ dassetvā cattāri saccāni pakāseṃ. Saccapariyosāṇe ossaṭṭhaviriyo bhikkhu aggaphale arahaṭṭhe paṭiṭṭhāsi.

Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānetvā dassesi: „Tasmim samaye viriyaṃ anossajitvā pāsāṇaṃ bhinditvā mahājanassa udakadāyako cūlūpaṭṭhako²² ayaṃ ossaṭṭhaviriyo bhikkhu ahoṣi, avasesapariṣā idāni Buddhapariṣā jātā, satthavāha-jetṭhako pana aham eva ahoṣin“ ti desanaṃ niṭṭhāpesi. Vaṇṇu-pathajātakaṃ²³.

3. Serivāṇijajātaka.

Idha ce hi naṃ virādhesīti. Imam²⁴ pi dhammadesanaṃ Bhagavā Sāvattiyaṃ viharanto ekaṃ ossaṭṭhaviriyaṃ eva bhikkhum ārabha kathesi. Tam hi purimanayen' eva bhikkhūhi ānītaṃ Satthā āha: „tvaṃ bhikkhu²⁵ evarūpe maggaphaladāyake

¹ Ck sabbāhikavasena. ² Ck Cv paññāya. ³ Cs viriyabalūpapanno ti kāyabalena ceva ñāṇabalena ca. ⁴ Ck kāmaṇ, Cv kāmaṇ corrected to kāmaṇ. ⁵ Ck omits ca. ⁶ Ck Cv nahāru. ⁷ Ck Cv aṭṭhi. ⁸ Cv omits upasussatu. ⁹ Ck Cv -bhīññā-. ¹⁰ Cv va. ¹¹ Ck pūreti. ¹² so all three MSS. ¹³ Cv akatābhīni-. ¹⁴ Cv muni. ¹⁵ Cs vanna-. ¹⁶ Cv hi. ¹⁷ Ck paṇḍite. ¹⁸ Ck Cv hadayassa santiṃ. ¹⁹ Cv magge-. ²⁰ Cs -ṭṭhake. ²¹ Ck Cv idam. ²² Ck bhikkhu tvaṃ.

sāsane pabbajitvā viriyam ossajanto satasahassagghanikāya¹ kañ-
canapātiyā parihīno Serivavāṇijo² viya ciraṃ socissasīti³. Bhikkhū
tassa atthassāvibhāvattam⁴ Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavan-
tarena paṭicchannam kāraṇam pākātam akāsi:

Atite ito pañcame kappe Bodhisatto Serivaratthe Se-
rivo nāma kacchapuṭavāṇijo⁵ ahoṣi. So Serivā nāma ekena
lolakacchapuṭavāṇijena⁶ saddhim Telavāham⁷ nāma nadiṃ utta-
ritvā Andhapuram nāma nagaram pavisanto nagaravīthiyo
bhājetvā attano pattavīthiyā bhaṇḍam vikkinanto⁸ cari. Itaro
attano pattam⁹ vīthim gaṇhi. Tasmiṃ ca nagare ekaṃ setṭhi-
kulaṃ parijjṇam ahoṣi, sabbe puttabhātikā ca dhanaṃ ca
parikkhayaṃ agamāsi. Ekā¹⁰ dārikā ayyakāya saddhim avasesā
ahoṣi. Tā dve pi paresam bhatim katvā jīvanti. Gehe pana
tesam mahāsetṭhinā paribhuttapubbā suvaṇṇapāti bhājanantare
nikkhattā dīgharattam avalaṇṇiyamānā¹¹ malaggahitā¹² ahoṣi. Tā
tassā suvaṇṇapātibhāvam pi na jānanti. So lolavāṇijo tasmiṃ
samaye „maṇike gaṇhatha¹³, maṇike gaṇhathā“¹⁴ 'ti vicaranto
gharadvāram pāpuni. Sā kumārikā tam disvā ayyakaṃ āha:
„amma mayham ekaṃ pilandhanam¹⁵ gaṇhā“¹⁶ 'ti. „Amma
mayam duggatā, kiṃ datvā gaṇhissāmā“¹⁷ 'ti. „Ayaṃ no pāti
atthi¹⁸“ no ca amhākaṃ upakārā, imam datvā gaṇhā¹⁹
'ti. Sā vāṇijam²⁰ pakkosāpetvā āsane nisīdāpetva tam pātim
datvā „ayya imam gahetvā tava bhaginiyā kiñcid eva dehīti“
āha. Vāṇijo²¹ pātim hatthena gahetvā „suvaṇṇapāti bhavis-
satīti“ parivattetvā pātipiṭṭhiyā²² sūciyā lekham kaḍḍhitvā²³
suvaṇṇabhāvam ṇatvā²⁴ „imesam kiñci adatvā va imam pātim²⁵
harissāmīti“ „ayaṃ kiṃ agghati²⁶, aḍḍhamāsako pi 'ssā mūlam

¹ so all three MSS. ² C^s serivāṇijo, C^k serivavāṇijo corrected to serivāṇijo.

³ C^s tassatthāvibhā-, C^v tassatthassāvi-. ⁴ C^k C^v -vāṇijo, C^s adds volhāratthāya
gacchanto. ⁵ C^v -vāṇijena. ⁶ C^v kelavāham, C^s adds in parenthesis tilavāham.

⁷ C^k vikkinanto. ⁸ C^k pattam corrected to patta. ⁹ C^k C^v eka ¹⁰ C^k avariṇi-
yamānā corrected to avajiyamānā, C^v avalaṇṇiyamānā. ¹¹ C^s malaggahitā. ¹² C^k
omits maṇike gaṇhatha. ¹³ C^k pilandhanam. ¹⁴ C^k C^v anatti. ¹⁵ C^k vāṇijam.

¹⁶ C^k vāṇijo. ¹⁷ C^k C^v pātipiṭṭhim, C^s pātipiṭṭhiyā corrected to pātipiṭṭhim.

¹⁸ C^s kaḍḍitvā. ¹⁹ C^s jānitvā. ²⁰ C^k pāti. ²¹ C^k agghiti.

na hotīti¹“ bhūmiyaṃ khipitvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Tena¹ pavisitvā nikkhantavīthiṃ² itaro pavisituṃ labbhatīti Bodhisatto taṃ vīthiṃ³ pavisitvā „maṇike gaṇhathā“⁴ 'ti tam eva gharadvāraṃ pāpuṇi. Puna sā kumārikā tath' eva ayyakaṃ āha. Atha naṃ ayyakā „amma, paṭhamāṃ āgatavāṇiyo pātiṃ bhūmiyaṃ⁴ khipitvā gato, idāni kiṃ datvā gaṇhissāmā“⁵ 'ti āha. „Amma, so vāṇiyo pharusavāco, ayaṃ pana piyadassano mudusallāpo, app-eva nāma naṃ gaṇheyyā“⁶ 'ti. „Tena hi pakkosā“⁷ 'ti. Sā taṃ pakkosi. Ath' assa gehaṃ pavisitvā nisinnassa taṃ pātiṃ adamsu. So tassā suvaṇṇapātibhāvaṃ ñatvā „amma, ayaṃ pāti satasahassaṃ agghati, pātiagghanakabhaṇḍam⁸ mayhaṃ hatthe n' atthīti“⁹ āha. „Ayya, paṭhamāṃ āgatavāṇiyo 'ayaṃ addhamāsakam pi na agghatīti' bhūmiyaṃ khipitvā gato, ayaṃ pana tava puñṇena suvaṇṇapāti jātā bhavissatīti mayāṃ imaṃ tuyhaṃ dema, kiñcid eva no datvā imaṃ gahevā yāhīti“¹⁰. Bodhisatto tasmīṃ khane hatthagatāni pañca kahāpaṇasatāni¹¹ pañcasatagghanakaṃ¹² ca bhaṇḍaṃ sabbāṃ datvā „mayhaṃ imaṃ tulaṃ ca pasibbakaṃ ca attha ca kahāpaṇe¹³ dethā“¹⁴ 'ti ettakaṃ yācitvā ādāya pakkāmi. So sīgham eva naditiraṃ gantvā nāvikkassa attha kahāpaṇe¹⁵ datvā nāvaṃ abhirūhi. Tato lolavāṇiyo¹⁶ pi puna gehaṃ¹⁷ gantvā „āhara-tha taṃ¹⁸ pātiṃ, tumhākaṃ kiñcid eva dassāmīti“¹⁹ āha. Sā taṃ paribhāsitvā „tvaṃ amhākaṃ satasahassagghanikaṃ²⁰ suvaṇṇapātiṃ addhamāsakagghanikaṃ²¹ pi na akāsi, tuyhaṃ pana sāmikasadiso eko dhammikavāṇiyo amhākaṃ sahassaṃ datvā taṃ ādāya gato“²² 'ti āha. Taṃ sutvā „tassa satasahassagghanikāya²³ hi²⁴ suvaṇṇapātiyā parihīno 'mhi, mahājānikaro vata me ayaṃ²⁵“²⁶ 'ti sañjātabalavasoko satīṃ²⁷ paccupatthāpetuṃ asak-

¹ Ck kena, Cv ekena. ² Ck -vīthi, Cv -vīthī. ³ Cs vīthi. ⁴ Cs bhūmiṃ. ⁵ so all three MSS. ⁶ Cs kahāpaṇa-. ⁷ Cs Cv -satagghana-. ⁸ Cs attha kahāpaṇe ca, Ck Cv attha ca kahāpaṇe. ⁹ Cs Cv kahāpaṇe. ¹⁰ Ck -vāṇiyo. ¹¹ Ck pupa gehā. ¹² Cs naṃ? ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Cs omits hi. ¹⁵ Cv ayaṃ. ¹⁶ all three MSS. satī.

konto visaṇṇī¹ hutvā attano hatthagate kahāpane² c' eva bhaṇḍakaṇ ca gharadvāre yeva vikiritvā nivāsanapārūpanam pahāya³ tulādaṇḍaṃ muggaraṃ katvā ādāya Bodhisattassa anupadaṃ pakkanto nadītiraṃ gantvā Bodhisattaṃ gacchantāṃ disvā „ambho⁴ nāvika⁵ nāvāṃ nivattehīti“ āha. Bodhisatto „mā nivattayīti“⁶ paṭisedheti. Itarassāpi Bodhisattaṃ gacchantāṃ passantassa passantassa balavasoko udapādi. Hadayaṃ uphaṃ ahoṣi, mukhato lohitaṃ uggañchi, vāpikaddamo viya hadayaṃ phali. So Bodhisatte āghātaṃ bandhitvā tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Idaṃ paṭhamāṃ Devadattassa Bodhisatte āghātabandhanaṃ. Bodhisatto dānādini puñṇāni karitvā yathākammaṃ agamāsi.

Sammāsambuddho imaṃ dhammadesanaṃ kathetvā abhisambuddho va imaṃ gāthaṃ kathesi:

Idha ce hi naṃ virādhesi saddhammassa niyāmataṃ
ciraṃ tvam anutapessasi Serivāyaṃ va vāṇijo ti. 3.

Tattha idha ce hi naṃ virādhesi saddhammassa niyāmataṃ ti imasmīṃ sāsane etaṃ saddhammassa niyāmatāsaṃkhātāṃ⁷ sotāpattimaggāṃ virādhesi yadi virādhesi viriyaṃ ossajanto nādhigacchasi na paṭilabhasīti attho, ciraṃ tvam anutapessasīti evaṃ sante tvam dīgham addhānaṃ socanto paridevanto anutapessasi, athavā ossaṭṭhaviriyatāya ariyamaggassa virādhitattā dīgharattaṃ nirayādīsu⁸ uppanno nānappakārāni dukkhāni anubhavanto anutapessasi kilamissasīti⁹, ayam ettha attho; kathaṃ: Serivāyaṃ va vāṇijo¹⁰ ti, Serivā ti evaṃnāmako 'yam, vā 'ti yathā, idaṃ vuttaṃ hoti: yathā pubbe Serivā nāma vāṇijo sataśahassagghaṇikaṃ¹¹ suvaṇṇapātīṇi labhitvā tassa gahapaṭṭhāya¹² viriyaṃ akatvā tato parihīno anutappi evaṃ eva tvam¹³ pi imasmīṃ sāsane paṭiyatta-suvaṇṇapātisadisāṃ ariyamaggāṃ ossaṭṭhaviriyatāya anadhigacchanto tato parihīno dīgharattaṃ anutappissasi¹⁴, sace pana viriyaṃ na ossajissasi¹⁵ paṇḍita-vāṇijo suvaṇṇapātīṇi viya mama sāsane navavidham pi lokuttaradhammaṃ¹⁶ paṭilabhisasīti¹⁷.

¹ Ck Cv visaṇṇī. ² Ck kahāpane. ³ C^s -pārūpanaṃ pahāya. ⁴ Ck amho. ⁵ Ck nāvika. ⁶ C^s nivattehīti corrected to nivatteyīti. ⁷ all three MSS. -tā. ⁸ Cv -disu. ⁹ C^s kilamessasīti. ¹⁰ Ck vāṇijo. ¹¹ so all three MSS. ¹² Ck gahana-. ¹³ C^s tvam. ¹⁴ C^s anutappissasi, Cv anutappissasi corrected to anutapissasi. ¹⁵ C^s ossajissasi. ¹⁶ C^s lokuttaraṃ-. ¹⁷ all three MSS. -ssatīti.

Evam assa Sathā arahattena¹ kūṭam gaṇhanto imāṃ dhamma-desanaṃ dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatṭhavi-riyo bhikkhu aggraphale arahatte² patitṭhāsi.

Satthāpi dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānetvā dassesi: „Tadā bālavāṇijo³ Devadatto ahoṣi, paṇḍitavāṇijo aham eva ahoṣi“ ti desanaṃ niṭṭhāpesi. Serivāṇijajātakaṃ⁴.

4. Cullakasetṭhi-jātaka.

Appakena pi medhāvīti. Imāṃ dhammadesanaṃ Bhagavā Rājagahaṃ upanissāya Jīvakaṃbavane viharanto Cullapanthakatheraṃ ārabba kathesi. Tattha⁵ Cullapanthakassa tāva nibbatti kathetabbā. Rājagahe kira dhanasetṭhikulassa dhītā attano dāsen⁶ eva saddhiṃ santhavaṃ katvā „aṇṇe pi me imāṃ kammaṃ jāneyyūn“ ti bhītā evam āha: „amhehi imasmiṃ ṭhāne vasitūṃ na sakkā, sace me mātāpitāro imāṃ dosaṃ jānissanti khaṇḍākhaṇḍaṃ karissanti, videsaṃ gantvā vasissāmā“ ti batthasāraṃ gaṭetvā aggadvārena nikkhamitvā „yattha vā tattha vā aṇṇehi ajānanaṭṭhānaṃ gantvā vasissāmā“ ti ubho pi agamaṃsu. Tesāṃ ekasmiṃ ṭhāne vasantānaṃ saṃvāsam anvāya tassā kucchiyaṃ gabbho patitṭhāsi. Sā gabbhaparipākam āgamma sāmikena saddhiṃ mantesi: „gabbho me paripākam gato, nātibandhuvirahite ca ṭhāne gabbhavuṭṭhānaṃ nāma ubhinnaṃ pi amhākaṃ dukkham eva, kulagehaṃ gacchāmā“ ti. So „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ ti⁷ divase⁸ atikkāmesī. Sā cintesi: „ayaṃ bālo attano dosamahantatāya gantuṃ na ussahati, mātāpitāro nāma ekantahitā, ayaṃ gacchatu vā mā vā mayā gantuṃ vaṭṭatīti“⁹. Tasmiṃ gehā nikkhante gehaparikkhāraṃ paṭisāmetvā attano kulagharāṃ gatabhāvaṃ anantaragehavasīnaṃ¹⁰ ārocetvā maggaṃ paṭipajji. Atha so puriso gharaṃ āgato taṃ adisvā¹¹ paṭivissake pucchitvā „kulagharāṃ gatā“ ti sutvā vegena anubandhitvā antarāmagge¹² sampāpuni. Tassāpi tatth¹³ eva gabbhavuṭṭhānaṃ ahoṣi. So „kiṃ idaṃ bhaddhe“ ti pucchi. „Sāmi, eko putto jāto“ ti. „Idāni kiṃ karissāmā“ ti. „Yass¹⁴ atthāya mayā kulagharāṃ gaccheyyāma taṃ kammaṃ antarā va nippannaṃ“¹⁵, tattha gantvā kiṃ karissāma, nivattāmā“ ti dve pi ekacittā hutvā nivattiṃsu. Tassa ca dārakassa panthe jātattā Panthako ti nāmaṃ

¹ C^o arahatte. ² C^k arahattani. ³ C^k -vāṇijo. ⁴ C^k -vāṇija-. ⁵ C^s omits tattha.

⁶ C^k so ajja gacchāmā ti. ⁷ C^k divade. ⁸ C^k C^s vaddhatīti. ⁹ C^s antarageha-, C^k anantaragehavasīnaṃ. ¹⁰ C^k disvā. ¹¹ C^k anantarā-. ¹² C^s nippanno.

akamsu. Tassā na cirass' eva aparo pi gabbho patitṭhabhi. Sabbañ purimanayen' eva vitthāretabbañ. Tassa pi dārakassa panthe jātattā paṭhamajātassa Mahāpanthako ti nāmañ katvā itarassa Cullapanthako ti nāmañ akamsu. Te dve pi dārake gahetvā attano vasanaṭṭhānam eva āgatā. Tesañ tattha vasantānañ ayañ Panthadārako aññe¹ dārake² cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti³ vadante⁴ sutvā mātarañ pucchi: „amma aññe¹ dārakā cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti⁵ vadanti, amhākañ nātakā n' atthīti“. „Āma tāta, tumhākañ ettha nātakā n' atthi, Rājagahanagare pana⁶ vo dhanaseṭṭhi⁷ nāma ayyako, tattha tumhākañ bahuñātakā“ ti. „Kasmā tattha na gacchāma amma“ ti. Sā attano agamanakāraṇa⁸ puttassa kathetvā puttesu punappuna kathentesu sāmikañ āha: „ime dārakā ativiya kilamenti. kiñ no mātāpitāro disvā mamsaṃ khādisanti, ehi dārakānañ ayyakakulañ dassemā“ ti. „Ahañ sammukhā va ṭhātum na sakkhissāmi, tañ pana tattha nayissāmi“⁹. „Sādu ayya, yena kenaci nayena dārakānañ ayyakakulam¹⁰ eva datṭhum vaṭṭatīti“¹¹. Dve pi janā dārake ādāya anupubbena Rājagahañ¹² patvā nagaradvāre¹³ ekissā sālāya nivāsañ kappetvā dārakamātā dve dārake gahetvā¹⁴ āgatabhāvañ mātāpitunnāñ ārocāpesi. Te tañ sāsaṇaṃ sutvā „saṃsāre carantānañ na putto dhītā¹⁵ nāma n' atthi, te amhākañ mahāparādhikā, na sakkā tehi amhākañ cakkhupathe ṭhātum, ettakañ pana nāma dhanāñ gahetvā dve pi janā phāsukaṭṭhānañ gantvā jivantu, dārake¹⁶ pana idha pesentū“ ti. Setṭhidhītā mātāpitūhi¹⁷ pesitañ dhanāñ gahetvā dārake āgatadūtānañ yeva hatthe datvā pesesi. Dārakā ayyakakule vaddhanti. Tesu Cullapanthako atidaharo, Mahāpanthako pana ayyakena saddhiñ Dasabalassa dhammakathañ sotum gacchati. Tassa niccañ Satthu sammukhā dhammañ suṇantassa pabbajjāya cittañ nami. So ayyakañ āha: „sace tumhe sampaṭicchatha ahañ pabbajeyyan“ ti. „Kiñ vadesi tāta, mayhañ sakalalokassāpi pabbajato tav' eva¹⁸ pabbajjā bhaddikā, sace sakkosi pabbaja tātā“ ti sampaṭicchitvā Satthu santikañ gato. Satthā „kiñ mahāseṭṭhi dārako te laddho“ ti. „Āma bhante, ayañ dārako mayhañ nattā¹⁹

¹ Ck C^v aññe. ² Ck dārako. ³ C^s cullapitāayyakoayyakāti, C^v cullapitātiayyakoayyakāti. ⁴ C^s vadantesu. ⁵ Ck cullapitāayyikotiayyakāti, C^s cullapitāayyakoayyakāti, C^v cullapitātiayyakoayyakāti. ⁶ C^s omits pana. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s āgamana-. ⁹ C^s na sakkhissāmi tañ pana tattha nayissāmi, C^v na sakkhissāmi tañ pana nayissāmi. ¹⁰ Ck ayyakulam. ¹¹ Ck C^v vaddhatīti. ¹² C^v -gaham. ¹³ Ck -dvārena. ¹⁴ C^s ādāya. ¹⁵ C^s repeats dhītā, C^v na dhītā. ¹⁶ Ck dārako. ¹⁷ C^v -pituhi. ¹⁸ C^s tameva. ¹⁹ Ck nattāni.

‘tumhākaṃ santike pabbajāmīti’¹ āha. Satthā aññatarā² piṇḍa-cārikaṃ, imaṃ dāraṃ pabbājeḥīti³ ānāpesi³. Thero tassa taca-paṇcacakammaṭṭhānaṃ ācikkhivā pabbājesi. So bahum Buddha-vacanaṃ uggaṇḥitvā paripuṇṇavasso upasampadaṃ labhi, upasampanno yonisomanasiḱāre kammaṃ karonto arahattam⁴ pāpuni⁵. So jhāna-sukhena maggasukhena ca vītināmento cintesi: „sakkā nu kho imaṃ sukhaṃ Cullapanthakassa dātun“ ti. Tato ayyakaseṭṭhissa santikaṃ gantvā „mahāseṭṭhi sace tumhe sampatiṇṇeha ahaṃ Cullapanthakaṃ pabbājeyyan“ ti āha. „Pabbājettha bhante“ ti. Thero Cullapanthaka-dāraṃ pabbājetvā dasasu silesu patitṭhāpesi. Cullapanthakasāmaṇero pabbajitvā va dandho ahosi,

Padumaṃ yathā kokanadaṃ sugandhaṃ
pāto siyā phullam avitagandhaṃ
Aṅgīrasaṃ passa⁶ virocamaṇaṃ
tapantaṃ ādiccaṃ iv⁷ antalikkhe ti

imaṃ ekaṃ gātham catuḥi⁷ māsehi gaṇhituṃ nāsakkhi. So kira Kassapasammasambuddhakāle pabbajitvā paññavā⁸ hutvā aññatarassa² dandhabhikkhuno uddesagabaṇakāle pariḥāsakeṇi⁹ akāsi. So bhikkhu tena pariḥāsena¹⁰ lajjito n⁷ eva uddesaṃ gaṇhi na sajjhāyam akāsi. Tena kammenāyaṃ pabbajitvā va¹¹ dandho jāto, gaḥitagahitaṃ padaṃ upari upari gaṇhantassa nassati, tassa imaṃ eva gātham gaḥetuṃ vāyaman-tassa cattāro māsā atikkantā. Atha naṃ Mahāpanthako āha: „Panthaka, tvaṃ imasmiṃ sāsane abhabbo, catuḥi⁷ māsehi ekaṃ gātham pi gaḥetuṃ na sakkosi¹², pabbajitakiccaṃ pana tvaṃ kathaṃ matthakaṃ pāpessasi, nikkhama ito viḥārā“ ti nikkadḍhi. Cullapanthako Buddha-sāsane sinehena gihibhāvaṃ¹³ na pattheti. Tasmiṃ ca kāle Mahāpanthako bhattuddesako hoti. Jīvako Komārabhacco¹⁴ bahum gandha-mālaṃ ādāya attano ambavanaṃ gantvā Satthāraṃ pūjetvā dhammaṃ sutvā utṭhāyāsanaṃ Dasabalaṃ vanditvā Mahāpanthakaṃ upasamkamitvā „kittakā bhante Satthu saṅghe bhikkhū“ ti pucchi. „Pañcamattāni satāṇi.“ „Sve bhante buddhapamukhāni pañca bhikkhusatāni ādāya amhākaṃ nivesane bhikkhaṃ gaṇhathā“¹⁵ ti. „Upāsaka, Cullapanthako nāma dandho avirūḥidhammo¹⁵, taṃ ṭhapetvā sesānaṃ nimantaṇaṃ¹⁶

¹ Ck pabbajāmīti. ² Ck Cv añña-. ³ Cv ānāpesi. ⁴ Ck arahattam. ⁵ Ck pāpuni. ⁶ Ck phassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ Ck Cv paññavā. ⁹ Ck -keḷaṃ, Cv pariḥāsakeṇi. ¹⁰ Cv pariḥāsena. ¹¹ C^s omits va. ¹² C^s gaḥetumasakkosi. ¹³ Ck C^s gihī-. ¹⁴ Ck -bhaṇḍo. ¹⁵ Cv avirūhi-. ¹⁶ Cv nimantaṇaṃ.

paṭicchāmiti“ thero āha. Tam sutvā Cullapanthako cintesi: „thero ettakānaṃ bhikkhūnaṃ nimantaṇaṃ paṭicchanto maṃ bāhiraṃ katvā paṭicchati, nissamsayaṃ mayhaṃ bhātikassa mayi cittaṃ¹ bhinnaṃ bhavissati, kiṃ dāni mayhaṃ iminā sāsanena, gihī hutvā dānādāni punnāni² karonto jīvissāmiti“ so punadivase pāto va „gihī bhavissāmiti“ pāyāsi. Satthā paccūsakāle yeva lokani olokento imaṃ kāraṇaṃ disvā paṭhamatarāṃ gantvā Cullapanthakassa gamanamagge dvāra-kotṭhake caṃkamanto atṭhāsi. Cullapanthako gharā nikkhamanto Satthāraṃ disvā upasaṃkamitvā vandi. Atha naṃ Satthā „kahaṃ pana tvaṃ Cullapanthaka imāya velāya gacchasīti“ āha. „Bhātā maṃ bhante nikkadḍhati, tenāhaṃ vibbhamituṃ gacchāmiti“. „Cullapanthaka, tava pabbajjā nāma mama santakā, bhātārā nikkadḍhito kasmā mama santikaṃ nāgañchi, ehi kin te gihibhāvena³, mama santike bhavissāmiti“ Cullapanthakaṃ ādāya gantvā gandhakuṭipamukhe nisīdāpetvā „Cullapanthaka purattābhimukho hutvā imaṃ pilotikaṃ rajoharaṇaṃ rajoharaṇaṃ ti parimajjanto idh’ eva hohīti“ iddhiyā abhisamkhaṭaṃ parisuddhaṃ pilotikaṃ datvā kāle ārocite bhikkhusaṃghaparivuto Jivakassa gehaṃ gantvā paññattāsane⁴ nisīdi. Cullapanthako⁵ pi suriyaṃ olokento taṃ⁶ pilotikakhaṇḍaṃ rajoharaṇaṃ rajoharaṇaṃ ti parimajjanto nisīdi. Tassa taṃ pilotikakhaṇḍaṃ parimajjantassa parimajjantassa kilīṭṭhaṃ ahoṣi. Tato cintesi: „idaṃ pilotikakhaṇḍaṃ ativiya⁷ parisuddhaṃ, imaṃ pana attabhāvaṃ nissāya purimapakatiṃ vijahitvā evaṃ kilīṭṭhaṃ jātaṃ, aniccā vata saṃkhārā“ ti khayavayaṃ paṭṭhapento vipassanaṃ vadḍhesi. Satthā Cullapanthakassa⁸ cittaṃ vipassanaṃ⁹ ārūḥhaṃ ti natvā „Cullapanthaka⁵, tvaṃ etāṃ pilotikakhaṇḍaṃ eva saṃkilīṭṭhaṃ rajarañjitaṃ¹⁰ jātaṃ“ ti mā saññaṃ kari, abbhantare pana¹⁰ te rāgarajādayo atthi, te harāhīti“ vatvā obhāsaṃ vissajjētvā purato nisinna viya paññāyamaṇarūpo¹¹ hutvā imā gāthā abhāsi:

Rāgo rajo na ca pana reṇu¹² vuccati,
rāgass’ etaṃ adhivacanaṃ rajo ti;
etaṃ rajaṃ vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigataraṇassa sāsane.

¹ C^o nissamsayaṃ mayi bhātikassa cittaṃ. ² C^k C^v punnāni. ³ C^k C^s gihī-

⁴ C^s paññatte āsane, C^k C^v paññattāsane. ⁵ C^k C^v cūla-. ⁶ C^k tā. ⁷ C^s ati.

⁸ C^s vipassanā. ⁹ C^k rajarañjitaṃ corrected to rañjitaṃ. ¹⁰ C^s omits pana.

¹¹ C^k C^v paññā-. ¹² C^k reṇu.

Doso rajo -pe-.

Moho rajo na ca pana reṇu¹ vuccati,
mohass' etaṃ adhivacanāṃ rajo ti;
etaṃ rajaṃ vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigatarajassa sāsane ti.

Gāthāpariyosāne Cullapanthako² saha paṭisambhidāhi arahattam³ pāpuni⁴,
Paṭisambhidāhi yev' assa tīni⁵ Piṭakāni āgamīṃsu⁶. So kira pubbe
rājā hutvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto⁷ nalāṭato sede muñcante⁸
parisuddhena sāṭakena nalāṭantaṃ puñji⁹. Sāṭako kiliṭṭho ahoṣi. So
„imaṃ sarīraṃ nissāya evarūpo parisuddho sāṭako pakatiṃ jahitvā
kiliṭṭho jāto, aniccā vata saṃkhāra“ ti aniccasaṇṇaṃ¹⁰ paṭilabhi, tena
kāraṇen' assa rajoharaṇaṃ eva paccayo jāto. Jivako pi kho¹¹ Komāra-
bhacco¹² Dasabalassa dakkhipodakaṃ upanāmesi. Satthā „nanu Jivaka
vihāre bhikkhū¹³ atthīti“ hatthena pattaṃ pidahi. Mahāpanthako
„nanu bhante vihāre n' atthi bhikkhū ti“¹⁴ āha. Satthā „atthi Jivakā“
ti āha. Jivako „tena hi bhāṇe¹⁵ gaccha¹⁶, vihāre bhikkhūnaṃ atthi-
bhāvaṃ vā natthibhāvaṃ vā jānāhīti“ purisaṃ pesesi. Tasmaṃ khaṇe
Cullapanthako² „mayhaṃ bhātiko 'vihāre bhikkhū n' atthīti' bhāṇati,
vihāre¹⁷ bhikkhūnaṃ atthibhāvaṃ assa pakāśessāmīti“ sakalaṃ amba-
vanaṃ bhikkhūnaṃ nēva¹⁸ pūresi. Ekacce bhikkhū cīvarakammaṃ
karonti, ekacce rajanakammaṃ¹⁹, ekacce sajjhāyaṃ karontīti evaṃ
aṇṇamaṇṇaṃ²⁰ asadisāṃ bhikkhusaṃsaṃ māpesi. So puriso vihāre
bahū bhikkhū disvā nivattitvā „ayya sakalaṃ ambavanaṃ bhikkhūhi
paripuṇṇaṃ“ ti Jivakassa ārocesi. Thero pi kho tatth' eva²¹

„Sahassakkhattuṃ attānaṃ nimminivāna Panthako
nisīdi ambavane ramme yāva kālappavedanā“ ti.

Atha Satthā taṃ purisaṃ āha: „vihāraṃ gantvā 'Satthā Cullapanthakaṃ²²
nāma pakkosati' vadehīti“. Tena gantvā tathā vutte „ahaṃ Culla-
panthako²² ahaṃ Cullapanthako²³“ ti mukhasaṃsaṃ utthahi. Puriso
gantvā „sabbe pi kira bhante Cullapanthakā²³ yeva nāma“ ti āha.
„Tena hi traṃ gantvā yo 'ahaṃ Cullapanthako²² ti paṭhamāṃ vadati

¹ Ck reṇu. ² Ck Cc cūla-. ³ Cs arahattam. ⁴ Ck pāpuni. ⁵ Ck tīni. ⁶ Ck
agamīṃsu. ⁷ Cs karonte. ⁸ Cs muccante. ⁹ Cc puñji corrected to puñchi. ¹⁰ Ck
Cv -saṇṇaṃ. ¹¹ Ck omits kho. ¹² Ck -bhāṇo corrected to -bhacco? Cv -bhaddho.
¹³ Cs bhikkhu. ¹⁴ Cs vihāre bhikkhū natthīti. ¹⁵ Cs bhante. ¹⁶ Ck repeats
gaccha. ¹⁷ Cs adds natthi. ¹⁸ Ck Cv bhikkhūnaṃ nēva. ¹⁹ Cs rajatakammaṃ?
²⁰ Cv aṇṇamaṇṇaṃ. ²¹ Ck nattheva. ²² Ck cūla-, Cv cūla-. ²³ Ck Cv cūla-.

taṃ hatthe gaṇha, avasesā antaradhāyissanti¹. So tathā akāsi. Tāvad eva saḥassamattā bhikkhū antaradhāyissu. Thero gatenā purisena saddhim agamāsi. Satthā bhattakiccapariyosāne Jivakaṃ āmantesi: „Jivaka, Cullapanthakassa² pattaṃ gaṇha, ayaṃ³ te anumodanaṃ karissati⁴. Jivako tathā akāsi. Thero sīhanādaṃ nadanto⁵ taruṇasiho viya tīhi Piṭakehi saṃkhobhetvā anumodanaṃ akāsi. Satthā utthāyāsanaṃ bhikkhusaṃghaparivāro vihāraṃ gantvā bhikkhūhi vatte dassite utthāyāsanaṃ gandhakuṭipamukhe thatvā bhikkhusaṃghassa Sugatovādaṃ datvā kammaṭṭhānaṃ kathetvā bhikkhusaṃghaṃ uyyojetvā surabhiḡandhavāsitaṃ⁶ gandhakuṭiṇi pavisitvā dakkhiṇena passena sihaseyyaṃ upagato. Atha sāyaṇhasamaye dhammasabhāyaṃ bhikkhū ito c' ito ca samosaritvā rattakambalasāṇiṃ parikkhipantā viya nisīditvā Satthu guṇakathaṃ ārabhiṃsu: „āvuso, Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsaṃ aṇānanto 'catuḥ'⁷ māsehi ekaṃ gāthaṃ gaṇhituṃ na sakkoti, dandho ayaṃ⁸ ti vihārā nikkadḍhi, Sammā-sambuddho pana attano anuttaradhammārājatāya ekasmiṃ yev' assa antarabhatte saha paṭisambhidāya⁹ arahattaṃ adāsi, tiṇi Piṭakāni paṭisambhidāhi yeva āgatāni¹⁰, aho Buddhānaṃ balan¹¹ nāma mahantaṃ¹² ti. Atha Bhagavā dhammasabhāyaṃ imaṃ kathāpavattiṃ ūtvā „ajja mayā gantuṃ vaṭṭati¹³“ Buddhaseyyāya utthāya surattadupattaṃ nivāsetvā vijjullatā viya kāyabandhanaṃ bandhitvā rattakambalasadi-saṃ Sugatamahācīvaraṃ pārupitvā¹⁴ surabhiḡandhakuṭito nikkhamma mattavaravāraṇasiḡavikkantavilāseṇa¹⁵ anantāya Buddhaliḡhāya dhammasabhāyaṃ gantvā alaṃkatamaṇḍapamajjhe supaṇṇattavarabuddhā-sanaṃ¹⁶ abhiruyha chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjento aṇṇavakucchiṃ obhāsayanaṃ Yugandharamatthake bālasuriyo viya āsanamajjhe nisīdi. Sammāsambuddhe pana āgatamatte bhikkhusaṃgho kathaṃ pacchinditvā tuṇhi ahoṣi. Satthā mudukena mettacittena paṇisaṃ oloketvā „ayaṃ paṇisā ativiya sobhati, ekassa¹⁷ pi hatthakukkuccaṃ vā pādakukkuccaṃ vā ukkāsitāsaddo vā khipitāsaddo vā n' atthi, sabbe p' ime Buddha-gāravena sagāravā Buddhatejena tajjitā mayi āyukappaṃ pi akathetvā nisinne paṭhamāṃ kathaṃ samuṭṭhāpetvā na kathessanti, kathāsamuṭṭhāpanavattanā nāma mayā va jānitabbaṃ, ahaṃ eva paṭhamāṃ kathessā-mīti¹⁸ madhurena brahmāsareṇa bhikkhū āmantetvā „kāya nu 'ttha

¹ C¹ cullapanthassa. ² C² ayaṃ. ³ C³ nadantena. ⁴ C⁴ sūrabhiḡandhavāsa-vāsitaṃ, C⁵ surabhiḡandhavāsamāsitaṃ. ⁵ so all three MSS. ⁶ C⁶ paṭisambhidāhi.

⁷ C⁷ paṭisambhidāyeva āgatā. ⁸ C⁸ balan. ⁹ C⁹ vaddhatīti, C¹⁰ vaddhātīti.

¹⁰ C¹⁰ pārupitvā? ¹¹ C¹¹ mattavarāṇa-. ¹² C¹² C¹³ supaṇṇatta-. ¹³ C¹³ phassa.

bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā, kā ca pana vo antarākathā vippakatā¹ ti āha. „Bhante, na mayāmi imasmiṃ thāne nisinnā aññaṃ tiracchānakathaṃ kathema. tumhākaṃ yeva pana guṇe vaṇṇayamānā² nisinn’ amhā“³ ti. „āvuso, Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayaṃ ajānanto -pe- aho Buddhānaṃ balan nāma mahantaṃ“ ti. Satthā bhikkhūnaṃ kathaṃ sutvā „bhikkhave, Cullapanthako maṃ nissāya idāni tāva dhammesu dhammamahantataṃ patto, pubbe pana maṃ nissāya bhogesu pi bhogamahantataṃ pāpuṇīti“⁴ āha. Bhikkhū tass’ atthassa āvibhāvattthaṃ Bhagavantaṃ yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atīte Kāsiraṭṭhe Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbattivā vayappatto seṭṭhiṭṭhānaṃ labhivā Cullakaseṭṭhi⁵ nāma ahosi. So paṇḍito vyatto sabbanimittāni jānāti. So ekadivasaṃ rājupatṭhānaṃ gacchanto antaravithiyaṃ matamūsikaṃ disvā taṃkhaṇe nak-khattaṃ samānetvā idam āha: „sakkā⁶ cakkhumatā kulaputtena imaṃ unduraṃ gahetvā dārābharāṇaṃ vā⁷ kātuṃ kammante ca⁸ payojetun“ ti. Aññataro duggatakulaputto taṃ seṭṭhissa vacanaṃ sutvā „nāyaṃ ajānitvā⁹ kathessatīti“¹⁰ mūsikaṃ gahetvā ekasmiṃ āpane¹¹ bilālass’ atthāya datvā kākaṇikaṃ¹² labhi. Tāya kākaṇikāya¹³ phāṇitaṃ¹⁴ gahetvā ekena kuṭena pāṇiyaṃ¹⁵ gaṇhi. So araññato¹⁶ āgacchante mālākāre¹⁷ disvā thokaṃ thokaṃ phāṇitakhaṇḍaṃ¹⁸ datvā ulumkena pāṇiyaṃ¹⁹ adāsi. Te tassa ekekaṃ pupphamutṭhiṃ adāsi. So tena pupphamūlena punadivase pi phāṇitaṃ²⁰ ca pāṇiyaghaṭaṃ ca gahetvā pupphārā-mam eva gato. Tassa taṃ divasaṃ mālākārā²¹ adḍhacitake²² pupphagacche datvā agamaṃsu. So na cirass’ eva iminā upāyena atṭha kaḥāpane labhi. Puna ekasmiṃ vātavutṭhidivase rājuyyāne bahū²³ sukkhadaṇḍakā ca sakkhā ca palāsaṃ ca vātena patitaṃ hoti. Uyyānapālo chaḍḍetun²⁴ upāyaṃ na

¹ C² vippakathā. C² vippakathā corrected to vippakatā. ² C² vaṇṇayamaṇā.

³ so all three MSS. ⁴ C² sakkhā. ⁵ C² kammantena. ⁶ C² ajānetva. ⁷ C² C² āpane.

⁸ C² kākaṇi-. ⁹ C² phāṇitaṃ. ¹⁰ C² pāṇiyaṃ, C² pāṇiyaṃ. ¹¹ C² añña-sotā. C² C² araññato. ¹² C² C² mālākāre. ¹³ C² C² phāṇita-. ¹⁴ C² pāṇiyaṃ.

¹⁵ C² phāṇitaṃ. ¹⁶ C² C² mālākārā. ¹⁷ C² -vitake, C² -mitake. ¹⁸ C² C² bahu.

¹⁹ C² jaḍḍetun, C² chaḍḍetun.

passati. So tattha gantvā „sace imāni dārupaṇṇāni mayhaṃ dassasi ahaṃ¹ te imāni sabbāni nīharissāmīti“ uyyānapālaṃ āha. So „gaṇha ayyā“² 'ti sampaticchi. Cullantevāsiko dāra-kānaṃ keḷimaṇḍalaṃ³ gantvā phāṇitaṃ⁴ datvā muhuttēna sab-bāni dārupaṇṇāni nīharāpetvā uyyānavāre rāsīṃ kāresi⁵. Tadā rājakumbhakāro rājakulānaṃ bhājanānaṃ pacanatthāya dārūni pariyesamāno uyyānavāre tāni disvā tassa hatthato vikkīṇitvā gaṇhi. Tam divasaṃ Cullantevāsiko dāruvikkayena soḷasa kahāpaṇe cāṭiādini ca pañca bhājanāni⁶ labhi. So catuvīsatiyā kahāpaṇesu jātesu „atthi ayaṃ upāyo mayhaṃ“⁷ ti nagaradvārato avidūratthāne ekaṃ pāṇiyacāṭiṃ ṭhapetvā pañcasate tiṇahārake pāṇiyena upatthahi. Te āhaṃsu: „tvam samma amhākaṃ bahūpakāro“⁸, kiṃ⁹ te karomā¹⁰“ ti. So „mayhaṃ kiṃce uppanne karissathā“¹¹ ti vatvā ito c' ito ca¹² vicaranto thalapatha-kammikena ca jalapathakammikena¹³ ca saddhiṃ mittasanthavaṃ akāsi. Tassa thalapathakammiko „sve“¹⁴ imaṃ nagaraṃ assa-vāṇijako¹⁵ pañca assasatāni gahetvā āgamissatīti¹⁶ ācikkhi. So tassa vacanaṃ sutvā tiṇahārake āha: „ajja mayhaṃ ekekaṃ tiṇakalāpaṃ detha, mayā ca tiṇe avikkīte“¹⁷ attano tiṇaṃ mā vikkīṇathā¹⁸“ ti. Te „sādhū“¹⁹ ti sampaticchitvā pañca tiṇa-kalāpasatāni āharitvā tassa ghare pāṭayimso. Assavāṇijo²⁰ sakalanagare assānaṃ tiṇaṃ²¹ alabhivā tassa sahasaṃ datvā taṃ tiṇaṃ gaṇhi. Tato katipāhaccayena tassa²² jalapatha-kammikasahāyako ārocesi: „paṭṭanaṃ mahānāvā āgatā“²³ ti. So „atthi ayaṃ upāyo“²⁴ ti atthahi kahāpaṇehi sabbaparivāra-sampannaṃ²⁵ tāvākālikaṃ²⁶ rathaṃ gahetvā mahantena yasena nāvāpaṭṭanaṃ gantvā ekaṃ aṅgulimuddikaṃ nāvāya saccakāraṃ datvā avidūratthāne sāṇiṃ parikkhipāpetvā nisinno purise āṇāpesi: „bāhirato vāṇijesu²⁷ āgatesu tatiyena pāṭihārena²⁸

¹ C^s ahaṃ. ² C^k keli-, C^v keḷimaṇḍalaṃ. ³ C^s phāṇi-. ⁴ C^k karesi. ⁵ C^s omits pañca bhājanāni. ⁶ C^k C^v bahū upakāro. ⁷ C^s kiṃ. ⁸ C^s omits ca. ⁹ C^s jalapathakammikena. ¹⁰ C^s ssa. ¹¹ C^k -vāni-. ¹² C^s C^v avikkīte. ¹³ C^k C^v cāriṃ. ¹⁴ C^k C^v ssa. ¹⁵ C^s -parivārā-. ¹⁶ C^v -kālikaṃ. ¹⁷ C^s pāṭihāriyena.

ārocethā¹ "ti. „Nāvā āgatā“ ti sutvā Bārāṇasito satamattā¹ vāṇijā „bhaṇḍaṃ gaṇhāmā“² 'ti āgaminīsu. „Bhaṇḍaṃ tumhe na labhissatha, asukaṭṭhāne nāma mahāvāṇijena saccakāro dinno“ ti. Te tañ³ sutvā tassa santikaṃ āgatā. Pādamūlikapurisā purimasāññāvasena tatiyena pāṭihārena tesāṃ³ āgatabhāvaṃ ārocesuṃ. Te satamattāpi⁴ vāṇijā ekekaṃ sahasaṃ datvā tena saddhiṃ nāvāya pattikā hutvā puna ekekaṃ sahasaṃ datvā pattinā vissajjāpetvā bhaṇḍaṃ attano santikaṃ akaṃsu. Cullantevāsiko dve sataśaṇḍaṇi gaṇhitvā Bārāṇasīṃ āgantvā „kataññūnā⁵ bhavitum⁶ vattatīti“ ekaṃ sataśaṇḍaṇi gaṇhāpetvā⁷ Cullakaseṭṭhiṃsa samīpaṃ gato. Atha naṃ seṭṭhi⁸ „kin te tāta katvā idaṃ dhaṇaṃ laddhaṃ“ ti pucchī. So „tumhe⁹ kathitaupāye thatvā catumāsabbhantaren¹⁰ eva laddhaṃ“ ti mata-mūsikaṃ ādiṃ katvā sabbaṃ vatthuṃ kathesi. Cullamahāseṭṭhi¹¹ tassa vacanaṃ sutvā „na dāni evarūpaṃ dāraṇaṃ parasantakaṃ kātum vattatīti“¹² vayappattaṃ dhītaraṃ datvā sakalakuṭumbassa sāmikaṃ akāsi¹³. So seṭṭhino accayena tasmiṃ nagare seṭṭhitthānaṃ labhi. Bodhisatto pi yathākammaṃ agamāsi.

Sammāsambuddho pi imaṃ dhammaḍḍanaṃ kathetvā abhisambuddho va imaṃ gāthāṃ kathesi:

Appakena pi medhāvi¹⁴ pābhatena vicakkhaṇo
samuttāpeti attānaṃ aṇuṃ aggīva santhamaṃ ti. 4.

Tattha appakena pīti thokaṇāpi parittakenāpi, medhāvīti paññavā¹⁵, pābhatenā 'ti bhaṇḍamūlena, vicakkhaṇo ti vohāraṇaḥ¹⁶, samuttāpeti attānaṃ ti mahantaṃ dhaṇaṃ ca yasaṃ ca¹⁷ uppādetvā tattha attānaṃ saṇṭhapeti¹⁸ patitthāpeti, yathā kiṃ: aṇuṃ aggīva santhamaṃ, yathā paṇḍito puriso parittaṃ aggīva anukkameṇa gomayacūṇṇādīni pakkhipitvā mukhavātena¹⁹ dhamanto samuttāpeti vadhetī mahantaṃ aggikkhandhaṃ karoti evaṃ eva paṇḍito thokaṃ pi pābhatāṃ labhitvā nānāupāyehi payojetvā dhaṇaṃ ca yasaṃ ca²⁰

¹ C^k sattamattā, C^v sattamattāni. ² C^k saṃ. ³ C^s omits tesāṃ. ⁴ C^v sakamattāpi. ⁵ C^k kataññūnā? ⁶ C^v bhāvitum. ⁷ C^v gaṇhāpetvā. ⁸ so all three MSS. ⁹ so all three MSS. instead of tumhehi? ¹⁰ C^k C^v vaddhatīti. ¹¹ C^k adāsi, C^v ādāsi. ¹² C^k medhāvi. ¹³ C^k C^v paññavā. ¹⁴ C^k C^v vohāraṇa kusalo. ¹⁵ C^s mahantaṃ dhanasañcayāni. ¹⁶ C^s samāpāpeti. ¹⁷ C^k sukhavātena. ¹⁸ C^s dhanasañcayāna, C^k omits yasaṃ ca.

vaḍḍheti vaḍḍhetvā ca pana tattha attānaṃ patiṭṭhāpeti, tāya eva vā pana dhanayasamahantatīya attānaṃ samuṭṭhāpeti, abhiññātāṃ¹ pākaṃ karotiti attho.

Iti Bhagavā „bhikkhave, Cullapanthako maṃ nissāya idāni dhammesu dhammamahantataṃ patto, pubbe pana bhogesu pi bhoga-mahantataṃ pāpuṇīti“.

Evam imaṃ dhammadesanaṃ dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakāni samodhānesi: „Tadā Cullantevāsiko Cullapanthako ahosi, Cullakamahāseṭṭhi² pana ahaṃ eva ahoṣi“ ti desanaṃ niṭṭhapesi. Cullakaseṭṭhijātakaṃ³.

5. Taṇḍulanālijātaka.

Kim agghati taṇḍulanālikā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Lāludāyittheraṃ⁴ ārabha kathesi. Tasmim samaye āyasmā Dabbo Mallaputto saṅghassa bhuttuḍdesako hoti. Tasmim pāto va salākabhattāni uddisamāne⁵ Udāyittherassa⁶ kadāci varabbhattaṃ pāpuṇāti⁷ kadāci lāmakabhattāni. So lāmakabhattassa pattadivase salākaggaṃ⁸ ākulaṃ karoti: „kiṃ Dabbo va⁹ salākāṃ dātum jānāti, amhe na jānāmā“ ti¹⁰ vadati. Tasmim salākaggaṃ ākulaṃ karonte „handa dāni tvam eva salākā dehīti“ salākapacchimādaṃsu. Tato patthāya so saṅghassa salākāni adāsi, dadanto pana idam varabbhattaṃ ti vā lāmakabhattāni ti vā asukavassagge varabbhattaṃ ṭhitāni asukavassagge lāmakabhattāni ti vā na jānāti, ṭhītikāni karonto pi asukavassagge ṭhītikā ti na sallakkheti, bhikkhūnaṃ ṭhitavelāya imasmiṃ ṭhāne ayaṃ ṭhītikā ṭhītā imasmiṃ ṭhāne¹¹ ayaṃ ti bhūmiyaṃ vā bhittiyaṃ vā lekhaṃ kaḍḍhati¹². Punadivase salākagge bhikkhū mandatarā vā honti bahutarā vā, tesu mandataresu lekhā heṭṭhā hoti bahutaresu upari, so ṭhītikāni ajānanto lekhāsāññāya¹³ salākāni deti. Atha naṃ bhikkhū „āvuso Udāyi¹⁴ lekhā nāma heṭṭhā vā hoti¹⁵ upari vā, varabbhattaṃ pana asukavassagge ṭhītaṃ lāmakabhattāni asukavassagge“ ti āhaṃsu. So bhikkhū¹⁶ paṭippharanto „yadi evaṃ ayaṃ lekhā kasmā evaṃ ṭhītā, kiṃ ahaṃ tumhākaṃ saddahāmi, imissā lekhāya saddahāmīti“ vadati. Atha naṃ daharā ca sāmaṇerā¹⁷ ca „āvuso

¹ Ck Cv abhiññātāṃ. ² so all three MSS. ³ Ck cullaseṭṭhi-. ⁴ Ck Cv lāludāyittheraṃ, Cs lāludāyittheraṃ. ⁵ Cs uddisamāno. ⁶ Ck Cv udāyittherassa. ⁷ Ck pāpuṇi. ⁸ Cs salākabhattāni. ⁹ Ck omits va, Cv dabbāni va. ¹⁰ Cs adds pi.

¹¹ Cv omits ayaṃ, ṭhāne. ¹² Cs kaḍḍheti. ¹³ Ck Cv -sāññāya. ¹⁴ Cs udāyi. ¹⁵ Cs omits hoti. ¹⁶ Ck Cs bhikkhu. ¹⁷ Ck sāmaṇerā.

Lāḷudāyi¹, tayi salākā² dente bhikkhū lābhena parihāyanti, na tvaṃ dātum anucchaviko, niggaṇṇa ito“ ti salākaggato nikkadḍhimsu. Tasmiṃ khaṇe salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ ahoṣi. Taṃ sutvā Satthā Anandattheraṃ³ pucchi: „Ānanda, salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ, kiṃsaddo nāṃ' eso“ ti. Thero Tathāgatassa taṃ atthaṃ ārocesi. „Ānanda, na idāṃ' eva Udāyi¹ attano bālātāya paresaṃ lābhahāniṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā“ 'ti āha. Thero tass' atthassa āvibhāvatthaṃ Bhagavantaṃ yāci. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākātaṃ akāsi:

Atite Kāsiraṭṭhe Bārāṇasīyaṃ Brahma datto rājā ahoṣi. Tadā amhākaṃ Bodhisatto tassa agghakārako ahoṣi, hatthiassādīni c' eva maṇisuvannādīni ca agghāpeti, agghāpetvā bhaṇḍasāmikānaṃ⁵ bhaṇḍānurūpam eva mūlaṃ dāpesi. Rājā pana luddho hoti, so lobhapakatiyā⁴ evaṃ cintesi: „ayaṃ agghāpanako evaṃ agghāpento na cirass' eva mama gehe dhanam parikkhayaṃ gamissati⁴, aññāṃ⁷ agghāpanakaṃ karissāmīti“ so sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā rājaṅgaṇaṃ olokento ekaṃ gāmikamanussaṃ lolabalaṃ rājaṅgaṇena gaṇṇantaṃ disvā „esa mayhaṃ agghāpanakakammaṃ kātum sakkhissatīti“ taṃ pakkosāpetvā „sakkhissasi bhaṇe amhākaṃ agghāpanakakammaṃ⁸ kātum“ ti āha. „Sakkhissāmi devā“ 'ti. Rājā attano dhanarakkhanatthāya⁹ taṃ balaṃ agghāpanakakamme¹⁰ thapesi. Tato paṭṭhāya so bālo hatthiassādīni agghāpento agghaṃ hāpetvā yathāruceiyā¹¹ katheti, tassa thānantare thitattā yaṃ so katheti taṃ eva mūlaṃ hoti. Tasmiṃ kāle uttarāpathato eko assavāṇijo¹² pañca assasatāni ānesi. Rājā taṃ purisaṃ pakkosāpetvā asse agghāpesi. So pañcannaṃ assasatānaṃ ekaṃ taṇḍulanālikaṃ¹³ aggham akāsi, katvā ca pana „assavāṇijassa¹⁴ ekaṃ taṇḍulanālikaṃ¹³ dethā“ 'ti vatvā asse assa-

¹ C^s lāḷudāyi. ² C^s salākā corrected to salāke. ³ C^k C^v ānandatheraṃ. ⁴ so all three MSS. instead of gamessati? ⁵ C^s sāmikānaṃ. ⁶ C^s C^v -pakatitāya. ⁷ C^k aññāṃ. ⁸ C^k agghāpanika-, C^v agghāpanika-. ⁹ C^k C^v -rakkhana-. ¹⁰ C^k agghāpaniyakamme, C^v agghāpaniyakamme. ¹¹ C^k -ruceiyā. ¹² C^k -vāṇijo. ¹³ C^v -nālikaṃ. ¹⁴ C^k -vāṇijassa.

sālāyaṃ saṇṭhāpesi. Assavāṇijo¹ porāṇakaagghāpanikassa² santikaṃ gantvā taṃ pavattiṃ ārocetvā „idāni kiṃ kattabban“ ti pucchi. So āha: „tassa purisassa laṅcam³ datvā evaṃ pucchatha: „amhakaṃ tāva assā ekaṃ taṇḍulanālikaṃ⁴ agghantīti“⁵ nātam etaṃ, tumhe pana nissāya taṇḍulanāliya⁶ agghaṃ jānitukāṃ⁷ amha⁸, sakkhissatha no rañño⁹ santike thatvā ‘sā taṇḍulanālika⁶ idam nāma agghatīti’ vattun ti, sace ‘sakkomīti’ vadati taṃ gahetvā rañño⁹ santikaṃ gacchatha, aham pi tattha āgamissāmīti“. Assavāṇijo¹ „sādhū“¹⁰ ti Bodhisattassa vacanaṃ sampatiṇṇhitvā agghāpanikassa laṅcam³ datvā taṃ atthaṃ ārocāpesi. So laṅcam³ labhitvā va „sakkhissāmi taṇḍulanāliṃ agghāpetun“ ti. „Tena hi gacchāma rājakulan“ ti taṃ ādāya rañño⁹ santikaṃ agamāsi. Bodhisatto pi aññe pi bahuamaccā agamaṃsu. Assavāṇijo¹ rājānaṃ vanditvā „ahaṃ deva pañcannaṃ assasatānaṃ ekaṃ taṇḍulanāliṃ¹¹ agghanabhāvaṃ jāniṃ, ‘sā pana taṇḍulanāli kiṃ agghatīti’ agghāpanikaṃ puccha devā“¹² ti. Rājā taṃ pavattiṃ ajānanto „ambho agghāpanika pañca assasatāni kiṃ agghantīti“¹³ pucchi. „Taṇḍulanāliṃ¹⁴ devā“ ti. „Hotu bhāṇe, pañca assasatāni¹⁵ tāva taṇḍulanāliṃ¹⁶ agghantu, sā pana kim agghati taṇḍulanālika¹⁷“ ti pucchi. So bālapuriso „Bārāṇasīṃ¹⁸ santarabāhiraṃ agghati taṇḍulanālika¹⁹“ ti āha. So kira pubbe rājānaṃ anuvattanto ekaṃ sālitāṇḍulanāliṃ²⁰ assānaṃ agghaṃ²¹ akāsi, puna vāṇijakassa²² hatthato laṅcam³ labhitvā tassā²³ taṇḍulanālikāya²⁴ Bārāṇasīṃ santarabāhiraṃ agghaṃ akāsi. Tadā pana Bārāṇasīyā pākāraparikkhepo dvādasayojaniko hoti, idam assā²⁵ antarabāhiraṃ²⁶ pana tiyojana-satikarattham²⁷, iti so bālo evaṃ mahantaṃ Bārāṇasīṃ²⁸ saantarabāhiraṃ²⁹ taṇḍulanālikāya³⁰ agghaṃ akāsi. Taṃ sutvā amaccā

¹ Ck -vāṇijo. ² C^s porāṇika-. ³ C^s laṅjam. ⁴ C^s -nāliṃ, C^v -nālikaṃ. ⁵ Ck C^v agghatīti, C^s agghatīti corrected to agghantīti. ⁶ C^v -nāli-. ⁷ C^s jānitukā kāmamha. ⁸ Ck C^v rañño. ⁹ Ck C^v -nāliṃ. ¹⁰ C^s agghatīti. ¹¹ Ck C^s -sata. ¹² C^v -nāliṃ. ¹³ Ck C^v -nālika. ¹⁴ Ck bārāṇasi, C^v bārāṇasi corrected to bārāṇasīṃ. ¹⁵ C^v -nālika. ¹⁶ C^s sāliṃ, C^v -nāliṃ. ¹⁷ Ck agghin. ¹⁸ Ck vāni-. ¹⁹ C^s C^v tassa. ²⁰ C^s C^v assa. ²¹ Ck C^v antarabāhiraṃ. ²² C^v -satikaṃ-. ²³ Ck bārāṇasiyaṃ. ²⁴ C^s mahantaṃ sā antaraṃ bāhiraṃ corrected to mahantaṃ bārāṇasīṃ antarabāhiraṃ, Ck saantarabāhiraṃ, C^v antaraṃ sabāhiraṃ.

pāṇiṇ¹ paharitvā hasamānā „mayam pubbe paṭhaviṇ ca rajjaṇ ca anagghan ti saṇṇino² ahumha, evam mahantaṁ kira sarāja-kam Bārāpasirajjam taṇḍulanālimattaṁ³ agghati, aho agghāpanikassa paṇṇāsampadā⁴, kham ettakam kalam agghāpaniko vihāsi, amhākam raṇṇo⁵ eva anucchaviko“ ti parihasam akaṁsu. Tasmiṁ kāle rājā lajjito tam bālam nikkaḍḍhāpetvā Bodhisattass⁶ eva agghāpanikatthānam adāsi. Bodhisatto pi yathā-kammaṁ gato.

Satthā imam dhammaḍḍesaṁ āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā gāmikabālaagghāpaniko Lāḷudāyī⁷ ahosi, paṇḍitaagghāpaniko aham eva ahosi“ ti desanaṁ niṭṭhapesi. Taṇḍulanālijātakam⁸.

6. Devadhammajātaka.

Hiriottappasampannā ti. Idam Bhagavā Jetavane viharanto aññatarāṁ⁹ bahubhaṇḍam bhikkhum ārabha kathesi. Sāvattvivāsi¹⁰ kir¹¹ eko kuṭumbiko¹² bhariyāya kālakatāya pabbajī. So pabbajanto attano parivenaṁ¹³ ca aggisālā ca bhaṇḍagabbhaṇ ca kāretvā bhaṇḍagabbham sappitaṇḍulādīhi pūretvā pabbajī, pabbajitvā pana attano dāse pakkosāpetvā yathārucitaṁ āhāraṁ pacāpetvā bhuñjati. bahuparikkhāro ca ahosi, rattiṁ aññaṁ¹⁴ nivāsanaṁ pārupanaṁ¹⁵ hoti divā aññaṁ, viharapaccante vasati. Tass¹⁶ ekadivasam cīvarapaccattharaṇādīni niharitvā¹⁷ parivene¹⁸ pattharitvā sukkhāpentassa sambahulā jānapadā bhikkhū senāsanaḍḍikāṁ āhiṇḍantā parivenaṁ gantvā cīvarādīni disvā „kass¹⁹ imāṇi“ pucchīṁsu. So „mayham āvuso“ ti āha. „Āvuso idam pi cīvaraṁ idam pi cīvaraṁ idam pi nivāsanaṁ idam pi nivāsanaṁ idam pi²⁰ paccattharaṇaṁ²¹ sabbam tuyham evā“ ti. „Āma mayham evā“ ti. „Āvuso, Bhagavatā tīṇi²² cīvaraṇi anuññātāni²³, tvaṁ evam appicchassa Buddhassa sāsane pabbajitvā evam bahu-parikkhāro jāto, ehi tam Dasabalassa santikaṁ nessamā“ ti tam ādāya Satthu santikaṁ agamaṁsu. Satthā disvā „kiṁ nu kho bhik-

¹ C^v pāṇi, C^s pāṇiṇ. ² C^k C^v saṇṇino. ³ C^v -nālī-. ⁴ C^v paṇṇā-. ⁵ C^k C^v raṇṇo. ⁶ C^k C^v -dāyī. ⁷ Cfr. Dasaratha-j. p. 39. ⁸ C^k C^v aññatarāṁ. ⁹ C^k C^v -vāsi. ¹⁰ C^s kuṭumbiko corrected to kuṭumbiko, C^k C^v kuṭumbiyo. ¹¹ C^k parivenaṁ. ¹² C^k C^v aññaṁ. ¹³ C^v omits nivāsana. ¹⁴ C^v -ñādīhi niharitvā. ¹⁵ C^k C^v parivene. ¹⁶ C^k omits idam pi. ¹⁷ C^v sapacca-. ¹⁸ C^s ti. ¹⁹ C^k C^v anuññātāni.

khaye aniccamānakam yeva bhikkhum gahetvā¹ āgat' atthā² ti āha. „Bhante ayaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo bahuparikkhāro“ ti. „Saccam kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo“ ti. „Saccam Bhagavā“ ti. „Kasmā pana tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo jāto, nanu ahaṃ appicchatāya santuṭṭhiyā -pe- pavivekassa viriyārambhassa vaṇṇaṃ vadāmi“³. So Satthu vacanaṃ sutvā kupito „iminā dāni nīharena carissāmi“⁴ pārupanaṃ chaḍḍetvā⁵ parisamajjhe ekacivaro atṭhāsi. Atha naṃ Satthā upatthambhayamāno „nanu tvaṃ bhikkhu pubbe hirottappa-gavesako⁶ dakarakkhasakāle pi hirottappaṃ gavesamāno dvādasa saṃvaccharāni vihāsi, atha kasmā idāni evaṃgaruke Buddhasāsane pabbajitvā catuparisamajjhe pārupanaṃ chaḍḍetvā⁷ hirottappaṃ pahāya ṭhito sīti“⁸. So Satthu vacanaṃ sutvā hirottappaṃ paccupatṭhāpetvā taṃ cīvaraṃ pārupitvā Satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Bhikkhū tass' atthassa āvibhāvattaṃ Bhagavantaṃ yācīmsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi:

Atīte Kāsiraṭṭhe Bārāṇasīyaṃ Brahmaddatto rājā ahosi. Tadā Bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhi⁹, tassa nāmagahaṇadivase Mahimsā-sakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle rañño¹⁰ añño pi putto jāto, tassa Candakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. Tassa pana ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle Bodhisattamātā kalam akāsi. Rājā aññaṃ¹¹ aggamahe-siṭṭhāne ṭhāpesi. Sā rañño¹² piyā ahosi manāpā. Sā piyasaṃvāsam anvāya ekaṃ puttaṃ vijāyi, Suriyakumāro ti tassa nāmaṃ akaṃsu. Rājā puttaṃ disvā tuṭṭhacitto „bhadde puttassa te¹³ varaṃ dammi“¹⁴ āha. Devī varaṃ icchitakāle gahetabbam katvā ṭhāpesi. Sā putte vayappatte rājānaṃ āha: „devena mayhaṃ puttassa jātakāle varo dinno, puttassa me¹⁵ rajjaṃ dehīti“¹⁶. Rājā „mayhaṃ dve puttā aggikkhandhā viya jalamānā vicaranti, na sakkā tava puttassa rajjaṃ dātun“¹⁷ ti paṭikkhipitvā taṃ punappuna¹⁸ yācamānaṃ eva disvā „ayaṃ

¹ C^k C^v gaṇhitvā. ² C^v jaḍḍetvā. ³ C^k C^v hirottappagavesako. ⁴ C^s adds in the margin dasamāsaccayena puttaṃ vijāyi. ⁵ C^k C^v rañño. ⁶ C^k C^v aññaṃ.

⁷ C^k ne. ⁸ C^s C^v add va. ⁹ C^s punappunaṃ.

mayhaṃ puttānaṃ pāpakam pi cinteyyā¹ “ti putte pakkosā-
petvā āha: „tātā, ahaṃ Suriyakumārassa jātakāle varaṃ
adāsiṃ, idāni ssa mātā rajjaṃ yācati, ahaṃ tassa na dātukāmo,
mātugāmo nāma pāpo, tumhākaṃ pāpakam pi cinteyya, tumhe
araññaṃ² pavisitvā mam’ accayena kulasantake nagare rajjaṃ
kareyyāthā³ “ti kanditvā roditvā sīse cumbitvā uyyojesi. Te⁴
pitaraṃ vanditvā pāsādā orohante rājaṅgaṇe⁵ kīlāmāno⁶ Suriya-
kumāro pi disvā taṃ kārāṇaṃ ñatvā „ahaṃ pi bhātikehi saddhiṃ
gamiṣāmīti⁷ “tehi saddhiṃ yeva nikkhami. Te Himavantaṃ
paviṣiṃsu. Bodhisatto maggā okkamma rukkhamūle nisīditvā
Suriyakumāraṃ āmantesi: „tātā Suriya etaṃ saraṃ gantvā
nahātvā ca pivitvā ca paduminipaṇṇehi⁸ amhākam pi pāṇīyaṃ
ānehīti⁹. Taṃ pana saraṃ Vessavaṇassa¹⁰ santikā ekena¹¹
dakarakkhasena laddhaṃ hoti, Vessavaṇo¹² ca taṃ āha: „tha-
petvā devadhammajānanake ye aññe¹³ imaṃ saraṃ otaranti
te khāditaṃ labhasi, anotiṇṇe na labhasīti¹⁴. Tato paṭṭhāya
so rakkhaso ye taṃ saraṃ otaranti te devadhamme¹⁵ pucchitvā
ye na jānanti¹⁶ te khādati. Atha kho Suriyakumāro taṃ saraṃ
gantvā avimaṇisitvā¹⁷ va otari. Atha naṃ so rakkhaso gahetvā¹⁸
„devadhammaṃ jānāsīti¹⁹ “pucchi. So „devadhammā nāma
Canda-Suriyā²⁰ “ti āha. Atha naṃ „tvaṃ devadhamme na
jānāsīti²¹ “udakaṃ paveṣetvā attano vasaṇaṭṭhāne ṭhapesi. Bo-
dhisatto pi taṃ cirāyantaṃ²² disvā Candakumāraṃ pesesi.
Rakkhaso taṃ pi gaṇhitvā „devadhamme jānāsīti²³ “pucchi.
„Āma jānāmi, devadhammo nāma²⁴ catasso disā²⁵ “ti. Rakkhaso
„na tvaṃ devadhamme jānāsīti²⁶ “taṃ pi gahetvā tatth’ eva
ṭhapesi. Bodhisatto taṃ tasmim pi cirāyante „ekena antarāyena
bhavitaḥ²⁷ “ti sayāṃ tattha gantvā dvinnam pi otaraṇa-

¹ C^k araṇṇaṃ, C^v āraṇṇa. ² C^k kareyyāthā. ³ C^k C^v ne. ⁴ C^k C^v rājaṅgaṇe.

⁵ C^s kīla-. ⁶ C^k -pannehi. C^k C^s -nassa. ⁷ C^k eko. ⁸ C^k C^s -no. ⁹ C^k C^s -no. ¹⁰ C^k aññe, C^v aññe. ¹¹ C^k labbhasīti. ¹² C^k -dhammesu. ¹³ C^s jānti. ¹⁴ C^k avimaṇisitvā. ¹⁵ C^s gantvā. ¹⁶ C^s pitaraṃ cirāyantaṃ corrected to pitaṃ aticirāyantaṃ. ¹⁷ C^s adds in the margin cattāro dissati.

padavalañjaṇ¹ disvā „rakkhasapariggahītena² iminā sarena bhavitabban“ ti khaggaṃ sannayhitvā³ dhanuṃ gahetvā atṭṭhāsi. Dakarakkhaso Bodhisattam udakaṃ anotarantaṃ disvā vana-kammikapuriso⁴ viya hutvā Bodhisattam āha: „bho purisa, tvaṃ maggakilanto, kasmā imaṃ saraṃ otaritvā nahātvā⁵ pivitvā bhisamuḷālaṃ⁶ khāditvā pupphāni pilandhitvā⁷ yathā-sukhaṃ na gacchasīti“. Bodhisatto taṃ disvā „eso yakkho bhavissatīti“ nātvā „tayā me bhātikā gahitā“ ti āha. „Ama mayā“ ti. „Kimkāraṇā“ ti. „Ahaṃ imaṃ saraṃ otinṇake labhāmīti“. „Kiṃ pana sabbe va labhasīti“⁸. „Ye deva-dhamme jānanti te tṭhapetvā avasese labhāmīti“. „Atthi pana te devadhammehi attho“ ti. „Ama atthi“. „Yadi evaṃ ahaṃ⁹ te devadhamme kathessāmīti“. „Tena hi kathehi, ahaṃ deva-dhamme suṇissāmīti“. Bodhisatto „ahaṃ devadhamme ka-theyyaṃ, kilīṭṭhagatto paṇṇaṃ amhīti“ āha. Yakkho Bodhisattam nahāpetvā bhojanaṃ bhojetvā pāṇiyaṃ pāyevā pupphāni pilandhāpetvā¹⁰ gandhehi vilimpāpetvā alaṃkatamaṇḍapamajjhe pallaṃkaṃ attharhitvā adāsi. Bodhisatto āsane nisiditvā yakkhaṃ pādāmūle nisidāpetvā „tena hi ohitasoto sakkaccaṃ deva-dhamme suṇāhīti“¹¹ imaṃ gātham āha:

Hiriottappasampannā sukkadhammasamāhitā

santo¹² sappurisā loke devadhammā ti vuccare ti. 5.

Tattha hiriottappasampannā ti hiriyā ca ottappena ca samannāgatā, tesu kāyaduccaritādihi hiriyatīti hiri, lajjāy¹³ etaṃ adbhivacanaṃ, tehi yeva ottapatīti¹³ ottappaṃ, pāpato ubbegass¹⁴ etaṃ adbhivacanaṃ, tattha ajjhattasammutṭhānā hiri bahiddhāsamuṭṭhānaṃ ottappaṃ, attādhipeyyā¹⁴ hiri lokādhipeyyaṃ ottappaṃ, lajjāsabhāvasaṇṭhitā hiri bhayasabhāvasaṇṭhitā ottappaṃ, sappattissavalakkhaṇā hiri vajjabhīrukabhayadassāvīlakkaṇaṃ¹⁵ ottappaṃ; tattha ajjhattasammutṭhānaṃ hiriṃ¹⁶ catuhi¹⁵ kāraṇehi samuṭṭhāpeti, jātīm paccavekkhitvā vayaṃ pacca-

¹ Ck -valañjaṇ. ² Ck -parigahītena, C^s -pariggahitena. ³ Ck sannahitvā. ⁴ Ck vata-, C^s vana-? C^v vanakampika-. ⁵ Ck nahāyitvā. ⁶ C^s -mulālaṃ, Ck -mūlālaṃ. ⁷ Ck pilandhitvā. ⁸ Ck C^s labbhasīti. ⁹ C^s ahaṃ. ¹⁰ Ck pilandhāpetvā. ¹¹ Ck suṇāhīti. ¹² Ck satto. ¹³ Ck ottappatīti. ¹⁴ Ck -teyyaṃ, C^s -teyyaṃ corrected to -teyyā. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ all three MSS. -nā hiri.

vekkhitvā sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā bāhusaccaṃ paccavekkhitvā, kathaṃ? „pāpakaraṇaṃ nāṃ” etaṃ na jātisampannānaṃ kammaṃ, hīnajaccānaṃ kevaṭṭādīnaṃ idaṃ kammaṃ, tādissa jātisampannassa idaṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan¹” ti evaṃ tava jātiṃ paccavekkhitvā pāpātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakaraṇaṃ nāṃ” etaṃ daharehi kattabbakammaṃ², tādissa vaye tītassa idaṃ kammaṃ³ kātuṃ na yuttan⁴” ti evaṃ vayaṃ paccavekkhitvā pāpātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpaṃ nāṃ” etaṃ dubbala-jātikānaṃ kammaṃ, tādissa sūrabhāvasampannassa idaṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan⁴” ti evaṃ sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā pāpātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakammaṃ nāṃ” etaṃ andhabālānaṃ kammaṃ na paṇḍitānaṃ, tādissa paṇḍitassa bahussutassa idaṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan⁴” ti evaṃ bāhusaccaṃ paccavekkhitvā pāpātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, evaṃ ajjhattasamuṭṭhānaṃ hiriṃ⁴ catubhi⁵ karaṇehi samuṭṭhāpeti, samuṭṭhāpetvā ca pana attano citte hiriṃ pavesetvā pāpakammaṃ na karoti, evaṃ hiri ajjhattasamuṭṭhānā nāma hoti; kathaṃ ottappaṃ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ nāma, „sace tvaṃ pāpakammaṃ karissasi catusu⁶ parisāsu garahappatto bhavissasi,

Garahissanti taṃ viññū asuciṃ nāgariko yathā,

vivajjito⁶ silavantehi kathaṃ bhikkhu karissati⁷”

paccavekkhanto⁸ bahiddhāsamuṭṭhitena ottappena pāpakammaṃ na karoti, evaṃ ottappaṃ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ nāma hoti; kathaṃ hiri attādhipateyyā nāma, idh’ ekacco kulaputto attānaṃ adhipatiṃ jeṭṭhakaṃ katvā „tādissa saddhāpabbajitassa bahussutassa dhutavādissa na yuttaṃ pāpakammaṃ kātuṃ” ti pāpaṃ na karoti, evaṃ hiri attādhipateyyā nāma hoti, tenāha Bhagavā: „Yo attānaṃ yeva adhipatiṃ katvā akusalaṃ pajahati kusalaṃ bhāveti sāvajjaṃ pajahati anavajjaṃ bhāveti suddham attānaṃ pariharati⁹”; kathaṃ ottappaṃ lokādhipateyyaṃ nāma, idh’ ekacco kulaputto lokaṃ adhipatiṃ jeṭṭhakaṃ katvā pāpakammaṃ na karoti, yathāha: „Mahā kho paṇāyaṃ lokasannivāso, tasmiṃ⁹ kho pana lokasannivāse santi samānabrāhmaṇā iddhimanto¹⁰ dibbacakkhukā paracittaviduno¹¹, te dūrato pi passanti āsanne pi¹² dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti, te pi maṃ evaṃ jānissanti: ‘passatha bho imaṃ kulaputtaṃ, saddhāya agārasmā anagāriyaṃ pabbajito samāno¹³ vokiṇṇo¹⁴ viharati pāpakehi akusalehi dhammehi¹⁵, santi devatā iddhimanto dibbacakkhukā paracittaviduniyo¹⁶, tā dūrato pi passanti āsanne pi¹⁷ dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti, tāpi maṃ¹⁶ jānissanti: ‘passatha bho imaṃ kulaputtaṃ, saddhāya agārasmā anagāriyaṃ

¹ C^s C^v evaṃ. ² C^s kattabbaṃ kammaṃ. ³ C^s omits kammaṃ. ⁴ C^s -tthānā hiri. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^s vajjito. ⁷ C^s karissasīti. ⁸ C^s adds hi. ⁹ C^s mahan tasmiṃ. ¹⁰ C^s iddhimantā. ¹¹ C^s -vidūne, C^v -vidune. ¹² C^s adds na. ¹³ C^s omits samāno. ¹⁴ C^s vokiṇṇe. ¹⁵ C^s dhammehi. ¹⁶ C^s -vidūtiyo. ¹⁷ C^s adds na. ¹⁸ C^s adds evaṃ.

pabbajito samāno vokiṇṇo¹ viharati pāpakehi akusalehi dhammehitī², so lokam yeva adhipatim karitvā akusalam pajahati kusalam³ bhāveti sāvajjam pajahati anavajjam⁴ bhāveti suddham attānam pariharatī⁵, evam ottappam lokādhipateyyam nāma hoti⁶; lajjāsabhāvasaṅghitā hiri bhayasabhāvasaṅghitam⁷ ottappam ti, ettha pana lajjā ti lajjanākāro tena sabbhāvena saṅghitā hiri, bhayan ti apāyabbhayaṁ tena sabbhāvena saṅghitam ottappam, tadubhayam pi pāpapari-vajjane pākaṇam hoti, ekacco⁸ hi yathā nām⁹ eko kulaputto uccārapassāvādini karonto lajjitabbayuttakam¹⁰ ekaṁ disvā lajjanākārappatto bhaveyya hīlito¹¹ evam evam ajjhattam lajjidhammam okkametvā pāpakammam na karoti, ekacco¹² apāyabbhayaḥhito hutvā pāpakammam na karoti, tat¹³ idam opammam: yathā hi¹⁴ dvīsu ayogulesu eko sitalo bhaveyya¹⁵ gūthamakkhito eko upho āditto tattha pandito sitalam gūthamakkhitattā jigucchanto na gaubhī itaram dāhabhayaena¹⁶ tattha sitalassa gūthamakkhitassa jigucchāya aganhanam¹⁷ viya ajjhattam lajjidhammam okkametvā¹⁸ pāpassa akaraṇam ubbassa dāhabhayaena aganhanam¹⁹ viya apāyabbhayaena pāpassa akaraṇam veditabbam; sappatissavalakkhaṇā hiri vajjabhirukabhayaḍassāvilakkhaṇam²⁰ ottappam ti, idam pi dvayam pāpapari-vajjane yeva pākaṇam hoti²¹, ekacco hi jātimahantapaccavekkhaṇā²² satthumahantapaccavekkhaṇā dāyavajjamahantapaccavekkhaṇā sabrahmacārimahantapaccavekkhaṇā²³ ti catuhi²⁴ kāraṇehi sappatissavalakkhaṇam hirim samuṭṭhāpetvā pāpam na karoti, ekacco attānuvādabhayaṁ parānuvādabhayaṁ daḍḍabhayaṁ duggatibhayaṁ²⁵ ti catuhi²⁶ kāraṇehi vajjabhirukabhayaḍassāvilakkhaṇam ottappam samuṭṭhāpetvā pāpam na karoti, tattha jātimahantapaccavekkhaṇādini c²⁷ eva attānuvādabhayaḍini ca vitthāretvā kathetabbāni, tesam vitthāro Aṅguttaraṭṭha-kathāya vutto²⁸; sukkadhammasamāhitā ti idam eva²⁹ hīrottappam ādim katvā kattabbā³⁰ kusalā dhammā sukkadhammā nāma, te sabbasamāhikanayena catubbūmakalokiyalokuttaradhammā, tehi samāhitā samannāgatā ti attho; santo sappurisā loka ti kāyakammādinam santatāya santo kataññūkataveditāya³¹ sobhanapurisā³² ti sappurisā, loka ti pana saṁkhāraloka sattaloka okāsalo khandhaloka āyatanaloka dhātuloka ti anekavidho, tattha eko loka sabbe sattā āhāraṭṭhitikā³³ -pe- aṭṭhārasaloka aṭṭhārasa dhātuyo ti, ettha saṁkhāraloka vutto, khandhalokādayo tadantogadhā yeva, ayaṁ loka paraloka devaloka manussaloka ti ādisu pana sattaloka³⁴ vutto,

¹ C^k vokiṇṇo. ² C^k C^s kusalam. ³ C^s C^v anavajjam. ⁴ C^s hotīti. ⁵ C^k C^v -saṅghitā. ⁶ C^k ekacce. ⁷ C^k C^v lajjitabbakayuttam. ⁸ C^k hīlito, C^v hīlito, C^s hīlito. ⁹ C^s adds hi. ¹⁰ C^s omits hi. ¹¹ C^k bhaveyyam. ¹² C^s dāha-. ¹³ C^s agahaṇam, C^v aganhātam. ¹⁴ C^k C^v okkamitvā. ¹⁵ C^s agahaṇam. ¹⁶ C^s -dassāvī-. ¹⁷ C^s omits hoti. ¹⁸ C^k -nā. ¹⁹ C^k -nā, C^s -cārī-. ²⁰ so all three MSS. ²¹ C^s -bhayaṁ. ²² C^k vutte. ²³ C^k idhameva. ²⁴ C^s kattabba. ²⁵ C^k katavedikāya. ²⁶ C^s sobhana-. ²⁷ C^s āhara-. ²⁸ C^s ādisupantasantaloka.

Yavatā candimasuriyā pariharanti virocanā
tāva saḥassadhā loko ettha te vattatī¹ vaso ti

ettha okāsaloko vutto, tesu idha sattaloko adhippeto, sattalokasmiṃ hi yeva evarūpā sappurisā; te devadhammā ti vuccare, tattha devā ti sammuti-devā uppattidevā visuddhidevā ti tividdhā, tesu Mahāsammatākālo paṭṭhāya lokena devā ti sammatattā² rājarājakumārādayo sammutidevā nāma, devaloke uppannā uppattidevā nāma, khīṇāsavā visuddhidevā nāma, vuttam pi c' etaṃ: sammutidevā nāma rājāno deviyo kumārā³, uppattidevā nāma bhummadeve upādāya tatuttariṃ devā, visuddhidevā nāma Buddhapacceka-buddhakhīṇāsavā ti, imesaṃ devānaṃ dhammā ti devadhammā ti⁴, vuccare ti vuccanti, hirottappamūlakā hi kusaladhammā⁵, kusalasampadāya c' eva devaloke nibbattiya ca visuddhibhāvass' eva⁶ kāraṇattā⁷ kāraṇaṭṭhena tividdhānaṃ tesaṃ devānaṃ dhammā ti devadhammā, tehi devadhammehi samannāgatā puggalāpi devadhammā, tasmā puggaladhiṭṭhānāya desanāya⁸ te dhamme dassento santo sappurisā loka devadhammā ti vuccare ti āha.

Yakkho imaṃ dhammadesanaṃ sutvā pasanno Bodhisattaṃ āha: „paṇḍita, ahaṃ tumhākaṃ pasanno, ekaṃ bhātaraṃ demi, katarāṃ ānemīti“. „Kaniṭṭhaṃ⁹ ānehīti“. „Paṇḍita, tvaṃ kevalaṃ devadhamme jānāsi yeva, na pana tesu vattasīti“. „Kimkāraṇa“ ti. „Yamkāraṇa jettḥaṃ ṭhapetvā kaniṭṭhaṃ¹⁰ ānāpento jettḥapacāyikakammaṃ nāma na karosīti¹¹“. „Devadhamme cāhaṃ yakkha jānāmi tesu ca vattāmi, mayaṃ hi imaṃ araṇṇaṃ¹² etaṃ nissāya pavīṭṭhā, etassa hi atthāya amhākaṃ pitaraṃ etassa mātā rajjaṃ yāci, amhākaṃ pana pitā taṃ¹³ varaṃ adatvā amhākaṃ anurakkhaṇatthāya¹⁴ araṇṇa-vāsaṃ¹⁵ anujāni, so kumāro anivattitvā amhehi saddhiṃ āgato, 'taṃ araṇṇe eko¹⁶ yakkho khādīti' vutte pi na koci sad-dahissati, tenāhaṃ garahabhayaabhito¹⁷, tam eva ānāpemīti“. „Sādhu sādhu paṇḍita; tvaṃ devadhamme ca jānāsi tesu ca

¹ C^s vattatīti. ² C^s sammattā. ³ C^s kumārā corrected to rājakumārā. ⁴ C^s omits ti. ⁵ C^s kusalā-. ⁶ C^s visuddhiyāvasseva corrected to visuddhibhāvassaca. ⁷ C^v kāraṇantā. ⁸ C^v omits desanāya. ⁹ C^s kaniṭṭhaṃ corrected to kaniṭṭhaṃ. ¹⁰ C^s kaniṭṭharin. ¹¹ C^s C^v nāma karosīti, C^s nāma karosīti corrected to na karosīti. ¹² C^s C^v araṇṇaṃ. ¹³ C^s naṃ. ¹⁴ C^s C^v anurakkhana-. ¹⁵ C^s C^v araṇṇa-, C^s araṇṇe-. ¹⁶ C^s amhāraṇṇaṃ ānāpento corrected to amhāraṇṇaṃ ānāpento, C^v araṇṇe eko. ¹⁷ so all three MSS.

vattasīti“ pasannacitto yakkho Bodhisattassa sādhukāraṃ datvā dve pi bhātaro ānetvā adāsi. Atha naṃ Bodhisatto āha: „samma, tvaṃ pubbe attanā katena pāpakammaṇa paresaṃ maṃsalohitakhādako' yakkho hutvā nibbatto, idāni puna pi pāpam eva² karosi, idaṃ te pāpakammaṃ nirayādīhi mucceituṃ na dassati, tasmā ito patthāya pāpaṃ pahāya kusalaṃ karohīti“, asakkhi ca pana taṃ³ dametuṃ. So taṃ yakkhaṃ dametvā tena⁴ saṃvihitārakkho⁵ tatth' eva vasanto ekadivasaṃ nak-khattaṃ oloketvā pitu kālakatabhāvaṃ ūtvā yakkhaṃ ādāya Bārāṇasīṃ gantvā rajjaṃ gahe tvā Candakumārassa oparajjaṃ Suriyakumārassa senāpatiṭṭhānaṃ datvā yakkhassa ramaṇīye ṭhāne āyatanāṃ kāretvā yathā so aggamaṇāṃ aggapupphaṃ aggabhattaṃ ca labhati tathā akāsi. So dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā dassetvā⁶ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Sammā-sambuddho pi dve⁷ vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso bahubhaṇḍikabhikkhu aho si, Suriyakumāro Ānando, Candakumāro Sāriputto, jeṭṭhakabhātā Mahimsāsakumāro ahaṃ eva aho sin“ ti. Devadhammajātakaṃ.

7. Katthahārijātaka.

Putto tyāhaṃ⁸ mahārājā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Vāsabhakhattiyāya vatthuṃ ārabha kathesi. Vatthuṃ Dvādasanipāte Bhaddasālajātaka āvibhavissati. Sā kira Mahānāmassa Sakkassa dhītā Nāgamuṇḍāya nāma dāsiyā kucchismiṃ jātā Kosalarājassa aggamahe si aho si. Sā⁹ rañño¹⁰ puttāṃ vijāyi. Rājā paṇ' assā pacchā dāsibhāvaṃ ūtvā ṭhānaṃ parihāpesi, puttassa Viḍūḍa-bhassāpi ṭhānaṃ parihāpesi yeva. Ubho pi antonivesane yeva vasanti. Satthā taṃ kāraṇaṃ ūtvā pubbaṇhasamaye¹¹ pañcasatabhikkhupari-

¹ C^k C^v maṃsaṃ-. ² C^v pāpakammieva corrected to pāpakameva. ³ C^k C^v naṃ. ⁴ C^k te. ⁵ C^k saṃvihita-. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^v adds pi. ⁸ Cfr. Dbpd. p. 216. ⁹ C^k tyāha, C^v tyāha corrected to tyāhaṃ. ¹⁰ C^k omits sã. ¹¹ C^v rañño. ¹² C^k C^v pubbaṇha-.

vuto¹ raṇṇo² nivesanaṃ gantvā paṇṇattāsane³ nisīditvā „mahārāja kahaṃ Vāsabhakkhattiyā“ ti āha. Rājā taṃ kāraṇaṃ ārocesi. „Mahārāja Vāsabhakkhattiyā kassa dhītā“ ti. „Mahānāmassa bhante“ ti. „Agacchamānā kassa āgatā“ ti. „Mayhaṃ bhante“ ti. „Mahārāja, esā raṇṇo⁴ dhītā, raṇṇo² va āgatā, rājānaṃ yeva⁵ paṭicca puttāṃ labhi, so⁶ putto kinkāraṇā pitu santakassa rājassa sāmiko na hoti. pubbe rājāno muhuttikāya kaṭṭhahārikāya kucchismiṃ puttāṃ labhitvā puttassa rājānaṃ adamsū“ ti. Rājā tass’ atthassāvibhāvattathāya Bhagavantaṃ yāci. Bhagavā bhavantaarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pa-
kaṭaṃ akāsi:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaddatto rājā mahantena yasena uyyānaṃ gantvā tattha pupphaphalalobhena vicaranto uyyānavanasaṇḍe⁷ gāyitvā gāyitvā⁸ dārūni⁹ uddharamānaṃ ekaṃ itthiṃ disvā paṭibaddhacitto saṃvāsaṃ kappesi. Taṃ khaṇaṃ yeva Bodhisatto tassā kucchiyaṃ yeva paṭisandhiṃ gaṇhi. Tāvad eva tassā vajirapūritā viya garukā kucchi¹⁰ ahoṣi. Sā gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvaṃ ūtvā „gabbho me deva paṭiṭṭhito“ ti āha. Rājā aṅgulimuddikaṃ datvā „sace dhītā hoti imaṃ vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti muddikāya saddhiṃ mama santikaṃ āneyyāsi¹¹“ vatvā pakkāmi. Sāpi paripākagabbhā¹² Bodhisattaṃ vijāyi. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicarāṇakāle kelimaṇḍale¹³ kilantassa¹⁴ evaṃ vattāro¹⁵ honti „nippitiken” amhā¹⁶ pahaṭā“ ti. Taṃ sutvā Bodhisatto mātu santikaṃ gantvā „amma ko mayhaṃ pitā“ ti pucchi. „Tāta tvaṃ Bārāṇasiraṇṇo² putto“ ti. „Amma atthi pana koci sakkhīti“. „Tāta rājā imaṃ muddikaṃ datvā ‘sace dhītā hoti imaṃ vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti imāya muddikāya saddhiṃ āneyyāsi’ vatvā gato“ ti. „Amma evaṃ sante kasmā maṃ pitu santikaṃ

¹ C^s dvesata-. ² C^k C^v raṇṇo. ³ C^k C^v paṇṇattā-. ⁴ C^v eva sā raṇṇo va corrected to evaṃ sā raṇṇo va, C^k esā raṇṇo. ⁵ C^k yena. ⁶ C^v labhito. ⁷ C^k -vanasaṇḍena. ⁸ C^s omits one gāyitvā, ⁹ C^k dārūni. ¹⁰ C^s has later added ssā. ¹¹ C^k -siti. ¹² C^s paripākka- corrected to paripakka-. ¹³ C^v kelimaṇḍale, C^k kelimaṇḍale kelimaṇḍale. ¹⁴ C^k kilantassa. ¹⁵ C^k cattāro, C^s vattā corrected to vattāro. ¹⁶ C^s nippitikenamhi, C^k nippitikenamahā.

nānesīti¹. Sā puttassa ajjhāsayaṃ nātvā rājadvāraṃ gantvā rañño² 'ārocāpesi rañño³ ca' pakkosāpitā pavisitvā rājānaṃ vanditvā „ayaṃ te deva putto“ ti āha. Rājā jānanto pi parisamajjhe lajjāya „na mayhaṃ putto“ ti āha. „Ayaṃ⁴ te deva muddikā, imaṃ sañjānāsīti“. „Ayaṃ pi mayhaṃ muddikā na hotīti“. „Deva idāni⁵ ṭhapetvā saccakiriyaṃ añño⁶ mama sakkhī⁷ n' atthi, sac' ayaṃ dārako tumhe paticca jāto ākāse tiṭṭhatu, noce bhūmiyaṃ patitvā maratū⁸“ ti Bodhisattaṃ pāde gaṇetvā ākāse khipi. Bodhisatto ākāse pallamkaṃ ābhujitvā nisinno madhurassarena pitu dhammaṃ kathento imaṃ gātham āha:

Putto ty-āhaṃ mahārāja, tvaṃ maṃ posa janādhipa,
aññe⁹ pi devo poseti kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti. 6.

Tattha putto tyāhan ti putto te ahaṃ, puttā ca nāṃ¹⁰ ete¹¹ atrajo khettajo antevāsiko dinnako ti catubbidhā¹², tattha attānaṃ paṭicca¹³ jūto atrajo nāma, sayanapitthe pallamke ure ti evaṃ ādisu¹⁴ nibbatto khettajo nāma, santike sippuggaṇako¹⁵ antevāsiko nāma, posāvanatthāya dinnō dinnako nāma, idha pana atrajaṃ sandhāya putto ti vuttaṃ, catuḥ¹⁶ saṅgahavatthūhi janāṃ rañjatīti rājā, mahanto rājā mahārājā, taṃ āmantento āha: mahārājā ti, tvaṃ maṃ posa janādhipa ti janādhipa mahājanajetṭhaka tvaṃ maṃ posa bharassu vaḍḍhehi, aññe¹⁷ pi devo posetīti aññe¹⁸ pi hatthibandhādayo manusse hatthiassādayo tiracchānagate bahujane ca devo poseti, kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti, ettha pana kiñca ti garahatthe ca anuggahatthe¹⁹ ca nīpāto, sakaṃ pajaṃ attano puttaṃ maṃ devo na posetīti pi²⁰ vadanto garahati nāma, aññe²¹ bahujane²² posetīti vadanto anugaṇhati²³ nāma, iti Bodhisatto garahanto pi anugaṇhanto²⁴ pi kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti āha.

Rājā Bodhisattassa ākāse nisīditvā evaṃ dhammaṃ desentassa sutvā „ehi tāta, ahaṃ eva posessāmi ahaṃ eva poses-sāmīti“ hattham pasāresi. Hatthasahassaṃ pasārayittha²⁵.

¹ Ck Cv -rañño. ² Cv omits ca. ³ Cs ayaṃ. ⁴ Cv has later added imaṃ. ⁵ Ck Cv añño. ⁶ Ck Cs sakkhī. ⁷ Cv aññe. ⁸ Cs nāmete corrected to nāmesa. ⁹ Cv catubbidhā corrected to catubbidho. ¹⁰ Ck paṭi. ¹¹ Ck Cv ādisu. ¹² Ck Cv sippuggaṇako. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Ck añño, Cv aññe. ¹⁵ Ck Cv aññe. ¹⁶ Ck Cv anuggaṇhanatthe. ¹⁷ Cv posetīti. ¹⁸ Cv bahujā. ¹⁹ Cv anugaṇhati. ²⁰ Cv anugaṇhanto. ²¹ pasāriyittha? Ck pasāresiyittha.

Bodhisatto aññassa¹ hatthe anotaritvā rañño² va hatthe otaritvā amke nisīdi³. Rājā tassa oparajjaṃ datvā mātaraṃ aggamahe-sim akāsi. So pitu accayena Kaṭṭhavāhanarājā⁴ nāma hutvā dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā Kosalarañño⁵ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā dve vatthūni dassetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātā Mahāmāyā ahoṣi, pitā Suddhodanamahārājā. Kaṭṭhavāhanarājā⁴ aham eva ahoṣin“ ti⁶. Kaṭṭhahārijātakaṃ.

8. Gāmanijātaka.

Api ataramānānaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviyariyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Imasmiṃ pana jātake paccuppannavatthuṃ ca atītavatthuṃ ca Ekādasanipāte Saṃvarajātake āvibhavissati. vatthuṃ hi tasmiṃ ca imasmiṃ ca ekasadisam eva, gāthā pana nānā. Gāmanikumāro⁷ Bodhisattassa ovāde ṭhatvā bhātikasatassa kaniṭṭho⁸ pi hutvā bhātikasataparivārīto se-tacchattassa heṭṭhā varapallanike⁹ nisinno attano yasasampattiṃ oloketvā „ayaṃ mayhaṃ yasasampatti amhākaṃ“¹⁰ ācariyassa santakā¹¹ ti tuṭṭho imaṃ udānaṃ udānesi:

Api ataramānānaṃ phalāsā¹¹ va samijjhati,

vipakkabrahmacariyo 'smi, evaṃ jānāhi Gāmanīti¹². 7.

Tattha apīti nipātamattaṃ, ataramānānaṃ ti paṇḍitānaṃ ovāde ṭhatvā aturitvā avegā hitvā¹³ upāyena kammaṃ karontānaṃ, phalāsā¹⁴ va samijjhatīti yathāpatthitaphale āsā¹⁵ tassa phalassa nipphattiyā¹⁶ samijjhati yeva, atha vā phalāsā¹⁷ ti āsūphalaṃ, yathāpatthitā¹⁸ phalaṃ samijjhati yevā ti attho, vipakkabrahmacariyo 'smīti ettha cattāri saṅgahavatthūni¹⁹ seṭṭhacariyattā brahmacariyaṃ nāma taṃ ca tammulikāya yasasampattiyaṃ paṭi-laddhattā vipakkaṃ²⁰ nāma, so vāssa yaso nippanno²¹ so pi seṭṭhatthena brahmacariyaṃ nāma, tenāha vipakkabrahmacariyo 'smīti, evaṃ jānāhi Gā-

¹ Ck C^v aññassa. ² Ck C^v rañño. ³ Ck nisīdi. ⁴ C^s kaṭṭhavāhana-. ⁵ C^v -rañño. ⁶ Ck omits Satthā . . . ahoṣinti. ⁷ Ck C^v gāmanī-. ⁸ C^s kaniṭṭho. ⁹ Ck C^v varapallanike. ¹⁰ C^s mayhaṃ. ¹¹ C^s phalāsā, C^v phalaṃsā corrected to phalāsā. ¹² Ck C^v gāmanīti. ¹³ Ck āvegāhitvā, C^s avegāhitvā corrected to avegāyitvā. ¹⁴ C^s phalāsā. ¹⁵ C^s asā. ¹⁶ Ck nipphattiyā. ¹⁷ C^v phalāsā. ¹⁸ C^s omits yathā. ¹⁹ Ck C^v saṅgaha-. ²⁰ C^s vipakkaṃ, C^v vipakkata corrected to vipakkaṃ. ²¹ Ck nippanno.

maṇṭi¹ katthaci gāmikapuriso² pi gāmajetthako pi gāmani³, idha pana sabba-jana⁴ jetthakam attānam sandhāyāha: „ambho Gāmani³, tvaṃ etaṃ kāraṇam evaṃ⁴ jānāhi, ācariyam nissāya bhūtikasataṃ atikkamitvā idaṃ mahārajjam patto 'smiti' udānam udānesi.

* Tasmiṃ pana rajjam patte sattaṭṭhadiyasaccayena sabbe pi bhātaro attano vasaṇaṭṭhānam gatā. Gāmanirājā⁵ dhammena rajjam kāretvā yathākamam gato. Bodhisatto pi puṇṇāni⁶ katvā yathākamam gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā dassetvā⁷ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossaṭṭhaviṛiyo bhikkhu arahatte paṭiṭṭhito ti. Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetva jātakaṃ samodhānesi. Gāmanijātakaṃ⁸.

9. Makhādevajātaka.

Uttamaṅgaruhā⁹ mayhan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto mahānekkhammaṃ ārabba kathesi. Tam heṭṭhā Nidānakathāyaṃ kathitam eva. Tasmiṃ pana kāle bhikkhū Dasaballaṃ nekkhammaṃ vaṇṇentā nisīdīṃsu. Atha Satthā dhammasabbhaṃ āgantvā Buddhāsane nisīno bhikkhū āmantesi: „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „bhante na aññāya kathāya, tumhākaṃ yeva¹⁰ pana nekkhammaṃ vaṇṇayamānā nisīn' amhā“ ti „bhikkhave, na Tathāgato etarahi yeva nekkhammaṃ nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā“ ti āha. Bhikkhū tass' atthassā-vibhāvattham¹¹ Bhagavantam yācīṃsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchanam¹² kāraṇam pakāṇam akāsi:

Atīte Videharatthe Mithilāyaṃ Makhādevo nāma rājā ahosi dhammiko dhammarājā. So caturāsītivassasahassāni kumārakīlaṃ¹³ tathā oparajjam tathā mahārajjam katvā dīgham addhānam khepetvā ekadivasam kappakaṃ āmantesi: „yadā me samma kappaka sirasmīṃ phalitāni passeyyāsi atha me āroceyyāsīti“. Kappako pi¹⁴ dīgham addhānam khepetvā eka-

¹ C^v gāmaṇṭi. ² C^v gāmaka-. ³ C^k C^v gāmaṇi. ⁴ C^v eva. ⁵ C^v gāmanirājā, C^k gāmanirāja, C^s gāmanirāja. ⁶ C^k puṇṇāni. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^v gāmaṇi-. ⁹ C^k C^v uttamaṅga-. ¹⁰ C^s omits yeva. ¹¹ C^s -bhāvattham corrected to -bhāvatthāya. ¹² C^s paṭicchanna. ¹³ C^k -kīlaṃ. ¹⁴ C^s omits pi.

divasaṃ rañño¹ añjanavaṇṇānaṃ kesānaṃ antare ekam eva phalitaṃ disvā „deva ekan te² phalitaṃ dissatīti“ ārocesi, „tena hi me samma taṃ phalitaṃ uddharitvā pañimhi tha-pehīti“ ca³ vutto suvaṇṇasaṇḍāsena uddharitvā rañño¹ pañimhi paṭiṭṭhāpesi. Tadā rañño¹ caturāsītivassasahassāni āyuni ava-siṭṭhaṃ hoti. Evaṃ sante pi phalitaṃ disvā va⁴ maccurājānaṃ āgantvā samīpe thitaṃ viya attānaṃ ādittapaṇṇasālaṃ pa-viṭṭhaṃ viya ca maññamāno⁵ samvegaṃ āpajjitvā⁶ „bāla Ma-khādeva yāva phalitass’ uppādā⁷ va ime kilese jahitum nā-sakkhīti“ cintesi⁸. Tass’ evaṃ phalitapātubhāvaṃ⁹ āvajjantassa āvajjantassa antodāho uppajji, sarīrā sedā muccimsu, sātaka pīletvā apanetabbākārappattā ahesum. So „ajj’ eva mayā nikkhamitvā pabbajitum vaṭṭatīti¹⁰“ kappakassa satasahas-sutṭhānaṃ gāmaṇaṃ datvā jetṭhaputtaṃ pakkosāpetvā „tāta, mama sīse phalitaṃ¹¹ pātubhūtaṃ, mahallako ’mhi jāto¹², bhuttā kho pana me mānusakā kāmā, idāni dibbakāme pariyesissāmi, nekkhammakālo¹³ mayhaṃ, tvaṃ imaṃ rajjaṃ paṭipajja, ahaṃ pana¹⁴ pabbajitvā Makhādevambavanuyyāne¹⁵ vasanto samaṇa-dhammaṃ karissāmīti“ āha. Taṃ evaṃ pabbajitukāmaṃ amaccā upasamkamitvā „deva kiṃ tumhākaṃ pabbajjākāraṇaṃ“ ti pucchimsu. Rājā phalitaṃ¹¹ hatthena¹⁶ gahetvā amaccānaṃ imaṃ gātham āha:

Uttamaṅgaruhā mayhaṃ ime jātā vayoharā
pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mamā ’ti. 8.

Tattha uttamaṅgaruhā¹⁷ ti kesā¹⁸, kesā hi sabbesaṃ hatthapādādīnaṃ aṅgaṇaṃ uttāme sirasmiṃ ruhattā¹⁹ uttamaṅgaruhā²⁰ nāmā ’ti vuccanti, ime jātā vayoharā ti passatha tāta phalitapātubhāvena²¹ tiṇṇaṃ vayanāṃ

¹ C^s C^v rañño. ² C^s tena. ³ C^s omits ca. ⁴ C^s omits va. ⁵ C^s C^v maññamāno. ⁶ C^s has later added cintesi. ⁷ C^s phali- corrected to pali-. ⁸ C^s omits cintesi. ⁹ C^s palita-. ¹⁰ C^s C^v vaddhatīti. ¹¹ C^s palitaṃ. ¹² C^s pāto. ¹³ C^s nekkhammakālo. ¹⁴ C^s omits pana. ¹⁵ C^s makhādevavanuyyāne. ¹⁶ C^s hatthe. ¹⁷ C^s C^v uttamaṅga-. ¹⁸ C^s kesāruhātikesā. ¹⁹ C^s rūhattā. ²⁰ C^s C^v uttamaṅga-. ²¹ C^s palita.

haraṇato ime jātā vayo harā, pātubhūtā ti nibbattā, devadūtā ti, devo ti maccu, tassa dūtā ti devadūtā, sirasmiṇ hi phalītesu pātubhūtesu maccurājassa santike t̥hito viya hoti, tasmā phalitāni maccudevassa dūtā ti vuccanti, devā viya dūtā ti pi devadūtā, yathā hi alaṇkatapatiyattāya devatāya ākāse t̥hatvā „asukadivase marissasīti“ vutte taṇ tath' eva hoti evaṇ sirasmiṇ phalītesu pātubhūtesu devatāya vyākaraṇasadisam eva hoti, tasmā phalitāni devasadisā dūtā ti vuccanti, visuddhidevānaṃ dūtā ti pi devadūtā, sabbabodhisattā hi jīṇṇavyādhimatapabbajite disvā va saṃvegā āpajjitvā nikkhamma pabbajanti, yathāha:

Jīṇṇaṇ ca disvā dukkhitaṇ¹ ca vyādhitaṇ
mataṇ ca disvā gatā āyusaṇikkhayaṇ
kāśāyavattāṇ pabbajitaṇ ca disvā
tasmā ahaṇ pabbajito 'mhi rājā ti,

iminā pariyāyena phalitāni visuddhidevānaṃ dūtattā devadūtā ti vuccanti, pabbajjāsamāyo māmā² ti gihībāvato nikkhantaṭṭhena pabbajjā tiladdhaṇa-massa samāpaliṇṇagahaṇassa³ kālo mayhaṇ ti dasseti.

So. evaṇ vatvā⁴ taṇ divasam eva rājāṇ pahāya isipab-bajjāṇ pabbajitvā tasmiṇ⁵ nēva Makhādevambavane viharanto caturāsītivassasahassāni cattāro brahmavihāre bhāvetvā aparihīnājjhāne t̥hito kālaṇ katvā Brahmaloce nibbattitvā puna tato cuto Mithilāyaṇ yeva Niṇi nāma rājā hutva ossakka-mānaṇ⁶ attano vaṇsaṇ ghaṭetvā tatth' eva ambavane pabbajitvā brahmavihāre bhāvetvā puna brahmalokūpago va ahosi.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idāṇ' eva mahābhiniikkhamanaṇ nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā“ ti imaṇ dhammadesanaṇ āharitvā dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Keci sotāpannā ahesuṇ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino. Iti Bhagavā imāni dve vatthūni ka-thetvā anusandhiṇ ghaṭetvā jātakāṇ samodhānesi: „Tadā kappako Ānando ahosi, putto Rāhulo, Makhādevarājā pana ahaṇ evā ti. Makhādevajātakāṇ.

¹ C^v dukkhitaṇ. ² C^s māmā corrected to māmā. ³ C^v -gahaṇassa. ⁴ C^k C^v vatvā. ⁵ C^k C^v tasmiṇ. ⁶ sic! C^v ossakkaṇāmaṇ.

10. Sukhavihārijātaka.

Yaṇ ca aññe¹ na rakkhantīti. Idam Satthā Anūpiyanagaram² nissāya Anūpiyambavane³ viharanto sukhavihāriṃ Bhaddiyattheraṃ⁴ ārabha kathesi. Sukhavihāri⁴ Bhaddiyatthero⁵ chakhattiyasamāgame⁶ Upāli-sattamo pabbajito. Tesu Bhaddiyatthero⁵ ca Kimbilatthero⁷ ca Bhagutthero ca Upālittthero ca arahattaṃ pattā, Anandatthero sotāpanno jāto, Anuruddhatthero dibbacakkhuko, Devadatto jhānalābhi⁸ jāto. Channaṃ pana khattiyānaṃ vatthuṃ yāva Anūpiyanagara⁹ Khaṇḍahālajātaka āvibhavissati. Ayaṃ pana Bhaddiyo rājakāle attānaṃ rakkhanto rakkhāsāṃvidhānadevatā va¹⁰ bahūhi¹¹ rakkhāhi rakkhīyamānassa upari pāsādātale mahāsāyane samparivattamānassāpi¹² attano bhayapattin¹³ ca idāni arahattaṃ patvā araṇṇādīsu¹⁴ yattha katthaci vicaranto pi attano vigatabhayatāṃ ca samanupassanto „aho sukhaṃ aho sukhaṃ“ ti udānaṃ udānesi. Taṃ bhikkhū „āyaṃ Bhaddiyo aññaṃ¹⁵ vyākaroṭīti“ Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā „bhikkhave, Bhaddiyo na idāṃ eva sukhavihāri¹⁶, pubbe pi sukhavihāri yevā“ ti āha. Bhikkhū tass’ atthassāvibhāvattāya Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārayamāne Bodhisatto udiccabrāhmaṇamahāsalo hutva kāmesu ādīnaṃ¹⁷ nekkhamme cānisaṃsaṃ disvā kāme pahāya Himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā atṭha samāpattiyo nibbatesi. Parivāro pi ‘ssa mahā ahoṣi pañca tāpasasatāni. So vassakāle Himavantato nikkhamitvā tāpasaganaparivuto gāmanigamādīsu¹⁸ cārikaṃ caranto Bārāṇasīyaṃ patvā rājānaṃ nissāya rājuyyāne vāsaṃ kappesi. Tattha vassike¹⁹ cattāro māse vasitvā rājānaṃ āpucchī. Atha naṃ rājā „tumhe bhante mahallakā, kiṃ vo Himavāntena, antevāsike Himavantaṃ pe-

¹ C^v aññe. ² C^s C^v anupiya-. ³ C^k C^v bhaddiyatheraṃ. ⁴ C^k C^v -vihāri.

⁵ C^k C^v bhaddiyatthero. ⁶ C^s omits cha, C^v jakhattiya-. ⁷ C^k C^v kimbilathero.

⁸ C^k C^v -lābhi. ⁹ all three MSS. anupiya-. ¹⁰ -devatāhiva? C^s attānaṃ rakkhanto

viviya rakkhāsāṃvidhānañceva tāva corrected to attano rakkhāvidhānaṃ devatāva,

C^k C^v -saṃvidhānadevatāva. ¹¹ C^k C^v bahūhi. ¹² C^k -mānassapi. ¹³ C^k -pattañ.

¹⁴ C^k C^v araṇṇādīsu. ¹⁵ C^k C^v aññaṃ. ¹⁶ C^k -hāri. ¹⁷ C^k ādīnaṃ.

¹⁸ C^k C^v -mādīsu. ¹⁹ C^v vassiko.

setvā idh' eva vasathā¹ "ti yāci. Bodhisatto jeṭṭhantevāsikaṃ pañca tāpasasatāni paṭicchāpetvā „gaccha tvaṃ, imehi saddhiṃ Himavante vasa, aham pana idh' eva vasissamīti²“ te uyyojetvā tatth' eva vasaṃ kappesi. So pan' assa jeṭṭhantevāsiko rāja-pabbajito¹ mahantaṃ rajjaṃ pahāya pabbajitvā kaṣiṇaparikam-maṃ² katvā aṭṭhasamāpattilābhi³ ahosi. So tāpasehi saddhiṃ Himavante vasamāno ekadivasam ācariyaṃ datṭhukāmo hutvā te tāpase āmantetvā „tume anukkaṇṭhamānā idh' eva vasatha, ahaṃ ācariyaṃ vanditvā āgamiṣṣamīti⁴“ ācariyassa santikaṃ gantvā vanditvā paṭisaṇhāraṃ⁴ katvā ekaṃ tatṭhikaṃ⁵ attharitvā ācariyassa santike yeva nipajji. Tasmiṃ ca samaye rājā „tā-pasaṃ paṇissamīti⁶“ uyyānaṃ gantvā⁶ vanditvā ekamantaṃ nisīdi⁷. Antevāsītāpaso⁸ rājānaṃ disvāpi n' eva vuṭṭhāsi⁹, nipannako yeva pana¹⁰ „aho sukhaṃ aho sukhaṃ“ ti udānaṃ udānesi. Rājā „ayaṃ tāpaso maṃ disvāpi¹¹ na utṭhito“ ti anattamaṇo Bodhisattaṃ āha: „bhante, ayaṃ tāpaso yadiccha-kaṃ bhutto bhaviṣṣati, udānaṃ udānento sukhaseyyaṃ eva kappetīti¹²“. „Mahārāja, ayaṃ tāpaso pubbe tumhādiso eko rājā ahosi, sv-āyaṃ 'ahaṃ pubbe gihikāle¹² rajjasiriṃ anubha-vanto āvudhahatthehi bahūhi rakkhiyamāno pi evarūpaṃ sukhaṃ nāma nālatthan' ti attano pabbajjāsukhaṃ jhānasukhaṃ ārabha imaṃ udānaṃ udānetīti¹³“, evaṃ ca pana vatvā Bodhisatto rañño¹³ dhammakathaṃ kathetuṃ imaṃ gātham āha:

Yaṃ ca aññe¹⁴ na rakkhanti yo ca aññe¹⁵ na rakkhati
sa ve rāja sukhaṃ seti kāmesu anapekkhavā ti. 9.

Tattha yaṃ ca aññe¹⁵ na rakkhanti ti yaṃ puggalaṃ aññe¹⁵ bahū¹⁶ puggalā na rakkhanti, yo caññe¹⁷ na rakkhatīti yo ca „ekako ahaṃ rajjaṃ kāremīti“ aññe¹⁵ bahū¹⁸ na rakkhati, sa ve rāja sukhaṃ setīti mahārāja

¹ C^s rājā-. ² C^k kasina-. ³ C^k C^v -lābhi. ⁴ C^v paṭisaṃkhāraṃ. ⁵ C^k taddhitaṃ, C^v taddhikaṃ. ⁶ C^s āgantvā. ⁷ C^v nisīdi. ⁸ C^s antevāsī-. ⁹ C^k vuṭṭhāsi. ¹⁰ C^s omits pana. ¹¹ C^s disvā. ¹² C^k C^v gihī-. ¹³ C^v rañño. ¹⁴ C^v aññe. ¹⁵ C^k C^v aññe. ¹⁶ C^s C^v bahu. ¹⁷ C^k C^v caññe. ¹⁸ C^v bahu, C^s bahujane, jane being added later.

so puggalo eko adutiyo pavivitto kāyikacetasikasukhasamaṅgī¹ hutvā sukhāṃ seti, idaṃ ca desanāsīsam eva: na kevalaṃ pana seti yeva, evarūpo pana puggalo sukhāṃ gacchati tīṭṭhati nisīdati sayatīti sabbiriyāpathesu sukhappatto va hoti, kāmesu anapekkhavā ti vatthukāmakilesakāmesu apekkhārahito vigatacchandarāgo nittanho, evarūpo puggalo sabbiriyāpathesu sukhāṃ viharati mahārājā² ti.

Rājā dhammadesanaṃ sutvā tuṭṭhamānaso vanditvā nive-sanam eva gato. Antevāsiko pi ācariyaṃ vanditvā Hima-vantam eva gato. Bodhisatto pana tatth' eva viharanto apa-rihinajjhāno kālaṃ katvā Brahmaloce nibbatti.

Satthā imaṃ desanaṃ² āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā antevāsiko Bhaddi-yatthero³ ahoṣi, gaṇasatthā aham evā“ ti. Sukhavihārijātakam. Apanṇakavaggo paṭhamo.

2. SĪLAVAGGA.

1. Lakkhaṇajātaka.

Hoti sīlavatam attho ti. Idaṃ Satthā Rājagahaṃ upa-nissāya Veḷuvane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Devadattassa vatthum yāva Abhimārapayojanā Khaṇḍahārajātaka āvibhavissati yāva Dhanapālakavissajjanā pana Cullahamsajātaka āvibhavissati yāva paṭhavipavesanā Soḷasanipāte Samuddavāṇijajātaka āvibhavissati. Ekasmiṃ hi samaye Devadatto pañca vatthūni yācitvā alabhanto saṃghaṃ bhinditvā pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīse viharati. Atha tesāṃ bhikkhūnaṃ nāṇaṃ⁴ paripākam agamāsi. Tam natvā Satthā dve aggasāvake āmantesi: „Sāriputta, tumhākaṃ nissi-takā pañcasatā bhikkhū Deḍḍadattassa laddhiṃ rocetvā tena saddhiṃ gatā, idāni pana tesāṃ⁵ nāṇaṃ⁴ paripākam gataṃ⁶, tumhe bahūhi bhikkhūhi saddhiṃ tattha gantvā tesāṃ dhammaṃ desetvā te bhikkhū maggaphalehi sambodhetvā gaṭetvā āgacchathā“ ti. Te tath' eva gantvā tesāṃ dhammaṃ desetvā maggaphalehi pabodhetvā punadivase

¹ C^k -samaṅgi, C^v samaṅgī. ² C^a dhammadesanaṃ. ³ C^k C^v bhaddiyatthero.

⁴ C^a nāṇa. ⁵ C^k nesam. ⁶ all three MSS. gatā.

arunuggamanavelāya te bhikkhū ādāya Veluvanam eva agamaṃsu. Āgantvā ca pana Sāriputtathero¹ Bhagavantam vanditvā² t̥hitakāle bhikkhū theram pasamsitvā Bhagavantam āhaṃsu: „bhante, amhākaṃ je-t̥thakabbhātiko dhammasenāpati pañcahi bhikkhusatehi parivuto āgacchanto ativiya sobhi, Devadatto pana pabīnaparivāro jāto“³ ti. „Na bhikkhave Sāriputto idān' eva nātisaṃghaparivuto āgacchanto sobhati, pubbe pi sobhi yeva, Devadatto pi na idān' eva gaṇato parihīno, pubbe pi parihīno yevā“⁴ ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvathāya Bhagavantam yāciṃsu. Bhagavā bhavantarena⁵ paṭicchannam kāraṇam pākāṇam akāsi:

Atīte Magadharat̥the Rājagahanagare eko Magadha-rājā rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto migayoniyam paṭi-sandhim gahe tvā vuddhippatto migasahassaparivāro araṇṇe⁶ vasāti. Tassa Lakkhaṇo⁷ ca Kālo⁸ cā 'ti dve puttā ahesum. So attano mahallakakāle „tātā, aham idāni mahallako, tumhe imam gaṇam pariharathā“⁹ ti pañca pañca migasatāni ekekaṃ puttam paṭicchāpesi. Tato paṭṭhāya te dve janā¹⁰ migagaṇam pariharanti. Magadharat̥thasmiṃ¹¹ ca sassasamaye kiṭṭhasambādhe araṇṇe¹² migānam paripantho hoti. Manussā sassakhādakānam māraṇat̥thāya¹³ tattha tattha opātam khananti¹⁴ sūlāni ropenti pāsānayanatāni¹⁵ sajjenti kūṭapāsādayo pāse oḍḍenti¹⁶. Bahū¹⁷ migā vināsam āpajjanti. Bodhisatto kiṭṭhasambādhasamayam nātva putte pakkosāpetvā āha: „tātā¹⁸, ayaṃ kiṭṭhasambādhasamayo, bahū¹⁹ migā vināsam pāpuṇanti, mayam mahallakā, yena ken' upāyena ekasmiṃ t̥hāne vītinaṃmessāma, tumhe tumhākaṃ migagaṇe gahe tvā araṇṇe²⁰ pabbatapādam pavisitvā sassānam uddhaṭakāle āgaccheyyathā²¹“ ti. Te „sādhū“²² ti pitu vacanam sutvā saparivārā nikkhamiṃsu. Tesam pana gamana-magge manussā jānanti: „imasmiṃ kāle migā pabbatam ārohani, imasmiṃ kāle orohantīti“²³. Te tattha tattha²⁴ pa-

¹ C^s -tthero. ² so all three MSS. ³ C^s C^v -lareṇa. ⁴ C^v araṇṇe. ⁵ C^s lakkhaṇo. ⁶ C^s C^v kālo. ⁷ C^v gaṇā. ⁸ C^k C^s -smiṃ. ⁹ C^k araṇṇe, C^v araṇṇe. ¹⁰ C^s maraṇa-, C^v carāṇa- corrected to maraṇa-. ¹¹ C^k khaṇanti. ¹² C^s C^v pāsāna-. ¹³ C^k oḍḍenti. ¹⁴ C^s C^v bahu. ¹⁵ C^v tāta. ¹⁶ C^s āgaccheyyathā. ¹⁷ C^k omits one tattha.

ticchannatthāne nilīnā bahumige vijjhītvā mārenti. Kālamigo¹ pi attano dandhatāya „imāya nāma velāya gantabban, imāya velāya na gantabban“ ti ajānanto migagaṇaṃ ādāya pubbaṇhe pi sāyaṇhe² pi padose pi paccūse pi³ gāmadvārena⁴ gacchati. Manussā tattha tattha pakatiyā va tthitā ca nilīnā ca bahū⁵ mige vināsaṃ gamenti. Evaṃ so attano dandhatāya bahū⁶ mige vināsaṃ pāpetvā appakeh⁷ eva migeḥi araṇṇaṃ⁷ pāvisi. Lakkhaṇamigo pana paṇḍito vyatto upāyakusalo „imāya velāya gantabban⁸, imāya velāya na gantabban“ ti jānāti, so gāmadvārena pi na gacchati, divāpi na gacchati, padose pi paccūse pi na gacchati, migagaṇaṃ ādāya adḍharattasamayen⁹ eva gacchati, tasmā ekam pi migam avināsetvā⁹ araṇṇaṃ⁷ pāvisi. Te tattha cattāro māse vasitvā sassesu uddhātesu pabbatā otarimsu. Kālo¹⁰ pacchā gacchanto pi purimanayen⁹ eva avasesamige vināsaṃ pāpento ekako va āgami. Lakkhaṇo¹¹ pana ekamigam pi avināsetvā pañcahi pi migasatehi parivuto mātāpitunnāṃ santikaṃ āgami. Bodhisatto dve putte āgacchante disvā migagaṇena saddhim mantento imaṃ gāthaṃ samutthāpesi:

Hoti sīlavataṃ attho paṭisanthāravuttināṃ, (Dhpd. p. 146).

Lakkhaṇaṃ passa āyantaṃ nātisaṃghapurakkhataṃ,

atha passas⁹ imaṃ Kālam¹² suvihinaṃ va nātihīti¹³. 10.

Tattha sīlavatan ti sukkasīlatāya sīlavantānaṃ ācārasampannānaṃ, attho ti¹⁴ vadḍhi, paṭisanthāravuttināṃ ti dhammapaṭisanthāro ca āmisapaṭisanthāro ca etesaṃ vuttitī paṭisanthāravuttino, tesāṃ paṭisanthāravuttināṃ¹⁵, ettha ca pāpanivāraṇaovādānusāsaniyasena dhammapaṭisanthāro ca gocaraḷābhā pana gilānupaṭṭhānadhammikarakkhāvasena āmisapaṭisanthāro veditaḷbo, imaṃ vuttaṃ hoti: imesu dvīsu paṭisanthāresu tthitānaṃ¹⁶ paṇḍitānaṃ vadḍhi nāma hoti, idāni taṃ vadḍhim dassetuṃ puttamātaraṃ ālapanto viya Lakkhaṇaṃ passā ti ādim āha, tatrāyaṃ saṃkhepattho: ācārapaṭisanthārasampannaṃ attano

¹ all three MSS. kāla-. ² C^v sāyaṇhe. ³ C^s omits paccūse pi. ⁴ C^s C^v -dvārena. ⁵ C^v bahu. ⁶ C^s C^v bahu. ⁷ C^k araṇṇaṃ, C^v āraṇṇaṃ. ⁸ C^v omits imāya velāya gantabban. ⁹ C^s vināsetvā. ¹⁰ C^k kāle, C^s kālo. ¹¹ C^s -no. ¹² all three MSS. kālam. ¹³ C^v nātihīti. ¹⁴ C^k omits ti. ¹⁵ C^s vuttināṃ. ¹⁶ C^v adds ācārasampannānaṃ.

puttaṃ ekamigam pi avināsetvā nātisaṃghena purakkhataparivāritaṃ āgacchantam passa, tāya pana ācārapatisanthārasampadāya vihīnaṃ dandhapāṇiṃ¹ atha passasimaṃ Kālāṃ² ekam pi nātīṃ anavasesetvā suvihīnam eva nātīhi³ ekakaṃ āgacchantan ti.

Evam puttaṃ⁴ abhinanditvā pana Bodhisatto yāvatāyukaṃ thatvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto idān' eva nātisaṃghaparivārito⁵ sobhati, pubbe pi sobhi yeva, na ca Devadatto etarahi yeva gaṇamhā parihīno, pubbe pi parihīno⁶ yevā“ 'ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ dassetvā dve vatthūni ghaṭetvā anusandhiṃ yojetvā⁷ jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Kālā⁸ Devadatto ahosi, parisāpi 'ssa Devadattassa parisā va, Lakkhaṇo Sāriputto, parisā pan' assa Buddhaparisā, mātā Rāhulamātā ahosi, pitā pana aham eva ahosi“ ti. Lakkaṇajātakaṃ.

2. Nigrodhamigajātaka.

Nigrodham eva seveyyā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Kumārakassapatherassa mātaram ārabha katesi. Sā kira Rājagahanagare mahāvibhavassa setthīno dhītā ahosi ussanna-kusalamūlā parimaddhitasamkhārā pacchimabHAVIKā, antokūṭe⁹ padīpo viy' assā¹⁰ hadaye¹¹ arahattūpanissayo¹² jalati. Sā attānaṃ jānana-kālato paṭṭhāya gehe anabhiratā pabbajitukāmā hutvā mātāpitāro āha: „amma tāta¹³, mayhaṃ gharāvāse cittaṃ nābhīramati, ahaṃ niyyānike Buddhasāsane pabbajitukāmā, pabbājetha man“ ti. „Amma, kiṃ vadesi, imaṃ kulaṃ bahuvibhavaṃ, tvaṃ ca amhakaṃ ekadhītakā¹⁴, na labbhā tayā pabbajitun“ ti. Sā punappuna yācitvāpi mātāpitunnaṃ santikā pabbajjāṃ alabhamānā cintesi: „hotu, patikulāṃ gatā sāmikāṃ ārādetvā pabbajissāmīti“ sā vayappattā patikulāṃ gantvā patidevatā hutvā sīlavatī¹⁵ kalyāṇadhammā agāraṃ ajjhāvasi. Ath' assā saṃvāsam anvāya kucchiyaṃ gabbho patitṭhahi. Sā gabbhassa patitṭṭhita-bhāvaṃ na aññāsi¹⁶. Atha tasmaṃ nagare nakkhattaṃ ghosayimsu.

¹ Ck Cv -paṇṇāṃ, Cs -paṇṇā. ² Cs kālāṃ. ³ Cv nātīhi. ⁴ Cv vuttaṃ.

⁵ Cs -parivuto. ⁶ Cs omits pubbe pi parihīno. ⁷ Ck sopetvā? ⁸ Cs kālā.

2. Cfr. Dhpd. p. 327. ⁹ Ck -kūṭe. ¹⁰ Cs viya issā corrected to viya assā.

¹¹ Ck hadayo. ¹² Cs arahattupa-, Cv arahattupa- corrected to arahattūpa-.

¹³ Cv tāta. ¹⁴ Ck -dhītakā, Cv -dhītikā. ¹⁵ Ck Cs sīlavatī. ¹⁶ Cv aññāsi.

Sakalanagaravāsino nakkhattaṃ kilīṃsu¹. Nagaraṃ devanagaraṃ viya alaṃkatapaṭiyattaṃ ahosi. Sā pana tāva ulārāya² pi nakkhatta-kilāya³ vattamānāya attano sarīraṃ na vilimpati nālaṃkaroti, pakati-vesen' eva carati. Atha naṃ sāmiko āha: „bhadde, sakalanagaraṃ nakkhattanissitaṃ⁴, tvaṃ pana sarīraṃ na-ppaṭijaggasīti“. „Ayya, dvattimsāya me kuṇapehi⁵ pūritaṃ sarīraṃ, kiṃ iminā alaṃkatena, ayaṃ hi kāyo n' eva devanimmito na brahmanimmito na suvaṇṇaniayo na maṇimaṇyo na haricandanamaṇyo na puṇḍarīkakamaluppalaḡabbha-sambhūto na amatosadhapūrito⁶, atha kho kuṇape⁷ jāto mātāpettika-sambhavo aniccucclādanaparimaddanabhedanaviddhamisanadhammo kaṭa-sivaddhano taṇhupādīno⁸ sokānaṃ nidānaṃ paridevānaṃ vatthu sabbarogānaṃ ālayo kammakaraṇānaṃ paṭiggaho antopūtibalhiniccapaggharano kimikulānaṃ āvāso sīvathikapāyāto maraṇapariyosāno sabbalokassa cakkhupathe vattamāno pi

Atṭhinahārusaṃyutto⁹ tacamaṃsavilepano¹⁰
 chaviyā kāyo paṭicchanno yathābhūtaṃ na dissati
 Antapūro udarapūro yakapelaṣsa¹¹ vatthino
 hadayassa papphāsassa¹² vakkassa pihakassa ca
 Sīṃghāṇikāya¹³ khelassa¹⁴ sedassa medassa ca¹⁵
 lohitaṣṣa lasikāya¹⁶ pittassa ca vāsāya ca.
 Ath' assa navahi sotehi asūci¹⁷ savati sabbadā
 akkhimhā akkhigūṭhako kaṇṇamhā kaṇṇagūṭhako
 Sīṃghāṇikā¹⁸ ca nāsāto mukhena vamaṭi ekadā
 pittaṃ semhaṇ ca vamaṭi kāyamhā sedajallikā.
 Ath' assa susiraṃ sisam matthalūṅgena pūritaṃ,
 subhato naṃ maññati¹⁹ bālo avijjāya purakkhato.
 Anantādīnayo kāyo visarukkhasamūpamo
 āvāso sabbarogānaṃ puñño dukkhassa kevalo.
 Sace imassa kāyassa anto bāhirato siyā
 daṇḍaṃ nūna gaḥetvāna kāke soṇe ca vāraye.
 Duggandho asucikāyo²⁰ kuṇapo²¹ ukkarūpamo
 nindito cakkhubhūtehi kāyo bālābhinandito.

¹ C^k kilīṃsu. ² C^k C^s ulārāya. ³ C^s -kilāya. ⁴ C^k nakkhattaṃ-. ⁵ C^k C^s kuṇapehi.
⁶ C^k -pūjito. ⁷ C^s kuṇape. ⁸ C^k taṇhuppādīno, C^s taṇhuppādīno. ⁹ C^s atṭhī-
 naharu-. ¹⁰ C^k -ne. ¹¹ C^s C^v -pelaṣsa. ¹² C^k papphāsassa. ¹³ C^k C^s sīṃghāṇikāya.
¹⁴ C^v khelassa. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ C^v lasikāya. ¹⁷ C^k asūci. ¹⁸ C^s -nikā.
¹⁹ C^v maññati. ²⁰ C^s asūci-. ²¹ C^s kuṇapo.

Ayyaputta, imam kāmam alamkaritvā kim karissāmi, nanu imassa alamkaraṇam gūthapunnaghatassa bahicittakammakaraṇam viya hotīti¹. Setṭhiputto tam tassā vacanam sutvā āha: „bhadde tvaṃ imassa sarirassa evaṃ dose passamānā kasmā na pabbajasīti“. „Ayyaputta ahaṃ pabbajjam labhamānā ajj² eva pabbajeyyan“ ti. Setṭhiputto „sādhu, ahaṃ tam pabbājessāmīti“ vatvā mahādānam pavattetvā mahāsakkāram katvā mahantena parivārena bhikkhuniupassayam netvā tam pabbājento Devadatta-pakkhiyānam bhikkhunīnam santike pabbājesi. Sā pabbajjam labhivā paripunnasamkappā attamanā ahosi. Ath' assā gabbhe paripākam gacchante indriyānam aññathattam hatthapādapiṭṭhinam³ bahalattam udarapaṭalassa ca mahantatam disvā bhikkhuniyo tam pucchimsu: „ayye tvaṃ gabbhinī² viya paññāyasi³, kim etan⁴“ ti. „Ayye 'idam nāma kārāṇam' ti na jānāmi, sīlam pana me paripunnam“ ti. Atha nam tā⁵ bhikkhuniyo Devadattassa santikam netvā Devadattam pucchimsu: „ayya, ayaṃ kuladhītā kicchena sāmikam ārādhetvā pabbajjam labhi, idāni⁶ pan' assā gabbho paññāyati², mayam imassa gabbhassa gihikāle⁸ vā pabbajitakāle vā laddhabhāvam na jānāma, kim dāni karomā“⁷ ti. Devadatto attano abuddhabhāvena khantimettānuddayānaṃ ca natthitāya evaṃ cintesi: „Devadattassa pakkhikā bhikkhuni⁹ kucchinā¹⁰ gabbham pariharati, Devadatto ca tam ajjupekkhatīti¹¹ mayham garahā uppajjissati, mayā imam uppabbājetum vattatīti¹²“ so avīmaṃsitvā¹³ va selagulam¹⁴ pavatṭayamāno¹⁴ viya pakkhanditvā „gacchatha, imam uppabbājethā“ ti āha. Tā tassa vacanam sutvā utṭhāya vanditvā upassayam gatā. Atha sā daharā tā bhikkhuniyo āha: „ayye, na Devadattathero Buddho, na pi mayham tassa santike pabbajjā, loke pana aggapuggalassa Sammā-sambuddhassa santike mayham pabbajjā, yā¹⁵ ca pana me dukkhena laddhā¹⁶ mā nam¹⁷ antaradhāpetha, etha¹⁸ mam gahetvā Satthu santikam Jetavanam gacchathā“ ti. Tā tam ādāya Rājagahā¹⁹ pañcatālīsajoyanam²⁰ maggam atikkamma anupubbena Jetavanam patvā Satthāram vanditvā tam attham ārocesum. Satthā cintesi: „kiñc²¹ āpi gihikāle⁸ etissā gabbho patitṭhito evaṃ sante pi 'Samaṇo Gotamo

¹ C^k C^s -piṭṭhinam. ² C^k C^s gabbhini. ³ C^v paññāyasi. ⁴ C^s etam. ⁵ C^k nā. ⁶ C^v dāni. ⁷ C^v paññāyati. ⁸ C^k C^v gihī-. ⁹ C^k C^s bhikkhuni. ¹⁰ C^s kucchito. ¹¹ C^v vaddhatīti. ¹² C^k avi-. ¹³ C^s sevala-, C^s selagulam. ¹⁴ all three MSS. pavaddhayamāno. ¹⁵ C^k C^v sā. ¹⁶ C^s laddha, C^k laddhāna. ¹⁷ C^k na. ¹⁸ C^k omits etha. ¹⁹ C^s rājagaha. ²⁰ C^k -lisa-.

Devadattena jahitikam ādāya caratīti' tithiyānam okāso bhavissati, tasmā imam katham pacchinditum sarājikāya parisāya majjhe imam adhikaraṇam vinicchitum¹ vaṭṭatīti'' punadvase rājānam Pasenadikosalam Mahānāthapiṇḍikam Cūlanāthapiṇḍikam² Visākham mahāupāsikam amānāni³ ca abhiññātāni⁴ mahākulāni pakkosāpetvā sāyaṇhasamaye⁵ catusu⁶ parisāsu sannipatitāsu Upālitheram⁷ āmantesi: „gaccha, catuparisamajjhe imissā daharabhikkhuniyā kammaṃ sodhehīti''. „Sādhu bhante'' ti therō parisamajjham gantvā attano pattāsane nisīditvā rañño⁸ purato Visākham upāsikam pakkosāpetvā imam adhikaraṇam paṭicchāpesi: „gaccha Visākhe, 'ayam daharā asukamāse asukadvase pabbajitā' ti tattato nātvā imassa gabbhassa pure vā pacchā vā laddhabhāvaṃ jānāhīti''. Upāsikā „sadhū'' ti sampatiṇṇitvā sāniim⁹ parikkhipāpetvā antosāniyam⁸ daharabhikkhuniyā hatthapādanābhiudarapariyosānāni oloketvā māsadvase samānetvā gihibhāve⁹ gabbhassa laddhabhāvaṃ tattato nātvā therassa santikam gantvā tam attham ārocesi. Thero catuparisamajjhe tam bhikkhuniim suddhim¹⁰ akāsi. Sā suddhā hutvā bhikkhusaṅgham¹⁰ ca Satthārā¹¹ ca vanditvā bhikkhunihi saddhim upassayam eva gatā. Sā gabbhaparipākam anvāya Padumuttarapādamūle patthitapatthanam mahānubhāvaṃ puttam vijāyi. Ath' ekadivasam rājā bhikkhuniupassayasamīpena¹² gacchanto dārakasaddam sutvā amacce pucchi. Amaccā tam kāraṇam nātvā „deva, sā daharabhikkhuni puttam vijātā, tass' eso saddo'' ti āhaṃsu. „Bhikkhuniṇaṃ bhane¹³ dārakajagganan nāma¹³ palibodho, mayam naṃ jaggissāmā'' ti. Rājā tam dārakam nātakittihīnam dāpetva kumārāparihārena vaḍḍhāpesi. Nāmagahaṇadvase c' assa Kassapo ti nāmaṃ akaṃsu. Atha naṃ kumārāparihārena vaḍḍhitattā Kumārakassapo ti sañjāniṃsu¹⁴. So sattavassikakāle Satthu santike pabbajitvā paripuṇṇavasso upasampadam labhitvā gacchante gacchante¹⁵ kāle dhammakathikesu citrakathī¹⁶ ahoṣi. Atha naṃ Satthā „etadaggaṃ bhikkhave mama sāva-kānaṃ citrakathīnam¹⁷ yadidaṃ Kumārakassapo'' ti etadagge ṭhapesi. So pacchā Vammikasutte¹⁸ aḥattam pāpuṇi. Mātāpi 'ssa bhikkhuni¹⁹ vipassitvā aggaphalam pattā. Kumārakassapo therō Buddhānam sāsane²⁰

¹ C^v vinicchinitum. ² C^s cūla-. ³ so all three MSS. ⁴ C^k C^v abhiññātāni. ⁵ C^s sāyaṇha-. ⁶ C^v rañño. ⁷ C^s sāniim. ⁸ C^s -sāni-. ⁹ C^k C^v gihī-. ¹⁰ C^s -saṅgham. ¹¹ C^k C^s -rañ. ¹² C^s -samīpe. ¹³ C^k C^s -jaggananāma pali-, C^v -jaggananāpali- corrected to -jagganāpali-. ¹⁴ C^k C^s sañjāniṃsu. ¹⁵ C^v omits one gacchante. ¹⁶ C^s citrakathī corrected to cittakathī. ¹⁷ C^k -kathīnam, C^s cittakathīnam. ¹⁸ C^k C^s vammika-. ¹⁹ C^k C^s bhikkhuni. ²⁰ C^s buddhasāsane.

gaganamajjhe punnacando viya pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam Tathāgato pacchābhattam piṇḍapāṭapaṭikkanto¹ bhikkhūnam ovādam datvā gandhakuṭim pāvisi. Bhikkhū ovādam gahetvā attano rattitṭhāna-divatṭhānesu² divasabhāgam khepetvā sāyaṇhasamaye³ dhammasabhāyam saṇṇipatitvā „āvuso, Devadattena attano abuddhabhāvena c' eva khaṇtimettādīnaṃ ca abhāvena Kumārakassapathero ca therī⁴ ca manam⁵ nāsita, Sammasambuddho pana attano dhammarājatāya c' eva khaṇtimettānuddayasampattiyaṃ ca ubhinnaṃ pi tesam paccayo jāto“ ti Buddhagūṇe vaṇṇayamānā nisidimsu. Satthā Buddhalīlāya⁶ dhammasabham āgantvā paññattāsane⁷ nisiditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. „Bhante tumhākam eva guṇa-kathāya“ 'ti sabbam ārocayimsu. „Na bhikkhave Tathāgato idān' eva imesam ubhinnaṃ paccayo ca patitṭhā ca jāto, pubbe pi ahosi yevā“ ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvatthāya Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇam pākaṭam akāsi:

Atite Bārāṇasīyam Brahma datte rajjam kārayamāne Bodhisatto migayoniyam paṭisandhim gaṇhi. So mātu kucchito nikkhanto suvaṇṇavaṇṇo ahosi, akkhini c' assa maṇigūlasadisāni⁸ ahesum, siṅgāni rajatavaṇṇāni, mukham rattakambalapuṇjavannaṃ, hatthapādapariyantā lākhā parikkammakatā viya, vāladhī camarassa viya ahosi, sarīram pan' assa mahantaṃ assapotakappamānaṃ⁹ ahosi. So pañcasatamigaparivāro araṇṇe¹⁰ vāsam kappesi nāmena Nigrodhamigarājā nāma. Avidūre pan' assa aṇṇo¹¹ pi pañcasatamigaparivāro Sākhamico nāma vasati, so pi suvaṇṇavaṇṇo va ahosi. Tena samayena Bārāṇasirājā¹² migavadhapasuto¹³ hoti, vinā maṇsena na bhuñjati, manussānaṃ kammacchedaṃ¹⁴ katvā sabbe¹⁵ negamajānapade¹⁶ sannipāṭetvā devasikaṃ migavaṃ gacchati. Manussā cintesum: „ayaṃ rājā amhākaṃ kammacchedaṃ karoti, yaṃ nūna mayaṃ

¹ C^s -paṭipakkanto. ² C^k C^s -divatṭhānesu. ³ C^k C^v sāyaṇha-. ⁴ C^k therī.

⁵ C^s manena. ⁶ C^s -līlāya, C^k -līlāya. ⁷ C^v paññattā. ⁸ C^s maṇigula-

⁹ C^s -mānaṃ, C^v -potappamānaṃ. ¹⁰ C^k C^v araṇṇe. ¹¹ C^v aṇṇo. ¹² C^k -sī-

¹³ C^s migavadhapasuto. ¹⁴ C^s kammacchedaṃ. ¹⁵ C^s omits sabbe. ¹⁶ C^s C^v -janapade.

uyyāne migānaṃ nivāpaṃ vapitvā¹ pāṇīyaṃ² sampādetvā bahu-
 mige uyyāne pavesetvā dvāraṃ bandhitvā rañño³ niyyādemā⁴ “
 ‘ti te sabbe uyyāne nivāpatiṇaṃ⁵ ropetvā udakaṃ sampādetvā
 dvāraṃ yojāpetvā nāgare ādāya muggarādinānāvudhahatthā⁶
 araṇṇaṃ⁷ pavisitvā mige pariyesamānā „majjhe t̥hite mige
 gaṇhissamā⁸ “ ‘ti yojanamattaṃ t̥hānaṃ parikkhipitvā saṃkhi-
 pamānā Nigrodhamiga-Sākhāmigānaṃ vasanaṭṭhānaṃ majjhe
 katvā parikkhipiṃsu. Atha naṃ migagaṇaṃ disvā rukkhā-
 gumbādayo ca bhūmiṃ ca muggarehi paharantā migagaṇaṃ
 gahanaṭṭhānato nīharitvā asisattidhanuādīni⁹ āvudhāni uggritvā
 mahānādaṃ nadantā naṃ migagaṇaṃ uyyānaṃ pavesetvā
 dvāraṃ pidhāya rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, nibaddhaṃ
 migavaṃ gacchantā amhākaṃ kammaṃ nāsetha, amhehi araṇ-
 ñato¹⁰ mige ānetvā tumhākaṃ uyyānaṃ pūritaṃ, ito paṭṭhāya
 tesam̐ maṃsaṃ khādatha “ ‘ti rājānaṃ āpucchitvā pakkamiṃsu.
 Rājā tesam̐ vacanaṃ sutvā uyyānaṃ gantvā mige olokento dve
 suvaṇṇamige disvā tesam̐ abhayaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya pana
 kadāci sāmāṃ gantvā ekamigaṃ vijjhितvā āneti, kadāci ‘ssa
 bhattakārako gantvā vijjhितvā āharati. Migā dhanuṃ disvā va
 maraṇabhayaena tājjitā palāyanti, dve tayo pahāre labhitvā
 kilamanti pi gilānāpi honti maraṇaṃ pi pāpuṇanti. Migagaṇo
 taṃ pavattiṃ Bodhisattassa ārocesi. So Sākhāṃ pakkosāpetvā
 āha: „samma, bahū¹¹ migā nassanti, ekaṃsena maritabbe sati¹²
 ito paṭṭhāya mā kaṇḍena mige vijjhantu, dhammagāṇṭhikaṭṭhāne¹³
 migānaṃ vāro¹⁴ hotu, ekadivasam̐ mama parisāya vāro pāpuṇātu,
 ekadivasam̐ tava parisāya vāro pāpuṇātu, vārappatto migo
 gantvā dhammagāṇṭhikāya¹⁵ sīsaṃ t̥hapetvā nipajjatu, evaṃ
 sante migā vanitā¹⁶ na bhavissantīti “. So „sādhū “ ‘ti sam-
 patīchi. Tato paṭṭhāya vārappatto va migo gantvā dhamma-

¹ C^s vasitvā. ² C^s C^v pāṇīyaṃ. ³ C^v rañño. ⁴ C^s niyyā-. ⁵ C^s -tanam̐, C^v -tinaṃ. ⁶ C^s -nānāvudha-. ⁷ C^k C^v araṇṇaṃ. ⁸ C^s gaṇhi-. ⁹ C^s -ādini.
¹⁰ C^k C^v araṇṇato. ¹¹ C^v bahu. ¹² C^s ekaṃsenassitabbe sati. ¹³ C^k C^s -gaṇḍika-. ¹⁴ C^k dvāro. ¹⁵ C^k C^s -gaṇḍi-, C^v -gaṇḍhi-. ¹⁶ C^s vanitā.

gaṇṭhikāya¹ gīvaṃ t̥apetvā nipajjati. Bhattakārako āgantvā tattha nipannakam eva gahetvā gacchati. Ath' ekadivasam Sākhāmiḡassa parisāya ekissā gabbhinimigiyā² vāro pāpuṇi. Sā Sākhāmi upasamkamitvā „sāmi, aham pi gabbhinī³, puttakam vijāyitvā dve janā vāram gamissāma, mayham vāram atikkamehīti“ āha. So „na sakkā tava vāram aññesaṃ⁴ pāpetum, tvam eva tuyham pattam jānissasi, gacchāhīti“ āha. Sā tassa santikā anuggaḡam alabhamānā Bodhisattam upasamkamitvā tam attham ārocesi. So tassā vacanam sutvā „hotu, gaccha tvam, ahan te vāram atikkamessāmīti“ sayam gantvā dhammagāṇṭhikāya⁵ sīsam katvā nipajji. Bhattakārako tam disvā „laddhābhayo migarājā gāṇṭhikāya⁶ nipanno, kin nu kāraṇam“ ti vegena gantvā rañño⁷ ārocesi. Rājā tāvad eva ratham āruya mahantena parivārena āgantvā Bodhisattam disvā āha: „samma migarājā⁸, nanu mayā tuyham abhayam dinnam, kasmā tvam⁹ idha nipanno“ ti. „Mahārāja, gabbhinī¹⁰ migi¹¹ āgantvā¹² ‘mama vāram aññassa¹³ pāpehīti’ āha, na sakkā kho pana mayā ekassa maraṇadukkham aññassa¹⁴ upari pakkhipitum, sv-āham attano jīvitam tassā datvā tassā santakam maraṇam gahetvā idha nipanno, mā aññam¹⁵ kiñci āsamkittha mahārājā“ ti. Rājā āha: „sāmi suvaṇṇavaṇṇamigārājā¹⁶, mayā tādiso khantimettānuddayasampanno manussesu pi na diṭṭhapubbo, tena te pasanno ‘smi, uttheli, tuyham ca tassā ca abhayam dammīti“ ti. „Dvihi abhaye laddhe avasesā kiṃ karissanti narindā“ ti. „Avasesānam pi abhayam damma¹⁷ sāmīti“ ti. „Mahārāja, evam pi uyyāne yeva migā abhayam labhissanti, sesā kiṃ karissanti“ ti. „Etesam pi abhayam^{*} dammi sāmīti“ ti. „Mahārāja, migā tāva abhayam labhantu, sesā catuppadā kiṃ karis-

¹ C^v -gaṇṭhikāya, C^s -gaṇṭhikāya. ² C^s gabbhinī-. ³ C^s gabbhinī. ⁴ C^k C^v aññesaṃ. ⁵ all three MSS. -gaṇṭhi-. ⁶ all three MSS. gaṇṭhi-. ⁷ C^k C^v rañño. ⁸ C^s -rājā. ⁹ C^k tuvaṃ. ¹⁰ C^s C^v gabbhinī. ¹¹ C^s migi. ¹² C^s gantvā. ¹³ C^k C^v aññassa. ¹⁴ C^k aññassa. ¹⁵ C^k C^v aññam. ¹⁶ C^s svanna-
varāramigārāja. ¹⁷ C^v dammi.

santīti¹. „Etesam pi abhayaṃ dammi sāmīti². „Mahārāja, catuppadā tāva abhayaṃ labhantu, dvijagaṇā kiṃ karissantīti³. „Etesam pi⁴ dammi sāmīti⁵. „Mahārāja, dvijagaṇā⁶ tāva abhayaṃ labhissanti, udae vasantā macchā kiṃ karissantīti⁷. „Etesam pi abhayaṃ dammi sāmīti⁸. Evaṃ Mahāsatto rājānaṃ sabbasattānaṃ abhayaṃ yācitvā utthāya rājānaṃ pañcasu sīlesu patitthāpetvā „dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitusu⁹ puttadhītāsu brāhmaṇagahapatikesu negamajānapadesu¹⁰ dhammaṃ caranto samaṃ caranto¹¹ kāyassa bhedaṃ sugatiṃ Saggam lokam gamissasīti¹²“ rañño Buddhalīhāya¹³ dhammaṃ desetvā katipāhaṃ uyyāne vasitvā rañño¹⁴ ovādaṃ datvā migagaṇa-parivuto araṇṇaṃ¹⁵ pāvisi. Sāpi kho migadhenū pupphakaṇṇikasadisāṃ puttāṃ vijāyi. So kilamāno¹⁶ Sākhānigassa santikaṃ gacchati. Atha naṃ mātā tassa santikaṃ gacchantāṃ disvā „putta, ito patthāya mā etassa santikaṃ gaccha, Nigrodhass¹⁷ eva santikaṃ gaccheyyāsīti¹⁸“ ovaḍanti¹⁹ imaṃ gātham āha:

Nigrodham eva seveyya, na Sākhāṃ²⁰ upasaṃvase,

Nigrodhasmiṃ matāṃ seyyo yañce Sākhasmiṃ²¹ jīvitān ti. 11.

Tattha nigrodham eva seveyyā ti tāta tvaṃ vā añño²² vā attano hitakāmo Nigrodham eva seveyya bhajeyya upasaṃkameyya, na sākham upasaṃvase ti Sākhānigamāṃ pana na upasaṃvase, upagamma na saṃvaseyya, etaṃ nissāya jīvikaṃ na kappeyya, nigrodhasmiṃ matāṃ seyyo ti Nigrodharañño²³ pādamūle maraṇam pi seyyo varaṃ uttamaṃ, yañce sākhasmiṃ jīvitān ti yaṃ pana Sākhassa santike jīvitāṃ taṃ n²⁴ eva seyyo na varaṃ na uttamaṃ ti attho.

Tato patthāya ca pana abhayaḷaddhakā migā manussānaṃ sassāni khādanti. Manussā „laddhābhayaṃ ime migā“ ti paharituṃ yā palāpetuṃ vā na visahanti. Te rājaṅgaṇe²⁵ sannipatitvā rañño²⁶ taṃ atthaṃ ārocesuṃ. Rājā „mayā pasannena

¹ C^v adds abhayaṃ. ² C^v dvijagaṇā. ³ so all three MSS. ⁴ C^v -janapadesu.

⁵ C^s omits samaṃ caranto. ⁶ C^k gamissanti corrected to gamissasīti, C^s gamissasīti. ⁷ C^s -līhāya. ⁸ C^k C^v rañño. ⁹ C^k C^v araṇṇaṃ. ¹⁰ C^s kila-. ¹¹ C^k

C^s ovaḍanti. ¹² C^v añño. ¹³ C^k C^v -rañño. ¹⁴ C^s rājaṅgaṇe, C^v rājaṅgaṇe.

¹⁵ C^v rañño.

Nigrodhamigavarassa varo dinno, ahaṃ rajjaṃ jaheyyaṃ¹ na ca taṃ² paṭiññaṃ³, gacchatha, na koci mama vijite mige paharituṃ labhatīti⁴. Nigrodhamigo taṃ pavattiṃ sutvā migagaṇaṃ sannipātāpetvā „ito paṭṭhāya paresaṃ sassaṃ khādituṃ na⁴ labhathā“⁵ 'ti mige vāretvā manussaṇaṃ ārocāpesi: „ito paṭṭhāya sassakārakamanussā sassarakkhanatthaṃ⁵ vatīṃ⁶ mā karontu, khettaṃ pana āvijjhivā⁷ paṇṇasaññaṃ⁸ bandhantū“⁹ 'ti. Tato paṭṭhāya kira khettesu paṇṇabandhanasaññaṃ⁹ udapādi, tato paṭṭhāya paṇṇasaññaṃ¹⁰ atikkamaṇakamigo nāma n' atthi, ayaṃ kira nesaṃ Bodhisattato laddhaovādo. Evaṃ migagaṇaṃ ovaditvā Bodhisatto yāvatāyukaṃ tathā saddhiṃ mige hi yathākammaṃ gato. Rājāpi Bodhisattassa ovāde tathā puññāni¹¹ katvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave idāṃ evāhaṃ theriyā ca Kumārakassapassa ca avassayo, pubbe pi avassayo evā“¹² 'ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā catusaccadhammaḍḍesaṇaṃ vinivattētvā dve vatthūni kathētvā anusandhiṃ ghatētvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Sākhmigo Devadatto aho si, paṇḍitaṃ 'ssa Devadattapaṇḍitaṃ va¹³, migadheṇu theri¹³ aho si, putto Kumārakassapo, rājā Ānando, Nigrodhamigārājā pana ahaṃ eva aho si“¹⁴ ti. Nigrodhamigajātakaṃ.

3. Kaṇḍinajātaka.

Dhirathu kaṇḍinaṃ sallan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyaikapalobhanaṃ ārabha kathesi. Taṃ Atṭhanipāte Indriyajātaka āvibhavissati. Bhagavā pana taṃ bhikkhūṃ etad avoca: „bhikkhu pubbe pi tvaṃ etaṃ mātugāmaṃ nissāya jīvita-kkhaṃ patvā vitaccikesu¹⁴ aṅgāresu pakko“¹⁵ ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvattathāya Bhagavantaṃ yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākāṃ akāsi. Itoparaṃ pana bhikkhūnaṃ

¹ C^s haheyyaṃ. ² C^s naṃ. ³ C^s paṭiññaṃ. ⁴ C^s omits na. ⁵ so C^s C^v, C^s -rakkhana. ⁶ C^s tiṃ. ⁷ C^s āvijjhivā. ⁸ C^s paṇṇasaṃ, C^v paṇṇasaññaṃ, C^s paṇṇasaññaṃ. ⁹ C^s paṇṇa-, C^s C^v -saññaṃ. ¹⁰ C^s C^v -saññaṃ, C^s paṇṇasaññaṃ. ¹¹ C^s C^v puññāni. ¹² C^s ca. ¹³ C^s C^v theri. ¹⁴ C^v vitaccikesu, C^s vitakcikesu.

yācanam bhavantarapaṭicchannatañ ca avatvā „atītaṃ āharitī“ ettakam eva vakkhāma, ettake rutte pi āyācanam valāhakagabbhato candanīharanūpamā ca bhavantarapaṭicchannakāraṇabhāvo cā 'ti sabbam etaṃ hetthāvuttanāyen' eva yojetvā veditabbam¹.

Atīte Magadharatthe Rājagahe Magadharājā rajjain kāreti. Magadhavāsikānaṃ sassasamaye migānaṃ² mahāparipantho hoti. Te araṇṇe³ pabbatapādaṃ pavisanti. Tattha eko araṇṇavāsipabbateyyamigo⁴ ekāya gāmantavāsiniyā⁵ migapotikāya saddhiṃ santhavaṃ katvā tesam migānaṃ pabbatapādato oruḃha puna gāmantam osaraṇakāle migapotikāya paṭibaddhacittattā tehi saddhiṃ yeva otari⁶. Atha naṃ sā āha: „tvam kho si ayya pabbateyyo bālamigo, gāmento ca nāma sāsaṃko sappatibhayo, mā amhehi saddhiṃ otarāhīti⁷“. So tassā paṭibaddhacittatāya anivattitvā saddhiṃ yeva agamāsi. Magadhavāsino „idāni migānaṃ pabbatapādaṃ otaraṇakālo“ ti ñatvā magge paṭicchannakoṭṭhakesu tiṭṭhanti. Tesam pi dvinnam āgamanamagge eko luddako paṭicchannakoṭṭhake ṭhito hoti. Migapotikā manussagandham ghāyitvā „eko luddako ṭhito bhavissatīti“ tam bālamigam purato katvā sayam pacchato ahoṣi. Luddako ekena sarappahārena migam tatth' eva pātesi. Migapotikā tassa viddhabhāvaṃ ñatvā uppatitvā⁸ vātagatiyā palāyi. Luddako koṭṭhakā nikkhamitvā migam okkantitvā aggim katvā vitaccikesu⁹ aṅgāresu¹⁰ madhuramaṃsaṃ pacitvā khādītva pāniyam¹¹ pivitvā avasesam lohitabindūhi¹² paggharantehi kācenādāya¹³ dārake tosentto gharam agamāsi. Tada Bodhisatto tasmim vanaṣaṇḍe devatā hutvā nibbatto hoti. So tam kāraṇam disvā „imassa bālamigassa maraṇam n' eva mātaram nissāya na pitaram nissāya atha kho kāmam nissāya,

¹ C^k C^s veditabbā. ² C^k omits migānaṃ. ³ C^v araṇṇe. ⁴ C^k araṇṇa-, C^v araṇṇa-, C^s araṇṇavāsi-. ⁵ C^s gāmaṇṭa-. ⁶ C^s otari. ⁷ C^k otarāhīti. ⁸ C^k uppatitvā, C^v uppatitvā corrected to uppatitvā. ⁹ C^s vitaccikikesu, C^v vitaccikesu. ¹⁰ C^k aṅgārakesu. ¹¹ C^s pāniyam. ¹² C^k C^v -binduhi. ¹³ C^s C^v kājenādāya.

kāmanimittamhi. sattā¹ sugati yāva hatthacchedā² duggatiyañ
ca pañcavidhabandhanādinānappakārakam dukkham paṇṇanti,
paresam maraṇadukkhupādānam pi nāma imasmiṃ loke garahi-
tam eva, yaṃ janapadam mātugāmo vicāreti anusāsati so itthi-
parināyako³ janapado garahito va, ye sattā mātugāmassa vasaṃ
gacchanti te pi garahitā vā⁴ 'ti ekāya gāthāya tīṇi garaha-
vatthūni dassetvā vanadevatāsu sādhu-kāram datvā gandha-
pupphādīhi pūjayamānāsu madhurena sarena taṃ vanasaṇḍam
unnādetto imāya gāthāya dhammaṃ deseti:

Dhi-r-atthu⁴ kaṇḍinam sallam purisam gālhavedhinam,
dhi-r-atthu⁵ taṃ janapadam yatth' itthi⁶ parināyikā⁷,
te cāpi dhikkitā sattā ye itthinam vasaṃ gatā ti. 12.

Tattha dhiratthū⁸ 'ti garahanatthe⁸ nipāto, sv-āyam idha uttāsaubbegavasena
garahane⁸ datthabbo, uttasitubbiggā⁸ hi honto Bodhisatto evam āha, kaṇḍam
assa atthiti kaṇḍitam⁹ kaṇḍinam¹⁰, taṃ¹¹ pana kaṇḍam anupavisanatthēna¹²
sallan ti vuccati, tasmā kaṇḍinam sallan ti, ettha sallam kaṇḍin ti attho, sallam
vā assa atthiti sallo¹³, taṃ¹⁴ sallo ca¹⁵ mahantaṃ vaṇamukham¹⁶ katvā bala-
vappahāram¹⁷ dento gālham¹⁸ vijjhatiti gālhavedhitam¹⁹ gālhavedhinam²⁰,
nānappakārakena kaṇḍena kumudapattasanthānathalena²¹ ujukagamanen' eva²²
sallena ca samannāgataṃ gālhavedhinam²³ purisam dhiratthū⁸ 'ti ayam ettha
attho, parināyikā²⁴ ti issarā samvidhāyikā, dhikkitā²⁵ ti garahitā, sesam
ettha uttānattham eva, itoparam pana ettakam pi avatvā yaṃ yaṃ anuttānam
taṃ tad eva vaṇṇayissāma.

Evam ekāya gāthāya tīṇi garahavatthūni dassetvā Bodhi-
satto vanam unnādetvā Buddhalīlāyā²⁶ dhammaṃ deseti.

Satthā imam dhamma-desanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-
pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu²⁷ sotāpattiphale patitthahi. Satthā dve

¹ read sattānam? ² Ck Cv -chedādi. ³ Ck itthiparināyako, Cv itthiparināyako.

⁴ C^s dhī-, Cv dhī- corrected to dhi-. ⁵ C^s dhī-. ⁶ C^s itthi. ⁷ Ck Cv parināyikā.

⁸ so all three MSS. ⁹ Ck C^s kaṇḍinam? ¹⁰ C^s kaṇḍinam, Cv kaṇḍinam later
put in parenthesis. ¹¹ Ck nam. ¹² C^s -tthe. ¹³ C^s sallo. ¹⁴ C^s nam. ¹⁵ C^s

sallanti. ¹⁶ C^s vana-. ¹⁷ C^s -haram. ¹⁸ C^s gālham. ¹⁹ Ck gālhavedhitam,
Cv gālhavedhitā, C^s gālhavedhitam. ²⁰ Ck gālhavedhitam, C^s gālhavedhinam.

²¹ C^s -samthāna-. ²² Cv ujukagamaneneva. ²³ Ck -vedhitam, C^s gālhavedhinam.

²⁴ Ck Cv parināyikā. ²⁵ C^s dhikkikā. ²⁶ C^s -līlāya. ²⁷ C^s ukkaṇṭhita-.

vattūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi. Itoparam pana „dve vattūni kathetvā“ ti imam avatvā „anusandhiṃ ghaṭetvā“ ti ettakam eva¹ vakkhāma, avuttam pi pana heṭṭhāvuttanāyen² eva yojetvā gahetabbam. „Tadā pabbateyyo migo ukkañṭhitabhikkhu“³ ahosi, migapotikā purāṇadutiyikā⁴, kāmesu dosam dassetvā dhammam desitadevatā pana aham eva ahosin⁵ ti. Kaṇḍinajātakam.

4. Vātamigajātaka.

Na kiratthi raṭṭhehi pāpiyo ti. Idam Saṭṭhā Jetavane viharanto Cullapiṇḍapātikatissatheram⁶ ārabha kathesi. Satthari kira Rājagaham upanissāya Veluvane viharante Tissakumāro nāma mahāvibhavassa seṭṭhikulassa putto ekadivasam Veluvanam gantvā Satthu dhammadesanam sutvā pabbajitukāmo pabbajjāṃ yācitvā mātāpitūhi⁷ ananuñātattā paṭikkhitto sattāham bhattachedaṃ katvā Raṭṭhapālathero⁸ viya mātāpitaro anujānāpetvā Satthu santike pabbaji. Saṭṭhā tam pabbājetvā addhamāsamatam Veluvane viharitvā Jetavanam agamāsi. Tatrāyaṃ kulaputto terasa dhutaṅgāni samādāya Sāvatthiyam sapadānam piṇḍāya caramāno kālam vītināmeti. Cullapiṇḍapātikatisatthero⁹ nāmā ti vutte¹⁰ gaganatale cando viya Buddhasāseṇa pākaṭo pamāto ahosi. Tasmim kāle Rājagahe nakkhattakīlāya vattamānāya therassa mātāpitaro yan tassa gihikāle¹¹ ahosi ābharanabhaṇḍakan¹² tam rajatacamgoṭake nikkhipitvā ure ṭhapetvā „aṇṇasu nakkhattakīlāsu amhākam putto iminā iminā alamkārena alamkato nakkhattam kilāti. tan no ekaputtakam gahetvā Samaṇo Gotamo Sāvattthinagaram gato, kham nu kho so etarahi nisinno, kham ṭhito“ ti vatvā rodanti. Ath' ekā vaṇṇadāsī¹³ tam kulam gantvā seṭṭhibhariyam rodantiṃ disvā pucchi: „kim ayye rodasīti“. Sā tam attham ārocesi. „Kim pana ayye ayyaputto piyāyatīti“. „Asukaṇ ca asukaṇ cā“ ti. „Sace tumhe imasim gehe sabbam issariyam mayham detha aham vo puttam ānessāmīti“. Seṭṭhibhariyā¹⁴ „sādhū“ ti sampaticchitvā paribbayaṃ datvā mahantena parivārena tam uyyojesi: „gaccha, attano balena mama puttam ānehīti“. Sā paṭicchannayāne nisinnā Sāvattthim gantvā therassa bhikkhācāravāṭhiyam nivāsam gahetvā seṭṭhikulā āgata-

¹ C^s etthakameva. ² C^s ukkañṭhita-. ³ C^s -dūti-. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^v -pitūhi. ⁶ C^v -tissathero ti, C^k -tissatthero ti. ⁷ so all three MSS. instead of vutto?

⁸ C^k C^v gihī-. ⁹ C^v -kan corrected to -kam. ¹⁰ C^s vaṇṇadāsīnam, C^v vaṇṇadāsī.

manusse therassa adassetvā attano parivāren' eva parivutā therassa piṇḍāya pavitṭhassa ādito va ulūṃkabbhikkhaṃ sarakabbhikkhaṃ ca datvā rasataṇhāya bandhitvā anukkamena gehe nisīdāpetvā bhikkhaṃ dadamānā attano vasaṃ upagatabbhāvaṃ nātvā gilānālayaṃ dassetvā antogabbhe nipajji. Thero pi bhikkhācāraṇāya sapadānaṃ caranto gehadvāraṃ agamāsi. Parijano therassa pattaṃ gahetvā therāṃ ghare nisīdāpesi¹. Thero nisīditvā va „kahaṃ upāsikā“ ti pucchi. „Gilānā bhante, tumhākaṃ dassanaṃ icchatīti“. So rasataṇhāya² baddho attano vatasamādānaṃ³ bhinditvā tassāpi⁴ nipannaṭṭhānaṃ pāvisi. Sā attano āgatakāraṇaṃ kathetvā taṃ palobhetvā rasataṇhāya⁵ bandhitvā uppabbājetvā attano vasaṃ⁶ ṭhapetvā yāne nisīdāpetvā mahantena parivārena Rājagahaṃ eva agamāsi. Sā pavatti pākāṭā jātā. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinā „Cullapiṇḍapātikatissattheraṃ“⁷ kira ekā vaṇṇadāsī⁸ rasataṇhāya⁹ bandhitvā ādāya gatā¹⁰ ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā dhammasabhaṃ upagantvā alaṃkatāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti āha. Te taṃ pavattiṃ kathayimsu. „Na bhikkhave idān' eva eso bhikkhu rasataṇhāya bandhitvā¹¹ tassā vasaṃ gato, pubbe pi tassā vasaṃ gato yevā“ ti vatvā atītaṃ āhari¹²:

Atīte Bārāṇasiyaṃ rañño Brahmādatṭassa Saṇjāyo nāma uyyānapālo ahoṣi. Ath' eko vātamigo taṃ¹⁰ uyyānaṃ āgantvā Saṇjāyaṃ disvā palāyati. Saṇjāyo pi na taṃ tajjetvā niharati. So punappuna āgantvā uyyāne yeva carati. Uyyānapālo uyyāne nānappakāraṇāni pupphaphalāni gahetvā divase divase rañño abhiharati. Atha naṃ ekadivasaṃ rājā pucchi: „atthi pana samma uyyānapāla uyyāne kiñci acchariyaṃ passasīti“¹¹. „Deva aññaṃ na passāmi, eko pana vātamigo āgantvā uyyāne carati, etaṃ passāmīti“. „Sakkhissasi pana taṃ gahetun“ ti. „Thokaṃ madhuṃ labhanto imaṃ antorājanivesanaṃ pi taṃ ānetuṃ sakkhissāmīti“. Rājā tassa madhuṃ dāpesi. So taṃ gahetvā uyyānaṃ gantvā vātamigassa caranaṭṭhāne¹² tiṇāni

¹ C^v -pesī. ² C^s -taṇhāya. ³ C^v -dānaṃ. ⁴ C^s tasmāpi. ⁵ C^v attanā vese. ⁶ C^v -tissatheraṃ. ⁷ C^v vaṇṇadāsī, C^s vannadāsī. ⁸ C^v bajjhītvā. ⁹ C^s āhari. ¹⁰ C^s omits taṃ. ¹¹ C^v acchariyam passatīti. ¹² C^s maraṇa-, C^v varana-corrected to carana-.

madhunā makkhetvā nilīyi¹. Migo āgantvā madhumakkhitāni
tiṇāni khāditvā rasatanhāya baddho aññattha agantvā² uyyānam
eva āgacchati. Uyyānapālo tassa madhumakkhitatiṇesu pa-
luddhabbhāvaṃ ñatvā anukkamena attānaṃ dassesi. So taṃ
disvā katipāhaṃ palāyitvā punappuna passanto vissāsaṃ āpajjitvā
anukkamena uyyānapālassa hatthe t̥hitatiṇāni khādituṃ āradhho.
So tassa vissāsaṃ āpannabhāvaṃ ñatvā yāva³ rājanivesanā⁴
vīthiṃ kilāñjehi parikkhipitvā vatahaṃ sākḥābhaṅgaṃ pādetvā
madhulābukaṃ aṃse laggetvā⁵ tiṇakalāpaṃ upakacchake t̥ha-
petvā madhumakkhitāni tiṇāni migassa purato purato vikiranto
antorājanivesanaṃ yeva āgamāsi. Mige⁶ antopaviṭṭhe⁷ dvāraṃ
pidahiṃsu. Migo manusse disvā kampamāno maraṇabhayaabhito
antonivesanaṃ gato⁸ ādhāvati paridhāvati. Rājā pāsādā oruyha
taṃ kampamānaṃ disvā „vātamigo nāma manussānaṃ diṭṭhatṭhā-
naṃ sattāhaṃ na gacchati, tajjitatṭhānaṃ yāvajīvaṃ na gacchati,
so evarūpo gahananissito⁹ vātamigo rasatanhāya baddho idāni
evarūpaṃ t̥hānaṃ¹⁰ āgato, n' atthi vata bho loke rasatanhāya
pāpakataraṃ nāmā¹¹ 'ti imāya gāthāya dhammadesanaṃ
paṭṭhapesi:

Na kir' atthi rasehi pāpiyo
āvāsehi vā santhavehi vā,
vātamigaṃ gehanissitaṃ
vasam ānesi rasehi Sañjayo ti. 13.

Tattha kirā ti anussavatthe nipāto, rasehīti jīvāviññeyyehi¹¹ madhura-
bilādīhi, pāpiyo ti pāpataro, āvāsehi vā santhavehi vā ti nibaddha-
vasanatt̥hānasamkhātesu hi āvāsesu pi mittasanthavesu pi chandarāgo pāpako va
tehi pana sacchandarāgaparibhogehi¹² āvāsehi vā mittasanthavehi vā satagūḇena
sahassagūḇena madhuvapaṭisevanatt̥hena¹³ āhāraṃ vinā jīvitindriyapālanāya¹⁴
abhāvena ca sacchandarāgaparibhogarasā va pāpatarā¹⁵ ti Bodhisatto pana anu-

¹ C^s niliyi, C^v nilīyi. ² C^v āgantvā, C^k āgantvā corrected to nāgantvā. ³ C^s

omits yāva. ⁴ C^s -nivesanaṃ. ⁵ C^k lagetvā. ⁶ C^k C^s migo. ⁷ C^k -paṭiṭṭhe.

⁸ C^v -nivesanaṃgato corrected to -nivesanaṃgaṇo, C^s -nivesanaṃgane. ⁹ C^v

gahananissito. ¹⁰ C^k evarūpaṭṭhānaṃ. ¹¹ C^k -viññeyyāhi. ¹² C^v -rāgabhogehi.

¹³ C^k C^s cadhuva-. ¹⁴ C^v jīvitendri-. ¹⁵ C^k pāpataro.

svāgataṃ viya imam atthaṃ katvā na kiratthi rasehi pāpiyo āvāsehi vā santhavehi vā ti āha, idāni tesāṃ pāpiyabhāvaṃ dassento vātamigan-ti-ādim āha, tattha gehanissitan ti gahanatṭhānanissitaṃ, idāni vuttaṃ hoti: pas-satha¹ rasānaṃ pāpiyabhāvaṃ, imaṃ nāma² araṇṇāyatane gahananissitaṃ vātamigaṃ Saṅjayo uyyānapālo madhura-sehi attano vasaṃ ānesi, sabbathāpi sacchan-darāgaparibhogehi rasehi samaṃ aṇṇaṃ pāpakataṃ lāmakataṃ n' atthāti rasatanhāya ādinavaṃ³ kathesi kathetvā ca pana taṃ migāṃ araṇṇaṃ eva pesesi.

Satthā „na bhikkhave sā vaṇṇadāsī⁴ idāni etaṃ rasatanhāya bandhitvā attano vase karoti, pubbe pi akāsi yevā“ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Saṅjayo ayaṃ vaṇṇadāsī⁵ ahosi, vātamigo Cullapiṇḍapātiyo, Bārāṇasirājā pana aham eva ahosiṃ“ ti. Vātamigajātakaṃ.

5. Kharāḍiyajātaka.

Aṭṭhakhurāṃ Kharāḍiye ti. Idāṃ Satthā Jetavane viharanto aṇṇataṃ dubbacabhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhati. Atha naṃ Satthā pucchi: „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhasīti“. „Saccaṃ Bhagavā“ ti. Satthā „pubbe pi tvaṃ dubbacatāya paṇḍitānaṃ ovādaṃ agahetvā pāsena baddho va jīvitakkhayaṃ patto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto migo hutvā migagaṇaparivuto araṇṇe vasati. Ath' assa bhagini⁵ migi puttakaṃ dassetvā „bhātika, ayaṃ⁶ te bhāgineyyo, etaṃ migamāyaṃ uggaṇhāpehīti⁷“ paṭicchāpesi. So taṃ bhāgineyyaṃ „asukavelāya nāma āgantvā uggaṇhāhīti“ āha. So vuttavelāya na gacchati, yathā ekadivasaṃ evaṃ sattadivase sattovāde atikkanto so migamāyaṃ anuggaṇhitvā⁸ va vicaranto pāse bajji. Mātāpi ssa bhātaraṃ upasaṃkamitvā „kin te bhātika bhāgineyyo migamāyaṃ uggaṇhāpito⁹“ ti pucchi. Bodhisatto ca „tassa anovādakassa mā cintayī⁹,

¹ C^s passa. ² C^k C^s nāmaṃ. ³ all three MSS. ādinavaṃ. ⁴ C^k C^v vaṇṇadāsī, C^s vaṇṇadāsī. ⁵ C^s bhagini. ⁶ C^k aya, C^s ayaṃ. ⁷ C^s uggaṇhā-. ⁸ C^s anuggaṇhitvā. ⁹ C^s cintayī.

na te¹ puttena migamāyā² uggahitā³ ti vatvā idāni pi tañ
anovaditukāmo va hutvā imañ gātham āha:

Atthakhurañ Kharādiye migam vañkātivamkinam
sattahi kālāh' atikkantañ na nañ ovadit' ussahe ti. 14.

Tattha atthakhurañ ti ekekaśmim pāde dvinnam dvinnam vasena atthak-
hurañ, Kharādiye ti tañ nāmena ālapati, migam ti sabbasaṃghāhikavaca-
nañ⁴, vañkātivamkinam ti mūle vañkāni agge ativamkāni tādīsāni siṅgāni
assa atthitvā vañkātivamkinam, sattahi kālāhatikkantañ ti sattahi ovāda-
kālehi ovādañ atikkantañ, na nañ ovaditussahe ti evaṃ dubbacamigañ⁵ ahañ
ovaditum na ussahāmi, etassa me ovādanatthāya cittam pi na uppajjati dasseti.

Atha nañ dubbacamigañ pāse baddhañ luddo māretvā
maṃsañ ādāya pakkāmi.

Satthāpi „na tvañ bhikkhu idāñ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco
yevā“⁶ ti imañ dhammaśāsanam āharitvā anusandhiṃ ghaṭṭevā jātakam
samodhānesi⁶: „Tadā bhāgiṇeyyo migo dubbacabhikkhu⁷ ahoṣi, bha-
giṇi⁸ Uppalavaṇṇā, ovādakamigo pana aham eva ahoṣin“ ti. Kharā-
diyajātakam.

6. Tipallatthamigajātaḥ.

Migam tipallatthan ti. Idam Satthā Kosambiyam Badari-
kāraṃ⁹ viharanto sikkhākāmañ Rāhulāttheraṃ ārabha kathesi.
Ekasmiṃ hi kāle Satthari Āḷavinagarañ¹⁰ nissāya Aggālave¹¹ Cetiye
viharante bahū¹² upāsikā ca bhikkhuniyo ca viharañ dhammasavanāya
gacchanti. Divā dhammasavanañ hoti, gacchante pana kāle upāsikā
ca bhikkhuniyo ca na gacchimsu, bhikkhū c' eva upāsakā ca ahesuñ.
Tato paṭṭhāya rattim¹³ dhammasavanañ jātañ. Dhammasavanapari-
yosāne therā bhikkhū¹⁴ attano attano vasaṇatthānāni gacchanti. Daharā
upāsakehi saddhiṃ upaṭṭhānasālāya sayanti. Tesu¹⁵ niddam upagatesu
ekacce ghurughurupassasā¹⁶ kākacchamānā dante khādantā nipajjimsu.

¹ C^s tesu. ³ C^k C^s -māyañ. ³ C^v uggahitā corrected to uggañhitā. ⁴ C^s
sabbasaṃghāhika-, C^v sabbasaṃghāhika-. ⁵ C^v dubbajamigañ, C^s dubbamidam.
⁶ C^k omits dubbacamigañ ahañ... samodhānesi. ⁷ C^k dubbaja-, C^v dubbaja- cor-
rected to dubbaca-. ⁸ all three MSS. bhagini. ⁹ C^s khabadarikā-, C^k badirakā-.
¹⁰ C^s ālavi-. ¹¹ C^s aggālave. ¹² C^s C^v bahu. ¹³ C^v rattim corrected to ratti.
¹⁴ C^s atthabhikkhu, C^k C^v bhikkhu. ¹⁵ C^k tesu corrected to kesu. ¹⁶ C^k
-passasā, C^s ghuruguru-, C^v ghuruguru- corrected to ghurughurū-.

ekacce muhuttañ niddāyivā uṭṭhahimsu. Te tañ vippakārañ disvā Bhagavato ārocesuñ. Bhagavā „yo pana bhikkhu¹ anupasampannena saha seyyaṃ kappeyya pācittiyaṃ“ ti sikkhāpadañ paññāpetvā Kosambin agamāsi. Tattha bhikkhū² āyasmantañ Rāhulañ āhañsu: „āvuso Rāhula, Bhagavatā sikkhāpadañ paññattañ, idāni tvañ attano vasanaṭṭhānañ jānāhīti“. Pubbe pana te bhikkhū Bhagavati ca gāraṇaṃ tassa cāyasmato sikkhākāmatāñ paṭicca tañ attano vasanaṭṭhānañ āgatañ ativiya saṅgaṇhanti, khuddakamañcakañ paññāpetvā ussisaṅgaṇaṭṭhāya cīvarañ denti, tañ divasañ pana sikkhāpadabhayaena vasanaṭṭhānañ pi na adamsu. Rāhulabhaddo „pitā me“ ti Dasabalassa vā „upajjhāyo“³ me“ ti dhammasenaṭṭhāno vā „ācariyo me“ ti Mahāmoggallānassa vā „cullapitā me“ ti Ānandatherassa⁴ vā santikañ⁵ agantvā⁶ Dasabalassa valaṇjanaṇavaccakuṭiñ⁷ brahmavimānañ pavisanto viya pavisitvā vāsañ kappesi. Buddhānañ hi⁸ valaṇjanakuṭiyā⁹ dvārañ supihitañ hoti, gandhaparibhaṇḍakataḥ bhūmi, gandhadāmaṇmālādāmāni¹⁰ osaritañ¹¹ eva honti, sabbarattin dīpo jhāyati¹². Rāhulabhaddo pana na¹³ tassā¹⁴ kuṭiyā imañ sampattin paṭicca tattha vāsañ upagato, bhikkhūhi pana „vasanaṭṭhānañ jānāhīti“ vuttatā ovādagāraṇena sikkhākāmatāya tattha vāsañ upagato, antarantara¹⁵ hi bhikkhū pi tañ āyasmantañ dūrato vā gacchantāñ disvā tassa vimānaṇaṇaṭṭhāya¹⁶ mutṭhisammujjanañ¹⁷ vā kacavarachaḍḍanakañ¹⁸ vā bahi khipitvā tasmin āgate „āvuso imañ kena chaḍḍitañ“ ti vadanti, tattha kehici „Rāhulo iminā maggena gato“ ti vutte¹⁹ so āyasmā „nāhañ bhante etañ jānāhīti“ avatvā va²⁰ tañ paṭisaṇetvā va „khamatha me bhante“ ti khamāpetvā gacchati, evaṃ esa sikkhākāmo, so tañ sikkhākāmatāñ yeva paṭicca tattha vāsañ upagato. Atha Satthā pure aruṇaṃ yeva vaccaḍḍidvāre ṭhatvā ukkāsi, so paṇāyasmā ukkāsi: „ko eso“ ti. „Ahañ Rāhulo“ ti nikkhamitvā vandi. „Kasmā tvañ Rāhula idha nipanno“ ti. „Vasanaṭṭhānaṇa abhāvato, pubbe hi bhante bhikkhū mama saṅgahañ²⁰ karonti, idāni attano āpattibhayaena vasa-

¹ C^k C^v bhikkhū. ² C^s bhikkhu. ³ C^s adds vā. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^k adds na. ⁶ C^k C^s āgantvā, C^v āgantvā corrected to agantvā. ⁷ C^k valaṇchana-, C^v valaṇjana corrected to valaṇchana-. ⁸ C^k buddhānañhi, C^s -nampi, C^v buddhānañhi corrected to buddhānañhi. ⁹ C^v valaṇjana- corrected to valaṇchana-. ¹⁰ C^s -mālā-. ¹¹ C^k jhāyati, C^v jhāyati corrected to jhāyati. ¹² C^k C^s pana, omitting na, C^v panna corrected to pana na. ¹³ C^k nassā. ¹⁴ C^k antanta, C^v antantarā corrected to antarantara. ¹⁵ C^s vimānaṇaṇaṭṭhāya. ¹⁶ C^s -sammujja-, C^v -sammujja-. ¹⁷ C^k -chaḍḍha-, C^v jaḍḍanaka corrected to chaḍḍanakañ. ¹⁸ C^v vutto. ¹⁹ C^k omits va. ²⁰ C^v saṅgahañ.

natthānaṃ na denti, sv-āhaṃ 'idaṃ aññesaṃ asaṃghaṭṭanaṭṭhānaṃ' ti iminā kāraṇena idha nipanno¹ ti. Atha Bhagavato „Rāhulaṃ tāva bhikkhū evaṃ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kiṃ karissantīti“ dhammasaṃvego udapādi. Atha pāto va bhikkhū sannipādetvā dhammasenāpatim paṭipucchi: „jānāsi pana tvaṃ Sāriputta ajja katthaci Rāhulassa vutthabhāvaṃ“ ti. „Na jānāmi bhante“ ti. „Sāriputta ajja Rāhulo vaccaḷṭiyaṃ vasi, Sāriputta tumhe Rāhulaṃ evaṃ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kiṃ karissatha, evaṃ hi sante¹ imasmiṃ sāsane pabbajitā na-ppaṭiṭṭhā bhavissanti, ito dāni paṭṭhāya anupasaṃpannena ekadve va divase attano santike vasāpetvā tatiyadivase tesāṃ vasanaṭṭhānaṃ nātvā bahi vāsethā“² 'ti imaṃ anuppaññattim² katvā puna sikkhāpadaṃ paññāpesi. Tasmiṃ samaye dhammasabhāyaṃ sannisinnā bhikkhū Rāhulassa guṇaṃ kathenti: „passathāvuso yāva sikkhākāmo vatāyaṃ Rāhulo 'tava vasanaṭṭhānaṃ jānāhīti' vutto nāma 'ahaṃ Dasabalassa putto, tumhe ke senāsanassa, tumhe yeva nikkhamathā' 'ti ekabhikkhum pi appaṭippharitvā vaccaḷṭiyaṃ³ vāsaṃ kappesi⁴“⁵. Evan tesu kathayamānesu Satthā dhammasabhaṃ upagantvā alaṃkatāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti āha. „Bhante Rāhulassa sikkhākāma-kathāya⁴, na aññāya kathāyā⁵“ ti. Satthā „na bhikkhave Rāhulo idāṃ' eva sikkhākāmo, pubbe tiracchānaṇiyaṃ nibbatta pi sikkhākāmo yevā“⁵ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Rājagahe eko Magadharājā rajjaṃ kāreti. Tadā Bodhisatto migayoniyaṃ nibbattitvā migagaṇaparivuto araññe vasati. Ath' assa bhaginī attano puttakaṃ upanetvā „bhātika imaṃ bhāgineyyaṃ migamāyaṃ sikkhāpehīti“ āha. Bodhisatto „sādhū“¹ 'ti paṭisunitvā „gaccha tāta, asukavelāya nāma āgantvā sikkheyyāsīti“ āha. So mātulena vuttavelaṃ anatikkametvā taṃ upasaṃkamitvā migamāyaṃ sikkhi. So ekadivasaṃ vane vicaranto pāsena baddho baddharāvaṃ ravi. Migagaṇo palāyitvā „putto te pāsena baddho“ ti tassa mātuyā ārocesi. Sā bhātu santikaṃ gantvā „bhātika bhāgineyyo te migamāyaṃ sikkhāpito“ ti pucchi. Bodhisatto „mā tvaṃ

¹ C^k bhante. ² C^s idaṃ maṃ anuppattim. ³ C^v -kūṭiyaṃ. ⁴ C^v -kathāyā.

⁵ C^v omits na aññāya kathāyā.

puttassa kiñci pāpakaṃ āsaṃki¹, suggahitā² nena³ migamāyā,
idāni taṃ⁴ hāsayamāno āgacchissatīti⁵ vatvā imaṃ gātham āha:

Migan tipallattham anekamāyaṃ
aṭṭhakhuraṃ aḍḍharattāvapāyīṃ
ekena sotena chamāssasanto⁶
chahi⁷ kalāh' atibhoti⁸ bhāgineyyo ti. 15.

Tattha migan ti bhāgineyyamigan, tipallatthan ti pallatthaṃ vuccati sayanaṃ, ubhoḥi passehi ujukam eva ca gonisinnakavasena⁹ ti tīh' ākārehi pallatthaṃ assa, tīpi vā pallatthāni assā ti tipallattho, taṃ⁸ tipallatthaṃ anekamāyaṃ ti bahumāyaṃ⁹ bahuvañcanaṃ¹⁰, aṭṭhakhuraṃ ti ekekasmiṃ pāde dvinnāṃ dvinnāṃ vasena aṭṭhabhi khurehi samannāgataṃ, aḍḍharattāvapāyīṃ ti purimayāmaṃ atikkamitvā majjhīmayāme araṇṇato āgama pāṇiyassa¹¹ pivanato aḍḍharatte avapīvatīti aḍḍharattāvapāyī taṃ aḍḍharatte apāyīṃ ti attho, mama bhāgineyyaṃ migamā ahaṃ sādhuṃ migamāyaṃ uggaṇhāpesiṃ, kathaṃ: yathā¹² ekena sotena chamāssasanto¹³ chahi¹⁴ kalāhatibhoti¹⁵ bhāgineyyo ti, idāni vuttaṃ kotī: ahaṃ hi tava puttāṃ tathā uggaṇhāpesiṃ yathā ekasmiṃ uparimānāsikasote¹⁶ vātaṃ sannirumhitvā pathaviyaṃ allīnena ekena heṭṭhimasotena tatth' eva chamāyaṃ assasanto¹⁷ chahi¹⁸ kalāhi luddakaṃ atibhoti¹⁹ chahi²⁰ koṭṭhāsehi ajjhottharatī vañcetīti²¹ attho, katamāhi chahi: cattāro pāde pasāretvā ekena passena seyyāya²² khurehi tiṇapaṃsukhaṇanena²³ jivhāninnāmanena udarassa uddhumātābhāvakarāṇena²⁴ uccārapassāvavissajjanena vātaṃ sannirumbhanena²⁵ 'ti, aparo nayo: pādesu gahetvā abhimukkhakāḍḍhanena²⁶ paṭipānāmanena²⁷ ubhato passesu sañcarāṇena uddhaṃ ukkhipanena adho avakkhipanena²⁸ 'ti imāhi chahi kalāhi yathā atibhoti²⁹, mato ayaṃ ti samānaṃ²⁹ uppādetvā vañceti, evaṃ naṃ migamāyaṃ uggaṇhāpesiṃ ti dīpeti, aparo nayo: tathā naṃ uggaṇhāpesiṃ yathā ekena sotena chamāssasanto³⁰ chahi kalāhati dvisu³¹ pi navesu dassitehi chahi kāraṇehi kalāhati³² kalāyissati luddakaṃ

¹ C^s asaṃki. ² C^v suggahitā. ³ C^s tena. ⁴ C^s omits taṃ. ⁵ C^s jamāssasanto.

⁶ C^k chabhi, C^s jāhi. ⁷ C^k kalāhetibhoti. ⁸ C^k naṃ, C^v tan. ⁹ C^s bahumāyaṃ ti bahumāyaṃ, C^v bahumāyanti. ¹⁰ C^k bahuvañcanaṃ, C^s bahuvañcanaṃ, C^v bahuvañcanaṃ corrected to bahuvañcanaṃ. ¹¹ C^k pāṇiyassa. ¹² C^k kathaṃkathāya.

¹³ C^k chamāssasayanato, C^s C^v jamāssasanto. ¹⁴ C^s C^v jāhi. ¹⁵ C^k kalāhatibhoti.

¹⁶ C^s uparimānāsika-. ¹⁷ C^k C^s assasamento. ¹⁸ C^v jāhi. ¹⁹ C^k atibhoti.

²⁰ C^s jāhi. ²¹ C^k vañceti, C^v vañceti corrected to vañceti. ²² C^k C^s seyyāyaṃ, C^v seyyaya corrected to seyyāya. ²³ C^s tiṇapaṃsukhaṇante. ²⁴ C^k uddhumātābhāva-.

²⁵ C^v sannirumbhanena, C^k sannirumbhanto. ²⁶ C^s -kaḍḍhanena. ²⁷ C^v -nāmanena. ²⁸ C^k C^s atibhoti. ²⁹ so all three MSS. ³⁰ C^k chamāssasanto. ³¹ C^s -dvisu. ³² C^v omits kalāhati.

vañcessatīti, bhōtīti¹ bhaginīm ālapati, bhāgineyyo ti evaṃ chahi² kāra-
ṇehi vañcanakam bhāgineyyam niddisati³.

Evaṃ Bodhisatto bhāgineyyassa migamāyāya sādhuḥkaṃ
uggahitabhāvaṃ dassento bhaginīm samassāsesi. So pi miga-
potako pāse baddho avipphanditvā yeva bhūmiyaṃ mahāphā-
sukapassena⁴ pāde pasāretvā nipanno pādānaṃ āsannaṭṭhāne
khureh' eva paharitvā paṃsu ca tiṇāni ca uppādetvā uccāra-
passāvaṃ vissajjetvā sīsaṃ pādetvā jīvhaṃ ninnāmetvā sarīraṃ
kheḷakilinnam⁵ katvā vātaggahaṇena udaraṃ uddhumātakaṃ
katvā akkhini parivattetvā hetṭhānāsikasotena vātaṃ sañcarā-
pento⁶ uparimanāsikasotena⁷ vātaṃ sannirumbhitvā⁸ sakalasarīraṃ
thaddhabhāvaṃ gāhāpetvā⁹ matakākāraṃ dassesi. Nilamakkhi-
kāpi naṃ samparivāresuṃ. Tasmiṃ tasmiṃ ṭhāne kākā nili-
yimsu. Luddo āgantvā udare hatthena paharitvā „pāto va
baddho bhavissati, pūṭiko jāto“ ti tassa bandhanarajjukaṃ
moccetvā¹⁰ „etth' eva dāni naṃ ukkantitvā maṃsaṃ ādāya
gamissāmi“ nirāsaṃko hutvā sakhāpalāsaṃ gahetuṃ āradhho.
Migapotako pi utṭhāya catūhi¹¹ pādehi ṭhatvā kāyaṃ vidhū-
nitvā¹² gīvaṃ pasāretvā mahāvātena chinnavalāhako¹³ viya
vegena mātu santikaṃ agamāsi.

Satthāpi „na bhikkhave Rāhulo idān' eva sikkhākāmo, pubbe
pi sikkhākāmo“¹⁴ yevā“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā bhāgineyyo migapotako Rāhulo
ahosi, mātā Uppalavaṇṇā, mātulamigo pana aham eva ahoṣin“ ti.
Tipallattha migajātakaṃ.

7. "Māluta-jātaka.

Kāle¹⁵ vā yadi vā jūṇhe ti. Idam Saṭṭhā Jetavane
vihāranto dve buddhapabbajite ārabha kathesi. Te kira Kosala-

¹ C^k C^s horīti. ² C^s jahi. ³ C^v niddissati. ⁴ C^v -phāsupassena. ⁵ C^k C^s
kheḷa-. ⁶ C^s sañcarā-. ⁷ C^s uparimānā-, C^v uparimanāsikasote. ⁸ C^v sannir-
umbhitvā. ⁹ C^s C^v gahāpetvā. ¹⁰ C^s moccetvā. ¹¹ C^k C^v catūhi. ¹² C^k
vidhūnitvā. ¹³ C^s C^v jinna-. ¹⁴ C^k addh' pi. ¹⁵ C^k kālo, C^v kālo corrected to
kāle, C^s kāle.

janapade ekasmiñ araṇṇāvāse¹ vasanti eko Kālatthero² nāma eko Junhatthero³ nāma. Ath' ekadivasam Junho Kālam⁴ pucchi: „bhante⁵ sītam⁶ nāma kasmiñ kāle hotīti“. So „kāle⁷ hotīti“ āha. Ath' ekadivasam Kālo⁸ Junham⁹ pucchi: „bhante Junha sītam nāma kasmiñ kāle hotīti“. So „junhe¹⁰ hotīti“ āha. Te ubho pi attano kaṁkham chinditum¹¹ asakkontā Satthu santikaṁ gantvā Satthāraṁ vanditvā „bhante sītam nāma kasmiñ kāle hotīti“ pucchimsu. Satthā tesam katham sutvā „pubbe p' āham bhikkhave tumhākaṁ imam pañham kathesiṁ, bhavaṁkhepagatattā pana na sallakkhayitthā“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte ekasmiñ pabbatapāde sīho ca¹² vyaggho ca dve sahāyakā ekissā yeva guhāyaṁ vasanti. Tādā Bodisatto pi isipabbajjam pabbajitvā tasmiñ yeva¹³ pabbatapāde vasati. Ath' ekadivasam tesam sahāyakānaṁ sītam nissāya vivādo udapādi, vyaggho „kāle¹⁴ yeva sītam hotīti“ āha, sīho „junhe¹⁵ yevā“ ti. Te ubho pi attano kaṁkham chinditum¹⁶ asakkontā Bodhisattam pucchimsu. Bodhisatto imam gātham āha:

Kāle¹⁷ vā yadi vā junhe¹⁵ yadā vāyati māluto,
vātajāni¹⁸ hi sītāni, ubho 'ttha-m-aparājita ti. 16.

Tattha kāle¹⁷ vā yadi vā junhe¹⁵ ti kālapakkhe¹⁹ vā junhapakkhe²⁰ vā, yadā vāyati māluto ti yasmiñ samaye puratthimādibhedo vāto vāyati tasmiñ samaye sītam hoti, kiṁkāraṇā: vātajāni²¹ hi sītāni²² yasmā vāte²³ vījante yeva sītāni²² honti, kālapakkhe¹⁹ vā junhapakkhe vā ettha appamāṇaṁ ti vuttam hoti, ubhotthamaparājita ti ubho pi tumhe imasmiñ pañhe aparājita ti.

Evam Bodhisatto te sahāyake saññāpesi.

Satthāpi „bhikkhave pubbe pi mayā tumhākaṁ ayaṁ pañho kathito“ ti imam dhammaḍḍesaṇaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-

¹ C^s araṇṇe vāse, C^v araṇṇāvāse. ² all three MSS. kāla-. ³ C^s junha-
⁴ C^s kālam. ⁵ C^k omits kālam pucchi bhante. ⁶ C^k C^s sītam. ⁷ C^k kālo,
C^s kāle. ⁸ C^k C^s kālo. ⁹ C^s junham. ¹⁰ C^k C^s junho. ¹¹ C^s C^v jinditum.
¹² C^s omits ca. ¹³ C^s tasmiñ samaye ca. ¹⁴ C^k C^s kāle. ¹⁵ C^s junhe.
¹⁶ C^v jinditum. ¹⁷ C^s kāle. ¹⁸ C^s -jāni, C^v jātajāni corrected to vātajāni.
¹⁹ C^s kāla-. ²⁰ C^s junha-. ²¹ C^k vātajāni, C^s jātajāni, C^v jātajāni corrected
to vātajāni. ²² C^s sītāni. ²³ C^s yasmiñ te.

pariyosāne dve pi te therā sotāpattiphale patitṭṭhabhimsu. Satthā anu-sandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vyaggho Kālo¹ ahoṣi, siho Junho, pañhavissajjanakatāpaso pana aham eva ahoṣin“ ti. Mālu-ta jātakaṃ.

8. Matakabhattajātaka.

Evan ce sattā jāneyyūn ti. Idam Satthā Jetavane viha-ranto matakabhattaṃ ārabha kathesi. Tasmiṃ hi kāle manussā bahū² ajeḷakādayo³ māretvā kālakate nātake uddissa matakabhattaṃ nāma denti. Bhikkhū te manusse tathā karonte disvā Satthāraṃ pucchimsu: „etarahi bhante manussā bahū⁴ paṇe jīvitakkhayaṃ pā-petvā matakabhattaṃ nāma denti, atthi nu kho bhante ettha vaḍḍhīti⁵“. Satthā „na bhikkhave matakabhattaṃ dassāmā ti, kate pi pānātipāte kāci vaḍḍhi nāma atthi, pubbe paṇḍitā ākāse nisajja dhammaṃ desetvā ettha ādinavaṃ⁶ kathetvā sakalajambudīpavāsike etaṃ kammaṃ jahā-pesum, idāni pana bhavasamkhepagatattā⁷ puna pātubhūtan“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente eko tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū⁸ disāpāmokkho ācariyo brāhmaṇo „matakabhattaṃ dassāmīti“⁹ ekaṃ eḷakaṃ gāhāpetvā¹⁰ ante-vāsike āha: „tātā imaṃ eḷakaṃ nadiṃ netvā nahāpetvā kaṇthe“ mālaṃ parikkhipitvā pañcaṅgulikaṃ datvā maṇḍetvā ānethā¹¹ ti. Te „sādhū“ ti paṭisunītvā taṃ ādāya nadiṃ gantvā nahā-petvā maṇḍetvā nadītīre ṭhapesum. So eḷako¹² attano pubba-kammaṃ disvā „evarūpā nāma dukkhā ajja muccissāmīti“ so-manassajāto ghaṭaṃ bhindanto viya mahāhasitaṃ hasitvā puna „ayaṃ brāhmaṇo¹³ maṃ ghātetvā mayā laddhaṃ dukkhaṃ labhissasīti“¹⁴ brāhmaṇe¹⁵ kāruṇṇaṃ uppādetvā mahantena sad-dena parodi. Atha naṃ te māṇavakā pucchimsu: „samma

¹ C^s kālo. ² C^v omits bahū, C^s has later added bahu. ³ C^k C^s ajeḷakā-, C^v ajeḷakā-. ⁴ C^k C^v bahu. ⁵ C^k vaḍḍhīti. ⁶ all three MSS. ādinavaṃ. ⁷ C^s -khepatantā, C^v -khepanattā? corrected to -khepaganattā. ⁸ C^s C^v pāragu. ⁹ C^k dassāmāti. ¹⁰ C^v gāhāpetvā. ¹¹ C^s kaṇthe. ¹² C^k C^s elako. ¹³ C^k brāhmaṇe. ¹⁴ so all three MSS. instead of labhissatīti. ¹⁵ C^s brāhmaṇo, C^v brāhmaṇo.

elaka, tvaṃ mahāsaddena hasi c' eva rodi ca¹, kena nu kāraṇena hasi, kena kāraṇena rodīti². „Tumhe maṃ imaṃ kāraṇaṃ attano ācariyassa santike puccheyyāthā³“ ti. Te taṃ ādāya gantvā idaṃ kāraṇaṃ ācariyassa ārocesuṃ. Ācariyo tesaṃ vacanaṃ sutvā elakaṃ pucchi: „kasmā tvaṃ elaka hasi, kasmā rodīti⁴. Elako attanā katakammaṃ⁵ jātissarañāṇena⁶ anussaritvā brāhmaṇassa kathesi: „ahaṃ brāhmaṇa pubbe tādiso va mantajjhāyakabrāhmaṇo⁷ hutvā ‘matakabhattaṃ dassāmīti’ elakaṃ māretvā adāsiṃ, sv-āhaṃ ekassa elakassa ghātītattā eken’ ūnesu⁸ pañcasu attabhāvasatesu sī-sacchedaṃ pāpuṇiṃ, ayaṃ me koṭiyaṃ t̥hito pañcasatimo attabhāvo, ‘sv-āhaṃ ajja evarūpā dukkhā muccissāmīti’ somanassa-jāto iminā kāraṇena hasiṃ, rodanto pana ‘ahaṃ tāva ekaṃ elakaṃ māretvā pañcajātisatāni⁹ sī-sacchedadukkhāṃ patvā ajja tasmā dukkhā muccissāmīti, ayaṃ pana brāhmaṇo maṃ māretvā ahaṃ viya pañcajātisatāni sī-sacchedadukkhāṃ labhissatīti’ tayi kāruṇṇena rodin¹⁰“ ti. „Elaka, mā bhāyi, nāhan taṃ māressāmīti¹¹. „Brāhmaṇa, kiṃ vadesi, tayi mārente pi amārente pi na sakkā ajja mayā maraṇā muccitun¹²“ ti. „Elaka, mā bhāyi, ahan te ārakkhaṃ gahetvā tayā saddhiṃ yeva vicarissāmīti¹³. „Brāhmaṇa, appamattako tava ārakkho, mayā katapāpaṃ pana¹⁴ mahantaṃ balavan¹⁵“ ti. Brāhmaṇo elakaṃ muñcitvā „imaṃ elakaṃ kassaci pi māretuṃ¹⁶ na dassāmā¹⁷“ ti antevāsike ādāya elaken’ eva saddhiṃ vicari. Elako vissatṭhamatto va ekaṃ pāsānapitṭhaṃ nissāya jātagumbe¹⁸ gīvaṃ ukkhipitvā paṇṇāni khādītum āraddho. Taṃ khaṇaṃ yeva¹⁹ tasmiṃ pāsānapitṭhe asani patitā. Ekā pāsānasakalikā²⁰ chijjītvā elakassa pasāritagīvāya patitvā sīsaṃ chindi. Mahājano sannipatī. Tadā

¹ C^k hasitaṃ ce rodi ca, C^s hasitañce rodita corrected to -rodica, C^v hasikaṃ ceva rodi ca corrected to hasi ceva rodi ca. ² C^k C^s puccheyyāthā. ³ C^k omits kata. ⁴ C^s jātiramñāṇena, C^v jātissaramñāṇena corrected to jātissarañāṇena. ⁵ C^s mantasajjhāyaka-. ⁶ C^s ekenunesu. ⁷ C^k pañcajāti. ⁸ C^k adds ca. ⁹ C^v māretvā. ¹⁰ C^s jātakumbe. ¹¹ C^k omits yeva. ¹² C^s -sakkhalikā.

Bodhisatto tasmim̐ thāne rukkhadevatā hutvā nibbatto. So passantass' eva tassa' mahājanassa devatānubhāvena ākāse pallamkena nisīditvā „ime sattā evaṃ pāpassa phalaṃ jānā-mānā app-eva nāma pāṇātipātāṃ na kareyyuṃ“ ti madhurena sarena dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Evaṃ ce 'sattā jāneyyūṃ 'dukkh' āyaṃ jātisambhavo'
na pāṇo pāṇinaṃ haññe, pāṇaghātī hi socatīti. 17.

Tattha evaṃ ce sattā jāneyyūṃ ti ime sattā evaṃ ce jāneyyūṃ, kathaṃ: dukkhāyaṃ jātisambhavo ti ayaṃ tattha tattha jāti² ca jātassa anukkamena vaḍḍhisamkhāto sambhavo ca jarāvyādhimaraṇaappiyasampayogapiyavippa-yogahatthapādacchedādīnaṃ³ dukkhānaṃ vatthubhūtattā⁴ dukkho ti yadi jāneyyūṃ, na pāṇo pāṇinaṃ haññe ti paraṃ vadhento jātisambhavo vadhaṃ labhati pīlento pīlaṃ labhatīti jātisambhavassa dukkhavattutāya dukkhabhāvaṃ jānanto koci pāṇo aññaṃ pāṇinaṃ na haññe, 'satto sattaṃ na haṇeyyā ti attho, kiṃkāraṇā: pāṇaghātī hi socatī yasmā sāvatthikādisu chasu payogesu yena kenaci payogena parassa jīvitindriyupacchedanena pāṇaghātāpuggalo atthasu mahānirayesu soḷasasu ussadanirayesu nānappakārāya tiracchānayoṇiyā petti-visaye⁵ asurakāye ti imesu catūsu apāyesu mahādukkhaṃ anubhavamāno dīgharattaṃ antonijjhāyanalakkhaṇena sokena socati, yathā vā ayaṃ eḷako maraṇa-bhayena soci evaṃ dīgharattaṃ socatīti pi ñatvā na pāṇo pāṇinaṃ haññe, koci pāṇātipātakammaṃ nāma na kareyya, mohena pana mūlā avijjāya andhikata⁶ imaṃ ādīnavaṃ⁷ apassantā pāṇātipātāṃ karontīti.

Evaṃ Mahāsatto nirayabhayena tajjettvā dhammaṃ desesi. Manussā taṃ dhammadesanaṃ sutvā nirayabhayabhītā pāṇātipātā viramiṃsu. Bodhisatto pi dhammaṃ desetvā mahājānaṃ sile patitthāpetvā⁸ yathākamaṃ gato. Mahājano pi Bodhisattassa ovāde thatvā⁹ dānādīni puñṇāni katvā devana-garaṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Ahaṃ tena samayena rukkhadevatā ahoṣiṃ“ ti. Matakabhattachātakam.

¹ C^s omits tassa. ² C^s jāti. ³ C^s -dīnaṃ. ⁴ C^k C^v -bhūtattā corrected to bhūtattā. ⁵ C^v -visayesu. ⁶ C^s andhikathā. ⁷ C^s C^v ādīnavaṃ. ⁸ C^k patitthāpetvā. ⁹ C^s thatpetvā.

9. Āyācitabhaddajātaka.

Sace muñce ti. Idam Satthā Jetavane viharanto devatānam āyācanabalikammaṃ ārabha kathesi. Tadā kira manussā vanijjāya¹ gacchantā pāṇe vadhitvā devatānaṃ balikammaṃ katvā „mayam anantarāyena atthasiddhiṃ patvā āgantvā puna tumbhakaṃ balikammaṃ karissāmā“ ti āyācitvā gacchanti. Tattha anantarāyena atthasiddhiṃ patvā āgatā „devatānubhāvena idam jātan“ ti maññamānā bahū² pāṇe vadhitvā āyācanato muccitum balikammaṃ karonti. Tam disvā bhikkhū „atthi nu kho bhante ettha attho“ ti Bhagavantam pucchimsu. Bhagavā atītaṃ āhari:

Atīte Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāmake kuṭimbiko gāma-dvāre ṭhite³ nigrodharukkhe devatāya balikammaṃ paṭijānitvā anantarāyena āgantvā bahū pāṇe vadhitvā „āyācanato⁴ muccis-sāmīti“ rukkhamulāṃ gato. Rukkhadevatā khandhavītape ṭhatvā imam gātham āha:

Sace muñce pecca muñce, muccamāno hi bajjhati,
na h' evam dhīrā muccanti, mutti bālassa bandhanan ti.

Tattha sace muñce pecca muñce ti bho purisa tvaṃ sace muñce yadi muccitukāmo si pecca muñce yathā paralokena bajjhasi, evam muccamāno hi bajjhatīti yathā pana tvaṃ pāṇam vadhitvā muccitum icchasi evam muccamāno hi pāpakammaṃ bajjhasīti, tasmā na hevaṃ dhīrā muccanti ye paṇḍita-purisa te evam paṭissavato na muccanti, kiṃkāraṇā: evarūpā hi mutti bālassa bandhanam eṣā pāṇātipātāṃ⁵ katvā mutti nāma bālassa bandhanam eva hotīti dhammaṃ desesi.

Tato paṭṭhāya manussā evarūpā pāṇātipātakammā⁶ viratā dhammaṃ caritvā devanagaraṃ pūrayimsu.

Satthā imam dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Ahan⁷ tena samayena rukkhadevatā ahoṣin“ ti. Āyācitabhaddajātakam.

¹ all three MSS. vanijjāya. ² C^k C^s bahu, C^v bahu corrected to bahū. ³ C^v ṭhito corrected to ṭhite. ⁴ C^k C^s āyācantā, C^v āyācantā corrected to āyācanato.

⁵ C^k pāṇātipātā, C^s pāṇātipātāṃ, C^v pāṇātipātā corrected to -taṃ. ⁶ C^k pāṇātipātā-, C^s pāṇātipāta-, C^v pāṇātipāpākammā. ⁷ C^s ahaṃ.

10. Naḷapānājātaka.

Disvā padam anuttiṇṇan ti. Idam Satthā Kosalesu cārikañ¹ caramāno Naḷakapānagāmañ² patvā Naḷakapānapokkharaniyam³ Ketakavane⁴ viharanto naḷadaṇḍake ārabba kathesi. Tadā pana bhikkhū Naḷakapānapokkharaniyam⁵ nahātvā sūcigharatthāya⁶ sāmanerehi naḷadaṇḍake⁷ gāhāpetvā⁸ te sabbatthakam eva chidde disvā Satthārañ upasaṃkamitvā „bhante mayam sūcigharatthāya naḷadaṇḍake⁷ gaṇhāpema, te mūlato yāva aggā sabbatthakam eva chiddā, kin nu kho etan“ ti pucchimsu. Satthā „idam bhikkhave mayham porāṇakādhiṭṭhānañ⁹“ ti vatvā atitāṃ āhari:

Pubbe kira so vanasaṇḍo araṇṇo ahoṣi. Tassāpi pokkharaniyā eko dakarakkhaso otiṇṇotiṇṇe¹⁰ khādati. Tadā Bodhisatto rohitamigapotappamāṇo¹¹ kapirājā hutvā asīti-sahassamattavānaraparivuto yūtham pariharanto tasmim araṇṇe vasati. So vānaragaṇassa ovādañ adāsi: „tātā imasmim araṇṇe visarukkhaṇi amanussapariggahitā¹² pokkharaniyo pi honti, tumhe akhāditaṇṇaṃ phalāphalañ khādantā vā apīta-pubbañ pāṇiyam¹³ pivantā vā mañ¹⁴ paṭipuccheyyāthā“ ti. Te „sādhū“ ti paṭisunivā¹⁵ ekadivasañ agatapubbattṭhānañ gatā. Tattha bahu-d-eva divasañ caritvā pāṇiyam¹³ gavesamānā ekañ pokkharaniñ disvā pāṇiyam¹⁶ apivitvā va Bodhisattassa āgamañ olokayamānā nisīdimsu. Bodhisatto āgantvā „kiñ tātā pāṇiyam¹⁶ na pivathā“ ti āha. „Tumhākañ āgamañ olokema“ ti. „Sutṭhu tātā“ ti Bodhisatto pokkharaniñ avijjhivā¹⁷ padam paricchindanto otiṇṇam eva passi na uttiṇṇam. So „nissamsayañ esā¹⁸ amanussapariggahitā¹⁹“ ti ñatvā „sutṭhu vo katañ tātā²⁰ pāṇiyam¹⁶ apivantehi, amanussapariggahitā²¹ ayañ“ ti āha. Dakarakkhaso pi tesam anotaṇa-

10. Cf. supra p. 126 and Dh. p. 304. ¹ C^s cārikañ, C^v kārikañ corrected to cārikañ. ² C^s nalaka-. ³ C^s nalaka-, C^v -ṇiyam. ⁴ C^v ketavane. ⁵ C^k C^v -ṇiyam, C^s nalaka-. ⁶ C^k sūci. ⁷ C^s nala-. ⁸ C^v gahāpetvā corrected to gāhāpetvā. ⁹ C^s porāṇakādi-. ¹⁰ C^k C^v otiṇṇotiṇṇo, C^s otinno. ¹¹ C^s -potakappamāṇo. ¹² C^s C^v -hitā. ¹³ C^s pāṇiyam. ¹⁴ C^s mañ. ¹⁵ C^k C^s -sunitvā. ¹⁶ C^s pāni-. ¹⁷ C^s avijjhivā. ¹⁸ all three MSS. esa. ¹⁹ all three MSS. -ggahitā. ²⁰ C^s adds ti. ²¹ C^s C^v -ggahitā.

bhāvaṃ ṇatvā nilodaro paṇḍaramukho surattahatthapādo bhī-
bhacchadassano¹ hutvā udakaṃ dvidhā katvā nikkhamitvā
„kasmā nisinn’ attha, otaritvā pāṇiyaṃ² pivathā“ ti āha. Atha
naṃ Bodhisatto pucchi: „tvam idha nibbattadakarakkhaso“ ti.
„Āma ahan³“ ti. „Tvaṃ pokkharaniṃ otiṇṇake⁴ labhasīti“.
„Āma labhāmīti⁵, ahaṃ idh’ otiṇṇaṃ antamaso sakunikaṃ⁶
upādāya na kiñci muñcāmi, tumhe pi sabbe khādissāmīti“.
„Na mayaṃ attānaṃ tuyhaṃ khādituṃ dassāmā“ ti. „Pāṇi-
yaṃ² pana pivissathā“ ti. „Āma pāṇiyaṃ² ca pivissāma, na
ca te vasaṃ⁷ gamissāmā“ ti. „Atha kathaṃ pāṇiyaṃ² pi-
vissathā“ ti. „Kiṃ pana tvaṃ maññasi⁸ ‘otaritvā pivissantīti’,
mayaṃ hi anotaritvā asītisahassāpi⁹ ekamekaṃ naḷadaṇḍakaṃ¹⁰
gahetvā uppalanālena¹¹ udakaṃ pivantā viya tava pokkha-
raniyā pāṇiyaṃ² pivissāma, evaṃ nō tvaṃ khādituṃ na sakkhis-
sasīti“. Etam atthaṃ viditvā Satthā abhisambuddho hutvā
imissā gāthāya purimapaḍadvayaṃ abhāsi:

Disvā padam anuttiṇṇaṃ disvā¹² otaritaṃ padan ti

[naḷena vārim pivissāma n’ eva maṃ tvaṃ vadhissasīti]¹². 19.

Tass’ attho: bhikkhave, so kapirājā tassā pokkharaniyā ekam pi uttiṇṇaṃ
padam nāddasa, otaritaṃ pana otiṇṇapadam eva addasa, evaṃ disvā padam
anuttiṇṇaṃ disvāna otaritaṃ padam, addhā ayaṃ pokkharani¹³ ama-
nussapariggahitā¹⁴ ti ṇatvā tena saddhiṃ sallapanto sapariso āha: naḷena¹⁵
vārim pivissāmā ti, tass’ attho: mayaṃ tava pokkharaniyā naḷena¹⁵ pāṇi-
yaṃ¹⁶ pivissāmā ti, puna Mahāsatto va āha: neva maṃ tvaṃ vadhissasīti
evaṃ naḷena¹⁵ pāṇiyaṃ² pivantaṃ saparisam pi maṃ tvaṃ n’ eva vadhissa-
sīti attho.

Evaṃ vatvā pana Bodhisatto ekaṃ naḷadaṇḍakaṃ¹⁷ āharā-
petvā pāramiyo āvajjitvā saccakiriyaṃ katvā mukheṇa pumi.

¹ C^k -ddassano. ² C^s pāṇi-. ³ C^s āhan, C^v āhan corrected to ahan. ⁴ C^s
adds va. ⁵ C^v labhāmiki corrected to labhāmi. ⁶ C^s sakunikaṃ. ⁷ C^v saṃ-
vasaṃ. ⁸ C^k C^v maññasi, C^s maññāsi. ⁹ C^k -sahassānapi corrected to -sahas-
sāpi, C^s -sahassānapi. ¹⁰ C^s nala-. ¹¹ C^s -nālena. ¹² This hemistich is omitted
in all three MSS., but I have supplied it from the comment. ¹³ C^k C^s -niṃ,
C^v -niṃ corrected to nī. ¹⁴ C^s C^v -ggahitā. ¹⁵ C^s naḷena. ¹⁶ C^s C^v pāṇiyaṃ,
C^k pāṇiyaṃ. ¹⁷ C^k C^s nala-.

Naḷo¹ anto kiñci gaṇṭhiṃ asesetvā sabbatthakam eva susiro ahosi. Iminā niyāmena aparam pi aparam pi āharāpetvā pumitvā adāsīti evaṃ sante pi na² sakkā niṭṭhapetuṃ, tasmā evaṃ na gaheṭṭabbam. Bodhisatto pana imam pokkharaniṃ parivāretvā „jātā sabbe pi naḷā³ ekacchiddā hontū“⁴ ti adhiṭṭhāsi. Bodhisattānaṃ hi hitupacārassa⁴ mahantatāya adhiṭṭhānaṃ samijjhati. Tato paṭṭhāya sabbe pi taṃ pokkharaniṃ parivāretvā uṭṭhitanaḷā⁵ ekacchiddā jātā. Imasmiṃ kappe cattāri kappatṭhiya-pāṭihāriyāni nāma, katamāni cattāri: candassa sasalakkaṇaṃ sakalam pi imam kappam ṭhassati, Vattakajātake⁶ aggito nibbutaṭṭhānaṃ sakalam pi imam kappam aggi na jhāpessati, ghaṭikāranivesanaṭṭhānaṃ⁷ sakalam pi imam kappam anovassakam ṭhassati, imam pokkharaniṃ parivāretvā uṭṭhitanaḷā⁵ sakalam pi imam kappam ekacchiddā bhavissantīti, imāni cattāri kappatṭhiyapāṭihāriyāni nāma. Bodhisatto evaṃ adhiṭṭhahitvā ekam naḷam⁸ ādāya nisīdi. Te pi asītisahassavānarā ekekaṃ ādāya pokkharaniṃ parivāretvā nisīdiṃsu. Te pi Bodhisattassa naḷena⁹ ākadḍhitvā pāṇiyaṃ¹⁰ pivanakāle sabbe tire nisinnā va pivīṃsu. Evaṃ¹¹ tehi pāṇīye¹⁰ pīte dakarakkhaso kiñci alabhivā anattamano sakanivesanam eva gato. Bodhisatto pi saparivāro araṇṇam eva pāvīsi.

Satthā pana „imesaṃ bhikkhave naḷānaṃ¹² ekacchiddabhāvo mayham ev³ etaṃ porāṇakaṃ adhiṭṭhānaṃ“ ti imam dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso Devadatto ahosi, asītisahassavānarā Buddhaparisā, upāya-kusalo pana kapiṛājā aham eva ahosiṃ“ ti. Naḷapāṇajātakaṃ. Sīlavaggo dutiyo.

¹ C^s nalo. ² C^k sante pana na, C^v sante pana corrected to sante pi na, C^s saute na.
³ C^s naḷā. ⁴ C^k gi hitupavārassa, C^s hi hitupacārassa. ⁵ C^s -naḷā. ⁶ C^v vaddhaka-. ⁷ C^s ghaṭi-. ⁸ C^s naḷam. ⁹ C^s naḷena. ¹⁰ C^s pāni-. ¹¹ C^v evan.
¹² C^s naḷānaṃ.

3. KURUṄGAVAGGA.

1. Kuruṅgamigajātaka.

Ñātam etaṃ kuruṅgassā ti. Idaṃ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Ekasmiṃ hi samaye dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgatassa ghātanatthāya¹ dhanuggahe payojesi silaṃ pavijjhi Dhanapālakaṃ vissajjesi, sabbathāpi Dasabalassa vadhāya parisakkatīti“ Devadattassa avannaṃ² kathentā nisīdīmsu. Satthā āgantvā paññattāsane nisinno „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. „Bhante 'Devadatto tumhākaṃ vadhāya parisakkatīti' tassa agūṇa-kathāya³ sannisinn' amhā“ ti. Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yeva, na ca pana vadhituṃ asakkhīti“ vatvā atūtaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto kuruṅgamigo hutvā ekasmiṃ araṇṇāyatane phalāni khādanto vasati. So ekasmiṃ kāle phalasampanne sepaṇṇirukkhe⁴ sepaṇṇiphalāni⁴ khādati. Ath' eko gāmaṇḍiattakaluddako phalarukkhamūlesu migānaṃ padāni upadhāretvā uparirukkhe attakaṃ bandhitvā tattha nisīditvā phalāni khādituṃ āgatāgate mige sattiyaṃ vijjhītvā tesaṃ maṃsaṃ vikkiṇanto jīvikaṃ kappeti. So ekadivasaṃ tasmiṃ rukkhamūle Bodhisattassa padavalaṇḍhaṃ disvā tasmiṃ sepaṇṇirukkhe⁴ attakaṃ bandhitvā pāto va bhuñjitvā sattiyaṃ ādāya vanaṃ pavisitvā taṃ rukkhaṃ abhirūhitvā⁵ attake⁶ nisīdi. Bodhisatto pi pāto va vasanaṭṭhānā nikkhamitvā „sepaṇṇiphalāni⁴ khādisāmi“ āgamma taṃ rukkhamūlaṃ sahasā va apavisitvā „kadāci attakaluddakā rukkhesu attakaṃ⁷ bandhanti, atthi nu kho evarūpo upaddavo“ ti parigaṇhanto bāhirato va atṭhāsi. Luddako pi Bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā attake⁶

¹ C¹ ghātata-, C² ghātaka-. ² C² devadattassavannaṃ. ³ C² tassagūṇa-. ⁴ C² sepaṇṇi-. ⁵ C² -rūhitvā. ⁶ C² C³ addhake. ⁷ C² C³ addhakaṃ.

nisinno va sepaṇṇiphalāni¹ khipitvā tassa purato pātesi. Bodhisatto „imāni phalāni āgantvā mayhaṃ purato patanti, atthi nu kho upari luddako“ ti punappuna ulloken-to luddakaṃ disvā apassanto viya hutvā „ambho² rukkha, pubbe tvaṃ olambakaṃ cārento viya ujukam eva phalāni pātesi, ajja pana te rukkha-dhammo pariccatto, evaṃ tayā rukkhadhamme pariccatte³ aham pi aññaṃ rukkhamūlaṃ upasaṃkamitvā mayhaṃ āhāraṃ pari-yesissāmi“ vatvā imaṃ gātham āha:

Ñātaṃ etaṃ kuruṅgassa yaṃ tvaṃ sepaṇṇi⁴ seyyasi,
aññaṃ sepaṇṇiṃ⁵ gacchami, na me te ruccate phalaṃ ti. 20.

Tattha ñātaṃ ti pākaṭaṃ jātaṃ, etaṃ ti idaṃ⁶, kuruṅgassā ti kuruṅ-gamigassa, yaṃ tvaṃ sepaṇṇi⁴ seyyasīti yaṃ tvaṃ hambho sepaṇṇirukkha⁷ purato purato phalāni pātayamāno seyyasi viseyyasi⁸ viṣiṇṇaphalo⁹ hoti¹⁰ taṃ sabbaṃ kuruṅgassa pākaṭaṃ jātaṃ, na me ruccate ti evaṃ phalaṃ dadamāṇa me¹¹ tava phalaṃ na ruccati, tittṭha tvaṃ, ahaṃ aññaṃta gamissāmi agamāsi.

Ath' assa luddako atṭake¹² nisinno va sattiṃ khipitvā „gaccha, viraddho dāni 'mhi tan“ ti āha. Bodhisatto nivattitvā ṭhito āha: „ambho² purisa¹³, idāni si¹⁴ kinc' āpi maṃ viraddho, atṭha pana mahāniraye soḷasa ussadaniraye pañcavidhabandha-nādīni ca kammakaraṇāni aviraddho¹⁵ yevāsīti“ evaṃ ca pana vatvā palāyitvā yathāruciṃ gato. Luddako pi otaritvā yathā-ruciṃ gato.

Satthāpi „na bhikkhave Devadatto idān' eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati, na ca pana vadhituṃ asakkhīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samo-dhānesi: „Tadā atṭakaluddo¹⁶ Devadatto ahosi, kuruṅgamigo pana¹⁷ aham evā“ ti. Kuruṅgamigajātaṃ.

¹ C^s C^v sepaṇṇi-. ² C^k C^v ambho. ³ C^k omits evaṃ ... pariccatte. ⁴ C^s sepaṇṇi. ⁵ C^s sepaṇṇiṃ. ⁶ C^s imaṃ. ⁷ C^s sepaṇṇi-. ⁸ C^k viseyya. ⁹ C^k siṇṇa-, C^s viṣiṇṇa-. ¹⁰ C^k hosi. ¹¹ C^s omits me. ¹² C^k C^v addhake. ¹³ C^v sepaṇṇirisa corrected to sepaṇṇirisa. ¹⁴ C^s omits si. ¹⁵ C^v aviruddho. ¹⁶ C^s -luddako. ¹⁷ C^s omits pana.

2. Kukkurajātaka.

Ye kukkurā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto nā-tatthacariyam¹ ārabha kathesi. Sā Dvādasanipāte Bhaddasālajātaka āvibhavissati. Idam pana vatthum patiṭṭhapetvā² atītam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto tathārūpaṃ³ kammaṃ paticca kukkurayoniyam nibbattitvā anekasatakukkuraparivuto mahāsusāne vasati. Ath' ekadivasam rājā setasindhavayuttam sabbālamkārapatimaṇḍitam ratham abhiruyha uyyānam gantvā tattha divasabbhāgam kilītvā attham gate suriye nagaram pāvisi. Tassa tam rathavarattam⁴ yathānaddham eva rājāmgane thapayimsu. So rattim deve vassante tinto. Uparipāsādato koleyyakasunakhā otaritvā tassa cammaṃ ca nandīṃ ca khādīmsu. Punadivase rañño ārocayīmsu: „deva niddhamanamukheṇa sunakhā pavisitvā rathassa cammaṃ ca nandīṃ ca khādīmsu“ 'ti. Rājā sunakhānam kujjhītvā „diṭṭha-diṭṭhatṭhāne sunakhe ghātethā“ 'ti āha. Tato paṭṭhāya sunakhānam mahāvyaśanam udapādi. Te diṭṭhaditṭhatṭhāne ghātīyamānā palāyitvā susānam gantvā Bodhisattassa santikam agamaṃsu. Bodhisatto „tumhe bahū sannipatitā, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti pucchi. Te „antepure kira rathassa cammaṃ ca nandīṃ⁵ ca sunakhehi khādītā“ ti kuddho rājā sunakhavadham āṇāpesi, bahū sunakhā vinassanti, mahābhayaṃ uppannaṃ“ ti āhaṃsu. Bodhisatto cintesi: „ārakkhatṭhāne⁶ bahi sunakhānam okāso n' atthi, anto rājanivesane koleyyakasunakhānam yeva tam kammaṃ bhavissati, idāni pana corānam kiñci n' atthi, acorā maraṇam labhanti, yaṃ nūnāhaṃ core rañño dassetvā nātisaṃghassa jīvitadānam dadeyyan“ ti so nātake samassāsetvā „tumhe mā bhāyittha, ahaṃ vo abhayaṃ āharissāmi,

¹ C^s nātattha- corrected to nātakattha-. ² C^s patiṭṭhapetvā corrected to -tṭhāpetvā. ³ C^k C^s yathārūpaṃ. ⁴ C^k rathavattam, C^s rathavarattam corrected to rathavattam, C^v rathavarattam corrected to rathavarām. ⁵ so all three MSS. instead of nandī? ⁶ C^v ārakkaṭṭhāne.

yāva rājānaṃ passāmi tāva idh' eva hothā" 'ti pāramiyo āvaj-
 jetvā mettābhāvanāṃ purecārikaṃ katvā „mayhaṃ upari
 leḍḍuṃ vā muggaraṃ vā mā koci khipituṃ ussahīti“ adhiṭṭhāya
 ekako va antonagaraṃ pāvīsi. Atha naṃ disvā ekasatto pi
 kujjhītvā olokento nāma nāhosi¹. Rājāpi sunakhavadhaṃ āṇā-
 petvā sayāṃ vinicchaye nisinno hoti. Bodhisatto tatth' eva
 gantvā pakkhanditvā rañño āsanassa hetṭhā pāvīsi. Atha naṃ
 rājapurisā niharituṃ āraddhā. Rājā pana vāresi. So thokaṃ
 samassāsītva² hetṭhāsanā nikkhamitvā rājānaṃ vanditvā „tumhe
 kukkure mārāpethā“ 'ti pucchi. „Āma ahan“ ti. „Ko tesāṃ
 aparādho narindā“ ti. „Rathassa me parivāracammaṃ³ ca nan-
 diṇ ca khādīmsū“ ti. „Ye khādīmsu te jānāthā“ ti. „Na
 jānāma“ ti. „Ime nāma cammakhādakacorā' ti tatvato⁴
 ajānitvā va diṭṭhadiṭṭhatṭhāne⁵ yeva mārāpanaṃ na yuttaṃ
 devā“ ti. „Rathacammaṃ kukkurehi khādītattā diṭṭhadiṭṭhe
 sabbe va mārethā' ti sunakhavadhaṃ āṇāpesin“ ti. „Kiṃ
 pana vo manussā sabbe ca kukkure mārenti udāhu maraṇaṃ
 alabhaṇtāpi atthīti“. „Atthi, amhākaṃ ghare koleyyakā mara-
 ṇaṃ na labhaṇtīti“. „Mahārāja, idāṃ' eva tumhe 'rathacam-
 massa kukkurehi khādītattā diṭṭhadiṭṭhe va sabbe mārethā ti
 sunakhavadhaṃ āṇāpesin' ti avocuttha, idāni pana 'amhākaṃ
 ghare koleyyakā maraṇaṃ na labhaṇtīti' vadeiha, nanu evaṃ
 sante tumhe chandādivasena agatigamanaṃ gacchathā' ti,
 agatigamanaṃ ca nāma na yuttaṃ, na ca rājadhammo. rañño⁶
 nāma kāraṇagavesakena tulāsadisena bhavituṃ vaṭṭati', idāni
 ca koleyyakā maraṇaṃ na labhanti dubbalasunakhā va labhanti,
 evaṃ sante nāyaṃ sabbaṃ sunakhaghaccā⁷, dubbalaghātikā nāma
 esā“ ti evaṃ ca pana vatvā Mahāsatto madhurassaraṃ nicchā-
 retvā „mahārāja yaṃ tumhe karotha nāyaṃ dhammo“ ti rañño
 dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

¹ C^o nahosi. ² C^o C^o samassāsītva. ³ C^o parivāricammaṃ corrected to parivā-
 ritacammaṃ. ⁴ C^o tatthato corrected to tattato, C^o tattaso corrected to tathato.
⁵ C^o diṭṭhadiṭṭhatṭhāne. ⁶ C^o raññā. ⁷ C^o C^o vaddhati, C^o vaddhati corrected
 to vaṭṭati. ⁸ C^o -ghāccā.

Ye kukkurā rājakulasmi¹ vaddhā
 koleyyakā vaṇṇabalūpapannā
 te 'me na vajjhā, mayam asma² vajjhā,
 nāyaṃ saghaccā dubbalaghātikāyaṃ ti. 21.

Tattha ye kukkurā ti ye sunakkhā, yathā hi dhāruṇho pi passāvo pūti-
 muttan ti tadahujāto pi sigālo jarasigālo ti komalāpi galocilatā³ pūtilatā ti
 suvaṇṇavanno pi kāyo pūtikāyo ti vuccati evamevaṃ vassasatiko pi sunakho
 kukkuro ti vuccati, tasmā mahallakā³ kāyūpāpannāpi te kukkurā t'eva vuttā,
 vaddhā ti vadḍhitā, koleyyakā ti rājakule jātā sambhūtā³ sambaddhā,
 vaṇṇabalūpapannā ti sarīravaggena e'eva kāyabalena ca sampantā, te me
 na vajjhā ti te ime sassāmikā sārakkhā na vajjhā, mayam asma⁴ vajjhā
 ti assāmikā anārakkhā mayaṃ vajjhā nāma jātā, nāyaṃ saghaccā ti evaṃ
 sante ayaṃ avisesena saghaccā nāma na hoti, dubbalaghātikāyaṃ ti ayaṃ
 pana dubbalānaṃ yeva ghātanato dubbalaghātikā nāma hoti, rājūhi nāma corā
 niggaṇḍhitabbā no acorā, idha pana corānaṃ kiñci n'atthi, acorā maraṇaṃ
 labhanti, aho imaṃ loka ayuttāṃ vattati. aho adhammo vattatīti.

Rājā Bodhisattassa vacanaṃ sutvā āha: „jānāsi tvaṃ
 paṇḍita asukaṃ nāma rathacammaṃ khāditaṃ“ ti. „Āma
 jānāmīti“. „Kehi khāditaṃ“ ti. „Tumhākaṃ gehe vasanakehi
 koleyyakasunakhehi“. „Kathaṃ tehi khāditaḥ bhāvo jānitaḥ bo“
 ti. „Ahaṃ tehi khāditaḥ bhāvaṃ dassessāmīti“. „Dassehi
 paṇḍita“ ti. „Tumhākaṃ ghare koleyyakasunakhe ānāpetvā
 thokaṃ takkaṃ ca dabbatiṇāni ca āharāpethā“ ti. Rājā tathā
 akāsi. Atha naṃ Mahāsatto „imāni tiṇāni takke maddāpetvā
 ete sunakhe pāyethā“ ti āha. Rājā tathā katvā pāyāpesi.
 Pīṭapīṭasunakkhā saddhiṃ cammehi vamiṃsu. Rājā sabbaññū-
 Buddhassa vyākaraṇaṃ viyā 'ti tuṭṭho Bodhisattassa setacchattena
 pūjaṃ akāsi. Bodhisatto „dhammaṃ cara⁵ mahārāja mātā-
 pitusu³ khattiyā“ ti ādihi Tesakuṇajātake⁶ āgatāhi dasahi
 dhammacariyagāthāhi rañño dhammaṃ desetvā „mahārāja ito
 patthāya appamatto hohīti“ rājānaṃ pañcasu sīlesu patitthā-
 petvā⁷ setacchattam rañño va⁸ paṭiadāsi. Rājā Mahāsattassa

¹ C^s C^v -kulasmiṃ. ² C^s mayamasva. ³ so all three MSS. ⁴ all three MSS.
 mayamassa. ⁵ C^v dhammañcara. ⁶ C^s tesakuna-. ⁷ C^v patiṭṭhapetvā. ⁸ C^v
 va corrected to ca.

dhammakathaṃ sutvā sabbasattānaṃ abhayaṃ datvā Bodhisattaṃ ādiṃ katvā sabbasunakhānaṃ attano bhojanasadisam eva niccabbattaṃ paṭṭhapetvā Bodhisattassa ovāde ṭhito yāvataṃyukaṃ dānādīni puññāni karitvā kālaṃ katvā devaloke uppajji. Kukku-rovādo dasavassasahassāni pavatti. Bodhisatto pi yāvataṃyukaṃ thatvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave ‘Tathāgato idān’ eva nātakānaṃ atthaṃ carati, pubbe pi cari yevā“¹ ti imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, avasesā¹ Buddhapaṇḍitaṃ, kukkuro pana aham evā“² ti. Kukku-rajātaṃ.

3. Bhojājāṇiyajātaka.

Api passena semāno ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ ossaṭṭhaviriyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tasmiṃ hi samaye Satthā taṃ bhikkhuṃ āmantetvā „bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viriyaṃ akāmsu, pahāraṃ laddhāpi n’ eva ossajjimsū“³ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto bhojājāṇiyasindhavakule nibbatta sabbālaṃkārasampanno Bārāṇasirañño maṅgalaasso ahoṣi. So satahas-sagghanikāya⁴ suvaṇṇapāṭiyaṃ yeva nānaggarasasampannaṃ tivas-sikasālibhojanaṃ bhūjati catujātikagandhūpalittāya⁵ eva bhūmiyaṃ tiṭṭhati. Taṃ ṭhānaṃ rattakambalasāniparikkhitaṃ⁶ upari suvaṇṇatārakhacitaṃ celavitānaṃ samosaritagandhadāma-māladāmaṃ avijahitaṃ gandhatelappadīpaṃ hoti. Bārāṇasirajjaṃ pana apatthenta rājāno nāma n’ atthi. Ekaṃ samayaṃ satta rājāno Bārāṇasiṃ⁷ parikkhipitvā „amhakaṃ rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā“⁸ ti Bārāṇasirañño paṇṇaṃ pesayimsu. Rājā amacce sannipādetvā taṃ pavattiṃ ācikkhitvā „idāni kiṃ karoma tātā“⁹ ti pucchi. „Deva, tumhehi tāva ādito va yuddhāya na gantabbam,

¹ C^k C^s avasso. ² so all three MSS. ³ C^v -gandhupa-. ⁴ C^k C^s -sāni-.

⁵ all three MSS. -ṇasiyaṃ.

asukaṃ¹ nāma assārohaṃ pesetvā yuddhaṃ kāretha, tasmim̐
 asakkonte pacchā jānissāma² “ti. Rājā taṃ pakkosāpetvā
 „sakkhissasi tāta sattahi rājuhi yuddhaṃ kātun³“ ti āha. „Deva,
 sace bhojājānīyasindhavaṃ⁴ labhāmi tittthantu satta rājāno,
 sakala-Jambudīpe rājuhi⁵ saddhiṃ yujjhituṃ sakkhissāmīti⁶“.
 „Tāta, bhojājānīyasindhavo vā hotu añño vā, yaṃ icchasi taṃ
 gahetvā yuddhaṃ karohīti⁷“. So „sādhu devā⁸“ ti rājānaṃ
 vanditvā pāsādā oruyha bhojājānīyasindhavaṃ āharāpetvā su-
 vammitaṃ katvā attanāpi⁹ sabbasannāhasannaddho khaggaṃ
 bandhitvā sindhavapiṭṭhivaragato nagarā nikkhamma vijju viya
 vicaramāno paṭhamāṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā ekaṃ¹⁰ rājānaṃ
 jīvagāhaṃ eva gahetvā āgantvā nagare balassa niyyādetvā
 puna gantvā dutiyaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā tatiyaṃ ti evaṃ
 pañca rājāno jīvagāhaṃ gahetvā chaṭṭhaṃ balakoṭṭhakaṃ bhin-
 ditvā⁶ chaṭṭhassa rañño gahitakāle bhojājānīyo⁷ pahāraṃ labhi.
 Lohitaṃ paggharati, vedanā balavatiyo vattanti. Assāroho
 tassa pahatabhāvaṃ ñatvā bhojājānīyasindhavaṃ⁸ rājadvāre
 nipajjāpetvā sannāhaṃ sithilaṃ katvā aññaṃ assaṃ sannayhitaṃ
 āradddho. Bodhisatto mahāphāsukapassena⁹ nipanno va akkhīni
 ummīletvā¹⁰ assārohaṃ disvā „ayaṃ aññaṃ assaṃ sannayhati,
 ayaṃ ca asso sattamaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ
 rājānaṃ gaṇhitaṃ na sakkhissati, mayā katakammaṃ vinas-
 sissati, appaṭisamo assāroho pi nassissati, rājāpi parahatthaṃ
 gamissati, ṭhapetvā maṃ añño asso sattamaṃ balakoṭṭhakaṃ
 bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ gahetun̐ samattho nāma n’ atthīti¹¹
 nipannako va assārohaṃ pakkosāpetvā „samma assāroha satta-
 maṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ gahetun̐
 samattho ṭhapetvā maṃ añño asso nāma n’ atthi, nāhaṃ mayā
 katakammaṃ nāsessāmi, mamaṃ ñeva utṭhapetvā sannayhā¹²
 ’ti vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

¹ C^s asukan. ² C^k -jāniya-. ³ C^s rājuhi. ⁴ C^s attanā. ⁵ C^k eka. ⁶ C^s chin-
 ditvā. ⁷ C^s -jāniyo. ⁸ C^k C^s -jāniya. ⁹ C^s -pāsuka-. ¹⁰ C^k C^v ummīletvā
 corrected to ummīletvā.

Api passena semāno sallehi sallalīkato

seyyo va vaḷavā¹ bhojjho², yuñja mañ ñeva sārathīti. 22.

Tattha api passena semāno ti ekena passena sayamāno pi, sallehi sallalīkato ti sallehi viddho pi samāno, seyyo va vaḷavā¹ bhojjho² ti, vaḷavo³ ti sindhavakule ajāto khaṇṇikkasso⁴, bhojjho² ti bhojājānīya-sindhavo, iti etasmā vaḷavā¹ sallehi viddho pi bhojājānīyasindhavo va seyyo varo uttamo, yuñja mañ ñeva sārathīti yasmā evaṃ gato pi aham eva seyyo tasmā mamañ ñeva⁵ yojehi, mañ vammehiti vadati.

Assāroho Bodhisattaṃ utthāpetvā⁶ vaṇaṃ bandhitvā susan-naddhaṃ sannayhitvā tassa piṭṭhiyaṃ nisīditvā sattamaṃ bala-koṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ jīvagahaṃ gahetvā rājabalassa niyyādesi⁷. Bodhisattaṃ⁸ pi rājadvāraṃ ānayaṃsu. Rājā tassa dassanattāya nikkhami. Mahāsatto rājānaṃ āha: „mahārāja, satta rājāno mā ghātayittha, sapathaṃ kāretvā vissajjetha, mayhañ ca assārohassa ca⁹ dātabbhaṃ yasaṃ assā-rohass' eva detha, satta rājāno gahetvā dinnayodhan nāma nāsetuṃ na vaṭṭati¹⁰, tumhe pi dānaṃ detha, sīlaṃ rakkhatha, dhammena samena rajjaṃ kārethā¹¹ ti. Evaṃ Bodhisattena rañño ovāde dinne Bodhisattassa sannāhaṃ mocayaṃsu. So sannāhe muñcante muñcante yeva nirujjhi. Rājā tassa sarīra-kiccaṃ kāretvā assārohassa mahantaṃ yasaṃ datvā satta rājāno puna attano adūbhāyasapathaṃ¹¹ kāretvā sakatṭhānāni pesetvā dhammena samena rajjaṃ kāretvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viriyaṃ akaṃsu, evarūpaṃ pahāraṃ laddhāpi na ossajiṃsu¹², tvaṃ pana eva-rūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kasmā viriyaṃ ossajasīti¹³“ vatvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatṭhaviriyo bhikkhu arahattaphale patiṭṭhāsi. Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā

¹ C^s vaḷavā. ² C^s bhojjo. ³ C^s C^s vaḷavo. ⁴ C^s khaṇṇikkasso. ⁵ C^s mamaññeva.

⁶ C^s utthāpetvā. ⁷ C^s niyyādesi, C^s niyyādesi corrected to -desi. ⁸ so all three MSS.

⁹ C^s C^s assārohassaṇa, C^s -hassaṇa corrected to -hassaca. ¹⁰ all three MSS.

vaddhati. ¹¹ C^s adubhāya-. ¹² C^s ossajiṃsu, C^s ossajisu. ¹³ C^s ossajisīti,

C^s ossajisīti corrected to ossajasīti.

anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, assāroho Sāriputto, bhojājānīyasindhavo pana aham eva ahoṣin“ ti. Bhojājānīyajātakam¹.

4. Ājaññajātaka.

Yadā yadā ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭha-viriyam eva ārabha kathesi. Tam pana bhikkhum Satthā āmantetvā „bhikkhu pubbe paṇḍitā anāyatane pi laddhappahārā hutvā viriyam akaṃsū“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente purimanayen² eva satta rājāno nagaram parivārayimṣu. Ath³ eko rathikayodho⁴ dve bhātikasindhavo rathe yojetvā nagarā nikkhamma cha balakoṭṭhake bhinditvā cha rājāno aggaheṣi⁵. Tasmiṃ khaṇe jeṭṭhakaasso pahāram labhi. Rathiko ratham pesento rājadvāram āgantvā jeṭṭhakabhātikam rathā mocetvā sannāham sithilam katvā ekena passena nipajjāpetvā aññam assam sannayhitum⁶ āradḍho. Bodhisatto tam disvā purimanayen⁷ eva cintetvā rathikam pakkosāpetvā nipannako va imam gātham āha:

Yadā yadā yattha yadā yattha yattha yadā yadā
ājañño kurute vegaṃ hāyanti tattha vālavā⁸ ti. 23.

Tattha yadā yadā ti pubbaṇḍisu yasmiṃ yasmiṃ kāle, yatthā⁹ ti yasmiṃ thāne magge vā saṅgamasāse vā, yadā ti yasmiṃ khaṇe, yattha yatthā ti¹⁰ sattannaṃ balakoṭṭhakānaṃ vasena bahusū¹¹ yuddhamañḍalesu, yadā yadā ti yasmiṃ yasmiṃ kāle pahāram laddhakāle vā aladdhakāle vā, ājañño kurute vegaṃ ti sārathissa cittarucitaṃ¹² kāraṇaṃ ājānana-sabbhāvo¹³ ājañño varasindhavo vegaṃ karoti vāyamati viriyam ārabhati, hāyanti tattha vālavā¹⁴ ti tasmiṃ vegaṃ kayiramāne itare vālavasaṃkhātā¹⁵ khalumkassā hāyanti parihāyanti, tasmā imasmiṃ rathe maṃ yeva yojeḥitī āha.

Sārathi Bodhisattam utthāpetvā yojetvā sattamaṃ bala-koṭṭhakam bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ ādāya ratham pesento

¹ C^s -jānīya-. ² C^k rathiyodho. ³ C^s agahesi. ⁴ C^s saṃnayhitum. ⁵ C^k C^s vālavā. ⁶ C^s bahu. ⁷ C^s mittharucitaṃ. ⁸ C^s ājānana-, C^s ājānana- corrected to ājānana-. ⁹ C^s vālavā. ¹⁰ C^s valava-.

rājadvāraṃ āgantvā sindhavaṃ mocesi. Bodhisatto ekena passena nipanno purimanayen' eva rañño ovādaṃ datvā nirujjhi. Rājā tassa sarīrakiccaṃ kāretvā rathikassa' sammānaṃ katvā dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte patitthāsi) „Tadā rājā Ānandathero ahoṣi, asso Sammāsambuddho“ ti. Ājāññajātakaṃ.

5. Titthajātaka.

Āññamaññehi titthehi. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatissa saddhivihārikaṃ ekaṃ suvaṇṇakārapubbakaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Āsayānusayaññaṃ hi Buddhānaṃ yeva hoti na aññesaṃ, tasmā dhammasenāpati attano āsayānusayaññaṃ natthitāya saddhivihārikassa āsayānusayaññaṃ² ajānanto asubhakammaṭṭhānaṃ eva kathesi. Tassa taṃ na sappāyam ahoṣi, kasmā? so kira paṭipāṭiyā pañca jātisatāni suvaṇṇakāragehe yeva paṭisandhiṃ gaṇhi. Ath' assa dīgharattaṃ parisuddhasuvaṇṇadassanass' eva paricitattā asubhaṃ na sappāyam ahoṣi. So tattha nimittamattam pi uppādetuṃ asakkonto cattāro māse khepesi. Dhammasenāpati attano saddhivihārikassa arahattaṃ dātuṃ asakkonto „addhāyaṃ Buddhaveneyyo bhavissati, Tathāgatassa santikaṃ nessāmiti“ cintetvā pāto va taṃ ādāya Satthu santikaṃ agamāsi. Satthā „kinu kho Sāriputta ekaṃ bhikkhuṃ ādāya āgato sīti“ pucchi. „Ahaṃ bhante imassa kammaṭṭhānaṃ adāsiṃ, catuhi māsehi nimittamattam pi na uppādesi, sv-āyaṃ³ ‘Buddhaveneyyo eso bhavissati’“ cintetvā tumhākaṃ santikaṃ ādāya āgato“ ti. „Sāriputta kataraṃ pana te kammaṭṭhānaṃ saddhivihārikassa dinnan“ ti. „Asubhakammaṭṭhānaṃ bhagavā“ ti. „Sāriputta, n' atthi tava sattānaṃ⁴ āsayānusayaññaṃ, gaccha tvaṃ, sāyaṇhasamaye⁵ āgantvā tava saddhivihārikaṃ ādāya gaccheyyāsīti“. Evaṃ Satthā therāṃ uyyojetvā tassa bhikkhussa manāpanivāsanaṃ ca cīvaraṃ ca dāpetvā taṃ ādāya⁶ yeva piṇḍāya pavisitvā paṇitaṃ⁶ khādaniyabhojanīyaṃ² dāpetvā mahābhikkhusaṃghaparivāro puna vihāraṃ āgantvā gandhakuṭiyāṃ divasabhāgaṃ

¹ C^o sārathikassa. ² so all three MSS. ³ C^o santānaṃ. ⁴ C^o sāyanha-, C^o sāyanha- corrected to sāyanha-. ⁵ C^o adāsi, C^o ādā. ⁶ C^o paṇitaṃ.

khepetvā sāyaṇhasamaye¹ taṃ bhikkhuṃ gahe tvā vihāracārikam²,
 caramāno ambavane ekaṃ pokkharaniṃ māpetvā tattha mahantaṃ
 paduminigacchaṃ tatrāpi ca mahantaṃ ekaṃ padumapupphaṃ māpetvā
 „bhikkhu imaṃ pupphaṃ olovento nisīdāhīti“³ nisīdāpetvā gandhakuṭiṃ
 pāvisi. So bhikkhu taṃ pupphaṃ punappuna oloketi⁴. Bhagavā taṃ
 pupphaṃ jaraṃ pāpesi. Taṃ tassa passantass' eva jaraṃ patvā
 vivaṇṇaṃ ahosi. Ath' assa pariyaṇtato⁵ paṭṭhāya pattāni patantāni,
 muhuttēna sabbāni patimsu. Tato kiṇjakkham⁶ pati, kaṇṇikā va
 avasissi. So bhikkhu taṃ passanto cintesi: „idaṃ padumapupphaṃ
 idān' eva abhirūpaṃ ahosi dassaniyaṃ, ath' assa vaṇṇo parinato⁷
 pattāni ca kiṇjakkhaṇ ca patitaṃ kaṇṇikamattaṃ eva tṭitaṃ, eva-
 rūpassa nāma padumassa jarā pattā, mayhaṃ sarīrassa kiṇ⁸ na
 pāpuṇissasīti, sabbe saṃkhārā aniccā“⁹ ti vipassanaṃ paṭṭhapesi.
 Satthā „tassa cittaṃ vipassanaṃ ārūḷhaṃ“ ti nātvā gandhakuṭiyaṃ
 nisinna va obhāsaṃ pharitvā imaṃ gāthaṃ āha:

Ucchinda sineham attano
 kumudaṃ sārādikaṃ va pāṇinā,
 santimaggam eva brūhaya
 nibbānaṃ Sugatena desitaṃ ti. (Dhp. v. 285).

So bhikkhu gāthāpariyosāne arahattaṃ patvā „mutto vat' amhi sab-
 babbavehīti“ cintetvā

So vutthavāso paripuṇṇamānaso
 khīṇāsavo antimadehadhārī⁵
 visuddhasīlo susamāhitindriyo
 cando yathā Rāhumukhā pamutto
 Samo tataṃ⁹ mohamahandhakāraṃ
 vinodayiṃ sabbamalaṃ asesam
 ālokaṃ ujjetakaro pabhaṃkaro
 sahasasaraṃsī viya bhānumā nabhe ti

ādīhi gāthāhi udānaṃ udānesi udānetvā ca pana gantvā Bhagavantaṃ
 vandi. Thero pi āgantvā Satthāraṃ vanditvā attano saddhivihārikaṃ
 gahe tvā agamāsi. Ayaṃ pavatti bhikkhūnaṃ antare pākaṭā jātā.

¹ C² C^v sāyaṇha-, C^s sāyaṃha-. ² C^v -cārikaṇ. ³ C^s olokesiti. ⁴ C^s parisantato,
 C^v parisantato corrected to parinatato. ⁵ C^s C^s kiṇjakkham-. ⁶ C^s paritato,
 C^v pariṇato. ⁷ C^s kiṇ. ⁸ C^v -dhāri. ⁹ C^s nataṃ.

Bhikkhū dhammasabhāyaṃ Dasabalassa guṇe vaṇṇayamānā nisīdīmsu: „āvuso Sāriputtathero āsayānusayañāṇassa¹ abhāvena attano saddhivihārikassa āsayam na jānāti, Satthā pana ñatvā ekadivāsen² eva tassa saha paṭisambhidāhi arahattaṃ adāsi, aho Buddhā nāma mahānubhāvā³“ ti. Satthā āgantvā paññattāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. „Na Bhagavā aññāya tumhākaṃ ñeva pana dhammasenāpatino saddhivihārikassa āsayānusayañāṇakathāyā“ ti. Satthā „na bhikkhave etaṃ acchariyam, sv-āhaṃ etarahi Buddho hutvā tassa āsayam jānāmi. pubbe p' āhan tassa āsayam jānāmi yevā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadatto rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto taṃ rājānaṃ atthe ca dhamme ca anusāsati. Tadā rañño maṅgalassanahānatitthe aññataraṃ vaḷavaṃ² khaḷumkaṃ nahāpesuṃ. Maṅgalasso vaḷavena² nahāpitattitthaṃ otariyamāno⁴ jigucchitvā otaritum na icchi. Assagopako⁵ gantvā rañño ārocesi: „deva maṅgalasso titthaṃ otaritum na icchatīti“. Rājā Bodhisattaṃ pesesi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kenā kāraṇena asso titthaṃ otariyamāno na otaratīti“⁶. Bodhisatto „sādhu devā“ 'ti naditīraṃ gantvā assaṃ oloketvā nirogabhāvassa⁷ ñatvā „kena nu kho kāraṇena ayaṃ imaṃ titthaṃ na otaratīti“ upadhārento „paṭhamataraṃ ettha añño nahāpito bhavissati, ten' esa jigucchiyamāno titthaṃ na otarati⁸ maññe“ ti cintetvā assagopake pucchi: „hambho⁹ imasmiṃ titthe kaṃ paṭhamam nahāpayitthā“ 'ti. „Aññataraṃ vaḷavassaṃ³ sāmīti“. Bodhisatto „esa attano siṅgāratāya jigucchanto ettha nahāyitum na icchati, imaṃ aññasmiṃ titthe nahāpetum vaṭṭatīti“¹⁰ tassa āsayam ñatvā „bho assagopaka, sappimadhupphāṇitābhisaṃkhatam¹¹ pāyāsam pi tāva punappuna bhuñjantassa titti hoti, ayaṃ asso bahuvāre idha titthe nahāto, aññaṃ pi tāva naṃ¹²

¹ C^s -ñānasa, C^k ñānassa. ² C^k C^s vaḷavaṃ. ³ C^s vaḷa-. ⁴ C^k C^s otarimāno.

⁵ C^k assa assagopako, C^s assa assagopako corrected to assagopako. ⁶ C^k otaritīti corrected to otaratīti, C^s otaritīti corrected to otaratīti. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s otarīti. ⁹ C^s hambho, C^v omits hambho. ¹⁰ all three MSS. vaddhatīti. ¹¹ C^k -tāhisaṃkhatam, C^s sasappimadhupphāṇitābhisaṃkhatam. ¹² C^k C^s taṃ.

tittham otāretvā nahāpetha ca pāyetha cā“ 'ti vatvā imam
gātham āha:

Aññamaññehi titthehi assam pāyehi sārathi,
accāsanassa puriso pāyāsassa pi tappatīti. 24.

Tattha aññamaññehi aññehi aññehi, pāyehi desanāsissam etam
nahāpethi¹ ca pāyehi cā ti attho, accāsanassa 'ti karaṇatthe sāmivacanam,
atiasanena atibhuttena ti attho. pāyāsassa pi tappatīti sappiādiabhi-
saṁkhatena madhurapāyāsena tappati titto-hoti dhāto suhito na puna bhuñjitu-
kāmata āpajjati, tasmā ayam pi asso imasmiṁ titthe nibaddhanākenena² pari-
yattim āpanno bhavissati, aññattha tam³ nahāpethā 'ti.

Te tassa vacanam sutvā assam aññatittham otāretvā
pāyesuṁ c' eva nahāpesuṁ ca⁴. Bodhisatto assassa pāṇiyam
pivitvā nahānakāle rañño santikam agamāsi. Rājā „kim tāta
asso nahāto ca pito cā“ ti. „Āma devā“ 'ti. „Paṭhamam
kimkāraṇa na icchatīti“. „Iminā nāma pakārena“ 'ti sabbam
ācikkhi. Rājā „evarūpassa tiracchānassāpi nāma āsayam jānāti,
aho paṇḍito“ ti Bodhisattassa mahantaṁ yasaṁ datvā jīvita-
pariyosāne yathākammaṁ gato. Bodhisatto pi yathākammam
eva gato.

Satthā „na bhikkhave aham etassa idān' eva āsayam jānāmi,
pubbe pi jānāmi yevā“ ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim
ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā maṅgalasso ayam bhikkhu
ahosi, rājā Anando, paṇḍitaamacco pana aham evā“ 'ti. Tittha-
jātakaṁ.

6. Mahilāmukhajātaka.

Purāṇacorānam vaco nisammā ti. Idam Satthā Veļu-
vane viharanto Devadattaṁ ārabha kathesi. Devadatto Ajā-
tasattukumāraṁ pasādetvā lābhasakkāraṁ nippādesi⁵. Ajātasattu-
kumāro Devadattassa Gayāsīse vihāraṁ kāretvā nānaggarasehi tivassi-

¹ all three MSS. nahāpeti. ² C^v nibandha-. ³ C^v aññattha na tam corrected
to aññatittham na tam. ⁴ C^k C^e omit ca, C^v pāyesuṁ ce nahāpesuṁ ca cor-
rected to pāyesuṁ ca nahāpesuṁ ca. ⁵ C^v nippādesi.

kagandhasālibhojanassa divase divase pañca thālipākasatāni abbihari. Lābhasakkāram nissāya Devadattassa parivāro mahanto jāto. Devadatto parivārena saddhim vihare yeva hoti. Tena samayena Rājagaha-vāsikā dve sahāyā. Tesu eko Satthu santike pabbajito, eko Devadattassa. Te aññamaññaṃ tasmim tasmim thāne pi passanti vihāraṃ gantvāpi passanti yeva. Ath' ekadivasam Devadattassa nissitako itaram āha: „āvuso kiṃ tvaṃ devasikaṃ sedehi muccamānehi piṇḍāya carasi, Devadatto Gayāsīsavihāre nisīditvā va nānaggarasehi subhojanam bhuñjati, evarūpo upāyo n' atthi, kiṃ tvaṃ dukkham anubhosi, kiṃ te pāto va Gayāsīsam āgantvā sauttaribhaṅgaṃ yāgum pivitvā atthārasavidham khajjakam khādītva nānaggarasehi subhojanam bhuñjitum na vaṭṭatīti“. So punappuna vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya Gayāsīsam gantvā bhuñjitvā bhuñjitvā kālass' eva Veluvanaṃ āgacchati. So sabbakāle paṭicchadetum nāsakkhi, „Gayāsīsam gantvā Devadattassa paṭṭhapitam bhattam bhuñjati“ na cirass' eva pakato jāto. Atha naṃ sahāyā pucchiṃsu: „saccam kira tvaṃ āvuso Devadattassa paṭṭhapitam bhattam bhuñjasīti“. „Ko evam āhā“ 'ti. „Asuko ca asuko cā“ 'ti. „Saccam aham āvuso Gayāsīsam gantvā bhuñjāmi, na pana me Devadatto bhattam deti, aññe¹ manussā dentīti“. Avuso, Devadatto Buddhānaṃ paṭikaṇṭako, dussilo Ajātasattuṃ pasādetvā adhammena attano lābhasakkāram uppādesi, tvaṃ evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannam bhojanam bhuñjasi, ehi taṃ Satthu santikam nessāma“ 'ti taṃ bhikkhum ādāya dhammasabham āgamimsu. Satthā disvā va „kiṃ bhikkhave etaṃ bhikkhum anicchantam nēva ādāya āgat' atthā“ 'ti. „Āma bhante, ayaṃ bhikkhu tumhākaṃ santike pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannam bhojanam bhuñjati“. „Saccam kira tvaṃ bhikkhu Devadattassa adhammena uppannam bhojanam bhuñjasīti“. „Na bhante Devadatto mayham deti, aññe² manussā denti, tam aham bhuñjamīti“. Satthā „mā bhikkhu ettha parihāram kari, Devadatto anācāro dussilo, katham hi nāma tvaṃ idha pabbajitvā mama sāsanaṃ bhajanto yeva Devadattassa bhattam bhuñjasi, niccākālam pi bhajanasīlako va tvaṃ diṭṭhe diṭṭhe yeva bhajasīti“³ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tadā rañño Mahilāmukho

¹ C^o añña. ² instead of yam aññe? ³ C^o bhuñjasīti.

nāma maṅgalahatthi¹ ahosi sīlavā ācārasampanno, na kiñci viheṭheti. Athi' ekadivasam tassā sālāya samīpe rattibhāga-samanantare corā āgantvā tassa avidūre nisinnā corā mantam mantayimsu: „evam ummaggo bhinditabbo, evam sandhicchedakammaṁ kattabbaṁ, ummaggaṁ ca sandhicchedaṁ ca maggasadisam titthasadisam nijjātaṁ niggumbaṁ katvā bhaṇḍaṁ haritum vaṭṭati, harantena māretvā va haritabbaṁ, evaṁ utthātum samattho nāma na bhavissati, corena ca nāma sīlācārayuttena na bhavitabbaṁ, kakkhaḷena² pharusena sāhasikena bhavitabbaṁ“ ti evaṁ mantevā aññamaññaṁ uggaṇhāpetvā agamaṁsu. Eten' eva upāyena punadivase pīti bahudivase tattha āgantvā mantayimsu. So tesam vacanaṁ sutvā „maṁ sikkhāpentīti“ saññāya „idāni mayā kakkhaḷena³ pharusena sāhasikena bhavitabbaṁ“ ti tathārūpo va⁴ ahosi, pāto va āgataṁ hatthigopakaṁ soṇḍāya gahetvā bhūmiyaṁ pothetvā māresi, aparaṁ pi tathā aparaṁ pi tathā ti āgatāgataṁ māreti⁵ yeva. „Mahilāmukho ummattako jāto ditṭhaditṭhe māreti⁶“ rañño ārocayimsu. Rājā Bodhisattaṁ paṇi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena so duṭṭho jāto“ ti. Bodhisatto gantvā tassa sarīre rogābhāvaṁ ñatvā „kena nu kho kāraṇen' esa duṭṭho jāto“ ti upadhāretvā „addhā avidūre kesañci vacanaṁ sutvā 'maṁ ete⁶ sikkhāpentīti' saññāya duṭṭho jāto“ ti sanñiṭṭhānaṁ katvā hatthigopake pucchi: „atthi nu kho hatthi-sālāsamīpe⁷ rattibhāge kehici kiñci kathitapubbaṁ“ ti. „Āma sāmi, corā āgantvā kathayimsu“ ti. Bodhisatto gantvā rañño ārocesi: „deva, añño hatthissa sarīre vikāro n' atthi, corānaṁ kathaṁ sutvā duṭṭho jāto“ ti. „Idāni kiṁ kātuṁ vaṭṭatīti⁸“. „Sīlavante samaṇabrāhmaṇe hatthisālāyaṁ nisīdāpetvā sīlācārakathaṁ kathetum vaṭṭatīti⁸“. „Evaṁ kārehi tātā“ ti. Bodhisatto sīlavante samaṇabrāhmaṇe hatthisālāya nisīdāpetvā

¹ C^k -hatthim. ² C^k kakkhaḷena, C^s kakkhaḷena. ³ C^s -lena. ⁴ C^s ca. ⁵ C^k māresiti. ⁶ C^k eke. ⁷ C^v -sāla-. ⁸ C^s vaddhatīti.

„sīlakathaṃ kathetha bhante“ ti āha. Te hatthissa avidūre nisinnā „na koci parāmasitabbo na māretabbo, sīlācārasampannena khantimettānuddayayuttena bhavitum vaṭṭatīti“¹ sīlakathaṃ kathayīṃsu. So taṃ sutvā „maṃ ete sikkhāpentī, ito dānī paṭṭhāya sīlavatā bhavitabban“ ti sīlavā ahoṣi. Rājā Bodhisattaṃ pucchi: „kiṃ tāta sīlavanto jāto“ ti. Bodhisatto „āna devā ‘ti, evarūpo duṭṭhahatthi paṇḍite nissāya porāṇakadhamme yeva paṭiṭṭhito“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Purāṇacorāna² vaco nisamma
Mahilāmukho pothayam ānucāri,
susaññatānaṃ hi vaco nisamma
gajuttamo sabbaguṇesu atṭhā ti. 25.

Tattha purāṇacorānaṃ ‘ti purāṇacorānaṃ, nisammā ‘ti sutvā, pathamaṃ corānaṃ vacanaṃ sutvā ti attho, Mahilāmukho ti hatthinimukhena sadisamukho, yathā va³ mahilā purato olokiyamānā sobhati na pacchato tathā so pi purato olokiyamāno sobhati, tasmā Mahilāmukho ti ‘ssa nāmaṃ akaṃsu, pothayamānucārīti⁴ pothayanto mārento⁵, ānucārī ayam eva vā pātho, susaññatānaṃ ti suṭṭhu saññatānaṃ sīlavantānaṃ, gajuttamo ti uttamagajo maṅgalahatthi, sabbaguṇesu atṭhā ti sabbesu porāṇakaguṇesu paṭiṭṭhito.

Rājā „tiracchānagatassāpi āsayam jānātīti“⁶ Bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. So yāvatāyukaṃ thatvā saddhim Bodhisattena yathākammaṃ gato.

Satthā „pubbe pi tvaṃ bhikkhu diṭṭhadiṭṭhake va bhaji, corānaṃ vacanaṃ sutvā core bhaji, dhammikānaṃ vacanaṃ sutvā dhammike bhajīti“ imaṃ dhanimadesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Mahilāmukho vipakkhasevakabhikkhu ahoṣi, rājā Ānando. amacco pana aham evā“ ‘ti. Mahilāmukhajātakam.

7. Abhiṇṇhajātaka.

Nālaṃ kabalaṃ padātave ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ upāsakaṃ ca mahallakatheraṃ ca ārabhha

¹ C^v vaddhatīti. ² C^v purāṇacorāna, C^v purāṇacorānaṃ. ³ C^k C^v van. ⁴ C^v C^v pothayamanucārīti. ⁵ C^v cārento. ⁶ C^v jānāsītīti.

kathesi. Sāvatthiyaṃ kira dve saḥāyakā. Tesu¹ eko pabbajitvā devasikaṃ itarassa gharāṃ gacchati. So tassa bhikkhaṃ datvā sayam pi bhuñjitvā ten' eva saddhiṃ vihāraṃ āgantvā² yāva suriyass' atthaṅgamā allāpasallāpena nisīditvā nagaraṃ pavisati. Itaro pi naṃ yāva nagaradvāraṃ anugantvā nivattati. So tesāṃ vissāso bhikkhūnaṃ antare pākaṇṇo jāto. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū tesāṃ vissāsakathaṃ kathentā dhammasabhāyaṃ nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchī. Te „imāya nāma bhante“ ti kathayīṃsu. Satthā „na bhikkhave ime idān' eva vissāsikā, pubbe pi vissāsikā ahesun“ ti atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto amacco ahosi. Tadā eko kukkuro maṅgala-hatthisālaṃ gantvā maṅgalahatthissa bhuñjanatthāne patitāni bhattasitthāni³ khādati. So ten' eva bhojanena saṃvaṭṭamāno⁴ maṅgalahatthissa vissāsiko jāto hatthiss' eva santike bhuñjati. Ubho pi vinā vattitum na sakkonti. So hatthino soṇḍāya gahetvā aparāparaṃ karonto kīlati. Ath' ekadivasaṃ eko gāmikamanusso hatthigopakassa mūlaṃ datvā taṃ kukkuraṃ ādāya attano gāmaṃ agamāsi. Tato patthāya so hatthi kukkuraṃ apassanto n' eva khādati na pivati na nahāyati. Tam atthaṃ rañño ārocayīṃsu. Rājā Bodhisattaṃ pahīni: „gaccha paṇḍita, jānāhi kiṃkāraṇā hatthi evaṃ karotīti“. Bodhisatto hatthisālaṃ gantvā hatthissa dummanabhāvaṃ űatvā „imassa sarīre rogo na paññāyati, kenaci pan' assa saddhiṃ mitta-santhavena bhavitabbaṃ, taṃ apassanto esa maññe⁵ sokā-bhibhūto“ ti hatthigopake pucchī: „atthi nu kho imassa kenaci saddhiṃ vissāso“ ti. „Āma sāmi, ekena sunakhena saddhiṃ balavā mettīti“. „Khaṃ so etarahīti“. „Ekena manussena nīto“ ti. „Jānātha pan' assa nivāsanaṭṭhānaṃ“ ti. „Na jānāma sāmīti“. Bodhisatto rañño santikaṃ gantvā „n' atthi deva hatthissa koci ābādho, ekena pan' assa sunakhena saddhiṃ

¹ C^v te etesu. ² C^v gantvā. ³ C^s -sittāni corrected to sitthāni. ⁴ C^v saṃ-vaddhamāno. ⁵ C^k C^s mañño.

balavavissāso, taṃ apassanto na bhuñjati maññe¹ ti vatvā
imaṃ gātham āha:

Nālaṃ kabalaṃ padātave
na ca piṇḍaṃ na kuse, na ghaṃsitaṃ,
maññāmi: abhiṇhadassanā
nāgo sineham akāsi kukkure ti. 26.

Tattha nālan ti na samattho, kabalan ti bhojanakāle paṭhamam eva
dinnam kaṭukakabalaṃ, padātave ti padātave¹ sandhivasena ākāralopo² vedi-
tabbo, gahetun ti attho, na piṇḍan ti vaddhetvā dīyamānaṃ hatthapiṇḍam pi
nālaṃ gahetun, na kuse ti khādanatthāya dinnāni tiṇāni pi nālaṃ gahetun,
na ghaṃsitaṃ ti nahāpiyamano sarīram pi ghasitaṃ³ nālaṃ; evaṃ yaṃ yaṃ
so hatthi kātun na samattho taṃ sabbaṃ rañño ārocetvā tassa asamatthabhāve
attanā sallakkhitakāraṇaṃ ārocento maññāmi⁴ti ādim āha.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā „idāni kiṃ kātabbam paṇḍita⁵“
'ti pucchi. „Amhākaṃ kira maṅgalahatthissa saḥāyasunakhaṃ
eko manusso gahetvā gato, yassa ghare taṃ sunakhaṃ passanti
tassa ayaṃ nāma daṇḍo⁶ ti bheriṇ carāpetha⁷ deva⁸“ ti. Rājā
tathā kāresi. Taṃ pavattiṃ sutvā so puriso sunakhaṃ vis-
sajjesi. Sunakho vegena gantvā hatthisantikam eva agamāsi.
Hatthi⁹ taṃ soḍḍāya gahetvā kumbhe ṭhapetvā roditvā pari-
devitvā kumbhā otāretvā tena bhutte pacchā attanā bhuñji.
„Tiracchānagatassa āsayaṃ jānīti“ rājā Bodhisattassa ma-
hantaṃ yasaṃ adāsi.

Satthā „na bhikkhave ime, idān' eva vissāsikā, pubbe pi vis-
sāsikā“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā catusaccakathāya vini-
vaṭṭetvā¹⁰ anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: (Idaṃ catusacca-
kathāya vinivattan nāma sabbajātakesu pi atthi yeva, mayam pana
naṃ yatth' assa ānisaṃso paññāyati tatth' eva dassayissāma) „Tadā
sunakho upāsako ahoṣi, hatthi mahallako thero, amaccapaṇḍito pana
aham eva ahoṣin“ ti. Abhiṇhajātakaṃ.

¹ C^o padātave corrected to pādātave. ² C^s akāra-. ³ C^o ghasitaṃ corrected
to ghaṃsitaṃ. ⁴ C^s heridvārāpetha, C^o bheriṇcārāpetha corrected to -carāpetha.

⁵ C^s C^o hatthi. ⁶ C^o vinivaddhetvā.

8. Nandivisālaajāta.

Manuññam eva bhāseyyā¹ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto chabbaggiyānam bhikkhūnam omasavādam ārabha kathesi. Tasmiñ hi samaye chabbaggiyā kalaham karontā pesale bhikkhū khumsenti vāhenti ovijjhanti dasahi akkosavatthūhi akkosanti. Bhikkhū Bhagavato ārocesuñ. Bhagavā chabbaggiye pakkosāpetvā „saccam kira bhikkhave“ ti pucchitvā „saccan“ ti vutte vigarahitvā „bhikkhave pharusā vācā nāma tiracchānagatānam pi amanāpā, pubbe pi eko tiracchānagato attānam pharusena samudācarantañ sahasam parājesīti“ vatvā atitañ āhari;

Atite Gandhāraratthe Takkaśilāyañ Gandhārarājā rajjañ kāresi. Bodhisatto goyoniyañ nibbatti. Atha nañ taruṇavacchakakāle¹ yeva eko brāhmaṇo godakkhinā-dāyakānam² santikañ gantvā goṇaṃ³ labhitvā Nandivisālo ti nāmañ katvā puttattḥāne tḥapetvā sampiyāyamāno yāgu-bhattādini datvā posesi. Bodhisatto vayappatto cintesi: „ahañ iminā brāhmaṇena kicchena paṭijaggito, mayā ca⁴ saddhiñ sakala-Jambudīpe añño samadhuro goṇo⁵ nāma n' atthi, yañ nūnāhañ attano balañ dassetvā brāhmaṇassa posāvaniyañ dadeyyan“ ti. So ekadivasañ brāhmaṇañ āha: „gaccha brāhmaṇa ekañ govittakañ seṭṭhiñ upasaṃkamitvā 'mayhañ balivaddo atibaddhasakaṭasatañ pavatṭetīti'⁶ vatvā sahasena abbhutañ karohīti“. So brāhmaṇo seṭṭhissa santikañ gantvā kathañ samutṭhāpesi: „imasmiñ nagare kassa goṇa⁷ thāma-sampannā“ ti. Atha nañ seṭṭhi „asukassa asukassa cā“ ti vatvā „sakalanagare pañā ambhakañ goṇehi⁸ sadiso n' atthīti“ āha. Brāhmaṇo „mayhañ eko goṇo⁹ atibaddhañ sakakaṭasatañ pavatṭetuñ samattho atthīti“ āha. Seṭṭhi gaḥapati „kuto evarūpo goṇo¹⁰“ ti āha. Brāhmaṇo „mayhañ gehe atthīti“. „Tena hi abbhutañ karohīti“. „Sādhu karomīti“ sahasena

¹ C^v -vacchaka- corrected to -vaccha-. ² C^s -dakkhina-, C^k -dakkhiṇa-. ³ C^k C^v omit goṇaṃ, C^s gonam. ⁴ C^k omits ca, C^s va. ⁵ C^k C^s gono. ⁶ all three MSS. pavaddhetīti. ⁷ C^k C^s gonā. ⁸ C^k C^s gonehi. ⁹ C^k C^s gono. ¹⁰ C^s gono

abbhutaṃ akāsi. So sakatasataṃ vālikasakkharapāsāṇānaṃ
 yeva pūretvā paṭipāṭiyā t̐apetvā sabbāni akkhabandhanayottena
 ekato bandhitvā Nandivīsālaṃ nahāpetvā gandhena pañcaṅgulim
 datvā kaṇthe mālaṃ piḷandhitvā¹ purimasakaṭadhure ekakam
 eva yojetvā sayam dhure nisīditvā patodaṃ ukkhipitvā² „aṇja³
 kūṭa vahassu kūṭa“ ti āha. Bodhisatto „ayam maṃ akūṭam
 kūṭavādena samudācaratīti“ cattāro pāde thambhe viya niccale
 katvā atthāsi. Setthi taṃ khaṇaṃ ñeva brāhmaṇaṃ sahaṣsaṃ
 āharāpesi. Brāhmaṇo sahaṣsaṃ parājito goṇaṃ muñcitvā
 ghaṇaṃ gantvā sokābhībhūto nipajji. Nandivīsālo caritvā
 āgato brāhmaṇaṃ sokābhībhūtaṃ disvā upasaṃkamitvā „kiṃ
 brāhmaṇa niddāyasīti“ āha. „Kuto me niddā sahaṣsaṃ parā-
 jitassā“ ti. „Brāhmaṇa mayā ettakaṃ kālaṃ tava gehe
 vasanteṇa atthi kiñci bhājanaṃ vā bhinnapubbaṃ koci vā
 madditapubbo atthāne vā pana uccārapassāvo katapubbo“ ti.
 „N“ atthi tātā“ ti. „Atha maṃ kasmā kūṭavādena samudā-
 carasi, tav’ eso doso, mayhaṃ doso n’ atthi, gaccha tena
 saddhiṃ dvīhi sahassehi abbhutaṃ karoḥi, kevalaṃ maṃ
 akūṭaṃ kūṭavādena na samudācarā“ ti. Brāhmaṇo tassa
 vacanaṃ sutvā gantvā dvīhi sahassehi abbhutaṃ katvā puri-
 manayen’ eva sakatasataṃ atibandhitvā Nandivīsālaṃ maṇḍetvā
 purimasakaṭadhure yojesi, kathaṃ yojesīti yugaṃ dhure nic-
 calaṃ bandhitvā ekāya koṭiyā Nandivīsālaṃ yojetvā ekaṃ
 koṭiṃ dhurayottena palivethetvā yugakoṭiṃ ca akkhāni pādaṃ
 ca nissāya muṇḍarukkhaṇḍakaṃ datvā tena yottena niccalaṃ
 bandhitvā t̐apesi, evaṃ hi kate³ yugaṃ etto vā ito vā na
 gacchati, sakkā hoti ekaṃ eva goṇena ākaḍḍhituṃ. Ath’ assa
 brāhmaṇo dhure nisīditvā Nandivīsālassa piṭṭhiṃ parimajjitvā
 „aṇja bhadrā vahassu bhadrā“ ti āha. Bodhisatto atibaddhaṃ
 sakatasataṃ ekavegen’ eva ākaḍḍhitvā pacchāṭhitaṃ sakataṃ

¹ C^s piḷandhitvā. ² C^k C^s aṇjana, C^v aṇjana corrected to aṇja. ³ C^k evaṃ
 kate, C^v tavaṃ hi kate corrected to tathā hi kate.

puratoṭhitasakatassa thāne thapesi. Govittakasetthi parājito
brāhmaṇassa dve sahaṣṣāni adāsi, aññe pi manussā Bodhi-
sattassa bahum¹ dhamam adamsu, sabbam brāhmaṇass' eva
ahosi. Evaṃ Bodhisattam nissāya bahum¹ dhanam labhi.

Satthā „na bhikkhave pharusavacanam nāma kassaci manāpan“
ti chabbaggiye garahitvā sikkhāpadam paññāpetvā abhisambuddho
hutvā imam gātham āha:

Manuññam eva bhāseyya nāmanuññam kudācanam,
manuññam bhāsamānassa garum bhāram udaddhari,
dhanam ca nam alabbhesi⁴, tena c' attamano ahū 'ti. 27.

Tattha manuññam eva bhāseyyā ti parena saddhim bhāsamāno catu-
dosavirahitam madhuram² manāpan saṇham mudukam piyavacanam eva bhā-
seyya, garum bhāram udaddharīti Nandivīsālabalivaddo amanāpan bhā-
samānassa bhāram anuddharitvā pacchā manāpan piyavacanam bhāsamānassa
brāhmaṇassa garum bhāram udaddhari, uddharitvā kaḍḍhitvā pavatṭhesi³ attho,
dakāro pan' ettha vyañjanasandhivasena padasandhikāro.

Iti Satthā manuññam eva bhāseyyā ti imam dhammadesanam
āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo Ānando aho, Nandi-
visālo pana aham evā“ 'ti. Nandivīsāljātakam.

9. Kaṇhajātaka.

Yato yato garu dhuraṇ ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto yamakapāṭihāriyam ārabha kathesi. Tam saddhim
devorohaṇena Terasanipāte Sarabhamigajātake āvibhavissati. Sammā-
sambuddho pana yamakapāṭihāriyam katvā devaloke vasitvā mahā-
pāvāraṇāya Saṃkassanagare oruḥa mahantena parivārena Jetavanam
paviṭṭhe⁴. Bhikkhū dhammasabbhāyam sannipatitā „āvuso, Tathāgato
nāma asamadhuro, Tathāgatena vūlham dhuraṇ añño vahitum samattho
nāma n' atthi, cha satthāro 'mayam eva pāṭihāriyam karissāma, mayam
eva pāṭihāriyam karissāma' 'ti vatvā ekam pi pāṭihāriyam na akāmsu,
aho Satthā asamadhuro“ ti Satthu guṇakatham⁵ kathentā nisīdimsu.
Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sanni-

¹ C^o bahu. ² C^o C^o madhura, C^o madhura corrected to madhuram. ³ all three
MSS. pavatṭhesi. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^o guṇakatham.

sinnā“ ti pucchi. „Na bhante aññāya evarūpāya nāma tumhākam eva guṇakathāyā“ ti. Satthā „bhikkhave, idāni mayā vūlham¹ dhuraṃ ko vahissati, pubbe tiracchānayanoniyam nibbatto pi aham attanā sama-dhuraṃ kañci nālatthan“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto goyoniyam paṭisandhim gāhi. Atha nam sāmikā taruṇavacchakakāle yeva ekissā mahallikāya ghare vasitvā nivāsavetanaṃ² paricchinditvā adamsu. Sā taṃ yāgu-bhattādīhi³ paṭijaggamānā puttattḥāne ṭhapetvā vaddhesi. So Ayyakākālako⁴ t' eva paññāyittha, vayappatto ca⁵ añjanavaṇṇo hutvā gāmagonehi saddhim carati, silācārasampanno ahosi. Gāmadārakā siṅgesu pi kaṇṇesu pi galesu pi gahetvā olambanti, naṅguṭṭhe pi gahetvā kilanti, piṭṭhiyam pi nisīdanti. So ekadivasam cintesi: „mayham mātā duggatā, maṃ puttattḥāne ṭhapetvā dukkhena posesi, yaṃ nūnāham bhatim katvā imam duggatabhāvato moceyyāmīti“. So tato paṭṭhāya bhatim upadhārento carati. Ath' ekadivasam eko satthavāhaputto pañcahi sakaṭasatehi visamatittham sampatto. Tassa goṇā sakaṭāni uttāretum na sakkonti, pañcasu sakaṭasatesu goṇā yugaparamparāya yojitā ekam pi sakaṭam uttāretum nāsakkhimsu. Bodhisatto pi gāmagorūpehi saddhim titthasamīpe carati. Satthavāhaputto pi gosuttavittako, so „atthi nu kho etesaṃ gunnaṃ antare imāni sakaṭāni uttāretum samattho usabhājāniyo“⁶ ti upadhārayamāno Bodhisattam disvā „ayam ajāniyo⁷ sakkhissati mayham sakaṭāni uttāretum, ko nu khō assa sāmiko“ ti gopālake pucchi: „ko nu kho bho imassa sāmiko, aham imam sakaṭe yojetvā sakaṭesu uttāritesu vetanaṃ dassāmīti“. Te āhamsu⁸: „gahetvā nam yojetha, n' atthi imassa imasmim ṭhāne sāmiko“ ti. So taṃ nāsāya rajjukena ban-

¹ C^k vūlhā, C^v culham, C^s vūlham. ² C^k -vetana, C^v -vetana corrected to -vetanam, C^s vetanato. ³ C^s -dīhi. ⁴ C^s -kālako. ⁵ C^s va. ⁶ C^s -jāniyo.

⁷ C^v ajāniyyo. ⁸ C^k C^v ahamsu.

dhitvā kaḍḍhento cāletum nāsakkhi. Bodhisatto kira „bhatiyā kathitāya gamissāmīti“ na agamāsi. Satthavāhaputto tassā-dhippāyaṃ ṇātvā „sāmi tayā pañcasu sakataśatesu uttāritesu ekasakatassa dve kahāpaṇāni bhatim katvā sahaṣṣaṃ dassāmīti“ āha. Tadā Bodhisatto sayam eva agamāsi. Atha naṃ purisā sakatesu yojesuṃ. Atha naṃ ekavegen' eva ukkhipitvā thale patitṭhāpesi, eten' upāyena sabbasakataṇi uttāresi. Satthavāhaputto ekassa sakataṣṣa ekaṃ katvā pañca satāni bhaṇḍikaṃ katvā tassa gale bandhi. So „ayaṃ mayhaṃ yathā-paricchinnaṃ¹ bhatim na deti, na dāni 'ssa gantum dassāmīti“ gantvā sabbapurimassa sakataṣṣa purato maggaṃ nivāretvā aṭṭhāsi², apanetum vāyamantāpi naṃ apanetum nāsakkhiṃsu. Satthavāhaputto „jānāti maṇṇe esa attano bhatiyā ūnabhāvan“ ti ekasmiṃ sātaka³ sahaṣṣaṃ bhaṇḍikaṃ bandhitvā „ayaṃ te sakatuttaraṇabhatīti“ gīvāya laggesi. So sahaṣṣabhaṇḍikaṃ ādāya mātu santikaṃ agamāsi. Gāmadārakā „kiṃ nāṃ' etaṃ Ayyakākāḷassa⁴ gale“ ti Bodhisattassa santikaṃ āgacchanti. So te anubandhitvā dūrato va palāpento mātu santikaṃ gato. Pañcannaṃ pana sakataśatānaṃ uttāritattā rattehi akkhīhi kilantarūpo paṇṇāyittha. Upāsikā⁵ tassa gīvāya sahaṣṣatthavikaṃ disvā „tāta ayaṃ te kahaṃ laddhaṃ“⁶ ti gopāladārake pucchitvā taṃ atthaṃ sutvā „tāta kiṃ ahaṃ tayā laddha-bhatiyā jīvitukāmā, kiṃkāraṇā evarūpaṃ dukkhaṃ anubhosīti“⁷ yatvā Bodhisattaṃ uṇhodakena nahāpetvā sakalasarīraṃ telena makkhetvā paṇīyaṃ⁷ pāyetvā sappāyabhojanaṃ bhojetvā jīvita-pariyosāne saddhiṃ Bodhisattena yathākammaṃ gatā.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idāṃ' eva asaṃadhuro, pubbe pi asaṃadhuro yevā“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ C^s -cchinna. ² C^k aṭṭhāsīti. ³ C^v sākate corrected to sakate. ⁴ C^s -kāḷassa.

⁵ C^k uvāsikā, C^v upāvāsikā corrected to upāsikā. ⁶ so all three MSS. instead of laddhā. ⁷ C^s paṇīyaṃ.

Yato yato garu dhuraṃ yato gambhīravattani
tad' assu kaṇhaṃ yuñjanti sv-āssu taṃ vahate dhuraṃ ti. 28.

Tattha yato yato garu dhuraṃ ti yasmiṃ yasmiṃ thāne dhuraṃ
garuṃ¹ bhārikaṃ hoti aññe balivaddā ukkhipituṃ na sakkonti, yato gambhī-
ravattanīti, vattanti etthā 'ti vattani, maggass' etaṃ nāmaṃ, yasmiṃ thāne
udakacikkhallamahantatāya vā visamacchinnaṭaṭabhāvena vā maggo gambhīro
hotīti attho, tadassu kaṇhaṃ yuñjantīti, assū ti nipātamattaṃ, tadā
kaṇhaṃ yuñjantīti attho, yadā dhuraṃ ca garuṃ² hoti maggo ca gambhīro tadā
aññe balivadde apanetvā kaṇhaṃ eva yojentīti vuttaṃ hoti, svāssu taṃ
vahate dhuraṃ ti, etthāpi assū 'ti nipātamattaṃ eva, so taṃ dhuraṃ
vahaṭīti attho.

Evam Bhagavā „tadā bhikkhave kaṇho va taṃ dhuraṃ
vahaṭīti“ dassetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā
mahallikā Uppalavaṇṇā ahoṣi, Ayyakakālako³ pana aham evā“ ti.
Kaṇhajātakaṃ.

10. Muṇikajātaḥ.

Mā muṇikassā⁴ 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
thullakumārikapalobhanaṃ ārabha kathesi. Taṃ Terasanipāte
Cullanāradakassapajātaka āvibhavissati. Satthā pana taṃ bhikkhuṃ
„saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchi. „Āma bhante“
ti. „Kiṃ nissāyā“ 'ti. „Thullakumārikapalobhanaṃ bhante“ ti.
Satthā „bhikkhu, esā tava anattakārikā, pubbe pi tvaṃ imissā
vivāhadivase jīvitaḥkayaṃ patvā mahājanassa uttaribhaṅgabhāvaṃ
patto“ ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kareṇṇe
Bodhisatto ekasmiṃ gāmake ekassa kuṭimbikassa gehē
goyoniyāṃ nibbatti Mahālohitō ti nāmena. Kaṇṭhabhātāpi
'ssa Cullalohito nāma ahoṣi. Te yeva dve bhātike nissāya
tasmiṃ kule kammadhuraṃ vadḍhati. Tasmiṃ pana kule ekā
kumārikā atthi. Taṃ eko nagaravāsikulaputto attano puttassa
vāreti⁵. Tassā mātāpitara kumārikāya vivāhakāle „āgatānaṃ

¹ C^o C^v garu. ² C^o guruṃ. ³ C^h ayakikakālako corrected to ayakakālako,
C^o ayakhikakālako, C^v ayakahikkālako. ⁴ C^o muni-. ⁵ C^v vāresi.

pāhunakānaṃ uttaribhaṅgo bhavissatīti¹“ yāgubhattaṃ datvā Muṇikaṃ² nāma sūkaraṃ posesuṃ. Taṃ disvā Cullalohito bhātaraṃ pucchi: „imasmiṃ kule kammadhuraṃ vaḍḍhamānaṃ amhe dve bhātike nissāya vaḍḍhati, ime pane amhākaṃ tiṇapalālādīn’ eva denti, sūkaraṃ yāgubhattena posenti, kena nu kho kāraṇen’ esa etaṃ labhatīti“. Ath’ assa bhātā „tāta Cullalohita, mā tvaṃ etassa bhojanaṃ pihayi, ayaṃ sūkaro maraṇabhattaṃ³ bhuñjati, ‘etissā hi kumārikāya vivāhakāle āgatānaṃ pāhunakānaṃ uttaribhaṅgo bhavissatīti’ ime etaṃ sūkaraṃ posenti, ito kaṭipāhass’ accayena te manussā āgamissanti, atha naṃ sūkaraṃ pādesu gahetvā kaḍḍhentā heṭṭhāmaṇcato nīharitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā pāhunakānaṃ sūpavyañjanaṃ kāriyamānaṃ passissasīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Mā Muṇikassa⁴ pihayi, āturannāni⁵ bhuñjati,
apossukko bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyulakkhaṇaṃ ti. 29.

Tattha mā Muṇikassa⁴ pihayīti Muṇikassa⁶ bhojane piham mā uppādesi, esa subhojanaṃ bhuñjatīti mā Muṇikassa⁶ pihayi, kadā nu kho aham pi evaṃ sukhito bhaveyyan ti mā Muṇikabhāvaṃ⁴ patthayi, ayam pi āturannāni bhuñjatīti āturannānīti maraṇabhōjanāni, appossukko bhusaṃ khādā ‘ti tassa bhojane nirussukko hutvā attanā laddhaṃ bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyulakkhaṇaṃ ti etaṃ dīghāyubhāvassa kāraṇaṃ.

Tato na cirass’ eva te manussā āgamimsu. Muṇikaṃ ghātetvā nānappakārehi pacimsu. Bodhisatto Cullalohitaṃ āha: „diṭṭho te tāta Muṇiko“¹ ti. „Diṭṭham me bhātika Muṇikassa⁴ bhojanaphalaṃ, etassa bhattato satagaṇena sahasagaṇena amhākaṃ tiṇapalālābhusamattāṃ eva uttamaṃ ca anavajjaṃ ca dīghāyulakkhaṇaṃ cā“² ti.

Satthā „evaṃ kho tvaṃ bhikkhu pubbe pi imaṃ kumārikaṃ nissāya jīvitakkhayaṃ patvā mahājanassa uttaribhaṅgikabhāvaṃ

¹ C^k C^v bhavissasīti. ² C^k munikaṃ. ³ C^v -bhatte. ⁴ C^s muni-. ⁵ C^v āturaṇnāni corrected to āturannāni, C^k C^s āturaṇnāni. ⁶ C^k C^s muni-.

gato“ ti imañ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsehi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Muṇikasūkaro¹ ukkaṇṭhitabhikkhu ahoṣi, thullakumārīkā sā eva, Cullalohito Ānando, Mahāloḥito pana aham evā“ 'ti. Muṇikajātakaṃ¹. Kuruṅga-vaggo tatiyo.

4. KULĀVAKAVAGGA.

1. Kulāvakajātaka.

Kulāvakā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aparissāvetvā pāṇiyan pītaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Sāvattṭhito kira dve saḥāyakaḥ daharā bhikkhū janapadaṃ gantvā ekasmiṃ phā-sukatṭhāne yathājjhāsayaṃ vasitvā „Sammāsambuddhaṃ passissāmā“ 'ti puna tato nikkhamitvā jetavanābhimukhā pāyimsu. Ekassa hatthe parissāvanaṃ atthi, ekassa n' atthi, dve pi ekato pāṇiyan parissāvetvā pivanti. Te ekadivasan vivādaṃ akaṃsu. Parissāvanasāmiko itarassa parissāvanaṃ adatvā sayam eva pāṇiyan parissāvetvā pivi. Itaro pana parissāvanaṃ alabhitvā pipāsaṃ sandhāretuṃ asakkonto aparissāvetvā pāṇiyan pivi. Te ubho pi anupubbena Jetavanam āgantvā Satthāraṃ vanditvā nisīdīmsu. Satthā sanmodanīyan kathaṃ katvā „kuto āgat' atthā“ 'ti pucchi. „Bhante mayam Kosalajanapade ekasmiṃ gāmake vasitvā tato nikkhamitvā tumhākaṃ dassanattṭhāya āgatā“ ti. „Kacci pana samaggā āgat' atthā“ 'ti. Aparissāvanako āha: „ayam bhante antarāmagge mayā saddhiṃ vivādaṃ katvā parissāvanaṃ na² dāsīti.“ Itaro „ayam bhante aparissāvetvā va jānaṃ sappāṇakaṃ udakaṃ pivīti“ āha. „Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu jānaṃ sappāṇakaṃ udakaṃ pivīti“. „Āma bhante aparissāvitāṃ udakaṃ pītaṃ mayā“ ti. Satthā „bhikkhu pubbe paṇḍitā devanagare rajjaṃ kārentā³ yuddhaparājitā samuddapitṭhena palāyantaṃ issariyan nissāya 'pāṇavadhaṃ na karissāmā' 'ti tāva mahantaṃ yasaṃ paricajitvā supannaṇapotakānaṃ jīvitam datvā rathaṃ nivattayīmsu“ 'ti vatvā atūtaṃ āhari:

1. Cfr. Dhammapada p. 186. ¹ C^s muni-. ² C^v nā. ³ C^k C^v kārento.

Atīte Magadharatṭhe Rājagahe eko Magadharājā
 rajjaṃ karesi. Tadā Bodhisatto yathā etarahi Sakko purime
 attabhāve Magadharatṭhe Macalagāmake nibbatti evaṃ tasmiṃ
 yeva Macalagāmake mahākulassa putto hutvā nibbatti, nāma-
 gahaṇadivase c' assa Maghakumāro tv-eva nāmaṃ akāmsu.
 So vayappatto Maghamāṇavo ti paññāyittha. Ath' assa mā-
 tāpitāro samānājātiyaṃ kulato dārikaṃ ānayiṃsu. So putta-
 dhītāhi vaḍḍhamāno dānapatī¹ ahosi, pañca silāni rakkhati.
 Tasmiṃ ca gāme tiṃs' eva kulāni honti, te ca tiṃsa kulama-
 nussā ekadivasaṃ gāmamajjhe thatvā gāmakammaṃ karonti.
 Bodhisatto thitattṭhāne pādehi paṃsum viyūhitvā taṃ padesaṃ
 ramaṇiyaṃ katvā atṭhāsi, ath' añño eko āgantvā tasmiṃ thāne
 thito. Bodhisatto aparaṃ thānaṃ ramaṇiyaṃ katvā atṭhāsi,
 tatthāpi añño thito. Bodhisatto aparaṃ pi aparaṃ pīti sabbe-
 sam² pi thitattṭhānaṃ³ ramaṇiyaṃ katvā aparena samayena
 tasmiṃ thāne maṇḍapaṃ karesi, maṇḍapaṃ pi apānetvā sālaṃ
 karesi, tattha phalakāsanāni santharitvā pāṇiyacātiṃ thapesi.
 Aparena samayena te pi tiṃsa jānā⁴ Bodhisattena samā-
 nacchandā ahesuṃ. Te Bodhisatto pañcasu⁵ sīlesu patitṭhā-
 petvā tato paṭṭhāya tehi saddhiṃ puññāni karonto vicarati.
 Te pi ten' eva saddhiṃ puññāni karontā kālāss' eva vutṭhāya
 vāsipharasumusalahatthā catumahāpathādīsu⁶ musalena pāsāṇe
 ubbattetvā pavattenti⁷, yānānaṃ akkhaṇṭhātarukkhe haranti,
 visamaṃ samaṃ karonti, setuṃ attharanti, pokkharāṇiyo
 khaṇanti¹, sālaṃ karonti, dānāni denti, silāni rakkhanti, evaṃ
 yebhuyyena sakalagāmaवासिना Bodhisattassa ovāde thatvā
 silāni rakkhiṃsu. Atha nesaṃ gāmaḥhojako cintesi: „ahaṃ
 pubbe etesu suraṃ pivantesu pāṇātipātādīni karontesu cāṭikahā-
 paṇādivasena c' eva daṇḍabalivasena ca dhanāni labhāmi, idāni
 pana Magho māṇavo 'sīlaṃ rakkhāpemi' tesam⁸ pāṇātipātādīni

¹ so all three MSS. ² C^k C^s sabbesam. ³ C^k thitattṭhānaṃ. ⁴ C^k jānā
 corrected to jānā, C^v jānā corrected to jānā. ⁵ C^k pañcā. ⁶ C^k C^v -pathādīsu.
⁷ C^k C^s pavaddhenti, C^v pavaddhenti corrected to pavattenti. ⁸ C^v nesaṃ.

kātuṃ na deti, idāni pana te pañca sīlāni rakkhāpessāmīti¹“
 kuddho rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva bahū¹ corā gāmaghāta-
 kādīni karontā vicarantīti“ āha. Rājā tassa vacanaṃ sutvā
 „gaccha, te ānehīti“ āha. So gantvā sabbe pi te bandhitvā
 ānetvā „ānītā deva corā“ ti rañño ārocesi. Rājā tesāṃ kam-
 maṃ asodhetvā va „hatthinā te maddāpethā“² ti āha. Tato
 sabbe pi te rājaṅgaṇe nipajjāpetvā hatthiṃ ānayaṃsu. Bodhi-
 satto tesāṃ ovādaṃ adāsi: „tumhe sīlāni āvajjetha, pesuñña-
 kārake ca raññe ca hatthimhi ca attano sarīre ca ekasadisam
 eva mettaṃ bhāvēthā“³ ti. Te tathā akāṃsu. Atha nesaṃ
 maddanattāya hatthiṃ upanesuṃ. So upanīyamāno² pi na
 upagacchati, mahāviraṇaṃ viravitvā palāyati. Aññaṃ aññaṃ
 hatthiṃ ānayaṃsu. Te pi tath’ eva palāyīṃsu. Rājā „etesāṃ
 hatthe kiñci osadhaṃ bhavissatīti“ cintetvā „vicinathā“⁴ ti
 āha. Vicinantā adisvā³ „n’ atthi devā“⁴ ti āhaṃsu. „Tena
 hi kiñci mantaṃ parivattessanti, pucchatha te: ‘atthi vo pari-
 vattanamantā’“⁵ ti. Rājapurisā pucchīṃsu. Bodhisatto „atthīti“
 āha. Rājapurisā „atthi kira devā“⁶ ti ārocayīṃsu. Rājā sabbe
 pi te pakkosāpetvā „tumhākaṃ jānanamantaṃ kathethā“⁷ ti
 āha. Bodhisatto avoca: „deva añño amhākaṃ manto nāma n’
 atthi, amhe pana tiṃsaṇattā janā pāṇaṃ na hanāma, adinnaṃ
 nādiyāma, micchā na carāma, musāvādaṃ na kathema, majjaṃ
 na pivāma, mettaṃ bhāvēma, dānaṃ dema, maggaṃ samaṃ
 karoma, pokkharāṇiyo khanāma⁴, sālaṃ kārema⁵, ayaṃ amhā-
 kaṃ manto ca parittaṃ ca vaddhiṃ⁶ cā“⁷ ti. Rājā tesāṃ
 pasanno pesuññākārakassa sabbāṃ gehavibhavaṃ taṃ ca tesaṃ⁷
 ñeva dāsaṃ katvā adāsi, taṃ hatthiṃ ca gāmaṃ ca tesaṃ⁷
 ñeva adāsi. Te tato paṭṭhāya yathāruciyā puññaṇi karontā
 „catumahāpathe mahantaṃ⁸ sālaṃ kāressāmā⁹“⁹ ti vaddhakiṃ
 pakkosāpetvā sālaṃ paṭṭhapesuṃ, mātugāmesu pana viga-

¹ C^v bahu. ² all three MSS. upanīyamāno. ³ C^s ādisvā. ⁴ C^k C^v khanāma.

⁵ C^k karema, C^v karoma. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^k C^s tesāṃ. ⁸ C^k ma-
 hatthaṃ. ⁹ C^k C^s karessāmā.

tacchandatāya tassā sālāya mātugāmānaṃ pattim nādaṃsu. Tena samayena Bodhisattassa gehe Sudhammā Cittā Nandā Sujātā ti catasso itthiyo honti. Tāsu Sudhammā vaḍḍhakinā saddhim ekato hutvā „bhātika imissā sālāyaṃ maṃ jeṭṭhikaṃ karohīti“ vatvā lañcaṃ adāsi. So „sādhū“ ’ti sampatichchitvā paṭhamam eva kaṇṇikaruḁkkaṃ sukkhāpetvā tacchetvā vijjhivā kaṇṇikaṃ niṭṭhapetvā¹ vatthena palivethetvā ṭhapesi. Atha sālāṃ niṭṭhapetvā² kaṇṇikāropanakāle „aho³ ayyā ekaṃ na ka-rimhā“ ’ti āha. „Kin nāma hoti“. „Kaṇṇikā laddhuṃ vaṭṭa-tīti“. „Hotu, āharissāmā“ ’ti. „Idāni chinnaruḁkhena kātum na sakkā, pubbe yeva chinditvā tacchetvā vijjhivā ṭhapita-kaṇṇikā laddhuṃ vaṭṭatīti“. „Idāni kiṃ katabban“ ti. „Sace kassaci gehe niṭṭhapetvā¹ ṭhapitavikkāyikakaṇṇikā atthi sā pariyesitabbā“ ti. Te pariyesantā Sudhammāya gehe disvā mūlena na labhiṃsu. „Sace maṃ sālāya pattikaṃ karotha dassāmīti“ vutte pana „mayāṃ mātugāmānaṃ pattim na damhā“ ’ti āhaṃsu. Atha ne vaḍḍhaki⁵ āha: „ayyā tumhe kiṃ ka-thetha, ṭhapetvā Brahmaloḁaṃ aṇṇāṃ mātugāmarahitatṭhānaṃ nāma n’ atthi, gaṇhatha kaṇṇikaṃ, evaṃ sante amhākaṃ kammaṃ niṭṭhaṃ gamissatīti“. Te „sādhū“ ’ti kaṇṇikaṃ gaḁetvā sālāṃ niṭṭhapetvā āsanaphalakāni santharitvā pānī-yacātiyo⁶ ṭhapetvā yāgubhattaṃ nibandhiṃsu, sālāṃ pākārena parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā anto pākāre vālukaṃ⁷ ākiritvā bahi pākāre tālapantiṃ⁸ ropesuṃ. Cittāpi tasmiṃ ṭhāne uyyānaṃ kāresi, „pupphūpagaphalūpagaruḁkho“ asuko nāma tasmiṃ n’ atthīti⁹ nāhosi. Nandāpi tasmiṃ yeva ṭhāne pokkharāṇiṃ kāresi pañcavaṇṇehi paḁumehi sañchannaṃ ra-maṇiyaṃ. Sujātā kiñci na¹⁰ akāsi. Bodhisatto „mātu upatṭhā-naṃ pitu upatṭhānaṃ kule jeṭṭhāpacāyikakammaṃ saccavācaṃ

¹ C^k niṭṭhāpetvā. ² C^k C^v niṭṭhāpetvā. ³ C^k ahosi. ⁴ C^v sarimhā. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^s pāniya-. ⁷ C^s vālukaṃ. ⁸ C^v -pauniṃ. ⁹ C^s pupphupaga-phalūpaga-. ¹⁰ C^k omits na.

apharusavācam¹ apisunavācam¹ maccheravinayan²“ ti imāni
satta vatapadāni pūretvā

Mātāpettibharam³ jantum kule jetthāpacāyinaṃ
saṇhaṃ sakhilasambhāsaṃ pesuneyyappahāyinaṃ⁴
Maccheravinaye yuttaṃ saccaṃ kodhābhibbhuṃ naraṃ
taṃ ve devā tāvatiṃsā āhu sappuriso itīti

evaṃ pasamsiyabhāvaṃ āpajjitvā jīvitapariyosāne tāvatiṃsa-
bhavane Sakko va⁵ devarājā hutvā nibbatti. Te pi 'ssa saḥāyā
tatth' eva nibbattiṃsu. Tasmiṃ kāle tāvatiṃsabhavane asurā
paṭivasanti. Sakko devarājā „kiṃ no sādharmaṇena rajjena“
'ti asure dibbapānaṃ pāyevvā matte samāne pādesu gahetvā
Sinerupapāte khipāpesi. Te asurabhavanam eva sampā-
puṇiṃsu. Asurabhavanam nāma Sinerussa hetthimatale tāva-
tiṃsadevalokappamāṇam eva, tattha devānaṃ pāricchattako
viya Cittapātali⁶ nāma kappatthiyarukkho hoti. Te Cittapātaliyā
pupphitāya jānanti: „nāyaṃ amhākaṃ devaloko, devalokasmiṃ
hi pāricchattako pupphatīti“. Atha te „jara-Sakko amhe
matte katvā mahāsamuddapitṭhe khipitvā amhākaṃ devana-
garam gaṇhi“. Te „mayam⁷ tena saddhiṃ yujjhitvā amhākaṃ
devanagaram eva gaṇhissāma“ 'ti pipillikā viya thambhaṃ
Sinerum anusaṇṇacaramānā utthahiṃsu. Sakko „asurā kira
utthitā“ ti sutvā samuddapitṭhe yeva abbhuggantvā yujjhamāno
tehi parajito diyaddhayaḥjanasatikena Vejayantaratthena dakkhiṇa-
samuddassa matthakamatthakena palāyitum āradḍho. Ath'
assa ratho samuddapitṭhena vegena gacchanto Simbalivanam⁸
pakkhanto⁹. Tassa gaṇanamagge Simbalivanam⁸ tālavanam
viya chijjitvā chijjitvā samuddapitṭhe patati. Supannapotakā
samuddapitṭhe parivattentā mahāravaṃ raviṃsu. Sakko Mā-
taliṃ pucchi: „samma Mātali, kiṃsaddo nāma esa, atikaruṇo

¹ C^k -suṇa-, C^v -sūṇa-. ² C^s C^k taṃ maccheravinayaṃ. ³ C^s -haraṃ, C^v -hāraṃ.

⁴ C^k pesuneyya-. ⁵ C^s ca, C^v va added. ⁶ C^v -pātali. ⁷ C^s C^v mayan. ⁸ C^s
simbalī-. ⁹ C^k pakkhante.

ravo vattatīti“. „Deva tumhākaṃ rathavegavicunṇite Simbalivane patante supaṇṇapotakā maraṇabhayaatajjitā ekaviravaṃ viravantīti“. Mahāsatto „samma¹ Mātali², mā amhe nissāya ete kilamantu, na mayaṃ issariyaṃ nissāya pāṇavadhakammaṃ karoma, etesaṃ pana atthāya mayaṃ jīvitam pariccajītvā asurānaṃ dassāma, nivattay’ etaṃ rathan“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Kulāvakā Mātali Simbalismim
 īsāmukhena parivajjayassu,
 kāmaṃ caḍāma asuresu pāṇaṃ,
 mā-y-ime dijā vikulāvā ahesun ti. 30.

Tattha kulāvakā ti supaṇṇapotakā, Mātali ti sārathin āmantesi, Simbalismim ti passa ete simbalirukkhe³ olambantā ṭhitā ti dasseti, īsāmukhena parivajjayassū’ ti ete etassa rathassa īsāmukhena yathā na haññanti evan te parivajjayassu, kāmaṃ caḍāma asuresu pāṇan ti yadi amhesu asurānaṃ pāṇaṃ caḍantesu etesaṃ sotthi hoti kāmaṃ⁴ caḍāma ekaṃsen’ eva mayaṃ asuresu amhākaṃ pāṇaṃ⁵ caḍāma, māyime dijā vikulāvā ahesun ti ime pana dijā ime garuḷapotakā viddhastavicunṇitakulāvakatāya⁶ vikulāvā mā ahesuṃ mā amhākaṃ dukkhaṃ etesaṃ uparikkhipa, nivattaya nivattaya rathan ti.

Mātali⁷ saṃgāhako tassa vacanaṃ sutvā rathan nivattettvā aññena maggena devalokābhimukhaṃ akāsi. Asurā pana taṃ nivattayamaṇam eva disvā „addhā aññehi pi cakkavālehi Sakkā āgacchanti, balaṃ labhitvā ratho nivatto bhavissatīti“ maraṇabhayaabhītā palāyītvā asurabhavanam eva pavisimsu. Sakko pi devanagaraṃ pavisitvā dvīsu devalokesu devagaṇena parivuto nagaramajjhe atthāsi. Tasmiṃ khaṇe paṭhaviṃ bhindītvā yojanasahassubbedho Vejayantapāsādo utthahi. Vijayante utthittā Vejayanto t’ eva nāmaṃ akaṃsu. Atha Sakko puna asurānaṃ anāgamanatthāya pañcasu ṭhānesu ārakkhaṃ ṭhapesi, yaṃ sandhāya vuttaṃ:

¹ C^s sammā. ² C^s C^v mātali. ³ C^s simbalī-. ⁴ C^s kāmaṃ. ⁵ C^s pāṇaṃ.
⁶ C^v viddhvasta-. ⁷ C^s mātali.

Antarā dvinnam¹ ayujjhapurānam
 pañcavidhā t̥hapitā abhirakkhā:
 uragakaroṭi payassa ca hārī²
 madanayutā caturo ca mahantā ti.

Dve nagarāni pi yuddhena gahetum asakkuṇeyyatāya ayujjhapurāni nāma jātāni devanagaraṇi ca asuranagaraṇi ca, yadā hi asurā balavantā honti atha devehi palāyitvā devanagaraṇi pavisitvā dvāre piḥite asurānaṃ satasahassam pi kiñci kātum na sakkoti³, yadā devā balavantā honti atha asurehi palāyitvā asuranagaraṇi dvāre piḥite Sakkānaṃ satasahassam pi kiñci kātum na sakkoti⁴, itī imāni dve nagarāni ayujjhapurāni nāma. Nesaṃ antarā etesu uragādisu pañcasu t̥hānesu Sakkena rakkhā t̥hapitā. Tattha uragasaddena nāgā gahitā, te uḍake balavantā honti, tasmā Sinerussa paṭhamālinde⁵ tesam ārakkhā, karoṭisaddena supannā gahitā, tesam kira karoṭi nāma pānabhojanam, tena nāmaṃ labhiṃsu, dutiyālinde⁶ tesam ārakkhā, payassa hārisaddena kumbhaṇḍā gahitā, dānavarakkhasā kir' ete, tatiyālinde⁶ tesam ārakkhā, madanayutasaddena yakkhā gahitā, visamacārino kir' ete yuddhamsoṇḍā⁷, catutthālinde⁶ tesam ārakkhā, caturo ca mahantā ti cattāro mahārājāno vuttā, pañcamālinde⁶ tesam ārakkhā, tasmā yadi asurā kupitā āvilacittā devapurāni upayanti pañcavidhesu yaṃ girino paṭhamam paribhaṇḍam tam uragā paribāhiya tiṭṭhanti, evam sesesu sesā.

Imesu pana pañcasu t̥hānesu ārakkham t̥hapetvā Sakko⁸ devānam indo⁹ dibbasampattiṃ anubhavamāne Sudhammā cavitvā tass' eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, kaṇṇikāya dinna-nissandena c' assā pañcayojanasatikā Sudhammā nāma deva-manisabhā udapādi, yattha dibbasetacchattassa heṭṭhā yojanappamāne kaṇṇanapallamke¹⁰ nisinnā Sakko devānam indo devamanussānaṃ kattabbakiccāni karoṭi. Cittāpi cavitvā tass' eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, uyyānassa karananissandena c' assā Cittalatāvanam nāma uyyānam udapādi. Nandāpi cavitvā tass' eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, pokkharāṇi-nissandena¹¹ c' assā Nandā nāma pokkharāṇi udapādi. Sujātā

¹ C^v dinnam. ² C^v hārī. ³ C^s sakkonti. ⁴ C^s sakkonti corrected to sakkoti.
⁵ C^k -linde. ⁶ C^k C^v -linde. ⁷ C^v yuddhasoṇḍā. ⁸ so all three MSS., instead of Sakke? ⁹ so all three MSS., instead of inde? ¹⁰ C^v -pallaṇke. ¹¹ C^s C^v pokkharāṇi-.

pana kusalakamassa akatattā ekasmim araṇṇe kandarāya bakasakuṇikā hutvā nibbattā. Sakko „Sujātā na paññāyati, kattha nu kho nibbattā“ ti āvajjento disvā tattha gantvā taṁ ādāya devalokaṁ gantvā tassā ramaṇīyaṁ devanagaraṁ Sudhammaṁ devasabhaṁ Cittalatāvanaṁ Nandāpokkharaniṁ ca dassetvā „etā kusalaṁ katvā mayhaṁ pādaparicārikā hutvā nibbattā, tvaṁ pana kusalaṁ akatvā tiracchānayaṇiyaṁ nibbattā, ito paṭṭhāya sīlaṁ rakkhā“¹ ti taṁ ovaditvā pañcasu silesu paṭiṭṭhapetvā² tatth’ eva netvā vissajjesi. Sāpi tato paṭṭhāya sīlaṁ rakkhati. Sakko katipāhaccayena „sakkā nu kho sīlaṁ rakkhitun“ ti gantvā maccharūpena uttāno hutvā purato nipajji. Sā „matamacchako“ ti saññāya sīse aggahesi, maccho naṅgutṭham³ cālesi, atha naṁ „jīvati, maññe“ ti vissajjesi. Sakko „sādhū sādhū, sakkhissasi sīlaṁ rakkhitun“ ti agamāsi. Sā tato cutā Bārāṇasiyaṁ kumbhakāragehe nibbatti. Sakko „kahaṁ“⁴ nu kho nibbattā“ ti tattha nibbattabhāvaṁ ñatvā suvaṇṇa-elālūkānaṁ⁵ yānakaṁ pūretvā majjhe gāmassa mahallakavesena nisīditvā „elālūkāni⁶ gaṇhatha, elālūkāni⁷ gaṇhathā“ ti ugghosesi. Manussā āgantvā „dehi tātā“ ti āhaṁsu. „Ahaṁ sīlaṁ⁸ rakkhakānaṁ demi, tumhe sīlaṁ rakkhathā“ ti. „Mayaṁ sīlaṁ nāma na jānāma, mūlena dehīti“. „Na mayhaṁ mūlena attho, sīlarakkhakānaṁ⁹ ñevāhaṁ dammīti“. Manussā „koci ayaṁ lālako“¹⁰ ti pakkamīsu. Sujātā taṁ¹¹ pavattim sutvā „mayhaṁ ānitaṁ bhavissatīti“ cintetvā gantvā „dehi tātā“ ti āha. „Sīlaṁ rakkhasi amma“ ti. „Āma rakkhāmīti“. „Idaṁ mayā tuyhaṁ eva atthāya ābhatan“ ti saddhim yānakena gehadvāre ṭhapetvā pakkāmi. Sāpi yāvajjivaṁ sīlaṁ rakkhitvā tato cutā Vepacittiyassa asurindassa dhītā hutvā nibbatti, sīlānisamsena abhirūpā ahoṣi. So tassā vayappattakāle „mayhaṁ dhītā attano cittarucitaṁ sāmikaṁ gaṇhatū“ ti asure sannī-

¹ C^o paṭiṭṭhapetvā. ² C^o naṅgu-. ³ C^o kahaṁ. ⁴ C^o suvaṇṇalūkānaṁ. ⁵ C^o elālūkāni. ⁶ C^o sīla. ⁷ C^o sīlaṁ-. ⁸ C^o elālūko. ⁹ C^o naṁ.

pātesi. Sakko „kahaṃ nu sā nibbattā“ ti oloken¹to tattha nibbattabhāvaṃ űatvā „Sujātā cġttarucitaṃ sāmikaṃ gaṇḥanti¹ maṃ gaṇhissatġti“ asuravaṇṇaṃ māpetvā tattha agamāsi. Sujātā² alaṃkaritvā sannipātattḥānaṃ ānetvā „cġttarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhā“ ³ti āhaṃsu. Sā oloken³tġ Sakkaṃ disvā pubbe pi sinehavasena „ayam me sāmiko“ ti aggahesi. So taṃ devanagaraṃ ānetvā aḍḍhatiyānaṃ nāṭakakoṭṡinaṃ jeṭṭhikaṃ katvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā devarajjaṃ kārayamānā attano jġvitaṃ pariccajantāpi pāṇatġpātaṃ na karġmsu, tvaṃ nāma evarūpe niyyānikaśāsane pabbajġtvā aparissāvitaṃ sappākaṃ udakaṃ pivissaśġti“ taṃ bhikkhuṃ garahitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Mātali saṃgāhako Ānando ahosi, Sakko pana aham evā“ ⁴ti. Kulāvakaġātakaṃ.

2. Naccajātaka.

Rudaṃ manuṇṇaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ bahubhaṇḍikaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Vatthum heṭṭhā Devadhammajātaka vuttasadisam eva. Satthā taṃ bhikkhuṃ „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Kiṃkāraṇā tvaṃ bahubhaṇḍo jāto“ ti. So ettakaṃ sutvā va kuddho nivāsanapārūpanaṃ⁴ chaḍḍetvā⁵ „iminā dāni nġhārena vicarā-mġti“ Satthu purato naggo aṭṭhāsi. Manussā dhi⁶ dhġti āhaṃsu. So tato palāyitvā hināyāvatto. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinṇā „Satthu nāma purato evarūpaṃ karissasġti“ tassa aḡuṇakathaṃ kathesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu ⁷tḥa bhikkhave etarahi kathāya sannisinṇā“ ti bhikkhū pucchi. „Bhante ⁸so hi nāma bhikkhu tumhākaṃ purato catuparisamaġġhe ġirottappaṃ paḥāya gāmaḍārako viya naggo ṭhatvā⁷ manussehi ġġgucchiyamāno hināya vattitvā sāsaṇā parġhġno⁷ ti tassa aḡuṇakathāya nisinn⁷ amhā“ ⁹ti. Satthā „na bhikkhave idāṃ ⁸ev⁸ eso⁸ bhikkhu ġirottappābhāvena ratanasāsaṇā parġhġno, pubbe itṭhiratanapaṭilābhato pi parġhġno yevā“ ⁹ti vatvā atġtaṃ āhari:

¹ C^k C^v gaṇhanti, C^s gaṃhanti. ² all three MSS. sujātā. ³ all three MSS. oloken¹. ⁴ C^k -pārūpanaṃ. ⁵ C^s chaḍḍhetvā. ⁶ C^v dhġ. ⁷ C^s gāmaḍārako viya naggo viya hutvā. ⁸ C^k idānevaso.

Atīte paṭhamakappe catuppadā Sīhaṃ rājānaṃ akaṃsu,
macchā Ānandamacchaṃ, sakuṇā Suvannaḥaṃsaṃ. Tassa
pana Suvannarājahaṃsassa dhītā haṃsapotikā abhirūpā ahoṣṭi
so tassā varaṃ adāsi. Sā attano cittarucitaṃ sāmikaṃ
vāresi. Haṃsarājā tassā varaṃ datvā Himavante sabbasakuṇe
sannipātāpesi. Nānappakārā¹ haṃsamorādayo sakuṇagaṇā samā-
gantvā ekasmiṃ mahante pāsāṇatale sannipatiṃsu. Haṃsarājā
„attano cittarucitaṃ sāmikaṃ āgantvā gaṇhatū“² 'ti dhītaraṃ
pakkosāpesi. Sā sakuṇasaṃghaṃ olokenti³ maṇivaṇṇagīvaṃ
citrapekhuṇaṃ⁴ moraṃ disvā „ayaṃ me sāmiko hotū“⁵ 'ti
rocesi. Sakuṇasaṃghā moraṃ upasaṃkamitvā āhaṃsu: „samma
mora ayaṃ rājadhītā ettakānaṃ sakuṇānaṃ majjhe sāmikaṃ
rocentī⁶ tayi ruciṃ uppādesīti“. Moro „ajjāpi tāva me balaṃ
na passasīti“⁷ atituttiyā⁸ hirottappaṃ bhinditvā tāva mahato
sakuṇasaṃghassa majjhe pakkhe pasāretvā naccituṃ ārabhi,
naccanto appaticchanno ahosi. Suvannaḥaṃsarājā lajjito imassa
n' eva ajjhattasamuṭṭhānā hiri atthi na bahiddhāsamuṭṭhānaṃ
ottappaṃ, nāssa bhinnahirottappaṃ mama dhītaraṃ dassāmīti“
sakuṇasaṃghamajjhe imaṃ gātham āha:

Rudam⁹ manuññaṃ rucirā ca piṭṭhi
veluriyavaṇṇūpanibhā ca gīvā
vyāmaṃmattāni ca pekkhuṇāni,
naccena te dhītaraṃ no dadāmi. 31.

Tattha rudam manuññaṃ ti, takārassa dakāro kato, rudam manāpaṃ,
vassitasaddo madhuro ti attho, rucirā ca piṭṭhīti piṭṭhi⁷ pi te citrā c' eva
sobhanā ca, veluriyavaṇṇūpanibhā ti veluriyamaṇivaṇṇasadisā, vyāma-
mattānīti ekavyāmapamāṇāni, pekkhuṇānīti piṇṇāni, naccena te dhī-
taraṃ no dadāmi hirottappaṃ bhinditvā naccitabhāven' eva te evarūpassa
nillajjassa dhītaraṃ no dadāmi vatvā

Haṃsarājā tasmiṃ yeva parisamajjhe attano bhāginey-
yahaṃsapotakassa dhītaraṃ adāsi. Moro haṃsapotikaṃ ala-

¹ C^v -kārānaṃ, C^s -kāra. ² all three MSS. olokenti. ³ C^k -pekupaṃ, C^s -pekhu-
naṃ. ⁴ all three MSS. rocenti. ⁵ C^v atuṭṭhiyā. ⁶ C^k C^s rudam. ⁷ C^v C^v piṭṭhi.

bhitvā lajjitvā tato va utthahitvā palāyi. Haṃsarājāpi attano vasanaṭṭhānam eva gato.

Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa hirottappaṃ bhinditvā ratanaśāsanā parihīno, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihīno yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā moro bahubhaṇḍiko ahosi, haṃsarājā pana aham evā“ 'ti. Naccajātakam.

3. Sammodamānājātaka.

Sammodamānā ti. Idam Satthā Kapilavatthum upanissāya nigrodhārāme viharanto cumbaṭṭakalaham ārabha kathesi. So Kuṇālājātaka āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātaka āmantetvā „mahārājāno, nātakanam aññamaññaṃ viggaho nāma na yutto, tiracchānagatāpi pubbe samaggakāle paccāmitte abbhavitvā yadā vivādam āpannā tadā mahāvīnaśam pattā“ ti nātirājakulehi āyācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto vaṭṭakayoniyaṃ nibbattitvā anekavaṭṭakasahassaparivāro araṇṇe vasati. Tadā eko vaṭṭakaluddako tesam vasanaṭṭhānam gantvā vaṭṭakavassitam katvā tesam sannipatitabhāvaṃ nātvā tesam upari jālam khipitvā pariyañtesu maddanto sabbe ekato katvā pacchiṃ pūretvā gharāṃ gantvā te¹ vikkinitvā tena mūlena jīvikaṃ kappeti. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto te vaṭṭake āha: „ayaṃ sākuṇiko² amhakaṃ nātaka vināśam pāpeti, ahaṃ ekaṃ upāyaṃ jānāmi yen' esa amhe gaṇhitum na sakkhissati, ito dāni paṭṭhāya etena³ tumhakaṃ upari jāle khittamatte ekeko ekekasmim jālakkhike sīsam ṭhapetvā jālam ukkhipitvā icchitaṭṭhānam haritvā ekasmim kaṭṭakagumbe pakkhipatha, evaṃ sante tena tena ṭhānena palāyissāma“ 'ti. Te sabbe „sādhū“ 'ti paṭisunimisu. Dutiyadivase upari jālamkhitte⁴ Bodhisattena vuttanayen' eva jālam ukkhi-

3. Cfr. J. R. A. S. December, 1870. ¹ C^o ne. ² C^o sakūṇiko, C^o sakūṇiko, ³ C^o etc. ⁴ so all three MSS.

pitvā ekasmiñ kaṇṭakagumbe khipitvā sayam hetthābhāgena tato palāyimsu. Sākuṇikassa gumbato jālaṃ mocentass' eva vikālo jāto. So tucchahattho va' agamāsi. Punadivasato paṭṭhāya pi vaṭṭakā tath' eva karonti. So pi yāva suriyass' atthagamanā jālaṃ eva mocento kiñci alabbhitvā tucchahattho va gehaṃ gacchati. Ath' assa bhariyā kujjhितvā „tvam divase divase tucchahattho āgacchasi, aññam pi te bahi positabbaṭṭhānaṃ atthi maññe“ ti āha. Sākuṇiko „bhaddhe mama aññam² positabbaṭṭhānaṃ n' atthi, api ca kho pana te vaṭṭakā samaggā hutvā caranti, mayā khittamattaṃ jālaṃ ādāya kaṇṭakagumbe khipitvā gacchanti, na kho pana te sabbakālaṃ eva sammodamānā viharissanti, tvam mā cintayī³, yadā te vivādam āpajjissanti tadā te sabbe vādāya tava mukhaṃ hāsaya-māno āgacchissāmīti“ vatvā bhariyāya⁴ imaṃ gātham āha:

Sammodamānā gacchanti jālaṃ ādāya pakkhino,
yadā te vivadissanti tadā ehinti me vasan ti. 32.

Tattha yadā te vivadissanti yasmim kāle te vaṭṭakā nānāladhikā nānāgāhā hutvā vivadissanti kalahaṃ karissanti attho, tadā ehinti me vasan ti tasmim kāle sabbe pi te mama vasaṃ āgacchissanti, athāhan te gahetvā tava mukhaṃ hāsayaṃto āgacchissāmīti bhariyaṃ samassāsesi.

Katipāhass' eva pana accayena eko vaṭṭako gocarabbhū-mim otaranto asallakkhetvā aññassa sīsaṃ akkami⁵. Itaro „ko maṃ sīse akkamīti“ kujjhi. „Ahaṃ asallakkhetvā akkamim, mā kujjhīti“ vutte pi ca kujjhi yeva. Te punappuna kathentā „tvam eva maññe jālaṃ ukkhipasīti“ aññamaññaṃ vivādaṃ karimsu. Tesu vivadantesu Bodhisatto cintesi: vivā-dake sotthibhāvo nāma n' atthi, idān' eva te jālaṃ no ukkhipissanti, tato mahantaṃ vināsaṃ pāpuṇissanti, sākuṇiko okāsaṃ labhissati, mayā imasmim thāne na sakkā vasitun“ ti so attano parisam ādāya aññattha gato. Sākuṇiko pi kho

¹ C^k omits va. ² C^v mamaññaṃ. ³ C^s cintayī. ⁴ C^s omits bhariyāya. ⁵ C^s akkami.

katipāhaccayena āgantvā vaṭṭakavassitaṃ vassitvā tesam sanni-
patitānaṃ upari jālaṃ pakkhipi. Ath' eko vaṭṭako „tuyhaṃ
kira jālaṃ ukkhipantass' eva matthake lomāni patitāni, idāni
ukkhipā“¹ 'ti āha. Aparo „tuyhaṃ kira jālaṃ ukkhipantass'
eva dvīsu pakkhesu pattāni patitāni, idāni ukkhipā“² 'ti āha.
Iti tesam „tvam ukkhipā“³ 'ti vadantānañ¹ ñeva sākuṇiko jālaṃ
ukkhipitvā sabbe va te ekato katvā pacchiṃ pūretvā bhariyaṃ
hāsayamāno gehaṃ agamāsi.

Satthā „evaṃ mahārāja nātakānaṃ kalaho nāma na yutto, kalaho
vināsamūlam eva hotīti“⁴ imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā apaṇḍitavattako Devadatto aho-
si, paṇḍitavattako pana aham evā“⁵ 'ti. Sammodamāna jātakam.

4. Macchajātaka.

Na maṃ sītaṃ na maṃ uṇhaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane
viharanto purāṇadutiyaikapalobhanaṃ² ārabha kathesi. Tadā
hi Satthā taṃ bhikkhuṃ „saccaṃ kira tvam bhikkhu“³ ukkaṇṭhito“
ti pucchi. „Saccaṃ Bhagavā“⁴ 'ti. „Kenāsi ukkaṇṭhāpito“⁵ ti. „Pu-
rāṇadutiya“² me bhante madhuraḥattharasā, naṃ jahitum na sakko-
mīti“⁶. Atha naṃ Satthā „bhikkhu, esā itthi“⁴ tava anattakārikā,
pubbe pi tvam etaṃ nissāya maraṇaṃ pāpuṇanto maṃ āgama
maraṇamutto“⁶ ti vatvā atūtaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍḍatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto tassa purohito ahoṣi. Tadā kevattā nadiyaṃ
jālaṃ khipiṃsu. Ath' eko mahāmaccho rativasena attanō
macchiyaṃ saddhiṃ kilamāno āgacchati. Tassa sā macchi⁵
purato gacchamānā jalāgandhaṃ ghāyitvā jālaṃ pariharamānā
gatā. So pana kāmagijjho lolamaccho jalakucchiṃ eva pa-
viṭṭho. Kevattā tassa jālaṃ pavitṭhabhāvaṃ ñatvā jālaṃ
ukkhipitvā macchaṃ gahetva amāretvā va vālikapiṭṭhe⁶ khi-

¹ Ck Cs -naṃ. ² Ck Cs -dūti-. ³ Ck Cs omit saccaṃ kira tvam bhikkhu. ⁴ Cs
itthi. ⁵ Cs macchi. ⁶ Cs vālina-.

pitvā „imaṃ aṅgāresu pacitvā khādissāmā“ 'ti aṅgāre karonti sūlaṃ tacchenti. Maccho „etaṃ¹ aṅgāratāpanaṃ² vā sūlavedhanaṃ vā aññaṃ vā pana dukkhaṃ na maṃ kilameti, yaṃ pana sā macchi³ 'aññaṃ so nūna gato' ti mayi domanassaṃ āpajjati tad eva maṃ bādhatīti“ paridevamāno imaṃ gātham āha:

Na maṃ sītaṃ na maṃ uṇhaṃ na maṃ jālasmiṃ bādhanam,
yaṃ ca maṃ maññate macchi³ 'aññaṃ so ratiyā gato' ti. 33.

Tattha na maṃ sītaṃ na maṃ uṇhaṃ ti macchānaṃ udakā nīhaṭakāle⁴ sītaṃ hoti, tasmiṃ vigate uṇhaṃ hoti, tadubhayaṃ sandhāya na maṃ sītaṃ na maṃ uṇhaṃ bādhatīti paridevati, yaṃ⁵ pi taṃ aṅgāresu paccanamūlakaṃ dukkhaṃ bhaviṣṣati taṃ pi sandhāya na maṃ uṇhaṃ ti paridevat' eva, na maṃ jālasmiṃ bādhanam ti yaṃ pi me jālasmiṃ bādhanam ahosi taṃ pi maṃ na bādhesīti paridevati, yaṃ ca maṃ ti ādisu⁶ ayaṃ piṇḍatto: sā macchī mama jāle patitassa imehi kevaṭṭhehi gaḥitabhāvaṃ ajānanti⁷ maṃ apassamānā „so maccho idāni aññaṃ macchiṃ kāmaratiyā gato⁸ bhaviṣṣatīti“ cinteti, taṃ tassā domanassappattāya cintanaṃ maṃ bādhatīti vālikapiṭṭhe nīpanno paridevati.

Tasmiṃ samaye purohito dāsapaṇḍitaṃ parivuto nahānatthāya nadītiraṃ āgato. So pana sabbarutaññu⁹ hoti. Ten' assa macchaparidevitaṃ sutvā etad ahosi: „ayaṃ maccho kilesa-paridevitaṃ paridevati, evaṃ āturacitto kho pan' esa miyamāno niraye yeva nibbattissati, aham⁹ assa avassayo bhaviṣṣā-mīti“ kevaṭṭānaṃ santikaṃ gantvā „ambho tumhe amhākaṃ ekadivasam pi vyañjanatthāya macchaṃ na dethā“ 'ti āha. Kevaṭṭā „kiṃ vadetha sāmi, tumhākaṃ ruccanaka-macchaṃ gaṇhitvā gacchathā“ 'ti āhaṃsu. „Amhākaṃ aññaṃ kammaṃ n' atthi, imaṃ¹⁰ ñeva dethā“ 'ti. „Gaṇhatha sāmīti“. Bodhisatto taṃ ubhohi hatthehi gaḥetvā nadītīre nisīditvā „ambho¹¹ maccha, sace t' āhaṃ ajja na passeyyaṃ jīvitakkhayaṃ pāpuṇeyyāsi, idāni ito paṭṭhāya mā kilesavasiko¹² ahoṣīti“ ovaḍitvā udake vissajjetvā nagaraṃ pāvisi.

¹ C^v ekaṃ, C^s emits etaṃ. ² C^s aṅgāre-. ³ so all three MSS. ⁴ C^k nīhaṭa-, C^s nehaṭa-. ⁵ C^k yaṃ. ⁶ C^v ādisu. ⁷ C^k C^s ajānanti. ⁸ C^v hato. ⁹ C^k āham, C^v amham. ¹⁰ C^k C^s imaṃ. ¹¹ C^v amho. ¹² C^v -vasito.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpatti-phale patitthāsi. Satthāpi anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā macchī¹ purāṇa-dutiyikā² aho si, maccho ukkaṇṭhitabhikkhu, purohito aham eva aho sin“ ti. Macchajātakam.

5. Vaṭṭakajātaka.

Santi pakkhā ti. Idam Satthā Magadhesu cārikam caramāno dāvagginibbānam ārabha kathesi. Ekasmiṃ hi samaye Satthā Magadhesu cārikam caramāno aññatarasmiṃ Magadhagāmake piṇḍāya caritvā pacchābhaddham piṇḍapāta-paṭikkanto bhikkhuganapari-vuto maggam paṭipajji. Tasmim samaye mahādāvo utthahi. Purato ca pacchato ca bahū bhikkhū³. So pi kho aggi ekadhūmo ekajālo hutvā avattharamāno āgacchat⁴ eva. Tatra eke⁵ puthujjanabhikkhū maraṇabhaya-bhītā „paṭaggin⁶ dassāma, tena daḍḍhaṭṭhānam itaro aggi na ottharissatī⁷“ araṇi⁸ sahitam⁹ nīharitva aggin¹⁰ karonti. Apare āhaṃsu: „āvuso, tumhe kin nāma karoṭha, gaganamajjhe¹¹ ṭhitam candam pācīnalokadhātuto uggacchantam saḥassaramsipatimaṇḍitam suriyamaṇḍalam¹² velāṭṭi¹³ ṭhitā samuddam Sinerum nissāya ṭhitā Sinerum apassantā viya sadevake loke aggapuggalam attanā saddhim gacchantam eva Sammāsambuddham ānoloketvā ‘paṭaggin¹⁴ demā’ ti vadetha, Buddhabalam nāma na jānātha, etha Satthu santikam gamis-sāmā¹⁵ ‘ti purato ca pacchato ca gacchantā sabbe pi ekato hutvā Dasa-balassa santikam agamaṃsu. Satthā mahābhikkhusaṃghaparivāro¹⁶ aññatarasmiṃ padese aṭṭhāsi. Dāvaggi abhibhavanto viya vīravanto āgacchati, āgantvā Tathāgatassa ṭhitatṭhānam¹⁷ patvā tassa padessa samantā solasakarisaṃmattam¹⁸ ṭhānam patto udaye opilāpitaṭṭhānam¹⁹ viya nibbāyi, vibbedhato dvattimsakarisaṃmattatṭhānam avattharituṃ nāsakki. Bhikkhū Satthu guṇakatham²⁰ ārabhiṃsu: „aho Buddhānam guṇam nāma, ayaṃ hi nāma acetano aggi Buddhānam ṭhitatṭhānam avattharituṃ na sakkoti, udaye ṭṭhukkā viya nibbāyati, aho Buddhā-

¹ C^k macchi. ² C^k -dū-. ³ C^k C^s bahu bhikkhu, C^v bahu bhikkhu corrected to bahū bhikkhū. ⁴ C^k C^v etc. ⁵ C^k ottharissatī. ⁶ C^v araṇi. ⁷ C^k C^s sahita, C^v sahita corrected to sahitam. ⁸ C^s C^v gagaṇa-. ⁹ C^k sūriya-. ¹⁰ C^v -saṅgha-. ¹¹ C^v -nam. ¹² C^k C^s solasa-. ¹³ C^s -tinukkā. ¹⁴ C^k guṇamkatham.

nañ ānubhāvo nāmā“¹ ti. Satthā tesañ kathañ sutvā „na bhikkhave idaṃ etarahi mayhañ balañ, yañ imañ bhūmippadesañ patvā esa aggo nibbāyati idaṃ pana mayhañ porāṇakasaccabalañ, imasmim̐ hi padese sakalam pi imañ kappañ aggi na jalissati, kappatṭhiya-pāṭihāriyañ nām' etan“ ti āha. Athāyasmā Anando Satthu nisīdanatthāya catugguṇaṃ saṃghāṭiṃ paññāpesi. Nisīdi Satthā. Palamkaṃ ābhujitvā¹ bhikkhusaṃgho pi Tathāgataṃ vanditvā parivāretvā nisīdi. Atha Satthā „idaṃ tāva bhante amhākaṃ pākaṭaṃ, atītaṃ paṭicchannaṃ, taṃ no pākaṭaṃ karoṭhā“² ti bhikkhūhi āyācīto atītaṃ āhari:

Atīte Magadharatṭhe tasmiṃ yeva padese Bodhisatto vaṭṭakayoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā mātu kucchito jāto aṇḍako sampadāletvā nikkhantakāle mahābheṇḍukappamāṇo vaṭṭakapotako ahosi. Atha naṃ mātāpitara kulāvake nipajjāpetvā mukhatuṇḍakena gocaraṃ āharitvā posenti. Tassa pakkhe pasāretvā ākāśagamanabalaṃ vā pāde ukkhipitvā thale gamanabalaṃ vā n' atthi. Tañ ca padesaṃ saṃvacchare saṃvacchare dāvaggi gaṇhāti. So tasmim² pi samaye mahāravaṃ ravanto taṃ padesaṃ gaṇhi. Saṃsaṃghā attano attano kulāvakehi nikkhamitvā maraṇabhayaabhītā viravantā palāyanti. Bodhisattassa pi mātāpitara maraṇabhayaabhītā Bodhisattaṃ chaḍḍetvā palāyimsu. Bodhisatto kulāvake nipannako va gīvaṃ ukkhipitvā avattharitvā āgacchantāṃ aggiṃ disvā cintesi: „sace mayhaṃ pakkhe pasāretvā ākāśena gamanabalaṃ bhavēyya uppatitvā aññattha gaccheyyaṃ, sace pāde ukkhipitvā gamanabalaṃ bhavēyya pādavārena aññattha gaccheyyaṃ, mātāpitara pi kho me maraṇabhayaabhītā maṃ ekakaṃ paḥāya attānaṃ parittāyantaṃ palātā, idāni me aññaṃ paṭisaraṇaṃ n' atthi, attāno³ 'mhi asaraṇo, kin nu kho ajja mayā kātuṃ vaṭṭatīti“. Ath' assa etad ahosi: „imasmim̐ loke siḷaguṇo nāma atthi, sacca-guṇo nāma atthi, atīte pāramiyo pūretvā bodhitale nisīditvā abhisambuddhā siḷasamādhīpaññāvimuttivimuttiññāpadassanasam-

¹ C^k ābhujitvā. ² C^k C^s tasmiṃ. ³ all three MSS. attāno.

pannā saccānuddayakāruṇṇākhantisamannāgatā sabbasattesu samapavattamettabhāvanā sabbaññu-Buddhā nāma atthi, tehi ca paṭividdhā dhammaguṇā nāma atthi, mayhaṃ cāpi ekaṃ¹ saccaṃ atthi, saṃvijjāmaṇo eko sabhāvadhammo paññāyati, tasmā atīte Buddhe c' eva tehi paṭividdhagūṇe ca āvajjitvā mayi vijjāmaṇaṃ saccasabhāvadhammaṃ gahetvā saccakiriyaṃ katvā aggim paṭikkamāpetvā ajja mayā attano c' eva sesasa-kuṇānaṃ ca sotthibhāvaṃ kātuṃ vaṭṭatīti². Tena vuttaṃ:

Atthi loke sīlaguṇo, saccaṃ soceyy' anuddayā,
tena saccena kāhāmi saccakiriyaṃ anuttamaṃ.
Āvajjitvā dhammabalaṃ saritvā pubbake Jine
saccabalam apassāya saccakiriyaṃ akās' ahan ti.

Atha Bodhisatto atīte parinibbutānaṃ Buddhānaṃ guṇe āvajjitvā attani vijjāmaṇaṃ saccasabhāvaṃ ārabha saccakiriyaṃ karonto imaṃ gāthaṃ āha:

Santi pakkhā apatanā, santi pādā avañcanā,
mātāpitā ca nikkhantā, jātaveda paṭikkamā ti. 34.

Tattha santi pakkhā apatanā ti mayhaṃ pakkhā nāma atthi upalabbhanti, na ca kho sakkā etehi uppatituṃ ākāseṇa gantun ti apatanā, santi pādā avañcanā ti pādāpi me atthi tehi pana vañcituṃ pādacāragamanena gantun na sakkā ti avañcanā, mātāpitā ca nikkhantā ti ye ca maṃ aññattha neyyuṃ te pi maraṇabhayaṇa mātāpitāro nikkhantā, jātavedā ti aggim ālapati, so hi jāto vediyati paññāyati, tasmā jātavedo ti vuccati, paṭikkamā ti paṭigaccha nivattā³ ti jātavedaṃ āpāpeti⁴. Iti Mahāsatto sace mayhaṃ pakkhānaṃ atthibhāvo c' eva te ca pasāretvā ākāse apatanabhāvo saccaṃ pādānaṃ atthibhāvo te ca ukkhipitvā avañcanabhāvo mātāpitunnaṃ maṃ kulāvake yeva chaḍḍetvā, palātabhāvo ca sacco sabhāvabhūto yeva, jātaveda etena saccena tvaṃ ito paṭikkamā ti kulāvake nipanno yeva saccakiriyaṃ akāsi.

Tassa⁵ saha saccakiriyaṇa soḷasakarīsamatte⁶ thāne jāta-vedo paṭikkami, paṭikkamanto ca na-jjhāpayamāno va⁷ araṇṇaṃ gato, uḍake pana opilāpitā ukkā viya tatth' eva nibbāyi. Tena vuttaṃ:

¹ C^v eka. ² C^s C^v ānāpeti. ³ C^k C^v nassa. ⁴ C^k -matta. ⁵ C^v ca.

Saha saccakate mayhaṃ mahā pajjalī sikhī¹,
vajjesi soḷasa karīsāni udakaṃ patvā yathā sikhīti.

Tam pan' etaṃ thānaṃ sakale pi imasmiṃ kappe agginā anabhivhavanīyattā kappatthiyapāṭihāriyaṃ nāma jātaṃ. Evaṃ Boḍhisatto saccakiriyaṃ katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave imassa vanassa agginā anajjhottharaṇaṃ etarahi mayhaṃ balāṃ, porāṇaṃ pan' etaṃ vaṭṭakapotakakāle mayham eva saccabalan“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesuṃ, keci arahattaṃ pattā ti. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā mātāpitaro etarahi mātāpitaro va² ahesuṃ, vaṭṭakarājā pana aham evā“ ti. Vaṭṭakajātakaṃ.

6. Sakunajātaka.

Yaṃ³ nissitā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto daḍḍhapannaṣālāṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Eko kira bhikkhu Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā Jetavanato nikkhamma Kosaḷesu ekaṃ paccantaḡāmaṃ upanissāya ekasmiṃ araṇṇe senāsane vasati. Ath' assa paṭhamamāse yeva paṇṇasālā dayhittha. So „paṇṇasālā me daḍḍhā, dukkhaṃ vasāmiti“ manussānaṃ ācikkhi. Manussā „idāni no khettaṃ parisukkhaṃ, kedāre pāyevā karissāma, tasmīṃ pāyite bijaṃ vapitvā bīje vutte⁴ vatīṃ katvā vatīvā katāya niḍḍāyitvā lāyitvā madditvā“ ti evaṃ⁵ taṃ taṃ kammaṃ apadisantā yeva temāsāṃ vitināmesuṃ. So bhikkhu temāsāṃ abbhokāse dukkhaṃ yasanto kammaṭṭhānaṃ vadḍhetvā visesaṃ nibbattetuṃ nāsakkhi, pavāretvā pana Satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamante nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā „kiṃ bhikkhu sukkena vassaṃ vuttho si, kammaṭṭhānaṃ te matthakaṃ pattan“ ti pucchi. So taṃ pavattiṃ ācikkhitvā „senāsanasappāyassa me abbhāvena kammaṭṭhānaṃ matthakaṃ na pattan“ ti āha. Satthā „pubbe bhikkhu tīracchānagatāpi attano sappāyāsappāyaṃ jānīṃsu, tvaṃ kasmā na aññāsīti“ vatvā atītaṃ āhari:

¹ so all three MSS. ² C^v ca. ³ C^z yan. ⁴ C^s vutthe, C^v vunte. ⁵ C^v evan.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto sakunayoniyaṃ nibbattitvā sakuna-saṃghapari-vuto araṇṇāyatane sākhaṇṇiṭṭapa-sampannaṃ mahārukkhaṃ nissāya vasati. Ath' ekadivasaṃ tassa rukkhassa sākhaṇṇiṭṭapa-saṃghaṃ aṇṇamaṇṇiṭṭapa-ghaṃsaṃtīsu cūpaṇaṃ patati. Dhūmo utthāti. Taṃ disvā Bodhisatto cintesi: „imā dve sākhaṇṇiṭṭapa-ghaṃsaṃmānā aggaṃ vi-sajjessanti, so patitvā purāṇapaṇṇāni gaṇhissati, tato paṭṭhāya imaṃ pi rukkhhaṃ jhāpessati¹, na sakkā idha amhehi vasitum, ito palāyitvā aṇṇattha gantum vaṭṭatīti“ so sakuna-saṃghassa imaṃ gātham āha:

Yaṃ nissitā jagatiruhaṃ² vihaṃgamā

sv-āyaṃ aggaṃ pamuṇṇati,

disā bhajatha vakkamā, jātaṃ saraṇato bhayaṃ ti. 35.

Tattha jagatiruhaṃ³ ti, jagati vuccati paṭhavi, tattha jātattā rukkhho jaga-tiruhō ti vuccati, vihaṃgamā ti vihaṃ vuccati ākāsaṃ, tattha gamanato pakkhī vihaṃgamā ti vuccanti, disā bhajatha ti imaṃ rukkhhaṃ muṇṇitvā aṇṇato palāyantaṃ catasso disā bhajatha, vakkamā ti sakuṇe ālapati, te hi uttamaṃgalāṃ galaṃ⁴ kadāci kadāci vakkamā⁵ karonti, tasmā vakkamā ti vuccanti, vaṃkā vā tesāṃ ubhosu passesu pakkhā jātā ti pi vakkamā, jātaṃ saraṇato bhayaṃ ti amhākaṃ avassaya-rukkhato yeva bhayaṃ nibbattaṃ, etha aṇṇattha gacchāmā ti.

Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitā sakunā tena saddhiṃ ekappahāren' eva uppatitvā aṇṇattha gatā, ye pana apaṇḍitā te „evamevaṃ esa bindumatte uḍake kumbhile passatīti“ tassa vacanaṃ agahetvā tatth' eva vasiṃsu. Tato na cirass' eva Bodhisattena cintitākāren' eva aggaṃ nibbattitvā naṃ rukkhhaṃ aggahehi. Dhūme ca jālāsu ca utthitāsu dhūmandhā sakunā aṇṇattha gantum nāsakkhiṃsu, aggaṃ patitvā patitvā vināsaṃ pāpuṇiṃsu.

Satthā „evaṃ bhikkhu pubbe tiracchānagatāpi rukkhagge vasantā attano sappāyāsappāyaṃ jānanti, tvaṃ kasmā na aṇṇāsīti“

¹ C^k C^v jhāpessasi, C^s pessati. ² C^v -rūhaṃ. Is jagatiruhaṃ an interpolation?

³ C^v -rūhaṃ. ⁴ C^k C^s uttamaṃgalāṃ. ⁵ C^v vaṃkāṃ.

imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhito. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jāta-kaṃ samodhānesi: „Tadā Bodhisattassa vacanakarā sakuṇā Buddha-parisā ahesuṃ, paṇḍitasakuṇo pana aham evā“¹ ti. Sakuṇajātakaṃ.

7. Tittirajātaka.

Ye vaddham apacāyantīti, Idam Satthā Sāvattthim¹ gacchanto Sāriputtatherassa senāsanapaṭibāhanaṃ² ārabha kathesi. Anāthapaṇḍikena hi viharāṃ karetvā dūte pesite Satthā Rājagahā nikkhamma Vesālīm patvā tattha yathābhirantaṃ viharitvā „Sāvattthim gamissāmīti“ maggaṃ paṭipajji. Tena ca samayena Chabbaggikānaṃ antevāsikā purato gantvā therānaṃ senāsaneṣu agahitesv-eva „idam senāsanaṃ amhākaṃ upajjhāyassa idam ācariyassa idam amhākaṃ eva bhavissatīti“ senāsanaṇi palibuddhanti. Pacchā āgatā therā senāsanaṇi na labhanti. Sāriputtatherassāpi antevāsikā therassa senāsanaṃ pariyesantā na labhiṃsu. Thero senāsanaṃ alabhanto Satthu senāsanaṃ avidūre ekasmiṃ rukkhamaṇe nisajjāya caṃkameṇa³ ca vītināmesi. Satthā paccūsasamaye nikkhamitvā ukkāsi. Thero pi ukkāsi. „Ko eso“ ti. „Ahaṃ bhante Sāriputto“ ti. „Sāriputta imāya velāya idha kiṃ karosīti“. So taṃ pavattim ārocesi. Satthā therassa vacanaṃ sutvā „idāni tāva mayi jīvante yeva bhikkhū aññamaññaṃ agāravaṃ appatissā, parinibbute nu kho kiṃ karissantīti“ āvajjantassa dhammasamvego udapādi. So pabbhātāya rattiyā bhikkhusaṃghaṃ sannipātāpetvā bhikkhū pucchi: „saccaṃ kira bhikkhave Chabbaggiyā purato purato gantvā therānaṃ bhikkhūnaṃ senāsanaṃ paṭibāhantīti“. „Saccaṃ Bhagava“⁴ ti. Tato chabbaggiye garahitvā dhammakathaṃ kathetvā bhikkhū āmantesi: „ko kho bhikkhave aggāsanaṃ aggodakaṃ aggapaṇḍam arahatīti“. Ekacce „khattiyakulā pabbajito“ ti āhaṃsu, ekacce „brāhmaṇakulā gahapatikulā pabbajito“ ti, apare „vinayadīra dhammakathiko paṭhamassa jhānassa lābhi⁵ dutiyassa tatiyassa catutthassa jhānassa lābhīti“, apare „sotāpanno sakadāgāmi⁶ anāgāmi⁶ arahā tevijjo chaḷa-bhiṇṇo“ ti āhaṃsu. Eyaṃ tehi bhikkhūhi attano attano rucivasena aggāsanaṇīrahānaṃ⁷ kathitakāle⁸ Satthā āha: „na hi bhikkhave

¹ C^s sāvattthiyaṃ. ² C^k senāsanaṃ-. ³ C^v caṃkameṇa. ⁴ C^k lābhi. ⁵ C^s C^v -gāmi. ⁶ all three MSS. anāgāmi. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^k karita-.

mayhaṃ sāsane aggāsanaḍḍini patvā khattiyakulā¹ pabbajito pamāṇaṃ, na brāhmaṇakulā na gahapatikulā pabbajito na vinayadharo na suttantiko nābhiddhammiko na paṭhamajjhānāḍḍilābhino na sotāpannādayo pamāṇaṃ, atha kho bhikkhave imasmiṃ sāsane yathābuddhaṃ² abhivādanapaccuttāhānaṃ añjalikammaṃ sāmīcikkammaṃ kātābbaṃ, aggāsanaṃ aggodakaṃ aggapinḍo laddhabbo, idaṃ ettha pamāṇaṃ, tasmā buddhataro bhikkhu etesaṃ anucchaviko, idāni kho pana bhikkhave Sāriputto mayhaṃ aggasāvako anudhammacakkaṃ pavattako mamānantaraṃ senāsanaṃ laddhuṃ arahati, so imaṃ rattiṃ senāsanaṃ alabhanto rukkhamaḷe vītinaṃesi, tumhe idāni eva evaṃ agāravaṃ appatissā gacchante gacchante kāle kin ti katvā viharissathā³ 'ti. Atha nesaṃ ovādadānatthāya „pubbe bhikkhave tīracchānagatāpi 'na kho pan' etaṃ amhākaṃ patirūpaṃ yaṃ mayaṃ añña-maññaṃ agāravaṃ appatissā asabhāgavuttino vihareyyāma, amhesu mahallakatarāṃ jānitvā tassa abhivādanāḍḍini karissāma' 'ti sādhukaṃ vimaṃsitvā 'ayaṃ no mahallako' ti natvā tassa abhivādanāḍḍini katvā devapathaṃ purayamānā gatā⁴ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Himavantapasse ekaṃ mahānigrodhaṃ upanisāya tayo saḥāyā viharimsu: tittiro makkāṇo hatthi⁵ti. Te aññamaññaṃ agāravaṃ appatissā asabhāgavuttino ahesuṃ. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „na yuttaṃ amhākaṃ evaṃ viharituṃ, yaṃ nūna mayaṃ yo no mahallakataro tassa abhivādanāḍḍini karontā vihareyyāma⁶“ 'ti. „Ko pana no mahallakataro“ ti cintetvā ekadivasāṃ „atth' eso upāyo“ ti tayo pi janā nigrodhamūle nisīditvā tittiro ca makkāṇo ca hatthiṃ pucchimsu: „samma hatthi tvaṃ imaṃ nigrodharukkhaṃ kīvappamāṇakālato paṭṭhāya jānāsīti“. So āha: „samma³ ahaṃ⁴ taruṇapotakakālē imaṃ nigrodhagacchaṃ antarasatthiṃsū katvā gacchāmi, antataritvā⁵ tītakālē ca pana me etassa aggasākhā nābhim ghaṭṭeti, ev' ahaṃ⁶ imaṃ gacchakālato paṭṭhāya jānāmīti“. Puna ubho janā purimanayen' eva makkāṇaṃ pucchimsu. So āha: „ahaṃ samma makkāṇacchāpako samāno bhūmiyaṃ nisīditvā

¹ C^v -kula. ² C^s -vuddhaṃ. ³ C^v sammā, C^k sammā corrected to samma.

⁴ C^k ahan. ⁵ so all three MSS. ⁶ all three MSS. evāha.

gīvaṃ anukkipitvā va imassa nigrodhapotakassa aggaṃkure khādāmi, evaṃ ahaṃ imaṃ khuddakakālato paṭṭhāya jānāmīti¹. Atha itare ubho purimanayen' eva tittiraṃ pucchimsu. So āha: „samma pubbe asukasmiṃ nāma ṭhāne mahānigrodharukkho ahosi, ahaṃ tassa phalāni khāditvā etasmiṃ ṭhāne vaccaṃ pātesim, tato esa rukkho jāto, ev' āhaṃ¹ imaṃ ajātakālato paṭṭhāya jānāmi, tasmā ahaṃ tumhehi jātiyā mahallakataro“ ti. Evaṃ vutte makato ca hatthi ca tittirapaṇḍitaṃ āhaṃsu: „samma, tvaṃ amhehi mahallakataro, ito paṭṭhāya mayāṃ tava sakkāragarukāramānanavandanapūjanāni c' eva abhivādanapaccuṭṭhānaañjalikammasāmīcikammāni ca karissāma, ovāde ca te ṭhassāma, tvaṃ pana ito paṭṭhāya amhākaṃ ovādānusāsaniyaṃ² dadeyyāsi“. Tato paṭṭhāya tittiro tesāṃ ovādaṃ adāsī³, sīlesu paṭiṭṭhāpesi, sayam pi sīlāni samādiyi. Te tayo pi janā pañcasīlesu paṭiṭṭhāya aññamaññaṃ sagāravā sappatissā sabhāgavuttino hutvā jīvitapariyosāne devaloka-parāyanā⁴ ahesuṃ.

„Tesāṃ tinnaṃ samādānaṃ tittiriyaabrahmacariyaṃ nāma ahosi, te hi nāma bhikkhave tiracchānagatā aññamaññaṃ⁵ sagāravā sappatissā viharimsu, tumhe evaṃ svākkhāte dhammavinaye pabbajitvā kasmā aññamaññaṃ agāravā appatissā viharatha, anujānāmi bhikkhave ito paṭṭhāya tumhākaṃ yathābuddhaṃ abhivādanapaccuṭṭhānaṃ añjalikammaṃ⁶ sāmīcikammaṃ yathābuddhaṃ aggāsanaṃ aggodakaṃ agga-piṇḍaṃ ito paṭṭhāya ca navakatarena buddhataro senāsanena na paṭibāhitabbo, yo paṭibāheyya āpatti dukkaṭassā⁷“ ti.

“Evaṃ Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Ye vaddham apacāyanti narā dhammassa kovidā
diṭṭhe va dhamme pāsamsā samparāye ca sugatīti. 36.

Tattha ye vaddham apacāyantīti jātivaddho vayovaddho guṇavaddho ti tayo vaddhā, tesu jātisampanno jātivaddho nāma, vaye ṭhito vayovaddho

¹ Ck C^v evāha. ² C^v -niyaṃ. ³ Ck adāsī. ⁴ Ck devaloke. ⁵ C^v aññamañña.

⁶ C^v -kamma. ⁷ Ck dukkaṭakassā.

nāma, guṇasampanno guṇavaddho nāma, tesu guṇasampanno vayo-vaddho imasmiṃ tñāne vaddho ti adhippeto, apacāyanti ti jeṭṭhāpacāyikakammena pūjenti, dhammassa kovidā ti jeṭṭhāpacāyanadhammassa kovidā ti kusalā, diṭṭhe va dhamme ti imasmiṃ yeva attabhāve, pāsamsā ti pasamsārahā, sam-parāye ca sugatati samparetabbe imaṃ lokaṃ hitvā gantabbe paraloke pi tesam sugati yeva hoti; ayam pan' ettha piṇḍattho: bhikkhave khattiyā vā hontu brāhmaṇā vā vessā vā suddā vā gahatṭhā vā pabbajitā vā tiracchānagatā vā ye keci sattā jeṭṭhāpacitikamme chekā kusalā guṇasampannānaṃ vayo-vuddhānaṃ apacitiṃ karonti te imasmiṃ¹ ca attabhāve jeṭṭhāpacitikārakā ti pasamsānaṃ vaṇṇānaṃ thomaṇaṃ labhanti kāyassa ca bhedaṃ sagge nibbantanti.

Evam Satthā jeṭṭhāpacitikammassa guṇaṃ kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā hatthināgo Moggallāno abosi, makkāto Sāriputto, tittirapaṇḍito pana aham evā“² ti. Tittirajātakam.

8. Bakajātaka.

Nāccanta nikatippaṇṇo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto cīvaravaddhakam bhikkhum ārabha kathesi. Eko kira jetavanavāsiko bhikkhu yaṃ kiñci cīvare kattabbaṃ chedanaghaṭṭana-vicāraṇasibbanādikaṃ³ kamman tattha sukusalo: So tāya kusalatāya cīvaram vaddheti, tasmā cīvaravaddhako t' eva paññāyittha. Kim pan' esa karoti jinnapilotikāsu hatthakammaṃ dassetvā suphassitaṃ⁴ manāpaṃ cīvaram katvā rajanapariyosāne piṭṭhodakena rañjitvā samkhena ghaṃsitvā⁵ ujjalam manuṇṇam katvā nikkhipati⁶. Cīvarakammaṃ kātuṃ ajānantā bhikkhū ahate sātāke gahetvā tassa santikaṃ āgantvā „mayam cīvaram kātuṃ na jānāma, cīvaram no katvā dethā“⁷ ti vadanti. So „cīvaram āvuso kayiramānaṃ cirena niṭṭhāti, mayā katacīvaram eva atthi, ime sātāke ṭhapetvā gaṇhitvā gacchathā“⁸ ti niharitvā dasseti⁹. Te tassa vaṇṇasampattiṃ yeva disvā antaraṃ ajānantā thiraṇa ti saññāya ahatasātāke cīvaravaddhakassa datvā gaṇhitvā gacchanti. Tan tehi thokaṃ kiliṭṭhakāle uṇhodakena dho-riyamānaṃ attano pakatiṃ dassesi, tattha tattha jinnatṭhānaṃ paññāyati. Te vippaṭṭisārino honti. Evam āgatāgate pilotikāhi vañcento so bhikkhu sabbattha pākāto jāto. Yathā c' esa Jetavane tathā aññatarasmiṃ gāmake pi eko cīvaravaddhako lokaṃ vañceti.

¹ C^k imasmiṃ. ² C^k C^v -vicāraṇa-. ³ C^k C^s supassitaṃ. ⁴ C^v ghasitvā. ⁵ C^k nikkhapati, C^s nikkhipati. ⁶ C^k C^v dassesīti, C^s dassesīti corrected to dasseti.

Tassa sambhattā¹ bhikkhū „bhante Jetavane kira eko cīvaravaḍḍhako evaṃ lokam vañceti“ ārocayimsu. Ath' assa etad ahosi: „hand' ahan tam nagaravāsikam vañcemīti“ pilotikacīvaram atimanāpam katvā surattam rañjivā² tam pārupitvā Jetavanam agamāsi. Itaro tam disvā va lobham uppādetvā „bhante imam cīvaram tumhehi katan“ ti pucchi. „Āma āvuso“ ti. „Bhante, imam cīvaram mayham detha, tumhe aññam labhissathā“ 'ti. „Āvuso, mayam gāmaṇāsikā dullabha-paccayā, im' āham tuyham datvā attanā kiṃ pārupissāmīti“. „Bhante, mama santike ahatasāṭakā atthi, te gahetvā tumhākam cīvaram karoṭhā“ 'ti. „Āvuso, mayā ettha hatthakammaṃ dassitam, tayi pana evaṃ vadante kiṃ sakkā kātum, gaṇhāhi nan“ ti tassa pilotika-cīvaram datvā ahatasāṭake ādāya tam vañcetvā pakkāmi. Jetavana-vāsiko pi tam cīvaram pārupitvā katipāhaccayena uṇhodakena dhovanto jīṇṇapilotikam disvā lajjito. „Gāmaṇāsicīvaravaḍḍhakena kira Jetavana-vāsiko vañcito“ ti tassa vañcitabhāvo saṃghamajjhe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam tam katham kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te tam attham ārocesuṃ. Satthā „na bhikkhave jetavanavāsicīvaravaḍḍhako³ idān' eva aññe vañceti, pubbe pi vañceti yeva, na gāmaṇāsikenāpi idān' eva esa jetavanavāsicīvara-vaḍḍhako vañcito, pubbe pi vañcito yevā“ 'ti vatvā atītam āhari.

Atīte ekasmiṃ araṇṇāyatane Bodhisatto aññataram padumasaram nissāya ṭhite rukke rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā aññatarasmiṃ nātimahante sare nidāghasamaye udakam mandam ahosi, bahū c' ettha macchā honti. Ath' eko bako te macche disvā „eken' upāyena ime macche vañ-cetvā khādisāmīti“ gantvā udakapariyante cintento nisīdi. Atha tam macchā disvā „kiṃ ayya cintento nisinno sīti“ pucchimsu. „Tumhākam cintento nisinno 'mhīti“. „Amhākam kiṃ cintesi ayyā“ 'ti. „Imasmiṃ sare udakam parittam gocaro ca mando nidāgho ca mahanto, 'idān' ime macchā kiṃ nāma karissantīti' tumhākam cintento nisinno 'mhīti“. „Atha kiṃ karoma ayyā“ 'ti. „Tumhe sace mayham vacanam ka-

¹ C^v sampattā. ² C^s C^v rajitvā. ³ C^k C^s -vāsī-.

reyyātha ahañ vo ekekañ mukhatuṇḍakena gahetvā etañ pañcavannapadumasañchannañ¹ mahāsarañ netvā vissajjeyyan² ti. „Ayya, paṭhamakappikato paṭṭhāya macchānañ cintanaka-bako nāma n' atthi, tvañ amhesu ekekañ khāditukāmo sīti³. „Nāhañ tumhe mayhañ saddahante khādisāmi, sace pana sarassa atthibhāvañ mayhañ na saddahatha ekañ macchañ mayā saddhiñ sarañ passitum pesethā⁴ ti. Macchā tassa saddahitvā „ayañ jale pi thale pi samattho⁵ ti ekañ kāṇa-mahāmacchañ adamsu. „Imañ gahetvā gacchathā⁶ ti. So tañ gahetvā netvā sare vissajjetvā sabbam sarañ dassetvā puna ānetvā tesam macchānañ santike vissajjesi. So tesam macchānañ sarassa sampattiñ vaṇnesi. Te tassa kathañ sutvā gantukāmā hutvā „sādhu ayya amhe gaṇhitvā gacchāhīti⁷ āhamsu. Bako paṭhaman tañ kāṇamahāmaccham eva gahetvā saratīrañ netvā sarañ dassetvā saratīre jāte varaṇarukkhe niliyitvā tañ viṭapantare pakkhipitvā tuṇḍena vijjhanto jīvitakkhayañ pāpetvā mañsañ khāditvā kaṇṭake⁸ rukkhamañ pāpetvā⁹ puna gantvā „vissatṭho me so maccho, añño āgacchatū¹⁰ ti eten¹¹ upāyena ekekañ gahetvā sabbamacchake khāditvā puna āgato ekamaccham pi nāddasa. Eko pan' ettha kakkāṭako avasiṭṭho. Bako tañ pi khāditukāmo hutvā „bho kakkāṭaka, mayā sabbe te macchā netvā padumasañchanne¹² mahāsare vissajjitā, ehi tvañ pi nessāmīti¹³. „Mañ gahetvā gacchanto kathañ gaṇhissasīti¹⁴. „Dasitvā gaṇhissāmīti¹⁵. „Tvañ evañ gahetvā gacchanto mañ pātesasi, nāhan tayā saddhiñ gaṇissāmīti¹⁶. „Mā bhāyi, ahan tañ sugahitañ¹⁷ gahetvā gaṇissāmīti¹⁸. Kakkāṭako cintesi: „imassa macche netvā sare vissajjanañ nāma n' atthi, sace pana mañ sare vissajjessati iccetañ kusalañ, noce vissajjessati gīvañ assa chinditvā jīvañ harissāmīti¹⁹. Atha nañ evaṃ āha: „samma baka, na kho tvañ sugahitañ²⁰ gahetum sakkhissasi, amhākañ pana gahaṇaṃ

¹ C^s -sañchannañ. ² C^k kaṇṭhake. ³ C^v pāpetvā. ⁴ C^s -sañchanne. ⁵ so all three MSS.

sugahaṇaṃ, sac' āhaṃ alena¹ tava gīvaṃ gahetuṃ labhissāmi² tava gīvaṃ sugahitaṃ³ katvā tayā saddhiṃ gamissāmi⁴. So taṃ „vañcetukāmo esa maṃ“ ti ajānanto „sādhū“ ti sam-
 paṭicchi. Kakkāṭako attano alehi⁴ kammārasaṇḍāsena viya tassa gīvaṃ sugahitaṃ katvā „idāni gacchā“ ti āha. So taṃ netvā saraṃ dassetvā varaṇarukkhābhimukho pāyāsi. Kak-
 kāṭako āha: „mātula, ayaṃ saro etto, tvaṃ pana ito nesīti“. Bako „piyamātulako atibhaginiputto si me tvaṃ“ ti vatvā „tvaṃ 'esa maṃ ukkhipitvā vicaranto mayhaṃ dāso' ti saññaṃ karosi, maññe, pass' etaṃ varaṇarukkhamūle kaṇṭakarāsīm, yathā me te sabbamacchā khādītā taṃ pi tath' eva khādis-
 sāmīti“ āha. Kakkāṭako „ete macchā attano bālatāya tayā khādītā, ahaṃ pana te maṃ khādituṃ na dassāmi, taṃ ñeva⁵ pana vināsaṃ pāpessāmi, tvaṃ hi⁶ bālatāya mayā vañcita-
 bhāvaṃ na jānāsi, marantā ubho pi marissāma, esa te sīsaṃ chinditvā bhūmiyaṃ khipissāmīti“ vatvā saṇḍāsena viya alehi⁷ tassa gīvaṃ nippīlesi. So vattakatena mukhena akkhihi assunā paggharantena maraṇabhayaatajjito „sāmi, ahaṃ taṃ na khā-
 dissāmi, jīvitaṃ me dehīti“ āha. „Yadi evaṃ otaritvā sara-
 mīm maṃ vissajjehīti“. So nivattitvā saraṃ eva otaritvā kakkāṭakaṃ sarapariyante paṃkapiṭṭhe ṭhapesi. Kakkāṭako kattarikāya kumudanaḷaṃ kappento viya tassa gīvaṃ kappetvā udakaṃ pāvisi. Taṃ acchariyaṃ disvā varaṇarukkhe adhi-
 vatthā devatā sādhuḥkāraṃ dadamānā vanaṃ unnādayamānā maḍhurassarena imaṃ gātham āha:

Nācanta nikatippaṇṇo nikatyā sukhā edhati,
 ārādhe nikatippaṇṇo bako kakkāṭakā-m-ivā ti. 37.

Tattha nācantanikatippaṇṇo nikatyā sukhā edhatīti, nikati vuccati vañcanā, nikatipaṇṇo vañcanapaṇṇo puggalo⁸, tāya nikatyā nikatiyā

¹ C^v alena, C^s analena. ² C^k C^s labhissāmīti. ³ so all three MSS. ⁴ C^s alehi. ⁵ C^s tañce, C^k taññeva. ⁶ C^k C^s tvaññahi, C^v tvañhi. ⁷ all three MSS. alehi. ⁸ C^k puggala, C^s puggalā.

vañcanāya na accantaṃ sukhān edhati niccākāle sukhasmim̐ ñeva paṭiṭṭhātum̐ na sakkoti, ekaṃsena pana vināsaṃ¹ pāpuṇāti yevā ti attho, ārādheti² paṭilabhati, nikatipaṇṇō³ ti kerāṭikabhāvaṃ sikkhitapaṇṇō pāpapuggalo attanā katassa pūpassa phalaṃ paṭilabhati vindatīti attho, katham̐? bako kakka-ṭakāmiya yathā bako kakkataṭakā gīvacchedanaṃ pāpuṇi evaṃ pāpapuggalo attanā katapāpato diṭṭhadhamme vā samparāyaṃ vā bhayaṃ ārādheti paṭilabhatīti, imam̐ atthaṃ pakāsento Mahāsatto vanaṃ unnādentō dhammaṃ desesi.

Satthā „na bhikkhave idān' eva gāmaṃvāsīcīvaravaḍḍhaken' esa vañcito, atīte pi vañcito yevā“ 'ti imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā so jetavanavāsīcīvara-vaḍḍhako ahosi, kakkataṭako gāmaṃvāsīcīvaraḍḍhako, rukkhadevatā pana aham̐ evā“ 'ti. Bakajātaṃ.

9. Nandajātaṃ.

Maññe sovaṇṇayo rāsīti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Sāriputtatherassa saddhivihārikaṃ ārabha kathesi. So kira bhikkhu suvaco ahosi vacanakkhamo, therassa mahanten' ussāhena upakāraṃ karoti. Ath' ekaṃ samayaṃ thero Satthāraṃ āpucchitvā cārikaṃ pakkanto Dakkhiṇāgiriṇapadaṃ⁴ agamāsi. So bhikkhu tattha gataṃ mānatthaddho hutvā therassa vacanaṃ na karoti, „āvuso idan nāma karohīti“ vutte pana therassa paṭipakkho hoti. Thero tassa āsayaṃ na jānāti. So tattha cārikaṃ caritvā puna Jetavanaṃ āgato. So bhikkhu therassa Jetavanavihāraṃ āgataṃ paṭṭhāya puna tādiso va jāto. Thero Tathāgatassa ārocesi: „bhante, mayhaṃ eko saddhivihāriko ekasmim̐ ṭhāne satena kīṭadāso viya hoti, ekasmim̐ ṭhāne mānatthaddho hutvā 'idaṃ nāma karohīti' vutte paṭipakkho hotīti“. Satthā „nāyaṃ Sāriputta bhikkhu idān' eva evaṃsilo, pubbe p' esa ekaṃ⁵ ṭhānaṃ gato satena kīṭadāso viya hoti ekaṃ ṭhānaṃ gato paṭipakkho paṭisattu hotīti“ vatvā therena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto ekasmim̐ kuṭumbiyakule⁶ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tass' eko sahāyako kuṭumbiko⁷ sayāṃ mahallako, bhariyā

¹ C² vināsaṃ. ² so all three MSS. ³ C² nikatipaṇṇō. ⁴ C² dakkhina-
⁵ C² ekaṃ. ⁶ C² C² kuṭumbiya-. ⁷ C² kuṭumbiko.

pan' assa taruṇī. Sā taṃ nissāya puttāṃ paṭilabhi¹. So cintesi: „ayaṃ itthikā taruṇattā maṃ accayena kañcid eva purisaṃ gahetvā imaṃ dhanāṃ vināseyya, puttassa me na dadeyya, yaṃ nūnāhaṃ imaṃ dhanāṃ paṭhavigataṃ kareyyaṃ“ ti ghare Nandaṃ nāma dāsaṃ gahetvā araṇṇiṃ gantvā ekasmiṃ ṭhāne taṃ dhanāṃ nidahitvā tassa ācikkhitvā „tāta Nanda, imaṃ dhanāṃ mama accayena mayhaṃ puttassa ācikkheyyāsi, mā vanaṃ pariccajittā“ 'ti ovaditvā kālam akāsi. Putto pi 'ssa anukkamena vayappatto jāto. Atha naṃ mātā āha: „tāta tava pitā Nandaṃ dāsaṃ gahetvā dhanāṃ nidhesi, taṃ āharāpetvā kuṭumbaṃ saṇṭhāpehīti“². So ekadivasāṃ Nandaṃ āha: „mātula atthi kiñci mayhaṃ pitarā dhanāṃ nidahitaṃ“ ti. „Āma sāmīti“³. „Kuiṃ taṃ nidahitaṃ“ ti. „Araṇṇe sāmīti“⁴. „Tena hi gacchāmā“ 'ti kuddālapitakaṃ ādāya nidhiṭṭhānaṃ gantvā „kahaṃ mātula dhanāṃ“ ti āha. Nando āruya dhanamatthake ṭhatvā dhanāṃ nissāya mānaṃ uppādetvā „are dāsi puttaceṭṭaka, kuto te imasmiṃ ṭhāne dhanāṃ“ ti kumāraṃ akkosati. Kumāro tassa pharusavacanaṃ sutvā asuṇanto viya „tena hi gacchāmā“ 'ti taṃ³ gahetvā paṭinivattitvā puna dve tayo divase atikkamitvā agamāsi. Nando tath' eva akkosati. Kumāro tena saddhiṃ pharusavacanaṃ avatvā va nivattitvā „ayaṃ dāso 'ito paṭṭhāya dhanāṃ ācikkhissāmīti' gacchati, gantvā pana akkosati, tattha kāraṇaṃ na jānāmi, atthi kho pana me pitu sahāyo kuṭumbiko, taṃ paṭipucchitvā jānissāmīti“ Bodhisattassa santikaṃ gantvā sabbāṃ taṃ pavattiṃ ārocetvā „kin nu kho tāta kāraṇaṃ“ ti pucchi. Bodhisatto „yasmiṃ te tāta ṭhāne ṭhito Nando akkosati tatth' eva te pitu santakaṃ dhanāṃ, tasmā yadā te Nando akkosati tadā naṃ⁴ 'ehi re dāsa, kiṃ akkosasīti' kaḍḍhitvā kuddālaṃ gahetva taṃ ṭhānaṃ bhinditvā kulasantakaṃ dhanāṃ niharitvā dāsaṃ ukkhipāpetvā dhanāṃ āharā“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ O^k labhi. ² C^s saṇṭhāpehīti. ³ O^k naṃ. ⁴ C^s taṃ.

Maññe sovaṇṇayo rāsi sovaṇṇamālā ca Nandako
yattha dāso āmajāto t̥hito thullāni gajjātīti. 38.

Tattha maññe ti evaṃ ahaṃ jānāmi, sovaṇṇayo ti sundaro vaṇṇo etesaṃ
ti suvaṇṇāni, kāni tūni rajatamaṇḍikaṇḍanapavāḍiratanāni imasmiṃ hi t̥hāne
sabbān' etāni suvaṇṇāni adhippetāni, tesāṃ rāsi sovaṇṇayo rāsi, sovaṇṇa-
mālā cā 'ti tuyhaṃ pitu santakā suvaṇṇamālāpi ca etth' evā 'ti maññāmi,
Nandako yattha dāso ti yasmiṃ t̥hāne t̥hito Nandako dāso, āmajāto ti
āma ahaṃ vo dāsīti evaṃ dāsavyaṃ upagatāya āmadāsīsamkhātāya¹ dāsīya
putto, t̥hito thullāni gajjātīti so yasmiṃ t̥hāne t̥hito thullāni pharusava-
canāni vadati tatth' eva te kuladhanaṃ, evaṃ ahaṃ taṃ maññāmi² Bodhisatto
kumārassa dhanagahaṇūpāyaṃ³ ācikkhi.

Kumāro Bodhisattaṃ vanditvā gharāṃ gantvā Nandaṃ ādāya
nidhiṭṭhānaṃ gantvā yathānusit̥thaṃ paṭipajjitvā taṃ dhanāṃ
āharitvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā⁴ Bodhisattassa ovāde t̥hito dā-
nādīni puññāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „pubbe p'esa evaṃsīlo yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammade-
sanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā
Nando Sāriputtassa saddhivihāriko ahosi, paṇḍitakuṭumbiyo pana ahaṃ
evā“ 'ti. Nandajātakaṃ.

10. Khadiraṅgarajātaka.

Kāmaṃ patāmi nirayaṃ ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto Anāthapiṇḍikaṃ ārabba kathesi. Anāthapiṇḍiko hi vi-
hāraṃ eva ārabba catupannāsakotidhanaṃ Buddhasāsane vikiritvā
ṭhapetvā t̥pi ratanāni aññattha ratanasaññaṃ eva anuppādetvā Sat-
thari Jetavane viharante devasikaṃ t̥pi mahāupaṭṭhānāni gacchati, pāto
va ekavāraṃ gacchati, tatapātarāso ekavāraṃ, sāyaṇhe ekavāraṃ,
aññāni pi antarūpaṭṭhānāni¹ hontī yeva, gacchanto ca „kin nu kho
ādāya āgato“ ti „sāmaṇerā vā daharā vā hattham pi me olokeyyūn“
ti² tucchahattho nāma na gatapubbo, pāto va gacchanto yāguṃ gā-

¹ C^s dāsi-, C^v omits dāsīsamkhātāya. ² C^k -gahaṇūpāyaṃ, C^s -gahanūpāyaṃ,
C^v -gahaṇūpāyaṃ. ³ C^s samṭhapetvā. ⁴ C^k antagarūpaṭṭhāni, C^v antarūpaṭṭhāni,
⁵ C^v adds ca.

hāpetvā gacchati, katapātarāso sappinavanītamadhupphāṇitādīni pi, sāyaṇhasamaye¹ gandhamālāvattahattho ti, evaṃ divase divase paricajantassa pan' assa pariccāge pamāṇaṃ n' atthi, bahū vohārūpajīvino pi 'ssa hatthato panne āropetvā atthārasakotisaṃkhaṃ dhanam imaṃ gaṇhimsu. Te mahāseṭṭhi na āharāpeti. Aññā pan' assa kulasantakā atthārasakotiyo naditīre nidahitvā tṭhapitā vātodakena nadikūle bhinne mahāsamuddaṃ pavittā, tā yathā pihitalaṇchitā va loha-cāṭiyo aṇṇavakucchiyaṃ pavattantā vicaranti. Gehe pan' assa pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ niccabbattaṃ nibaddham eva hoti, seṭṭhino hi gehaṃ bhikkhusaṃghassa catumahāpathe khaṇitapokkharāṇisadisam², sabbabhikkhūnaṃ mātāpitiṭṭhāne tṭhitaṃ, ten' assa gharaṃ Sammā-sambuddho pi gacchati, asīmahātherāpi gacchanti yeva, sesabhikkhūnaṃ pana āgacchantānaṃ ca gacchantānaṃ³ ca pamāṇaṃ n' atthi, Taṃ pana gharaṃ sattabhūmakaṃ sattadvārakoṭṭhakapatimaṇḍitaṃ⁴. Tassa catutthe dvārakoṭṭhake⁵ ekā micchāditiṭṭhikā devatā vasati. Sammāsaṃbuddhe gehaṃ pavisante attano vīmāne tṭhātuṃ na sakkoti, dārake gahetvā otarivā bhūmiyaṃ tiṭṭhati, asīmahātheresu pi avasesatheresu pi pavisantesu ca nikkhamantesu ca tath' eva karoti. Sā cintesi: „samaṇe ca Gotame sāvakesu c' assa imaṃ gehaṃ pavisantesu mayhaṃ sukhaṃ nāma n' atthi, niccakālaṃ otarivā otarivā bhūmiyaṃ tṭhātuṃ na sakkhissāmi, yathā ime etaṃ gharaṃ na pavisanti tathā mayā kātum vaṭṭatīti“. Ath' ekadivasaṃ sayanūpagatass' eva mahākammantikassa santikaṃ gantvā obhāsaṃ pharitvā atthāsi, „ko etthā“ 'ti ca vutte „ahaṃ catutthadvārakoṭṭhake nibbattadevatā“⁶ ti āha. „Kasmā āgatāsīti“. „Tumhe seṭṭhissa kiriyāṃ na passatha, attano pacchimakālaṃ anolo-ketvā dhanam nīharitvā samaṇaṃ Gotamaṃ yeva pūreti, n' eva vaṇijjaṃ payojeti na kammante paṭṭhapeti, tumhe seṭṭhiṃ tathā ovadatha yathā attano kammaṃ karoti, yathā ca samaṇo Gotamo sasāvako imaṃ gharaṃ na pavisati tathā karothā“ 'ti. Atha naṃ so āha: „bāladevate seṭṭhi dhanam vissajjento niyyānike Buddhasāsane vissajjeti, so sace maṃ cūlāya gahetvā vikkiṇissati n' evāhaṃ kiñci kathessāmi, gaccha tvan“ ti. Sā pan' ekadivasaṃ seṭṭhino jeṭṭhaputtaṃ upasaṃkamitvā tath' eva ovadi⁷. So pi naṃ purimaṇayen' eva tajjesi. Seṭṭhiṇā pana saddhiṃ kathetum yeva na sakkoti. Seṭṭhino pi niraṇṭaraṃ dānaṃ

¹ C^k sāyaṇha-, C^s sāyaṇha-. ² C^k khaṇitapokkharāṇi-, C^v khatapokkharāṇi-, C^s khaṇitapokkharāṇi-. ³ C^v gacchantiānaṃ. ⁴ C^k C^s -koddhaka-, C^v -koṭṭaka-.

⁵ C^k C^s -koddhake, C^v -koṭṭake. ⁶ C^k C^s nibbattidevatā. ⁷ C^k adds va.

dentassa vohāre akaronṭassa āye mandībhuṭe¹ dhanam parikkhayaṃ agamāsi. Ath' assa anukkamena dāḍḍiyappattassa paribhogasāṭaka-sayanabhojanāni pi purāṇasadisāni na bhaviṃsu, evaṃbhūto pi bhikkhusaṃghassa² dānam deti, paṇitam pana katvā dātum na sakkoti. Atha nam ekadivasam vanditvā nisinnam Satthā „diyyati pana te gahapati kule dānam“ ti pucchi. So „diyyati bhante, tañ ca kho kaṇḍajakam³ bilaṅgadutiyaṃ⁴“ ti āha. Atha nam Satthā „gahapati lūkham dānam demiti“ mā cittaṃ saṃkocayittha, cittaṃ hi paṇite Buddhapaccakabuddhabuddhasāvakaṇaṃ dinnam dānam lūkham⁵ nāma na hoti, kasmā: vipākamahantattā“ ti āha. Cittaṃ⁶ hi paṇitam kātum sakkontassa dānam lūkham⁵ nāma n' atthīti c'etaṃ evaṃ vedittabbaṃ:

N' atthi citte pasannamhi appikā nāma dakkhiṇā
Tathāgate vā Sambuddhe atha vā tassa sāvake.
Na kir' atthi anomadassisu
pāricariyā Buddhesu appikā,
sukkhāya alonikāya⁷ ca
passa phalaṃ kummāsapinḍiyā ti.

Aparam pi nam āha: „gahapati, tvaṃ tava lūkham⁸ dānam dadamāno aṭṭhannaṃ ariyapuggalānaṃ desi, aham Velāmakāle sakala-Jambudīpaṃ unnaṃgalaṃ katvā satta ratanāni dadamāno pañca mahānādiyo ekoghapuṇṇam katvā viya ca mahādānam pavattayamāno tisaraṇagataṃ vā pañcasīlarakkhānakam vā kiñci nālatthaṃ, dakkhiṇeyya-puggalā nāma evaṃ dullabhā, tasmā lūkham⁹ me dānam ti mā cittaṃ saṃkocayitthā“ ti, evaṃ ca pana vatvā Velāmakasuttaṃ kathesi. Atha kho sā devatā issarakāle seṭṭhinā saddhim kathetum pi asakkonti⁹ „idān' āyam duggatattā mama vacanam gaṇhissatīti“ maññamānā aḍḍharattasamaye sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsam pharitvā ākāse atthāsi. Seṭṭhi disvā „ko eso“ ti āha. „Aham mahāsetthi catutthadvāra-koṭṭhake adhiṇatthā¹⁰ devatā“ ti. „Kimattham āgatāsīti“. „Tuyham ovādam kathetukānā hutvā“ ti. „Tena hi kathehīti“. „Mahāsetthi, tvaṃ pacchimakālāṃ na cintesi, puttadhītarō na olokesi, samaṇassa te Gotamassa sāsane bahum¹¹ dhanam vippakiṇṇam, so tvaṃ ativelaṃ

¹ C^o mandī-. ² C^v -saṅghassa. ³ C^k kaṇḍajam, C^s kaṇḍajakam. ⁴ C^v bilaṅgadutiyaṃ? ⁵ C^s lūkham, C^v lūkhan. ⁶ all three MSS. cittaṃ, all three MSS. aloni-. ⁷ C^s lūkhām. ⁸ all three MSS. asakkonti. ¹⁰ C^k adhiṇatthā, C^s adhiṇatvā. ¹¹ C^v bahu.

dhanavissajjanena vā navakammantānaṃ akaraṇena vā¹ samaṇaṃ Gotamaṃ nissāya duggato jāto, evambhūto pi samaṇaṃ Gotamaṃ na muñcasi, ajjāpi te samaṇā gharāṃ pavisanti yeva, yaṃ tāva tehi nītaṃ taṃ na sakkā paccāharāpetuṃ, gabhitakam eva hotu, ito paṭṭhāya pana sayā ca samaṇassa Gotamassa santikaṃ mā gamittha sāvakaṇāṃ c' assa imaṃ gharāṃ pavisituṃ mā adāsi. samaṇaṃ Gotamaṃ nirattitvāpi anolokento attano vohāre ca vaṇijjaṃ ca katvā kuṭumbaṃ saṇṭhāpehiti². Atha naṃ so evam āha: „ayaṃ tayā mayhaṃ dātabba-ovādo“ ti. „Āma ayaṃ“ ti. „Tādisānaṃ devatānaṃ satena pi sahasseṇa pi satahasseṇa pi akampaṇīyo ahaṃ Dasabalena kato, mama hi saddhā Sineru viya acalā suppatiṭṭhitā. mayā niyyānike ratanasāsane³ dhanam viṣajjitaṃ. ayuttan te kathitaṃ, Buddhasāsane pahāro dinno evarūpāya anācārāya⁴ dussilāya kālakaṇṇīyā⁵, saddhim tayā mama ekagehe vasanakkiccaṃ n' atthi, siṅhaṃ mama gehā nikkhamitvā aññattha gacchā“ ti. Sā sotāpannassa ariyasāvakaṃ vacanaṃ sutvā ṭhātum asakkonti⁶ attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā dārake hatthena gahetvā nikkhami⁷, nikkhamitvā ca pana „aññattha vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā seṭṭhim khamāpetvā tatth' eva vasissāmi“ nagarapariggāhaka devaputtassa santikaṃ gantvā taṃ vanditvā aṭṭhāsi. „ken' atthena āgatāsiti“ ca vuttā „ahaṃ sāmi anupadhāretvā Anāthapiṇḍikena saddhim kathesiṃ, so maṃ kujjhivā vasanaṭṭhānā nikkadḍhi, maṃ seṭṭhissa santikaṃ netvā khamāpetvā vasanaṭṭhānaṃ me dethā“ ti. „Kim pana tayā seṭṭhi vutto“ ti. „Ito paṭṭhāya Buddhupaṭṭhānaṃ saṃghupaṭṭhānaṃ mā kari, samaṇassa Gotamassa ghare pavesanaṃ mā adāsiti“ evaṃ me⁸ vutto sāmīti. „Ayuttaṃ tayā vuttaṃ, sāsane pahāro dinno, ahaṃ⁹ taṃ adāya seṭṭhino santikaṃ gantum na ussahāmi“. Sā tassa santikā saṃghaṃ alabhitvā catunnaṃ Mahārājānaṃ santikaṃ agamāsi⁹. Tehi pi tath' eva paṭikkhittā Sakkam devarājaṃ upasaṃkhamitvā taṃ parattimā ācikkhivā „ahaṃ deva vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā dārake hatthena gahetvā attānā vicarāmi, tumhākaṃ siriya mayhaṃ vasanaṭṭhānaṃ dāpethā“ ti sutṭhetaraṃ yāci. So pi naṃ āha: „tayā ayuttaṃ kataṃ, Jinasāsane pahāro dinno, ahaṃ pi taṃ nissāya seṭṭhinā saddhim kathetuṃ na sakkomi, ekaṃ pana te seṭṭhissa

¹ all three MSS. omit vā. ² C^k adds masāsane, C^v adds mama sāsane.

³ C^v anācārāya. ⁴ C^v kālā-, C^k kālakaṇṇīyāya. ⁵ all three MSS. asakkonti.

⁶ C^v C^v omit nikkhami. ⁷ C^k omits me. ⁸ C^v ahaṃ. ⁹ C^k C^v agamā.

khamanūpāyaṃ kathessāmiti“. „Sādhū deva kathehīti“. „Mahāseṭṭhiṃ
 hatthato manussehi paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭṭisaṃkhaṃ dhanāṃ
 gahitaṃ atthi, tvaṃ tassa āyuttakavesaṃ gahetvā kañci ajānāpetvā
 tāni paṇṇāni ādāya katipayehi yakkhataruṇehi parivāritā ekena hatthena
 paṇṇaṃ ekena lekhaṇiṃ¹ gahetvā tesāṃ gehaṃ gantvā gehamaṃjhe
 ṭhitā attano yakkhānūbhāvena te uttāsetvā 'idaṃ tumhākaṃ inapaṇ-
 ṇaṃ'², amhākaṃ seṭṭhi attano issarakāle tumhe na kiñci āha, idāni
 duggato jāto, tumhehi gahitakahāpaṇāni dethā' 'ti attano yakkhānu-
 bhāvaṃ dassetvā sabbāpi tā aṭṭhārasa hiraṇṇakoṭṭiyo sādhetvā seṭṭhiṃ
 tucchakoṭṭhake pūretvā aññaṃ Aciravatīnadītīre nihitadhanaṃ nadikūle
 bhinne samuddaṃ pavittāṃ atthi tam pi attano ānubhāvena āharitvā
 koṭṭhe pūretvā aññaṃ pi asukaṭṭhāne nāma assāmikaṃ aṭṭhārasakoṭṭi-
 mattaṃ eva dhanāṃ atthi tam pi āharitvā tucchakoṭṭhe pūrehi, imāhi
 catuppaṇṇāsakoṭṭhi imāṃ tucchakoṭṭhake pūraṇena daṇḍakammaṃ katvā
 mahāseṭṭhiṃ³ khamāpehīti“. Sā „sādhū deva“ 'ti tassa vacanaṃ
 sampañcchitvā vuttanāyena' eva sabbāṃ dhanāṃ āharitvā aḍḍharattasa-
 maye seṭṭhiṃ sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsaṃ pharitvā ākāse aṭṭhāsi.
 „ko eso“ 'ti vutte „ahaṃ te mahāseṭṭhi catuttahāvāraḥkoṭṭhake⁴ adhi-
 vatthā andhabāladevatā, mayā mahāmohanūḥhāya Buddhagūṇe ajānitvā
 purimesu divasesu tumhehi saddhiṃ kiñci kathitaṃ, taṃ me dosaṃ kha-
 matha, Sakkassa hi me devarājassa vacanena tumhākaṃ ināṃ sādhetvā
 aṭṭhārasa koṭṭiyo samuddaṃ gatā aṭṭhārasa koṭṭiyo tasmim tasmim ṭhāne as-
 sāmikadhanassa aṭṭhārasa koṭṭiyo ti catuppaṇṇāsakoṭṭiyo āharitvā tuccha-
 koṭṭhaṃ pūraṇena daṇḍakammaṃ kataṃ, Jetavanavihāraṃ ārabha
 parikkhayaṃ gatadhanaṃ sabbāṃ sampiṇḍitaṃ, vasanaṭṭhānaṃ alabha-
 mānā kilamāmi, mayā aññāpatāya kataṃ manasi akatvā khamatha
 mahāseṭṭhiṃ⁵ āha. Anāthapiṇḍiko tassā vacanaṃ sutvā cintesi: „ayaṃ
 ca devatā, 'daṇḍakammaṃ'⁶ ca⁶ me katan' 'ti vadati, attano ca dosaṃ
 paṭijānāti, Satthā imaṃ cintetvā attano guṇe jānāpessati, Sammāsa-
 buddhassa naṃ dassessāmiti“. Atha naṃ āha: „amma devate, sace
 si maṃ khamāpetukāma Satthu santike maṃ khamāpehīti“. „Sādhū
 evaṃ karissāmi, Satthu paṇa maṃ santikaṃ gahetvā gacchāhīti“. So
 „sādhū“ 'ti vatvā vibhātāya rattiyaṃ pāto va taṃ gahetvā Satthu san-
 tikaṃ gantvā tāya katakammaṃ sabbāṃ Tathāgatassa ārocesi. Satthā
 tassa vacanaṃ sutvā „idha gaḥapati pāpappuggalo pi yāva pāpaṃ na

¹ C^v lekhaṇiṃ. ² C^v inā-, C^s inapaṇṇaṃ. ³ C^k -seṭṭhināṃ. ⁴ C^k catutthe.

⁵ C^s C^v -kammaṃ. ⁶ C^s omits ca.

paccati tāva bhadrāni passati, yadā pan' assa pāpaṃ paccati tadā pāpaṃ eva passati, bhadrappuggalo pi yāva bhadrāṃ na paccati tāva pāpāni passati, yadā pan' assa bhadrāṃ paccati tadā bhadrāṃ eva passatīti" vatvā imā Dhammapade dve gāthā abhāsi:

Pāpo pi passatī bhadrāṃ yāva pāpaṃ na paccati, (Dhp. vv. yadā ca paccatī pāpaṃ atha pāpo pāpāni passati. 119-120.)
Bhadro pi passatī pāpaṃ yāva bhadrāṃ na paccati,
yadā ca paccatī bhadrāṃ atha bhadro bhadrāni passatīti.

Imāya¹ ca pana gāthānaṃ pariyosāne sā devatā sotāpattiphale patitthāsi. Sā cakkamkitesu Satthu pādesu nipatitvā „mayā bhante rāgarattāya dosaduttāya mohamūlāya avijjandhāya tumbhakaṃ guṇe ajānantiyā pāpakāṃ vacanaṃ vuttaṃ, taṃ me khamathā“² ti Satthāraṃ khamāpetvā mahāseṭṭhiṃ khamāpesi. Tasmiṃ samaye Anāthapiṇḍiko Satthu purato attano guṇaṃ kathesi: „bhante ayaṃ devatā 'Buddhupatthānādīni mā karohīti' vāriyamānāpi³ maṃ vāretuṃ nāsakkhi, 'dānaṃ na dātabban' ti imāya vāriyamāno p' ahaṃ adāsim eva, nanu esa bhante mayhaṃ guṇo“ ti. Satthā „tvaṃ kho si gahapati sotāpanno ariyasāvako acalasaddho visuddhadassano, tuyhaṃ imāya appesakkha-devatāya vārentiyā avāritabhāvo nācchariyo, yaṃ pana pubbe paṇḍitā anuppanne Buddhe aparipakke⁴ nāpe tthitā kāmāvacarissarena Mārena ākāse tthatvā 'sace dānaṃ dassasi imasmiṃ niraye paccissasīti' asīti-hatthagambhīraṃ aṅgarakāsuṃ dassetvā 'mā dānaṃ adāsīti' varitā padumakaṇṇikamajjhe tthatvā dānaṃ adāmsu idaṃ acchariyaṃ“ ti vatvā Anāthapiṇḍikena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto Bārāṇasiseṭṭhissa kule nibbattitvā nānappa-
•kārehi sukhūpaharaṇehi⁴ devakumāro viya saṃvaddhiyamāno⁵
anukkamena viññūtaṃ⁶ patvā soḷasavassakāle yeva sabbasippesu
niphattiṃ patto. So pitu accayena seṭṭhiṭṭhāne tthatvā catusu
nagaradvāresu catasso dānasālā majjhe nagarassa ekaṃ attano
nivesanadvāre ekaṃ ti cha dānasālā kāretvā mahādānaṃ deti

¹ so all three MSS. instead of imāsaṃ? ² so all three MSS. instead of vāriyamānāpi? ³ C* aparipakkhe, C^s aparipakkhe corr. to aparipakke.

⁴ C^s sukhupaharaṇehi, C^v sukhupakarāṇehi. ⁵ C^v saṃvaddhiyamāno, C^s sadhiyamāno. ⁶ C^s viññūtaṃ.

sīlaṃ rakkhati uposathakammaṃ karoti. Ath' ekadivasaṃ pātarāsavēlaya Bodhisattassa nānaggarase manuññabhojane upanīyamāne eko paccekabuddho sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhāya bhikkhācāravelaṃ sallakkhetvā „ajja mayā Bārāṇasiseṭṭhiṃ gehadvāraṃ gantūṃ vaṭṭatīti“ nāgalatādantakattṭhaṃ khādītvā Anotattadahe mukhaṃ dhovītvā Manosīlātale tṭhito nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhītvā cīvaraṃ pārupītvā iddhi-mayamattikāpattaṃ ādāya ākāsenāgantvā Bodhisattassa bhatte upanītamatte gehadvāre aṭṭhāsi. Bodhisatto taṃ disvā va āsanā vuṭṭhāya nipaccākāraṃ dassētvā parikkammakāraṃ olokesi, „kiṃ karomi sāmīti“ ca vutte „ayyassa pattaṃ āharathā“¹ ti āha. Taṃ khaṇaṃ yeva Māro pāpimā vikampamāno utṭhāya „ayaṃ paccekabuddho ito sattame divase āhāraṃ labhi, ajja alabhanto vīnassissati, imaṃ ca vīnāsessāmi seṭṭhino ca dānantarāyaṃ karissāmi“ taṃ khaṇaṃ ūeva² āgantvā antara-vatthumhi asītibhatthamattaṃ aṅgārakāsūṃ³ nimmini, sā khadiraṅgārapuṇṇā⁴ sampajjalitā sajotibhūtā Avīcimahānirayo viya khāyittha, taṃ pana māpetvā sayāṃ ākāse aṭṭhāsi. Pattaharaṇatṭhāya gacchamāno puriso taṃ disvā mahābhayaṇapatto nivatti. Bodhisatto „kiṃ tāta nivatto sīti“ pucchi. Ayaṃ „sāmi antaravattumhi mahatī“⁵ aṅgārakāsū⁶ sampajjalitā sajotibhūtā“ ti. Ath' añño ath' añño ti evaṃ āgatāgatā sabbe pi bhayaṇpattā vegena palāyimsu. Bodhisatto cintesi: „ajja mayhaṃ dānantarāyaṃ kātukāmo Vasavatti Māro uyyutto bhavissati, na kho pana jānāmi Mārasatena Mārasahassenāpi mayhaṃ akampiya-bhāvaṃ, ajja dāni mayhaṃ vā Mārassa vā balamahantataṃ ānubhāvamahantataṃ jānissāmi“ taṃ yathāsajjitam eva bhattapātiṃ sayāṃ ādāya gehā nikkhamma aṅgārakāsutāte⁶ tṭhatvā ākāsaṃ ulloketvā Māraṃ disvā „ko si tvaṃ“ ti āha. „Ahaṃ Māro“ ti. „Ayaṃ aṅgārakāsū⁶ tayā nimmitā“ ti, „Āma mayā“

¹ C^s khaṇaṃ yeva. ² C^k C^v aṅgāra-. ³ C^k C^s khadiraṅgāra-. ⁴ C^k mahati.

⁵ C^k C^s aṅgārakāsūṃ, C^v aṅgārakāsū. ⁶ C^v aṅgārakāsū.

ti. „Kimatthāyā“ 'ti. „Tava dānassa antarāyakaṇaṭṭhāya ca paccekabuddhassa ca jīvitanaṣanattāyā“ 'ti. Bodhisatto „n' eva te ahaṃ attano dānassa antarāyaṃ na paccekabuddhassa jīvitantarāyaṃ kātuṃ dassāmi, ajja dāni mayhaṃ vā tuyhaṃ vā balamahantataṃ jānissāmi“¹ aṅgārakāsuyā² taṭe ṭhatvā „bhante paccekabuddha“³, ahaṃ imassā aṅgārakāsuyā³ adhosīso patamāno pi na nivattissāmi, kevalaṃ tumhe mayā dinnabhojanāṃ patigaṇhathā“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Kāmaṃ⁴ patāmi nirayaṃ uddhapādo avamsiro,
nānariyaṃ karissāmi, handa piṇḍaṃ paṭiggahā 'ti. 39.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: bhante paccekavarabuddha, sace p' ahaṃ tumhākaṃ piṇḍapātaṃ dento ekamsen' eva imaṃ nirayaṃ uddhapādo avamsiro hutvā patāmi tathāpi yad idaṃ adānaṃ ca asīliyaṃ ca ariyehi akātabbattā anariyehi ca kātabbattā anariyaṃ ti vuccati na taṃ anariyaṃ karissāmi, handa imaṃ mayā diyyamānaṃ piṇḍaṃ paṭiggaha patigaṇhāhīti, ettha ca haṇḍā 'ti vavassaggaṭṭhe nipāto.

Evam vatvā Bodhisatto daḥhasamādānena bhattapātīm ga-
hetvā aṅgārakāsumatthakena⁵ pakkanto⁶. Tāvad eva asītiha-
tthāya gambhīrāya aṅgārakāsuyā⁷ talato uparūpari jātaṃ atta-
sattamaṃ ekaṃ mahāpadumaṃ uggantvā Bodhisattassa pāde
paṭicchi. Tato mahātumbamatto reṇu uggantvā Mahāsattassa
muddhani ṭhatvā sakalasarīraṃ suvaṇṇacunṇasamokiṇṇam iva
akāsi. So padumakaṇṇikāya ṭhatvā nānaggarasabhojanaṃ pac-
cekabuddhassa patte patitṭhāpesi. So taṃ paṭiggahetvā anu-
modanaṃ katvā pattaṃ ākāse khipitvā passantass' eva mahā-
janassa sāyaṃ pi vehāsaṃ abbhuggantvā nānappakāraṃ valā-
hakapantiṃ maddamāno viya Himavantam eva gato. Māro pi
parājito domanassaṃ patvā attano vasanaṭṭhānam eva gato.
Bodhisatto pana padumakaṇṇikāya ṭhitako va mahājanassa

¹ C^v aṅgārakāsu-. ² C^v paccekavarabuddha. ³ C^s C^v aṅgārakāsuyā. ⁴ C^s kā-
maṃ. ⁵ C^s C^v aṅgāra-. ⁶ C^s C^v pakkhanto. ⁷ C^v aṅgāra-.

dānasīlasamvāṇṇanena dhammaṃ desetvā mahājanena parivuto attano nivesanam eva pavisitvā yāvajīvaṃ dānādīni puññāni karitvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na idaṃ gahapati acchariyaṃ yaṃ tvaṃ evaṃ dassana-sampanno etarahi devatāya na kampito, pubbe paṇḍitehi katam eva acchariyaṃ“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā paccekabuddho tatth' eva parinibbāyi, Māraṃ parājāyitvā pudumakaṇṇikāya thāvā paccekabuddhassa piṇḍa-pātadāyako Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ ti, Khadirāṅgāra-jātakam. Kulāvakaṃ catuttho.

5. ATTHAKĀMAṆGA.

1. Losakajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Losakatissattheraṃ nāma¹ ārabha kathesi. Ko pan' esa Losakatissatthero nāma² 'ti Kosalaratṭhe eko attano kulanāsako kevaṭṭa-puttako ulābhī bhikkhu. So kira nibbattaṭṭhānato cavitvā Kosalaratṭhe ekasmiṃ kulasahassavāse³ kevaṭṭagāme ekissā⁴ kevaṭṭiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tassa paṭisandhigahaṇadivase taṃ⁵ kulasaḥassaṃ⁶ jālahatthaṃ nadiyaṃ ca talākādisu⁶ ca macche pariyesantaṃ ekaṃ khuddakamaccham pi nālattha. Tato paṭṭhāya ca te kevaṭṭā parihāyanti yeva. Tasmim pi kucchigate yeva nesaṃ gāmo sattavāre agginā daḍḍho sattavāre rañṇā daḍḍito. Evaṃ anukkamena duggatā jātā. Te cintayimsu: „pubbe amhākaṃ evarūpaṃ n' atthi, idāni pana parihāyāma, amhākaṃ antare ekāya kālakaṇṇiyā bhavitabbaṃ, dve vaggā homā“ ti pañca pañca kulasatāni ekato ahesuṃ. Tato yattha tassa mātāpitāro so koṭṭhāso parihāyati itaro vaḍḍhati. Te „tam pi koṭṭhāsaṃ dvidhā tam pi dvidhā“ ti evaṃ yāva tam eva kulaṃ ekaṃ ahoṣi tāva vibhajitvā tesam kālakaṇṇibhāvaṃ ūtvā pothetvā nikkadḍhimsu⁷.

¹ Ck omits nāma. ² Ck kusalasahassa-. ³ Cv ekassā. ⁴ Ck naṃ. ⁵ Ck kula-sahassaṃ. ⁶ Cv talā-, C talā- corr. to talā-. ⁷ Ck nika-.

Ath' assa mātā kiechena jīvamānā paripakke gabbhe ekasmiñ thāne vijāyi. Pacchimabhavikasattam na sakkā nāsetum, antoghāte dīpo viya hi 'ssa' hadaye arahattassa upanissayo jalati. Sā tam dāraṇam paṭijaggitvā ādhāvitvā paridhāvitvā² vicarapākāle ekam assa kapālakaṃ hatthe datvā puttam „ekam gharaṃ pavisā“³ ti pesetvā palātā. So tato paṭṭhāya ekako va hutvā tattha bhikkham pariyesitvā ekasmiñ thāne sayati na⁴ nahāyati na sarīram paṭijaggati paṃsupisācako viya kiechena jivikaṃ kappeti. So anukkamena sattavassiko hutvā ekasmiñ gehadvāre ukkhalidhovanassa chaḍḍitatthāne kāko viya ekekaṃ sittham uccinitvā khādati. Atha nam dhammasenāpati Sāvattim piṇḍāya caramāno disvā „ayam satto atikāruṇṇappatto kataragāmaṇāsiko nu kho“ ti tasmiñ mettacittam vadḍhitvā „ehi re“ ti āha. So gantvā theram vanditvā aṭṭhāsi. Atha nam thero „kataragāmaṇāsiko si, kham vā te mātāpitaro“ ti pucchi. „Aham bhante nippaccayo, mayham mātāpitaro mam nissāya 'kilant ambā' ti mam chaḍḍetvā palātā“ ti. „Api pana pabbajissasīti“. „Bhante, aham tāva pabbajeyyam, mādisam pana kapaṇam⁵ ko pabbājessatīti⁶. „Aham pabbājessāmiti“. „Sādhu pabbājetthā“ ti. Thero tassa khādanīyam bhojanīyam⁷ datvā tam vihāram netvā sahatthen⁸ eva nahāpetvā pabbājetvā paripuṇṇavassam upasampādesi. So mahallakakāle Losakatissatthero ti paññāyittha nippaṇṇo appalābho. Tena kira asadisadāne pi kucchipūro na laddhapubbo jīvitaghaṇanamattakam eva labhati. Tassa hi patte ekasmiñ neva yāguḷumke dinne patto samatittiko hutvā paññāyati. Atha manussā „imassa patto pūro“ ti paññāyittha⁹ hetthā yāguṃ denti. Tassa patte yāguṃ dānakāle manussānam bhājane yāguṃ antardhāyatīti pi vadanti. Khajjakādisu pi es¹⁰ eva nayo. So aparena samayena vipassanam vadḍhetvā aggaphale arahatte paṭiṭṭhito pi appalābho va ahosi¹¹. Ath' assa anupubbena āyusamkhāresu parihīnesu parinibbānadvāso sampāpuṇi. Dhammasenāpati āvajjento tassa parinibbānabhāvam nātvā „ayam Losakatissatthero ajja parinibbāyissati, ajja mayā etassa yāvadattham āhāram dātum ṇaṭṭatīti“ tam ādāya Sāvattim piṇḍāya pāvisi. Thero tam nissāya tāva bahumanussāya Sāvattihīyā hattham pasāretvā vandanamattam pi nālattha. Atha nam thero „gacchāvuso, āsanasālāya nisīdā“ ti uyyojetvā „imam Losakassa dethā“

¹ C^v omits ssa. ² C^v omits paridhāvitvā. ³ C^k omits na. ⁴ C^k chaḍḍhita.

⁵ C^k kapana, C^v kapaṇā, C^s kapana corr. to kapaṇam. ⁶ all three MSS. -jessasīti.

⁷ C^k C^v -niyam -niyam. ⁸ so all three MSS. instead of paññāyitvā. ⁹ C^v appalābho si.

'ti laddhāhāraṃ pesesi. Taṃ gaheṭvā gaṭā Losakatheraṃ asarivā sayam eva bhuñjimsu. Atha therassa uṭṭhāya vihāraṃ gamanakāle Losakatissatthero gantvā therāṃ vandi. Thero nivattitvā ṭhitako va „laddhan te āvuso bhattan“ ti pucchi. „Labhissāma no bhante“ ti. Thero samvegappatto kālaṃ olokesi. Kālo atikkanto. Thero „ho“ āvuso, idh' eva nisīdā“ 'ti Losakatheraṃ āsanasālāya nisīdāpetvā Kosalarañño nivesanaṃ agamāsi. Rājā therassa pattaṃ gāhāpetvā „bhattassa akālo“ ti pattapūraṃ catumadhuraṃ dāpesi. Thero taṃ ādāya gantvā „eh' āvuso Tissa, imaṃ catumadhuraṃ bhuñjā“ 'ti vatvā pattaṃ gaheṭvā va atṭhāsi. So thero gāravena lajjanto na paribhuñjati. Atha naṃ thero „eh' āvuso Tissa, ahaṃ imaṃ pattaṃ gaheṭvā va ṭhassāmi, tvaṃ nisīditvā paribhuñja, sace imaṃ pattaṃ hatthato muñceyyaṃ kiñci na bhaveyyā“ 'ti āha. Athāyasmā Losakatissatthero¹ aggissare dhammasenāpatimhi pattaṃ gaheṭvā ṭhite² catumadhuraṃ paribhuñji. Taṃ therassa ariyaddhibalena parikkhayaṃ na agamāsi. Tadā Losakatissatthero¹ yāvadatthaṃ udarapūraṃ katvā paribhuñji, taṃ divasaṃ yeva ca anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. Sammāsambuddho santike ṭhatvā sarīranikkhepaṃ kāresi. Dhātuyo gaheṭvā cetiyaṃ karimsu. Tadā bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitvā „āvuso, Losakathero apuñño appalābhī, evarūpena nāma apuññena appalābhinaṃ kathaṃ ariyadhammo laddho“ ti kathentā³ nisīdimsu. Satthā dhammasabhāyaṃ gantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ 'ti pucchi. Te „imāya nāma bhante“ ti ārocesuṃ. Satthā „bhikkhave, eso bhikkhu attano alābbhibhāvaṃ ca⁴ ariyadhammalābbhibhāvaṃ⁵ ca attanā va akāsi⁶, ayaṃ hi pubbe paresaṃ lābhantarāyaṃ katvā appalābhī⁷ jāto, 'aniccaṃ dukkhaṃ ananta' ti vipassanāya yuttabhāvassa phalena ariyadhammalābhī⁸ jāto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Kassapasammāsambuddhakāle⁹ aññataro bhikkhu ekaṃ kuṭumbikaṃ¹⁰ nissāya gāmakāvāse vasati pakatatto sīlavā vipassanāya yuttaṭṭayutto. Ath' eko khīṇāsavathero samavattasavāsaṃ¹¹ vasamāno pubbe na tassa bhikkhuno upatṭhākakuṭumbikassa¹² vasanagāmaṃ sampatto. Kuṭumbiko

¹ C^v -tissathero. ² C^k ṭhita. ³ C^k C^v kathento. ⁴ C^v alābbhibhāvaddhaṃca

⁵ C^k -lābhī-. ⁶ C^k C^s katāsi. ⁷ C^k C^v -bhi, C^s -lābhī corr. to -labhī.

⁸ C^k C^s -bhi. ⁹ C^k kassapasambuddha-. ¹⁰ C^k C^s kuṭumbikaṃ. ¹¹ C^v samavattavāsaṃ, C^s samavattasavāsaṃ corr. to samavattavāsaṃ. ¹² C^k C^s -kuṭumbi-

therassa iriyāpathe yeva pasīditvā pattam ādāya gharam pave-
setvā sakkaccaṃ bhojetvā thokaṃ dhammakathaṃ sutvā theram
vanditvā „bhante, amhākaṃ dhuravihāram¹ eva gacchatha,
mayam sāyaṇhasamaye² āgantvā passissāmā“³ ti āha. Thero
vihāram gantvā nevāsikatheram vanditvā āpucchitvā ekamantaṃ
nisīdi. So pi tena saddhiṃ paṭisanthāram katvā „laddho te
āvuso bhikkhāhāro“ ti pucchi. „Āma laddho“ ti. „Kahaṃ
laddho“ ti. „Tumhākaṃ dhuragāme kuṭumbiyaghare“ ti evaṃ
ca pana vatvā attano senāsanaṃ pucchitvā paṭijaggitvā patta-
cīvaraṃ paṭisāmetvā jhānasukhena phalasukhena vītināmento
nisīdi. So pi kuṭumbiko sāyaṇhe² gandhamālāṇ c' eva dīpate-
lāṇ ca gāhāpetvā vihāram gantvā nevāsikatheram vanditvā
„bhante, eko āgantukathero atthi, āgato nu kho“ ti pucchi.
„Āma āgato“ ti. „Idāni kahan“ ti. „Asukasenāsane nāmā“
ti. So tassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno
dhammakathaṃ sutvā sītalavelāya cetiyaṃ ca bodhiṃ ca³ pūjetvā
dīpe jāletvā ubho pi jane nimantetvā gato. Nevāsikathero pi
kho „ayaṃ kuṭumbiko paribhinno, sac' āyaṃ bhikkhu imasmiṃ
vihāre vasissati na maṃ esa kismiṃca gaṇayissatīti“ therō⁴
anattamanataṃ⁵ āpajjitvā „imasmiṃ vihāre etassa avasanākāro
mayā kātuṃ vaṭṭatīti“ tena upaṭṭhānavelāya āgatenā saddhiṃ
kiñci na kathesi. Khīṇāsavathero tassa ajjhāsayaṃ jānitvā
„ayaṃ therō mama kule vā gaṇe vā apalibuddhabhāvaṃ na
jānātīti“ attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā jhānasukhena phala-
sukhena vītināmesi. Nevāsiko pi punadivasena kapiṭṭhena gaṇ-
ḍim paharitvā nakhena dvāraṃ ākoṭetvā kuṭumbiyassa gehaṃ
agamāsi. So tassa pattam gahetvā paññattāsane nisīdāpetvā
„āgantukathero kahaṃ bhante“ ti pucchi. „Nāhaṃ tava kulū-
pakassa pavattim jānāmi, gaṇḍim⁶ paharanto dvāraṃ āko-
ṭento pabodhetuṃ nāsakkhiṃ, hiyyo tava gehe paṇītabhojanaṃ

¹ C^v dhūra-. ² C^k sāyaṇha-, C^s sāyaṃha-. ³ C^v bodhiyaṇca. ⁴ C^s C^v there.

⁵ C^v anantamanataṃ, C^s anattamattaṃ corr. to anattamatataṃ. ⁶ so all three MSS.

bhūñjitvā jirāpetuṃ asakkonto 'idāni niddaṃ okkanto yeva bhavissatī' tvaṃ paṣīdamāno evarūpesu thānesu yeva paṣīda-sīti" āha. Khīṇāsavathero pi attano bhikkhācāraṇaṃ sallak-khetvā sarīraṃ paṭijaggitvā pattacivaram ādāya ākāse uppatitvā aññattha agamāsi. So kuṭumbiko nevāsikatheraṃ sappimadhu-sakkarābhisaṃkhataṃ pāyasaṃ pāyetvā pattaṃ gandhacūṇṇehi ubbaṭṭetvā puna pūretvā „bhante, so thero maggakilanto bha-vissati, idam assa harathā" 'ti adāsi. Itaro apaṭikkhipitvā va gaḥetvā gacchanto „sace so bhikkhu imaṃ pāyasaṃ pivissati gīvāya gaḥetvā nikkaḍḍhiyamāno pi na gamissati, sace paṇāhaṃ imaṃ pāyasaṃ manussassa dassāmi pākāṭaṃ me kammaṃ bha-vissati, sace uḍaḥ opilāpessāmi uḍakapiṭṭhe sappi paññāyissati, sace bhūmiyaṃ chaḍḍessāmi¹ kākasannipātena paññāyissati, kattha nu kho imaṃ chaḍḍeyyan² ti upadhārento ekaṃ jhā-makhettaṃ disvā aṃgāre viyūhitvā³ tattha pakkhipitvā upari aṃgārehi paṭicchādetvā vihāraṃ gato. Taṃ bhikkhuṃ adisvā cintesi: „addhā so bhikkhu khīṇāsavo mama ajjhāsayāṃ veditvā aññattha gato bhavissati, aho mayā udarahuṃ ayuttaṃ katan" ti tāvad ev' assa mahantaṃ dhamassāṃ uḍapādi, tato paṭṭhāy' eva ca manussapeto hutvā na cirass' eva kālaṃ katvā niraye nibbatti. So bahūni vassasatasahassāni niraye paccitvā pakkā-vasesena paṭipāṭiyā pañcajāṭisatesu yakkho hutvā ekadivasaṃ pi udarapūraṃ āhāraṃ na labhi. Ekadivasaṃ pana gabbha-maṃ udarapūraṃ labhi. Punā pañca jāṭisatāni⁴ sunakho ahoṣi. Tadāpi ekadivasaṃ bhattavamaṇaṃ udarapūraṃ labhi. Sesakāle pana tena udarapūro āhāro nāma na laddhapubbo. Sunakha-yonito pana cavitvā Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāme duggatakule nibbatti. Tassa nibbattito paṭṭhāya taṃ kulaṃ paramadugga-taṃ eva jātaṃ. Nābhito uddhaṃ uḍakakañjikamattaṃ⁵ pi na labhi. Tassa pana Mittavindako ti nāmaṃ ahoṣi. Mātā-

¹ C^k chaḍḍessāmi. ² C^k chaḍḍeyyan. ³ C^k viyūhitvā, C^s viyūhitvā corr. to viyūhitvā. ⁴ C^k pañcasatāni. ⁵ C^k -kañjika-.

pitaro jātakadukkhaṃ adhivāsetuṃ asakkontā „gaccha kāḷa-
kaṇṇikā“ 'ti taṃ pothetvā nīharimsu. So appaṭisaraṇo vica-
ranto Bārāṇasiṃ agamāsi. Tadā Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ
disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippaṃ
vācesī. Tadā Bārāṇasivāsino duggatānaṃ paribbayaṃ datvā
sippaṃ sikkhāpenti. Ayam pi Mittavindako Bodhisattassa san-
tike puññasippaṃ sikkhati. So pharusso anovādakkhamo taṃ
taṃ paharanto¹ vicarati, Bodhisattena ovadiyamāno pi ovādaṃ
na gaṇhāti, taṃ nissāya āyo pi 'ssa mando jāto. Atha so
māṇavakehi saddhiṃ bhaṇḍitvā ovādaṃ agaṇhanto tato palāyitvā
āhiṇḍanto ekaṃ paccantagāmaṃ gantvā bhaṭṭiṃ katvā jīvati.
So tattha ekāya duggatitthiyā saddhiṃ saṃvāsaṃ kappesi. Sā
taṃ nissāya dve dārake vijāyī. Gāmaṃvāsino „amhākaṃ susā-
sanaṃ dussāsanaṃ āroceyyāsi“ Mittavindakassa bhaṭṭiṃ² datvā
taṃ³ gāmadvāre kuṭikāya vasāpesuṃ. Taṃ pana Mittavindakaṃ
nissāya te paccantagāmaṃvāsino sattakkhattuṃ rājadandaṃ adamsu,
sattakkhattuṃ tesāṃ gehāni nijjhāyimsu, sattakkhattuṃ taḷakaṃ
chijji. Te cintayimsu: „amhākaṃ pubbe imassa Mittavinda-
kassa anāgamanakāle⁴ evarūpaṃ n' atthi, idāni pan' assa āga-
takālato paṭṭhāya parihāyāmā“ 'ti taṃ pothetvā nīharimsu.
So attano dārake gahetvā aññattha gacchanto ekaṃ amanussa-
pariggahaṃ aṭaviṃ pāvisi. Tatth' assa amanussā dārake ca
bhariyaṃ ca māretvā maṃsaṃ khādimsu. So tato palāyitvā
tato tato āhiṇḍanto ekaṃ Gambhīraṃ nāma paṭṭanagāmaṃ
nāvāvissajjanadvase⁵ yeva patvā kammakaro hutvā nāvaṃ
abhirūhi. Nāvā samuddapitṭhe sattāhaṃ gantvā sattame divase
samuddamajjhe ākoṭetvā ṭhapitā viya⁶ aṭṭhāsi. Te kāḷakaṇṇi-
salākaṃ vāresuṃ. Sattakkhattuṃ Mittavindakass' eva⁷ pāpuṇi.
Manussā tass' ekaṃ veṇukalāpakāṃ datvā hatthe gahetvā sa-
mudde khipimsu. Tasmaṃ khittamatte nāvā agamāsi. Mitta-

¹ C^h pahārento. ² C^v adds va. ³ C^h naṃ. ⁴ C^h anāgamaṃkāle. ⁵ C^h nāvāṃ.

⁶ C^v vīndakasseva. ⁷ C^v C^h -ṇī.

vindako veṇukalāpe nipajjitvā samuddapitṭhe gacchanto Kassa-pasamṇāsambuddhassa kāle rakkhitasīlassa phalena samudda-pitṭhe ekasmiṃ phalikavimāne catasso devadhītā paṭilabbhitvā tāsāṃ santike sukhāṃ anubhavamāno sattāhaṃ vasi. Tā pana vimānapetiyo sattāhaṃ sukhāṃ anubhavanti. Sattāhaṃ dukkhaṃ anubhavitum gacchamānā „yāva mayāṃ āgacchāma tāva idh' eva hohīti“ vatvā agamaṃsu. Mittavindako tāsāṃ gatakāle veṇukalāpe nipajjitvā parato gacchanto rajatavimāne aṭṭha devadhītaro labhi. Tato pi param gacchanto maṇivimāne soḷasa kanakavimāne dvattimsa devadhītaro labhi. Tāsāṃ pi vacanaṃ akatvā parato gacchanto antaradīpake ekaṃ yakkhanagaraṃ addasa. Tatth' ekā yakkhinī ajarūpena vicarati. Mittavindako tassā yakkhinībhāvaṃ ajānanto „ajamaṃsaṃ khādissāmi“ taṃ pāde aggahesi. Sāyaṃ yakkhānubhāvena taṃ ukkhipitvā khipi. So tāya khitte samuddamatthakena gantvā Bārāṇasīyaṃ parikhāpitṭhe ekasmiṃ kaṇṭakagumbamatthake patitvā pavaṭṭamāno bhūmiyaṃ patitṭhāsi. Tasmiṃ ca samaye tasmīṃ parikhāpitṭhe rañño ajikā caramānā corā haranti. Ajikagopakā „core gaṇhissāma“ 'ti ekamantaṃ nilīnā aṭṭhaṃsu. Mittavindako pavaṭitvā bhūmiyaṃ tṭhito tā ajikā disvā cintesi: „ahaṃ samudde ekasmiṃ dīpake ajikaṃ pāde gahetvā tāya khitto idha patito, sace pan' idāni ekaṃ ajikaṃ pāde gahissāmi sā maṃ parato samuddapitṭhe vimānadevatānaṃ santike khipissatīti“¹ so evaṃ ayoniso manasi karitvā ajikaṃ pāde gaṇhi. Sā gahitamattā viravi. Ajikagopakā ito c' ito ca āgantvā taṃ gahetvā „ettakāṃ kālāṃ rājakule ajikākhādako esa coro“ ti taṃ koṭṭetvā bandhitvā rañño santikaṃ neṇti. Tasmīṃ khaṇe Bodhisatto pañcasatamāṇavakaparivuto nagarā nikkhamma nahāyitum gacchanto Mittavindakaṃ disvā sañjānitvā te manusse āha: „tāta, ayaṃ amhākaṃ antevāsiko, kasmā taṃ gaṇhitthā“ 'ti. „Ajikacorako ayya ekaṃ ajikaṃ pāde gaṇhi, tasmā gahito“ ti. „Tena h'

¹ C* C^o khipissatīti, C^o khipissasīti.

etaṃ amhākaṃ dāsaṃ katvā detha, amhe nissāya jīvissatīti¹.
Te „sādhu ayyā“ 'ti taṃ vissajjetvā agamaṃsu. Atha naṃ
Bodhisatto „Mittavindaka tvaṃ ettakaṃ kālaṃ kaḥaṃ vasīti“
pucchi. So sabbam attanā katakammaṃ ārocesi. Bodhisatto
„atthakāmānaṃ¹ vacanaṃ akaronto² etaṃ dukkhaṃ pāpuṇan-
tīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṃ
ajiyā pādam olubbha Mittako viya socatīti. 40.

Tattha atthakāmassā 'ti vaḍḍhiṃ icchantassa, hitānukampino ti
hitena anukampamānassa, ovajjamāno ti mudukena hitacittena ovadiyamāno,
na karoti sāsanaṃ ti anusatthiṃ na karoti dubbaco anovādako hoti, Mittako
viya socatīti yathā ayaṃ Mittavindako ajāya pādaṃ gaḥetvā socati kilamati
evaṃ niccakālaṃ socatīti imāya gāthāya Bodhisatto dhammaṃ desesi. Evaṃ
tena therena ettake addhāne tisu yeva attabhāvesu kucchipūro laddhapubbo,
yakkhena hutvā ekadivasaṃ gabbhamalaṃ laddhaṃ sunakhena hutvā ekadivasaṃ
bhattavamaṇaṃ parinibbānadivase dhammasenāpatissānubhāvena catumadhuraṃ
laddhaṃ, evaṃ parassa lābhantarāyakaṇaṃ nāma mahādosan ti veditabbaṃ.

Tasmiṃ pana kāle so pi ācariyo Mittavindako pi yathā-
kammaṃ gato.

Satthā „evaṃ bhikkhave attanā appalābbhibhāvaṃ ca ariyadhamma-
lābbhibhāvaṃ ca sayam eva esa akāsīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āha-
ritvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Mittavindako
Losakatissatthero ahoṣi, disāpāmokkhācariyo pana aham evā“ 'ti.
Losakajātakaṃ.

2. Kapotajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto
aññataraṃ lolabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tassa lolabhāvo Nava-
nipāte Kākajātaka³ āvibhavissati. Tadā pana taṃ bhikkhū „ayaṃ
bhante bhikkhu lolo“ ti Satthu ārocesuṃ. Atha naṃ Satthā „saccaṃ

¹ C^k atthakāmānaṃ, C^s attakāmānaṃ. ² so all three MSS. ³ C^k kokajātaka.

kira tvaṃ bhikkhu lolo“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. Satthā „pubbe pi tvaṃ bhikkhu lolo, lolakāraṇā jīvitakkhayaṃ patto, paṇḍitāpi taṃ nissāya attano vasanaṭṭhānā parihīnā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto pārāpatayoniyaṃ nibbatti. Tada Bārāṇasivāsino puññakāmatāya tasmiṃ tasmiṃ thāne sakuṇānaṃ sukhavāsathāya thusapacchiyo¹ olambenti. Bārāṇasissetthino pi bhata-kārako attano mahānase ekaṃ thusapacchiṃ olambetvā thapesi. Bodhisatto tattha vasaṃ kappesi. So pāto va nikkhamitvā gocare caritvā sāyaṃ āgantvā tattha vasanto kālaṃ khepeti. Ath' ekadivasaṃ eko kāko mahānasamatthakena gacchanto ambilānambilamacchamaṃsānaṃ² dhūpanavasaṃ ghāyitvā lobhaṃ uppādetvā „kin nu kho nissāya imaṃ macchamaṃsaṃ labhissāmīti“ avidūre nisīditvā parigaṇhanto sāyaṃ Bodhisattaṃ āgantvā mahānasaṃ pavisaṃsaṃ disvā „imaṃ pārāpataṃ nissāya macchamaṃsaṃ labhissāmīti“ punadivase pāto va āgantvā Bodhisattassa nikkhamitvā gocaratthāya gamanakāle piṭṭhito piṭṭhito agamāsi. Atha naṃ Bodhisatto „kasmā tvaṃ samma amhehi saddhiṃ carasīti“ āha. „Sāmi, tumhākaṃ kiriya mayhaṃ ruccati, ito paṭṭhāya tumhe upaṭṭhahissāmīti“. „Samma, tumhe aññagocarā mayaṃ aññagocarā, tumhehi amhākaṃ upaṭṭhānaṃ dukkaraṃ“ ti. „Sāmi tumhāgocaragahaṇakāle³ ahaṃ pi gocaraṃ gahetvā tumhehi saddhiṃ yeva gamissāmīti“. „Sādhū, kevalaṃ te appamattena bhavitabbaṃ“ ti. Evaṃ Bodhisatto kākaṃ ovaḍitvā gocare caranto tiṇabijādīni⁴ khādati. Bodhisattassa pana gocaragahaṇakāle kāko gantvā gomayapiṇḍaṃ apānetvā pāṇake khādītva udaraṃ pūretvā Bodhisattassa santikaṃ āgantvā „sāmi, tumhe ativeḷaṃ caratha, atibahubhakkhena nāma bhavitum na vaṭṭatīti“ vatvā Bodhisattena gocaraṃ gahetvā sāyaṃ āgacchantena saddhiṃ yeva mahānasaṃ pavisi.

¹ C^k -pacchayo. ² both MSS. ambilātambila-. ³ so both MSS. instead of tumhākaṃ-? ⁴ C^k tiṇabijāni, C^o kiṇabijādīni.

Bhattachārako „ambhākaṃ kapoto aññaṃ pi gahetvā āgato“ ti kākassa pi pacchiṃ ṭhapesi. Tato paṭṭhāya dve janā vasanti. Ath' ekadivasam seṭṭhissa bahum macchamaṃsaṃ āharimsu. Tam ādāya bhattachārako mahānase tattha tattha olambesi. Kāko tam disvā lobhaṃ uppādetvā „sve gocarabhūmiṃ agantvā¹ mayā idam eva khāditabban“ ti rattiṃ tintiṇanto nipajji. Punadivase Bodhisatto gocarāya gacchanto „ehi samma kākā“ ti āha. „Sāmi, tumhe gacchatha, mayhaṃ kucchirogo atthīti“. „Samma, kākānaṃ kucchirogo nāma kadāci na bhūtapubbo, rattiṃ tisu yāmesu ekekasmim yāme mucchitā honti, dīpavaṭṭim gilitakāle pana nesaṃ muhuttan titti² hoti, tvaṃ imaṃ macchamaṃsaṃ khāditukāmo bhavissasi, ehi manussaparibhogo nāma tumhākaṃ dupparibhuñjiyo, mā evarūpaṃ akāsi, mayā saddhim yeva gocarāya gacchāhīti“. „Na sakkomi sāmīti“. „Tena hi paññāyissasi sakena kammena, lobhavaṃsaṃ agantvā³ appamatto hohīti“ tam ovaditvā Bodhisatto gocarāya gato. Bhattachārako nānappakāraṃ macchamaṃsavikatiṃ⁴ sampādetvā usumanikkhamanattamaṃ bhājanāni thokaṃ vivaritvā rasaparissāvanakaroṭiṃ bhājanamatthake ṭhapetvā bahi nikkhamitvā sedaṃ muñcamāno aṭṭhāsi. Tasmim khaṇe kāko pacchito sīsaṃ ukkhipitvā bhattagehaṃ olokento tassa nikkhamitabhāvaṃ ñatvā „ayaṃ dāni mayhaṃ manorathaṃ pūretvā maṃsaṃ khādituṃ kālo, kin nu kho mahāmaṃsaṃ khādāmi udāhu cuṇṇikamaṃsaṃ“ ti cintetvā „cuṇṇikamaṃsena nāma khippaṃ kucchiṃ pūretuṃ na sakkā, mahantaṃ maṃsakhaṇḍaṃ āharitvā pacchiyaṃ nikkipitvā khādamaṃso nipajjissāmīti“ pacchito uppatitvā rasakaroṭiyaṃ nilīyi. Sā kilīti saddam akāsi. Bhattachārako tam saddam sutvā „kin nu kho etan“ ti pavitṭho kākam disvā „ayaṃ duṭṭhakāko mayā seṭṭhino pakkamaṃsaṃ khāditukāmo, ahaṃ kho pana seṭṭhiṃ nissāya jīvissāmi na imaṃ bālāṃ, kiṃ me iminā“ ti dvāraṃ pidhāya kākam gahetvā sakalasarire pat-

¹ Ck āgantvā. ² Cv tinti. ³ Ck āgantvā, Cv āgantvā corr. to agantvā. ⁴ both MSS. -saṃ-.

tāni luñcivā addasiṅgiveraṁ loṇajīrakāya¹ koṭṭetvā ambilatak-
kena āloṇetvā ten' assa sakalasarīraṁ makkhetvā taṁ kākaṁ
pacchiyaṁ khipi. So adhimattavedanābhībhuṭo tintiṇāyanta²
nipajji. Bodhisatto sāyaṁ āgantvā taṁ vyasanappattaṁ disvā
„lolakāka mama vacanaṁ akatvā tava lobhaṁ nissāya mahā-
dukkhaṁ patto sīti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṁ
kapotakassa vacanaṁ akatvā
amittahatthathagato va setīti. 41.

Tattha kapotakassa vacanaṁ akatvā³ ti pārāpataṁ hitānusāsanaṁ
vacanaṁ akatvā, amittahatthathagato va setīti amittānaṁ anattakāra-
kānaṁ dukkhupādakapuggalānaṁ hatthathānaṁ hatthapathaṁ gato, āyaṁ kāko viya
puggalo mahantaṁ vyasanaṁ patvā anusocamāno setīti.

Bodhisatto imaṁ gātham vatvā „idāni mayā ca³ etasmiṁ
tḥāne na sakkā vasitun“ ti aññattha gato. Kāko tatth' eva
jīvitakkhayaṁ patto. Atha naṁ bhattakārako saddhiṁ pacchiyā
gahetvā saṁkāraṭṭhāne chaḍḍesi.

Satthāpi „na tvaṁ bhikkhu idān' eva lolo pubbe pi lolo yeva,
taṁ ca pana te lolyaṁ nissāya paṇḍitāpi sakamhā āvāsā parihīna“ ti
imaṁ dhammaḍḍesaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so
bhikkhu anāgāmiphalam patto. Satthā anusandhiṁ gahetvā jāta-
kaṁ samodhānesi: „Tadā kāko lolabbhikkhu ahoṣi, pārāpato pana aham
evā“ ti. Kapotajātakaṁ.

3. Velukajātaka.

Yo atthakāmassā⁴ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
aññataraṁ dubbacabhiḥkhuṁ ārabba kathesi. Tam⁴ hi Bhagavā
„saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu dubbaco“ ti pucchitvā „saccam bhante“
ti vutte „na tvaṁ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ G^o loṇajīrakāya. ² C^k tintiṇāyanta. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. tam.

dubbacattā¹ yeva ca paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā sappamukhe² jīvitakkhayaṃ patto sīti³ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe mahābhogakule nibbatta viññūtaṃ patvā kāmesu ādīnavaṃ nekkhamme cānisaṃsaṃ disvā kāme pahāya Himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā kaṣiṇa-parikammaṃ katvā pañca abhiññā aṭṭha samāpattiyo uppādetvā jhānasukhena vitināmento aparabhāge mahāparivāro pañcahi tāpasasatehi parivuto gaṇassa satthā hutvā vihāsi. Ath' eko āsīvisapotako attano dhammatāya caranto aññatarassa tāpasassa assamaṇaṃ patto. Tāpaso tasmīṃ puttasiṇhaṃ uppādetvā taṃ ekasmiṃ velupabbe sayāpetvā paṭijaggati. Tassa velupabbe sayanato Veluko tv-eva nāmaṃ akaṃsu. Taṃ puttasiṇhena paṭijagganato tāpasassa Velukapitā tv-eva nāmaṃ akaṃsu. Tadā Bodhisatto „eko kira tāpaso āsīvisaṃ paṭijaggatī“ sutvā pakkosivā „saccaṃ kira tvaṃ āsīvisaṃ jaggasīti“ pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte „āsīvisena saddhiṃ vissāso nāma n' atthi, mā evaṃ jaggasīti“ āha. Tāpaso āha: „so³ me ācariyaputto, nāhaṃ tena vinā vattitum sakkhissāmīti“. „Tena hi etass' eva santikā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissasīti“. Tāpaso Bodhisattassa vacanaṃ na gaṇhi, āsīvisaṃ pi jahitum nāsakkhi. Tato katipāhaccayen' eva sabbe tāpasā phalāphalattāya gantvā gatattāne phalāphalassa sulabbabhāvaṃ disvā dve tayo divase tatth' eva vasiṃsu. Velukapitāpi tehi saddhiṃ gacchanto āsīvisaṃ velupabbe yeva sayāpetvā pidahitvā gato. So puna tāpasehi saddhiṃ dvīhatihaccayena āgaṇtvā „Velukassa gocaraṃ dassāmīti“ velupabbaṃ ugghāṭetvā „ehi putta, chātako⁴ sīti“ hatthaṃ pasāresi. Āsīviso dvīhatihaṃ nirāhāratāya kujjhitvā pasāritahatthe ḍasitvā tāpasam tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā araṇṇaṃ pāvīsi. Tāpasā taṃ disvā Bodhisattassa ārocesum.

¹ C^k dubbacattā. ² C^k sappamukha. ³ C^k omits āha so. ⁴ C^k puttamachātako, C^v puttacchātako.

Bodhisatto tassa sarīrakiccaṃ kāretvā isigaṇassa majjhe nisīditaṃ isīnaṃ ovādasena imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsaṇaṃ
evaṃ so nihato seti Veḷukassa yathā pitā ti. 42.

Tattha evaṃ so nihato setīti yo hi isīnaṃ ovādaṃ na gaṇhāti so yathā esa tāpaso āśīvasamukhe pūtibhāvaṃ¹ patvā nihato seti, evaṃ mahāvīṇāsaṃ patvā nihato setīti attho.

Evaṃ Bodhisatto isigaṇaṃ ovaditvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā āyupariyosāne Brahmaloce uppajji.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idāṃ¹ eva dubbaco, pubbe pi dubbacabhāven² eva ca āśīvasamukhe pūtibhāvaṃ patto“ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Veḷukapitā dubbacabhikkhu ahosi, sesaparisaṃ Buddhaparisaṃ, gaṇasatthā pana aham evā“ ti. Veḷukajātakam.

4. Makasajātaka.

Seyyo amitto ti. Idam Satthā Magadhesu cārikaṃ caramāno aññatarasmiṃ gāmake bālagāmikamanusse² ārabba kathesi. Tathāgato kira ekasmiṃ samaye Sāvattitho Magadharatṭhaṃ gantvā tattha cārikaṃ caramāno aññataraṃ³ gāmaṃ sampāpuṇi. So ca gāmaṃ yebhuyyena andhabālanussehi yeva ussanno. Tatth¹ ekadivasaṃ te andhabālanussā sannipatitvā „bho amhe araṇṇaṃ pavisitva kammaṃ karonte makasā khādanti, tappaccayā amhākaṃ kammacchedo hoti, sabbe va dhanūni c¹ eva āvudhāni ca ādāya gantvā makasēhi saddhiṃ yujjhivā sabbamakase vijjhivā chinditvā ca māremā“ ti mantayitvā araṇṇaṃ gantvā „makase vijjhissāmā“ ti aññamaññaṃ vijjhivā ca paharivā ca dukkhappattā, āgantvā antogāme ca gāma-majjhe ca gāmaivāre ca nipajjimsu. Satthā bhikkhusaṃghaparivuto taṃ gāmaṃ piṇḍāya pāvisi. Avasesā paṇḍitamanussā Bhagavantaṃ disvā gāmadvāre maṇḍapaṃ katvā buddhapamukhassa bhikkhusaṃ-

4. Cfr. Monatsbericht d. Kngl. Akad. d. Wiss. zu Berlin 1858 p. 265. and A. Weber's Ind. Stud. 4. Bd. p. 387. ¹ C^o -bhāvaṃ. ² C^o bāla-. ³ C^o aññatara.

ghassa mahādānaṃ datvā Satthāraṃ vanditvā nisīdimsu. Satthā tasmiṃ tasmiṃ thāne vaṇitamanusse¹ disvā te upāsake pucchi: „bahū ime gilānamanussā, kiṃ etehi katan“ ti. „Bhante ete manussā ‘makasayuddhaṃ karissāmā’ ‘ti gantvā aññamaññaṃ vijjhivā sayāṃ gilānā jātā“ ti. Satthā „na idān’ eva andhabālanussā ‘makase paharissāmā’ ‘ti attānaṃ paharanti, pubbe pi ‘makasaṃ² paharissāmā’ ‘ti param paharanakamanussā³ ahesuṃ yevā“ ‘ti vatvā tehi manussehi yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente Bodhisatto vaṇijjāya jīvikaṃ kappeti. Tada Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ paccantagāme bahū vaḍḍhaki vasanti. Tatth’ eko phalitavaḍḍhaki⁴ rukkaṃ tacchati. Ath’ assa eko makaso tambalohathālakapiṭṭhisadise⁵ sīse nisīditvā sattiyaṃ paharanto viya sīsaṃ⁶ mukhatuṇḍakena vijjhi. So attano santike nisinnaṃ puttaṃ āha: „tāta, mayhaṃ sīsaṃ makaso sattiyaṃ paharanto viya vijjhati, vārehi tan“ ti. „Tāta, adhivāsehi, ekappahārena naṃ māressāmīti“. Tasmiṃ samaye Bodhisatto pi attano bhaṇḍaṃ pariyesaṃāno taṃ gāmaṃ patvā tassā vaḍḍhakisālāya nisinno hoti. Atha so vaḍḍhaki puttaṃ āha: „tāta imaṃ makasaṃ vārehīti“. So „vāressāmi tāta“ ‘ti tikhiṇaṃ mahāpharasuṃ ukkhipivā pitu piṭṭhipasse thatvā „makasaṃ paharissāmīti“ pitu matthakaṃ dvidhā bhindi. Vaḍḍhaki tatth’ eva jīvitakkhayaṃ patto. Bodhisatto tassa taṃ kammaṃ disvā „paccāmitto⁷ pi paṇḍito va seyyo, so hi daṇḍabhayaṇāpi manussānaṃ na māressatīti“ cintetvā imaṃ gāthaṃ āha:

Seyyo amitto matiyā upeto
na tv-eva mitto mativippahīno,
„makasaṃ vadhissan“ ti hi elamūgo⁸
putto pitu abbhidaṃ uttamaṅgaṃ ti. 43.

¹ C^k vaṇima-. ² C^k makasā. ³ C^k pahāranaka-, C^v paharanaka-. ⁴ both MSS. -vaḍḍhaki. ⁵ C^k -thālapitṭhi-. ⁶ C^v sīsa. ⁷ C^v saccānimitto. ⁸ so both MSS.

Tattha seyyo ti pavaro uttamo, matiyā upeto ti paññāya samannāgato, elamūgo¹ ti lālāmukho bālo putto, pitu abbhīdā uttamaṅgaṇa¹ ti attano bālatāya putto pi hutvā pitu uttamaṅgaṇa¹ matthakaṇi makasaṇi māressāmiti dvidhā bhindi, tasmā bālamittato paṇḍito amitto va seyyo ti.

Imaṇi gāthaṇi vatvā Bodhisatto utthāya yathākammaṇi gato. Vaddhakissāpi nātakā sarīrakiccaṇi akaṇṇsu.

Satthā „evam upāsakā pubbe pi ‘makasaṇi paharissāmā’² ‘ti paraṇi paharaṇakamanussa’² ahesuṇi yevā“³ ‘ti imaṇi dhammadesanaṇi āharitvā anusandhiṇi ghaṭetvā jātakaṇi samodhānesi: „Tadā gāthaṇi vatvā pakkanto paṇḍitavāṇiḥ pana aham eva ahoṣi“⁴ ti. Makasaṇi jātakaṇi.

5. Rohiṇījātaka.

Seyyo amitto ti. Imaṇi Satthā Jetavane viharanto ekaṇi Anāthapiṇḍikaseṭṭhino dāsiṇi ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira ekā Rohiṇī nāma dāsi⁵ ahoṣi. Tassā vihipaharaṇatthāne⁶ āgantvā mahallikamātā nipajji. Taṇi makkhikā parivāretvā sūciyā vijjhamānā viya khādanti. Sā dhītaraṇi āha: „amma, makkhikā maṇi khādanti, etā vārehitī“⁷. Sā „vāressāmi ammā“⁸ ‘ti musalaṇi ukkhipitvā mātu sarīre makkhikā māretvā „vināsaṇi pāpessāmīti“⁹ mātaraṇi musalena paharitvā jīvitakkhayaṇi pāpesi. Taṇi disvā „mātā“¹⁰ ti roditum ārabhi. Taṇi pavattiṇi¹¹ seṭṭhissa ārocesuṇi. Seṭṭhi tassā sarīrakiccaṇi kāretvā vihāraṇi gantvā sabbaṇi taṇi pavattiṇi Satthu ārocesi. Satthā „na kho gahapati esā ‘mātu sarīre makkhikā māremīti’ idān’ eva musalena paharitvā mātaraṇi māresi, pubbe pi māresi yevā“¹² ‘ti vatvā tena yācito atītaṇi āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṇi Brahmadaṭṭe rajjaṇi kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbatitvā pitu accayena seṭṭhiṭṭhānaṇi pāpuṇi. Tassāpi Rohiṇī nāma dāsi¹³ ahoṣi. Sāpi attano vihipaharaṇatthānaṇi¹⁴ āgantvā nipannaṇi mātaraṇi „makkhikā me amma vārehitī“¹⁵ vuttā evaṇi evaṇi¹⁶ musalena paharitvā mātaraṇi jīvitakkhayaṇi pāpetvā roditum ārabhi. Bodhisatto taṇi

¹ so both MSS. ² both MSS. paharana-ka. ³ both MSS. dāsi. ⁴ C^k -pahā-rana-, C^v -paharana-. ⁵ C^k pavatti, C^v pavatti corrected to pavattiṇi. ⁶ both MSS. dāsi. ⁷ both MSS. -paharana-. ⁸ so both MSS.

pavattim sutvā „amitto pi hi imasmiṃ loke paṇḍito va seyyo“
ti cintetvā imaṃ gātham āha:

Seyyo amitto medhāvī¹ yañce bālānukampako,
passa Rohiṇikaṃ jammiṃ mātaraṃ hantvāna socatīti. 44.

Tattha medhāvīti paṇḍito nāpī vibhāvī, yañce bālānukampako ti
ettha yaṃ ti līṅgavipallāso kato ce ti nāmatthe nipāto, yo nāma bālo anukam-
pako tato satagunena sahaṣṣagunena paṇḍito amitto honto pi seyyo yevā² 'ti
attho, aha vā yaṃ ti paṭisedhanatthe nipāto, noce bālānukampako ti attho,
jammiṃ ti lāmikaṃ dandham, mātaraṃ hantvā³ socatīti makkhikā mā-
ressāmīti mātaraṃ hantvā idāni ayaṃ bālā sayam eva rodati paridevati, imiṇa
kāraṇena imasmiṃ loke amitto pi paṇḍito³ seyyo ti

Bodhisatto paṇḍitaṃ pasamsanto imāya gāthāya dhammaṃ
desesi.

Satthā „na kho gaḥapati esā idān' eva „makkhikā māressāmīti“
mātaraṃ ghātesi, pubbe pi ghātesi yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ
āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mātā yeva
mātā ahoṣi, dhītā yeva⁴ dhītā, mahāseṭṭhi⁵ pana aham eva ahoṣin“ ti.
Rohiṇijātakam⁶.

6. Ārāmadūsakajātaka.

Na ve anattakusalenā 'ti. Idam Satthā aññatarasmiṃ
Kosalagāmake uyyānadūsakam ārabba kathesi. Satthā kira Ko-
salesu cārikaṃ caramāno aññataraṃ gāmakam sampāpuṇi. Tatth' eko
kuṭumbiko Tathāgataṃ nimantetvā attano uyyāne nisīdāpetvā buddha-
panukhassa saṃghassa dānam datvā „bhante yathāruciyaṃ imasmiṃ
uyyāne vicarathā“ 'ti āha. Bhikkhū utthāya uyyānapālam gahetvā
uyyāne vicarantā ekam aṅgaṇaṭṭhānam disvā uyyānapālam pucchimsu:
„upāsaka imaṃ uyyānam aññattha sandacchāyaṃ, imasmiṃ pana ṭhāne
koci rukkho vā gaccho vā n' atthi, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti. „Bhante
imassa uyyānassa ropanakāle eko gāmadārako udakam siṅcanto ima-
smiṃ ṭhāne rukkhapotaḥ ummūlam katvā mūlappamāṇena udakam

¹ C^v medhāvī. ² so both MSS. ³ C^k adds pi. ⁴ C^k omits dhītā yeva, in
C^v dhītā yeva has been added afterwards. ⁵ C^v -seṭṭhi. ⁶ C^v rohiṇi-.

siñci. Te rukkapotakā milāyitvā matā, iminā kāraṇena idam ṭhānam aṅgaṇam jātan¹ ti. Bhikkhū Satthāraṇ upasaṃkamitvā etam attham ārocesuṃ. Satthā „na bhikkhave so gāmadārako idān’ eva ārāma-dūsako, pubbe pi ārāmadūsako yevā“² ti vatvā atitān āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bārāṇasīyaṃ nakkhattaṃ ghosayimsu. Nakkhattabherisaddasava-nakālato paṭṭhāya sakalanagaravāsino nakkhattanissitakā hutvā vicaranti. Tadā rañño uyyāne bahū makkaṭṭa vasanti. Uyyānapālo cintesi: „nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ime vānare ‘udakaṃ siñcathā’¹ ti vatvā ahaṃ nakkhattaṃ kiṭṭissāmīti“² jeṭṭhakavānaraṃ upasaṃkamitvā „samma vānaraṇeṭṭhaka, imaṃ uyyānaṃ tumhākaṃ pi bahūpakāraṃ, tumhe ettha pupphaphalapallavāni¹ khādatha, nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ahaṃ nakkhattaṃ kiṭṭissāmi, yāvāhaṃ āgacchāmi tāva imasmiṃ uyyāne rukkhapotakesu udakaṃ siñcituṃ sakkhissathā“² ti pucchi. „Sādhū, siñcissāmīti“³. „Tena hi appamattā hothā“⁴ ti udakaṃ siñcanatthāya tesaṃ cammaṇḍe c’ eva dārukūṭe ca datvā gato. Vānarā cammaṇḍe c’ eva dārukūṭe ca gahetvā rukkhapotakesu udakaṃ siñcanti. Atha ne vānaraṇeṭṭhako evaṃ āha: „bho vānarā, udakaṃ nāma rakkhitaḥ, tumhe rukkhapotakesu udakaṃ siñcantā uppāṭetvā uppāṭetvā mūlaṃ oloketvā gambhīragatesu mūlesu bahūṃ udakaṃ siñcatha agambhīragatesu appaṃ, pacchā amhākaṃ udakaṃ dullabhaṃ bhaviṣṣatīti“⁵. Te „sādhū“⁶ ti sampatiṇṇhitvā tathā akāmsu. Tasmiṃ samaye eko paṇḍitapuriso rājuyyāne te vānare tathā karonte disvā evaṃ āha: „bho vānarā, kasmā tumhe rukkhapotake uppāṭetvā uppāṭetvā mūlappamāṇena⁷ udakaṃ siñcathā“⁸ ti. Te „evaṃ no vānaraṇeṭṭhako ovadatīti“⁹ āhaṃsu. So taṃ vacanaṃ sutvā „aho vata bho bālā apaṇḍitā ‘attham karissāmā’¹⁰ ti anattam eva karontīti“¹¹ cintetvā imaṃ gātham āha:

¹ C^k - phalavāni, C^p - phalavāni corrected to -palavāni. ² C^k siñcissāmi.

Na ve anatthakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti atthaṃ dummedho kapi ārāmiko yathā ti. 45.

Tattha ve ti nipātamattaṃ, anatthakusalenā 'ti anatto anāyatane kusalena atthaṃ anāyatane¹ kāraṇe akusalena cā 'ti attho, atthacariyā ti vaḍḍhakiriyā², sukhāvahā ti evarūpena anatthakusalena kāyikacetasikasukhasamkhā-tassa atthassa cariyā na sukhāvahā, na sakkā āvahitun ti attho, kiṃkāraṇā: ekanten' eva hi hāpeti atthaṃ dummedho bālapuggalo atthaṃ karissāmā 'ti atthaṃ hāpetvā anattham eva karoti, kapi ārāmiko yathā ti yathā ārāme niyutto ārāmarakkhanako³ makkaṭṭo atthaṃ karissāmīti anattham eva karoti evaṃ yo koci anatthakusalo tena na sakkā atthacariyaṃ āvahitun, so ekamsena atthaṃ hāpeti yevā 'ti.

Evam so paṇḍitapuriso imāya gāthāya vānarajetṭhakaṃ garahitvā attano parisam ādāya uyyānā nikkhami.

Satthā „na bhikkhave esa gāmadārako idān' eva ārāmadūsako, pubbe pi ārāmadūsako yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vānarajetṭhako ārāmadūsakagāmadārako ahosi, paṇḍitapuriso pana aham evā“ 'ti. Ārāmadūsakajātakaṃ.

7. Vāruṇijātaka.

Na ve anatthakusalenā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto vāruṇidūsakaṃ⁴ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira sahāyo eko vāruṇivānijo tikhiṇaṃ vāruṇiṃ yojetvā hiraṇṇasuvannaṇḍāni gahetvā vikkiṇanto mahājane sannipatite „tāta tvaṃ mūlaṃ gahetvā vāruṇiṃ⁵ dehīti“ antevāsikaṃ āṇāpetvā sayam⁶ nahāyitum agamāsi. Antevāsiko mahājanassa vāruṇiṃ dento manusse antarantarā⁷ loṇasakkharā āharāpetvā khādante disvā „surā alonikā bhavissati, loṇaṃ ettha pakkipissāmīti“ surācāṭiyaṃ nālimattaṃ loṇaṃ pakkipitvā tesam suram adāsi. Te mukhaṃ pūretvā pūretvā chaḍḍetvā⁸ „kin te katan“ ti pucchimsu. „Tumhe suram pivitvā loṇaṃ āharāpente disvā loṇena yojesi“ ti. „Evarūpaṃ nāma manāpaṃ vāruṇiṃ nāsesi bālā“ 'ti taṃ garahitvā utṭhāy' utṭhāya pakkantā. Vāruṇivānijo⁴ āgantvā ekam pi

¹ C^k anattaṃ anāyatane, read: atthe āyatane? ² C^k adds ti, for vaḍḍha- read vaḍḍhi-? ³ both MSS. -rakkhanako. ⁴ C^v vāruṇi-. ⁵ so both MSS. ⁶ C^k sayāṃ.

⁷ C^v antarā. ⁸ C^k chaḍḍhetvā.

adivā „vāruṇipāyakā kahaṃ gatā“ ti pucchi. So tam atthaṃ ārocesi, Atha naṃ ācariyo „bāla evarūpā nāma te surā nāsita“ ti garahitvā imaṃ kāraṇaṃ Anāthapiṇḍikassa ārocesi. Anāthapiṇḍiko „atthi no idaṃ kathāpābhatan“ ti Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā etam atthaṃ ārocesi. Satthā „na esa gahapati idān’ eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“ ’ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari :

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ seṭṭhi ahoṣi. Taṃ upanissāya eko vāruṇivāṇijo jīvati. So tikhiṇaṃ suraṃ yojetvā „imaṃ vikkiṇāhīti“ antevāsikaṃ vatvā nahāyitum gato. Antevāsiko tasmiṃ gatamatte yeva surāya loṇaṃ pakkipitvā iminā va nayena suraṃ vināsesi. Ath’ assa ācariyo āgantvā taṃ kāraṇaṃ űatvā seṭṭhissa ārocesi. Seṭṭhi „anattakusala nāma bālā ‘atthaṃ karissāmā’ ’ti anattam eva karontīti“ vatvā imaṃ gātham āha :

Na ve anattakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti atthaṃ dummedho Koṇḍañño vāruṇiṃ yathā ti. 46.

Tattha Koṇḍañño vāruṇiṃ yathā ti yathā yaṃ Koṇḍaññaṇāmako antevāsiko atthaṃ karissāmīti loṇaṃ pakkipitvā vāruṇiṃ hāpesi parihāpesi¹ vināsesi evaṃ sabbo pi anattakusalo² atthaṃ hāpetīti

Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desesi.

Satthāpi „na esa gahapati idān’ eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“ ’ti vatvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi : „Tadā vāruṇidūsako idāni pi vāruṇidūsako ahoṣi, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ ’ti. Vāruṇijātakam.

8. Vedabbhajātaka.

Anupāyena yo atthan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto dubbacam bhikkhuṃ ārabba kathesi. Taṃ hi bhikkhuṃ Satthā „na tvaṃ bhikkhu idān’ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ C^k omits parihāpesi. ² C^k anattam-.

ten' eva vacakāraṇena paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā tiṇhena asinā dvidhā katvā chinno hutvā magge nipatittha, tañ ca ekakaṃ nissāya purisa-sahassaṃ jīvitakkhayaṃ pattan¹ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente ekasmiṃ gāmake aññataro brāhmaṇo Vedabbhaṃ nāma mantam jānāti. So kira manto aggho¹ mahāraho. Nakkhattayoge laddhe taṃ mantam parivattetvā ākāse ulloki, tato² ākāśato sattaratanavassam vassati. Tadā Bodhisatto tassa brāhmaṇassa santike sippaṃ uggaṇhāti. Ath' ekadivasaṃ brāhmaṇo Bodhisattam ādāya kenacid eva karaṇīyena attano gāmā nikkhamitvā Cetiyarattham agamāsi. Antarāmagge ekasmiṃ araññatthāne pañcasatā pesanakacorā nāma panthaghātā³ karonti. Te Bodhisattañ ca Vedabbhabrāhmaṇaṃ ca gaṇhimsu. Kasmā pan' ete pesanakacorā ti vuccanti, te kira dve jane gahetvā ekaṃ dhanāharaṇatthāya pesenti, tasmā pesanakacorā t' eva vuccanti, te pi ca pitāputte gahetvā pitaraṃ „tvam amhākaṃ dhanam āharitvā puttaṃ gahetvā yāhīti“ vādanti, eten' upāyena mātudhītarō gahetvā mātaraṃ vissajjenti, jeṭṭhakakaniṭṭhe gahetvā jeṭṭhakabhātikaṃ vissajjenti, ācariyantevāsike gahetvā antevāsikaṃ vissajjenti. Te tasmim pi kāle Vedabbhabrāhmaṇam gahetvā Bodhisattam vissajjesuṃ. Bodhisatto ācariyaṃ vanditvā „aham ekāhadvihaccayena āgamissāmi, tumhe mā bhāyittha, api ca kho pana mama vacanaṃ karoṭha, ajja dhanavassāpanakanakkhattayogo bhavissati, mā kho tumhe dukkham asahanto mantam⁵ parivattetvā dhanam vassāpayittha, sace vassāpessatha⁶ tumhe vināsaṃ pāpuṇissatha ime ca pañcasatā corā“ ti. Evaṃ ācariyaṃ ovaditvā dhanatthāya agamāsi. Corāpi suriye atthaṃ gate brāhmaṇam bandhitvā nipajjāpesuṃ. Taṃ khaṇaṃ yeva pācīnalokadhātuto paripuṇṇam candamaṇḍalaṃ utthahi. Brāhmaṇo nakkhattam olokento „dhanavassā-

¹ C^v anaggho. ² C^k te. ³ C^k pattha-. ⁴ C^k pesanacorā. ⁵ C^k mānataṃ

⁶ C^v -pessātha.

panakanakkhattayogo laddho, kim me dukkheṇa anubhūteṇa, mantāṃ parivattetvā ratanavassāṃ vassāpetvā corāṇāṃ dhanāṃ datvā¹ yathāsukhaṃ gamissāmi²“ cintetvā core āmaṇṇesi: „bho corā, tuṃhe maṃ kimatthāya gaṇhitthā“³ ‘ti. „Dhanatthāya ayyā“⁴ ‘ti. „Sace vo dhanena attho khippaṃ maṃ bandhanaṃ mocetvā sīsaṃ nahāpetvā ahatavattāṇi acchādetvā gandhehi vilimpāpetvā pupphāṇi piḷandhāpetvā⁵“ ṭhapethā“⁶ ‘ti. Corā tassa kathaṃ sutvā tathā akaṃsu. Brāhmaṇo nakkhattayogaṃ ṇatva mantaṃ parivattetvā ākāsaṃ ullokesi. Tāvad eva ākāsa³ ratanāṇi patimsu. Corā taṃ⁴ dhanāṃ saṃkaḍḍhitvā uttarāsaṃgesu bhaṇḍikaṃ katvā pāyimsu. Brāhmaṇo pi tesāṃ pacchato va agamāsi. Atha te core aññe paṇcasatā corā gaṇhimsu. „Kimatthaṃ amhe gaṇhathā“⁷ ‘ti ca vuttā⁵, „dhanatthāya“⁸ ‘ti āhaṃsu. „Yadi vo dhanena attho etaṃ brāhmaṇāṃ gaṇhatha, eso ākāsaṃ ulloketvā dhanāṃ vassāpesi, amhākaṃ p’etaṃ eten’ eva dinnā“⁹ ‘ti. Corā core vissajjetvā „amhākaṃ pi dhanāṃ dehi“¹⁰ brāhmaṇāṃ gaṇhimsu. Brāhmaṇo „ahaṃ tuṃhākaṃ dhanāṃ dadeyyāṃ, dhanavassāpananakkhattayogo pana ito saṃvaccharamatthake bhavissati, yadi vo dhanena attho adhiṇāsetha, tadā dhanavassāṃ vassāpessāmi“¹¹ āha. Corā kujjhitvā „ambho duṭṭhabrāhmaṇa, aññesaṃ idāṇ’ eva dhanāṃ vassāpetvā amhe aññaṃ saṃvaccharam adhiṇāsesīti“¹² tiṇheṇa asinā brāhmaṇāṃ dvidhā chinditvā magge chaḍḍetvā vegena anubandhitvā tehi⁶ corehi saddhiṃ yujjhitvā te sabbe pi māretvā dhanāṃ ādāya puna dve koṭṭhāsā hutvā aññaṃaññaṃ yujjhitvā aḍḍhatiyāṇi purisasatāṇi ghātetvā etena upāyena yāva dve janā avasiṭṭhā ahesuṃ tāva aññaṃaññaṃ ghātayimsu. Evaṃ taṃ purisasahassaṃ viṇāsaṃ pattāṃ. Te pana dve janā upāyena taṃ dhanāṃ āharitvā ekasmiṃ gāmasāṃ gahanaṭṭhāṇe dhanāṃ paṭicchādetvā eko khaggaṃ ga-

¹ C² dhatvā. ² so both MSS. ³ C² ākāsa. ⁴ C² naṃ. ⁵ C² vutta corrected to vutta. ⁶ C² tehi tehi.

hetvā rakkhanto nisīdi eko taṇḍule gahetvā bhattaṃ pacāpetuṃ gāmaṃ pāvisi. „Lobho ca nāma” esa vināsamūlam evā¹ “ti dhanasantike nisinno cintesi: „tasmiṃ āgate imaṃ dhanam dve koṭṭhāsā bhavissanti, yaṃ nūnāhaṃ taṃ āgatamattam eva khaggena paharītvā ghāteyyan”² “ti so khaggaṃ sannahitvā tassa āgamaṇaṃ olokeno nisīdi. Itaro pi cintesi: „taṃ dhanam dve koṭṭhāsā bhavissanti, yaṃ nūnāhaṃ bhatte viṣaṃ pakkhipitvā taṃ purisaṃ bhojetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā ekako va dhanam ganheyyan” ti so niṭṭhite bhatte sayam bhuñjitvā sesake viṣaṃ pakkhipitvā taṃ ādāya tattha agamāsi. Taṃ bhattaṃ otāretvā ṭhitamattam eva itaro khaggena dvidhā chetvā taṃ paṭicchanne ṭhāne chaḍḍetvā taṃ ca bhattaṃ bhuñjitvā sayam pi tatth’ eva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Evaṃ taṃ dhanam nissāya sabbe pi vināsaṃ pāpuṇimsu. Bodhisatto pi kho ekāhadvīhaccayena dhanam ādāya āgato. Tasmiṃ ṭhāne ācariyaṃ adisvā vippa-kiṇṇaṃ pana dhanam disvā „ācariyena mama vacanaṃ akatvā dhanam vassāpitaṃ bhavissati, sabbehi vināsaṃ² pattelhi bhavitabban” ti mahāmaggena pāyāsi. Gacchanto ācariyaṃ mahāmagge dvidhā chinnaṃ disvā „mama vacanaṃ akatvā mato” ti dārūni uddharitvā citakaṃ katvā ācariyaṃ jhāpetvā vanapupphehi pūjetvā parato gacchanto jīvitakkhayaṃ patte pañcasate parato aḍḍhatiyasate ti anukkamena avasāne dve jane jīvitakkhayaṃ patte disvā cintesi: „imaṃ dvīhi ūnaṃ purisasahassaṃ vināsaṃ pattaṃ, aññehi dvīhi corehi bhavitabbaṃ, te pi santhambhituṃ na sakkhissanti, kahaṃ nu kho te gatā” ti gacchanto tesam dhanam ādāya gahanatṭhānapavittṭhamaggaṃ disvā gacchanto bhaṇḍikabaddhassa dhanassa vāsiṃ disvā ekaṃ bhat-tapātiṃ avattharītvā mataṃ addasa. Tato „idanāma tehi kataṃ bhavissatīti” sabbaṃ ñatvā „kahaṃ nu kho so puriso” ti vicinanto taṃ pi paṭicchanne ṭhāne apaviddhaṃ disvā „am-

¹ so both MSS. instead of ghāteyyan? ² C^v vināsam.

hākaṃ ācariyo mama vacanaṃ akatvā attano¹ dubbacabhāvena² attanāpi vināsaṃ³ patto, aparaṃ pi tena purisasahassaṃ vināsitāṃ, anupāyena vata akāraṇena attano vaḍḍhiṃ patthaya-mānā amhākaṃ ācariyo viya mahānāsaṃ eva pāpuṇissatīti⁴ cintetvā imaṃ gātham āha:

Anupāyena yo atthaṃ icchati so vihaññati,

Cetā haniṃsu Vedabbhaṃ, sabbe te vyasanam ajjhagū ti. 47.

Tattha so vihaññatīti so anupāyena attano atthaṃ⁴ vaḍḍhiṃ sukhaṃ icchāmiti akāle vāyamaṃ karonto puggalo vihaññati kilamati mahāvināsaṃ pāpuṇāti, Cetā ti Cetiyaraṭṭhavāsino corā, haniṃsu Vedabbhaṃ ti Vedabbhamantavasena Vedabbho ti laddhanāmaṃ brāhmaṇaṃ haniṃsu, sabbe te vyasanam ajjhagū ti te pi ca anavasesā aññaṃ ghātayamānā vyasanāṃ adhigacchimsu paṭilabhiṃsū 'ti.

Evam Bodhisatto „yathā amhākaṃ ācariyo anupāyena atthāne parakkamaṃ karonto dhanāṃ vassāpetvā attanā jīvitakkhayaṃ patto aññesaṃ⁵ ca vināsappaccayo jāto evaṃ eva yo añño pi anupāyena attano atthaṃ icchitvā vāyamaṃ karissati sabbaso attanā ca vinassissati paresaṃ⁶ ca vināsappaccayo bhavissatīti⁷ vanaṃ unnādetvā devatāsu sādhu-kāraṃ dadamānāsu imāya gāthāya dhammaṃ desetvā taṃ dhanāṃ upāyena attano gehaṃ āharitvā dānādīni puññāni karonto yāvatāyukaṃ thatvā jīvitapariyosāne saggapathaṃ pūrayamāno agamāsi⁷.

Satthāpi „na trāṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco ca, dubbacattā pana mahāvināsaṃ patto“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Vedabbhabrāhmaṇo dubbacabhikkhu ahoṣi, antevāsiko pana aham evā“ 'ti. Vedabbhajatakaṃ.

¹ C^v omits gatā ti gacchanto ... attano. ² C^v gabbhacabhāvena. ³ so both MSS. ⁴ C^k attha. ⁵ C^k aññesaṃ. ⁶ C^k paresaṃ. ⁷ C^k āgamāsi.

9. Nakkhattajātaka.

Nakkhattam patimānentan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññatarān ājīvikān ārabba kathesi. Sāvattthiyān kir' ekān kuladhītarān janapade eko kulaputto attano puttassa vāretvā „asukadivase nāma gaṇhissāmiti“ divasaṃ ṭhapetvā tasmīn divase sampatte attano kulūpakān¹ ājīvikān pucchi: „bhante, ajja mayān ekān maṅgalān karissāma, sobhanān nu kho nakkhattan“ ti. So „ayān maṃ paṭhamān apucchitvā divasaṃ ṭhapetvā idāni paṭipucchati, hotu sikkhāpessāmi nan“ ti kujjhitvā „ajja asobhanān nakkhattam, mā ajja maṅgalān karittha, sace karissatha mahāvīnāso bhavissatīti“ āha. Tasmīn kule manussā tassa saddahitvā taṃ divasaṃ na gacchimsu. Nagaravāsino sabbān maṅgalakiriyaṃ katvā tesān anāga-manān disvā „tehi ajja divaso ṭhapito ne ca kho āgatā, amhākam pi bahum vayakammaṃ gataṃ, kiṃ no tehi, amhākam dhītarān aññassa dassāma“ 'ti yathākaten' eva maṅgalena dhītarān aññassa adāmsu. Itare punadivase āgantvā „detha no dārikan“ ti āhaṃsu. Atha ne Sāvattthivāsino „janapadavāsino nāma tumhe gahapatikā pāpamanussā, divasaṃ ṭhapetvā avaññāya nāgatā, āgataṃ maggen' eva paṭigacchatha, amhehi aññesaṃ dārikā dinnā“ ti paribhāsimsu. Te tehi saddhīm kalahaṃ katvā yathāgataṃ maggen' eva gatā. Tena pi ājīvikena tesān manussānaṃ maṅgalantarāyakatabhāvo bhikkhūnaṃ² antare pākaṭo jāto. Te bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitā „āvuso ājīvikena kulassa maṅgalantarāyo kato“ ti kathayamānā nisīdīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te „imāya nāmā“ 'ti kathayīmsu, „Na bhikkhave idān' eva ājīviko tassa kulassa maṅgalantarāyaṃ karoti, pubbe pi esa tesān kujjhitvā maṅgalantarāyaṃ akāsi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente nagaravāsino janapadavāsīnaṃ dhītarān vāretvā divasaṃ ṭhapetvā attano kulūpakān ājīvikān pucchīmsu: „bhante, ajja amhākaṃ ekā maṅgalakiriya, sobhanān nu kho nakkhattan“ ti. So „ime attano ruciya divasaṃ ṭhapetvā idāni maṃ pucchantīti“ kujjhitvā „ajja nesaṃ maṅgalantarāyaṃ karissāmiti“ cintetvā „ajja

¹ C^k kulapakān. ² C^k bhikkhūnaṃ? C^v bhikkhūnaṃ.

asobhanaṃ nakkhattaṃ, saṇe karoṭha maḥāvināsaṃ pāpūṇi-
sathā“ ti āha. Te tassa saddahitvā nāgamaṃsu. Janapada-
vāsino tesāṃ anāgamaṇaṃ ṇatvā „te¹ aḥa divasaṃ ṭhapetvāpi
na āgatā, kiṃ no teḥiti“ añṇesaṃ dhītaraṃ adaṃsu. Nagara-
vāsino punaḍivase āgantvā dārikaṃ yāciṃsu. Janapadavāsino
„tumhe nagaravāsino nāma chinnahirikā gahapatikā, divasaṃ
ṭhapetvā dārikaṃ na gaṇhittha, mayaṃ tumhākaṃ anāgamaṇa-
bhāvena añṇesaṃ adaṃhā“ ti. „Mayaṃ āḥivikaṃ paṭipucchitvā
‘nakkhattaṃ na sobhanaṃ’ ti nāgatā, detha no dārikaṃ“ ti.
„Amhehi tumhākaṃ anāgamaṇabhāvena añṇesaṃ dinnā, idāṇi
dinnadārikaṃ kathaṃ puna āṇessāmā“ ti. Evaṃ tesu añṇa-
mañṇaṃ kalahaṃ karontesu eko nagaravāsipaṇḍitapuriso ekena
kammena janapadaṃ gato. Tesāṃ nagaravāsinaṃ³ „mayaṃ
āḥivikaṃ pucchitvā nakkhattassa asobhanaḥbhāvena nāgatā“ ti
kathentāṇaṃ sutvā „nakkhattena ko attho, naṇu dārikāya lad-
dhabhāvo va nakkhattaṃ“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Nakkhattaṃ paṭimaṇentaṃ attho bālaṃ upaccagā,
attho atthassa nakkhattaṃ, kiṃ karissanti tāraḥkā ti. 48.

Tattha paṭimaṇentaṃ ti olokaṇaṃ, idāṇi nakkhattaṃ bhavissati idāṇi⁴
bhavissatīti āgamaṇaṇaṃ, attho bālaṃ upaccagā ti etaṃ nagaravāsikaṃ
bāladārikaḥpaṭilābhasaṃkhāto attho⁵ atikkanto, attho atthassa nakkhattaṃ
ti yaṃ atthaṃ pariyesanto carati so paṭiladdho attho ca atthassa nakkhattaṃ nāma,
kiṃ karissanti tāraḥkā ti itare paṇa āḥāse tāraḥkā kiṃ karissanti, katara-
atthaṃ sādheṇṇatīti attho.

Nagaravāsino kalahaṃ katvā dārikaṃ alaḥhitvā va aḥa-
maṃsu.

Satthāpi „na bhikkhave esa āḥiviko idāṇ’ ev’ assa kulassa maṇ-
galantarāyaṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā“ ti imaṃ dhammaḍesaṇaṃ
āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaḥkaṃ samodhāṇesi: „Tadā āḥiviko

¹ C^o omits te. ² C^o sobhanaṃ. ³ so both MSS. ⁴ C^o omits bhavissati idāṇi.

⁵ C^o -saṃkhāttho corrected to -saṃkhātattho.

etarahi ājiviko va ahosi, tāni pi kulāni idāni kulān' eva, gātham vatvā tthito paṇḍitapuriso pana aham evā¹ 'ti. Nakkhattajātakaṃ.

10. Dummedhajātaka.

Dummedhānan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto lokatthacariyaṃ ārabha kathesi. Sā Dvādasanipāte Mahākāṇhajātake āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchismiṃ paṭisan-dhiṃ gaṇhi. Tassa mātu kucchito nikkhantassa nāmagahaṇa-divase Brahmadattakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. So soḷa-savassapadesiko hutvā Takkaṣilāyaṃ sippaṃ uggaṇhitvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṃ gantvā aṭṭhārasannaṃ vijjajjānānaṃ nipphattiṃ pāpuni. Ath' assa pitā oparajjaṃ adāsi. Tasmiṃ samaye Bārāṇasivāsino devatāmaṅgalikā honti, devatā namassanti, bahuaḷakakukkuṭasukarādayo vadhitvā nānappakārehi pupphagandhehi c' eva¹ maṃsalohitehi ca balikammaṃ karonti. Bodhisatto cintesi: „idāni sattā devatāmaṅgalikā bahum pāṇavadhaṃ karonti, mahājano yebhuyyena adhammasmiṃ yeva nivittṭho, ahaṃ pitu accayena rajjaṃ labhitvā ekam pi akilametvā upāyen' eva pāṇavadhaṃ kātuṃ na dassāmīti“ so ekadivasaṃ rathaṃ abhiruyha nagarā nikkhanto addasa ekasmiṃ mahante vaṭarukkhe mahājanaṃ sannipatitaṃ tasmiṃ rukkhe nibbattadevatāya santike² puttadhītuyasadhanādisu yaṃ yaṃ icchatī taṃ taṃ patthentaṃ. So rathā oruyha taṃ rukkhaṃ upasaṃkamitvā gandhapupphehi pūjetvā udakena abhisekaṃ katvā rukkhaṃ padakkhiṇaṃ katvā devatāmaṅgaliko hutvā devataṃ namassitvā rathaṃ abhiruyha nagaraṃ eva pāvīsi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena antarantare tattha gantvā devatā-

¹ C^o meva, C^k eva. ² C^k -devatūyantike.

maṅgaliko viya pūjaṃ karoti. So aparena samayena pitu accayena rajje patitṭhāya catasso agatiyo vajjetvā dasa rāja-dhamme akopento dhammena rajjaṃ karento cintesi: „mayhaṃ mano matthakaṃ patto, rajje patitṭhito 'smi, yaṃ panāhaṃ pubbe ekaṃ atthaṃ cintayim idāni tam matthakaṃ pāpessā-mīti“ amacce ca brāhmaṇagahapatiādayo ca sannipātāpetvā āmantesi: „jānātha bho mayā kena kāraṇena rajjaṃ pattan“ ti. „Na jānāma devā“ ti. „Api vo 'haṃ asukaṃ nāma vaṭa-rukkhaṃ gandhādihi pūjetvā añjalim paggaḥetvā namassamāno ditṭhapubbo“ ti. „Āma devā“ ti. „Tadā ahaṃ patthanam akāsim: 'sace rajjaṃ pāpuṇissāmi balikammaṃ te karissāmīti', tassā me devatāya ānubhāvena idaṃ rajjaṃ laddhaṃ, idāni 'ssā balikammaṃ karissāmi, tumhe papañcaṃ akatvā khippaṃ devatāya balikammaṃ sajjethā“ ti. „Kiṃ kiṃ gaṇhāma devatā“ ti. „Bho ahaṃ devatāya āyācamāno 'ye va' mayhaṃ rajje pānātipātādini pañca dussīlakammāni dasa akusalakamma-pathe samādāya vattissanti te ghātetvā antavaddhimaṃsa-lohitādihī¹ balikammaṃ karissāmīti' āyācim, tumhe evaṃ bherim carāpetha 'amhākaṃ rājā uparājakāle yeva evaṃ āyāci: sac' āhaṃ rajjaṃ pāpuṇissāmi ye me rajje dussīlā bhavissanti te sabbe ghātetvā balikammaṃ karissāmīti so idāni pañcavidhaṃ dasavidhaṃ dussīlakammaṃ samādāya vattamānānaṃ dussīlānaṃ sahaṃsaṃ ghātāpetvā tesam hadayamaṃsādini gāhāpetvā devatāya balikammaṃ kāretukāmo, evaṃ² ca nagaravāsino jānantū' ti, evaṃ ca pana vatvā ye dāni ito patṭhāya dussīlakamme vattissanti tesam sahaṃsaṃ ghātetvā yaññaṃ yajitvā āyācanato muccissāmīti³. Etam atthaṃ pakāsento imaṃ gātham āha:

Dummedhānaṃ sahaṃsena yañño me upayācito,
idāni kho 'haṃ yajissāmi, bahū adhammiko jano ti. 49.

¹ so both MSS. instead of devā? ² C^v ca. ³ C^k attavaddhi-? ⁴ C^k evaṃ.

Tattha dummedhānaṃ sahasseṇā 'ti idaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati idaṃ na vaṭṭatīti ajānaṇabhāvena dasasu vā pana akusalakammaṃpathesu samādāya vattanabhāvena duṭṭhā medhā etesaṃ ti dummedhā, tesaṃ dummedhānaṃ nipapaññānaṃ bālapuggalaṇaṃ gaṇitvā gahitena sahasseṇa, yañño me upayācito ti mayā devataṃ upasaṅkamitvā evaṃ yajissāmīti yañño yācito, idāni kho 'haṃ yajissāmīti so ahaṃ idāni¹ āyācanaṇa rajjassa paṭiladdhattā idāni¹ yajissāmi, kiṃkāraṇa: idāni hi bahū adhammiko jano, tasmā idān' eva naṃ gahe tvā balikammaṃ karissāmīti.

Amaccā Bodhisattassa vacanaṃ sutvā „sādhu devā“ 'ti dvādasayojanike Bārāṇasīnagare bheriṃ carāpesuṃ. Bheriyā āṇaṃ sutvā ekam pi dussīlakammaṃ samādāya t̥hito eko puriso pi nāhosi. Iti yāva Bodhisatto rajjaṃ kāresi tāva ekapuggalo pi pañcadasasu vā dussīlakammesu ekam pi kammaṃ karonto na paññāyittha. Evaṃ Bodhisatto ekapuggalam pi akilamento sakalaraṭṭhavāsino sīlaṃ rakkhāpetvā sayam pi dānādāni puññāni karitvā jīvitapariyosāne attano paṇisaṃ ādāya devanagaraṃ pūrento agamāsi.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idān' eva lokassa atthaṃ carati, pubbe pi cari yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anu-sandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā paṇisā Buddhapariṇāsaṃ ahesuṃ, Bārāṇasirājā pana ahaṃ evā“ 'ti. Dummedhajātakaṃ. Atthakāmaṇavaggo² pañcama. Paṭhamo paṇṇāso.

6. ASIMSAVAGGA.

1. Mahāsīlavajātaka.

Āsīmsetheva puriso ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tam³ hi Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossaṭṭhaviriyo“ ti pucchi „āma

¹ so both MSS. ² C^k annakāma-, C^v attakāma-. ³ both MSS. tam.

bhante“ ti ca vutte „kasmā tvaṃ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane vi-
riyaṃ ossaji, pubbe paṇḍitā rajjaṃ parihāyitvāpi attano viriye thatvā
va taṇṇhaṃ pi yasaṃ uppādayimsū“¹ ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto rañño aggamahesiyā kucchismiṃ¹ nibbatto. Tassa
nāmagahaṇadivase Sīlavakumāro ti nāmaṃ akaṃsu.² So
soḷasavassapadesiko va sabbasippesu nipphattiṃ patvā aparā-
bhāge pitu accayena rajje patiṭṭhito Mahāsīlavarājā nāma
ahosi dhammiko dhammarājā. So nagarassa catusu dvāresu
catasso majjhe ekaṃ nivesanadvāre ekaṃ ti cha dānasālā kāretvā
kapaṇaddhikānaṃ dānaṃ deti sīlaṃ rakkhati uposathakammaṃ
karoti khantimettānuddayasampanno, aṃke nisinnaṃ puttaṃ
paritosayamāno viya sabbasatte paritosayamāno dhammena raj-
jaṃ kāreti. Tass’ eko amacco antopure padubbhivā aparā-
bhāge pākato jāto. Amaccā rañño ārocesuṃ. Rājā parigaṇ-
hanto attanā paccakkhato natvā taṃ amaccaṃ pakkosāpetvā
„andhabāla, ayuttan te kataṃ, na tvaṃ mama vijite vasitum
arahasi, attano dhanāṃ ca puttadāraṃ ca gahetvā aññattha
yāhiti“³ taṇṇhā pabbājesi. So Kāsiraṭṭhaṃ atikkamma Kosala-
rājānaṃ upaṭṭhahanto anukkamena rañño abbhantare vissāsiko
jāto. So ekadivasaṃ Kosalarājānaṃ āha: „deva, Bārāṇasi-
rajjaṃ nimmakkhikamadhupaṭalasadisāṃ, rājā atimuduko, appen’
eva balavāhanena sakkā Bārāṇasirajjaṃ gaṇhituṃ“ ti. Rājā
tassa vacanaṃ sutvā „Bārāṇasirajjaṃ nāma mahā, ayaṃ ca
‘appen’ eva balavāhanena sakkā gaṇhituṃ’ ti āha, kin nu kīḷo
payuttakacoro siyā“ ti cintetvā „payuttako si, maññe“ ti āha.
„Nāhaṃ deva payuttako, saccam eva vadāmi, sace me na sad-
dahatha manusse pesetvā paccantagāmaṃ hanāpetvā² te ma-
nusse gahetvā attano santikaṃ nīte dhanāṃ datvā vissajjessa-
tīti³. Rājā „ayaṃ ativiya sūro hutvā katheti, vīmaṃsissāmi

¹ C^o kucchimhi. ² C^k nahāpetvā. ³ so both MSS. instead of -ssathā ‘ti or -ssasitī?

tāvā“ 'ti attano purise pesetvā paccantagāmaṃ haṇāpesi'. Te core gaḥetvā Bārāṇasirāṇṇo² dassesuṃ. Rājā te³ disvā „tātā kasmā gāmaṃ haṇathā“ 'ti pucchi. „Jīvitum asakkontā devā“ 'ti. „Atha kasmā mama santikaṃ na āgamittha, ito dāni paṭṭhāya evarūpaṃ mā karitthā“ 'ti tesam dhanam datvā vissajjesi. Te gantvā Kosalarāṇṇo taṃ pavattiṃ ārocesuṃ. So ettakenāpi gantum avisahanto puna majjhe janapadaṃ haṇāpesi⁵. Te pi core rājā tath' eva dhanam datvā vissajjesi. So ettakenāpi agantvā⁶ puna pesetvā antaravithiyaṃ⁷ vilumpāpesi. Rājā tesam pi corānaṃ dhanam datvā vissajjesi yeva. Tadā Kosalarājā „atvīya dhammiko rājā“ ti ṇatvā „Bārāṇasirajjaṃ gaḥessāmīti“ balavāhanaṃ ādāya niyyāsi. Tadā pana Bārāṇasirāṇṇo mattavāraṇe abhimukhaṃ āgacchante anivattanadhammā asaniyāpi sīse patantiyā asantasanasabhāvā⁸ Sīlavamahārājassa ruciyaṃ sati sakala-Jambudīpe rajjaṃ gaḥetuṃ samatthā sahas-samattā abhejjavarasūramahāyodhā honti. Te „Kosalarājā āgacchatīti“ sutvā rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, Kosalarājā kira 'Bārāṇasirajjaṃ gaṇhissāmīti' āgacchatī⁹, gaḥcchāma, naṃ amhākaṃ rajjasīmaṃ anokkantamattam eva pothetvā gaṇhāmā“ 'ti vadimsu. „Tātā, maṃ nissāya aññesaṃ kilamanakiccaṃ n' atthi, rajjatthikā rajjaṃ gaṇhantu, mā gamitthā“ 'ti nivāresi. Kosalarājā sīmaṃ atikkamitvā janapadamajjhaṃ pāvisi. Amaccā puna pi rājānaṃ upasaṃkamitvā tath' eva vadimsu. Rājā purīmanayen' eva nivāresi. Kosalarājā bahinagare ṭhatvā „rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti Sīlavamahārājassa sāsanaṃ pesesi. Rājā taṃ sutvā „n' atthi mayā saddhiṃ yuddhaṃ, rajjaṃ gaṇhatū¹⁰“ 'ti paṭisāsanaṃ pesesi. Puna pi amaccā rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, na mayāṃ Kosalarāṇṇo nagaraṃ pavisitum dema, bahinagare yeva naṃ pothetvā gaṇhāmā“ 'ti āhaṃsu. Rājā purīmanayen' eva nivāretvā nagaradvārāni avāpurāpetvā

¹ C^k nahāpesi. ² C^v bārāṇasiyaṃ raṇṇo. ³ C^k ne. ⁴ C^k nahathā. ⁵ C^k hatāpesi. ⁶ C^v āgantvā. ⁷ C^k antavithiyaṃ, C^v antaravithi. ⁸ C^v asannasanasabhāvā. ⁹ C^k āgacchatīti. ¹⁰ so both MSS.

saddhīm amaccasahassena mahātale pallaṅkamajjhe nisīdi. Kosalarājā mahantena balavāhanena Bārāṇasīm pāvīsi. So ekam pi paṭisattum apassanto rañño nivesanadvāram gantvā amaccaganaparivuto apārutadvāre¹ nivesane alaṅkatapaṭiyattaṃ mahātalaṃ āruya nisinnaṃ uiraparādhaṃ Sīlavamahārājānaṃ saddhīm amaccasahassena gaṇhāpetvā „gacchatha, imaṃ rājānaṃ saddhīm amaccehi pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ bandhitvā āmakasusānaṃ netvā galappamāṇe āvāte khaṇitvā yathā eko pi batthaṃ ukkhipitum na sakkoti evaṃ paṃsum pakkhipitvā nikhaṇatha, rattiṃ sigālā āgantvā etesaṃ kātabbayuttakaṃ karissantīti“ āha. Manussā corarañño ānaṃ sutvā rājānaṃ saddhīm amaccehi pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ bandhitvā nikkhāmesum. Tasmim pi kāle Sīlavamahārājā corarañño āghātamattam pi nākāsi. Tesu pi amaccesu evaṃ bandhitvā nīyamānesu² eko pi rañño vacanaṃ bhinditum samattho nāma nāhosi, evaṃ suvinītā kir' assa parisā. Atha te rājapurisā³ sāmaccānaṃ Sīlavarājānaṃ āmakasusānaṃ netvā galappamāṇe āvāte khaṇitvā Sīlavamahārājānaṃ majjhe ubhosu passesu sesā⁴ amacce⁵ ti sabbe pi āvātesu otāretvā paṃsum ākirītvā ghaṇaṃ⁶ ākoṭetvā agamaṃsu. Sīlavarājā amacce āmaṇṭetvā corarañño upari kopam akatvā „mettam eva bhāvētha tātā“ ti ovadi. Atha aḍḍharattasamaye „manussamaṃsaṃ khādissāmā“⁷ ti sigālā āgamiṃsu. Te disvā rājā ca amaccā ca ekappahāren' eva saddam akamiṃsu. Sigālā bhītā palāyimiṃsu. Te nivattitvā olokentā pacchato kassaci anāgamanabhāvaṃ ñatvā puna paccāgamiṃsu. Itare pi tath' eva saddam akamiṃsu. Evaṃ yāva tatiyaṃ palāyitvā puna olokentā tesu ekassāpi anāgamanabhāvaṃ ñatvā „vajjhappattā ete bhavissantīti“ sūrā hutvā nivattitvā puna tesu saddaṃ karontesu pi na palāyimiṃsu. Jeṭṭhakasigālo rājānaṃ upagañchi, sesā⁷ sesānaṃ santikaṃ agamaṃsu.

¹ Ck apārūna-, C^v apārūta- corr. to apāruta-. ² Ck nīyya-, C^v niyya-.

³ Ck rājā-, C^v rājā corr. to rāja-. ⁴ so both MSS. ⁵ C^v amaccesu evaṃ.

⁶ Ck ghaṇaṃ. ⁷ C^v omits sesā.

Upāyakusalo rājā tassa attano santikaṃ āgatabhāvaṃ ñatvā dāsitaṃ okāsaṃ dento viya gīvaṃ ukkhipitvā taṃ gīvāya dāsamānaṃ hanukatṭhikena ākaḍḍhitvā yante pakkhipitvā viya gāḷhakaṃ gaṇhi. Nāgabalena raññaṃ hanukatṭhikena ākaḍḍhitvā gīvāya dāhagahitasigālo¹ attānaṃ mocetum asakkonto maraṇabhayatajjito mahāviraṇaṃ viravi. Avasesasigālā tassa taṃ aṭṭassaraṃ² sutvā „ekena purisen’ esa gahito bhavissatīti“ amacce upasaṃkamitum asakkontā maraṇabhayatajjitā sabbe palāyimsu. Raññaṃ hanukatṭhikena dāhaṃ katvā gahitasigālo aparāparaṃ saṃsarante paṃsu sithilā³ ahosi. So pi sigālo maraṇabhayabhīto catuhi⁴ pādehi raññaṃ uparimabhāge paṃsum apabbūhi. Rājā paṃsuno sithilabhāvaṃ ñatvā sigālaṃ vissajjetvā nāgabalo thāmasampanno aparāparaṃ saṃcaranto ubho hatthe ukkhipitvā āvāṭamukhavatṭiyaṃ olubbha vātacchinnavālāhako viya nikkhamitvā tṭhito amacce assāsetvā paṃsum viyūhitvā sabbe uddharitvā amaccaparivuto amakasusāne aṭṭhāsi. Tasmiṃ samaye manussā ekaṃ matamanussaṃ amakasusāne chaḍḍentā dvinnāṃ yakkhānaṃ sīmantarikāya chaḍḍesum. Yakkhā⁵ taṃ⁶ matamanussaṃ bhājetum asakkontā „mayāṃ imaṃ bhājetum na sakkoma, ayaṃ Sīlavarājā dhammiko, esa no bhājetvā dassati, etassa santikaṃ gacchāmā“⁷ ti taṃ matamanussaṃ pāde gahetvā kaḍḍhantā raññaṃ santikaṃ gantvā „deva amhākaṃ imaṃ bhājetvā dehīti“ āhaṃsu. „Bho yakkhā, ahaṃ imaṃ tumhākaṃ bhājetvā dadeyyaṃ, aparisuddho pan’ amhi, nahāyissāmi tāvā“ ti. Yakkhā coraraññaṃ tṭhapitavāsitaudakaṃ attano ānubhāvena āharitvā raññaṃ nahānatthāya adāṃsu, nahātvā tṭhassa saṃharitvā tṭhpite coraraññaṃ sātāke āharitvā adāṃsu, te nivāsetvā tṭhassa catujātigandhasumuggaṃ āharitva adāṃsu, gandhe vilimpitvā tṭhassa suvaṇṇasumugge maṇitālavanṭesu tṭhapitāni nānāpupphāni āharitvā adāṃsu, pupphāni pilandhitvā⁷ tṭhitaḷe „aññaṃ kiṃ karomā“⁷ ti pucchimsu. Rājā attano

¹ C^v dāhaṃ. ² C^k aṭṭassaraṃ. ³ so both MSS. instead of -sigāle a - paṃsu sithilo? ⁴ C^k catu ⁵ C^v ne yakkhā. ⁶ C^k naṃ. ⁷ C^v piḷan-.

chātākakāraṃ dassesi. Te gantvā corarañño sampāditaṃ nānaggarasabhojanaṃ āharitvā adaṃsu. Rājā nahānānulitto maṇḍitapasādhito nānaggarasabhojanaṃ bhuñji. Yakkhā corarañño ṭhapitavāsitaṭṭhapaṇīyaṃ¹ suvaṇṇabhīmīkāren' eva suvaṇṇasarakena² pi saddhiṃ āharīṃsu. Ath' assa paṇīyaṃ pivitvā mukhaṃ vikkhāletvā hatthe dhovitaḥkāle corarañño sampāditaṃ pañcasugandhikaparivāraṃ tambūlaṃ āharitvā adaṃsu, taṃ khādītva ṭhitaḥkāle „aññaṃ kiṃ karomā“ 'ti pucchīṃsu, „gantvā corarañño ussisaḥ nikkhittaṃ maṃgalakhaggaṃ āharathā“ 'ti taṃ pi gantvā āharīṃsu. Rājā khaggaṃ gahetvā taṃ matamanussaṃ ujukaṃ ṭhapāpetvā matthakamajje asinā paharitvā dve koṭṭhāse katvā dvinnāṃ yakkhānaṃ samavibhattaṃ eva vibhajitvā adāsi, datvā ca pana khaggaṃ dhovitvā sannahitvā³ atṭhāsi. Atha te yakkhā manussamaṇisaṃ khādītva suhitā hutvā tuṭṭhacittā „aññaṃ te mahārāja kiṃ karomā“ 'ti pucchīṃsu. „Tena hi tumhe attano āṇḍbhāvena maṃ corarañño sirigabbhe otāretha, ime ca amacce attano attano gehe paṭiṭṭhāpethā“ 'ti. Te „sādhū devā“ 'ti sampatiṇṇhitvā tathā akaṃsu. Tasmiṃ samaye corarājā alaṃkatasirigabbhe siriṣayanapiṭṭhe nipaṇṇo niddāyati. Rājā tassa pamattassa niddāyantaṃ khaggatalena udaraṃ paharī⁴. So bhūto pabujjhītva dipālokena Sīlavamahārājānaṃ sañjānitvā sayanā vuttḥāya dhiṭṭiṃ upatṭhapetvā ṭhito rājānaṃ āha: „mahārāja evarūpāya rattiyaṃ gahitārakkhe pihitadvāre bhavane ārakkhamanussehi nirokāse ṭhāne khaggaṃ sannayhitvā alaṃkatapaṭiṇṇatto⁵ kathaṃ nāma tvaṃ imaṃ sayanapiṭṭhaṃ⁶ āgato“ ti. Rājā attano āgamaṇākāraṃ sabbāṃ vitthāratō kathesi. Taṃ sutvā corarājā saṃviggamaṇaso „mahārāja, ahaṃ manussabhūto pi samāno tumhākaṃ guṇaṃ na jānāmi, paresaṃ lohitamaṇisaḥkhādahehi pana kakḥalehi pharusehi yakkhehi tava guṇā nātā, na dān' ahaṃ na-

¹ C^k ṭhapitavāsitaṭṭhapaṇīyaṃ. ² C^k -sarake. ³ C^v sannahitvā corr. to sannayhitvā. ⁴ C^k pahārī. ⁵ both MSS. -paṭiṇṇatto. ⁶ C^k sayanaṃ.

rinda evarūpe sīlasampanne tayi dubbhissāmīti“ khaggañ ādāya sapathañ katvā rājānañ khamāpetvā mahāsāyane nipajjāpetvā attanā khuddakamañcake nipajjitvā pabhātāya rattiyā utthite suriye bheriñ carāpetvā sabbasenīyo ca amaccabrāhmaṇagahapati ke ca sannipātāpetvā tesañ purato ākāse puñṇacandañ¹ ukkhipanto viya Sīlavarañño guṇe kathetvā parisamajjhe yeva puna rājānañ khamāpetvā rājāñ paṭicchāpetvā „ito paṭṭhāya tumhākañ uppanno corūpaddavo“ mayhañ bhāro, mayā gahitā-rakkhā tumhākañ rājāñ karothā“ ti vatvā pesuññakārakassa ānañ katvā attano balavāhanañ ādāya sakaraṭṭham eva gato. Sīlavamahārājāpi kho alaṃkatapaṭiyatto setacchattassa heṭṭhā sarabhapāḍake kañcanapallānke nisinnō attano sampattiñ oloketvā „ayañ ca evarūpā sampatti amaccasahassassa ca jīvita-paṭilābho, mayi viriyañ akaronte“² na kiñci abhavissa, viriyabalena pañāhañ natṭhañ ca imañ yaśaṃ⁴ paṭilabhiñ, amaccasahassassa ca jīvitadānañ adāsiñ, āsācchedañ vata akatvā viriyañ eva kattaḃbañ, kataviriyassa hi phalañ nāma evañ samijjhatīti“ cintetvā udānavasena imañ gātham āha:

Āsīnseth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo hañ attānañ, yathā icchiñ tathā ahū ti. 50.

Tattha āsīnsetheva' ti evāhañ viriyañ ārabhanto imamahā dukkhā muccis-sāmiti attano viriyabale āsañ karoth' eva, na nibbindeyya paṇḍito ti upāyakusalo yuttaṭṭhāne viriyañ karonto ahañ imassa viriyassa phalañ na labhissāmīti na ukkaṇṭheyya, āsācchedakammañ na kareyyāsīti attho, passāmi vo hañ attānañ ti, ettha vo ti nipātamañ, ahañ ajja attānañ passāmi, yathā icchiñ tathā ahū' ti ahañ hi āvāṇe nikkhāto tamhā dukkhā muccitvā puna attano rājasampattiñ icchiñ, so ahañ imañ sampattiñ pattañ attānañ passāmi, yatī' evāhañ pubbe icchiñ tath' eva me attā jāto ti.

Evāñ Bodhisatto „aho vata bho sīlasampannānañ viriyaphalañ nāma samijjhatīti“ imāya gāthāya udānañ udānetvā yāva-jīvañ puñṇāni karitvā yathākammañ gato.

¹ C^k -candanā. ² C^k corupaddavo, U^c corūpaddaco. ³ C^c karonte. ⁴ C^k sayañ.

Satthāpi imañ dhammadesanañ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossaṭṭhaviriyo bhikkhu arahatte paṭiṭṭhāsi. Satthā anusandhiñ ghaṭetvā jātakāñ samodhānesi : „Tadā duṭṭhāmacco¹ Devadatto ahoṣi, anaccasahassā Buddhāparisā, Silavamahārājā pana aham evā²’ti. Mahāsīlavajātakāñ.

2. Cūḷajanakajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idañ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyañ eva ārabba kathesi. Tattha yañ vattabbañ tañ sabbañ Mahājanakajātaka āvibhavissati. Rājā² pana setacchattassa heṭṭhā nisinno imañ gātham āha:

Vāyameth’ eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo ’hañ attānañ udakā thalam ubbhatañ ti. 51.

Tattha vāyamethevā ’ti vāyamañ karoth’ eva, udakā thalam ubbhatañ ti udakato thalam uttiṇṇaṃ, thale paṭiṭṭhitañ attānañ passāmiti.

Idhāpi ossaṭṭhaviriyo bhikkhu arahattañ patto, Janakarājā Sammāsambuddho va ahoṣīti. Cūḷajanakajātakañ³.

3. Puṇṇapātijātaka.

Tatheva puṇṇapātiyo ti. Idañ Satthā Jetavane viharanto visavāruṇiñ ārabba kathesi. Ekam samayañ Sāvattiyañ surādhuttā sannipatitvā mantayimsu : „surāmūlañ⁴ no khīṇaṃ, kahañ⁵ nu kho labhissāmā⁶’ti. Ath’ eko kakkhaladhutto⁷ āha : „mā cintayittha, atth’ eko upāyo⁸’ti. „Katarūpāyo⁹ nāmā¹⁰’ti. „Anāthapiṇḍiko aṅgulimuddikā piḷandhitvā¹¹ maccasātakanivattho¹² rājupaṭṭhānañ¹³ gacchaṭi, mayañ surāpātiyañ visaññīkaraṇabhesajjañ¹⁴ pakkhipitvā āpānañ sajjetvā nisiditvā Anāthapiṇḍikassa āgamanakāle ’ito ehi mahāseṭṭhīti’ pakkosītva tañ suraṃ pāyetvā visaññībhūtañ aṅgulimuddikā ca sātaka ca gahetvā surāmūlañ karissāmā¹⁵’ti. Te „sādhū¹⁶’ti sampañicchitvā tathā katvā seṭṭhiṃsa āgamanakāle paṭimaggāñ gantvā „sāmi, ito tāva

¹ C^v paduṭṭhā-. ² C^v jārājā corr. to janakarājā. ³ C^k mūla-. ⁴ C^k -mūlañ.

⁵ C^k kahañ. ⁶ C^k kakkhala-. ⁷ C^k kataru-. ⁸ so both MSS. ⁹ C^v madḍhasā-.

¹⁰ C^v rāju- corr. to rājū-. ¹¹ C^v -karaṇāmbhesajjañ.

āgacchatha, ayaṃ ambhākaṃ santike atīmanāpā surā, thokaṃ pivitvā gacchathā¹ 'ti vadimsu. „Sotāpanno ariyasāvako kiṃ suraṃ pivissati, anattiko samāno pi pana ime dhutte parigaṇhissāmīti“ tesam āpāna-bhūmiṃ gantvā tesam kiriyaṃ oloketvā „ayaṃ surā imehi iminā nāma kāraṇena yojitā“ ti nātvā „ito dāni paṭṭhāya ime ito palāpessāmīti“ cintetvā āha: „are duṭṭhadhuttā tumhe 'surāpātiyaṃ bhesajjaṃ pak- khipitvā āgatāgate pāyevā visaññikatvā' vilumpissāmā²“ 'ti āpāna- maṇḍalaṃ sajjetvā nisinnā kevalaṃ imaṃ suraṃ vaṇṇetha, eko pi vo ukkhipitvā pivituṃ na ussahati, sace ayaṃ ayojitaḥ assa tumhe va piveyyāthā³“ 'ti dhutte tajjetvā tato palāpetvā attano geḥaṃ gantvā „dhuttehi katakāraṇaṃ Tathāgatassa ārocessāmīti“ Jetavanaṃ gantvā ārocesi. Satthā „idāni tāva gahapati ne dhuttā taṃ vañcetukāmā jātā, pubbe pana paṇḍite pi vañcetukāmā ahesuṃ“ ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente Bodhisatto Bārāṇasiseṭṭhi ahoṣi. Tadāp' ete dhuttā eva eva sammantetvā suraṃ yojetvā Bārāṇasiseṭṭhiṃ āgamanakāle paṭimaggam gantvā eva eva kathayimsu. Seṭṭhi anattiko hutvā te parigaṇhitukāmo gantvā tesam kiriyaṃ oloketvā „idaṃ nāma' ete kātukāmā, palāpessāmi te ito“ ti cintetvā eva āha: „bho dhuttā, surā pivitvā rājakulaṃ gantuṃ nāma na yuttaṃ, rājānaṃ disvā puna āgacchante⁴ jānissāmi, tumhe idh' eva nisi- dathā“ 'ti rājupaṭṭhānaṃ⁵ gantvā paccāgañchi. Dhuttā „ito etha sāmīti“. So tathā gantvā bhesajjaṃ yojitā pātiyo olo- ketvā eva āha: „bho dhuttā, tumhākaṃ kiriyaṃ mayhaṃ na ruccati, tumhākaṃ surāpātiyo yathāpūritā va ṭhitā, tumhe ke- valaṃ suraṃ vaṇṇetha na pana pivatha, sac' ayaṃ manāpā assa tumhe pi piveyyātha, imāya pana visasaṃyuttāya bhavi- tabban“ ti tesam manorathaṃ bhindanto imaṃ gātham āha:

Tath' eva puṇṇapātiyo, aññāyaṃ vattate kathā,
ākārakena jānāmi: na cāyaṃ bhaddikā surā ti. 52.

¹ C^k visammi-. ² C^k vilum-. ³ both MSS. piveyyathā. ⁴ so both MSS. instead of -nto? ⁵ so both MSS.

Tattha tathevā 'ti yathā mayā gamanakāle diṭṭhā idāni pi imā surāpātiyo tath' eva puṇṇā, aṇṇāyaṃ vattate kathā ti yā ayaṃ tumhākaṃ surāvaṇṇa-nakathā vattati sū aṇṇ' eva abhūtā atacchā¹, yadi hi esā surā manāpā assa tumhe piveyyātha, upaḍḍhapātiyo avasisseyyuṃ, tumhākaṃ pana ekenāpi surā na pītā, ākarakena jānāmīti tasmā iminā karaṇena jānāmi, na cāyaṃ bhaddikā surā ti n' eva ayaṃ bhaddikā surā, visayojetāya etāya bhavitabban ti dhutte gahetvā yathā na puna evarūpaṃ karonti tathā te tajjetvā vissajjesi.

So yāvajjivaṃ dānādīni puññāni karitvā yathākamman gato.

Satthā imāṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā dhuttā etarahi dhuttā, Bārāṇasissetthi pana ahan tena samayenā“ 'ti. Puṇṇapātijātakaṃ.

4. Phalajātaka.

Nāyaṃ rukkho durāruho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ phalakusalaṃ² upāsakaṃ ārabha katesi. Eko kira Sāvattihivasiḷumbiko Buddhapaṃmukhasaṃghaṃ³ nimantevā attano ārame nisīdāpetvā yāgukhajjakam datvā uyyānapālaṃ āṇāpesi: „bhikkhūhi saddhiṃ uyyāne vicaritvā ayyānaṃ ambādīni nāṇaphalāni dehi“ti. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā bhikkhusaṃghaṃ ādāya uyyāne vicaranto rukkhaṃ oloketvā va „etaṃ phalaṃ āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ“ ti jānāti, yaṃ so vadati taṃ tath' eva hoti. Bhikkhū gantvā Tathāgatassa ārocesuṃ: „bhante, ayaṃ uyyānapālo phalakusalo, bhūmiyaṃ t̥hito rukkhaṃ oloketvā 'etaṃ phalaṃ āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ' ti jānāti, yaṃ so vadati taṃ tath' eva hoti“ti. Satthā „na bhikkhave ayaṃ eva uyyānapālo phalakusalo, pubbe pana paṇḍitā phalakusalaṃ ahesuṃ“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto pañcahi sa-kaṭasatehi vaṇijjaṃ karonto ekasmiṃ kāle mahāvattaniatāvira-

¹ Ck athacchā. ² Ck phalaṃ-, Cv phalaṃ- corr. to phala-. ³ Cv buddhapa-mukhaṃ-,

patvā aṭavimukhe t̥hatvā sabbe manusse sannipātāpetvā „imissā aṭaviyā visarukkā nāma honti yeva, pubbe tumhehi aparibhutaṃ yaṃ kiñci pattāṃ vā pupphaṃ vā phalaṃ vā maṃ aparipucchitvā mā khāditthā“¹ ti āha. Te „sādhū“² ti sampatiṇṇitvā aṭaviṃ otarimsu. Aṭavimukhe ca³ ekasmiṃ gāmadvāre kiṃphalarukkho⁴ nāma atthi, tassa khandhasākhāpalāsapuppha-phalāni sabbāni ambasadisāṇ⁵ eva honti, na kevalaṃ vaṇṇasaṇṭhānato va gandharasehi pi⁶ ssa āmapakkāni phalāni ambaphalasadisāṇ⁷ eva, khāditāni pana halāhalavisāṃ viya taṃ khaṇaṃ yeva jīvitakkhayaṃ pāpeti⁸. Purato gacchantā⁹ ekacce lolapurisā „ambarukkho ayaṇ“¹⁰ ti saññāya phalāni khādiṃsu, ekacce „satthavāhaṃ pucchitvā va khādissāmā“¹¹ ti hatthena gaheṭvā aṭṭhaṃsu. Te satthavāhe āgate „ayya“¹² imāni ambaphalāni khādāmā“¹³ ti pucchiṃsu. Bodhisatto „nāyaṃ ambarukkho“¹⁴ ti űatvā „kiṃphalarukkho nāma“¹⁵ esa ambarukkho, mā khāditthā“¹⁶ ti vāretvā ye khādiṃsu te pi vamaṇetvā catumadhuraṃ pāyetvā āroge¹⁷ akāsi. Pubbe pana imasmiṃ rukkhamaḷe manussa nīvaṣaṃ kappetvā ambaphalānūti imāni visaphalāni khāditvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇanti, punadivase gāmaṇāsino nikkhamitvā matamanusse disvā pāde gaṇhitvā paṭicchannaṭṭhāne chaḍḍetvā sakatehi saddhiṃ yeva sabbāni tesāṃ santakaṃ¹⁸ gaheṭvā gacchanti. Te taṃ divasaṃ pi aruṇuggamanakāle yeva „mayhaṃ balivaddā bhavissanti mayhaṃ sakataṃ mayhaṃ bhaṇḍaṇ“¹⁹ ti vegena taṃ rukkhamaḷaṃ²⁰ gantvā manusse nīroge²¹ disvā „kathaṃ tumhe imaṃ rukkhaṃ ‘nāyaṃ ambarukkho’ ti jānitthā“²² ti pucchiṃsu. Te „mayhaṃ na jānāma, satthavāha-jetṭhako no jānāti“²³ āhaṃsu. Manussa Bodhisattaṃ pucchiṃsu: „paṇḍita kiṃ ti katvā tvaṃ imassa rukkhassa naambarukkha-bhāvaṃ aṇṇāsīti“²⁴. So „dvīhi kārāṇehi aṇṇāsina“²⁵ ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ C^k va. ² C^k timphala-. ³ so both MSS. instead of pāpeti? ⁴ C^k gacchato.

⁵ C^k ayyā. ⁶ C^v aroge. ⁷ C^v sannakam. ⁸ C^k rukkhāṃ-. ⁹ both MSS. nīroge.

Nāyaṃ rukkhho durāruho, na pi gāmato ārakā,
ākārakena jānāmi: nāyaṃ sādhuṭhalo dumo ti. 53.

Tattha nāyaṃ rukkhho durāruho ti ayaṃ visarukkhho na dukkhāruho, ukkhipitvā ṭhapitanissepī¹ viya sukhena ārohitum sakkā ti vadati, na hi² gāmato ārakā ti gāmato dūre ṭhito pi na hoti, gāmadvāre ṭhito yevā³ 'ti dīpeti, ākārakena jānāmīti iminā duvidhena kāraṇenāhaṃ³ imaṃ rukkhhaṃ jānāmi, kin ti nāyaṃ sādhuṭhalo dumo ti sace hi ayaṃ madhuraphalo ambarukkhho abhaviṣṣa evaṃ sukhāruhe avidūre ṭhite etasmim ekam pi phalaṃ na tiṭṭheyya, phalakhādakamanussehi niccaṃ parivuto va assa, evaṃ ahaṃ attano nāṇena paricchinditvā imassa visarukkhābhāvaṃ aññāsin ti

mahājanassa dhammaṃ desetvā sotthigamaṇaṃ gato.

Satthāpi „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā phalakusalā ahesuṃ“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samo-dhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahesuṃ, satthavāho pana ahaṃ evā“¹ ti. Phalajātakam.

5. Pañcāvudhajātaka.

Yo alīnena cittenā¹ 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Taṃ hi bhikkhuṃ Satthā āmantetvā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossaṭṭhaviriyo“ ti pucchitvā „saccaṃ Bhagavā“² 'ti rutte „bhikkhu pubbe paṇḍitā viriyaṃ kātuṃ yuttaṭṭhāne viriyaṃ katvā rajjasampattiṃ pāpuṇiṃsū“³ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño aggamaheṣiyā kucchismiṃ nibbati. Tassa nāmagahaṇadvase aṭṭhasataṃ brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā lakkhaṇāni¹ paṭipucchīṃsu. Lakkhaṇakusalā brāhmaṇā lakkhaṇasampattiṃ diṣvā „puññasampanno mahārāja kumāro tumhākaṃ accayena rajjaṃ pāpuṇiṃsati, pañcāvudhakamme paññāto pākato Jambudīpe aggapuriso bhavissatīti“² vyākariṃsu.

¹ both MSS. -piṇ. ² so both MSS. ³ C^k kāraṇena nāhaṃ.

Brāhmaṇānaṃ vacanaṃ sutvā kumārassa nāmaṃ gaṇhantā Pañcāvudhakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. Atha naṃ viññūtaṃ patvā soḷasavassapadese t̥hitāṃ rājā āmantetvā „tāta sip-paṃ uggaṇḥāhīti“ āha. „Kassa santike uggaṇḥāmi deva“¹ ti. „Gaccha tāta, Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilānagare disāpāṃmokkhassa ācariyassa santike uggaṇḥa, idam assa ācariyassa bhāgaṃ da-deyyāsīti“² sahaṃsaṃ datvā uyyojesi. So tattha gantvā sippaṃ sikkhitvā ācariyena dinnāṃ pañcāvudhaṃ gaḥetvā ācariyaṃ vanditvā Takkaṣilānagarato nikkhamitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasimaggāṃ paṭipajji. So antarāniagge Silesalomayakkhena nāma adhiṭṭhitāṃ ekaṃ aṭaviṃ pāpuṇi. Atha naṃ aṭavimukhe maṇussaṃ disvā „bho māṇava, mā imaṃ aṭaviṃ pāvīsi, Silesalomayakkho nāma ettha atthi, so diṭṭhaditṭhamanusse³ jīvitak-khayaṃ pāpetīti“⁴ vārayiṃsu. Bodhisatto attānaṃ takkento asambhītakesarasīho viya aṭaviṃ pāvīsi yeva. Tasmiṃ aṭavi-majjhaṃ sampatte so yakkho tālamatto hutvā kūṭāgāramattaṃ sīsaṃ pattappamāṇāni akkhīni kandaṃakulamattā⁵ dve dāṭhā ca māpetvā senamukho⁶ kabarakucchi nīlahatthapādo hutvā Bodhisattassa attānaṃ dassetvā „kahaṃ yāsi, tiṭṭha, bhakkho⁷ me“ ti āha. Atha naṃ Bodhisatto „yakkha, ahaṃ attānaṃ takketvā idha pavitṭho, tvaṃ appamatto hutvā maṃ upagac-cheyyāsi, visapītena hi taṃ sareṇa vijjhitvā etth⁸ eva pāṭessā-mīti“⁹ santajjetvā halāhalavisam pītaṃ saraṃ sannahitvā muñci. So yakkhassa lomesu yeva allīyi. Tato aññaṃ ti evaṃ paññā-sasare muñci. Sabbe tassa lomesu yeva allīyiṃsu. Yakkho sabbe pi te sare poṭhetvā attano pādamūle yeva pāṭetvā Bodhi-sattaṃ upasaṃkami. Bodhisatto puna pi taṃ fajjetvā khaggaṃ kaḍḍhitvā pahari. Tettimsaṃgulāyato khaggo lomesu yeva allīyi¹⁰. Atha naṃ kaṇayena pahari. So pi lomesu yeva allīyi. Tassa allīnabhāvaṃ ñatvā muggareṇa pahari. So pi lomesu yeva allīyi. Tassa allīnabhāvaṃ ñatvā „bho yakkha, na te ahaṃ

¹ C^k so diṭṭhamanusse. ² Cⁿ -kuḷa-. ³ Cⁿ seta-. ⁴ C^k bhakkho. ⁵ C^k allīyi.

Pañcāvudhakumāro nāmā ti sutapubbo, ahaṃ tayā adhiṭṭhitam aṭavim pavisanto na dhanuādini takketvā pavitṭho attānam yeva pana takketvā pavitṭho, ajja tam pothetvā cunṇavicunṇam karissāmīti¹ adhiṭṭhitam nāma dassetvā unnaditvā dakkhiṇahatthena yakkham pahari. Hattho lomesu yeva alliyi. Vāmahatthena pahari. So pi alliyi. Dakkhiṇapādena pahari. So pi alliyi. Vāmapādena pahari. So pi alliyi. Sīsenā tam pothetvā „cunṇavicunṇam karissāmīti“ sīsenā pahari. Tam pi lomesu yeva alliyi. So pañcoḍḍito pañcasu ṭhānesu baddho olambanto pi nibbhayo nissārajjō va ahoṣi. Yakkho va cintesi: „ayaṃ eko purisaṣiḥo purisājāniyo na purisaṃatto va, mādisenā nām' assa yakkhena gahitassa santāsaṃattam pi na bhavissati, mayā imaṃ maggaṃ hanantena eko pi evarūpo puriso na diṭṭhapubbo, kasmā nu kho esa na bhāyatīti“ so tam khādītum avisahanto „kasmā nu kho tvaṃ māṇava maraṇabhayaṃ na bhāyasīti“ pucchi. „Kimkāraṇā yakkha bhāyissāmi, ekasmiṃ hi attabhāve ekaṃ maraṇaṃ niyatam eva, api ca mayhaṃ kucchimhi vajirāvudhaṃ atthi, sace maṃ khādissasi tam āvudhaṃ jīretum² na sakkhissasi, tan te antāni khaṇḍākhaṇḍaṃ chinditvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, iti ubbo pi nassissāma, iminā kāraṇenāhaṃ na bhāyāmīti“. Idaṃ kira Bodhisatto attano abbhantare nānāvudhaṃ sandhāya kathesi. Tam sutvā yakkho cintesi: „ayaṃ māṇavo taccham eva bhaṇati, imassa purisaṣiḥassa sarīrato muggabijamattam pi maṃsakhaṇḍaṃ mayhaṃ kucchim² jīretum na sakkhissati, vissajjessāmi na“ ti maraṇabhayatajjito Bodhisattaṃ vissajjetvā „māṇava, purisaṣiḥo tvaṃ, na te ahaṃ maṃsaṃ khādissāmi, tvaṃ ajja Rāhumukhā muttācanda viya mama hatthato muccitvā nātisuhajjamaṇḍalan tosentō yāhīti“ āha. Atha naṃ Bodhisatto āha: „yakkha, ahaṃ tāva gacchissāmi, tvaṃ pana pubbe pi akusalaṃ katvā luddo lohitaṭapāṇi pararuhiramaṃsabhakkho yakkho hutvā nibbatto, sace

¹ C^o chīretum. ² so both MSS. instead of kucchi?

idhāpi tthatvā akusalam eva karissasi andhakārā andhakāraṃ gamissasi, maṃ diṭṭhakālato paṭṭhāya pana na sakkā tayā akusalaṃ kātuṃ, pāṇātipātakammaṃ nāma niraye tiracchāna-yoniyāṃ pettivisaye asurakāye ca nibbatteti, manussesu nibbat-taṭṭhāne appāyukasaṃvattanikaṃ hotīti“ evamādinā nayena pañcannaṃ dussilyakammānaṃ ādīnavāṃ pañcannaṃ sīlānaṃ ānisaṃsaṃ kathetvā nānākāraṇehi yakkhaṃ tadjjetvā dhammaṃ desetvā dametvā nibbisevanaṃ katvā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhā-petvā tassāsevanaṃ aṭaviyā balipaṭiggāhakaṃ devataṃ¹ katvā appamādena ovaditvā aṭavito nikkhamanto aṭavimukhe manus-sānaṃ ācikkhitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasīṃ gantvā mātāpitara disvā aparabhāge rajje paṭiṭṭhāya dhammena rajjāṃ kārento dānādīni puññāni karitvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthāpi imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Yo alīnena cittena alīnamanaso naro
bhāveti kusalaṃ dhammaṃ yogakkhemassa pattiya²
pāpuṇe anupubbena sabbasaṃyojanakkhayaṃ ti. 54.

Tatthāyaṃ piṇḍatto: yo puriso alīnena asaṃkucitena cittena pakatiyāpi alīnamano alīnājñāsaya hutvā anavajjaṭṭheṇa kusalaṃ sattatiṃsabodhapakkhiya-bhedaṃ dhammaṃ bhāveti vaḍḍhetī visālena cittena vipassanaṃ anuyūjati catuhi yogehi khemassa nibbānassa pattiyaṃ so evaṃ sabbasaṃkhāresu aniccaṃ dukkhaṃ anattā ti tilakkhaṇaṃ āropetvā taruṇavipassanato paṭṭhāya uppanne bodhapak-khiyadhamme bhāvento anupubbena ekaṃsaṃ yojanaṃ pi anavasesetvā sabba-saṃyojanānaṃ khayakarassa catutthamaggassa pariyoṣāne uppannattā sabbasaṃ-yojanakkhayaṃ ti saṃkhaṃ gataṃ arahattaṃ pāpuṇeyyā³ ti.

Evaṃ Satthā arahattena dhammadeśanāya kūṭaṃ gahetvā mat-thake cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyoṣāne so bhikkhu arahattaṃ pāpuṇi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā yakkho Aṅgulimālo ahoṣi, Pañcāvudhakumāro nāma ahaṃ evā“⁴ ti. Pañcāvudhajātakaṃ.

¹ C^k devanaṃ, C^v devanaṃ corr. to devataṃ. ² C^k yogakkhemassa pattiyaṃ, C^v yogakkhemassa pattiyaṃ corr. to yogakkhemassa pattiyaṃ.

6. Kañcanakkhandhajātaka.

Yo pahatṭhena cittenā 'ti. Idam Satthā Sāvattiyaṃ viharanto aññataram bhikkhū ārabba katesi. Eko kira Sāvattiyaṃ kulaputto Satthu dhammaḍḍesaṇaṃ sutvā ratanaśāsane uraṃ datvā pabbaji. Ath' assa ācariyupajjhāyā „āvuso ekavidhena sīlaṃ nāma, duvidhena tiividhena catubbidhena pañcavidhena chabbidhena sattavidhena aṭṭhavidhena navavidhena dasavidhena bahuvividhena sīlaṃ nāma, idam cullasīlaṃ¹ nāma, idam majjhimasīlaṃ nāma, idam mahāsīlaṃ nāma, idam pātimokkhasamvarasīlaṃ nāma, idam indriyasamvarasīlaṃ nāma, idam ājīvaḍḍisuddhisīlaṃ² nāma, idam pacayaḍḍisevanasīlaṃ nāma³ 'ti sīlaṃ ācikkhanti. So cintesi: „idam sīlaṃ nāma atibahuṃ, ahaṃ ettakaṃ samāḍāya vattituṃ na sakkhissāmi, sīlaṃ pūreṭuṃ asakkontassa nāma pabbajjāya ko attho, ahaṃ gihī⁴ hutvā dānādini puññāni karissāmi puttadāraṃ ca posessāmīti⁵ evaṃ ca pana cintetvā „bhante, ahaṃ sīlaṃ rakkhituṃ na sakkhissāmi, asakkontassa ca nāma pabbajjāya ko attho, ahaṃ hināya vattissāmi⁶, tumhākaṃ pattacīvaraṃ gaṇhathā⁷ 'ti āha. Atha naṃ āhaṃsu: „evaṃ sante Dasabalaṃ vanditvā yāhīti⁸ ne taṃ āḍāya Satthu santikaṃ dhammasabbaṃ agamaṃsu. Satthā disvā va⁹ „kiṃ bhikkhave anathikaṃ bhikkhū āḍāya āgat' atthā¹⁰ 'ti āha. „Bhante, ayaṃ bhikkhu 'ahaṃ sīlaṃ rakkhituṃ na sakkhissāmīti¹¹ pattacīvaraṃ niyyādeti, atha naṃ mayaṃ gaḍetvā āgatā¹² ti. „Kasmā pana tumhe bhikkhave imassa bhikkhuno bahuṃ sīlaṃ ācikkhatha¹³, yattakaṃ esa rakkhituṃ sakkoti tattakam eva rakkhissati, ito paṭṭhāya tumhe evaṃ mā kiñci avacuttha¹⁴, ahaṃ ettha kattabbaṃ jānissāmīti¹⁵. „Ehi tvaṃ bhikkhu, kiṃ te bahunā sīlena, tīṇi yeva sīlāni rakkhituṃ sakkhissasīti¹⁶. „Sakkhissāmi bhante¹⁷ ti. „Tena hi tvaṃ ito paṭṭhāya kāyadvārāṃ vacīdvārāṃ manodvārāṃ¹⁸ ti tīṇi dvārāni rakkha, mā kāyena pāpakaṃ mā kari mā vacāya mā manasā, gaccha mā hināya vatti, imāni tīṇi yeva sīlāni rakkhā¹⁹ 'ti. Ettāvata so bhikkhu tuṭṭhamānaso „sādhu bhante rakkhissāmi imāni tīṇi sīlānīti²⁰ Satthāraṃ vanditva ācariyupajjhāyehi saddhiṃ yeva agamāsi. So tāni tīṇi sīlāni pūrento va aññasi: „ācariyupajjhāyehi mayhaṃ ācikkhitaṃ sīlaṃ pi, ettakam eva te pana attano abuddhabhāvena maṃ bujjhāpetuṃ nāsakkhimsu, Sammasam-

¹ C^k cullam. ² C^v -sīlan. ³ C^k gahi, C^v hihī. ⁴ C^k hināvasamvattissāmi.

⁵ C^k gaṇhathā. ⁶ C^k omits va. ⁷ C^k acikkhata. ⁸ C^k avacuttha. ⁹ C^k -dvārāṃ.

buddho attano buddhasubuddhatāya anuttaradhammarājatāya ettakaṃ
 sīlaṃ¹ tīsu yeva dvāresu pakkkhipitvā maṃ gaṇhāpesi, avassayo vata²
 me³ satthā jāto⁴ ti vipassanaṃ vadḍhetvā katipāhen⁵ eva arahatte
 patitṭhāsi. Taṃ pavattiṃ nātvā dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū
 „āvuso taṃ kira bhikkhuṃ 'sīlāni rakkhituṃ na sakkomīti' hīnāya
 vattantaṃ sabbasīlāni tīhi koṭṭhāsehi pakkkhipitvā⁶ gāhāpetvā Satthā
 arahattaṃ pāpesi, aho Buddhā nāma acchariyamanussā⁷ ti Buddha-
 guṇe kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave
 etarahi kathāya sannisinā⁸ ti pucchi „imāya nāmā⁹ 'ti vutte „bhik-
 khave, atigaruko pi bhāro koṭṭhāsavasena bhājetvā dinno lahuco viya
 hoti, pubbe pi paṇḍitā mahantaṃ¹⁰ kañcanakkhandhaṃ labhitvā ukkhi-
 pituṃ asakkontā vibhāgaṃ katvā ukkhipitvā agamaṃsū¹¹ 'ti vatvā
 atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rājjaṃ kārente
 Bodhisatto ekasmiṃ gāmake kassako ahosi. So ekadivasāṃ
 aññatarasmiṃ chaḍḍhitagāmake khetṭe kasiṃ kasati. Pubbe
 ca tasmiṃ gāme eko vibhavasampanno seṭṭhi ūrumattapariṇā-
 haṃ¹² catuhatthāyāmaṃ kañcanakkhandhaṃ nidahitvā kalam
 akāsi. Tasmiṃ Bodhisattassa naṅgalaṃ laggitvā aṭṭhāsi. So
 „mūlasantānakaṃ bhavissatīti¹³ paṃsum viyūhanto taṃ disvā
 paṃsunā paṇicchādetvā¹⁴ divasaṃ kasitvā atthaṃ gate suriye
 yuganaṅgalādīni¹⁵ ekamante nikkhipitvā „kañcanakkhandhaṃ
 gaṇhitvā gacchissāmīti¹⁶ taṃ ukkhipituṃ nāsakkhi¹⁷, asakkonto¹⁸
 nisīditvā „ettakaṃ kucchiharaṇāya bhavissati, ettakaṃ nidahi-
 tvā ṭhapessāmi¹⁹, ettakena kammante saṃyojessāmi, ettakaṃ
 dānādipuñṇakiriya²⁰ bhavissatīti²¹ cattāro koṭṭhāse akāsi.
 Tass²² evaṃ vibhattakāle so kañcanakkhandho sallahuko viya
 ahosi. So taṃ ukkhipitvā gharaṃ netvā catudhā vibhajitvā
 dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Bhagavā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā
 imaṃ gātham āha:

¹ C^k sīlan. ² C^k vana. ³ C^k meva. ⁴ C^k parikkhipitvā. ⁵ C^k adds na.

⁶ C^k -matthapariṇāhaṃ. ⁷ C^v paricchā-. ⁸ C^k yugalaṇḍa-. ⁹ C^k nāsakkhi.

¹⁰ C^k asanto. ¹¹ C^k -ssāmīti. ¹² both MSS. dānādīnipu-.

Yo pahaṭṭhena cittena pahaṭṭhamanaso naro
bhāveti kusalaṃ dhammaṃ yogakkhemassa pattiyaṃ
pāpuṇe anupubbena sabbasaṃyojanakkhayaṃ ti. 55.

Tattha pahaṭṭhenā¹ ti vinīvaraṇena, pahaṭṭhamanaso ti tāya eva vinī-
varaṇatāya pahaṭṭhamanaso¹, suvaṇṇaṃ viya pahaṃsitvā samujjotitasappabhā-
sakkatacitto² hutvā ti attho.

Evam Satthā arahattanikūṭena desanaṃ niṭṭhapetvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā kañcanakkhandham laddhapuriso
aham eva ahoṣin“ ti. Kañcanakkhandhajātakaṃ.

7. Vānarindajātaka.

Yassete caturro dhammā³ ti. Idam Satthā Veluvane
viharanto Devadattassa vadhāya parisakkanam ārabha
kathesi. Tasmim hi samaye Satthā „Devadatto vadhāya parisakka-
tīti“ sutvā „na bhikkhave idān’ eva Devadatto mayham vadhāya pari-
sakkati, pubbe pi parisakkati yeva, nāsamattam pi pana kātuṃ na
sakkhīti“ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadataṃ rajjaṃ kārente
Bodhisatto kapiyoniam nibbattitvā vuddhim anvāya assa-
potappamaṇo thāmasampanno ekacaro hutvā nadītīre viharati.
Tassā pana nadiyā vemajjhe eko dīpako nānappakārehi amba-
panasādīhi phalarukkhehi sampanno. Bodhisatto nāgabalo
thāmasampanno nadiyā orimatīrato uppatitvā — dīpakassa orato
nadīmajjhe eko piṭṭhipāsāno atthi — tasmim nipatati. Tato uppa-
titvā tasmim dīpake patati. Tattha nānappakārāni phalāni
khādītva sāyam³ ten’ eva upāyena paccāgantvā attano vasa-
natthāne vasitvā punadivase pi tath’ eva karoti. Iminā niyā-
mena tattha vasaṃ kappeti. Tasmim pana kāle eko kumbhīlo
sapajāpatiko tassā nadiyā vasati. Tassa sā bhariyā Bodhisattam
aparāparaṃ gacchantam disvā Bodhisattassa hadayamaṃse do-

¹ C^v -mānaso. ² C^k -vitto, C^v -vitto corr. to -citto. ³ C^k sāyam.

haḷaṃ uppādetvā kumbhilaṃ āha: „mayhaṃ kho ayya imassa
 vānarindassa hadayamaṇise dohaḷo uppanno“ ti. Kumbhilo
 „sādhū hoti, lacchaṣṭi“ vatvā „ajja taṃ sāyaṃ dīpakato āga-
 chantam eva gaṇhissāmīti“ gantvā piṭṭhipāsāṇe nipajji. Bodhi-
 satto divasaṃ caritvā sāyaṇhasamaye dīpake tṭhito va pāsāṇaṃ
 oloketvā „ayaṃ pāsāṇo idāni uccatāro khāyati, kin nu kāraṇaṃ“
 ti cintesi. Tassa kira udakappamāṇaṃ ca pāsāṇappamāṇaṃ ca
 suvavatthāpitam eva, ten' assa etad ahoṣi: „ajja imissā nadiyā
 udakaṃ n'eva hāyati na vaḍḍhati, atha ca paṇāyaṃ pāsāṇo
 mahā hutvā paññāyati, kacci nu kho ettha mayhaṃ gahaṇat-
 thāya kumbhilo nipanno“ ti so „vīmaṃsāmi tāva naṃ“ ti tatth'
 eva tṭhatvā pāsāṇena saddhiṃ kathento viya „bho pāsāṇa“ 'ti
 vatvā paṭivacanaṃ alabhanto yāvatatiyaṃ „pāsāṇa“ 'ti āha.
 Pāsāṇo kiṃ paṭivacanaṃ na dassati. Puna pi naṃ vānaro
 „kiṃ bho pāsāṇa ajja mayhaṃ paṭivacanaṃ na deṣīti“ āha.
 Kumbhilo „addhā aññesu divasesu ayaṃ pāsāṇo vānarindassa
 paṭivacanaṃ adāsi, dassāmi dāni 'ssa paṭivacanaṃ“ ti cintetvā
 „kiṃ bho vānarindā“ 'ti āha. „Ko si tvaṃ“ ti. „Ahaṃ kum-
 bhilo“ ti. „Kimatthaṃ ettha nipanno sīti“. „Tava hadaya-
 maṇsaṃ patthayamāno“ ti. Bodhisatto cintesi: „añño me
 gamanamaggo n' atthi, ajja mayā esa kumbhilo vañcetaḷbo“ ti.
 Atha naṃ evaṃ āha: „samma kumbhila, ahaṃ attānaṃ tuyhaṃ
 pariccajissāmi, tvaṃ mukhaṃ vivaritvā maṃ tava santikaṃ
 āgataḷe gaṇhāhīti“. Kumbhilaṇaṃ hi mukhavivaṭe² akkhīni
 nīṇilanti. So taṃ kāraṇaṃ asallakkhetvā mukhaṃ vivari.
 Ath' assa akkhīni pithiyiṃsu. So mukhaṃ vivaritvā akkhīni
 nimiletvā nipajji. Bodhisatto tathābhāvaṃ nītvā dīpakā uppa-
 tito gantvā kumbhilaṇassa matthakaṃ akkamitvā tato uppatito
 vijjullatā viya vijjotamāno paratīre aṭṭhāsi. Kumbhilo taṃ
 acchariyaṃ disvā „iminā vānarindena atiaccherakaṃ katan“ ti
 cintetvā „bho vānarinda, imasmiṃ loke catuhi dhammehi

¹ C^k -naṃ. ² C^v mukhavivaṭe corr. to mukhe-.

samannāgato puggalo paccāmitte abhibhavati, te sabbe pi tuyham abbhantare atthi, maññe“ ti vatvā imam gātham āha:

Yass' ete caturo dhammā vānarinda yathā tava
saccaṃ dhammo dhīti¹ cāgo diṭṭham so ativattatīti. 56.

Tattha yassā 'ti yassa kassaci puggalassa, ete ti idāni vattabbe“ paccak-khato niddisati, caturo dhammā ti cattāro guṇā, saccaṃ ti vacīsaccaṃ, mama santikaṃ āgamissāmiti hi vatvā musāvādani akatvā³ āgato yevā 'ti, etan te vacīsaccaṃ, dhammō ti vicāraṇapaññā, evaṃ kate idan nāma bhavissasīti, esā te vicāraṇapaññā, dhīti⁴ abboecchinnaviriyaṃ vuccati, etam pi te atthi, cāgo ti attapariccāgo, tvaṃ attānaṃ pariccajivā mama santikaṃ āgato, yaṃ paṇāhaṃ gaṇhituṃ nāsakkhuṃ mayham ev' ettha⁵ doso, diṭṭhan ti paccā-mittam, so ativattatīti yassa puggalassa yathā tava evaṃ ete cattāro dhammā atthi so yathā maṃ ajja tvaṃ atikkanto tath' eva attano paccāmittam atikkamati abhibhavatīti.

Evaṃ kumbhīlo Bodhisattam pasamsitvā attano vasanaṭ-
ṭhānam gato.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakki yevā“ 'ti imam dhammadesanam āha-ritvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā kumbhīlo Devadatto ahosi, bhariyāssa Cīncamānavikā, vānarindo pana aham evā“ 'ti. Vānarindajātakam.

8. Tayodhammajātaka.

Yassete ti. Idam Satthā Veḷuvane viharanto vadhāya
parisakkanam eva ārabba kathesi.

Arūte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Devadatto vānarayoniyaṃ nibbattitvā Himavantapadese yūtham
pariharanto attānaṃ paṭicca⁶ jātānaṃ vānarapotakānaṃ „vud-
dhippattā ime yūtham parihareyyun“ ti bhayena dantehi dasitvā

¹ C^v dhīti corr. to dhīti. ² C^v vattabbo. ³ C^k akkhā. ⁴ C^v dhīti corr. to dhīti. ⁵ C^v mayhamimevettha, C^k mayhamimecettha. ⁶ C^k paricca, C^v paricca corr. to paṭicca.

tesaṃ bījāni uppāṭeti. Tadā Bodhisatto pi taṃ yeva paṭicca ekissā vānariyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Atha sā vānarī¹ gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvaṃ nātvā attano gabbhaṃ anurakkhamānā araṇṇiṃ pabbatapādaṃ agamāsi. Sā paripakkagabbhā Bodhisattaṃ vijāyī². So vuddhim anvāya viññūtaṃ patto thāmasampanno ahosi. So ekadivasaṃ mātaraṃ pucchi: „amma mayhaṃ pitā kahan“ ti. „Tāta asukasmim nāma pabbatapāde yūthaṃ pariharānto vasatīti“. „Amma tassa maṃ santikaṃ nehīti“. „Tāta na sakkā tayā pitu santikaṃ gantum, pitā hi³ te attānaṃ paṭicca jātānaṃ⁴ vānarapotakānaṃ yūthapariharanabbhayena dantehi ḍasitvā bījāni uppāṭetīti“. „Amma, nehi maṃ⁵ tattha, ahaṃ jānissāmīti“. Sā puttaṃ ādāya tassa santikaṃ agamāsi. So vānaro attano puttaṃ disvā⁶ va „ayaṃ vaḍḍhento mayhaṃ yūthaṃ pariharitum na dassati, idān’ eva haritabbo“ ti „etaṃ ālīnganto viya gālhaṃ pīletvā jīvitaḥkhayaṃ pāpessāmīti“ cintetvā „ehi tāta, ettakaṃ kālaṃ kahaṃ gato sīti“ Bodhisattaṃ ālīnganto viya nippīlesi. Bodhisatto pana nāgabalo thāmasampanno, so pi taṃ nippīlesi. Ath’ assa aṭṭhīni bhijjanākārapattāni ahesum. Ath’ assa etad ahosi: „ayaṃ vaḍḍhento maṃ māressati⁶, kena nu kho upāyena puretaraṃ nēva mareyyan“ ti. Tato cintesi: „ayaṃ avidūre rakkhasapariggahito saro, tattha taṃ⁷ rakkhasena khādāpessāmīti“. Atha naṃ⁸ evaṃ āha: „tāta ahaṃ mahallako, imaṃ yūthaṃ tuyhaṃ niyyādemi, ajj’ eva taṃ rājānaṃ karomi, asukasmim nāma thāne saro atthi, tattha dve kumudiniyo tisso uppaliniyo pañca paduminiyo pupphanti, gaccha tato pupphāni āharā“ ti. So „sādhū tāta āharissāmīti“ gantvā sahasā anotaritvā samantā padaṃ parichindanto otinṇapadaṃ yeva addasa⁹ na uttinṇapadaṃ. So „iminā sarena rakkhasapariggahena bhavitabbaṃ, mayhaṃ pitā attanā asakkonto rakkhasena maṃ khādāpetukāmo¹⁰ bhaviṣsa-

¹ C^v -rī. ² C^v -yī. ³ C^v pahi. ⁴ C^k jātaṃ. ⁵ C^k omits maṃ. ⁶ both MSS. -tī. ⁷ C^v naṃ. ⁸ C^v taṃ. ⁹ C^k adassa. ¹⁰ C^k khāda-, C^v khāda- corr. to khādā-.

tīti, ahaññīmañ ca sarañ na otarissāmi, pupphāni ca gahessā-
mīti¹ nirūdakam¹ thānañ gantvā vegam gahetvā uppatitvā pa-
rato gacchanto nirūdake¹ ākāse² thitān¹ eva dve pupphāni
gahetvā paratīre pati, parato ca orimatīrañ āgacchanto ten'
ev' upāyena dve gañhi, evañ ubhosu passesu rāsim³ karonto
pupphāni ca gañhi rakkhasassa ca āpaṭṭhānañ na otari. Ath'
assa „ito uttarim ukkhipitum na sakkhissāmīti“ tāni⁴ pupphāni
gahetvā ekasmiñ thāne rāsim karontassa so rakkhaso „mayā
ettakam kalam evarūpo paññavā acchariyapuriso na diṭṭhapubbo,
pupphāni ca nāma yāvadicchakam gahitāni, mayhañ ca āpaṭ-
ṭhānañ na otarīti“ udakam dvidhā bhindanto udakato utthāya
Bodhisattassa upasamkamitvā „vānarinda, imasmiñ loke yassa
tayo dhammā atthi so paccāmittaṃ abhibhoti, te sabbe pi tava
abbhantare atthi, maññe“ ti vatvā Bodhisattassa thutim karonto
imañ gātham āha:

Yass' ete tayo dhammā vānarinda yathā tava
dakkhiyañ sūriyañ⁵ paññā diṭṭhañ so ativattatīti. 57.

Tattha dakkhiyañ ti dakkhabhāvo, sampattabhayañ vidhamitum jānana-
paññāya sampayuttauttamaviriyass' etañ nāmañ, sūriyañ⁵ ti sūrabhāvo, nib-
bhayaabhāvass' etañ nāmañ, paññā ti paññāpanapaṭṭhapanāya upāyapaññāy'
etañ nāmañ.

Evañ so dakarakkhaso imāya gāthāya Bodhisattassa thu-
tim katvā „imāni pupphāni kimatthañ harasīti“ puechi. „Pitā
mañ rājānañ kātukāmo, tena kāraṇena harāmīti“. „Na sakkā
tādisena uttamapurisena pupphāni gahitum, ahañ gañhissāmīti“
ukkhipitvā tassa pacchato pacchato agamāsi. Ath' assa pitā
dūrato va tañ disvā „ahañ imañ 'rakkhasabhattaṃ bhavissa-
tīti' paññim, so dān' esa rakkhasaṃ pupphāni gāhāpento
āgacchati, idāni 'mhi naṭṭho“ ti cinto satta dhā hadayaphā-

¹ so both MSS. ² so both MSS. instead of okāse? ³ both MSS. rāsi

⁴ C^v nāni. ⁵ C^k suri-, C^v suri- corr. to sūri-.

lanam patvā tatth' eva jīvitakkhayam patto. Sesavānarā sannipatitvā Bodhisattam rājānam akamsu.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā yūthapati Devadatto ahosi, yūthapatiputto¹ pana aham evā“ 'ti. Tayodhammajātakam.

9. Bherivāḍajātaka.

Dhame dhame ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram dubbacā ārabha kathesi. Tam hi² bhikkhum Satthā „saccam kira tvaṃ dubbaco sīti“ pucchitvā „saccam Bhagavā“ 'ti vutte „na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto bherivāḍakakule nibbattitvā gāmake vasati. So „Bārāṇasiyam nakkhattam ghuṭṭhan“ ti sutvā „samajjamandale bherim vādetvā dhanam āharissāmīti“ puttam ādāya tattha gantvā bherim³ vādetvā bahum⁴ dhanam labhi. Tam ādāya attano gāmaṃ⁵ gacchanto corāṭavim patvā puttam nīrantaram bherim vādetvā vāresi: „tāta nīrantaram avādetvā maggapaṭipannam issarabheri⁶ viya antarantarā vādehīti“. So pitarā vāriyamāno pi „bherisadden' eva core palāpessāmīti“ vatvā nīrantaram eva vādesi. Corā paṭhamam nēva bherisaddam sutvā „issarabheri bhavissatīti“ palāyitvā ativiya ekābaddham⁷ saddam sutvā „nāyam issarabheri bhavissatīti“ āgantvā upadhāretvā dve yeva jane disvā pothetvā vilumpiṃsu⁸. Bodhisatto „kicchena vata no laddham dhanam ekābaddham katvā vādento nāsesīti“ vatvā imam gātham āha:

Dhame dhame nātidhame, atidhantam hi pāpakaṃ,
dhantena satam laddham, atidhantena nāsitan ti. 58.

¹ C^v omits ahosi yūthapati. ² both MSS. tamāhi. ³ C^k bheri, C^v bheri corr. to bherim. ⁴ C^v bahu. ⁵ C^k gāma, C^v gāma corr. to gāmaṃ. ⁶ so both MSS. instead of -bherim. ⁷ C^k eka-. ⁸ both MSS. vilimpiṃsu.

Tattha dhame dhame¹ ti dhameyya no na dhameyya bherim vādeyya na na² vādeyyā ti attho, nātidhame ti atikkametvā pana niranteram eva katvā na vādeyya, kiṃkāraṇā: atidhantaṃ³ hi pāpakaṃ niranteram bherivādaṃ idāni ambhakaṃ pāpakaṃ lāmakāṃ jātāṃ, dhantena satam laddhaṃ ti na-gare bherivādanena kahāpanasatam laddhaṃ, atidhantena nāsitan ti idāni pana me puttena vacanaṃ akatvā yaṃ idaṃ aṭaviyaṃ atidhantaṃ⁴ tena⁵ atidhantena sabbam nāsitan ti.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā putto dubbacabhikkhu ahoṣi, pitā pana aham evā“⁶ ti. Bherivādajātakaṃ.

10. Saṃkhadhamanajātaka.

Dhame dhame ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto dubba-cam eva ārabha kathesi.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto saṃkhadhamakakule nibbattitvā Bārāṇasiyaṃ nakkhatte ghutthe pitaraṃ ādāya saṃkhadhamanakammena dhanam labhitvā āgamanakāle corāṭaviyaṃ pitaraṃ niranteram saṃkhaṃ dhamantaṃ⁶ vāresi. So „saṃkhasaddena core palā-pessāmīti“ niranteram eva dhami. Corā purimanayen' eva āgantvā vilumpimsu. Bodhisatto pi purimanayen' eva gātham abhāsi:

Dhame dhame nātidhame, atidhantaṃ hi pāpakaṃ,
dhantenādhigatā bhogā, te tāto vidhamī dhaman ti. 59.

Tattha te tāto vidhamī dhaman ti te saṃkhaṃ dhamitvā laddhabhogemama pitā punappuna dhamento vidhamīti viddhamisesi vināsesīti.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā pitā dubbacabhikkhu ahoṣi, putto pana aham evā“⁶ ti. Saṃkhadhamanajātakaṃ. Āsimsavaggo chaṭṭho.

¹ C^k dhametidhame, C^v dhametidhame corr. to dhamedhame. ² C^k tana, C^v tana corr. to nana. ³ both MSS. atidhantaṃ. ⁴ both MSS. atidhanti. ⁵ C^k nena.

⁶ C^v dhamantaṃ.

7. ITTHIVAGGA.

1. Asātamantajātaka.

Āsā lokitthiyo nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhū ārabba kathesi. Tassa vatthun Ummadantijātake āvibhavissati. Tam pana bhikkhū Satthā „bhikkhu itthiyo nāma āsā asatiyo lāmikā pacchimikā, tvaṃ evarūpaṃ lānikaṃ itthiṃ nissāya kasmā ukkaṇṭhito“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Gandhāraratṭhe Takkaṣilāyaṃ brāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṃ patto tisu vedesu sabbasippesu ca nipphattim patto disāpāmokkho ācariyo ahosi. Tadā Bārāṇasiyaṃ ekasmiṃ brāhmaṇakule puttassa jātadivase aggim gahetvā anibbāyantaṃ¹ ṭhapayimsu. Atha naṃ brāhmaṇakumāraṃ soḷasa-vassakāle mātāpitara āhaṃsu: „putta, mayaṃ tava² jātadivase aggim gahetvā ṭhapayimha, sace brahmalokaparāyano bhavitukāmo taṃ aggim ādāya araṇṇaṃ pavisitvā Aggim³ Bhagavantaṃ namassamāno brahmalokaparāyano hohi, sace agāraṃ āvasitukāmo Takkaṣilaṃ gantvā disāpāmokkhassa ācariyassa santike sippaṃ uggaṇhitvā kuṭumbaṃ⁴ saṇṭhapehīti“. Mānava „nāhaṃ sakkhissāmi⁵ araṇṇe aggim paricaritum, kuṭumbaṃ eva saṇṭhapesāmi⁶“ mātāpitara vanditvā ācariyabhāgaṃ sahaṃsaṃ gahetvā Takkaṣilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhitvā pacchā agamāsi. Mātāpitara pan' assa anattikā gharāvāsena araṇṇe hi aggim paricarāpetukāmaṃ honti. Atha naṃ mātā itthinaṃ⁶ dosaṃ dassetvā araṇṇaṃ pesetukāmaṃ „so ācariyo paṇḍito vyatto sakkhissati me puttassa itthinaṃ dosaṃ kathetun“ ti cintetvā āha: „uggahitaṃ te tātā sippaṃ“ ti. „Āma amma⁷“ ti. „Asātaman-

¹ C^v -yattaṃ. ² so both MSS. instead of tava? ³ both MSS. aggi. ⁴ C^k kuṭumba, C^v kuṭumba corr. to kuṭumbaṃ. ⁵ C^k -mīti, C^v -mī. ⁶ C^k adds mātā, in C^v mātā has been inked over.

tāpi te uggahitā¹ ti. „Na uggahitā ammā“² ti. „Tāta, yadi te asātamantaṃ na uggahitaṃ kin nāma te sippaṃ uggahitaṃ, gaccha uggahitvā ehīti“³. So „sādhū“⁴ ti puna takkasilābhi-mukho pāyāsi. Tassa pi ācariyassa mātā mahallikā vīsaṃvassa-satikā. So taṃ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijag-gati. Aññe manussā naṃ tathā karontaṃ jigucchanti. So cintesi: „yan nūnāhaṃ araññaṃ pavasitvā tattha mātaraṃ paṭi-jagganto vihareyyaṃ“ ti. Ath' ekasmiṃ vivitte araññe udaka-phāsukatthāne paṇṇasālaṃ kāretvā sappitaṇḍulādini āharāpetvā mātaraṃ ukkhipitvā tattha gantvā mātaraṃ paṭijagganto vāsaṃ kappesi. So pi kho māṇavo Takkasilaṃ gantvā ācariyaṃ apassanto „kahaṃ ācariyo“⁵ ti pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā tattha gantvā vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṃ ācariyo „kin nu kho tāta atisīghaṃ āgato sīti“⁶. „Nanu ahaṃ¹ tumhehi asātamanto nāma na uggaṇhāpito“ ti. Ko pana te² asātamante uggaṇhe-tabbe³ katvā kathesi⁴ti“. „Mayhaṃ mātā ācariyā“⁵ ti. Bodhi-satto cintesi: „asātamantā nāma keci n' atthi, imassa pana mātā imaṃ itthidose jānāpetukāma bhavissatīti“⁶. Atha naṃ „sādhū tāta, dassāmi te asātamante, tvaṃ ajja ādiṃ katvā mama ṭhāne ṭhatvā mātaraṃ sahatthā nahāpento bhojento pā-yento paṭijaggāhi, hatthapādasīsapiṭṭhisambāhanādini c' assā karonto 'ayye, jaraṃ pattakāle pi tāva te evarūpaṃ sariraṃ, daharakāle kīdisaṃ ahoṣīti' hatthaparikkammādikaraṇakāle hat-thapādādinaṃ vaṇṇaṃ katheyyāsi, yaṃ ca te mama mātā ka-theti⁴ taṃ alajjanto anigūhanto mayhaṃ āroceyyāsi, evaṃ karonto asātamante lacchasi akaronto na lacchasīti“ āha. So „sādhū ācariyā“⁵ ti taṃssa vacanaṃ sampaticchitvā tato paṭ-ṭhāya sabbaṃ⁵ yathāvuttavidhānaṃ akāsi. Ath' assa⁶ tasmiṃ māṇave punappuna vaṇṇayamāne „ayaṃ mayā saddhiṃ abhira-mitukāmo bhavissatīti“ andhāya jarājiṇṇāya abbhantare kilesa

¹ C^k kahaṃ. ² C^k ke. ³ C^v -tabbo. ⁴ C^v kathesiṭi. ⁵ C^v omits sabbaṃ.

⁶ so both MSS. instead of assā?

uppajji. Sā ekadivasam attano sarīravannaṃ kathayamānaṃ māṇavaṃ āha: „mayā saddhiṃ abhiraṇitum icchasīti“. „Ayye, ahaṃ tāva iccheyyaṃ, ācariyo pana garuko“ ti. „Sace maṃ icchasi puttāṃ me mārehīti“. „Ahaṃ ācariyassa santike etta-kaṃ sippaṃ uggaṇhitvā kilesamattaṃ nissāya kin ti katvā ācariyaṃ māressāmīti“. „Tena hi sace tvaṃ maṃ na paricca-jasi aham eva naṃ māressāmīti“. Evaṃ¹ itthiyo nāma āsā lāmikā pacchimikā, tathārūpā nāma vaye tṭhitā rāgacittaṃ up-pādetvā kilesaṃ anuvattamānā evaṃ upakārakaṃ puttāṃ māre-tukāmā jātā. Māṇavo sabbaṃ taṃ kathaṃ Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto „suṭṭhu te māṇava kataṃ mayhaṃ āro-centenā“ 'ti vatvā mātu āyusaṃkhāraṃ olokento „ajj' eva marissatīti“² nātvā³ „ehi māṇava, vīmaṃsissāmi naṃ“ ti ekaṃ udumbaraṇukkaṃ chinditvā attano pamāṇena kaṭṭharūpakaṃ⁴ katvā sasīsaṃ pārupitvā attano sayanaṭṭhāne uttānaṃ nipajjā-petvā rajjukaṃ bandhitvā antevāsikaṃ āha: „tāta pharasuṃ ādāya gantvā mama mātu saññaṃ dehīti“. Māṇavo gantvā „ayye ācariyo paṇṇasālāyaṃ⁵ attano sayanaṭṭhāne nipanno, rajjusaññaṃ⁶ me baddhā, imaṃ pharasuṃ ādāya gantvā sace sakkosi mārehi taṃ“ ti āha. „Tvaṃ maṃ na pariccajissasīti“. „Kiṃkāraṇaṃ pariccajissāmīti“. Sā pharasuṃ ādāya pavedhamānā utṭhāya rajjusaññaṃ gantvā hatthena parāmasitvā „ayaṃ me putto“ ti saññaṃ kaṭṭharūpakassa mukhato sātaka apānetvā pharasuṃ ādāya „ekappahāren' eva māressāmīti“ gīvāyaṃ eva paharitvā taṃ ti sadde uppanne rukkhabhāvaṃ aññāsī. Atha Bodhisattena „kiṃ karosi amma“ 'ti vutte „vañcitammīti“⁷ tatth' eva maritvā patitā. Attano kira⁸ paṇṇasālāya nipannāpi⁹ taṃ khaṇaṃ tāya maritabbam eva. So tassā matabbhāvaṃ nātvā sarīrakiccaṃ katvā ālāhanaṃ¹⁰ nibbāpetvā vanapupphehi pūjetvā māṇavaṃ ādāya paṇṇasālādvāre¹¹ nisiditvā „tāta, pāṭiyekko

¹ C^v eva. ² C^v kūtā. ³ C^k -rūpaṃ. ⁴ C^v -sālāya. ⁵ C^k -ghaṇṇā. ⁶ so both MSS. instead of vañcit' amlīti? ⁷ so both MSS. instead of nipannāya?

⁸ C^k ālā-. ⁹ C^v -sālā-.

asātamanto nāma n' atthi, itthiyo asātā nāma, tava mātā 'asā-tamante uggaṇhā' 'ti mama santikaṃ pesayamānā itthīnaṃ dosaṃ jānanatthaṃ pesesi, idāni pana te paccakkham eva mama mātu dosā diṭṭhā, iminā kāraṇena 'itthiyo nāma āsā lāmikā' ti jāneyyāsīti" taṃ ovaditvā uyyojesi. So pi ācariyaṃ vanditvā mātāpitunnaṃ santikaṃ agamāsi. Atha naṃ mātā pucchi: „uggahitā te asātamantā“ ti. „Āma amma“ 'ti. „Idāni kiṃ karissasi¹, pabbajitvā aggaṃ paricarissasi², agāramajjhe vasissasīti“. Māṇavo „mayā paccakkhato itthīnaṃ dosā diṭṭhā, agārena me kiecaṃ n' atthi, pabbajissāmi ahan“ ti attano adhippāyaṃ pakāseṇto imaṃ gātham āha:

Āsā lokitthiyo nāma, velā tāsāṃ na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikhī sabbaghaso yathā,
tā hitvā pabbajissāmi vivekam anubrūhayan ti. - 60.

Tattha āsā ti asatiyo lāmikū, atha vā sātāṃ vuccati sukhāṃ taṃ tāsū n' atthi, attāni paṭibaddhacittānaṃ asātāṃ eva dentiṭi pi asātā dukkhā dukkhavattubhūtā ti attho, imassa paṇ' atthassa sādhanatthāya idaṃ vuttaṃ³ āharitabbaṃ:

Māyā c' esā⁴ marīci⁵ ca⁶ soko rogo c' upaddavo
kharā ca bandhanā c' etā maccupāso guhāsayo,
tāsū yo vissase poso so naresu narādhamo ti.

Lokitthiyo ti loke itthiyo, velā tāsāṃ na vijjatīti amma tāsāṃ itthīnaṃ kilesasuppattiṃ patvā velā saṃvaro mariyādā pamāṇaṃ nāma⁷ ekāṃ n' atthi, sārattā ca pagabbhā cā 'ti velā⁷ ca etesaṃ n' atthi, pañcasu kāmāgūpesu sārattā allīnā, tathā kāyapāgabbhinīyena vācāpāgabbhinīyena manopāgabbhinīyena ti tivīdhena pāgabbhinīyena samannāgatattā pagabbhā c'etā, etesaṃ hi antare kāyadvārādīni patvā saṃvaro nāma n' atthi, lolā kākapaṭibhāgā ti dasseti, sikhī sabbaghaso yathā ti amma yathā jālasikhāya sikhīti saṃkhaṃ gato aggaṃ nāma gūthagatādibhedā⁸ asucim pi sappimadhuphāṇitādibhedāṃ sucim pi itṭham pi anitṭham pi yaṃ yad eva labhati sabbāṃ ghasatī khūdati tasmā sabbaghaso ti vuccati tath' eva tā itthiyo pi hatthimendagomenādāyo vā hontu hīnājaccā hīnakammaṇṇā khattiyādayo vā hontu uttamakammaṇṇā hīnukkaṭṭhabhāvāṃ acintetvā

¹ C^k karissati. ² C^k paricarissa. ³ C^v vuttaṃ corr. to suttaṃ. ⁴ C^k mayā so.

⁵ C^v -cī. ⁶ both MSS. va. ⁷ C^k phelā, C^v phelā corr. to velā. ⁸ C^v gūthahatā-.

lokassādasena kilesasanthave uppanne yaṃ yaṃ labhanti sabbam eva sevanti sabbaghasasikkhisadisa¹ honti, tasmā sikkhī sabbaghaso yathā tathā v' etā ti veditabbū², tā hitvā pabbajissāmīti aham tā lāmikā dukkhavattubhūtā itthiyo hitvā araṇṇaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajissāmīti, vivekam anubrūhayan ti kāyaviveko cittaviveko upadhiviveko ti tayo vivekā, tesu idha kāyaviveko pi vaṭṭati cittaviveko pi, idaṃ vuttaṃ hoti: ahaṃ amma pabbajitvā kaṣāṇaparikammaṃ katvā aṭṭhasamāpattiyo pañca abhiññā uppādetvā gaṇato kāyaṃ kilesehi ca cittaṃ vivecetvā imaṃ vivekaṃ brūhento vaḍḍhento brahmalokaparāyano bhavisāmī, alaṃ me agārenā ti.

Evam itthiyo garahitvā mātāpitāro vanditvā pabbajitvā vuttappakāraṃ vivekaṃ brūhento brahmalokaparāyano ahoṣi.

Satthāpi „evam bhikkhu itthiyo nāma āsā lāmikā dukkhaḍāyikā³“ ti itthiṇaṃ aguṇaṃ kathetvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātā Kāpilānī, pitā Mahākassapo ahoṣi, antevāsiko Ānando, ācariyo pana aham evā“⁴ ti. Asātamanta-jātakaṃ.

2. Aṇḍabbūtajātaka.

Yaṃ brāhmaṇo ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitam eva ārabba kathesi. Tam⁴ hi Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte „bhikkhu, itthiyo nāma arakkhiyā, pubbe paṇḍitā itthiṃ gabbhato paṭṭhāya rakkhantā rakkhituṃ nāsakkhiṃsū“⁵ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchismiṃ nibbattitvā vappatto sabbasippesu nipphattiṃ patvā pitu accayena rajje paṭiṭṭhāya dhammena rajjaṃ kāresi. So purohitena saddhiṃ jūtaṃ kiṇṇaṃ, kiṇṇaṃ pana:

Sabbā nadī vaṃkagatā, sabbe kaṭṭhamayā vanā,
sabbitthiyo kare pāpaṃ labhamānā nivātake ti

¹ Ck sabbaghasasikkhī-, Cv sabbaghasasikkhī- corr. to sabbaghasasikkhī-. ² Ck -tabba.

³ Ck -kāya, Cv -kāya corr. to -kā. ⁴ both MSS. tam.

jimañ ūtagītañ gāyanto rajataphalake suvaṇṇapāsake khipati. Evañ kilanto pana rājā niccañ jināti, purohito parājiyati. So anukkamena ghare vibhave parikkhayañ gacchante cintesi: „evañ sante sabbam imasmiñ ghare dhanam khīyissati, pariyesitvā purisantaram agatañ ekañ mātugāmañ ghare karissāmīti“. Atha etad ahoṣi: „aññapurisañ diṭṭhapubbañ itthiñ¹ rakkhitum na sakkhissāmīti² gabbhato paṭṭhāy³ ekañ mātugāmañ rakkhitvā tañ vayappattañ vase ṭhapetvā ekapurisikañ katvā gālhañ ārakkhañ samvidahitvā rājakulato dhanam āharissāmīti“. So ca aṅgavijjāya cheko hoti. Ath⁴ ekañ dugga-titthiñ gabbhinañ disvā „dhītarañ vijāyissatīti“⁵ ñatvā tañ pakkosāpetvā paribbayañ datvā ghare yeva vasāpetvā vijātakāle dhanam datvā uyyojetvā tañ kumārikañ aññesañ purisānañ datṭhum adatvā itthinañ yeva hatthe datvā posāpetvā vayappattakāle tañ attano vase ṭhapesi. Yāva c⁶ eṣa vaḍḍhati tāva raññā saddhiñ jūtañ na kilī², tañ pana vase ṭhapetvā „mahārāja jūtañ kilāmā“⁷ ti āha. Rājā „sādhū“⁸ ti purimānayan⁹ eva kilī². Purohito raññā gāyitvā pāsakakhipanakāle³ „ṭhapetvā mama māṇavikañ“⁴ ti āha. Tato paṭṭhāya purohito jināti, rājā parājiyati. Bodhisatto „imassa ghare ekapurisikāya ekāya itthiyā bhavitabbañ“⁵ ti parigaṇhāpento atthibhāvañ ñatvā „sīlam assā bhindāpessāmīti“⁶ ekañ dhuttañ pakkosāpetvā „sakkasi“⁷ purohitassa itthiyā sīlañ bhinditun⁸ ti āha. „Sakkāmi devā“⁹ ti. Ath¹⁰ assa rājā dhanam datvā „tena hi khipaṇaṇi¹¹ niṭṭhāpehīti“¹² tañ pahīni. So rañño santikā dhanam ādāya gandhadhūpācunṇakappurādini¹³ gahetvā tassa gharato avidūre sabbagandhāpaṇaṇaṇi¹⁴ paśāresi. Purohitassāpi gehaṇi¹⁵ sattabhūma-kaṇi¹⁶ sattadvārakoṭṭhakaṇi¹⁷ hoti, sabbesu pi dvārakoṭṭhakesu itthinañ ñeva ārakkho, ṭhapetvā pana brāhmaṇaṇi¹⁸ añño puriso gehaṇi¹⁹ pavisitum labhanto nāma n²⁰ atthi, kacavarachaddana-

¹ both MSS. itthi. ² C¹ kilī. ³ C² pāsakañ-. ⁴ C¹ sakkhasi corr. to sakkasi. C² sakkhasi. ⁵ C¹ -curnakappurā-. C² -dhupā- corr. to -dhupa-.

pacchim pi sodhetvā yeva pavesenti. Taṃ māṇavikaṃ purohito c' eva datṭhum labhati tassā ca ekā paricārikā itthī. Ath' assā sā paricārikā gandhapupphamūlaṃ gahetvā gacchantī tass' eva dhuttassa āpaṇasamīpena gacchati. So „ayaṃ tassā paricārikā“ ti sutṭhu ñatvā ekadivasam taṃ āgacchantim disvā va āpaṇā utṭhāya gantvā tassā pādamūle¹ patitvā ubho hi hatthehi pāde gālhaṃ gahetvā „amma ettakaṃ kālaṃ kahaṃ gatāśīti“ pari-devi. Atha sesāpi payuttakadhuttā ekamantaṃ tṭatvā „hattha-pādamukhasaṇṭhānehi ca ākappena ca mātāputtā ekasadisā yevā“² 'ti āhaṃsu. Sā itthī tesu tesu kathentesu attano asad-dahitvā „ayaṃ me putto bhavissatīti“ sayam pi roditum ārabhi. Te ubho pi kanditvā roditvā aññamaññaṃ ālīngitvā atṭhaṃsu. Atha so dhutto āha: „amma kahaṃ vasasīti“. „Kinnaralīlāya va-samānāya rūpaggaṇṇatṭāya³ purohitassa daharittṭhiyā upatṭhānaṃ kurumānā vasāmi tātā“ 'ti. „Idāni kahaṃ yāsi amma“ 'ti. „Tassā gandhamālādīnaṃ atthāyā“ 'ti. „Amma, kin te aññatthagatena, ito patṭhāya man' eva santikā harā“ 'ti mūlaṃ agahetvā va bahūni tambūlatakkolakādīni c' eva nānāpupphāni ca adāsi. Māṇavikā bahūni gandhapupphādīni³ disvā „kiṃ amma ajja amhākaṃ brāhmaṇo pasanno“ ti āha. „Kasmā evaṃ vadasīti“. „Imesaṃ bahubhāvaṃ disvā“ ti. „Na brāhmaṇo bahuṃ mūlaṃ adāsi, mayā pan' etaṃ mayhaṃ puttassa santikā ānītan“ ti. Tato patṭhāya brāhmaṇena dinnam mūlaṃ attanā gahetvā tass' eva santikā gandhapupphādīni āharati. Dhutto katipāhaccayena gilānālayaṃ katvā nipajji. Sā tassa āpaṇadvāraṃ gantvā taṃ adisvā „kahaṃ me putto“ ti pucchi. „Puttassa te aphāsukaṃ jātan“ ti. Sā tassa nipannatṭhānaṃ gantvā nisiditvā piṭṭhiṃ parimajjantī „kin te tātā aphāsukan“ ti pucchi. So tuṇhī aho si. „Kin na kathesi puttā“ 'ti. „Amma marantenāpi tuyhaṃ kathetum na sakkā“ ti. „Mayhaṃ aka-

¹ C^k tassā mūle. ² C^k omits rūpa-. ³ C^v -dīni āharati dhutto corr. to -dīni āharanti.

thetvā kassa kathesi tātā“¹ ti. „Amma, mayhaṃ aññaṃ aphā-sukaṃ n' atthi, tassā pana māṇavikāya vaṇṇaṃ sutvā paṭi-baddhacitto 'smi jāto, taṃ labhanto jīviṣṣāmi alabhanto idh' eva marissāmi“². „Tāta, mayhaṃ esa bhāro, mā tvaṃ etaṃ nissāya cintayāti“ taṃ assāsetvā bahūni gandhapupphādini ādāya māṇavikāya santikaṃ gantvā „putto me amma mama santikā tava vaṇṇaṃ sutvā paṭibaddhacitto jāto, kiṃ kātābbaṃ“ ti. „Sace ānetuṃ sakkotha mayaṃ katokāsā yevā“³ ti. Sā tassā vacanaṃ sutvā tato paṭṭhāya tassa gehassa kaṇṇakaṇṇehi bahuṃ kacavaraṃ saṃkaḍḍhitvā pupphapupphapacchiyā gahetvā gac-chantī sodhanakāle ārakkhitthiyā upari chaḍḍesi. Sā tena aṭṭiyamānā⁴ apeti, itarā ten' eva niyāmena yā yā kiñci katheti tassā tassā upari kacavaraṃ chaḍḍesi. Tato paṭṭhāya yaṃ yaṃ sā āharati vā harati vā taṃ na kāci sodhetuṃ ussahati. Tas-miṃ kāle sā taṃ dhuttaṃ pupphapacchiyaṃ nipajjāpetvā māṇa-vikāya santikaṃ atihari. Dhutto māṇavikāya⁵ sīlaṃ bhinditvā ekāhadvihaṃ pāsāde yeva ahosi. Purohite bahi nikkhante ubho abhiramanti, tasmiṃ āgate dhutto niliyati. Atha naṃ sā ekā-kadvīhaccayena „sāmi idāni tava gantuṃ vaṭṭatīti“ āha. „Ahaṃ brāhmaṇaṃ paharitvā gantukāmo“ ti. Sā „evaṃ hotū“⁶ ti dhuttaṃ niliyāpetvā brāhmaṇe āgate evaṃ āha: „ahaṃ ayya tumhesu vīṇaṃ vādentesu naccituṃ icchāmi“⁷. „Sādhu bhadde naccassū“⁸ ti vīṇaṃ⁹ vādesi. „Tumhesu olokentesu lajjāmi, su-mukhaṃ pana vo sātākena bandhitvā naccissāmi“¹⁰. „Sace¹ lajjasi² evaṃ karohīti“³. Māṇavikā ghanasātakaṃ gahetvā tassa akkhīni pidahamānā mukhaṃ bandhi. Brāhmaṇo mukhaṃ bandhāpetvā vīṇaṃ vādesi. Sā muhuttaṃ naccitvā „ayya ahaṃ⁴ te ekavāraṃ sīse paharitukāma“⁵ ti āha. Itthilolo brāhmaṇo kiñci kāraṇaṃ ajānanto⁶ „paharāhīti“⁷ āha. Māṇavikā dhutta-saṇṇaṃ⁸ adāsi. So saṇikaṃ⁹ āgantvā brāhmaṇassa pitthipasse

¹ both MSS. addhiyamānā. ² C^k -kā. ³ both MSS. vīṇā. ⁴ C^k me, C^v ee corr. to sace. ⁵ C^k lajjayī, C^v lajjāsī. ⁶ C^k ahaṃ. ⁷ C^k ājananto. ⁸ C^k pa-hārā-. ⁹ C^k dhuttaṃ-, read: dhuttassa saṇṇaṃ? ¹⁰ C^k sanikaṃ.

thatvā 'sīse kapparena' pahari. Akkhīni patanākārapattāni
 ahesuṃ, sīse gaṇḍo utthahi. So vedanaṇḍo² hutvā „āhara te
 hatthan“ ti āha. Māṇavikā attano hatthanṃ ukkhipitvā tassa
 hatthe ṭhapesi. Brāhmaṇo „hattho muduko, pahāro pana thad-
 dho“ ti āha. Dhutto brāhmaṇaṃ paharitvā niliyi. Māṇavikā
 tasmiṃ nilīne brāhmaṇassa mukhato sātakaṃ mocetvā telaṃ
 ādāya sīse pahāraṃ sambāhi. Brāhmaṇe bahi nikkhante puna
 sā itthī dhuttaṃ pacchiyaṃ nipajjāpetvā nīhari. So rañño
 santikaṃ gantvā sabban taṃ pavattiṃ ārocesi. Rājā attano
 upatthānaṃ āgataṃ brāhmaṇaṃ āha: „jūtaṃ kilāma brāhmaṇā“
 'ti. „Sādhu mahārājā“ 'ti. Rājā jūtaṃ ṇḍalaṃ sajjāpetvā
 purimanayen' eva jūtagātaṃ gāyitvā pāse khipati. Brāhmaṇo
 māṇavikāya tapassa bhinnabhāvaṃ ajānanto „ṭhapetvā mama
 māṇavikaṃ“ ti āha, evaṃ vadanto pi parājito yeva. Rājā jā-
 nitvā „brāhmaṇa kiṃ ṭhapesi, māṇavikāya te tapo bhinno, tvaṃ
 mātugāmaṃ gabbhato patthāya rakkhanto sattu sū ṭhānesu
 ārakkhaṃ karonto 'rakkhituṃ sakkhissāmi' maññesi, mātugāmo
 nāma kucchiyaṃ pakkhipitvā carantenāpi rakkhituṃ na sakkā,
 ekapurisikā itthī nāma n' atthi, tava māṇavikā 'naccitukāṃ'
 amhīti' vatvā vīṇaṃ vādentassa tava sātakena mukhaṃ bandhi-
 tvā attano jāraṃ tava sīse kapparena³ paharāpetvā⁴ uyyojesi⁵,
 idāni kiṃ ṭhapesīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yañ brāhmaṇo avādesi⁶ vīṇaṃ sammukhavetthito,
 aṇḍabhūtā bhatā bhariyā, tāsu ko jātu vissase ti. 61.

Tattha yaṃ brāhmaṇo avādesi⁷ vīṇaṃ sammukhavetthito ti yena
 kāraṇena brāhmaṇo ghanasātakena saha mukhena vetthito hutvā⁸ vīṇaṃ vādesi
 naṃ kāraṇaṃ na jānāti attho, taṃ hi⁹ sā vañcetukāma eva akāsi, brāhmaṇo
 pana taṃ itthīnaṃ¹⁰ bahumāyabhāvaṃ na jānanto mātugāmaṃ saddahitvā maṃ
 esā lajjatīti evaṃ saññi ahoṣi, ten' assa aññabhāvaṃ pakāsento rājā eva āha,

¹ C^k kappahārena. ² so both MSS. instead of vedanaṇḍo? ³ C^k kappahārena.

⁴ C^k pahārāpetvā. ⁵ C^v -sī. ⁶ C^k avādesī. ⁷ C^k avādesi. ⁸ C^k sutvā.

⁹ C^v tampihi corr. to tamhi, C^k tamhi. ¹⁰ C^v itthīnaṃ.

ayam ettha adhippāyo, aṇḍabhūtā bhatā bhariyā ti, aṇḍam vuccati¹ bījān, bījabhūtā² mātu kucchito anikkhantakāle yeva ābhatā ānītā bhatā vā puṭṭhā vā ti attho, kā: sā bhariyā pajāpatī pādapariṇāṇikā, sā hi bhattavatthādīhi bharitabbatāyā³ bhinnasamvaratāyā lokadhammehi bharitatāyā⁴ vā bhariyā ti vuccati, tāsū ko jātu vissase ti, jātū ti ekamsādhivacanān, tāsū kucchito paṭṭhāya rak-khiyamānāsu pi evaṃ vikāraṃ āpajjantīsu bhariyāsu ko nāma paṇḍitapuriso ekamsena vissase, nibbikārā etā mayhan ti ko saddaheyyā ti attho, asaddhammasena hi āmantakesu nimantakesu vijjamānesu mātugāmo nāma na sakkā rak-khitun ti.

Evam Bodhisatto brāhmaṇassa dhammān desesi. Brāhmaṇo Bodhisattassa dhammadesanān sutvā nivesanān gantvā taṃ māṇavikān āha: „taya kira evarūpaṃ pāpakammaṃ katan“ ti. „Ayya, ko evam āha, na karomi, aham eva paharim, na añño koci, sace na saddahatha ahaṃ ‘tumhe ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ⁵ na jānāmīti’ saccakiriyaṃ⁶ katvā aggim pavisitvā tumhe saddahāpessāmīti“. Brāhmaṇo „evam hotū“ ‘ti mahantaṃ dārurāsinaṃ karetvā aggim datvā taṃ pak-kosāpetvā „sace attano saddahasi aggim pavisa“ ‘ti āha. Māṇavikā attano paricārikān paṭhamam eva sikkhāpesi: „amma tava puttān tattha gantvā mama aggim pavisanakāle hatthagahaṇaṃ kātum vadehīti“. Sā gantvā tathā avaca. Dhutto āgantvā parisamajjhe atthāsi. Sā māṇavikā brāhmaṇaṃ vañ-cetukāmā mahājanamajjhe ṭhatvā „brāhmaṇa taṃ ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ na jānāmi, iminā saccena ayaṃ aggi mā maṃ jhāpesīti“ aggim pavisitum āradhā. Tasmiṃ khaṇe dhutto „passatha purohitabrāhmaṇassa kammaṃ, evarūpaṃ mātugāmaṃ aggim pavesāpetīti“ gantvā taṃ māṇavikān hatthe gaṇhi. Sā hatthaṃ vissajjāpetvā purohitaṃ āha: „ayya, mama saccakiriyaṃ bhinnā, na sakkā aggim pavisitun“ ti. „Kimkāraṇa“ ti. „Ajja mayā evaṃ saccakiriyaṃ katā: ‘ṭhapetvā mama sāmikān aññapurisassa hatthasamphassaṃ na

¹ both MSS. -ti. ² C^v bhūtā. ³ C^k bharitaritabbatāya, C^v bharitaritabbatāya corr. to bharitabbatāya. ⁴ C^k bharittāya, C^v bharitanāya corr. to bharitatāya. ⁵ C^k sampassa, C^v samphassa. ⁶ C^k naccakiriyaṃ.

jānāmīti¹, idāni¹ c' amhi iminā purisena hatthe gahitā² ti. Brāhmaṇo „vañcito ahaṃ imāyā³“ ti nātvā taṃ pothetvā nīharaṇesi. Evaṃ asaddhammasamannāgatā kir' etā itthiyo, kīva-mahantam pi³ pāpakammaṃ katvā attano sāmikaṃ vañcetum „nāhaṃ evarūpaṃ karomīti“ divasam pi sapathaṃ kurumānā nānācittā va honti, tena vuttaṃ:

Coriṇaṃ bahubuddhīnaṃ⁴ yāsu saccāṃ sudullabhaṃ
thīnaṃ bhāvo durājāno macchassēvōdake gataṃ.

Musā tāsāṃ yathā saccāṃ saccāṃ tāsāṃ yathā musā,
gāvo bahutiṇassēva mama santi varaṃ varaṃ.

Coriyo kaṭhinā h' etā vālā capalasakkharā,
na tā kiñci na jānanti yaṃ manussesu vācanan⁵ ti.

Satthā „evaṃ arakkhiyo mātugāmo“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu soṭā-pattiphale patitṭhahi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Bārāṇasirājā ahaṃ eva ahoṣi“ ti. Aṇḍabhūta-jātakam.

3. Takkaajātaka.

Kodhanā akataññū cā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhum űeva ārabha kathesi. Tam⁶ hi Satthā „saccāṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccāṃ“ ti vutte „itthiyo nāma akataññū mittadūbhā, kasmā tā nissāya ukkaṇṭhito sīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente Bodhisatto isipabbajjaṃ pabbajitvā Gaṅgātīre assamaṃ māpetvā samāpattiyo c'eva abhiññā ca nibbattetvā jhānaratisukhena viharati. Tasmim samaye Bārāṇasiseṭṭhino dhītā Duṭṭhakumārī⁷ nāma caṇḍā ahoṣi pharusā, dāsakammakare akkosati⁸ paharati. Atha naṃ ekadivasaṃ gahetvā „Gaṅgāya

¹ both MSS. idānā. ² both MSS. imayā. ³ C² mahamatamhi. ⁴ C^v -buddhīnaṃ.

⁵ both MSS. vacanan. ⁶ both MSS. tañ. ⁷ both MSS. -rī. ⁸ both MSS. akkosātasati.

kīlissāmā¹ 'ti agamaṃsu. Tesam¹ kīlāntānaṃ yeva suriyatthaṇ-
gamanavelā jātā. Megho utṭhahi. Manussā meghaṃ disvā ito
c' ito ca vegena palāyimsu. Setṭhidhītāya dāsakammakarā
„ajj' amhehi etissā piṭṭhiṃ² passitum vaṭṭatīti³“ taṃ anto uda-
sīmā ñeva chaḍḍetvā uttarimsu. Devo pāvassi. Suriyo pi
atthaṅgato³. Andhakāraṃ jātāṃ. Tā⁴ tāya vinā va⁵ gehaṃ
gantvā „kahaṃ sā“ ti vutte „Gaṅgāto tāva uttiṇṇā, atha naṃ
na jānāma kahaṃ gatā“ ti. Nātakā vicinivāpi na passiṃsu.
Sā mahāviraṃ viravantī udakena vuyhamānā aḍḍharattasa-
maye Bodhisattassa paṇṇasālasamīpaṃ pāpuṇi. So tassā sad-
daṃ sutvā „mātugāmaṃ saddo, parittāṇaṃ assā karissāmīti⁶“
tiṇṇukkaṃ ādāya nadītīraṃ gantvā taṃ disvā „mā bhāyi, mā
bhāyīti⁷“ assāsetvā nāgabalo thāmasampanno nadiṃ⁷ taramāno
gantvā taṃ ukkhipitvā assamapadaṃ ānetvā aggaṃ katvā
adāsi. Sīte vigate madhurāṇi phalāphalāṇi upanāmesi. Tāni
khādītva tḥitaṃ „kattha vāsikāsi, kathaṃ ca Gaṅgāya
patitāsīti⁸“ pucchi. Sā taṃ pavattim ārocesi. Atka⁹ naṃ⁸ „tvaṃ
etth' eva vasā“ 'ti paṇṇasālāya vasāpento dvīhatīhaṃ sayāṃ
abbhokāse vasitvā „idāni gacchā“ 'ti āha. Sā „imaṃ tāpasāṃ
sīlābhedaṃ pāpetvā gahetvā gamissāmīti⁹“ na gacchati. Atha
gacchante kāle itthikuttaṃ itthilīlhaṃ dassetvā tassa⁹ sīla-
bhedaṃ katvā jhānaṃ antaradhāpesi. So taṃ gahetvā araṇṇe
yeva¹⁰ vasati. Atha naṃ sā āha: „ayya, kin no araṇṇavāsena¹¹,
manussapathaṃ gamissāmā“ 'ti. So taṃ ādāya ekaṃ paccan-
tagāmaṃ gantvā takkabhatiyā va jīvikaṃ kappetvā taṃ po-
seti. Tassa takkaṃ vikkinitvā jīvātīti Takkaṇḍito ti nāmaṃ
akaṃsu. Ath' assa te gāmaṃ vāsino paribbayaṃ datvā „amhā-
kaṃ suyuttaṃ¹² duyuttaṃ¹³ ācikkhanto ettha vasā“ 'ti gāma-
dvāre kuṭiyaṃ vāsesuṃ. Tena ca samayena corā pabbatā
oruyha paccantaṃ paharanti. Te ekadivasaṃ taṃ gāmaṃ paha-

¹ C^h nesaṃ. ² C^v piṭṭhiṃ. ³ C^v atthagato. ⁴ both MSS. to. ⁵ C^h vaṃ.
⁶ both MSS. tari-. ⁷ C^h nadī, C^v nādī. ⁸ C^v na. ⁹ C^h tassā. ¹⁰ C^h amhā
va. ¹¹ C^h amhāvasena. ¹² C^v suyutta. ¹³ so both MSS.

ritvā gāmvāsikehi yeva bhaṇḍikā pakkipāpetvā¹ gacchantā tam pi seṭṭhidhītaraṃ gahe tvā attano vasaṇaṭṭhānaṃ gantvā sesajanaṃ vissajjesuṃ. Corajeṭṭhako pana tassā rūpe bajjhivā taṃ attano bhariyaṃ akāsi. Bodhisatto „itthannāmā² kahan“ ti pucchi, „corajeṭṭhakena gahe tvā attano bhariyā katā“ ti ca sutvāpi „na sā tattha mayā vinā vasissati³ palāyitvā āgacchissatīti“ taṃ āgamaṇaṃ olokento tatth’ eva vasi. Seṭṭhidhītāpi cintesi: „ahaṃ idha sukhaṃ vasāmi, kadāci maṃ Takkapaṇḍito kiñcid eva nissāya āgantvā ito ādāya gaccheyya ath’ etasmā sukhā parihāyissāmi, yaṃ nūnāhaṃ sampiyāyamaṇā viya taṃ pakkosāpetvā ghātāpeyyaṃ“ ti sā ekaṃ manussaṃ pakkosivā „ahaṃ idha dukkhaṃ jīvāmi, Takkapaṇḍito maṃ āgantvā ādāya gacchatū“ ti sāsanaṃ pesesi. So taṃ sāsanaṃ sutvā sadda-hitvā tattha gantvā gāmadvāre ṭhatvā sāsanaṃ pesesi. Sā nikkhamitvā taṃ disvā „ayya, sace mayaṃ idāni gacchissāma corajeṭṭhako anubandhitvā ubho pi amhe ghāte ssati, rattibhāge gacchissāma“ ti taṃ ānetvā bhojetvā koṭṭhake nisīdāpetvā sāyaṃ corajeṭṭhakassa āgantvā suraṃ pītva⁴ matakāle⁵ „sāmi sace imāya velāya tava sapattaṃ passeyyāsi kin ti taṃ⁶ kareyyāsīti“ āha. „Idaṃ c’ idaṃ ca karissāmīti“. „Kiṃ pana so dūre, nanu koṭṭhake nisinno“ ti. Corajeṭṭhako ukkaṃ ādāya tattha gantvā taṃ disvā gahe tvā gehamajjhe pāte tvā⁷ kapparādihi yathārucciṃ pothesī. So pothiyamāno pi aññaṃ kiñci avatvā⁸ „kodhanā akataññū ca piṣuṇā mittadūbhikā“ ti etta-kaṃ eva vadati. Coro taṃ pothetvā bandhitvā nipajjāpetvā sāyamāsaṃ bhuñjitvā sayi⁹, pabuddho jīṇasāyasaṇḍāya¹⁰ puna taṃ pothetuṃ ārabhi. So pi tān’ eva^{*} cattāri padāni vadati. Coro cintesi: „ayaṃ evaṃ pothiyamāno pi¹¹ aññaṃ kiñci avatvā imān’ eva cattāri padāni vadati, pucchissāmi naṃ“ ti tassāsutta-bhāvaṃ ṇatvā taṃ pucchi: „ambho tvaṃ evaṃ pothiyamāno pi

¹ C^v ukkipā-. ² C^k itthinnāmā. ³ both MSS. vasissasīti. ⁴ C^v pīvitvā.

⁵ C^k manta-. ⁶ C^k naṃ. ⁷ C^k pothetvā. ⁸ both MSS. avattha. ⁹ C^k sayi.

¹⁰ C^v chinṇa-, read: jīṇasāyasaṇḍāya? ¹¹ C^k omits pi.

kasmā etān' eva padāni vadasīti¹. Takkapaṇḍito „tena hi suṇāhīti“ taṃ kārāṇaṃ ādito paṭṭhāya kathesi: „aham pubbe araṇṇāvāsiko eko tāpaso jhānalābhi, sv-āhaṃ etaṃ Gaṅgāya vuyhamānaṃ uttāretvā paṭijaggiṃ, atha maṃ eṣā palobhetvā jhānā parihāpesi, sv-āhaṃ araṇṇaṃ pahāya etaṃ posento pac-cantagāmake vasāmi, ath' eṣā corehi idhānītā 'aham dukkhaṃ vasāmi, āgantvā maṃ netū' 'ti mayhaṃ sāsanaṃ pesetvā idāni tava hatthe pātesi, iminā kārāṇeṇāhaṃ evaṃ kathemīti“. Coro cintesi: „yā eṣā evarūpe guṇasampanne upakārake evaṃ vip-paṭipajji sā mayhaṃ katarān nāma upaddavaṃ na kareyya, hāretabbā eṣā“ ti so Takkapaṇḍitaṃ assāsetvā taṃ pabodhetvā¹ khaggaṃ ādāya nikkhamma „etaṃ purisaṃ gāmadvāre ghāteṣṣāmīti“ vatvā tāya saddhiṃ bahigāmaṃ gantvā „etaṃ hatthe gaṇhā“ 'ti taṃ tāya hatthe gāhāpetvā khaggaṃ ādāya Takkapaṇḍitaṃ paharanto viya taṃ² dvidhā chinditvā sāsisaṃ³ nahāpetvā⁴ Takkapaṇḍitaṃ katipāhaṃ paṇṭabhojanena santappa⁵ „idāni kaṃhaṃ gamissasīti“ āha. Takkapaṇḍito „gharāvāseṇa me kiccaṃ n' atthi, isipabbajjaṃ pabbajitvā tatth' eva araṇṇe vasissāmīti“ āha. „Tena hi aham pi pabbajissāmīti“ ubho pi pabbajitvā taṃ araṇṇāyatanaṃ gantvā pañca abhiññā ca aṭṭha samāpattiyo⁶ nibbattetvā jīvitapariyosāne brahmaloka-parāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imāni dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Kodhanā akataññū ca pisunā ca vibhedikā,
brahmacariyaṃ cara⁷ bhikkhu, so sukhaṃ na vihāhisīti. 62.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: bhikkhu, itthiyo nāma¹ etā kodhanā uppannaṃ kodhaṃ nivāretuṃ na sakkonti, akataññū ca atimaṇṭam pi upakāraṃ na jānanti,

¹ C^v pabbādetvā. ² C^k omits taṃ. ³ C^k sāsisaṃ? ⁴ C^v nahātvā. ⁵ so C^k, C^v santappeta? corr. to santappehi? read: santappetvā? ⁶ add: ca? ⁷ both MSS. caraṃ corr. to cara.

pisunā ca piyasuññabhāvakarāṇaṃ eva kathaṃ kathenti, vibhedikā mitte bhindanti mittabhedanakathaṃ kathanasīlā yeva, evarūpehi pāpakammehi samannāgatā etā, kin te etāhi¹, brahmacariyaṃ cara bhikkhu, ayaṃ himethunavirati parisuddhaṭṭhena brahmacariyaṃ nāma, taṃ cara, so sukhaṃ na vihāhisi so tvaṃ etaṃ brahmacariyavāsaṃ vasanto jhānasukhaṃ maggasukhaṃ phalasukhaṃ ca na vihāhisi, etaṃ sukhaṃ na vijahissasi, etasmā sukhā na parihāyissatīti² attho, na parihāhisiṭi pi paṭho, ayaṃ ev' attho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthāpi jātakam samodhānesi: „Tadā corajetṭhako Ānando ahosi, Takkapaṇḍito pana aham evā“ 'ti. Takkajātakaṃ.

4. Durājānajatāka.

Mā su nandi icchatī man ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. Eko kira Sāvattthivasiupāsako tīsu ratanesu³ pañcasu ca sīsesu patiṭṭhito buddhamāmaṃ dhammamāmaṃ saṅghamāmaṃ. Bhariyā paṇ'assa dussīlā pāpadhammā, yaṃ divasaṃ micchācāraṃ⁴ carati taṃ divasaṃ satakitadāsī viya hoti, micchācārassa pana akatadivase sāminī hoti caṇḍā⁵ pharusā. So tassā bhāvaṃ jānitum na sakkoti. Atha tāya ubbālho Buddhupaṭṭhānaṃ⁶ na gacchati. Atha naṃ ekadivasaṃ gandhapupphāni ādāya āgantvā vanditvā nisinnaṃ Satthā āha: „kin nu kho tvaṃ upāsaka sattatṭhadvase Buddhupaṭṭhānaṃ nāgacchasatīti“. „Gharāṇī me bhante ekasmiṃ divase satakitā dāsī⁷ viya hoti, ekasmiṃ sāminī viya caṇḍā pharusā, ahaṃ tassā bhāvaṃ jānitum na sakkomi, sv-āhaṃ tāya ubbālho Buddhupaṭṭhānaṃ nāgacchāmīti“. Ath' assa vacanaṃ sutvā Satthā „upāsaka, 'mātugā-massa bhāvo nāma dujjāno“ ti pubbe pi te paṇḍitā kathayimsū⁸“ 'ti vatvā¹⁰ pana „taṃ bhavasamkhepagatattā sallakkhetum na sakkotīti“ vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto disāpāmaṃkko ācariyo hutvā pañcamāṇavaka-

¹ C^v etāhi. ² so both MSS. instead of -yissasitī? ³ C^v saraṇesu. ⁴ C^k -cāra, C^v -cāra corr. to -cāraṃ. ⁵ C^k caṇḍa. ⁶ C^v buddhu- corr. to buddhū- ⁷ C^k dāsī. ⁸ C^k dujjāto, C^v dujjāno corr. to dujjāno. ⁹ C^v kathayisu corr. to -yimsu. ¹⁰ C^v tvā corr. to tvaṃ.

satāni sippaṃ sikkhāpeti. Ath' eko tiroraṭṭhavāsiko brāhma-
namāṇavako āgantvā tassa santike sippaṃ uggaṇhanto ekāya
itthiyā paṭibaddhacitto hutvā taṃ bhariyaṃ katvā tasmiṃ yeva
Bārānasinagare vasanto dve tisso velāya ācariyassa upaṭṭhānaṃ
na gacchati. Sā paṇ' assa bhariyā dussilā pāpadhammā, mic-
chācāraṃ ciṇṇadivase dāsī¹ viya hoti, aciṇṇadivase sāmīnī viya
caṇḍā pharusā hoti. So tassā bhāvaṃ jānitum asakkonto tāya
ubbālho ākulacitto ācariyassa upaṭṭhānaṃ na gacchati. Atha
naṃ sattatṭhadvase atikkamitvā āgataṃ „kiṃ māṇava na pañ-
ñāyasīti“ ācariyo pucchi. So „bhariyā maṃ ācariya ekadivasam
icchatī pattheti, dāsī² viya nihata mānā hoti, ekadvase sāmīnī
viya thaddhā³ caṇḍā pharusā, ahaṃ tassā bhāvaṃ jānitum na
sakkomi, tāya ubbālho ākulacitto tumhākaṃ upaṭṭhānaṃ nāgato
'mhīti“. Ācariyo „evam etaṃ māṇava, itthiyo nāma anācāraṃ
ciṇṇadivase sāmikaṃ anuvattanti, dāsī viya nihata mānā honti,
anāciṇṇadivase pana mānatthaddhā hutvā sāmikaṃ na gaṇenti,
evam itthiyo nāma' enā anācārā dussilā, tasmaṃ bhāvo nāma
dujjāno, tāsu icchantīsu pi anicchantīsu pi majjhatten' eva
bhavitabban“ ti vatvāna tass' ovādasena imaṃ gātham āha:

Mā su nandi: icchatī maṃ, mā su soci: na icchatī,
thīnaṃ bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 63.

Tattha mā su nandi icchatī maṃ ti, sukāro nipātamattaṃ, ayaṃ itthī
maṃ icchatī pattheti mayi sinehaṃ karotīti mā tussi, mā su soci na icchatīti
ayaṃ maṃ na icchatīti pi mā soci, icchamānāya nandīnaṃ na icchamānāya ga-
sokaṃ akatvā majjhatto va hohīti dīpeti, thīnaṃ bhāvo durājāno ti itthī-
naṃ bhāvo nāma itthimāyā paṭicchannattā durājāno, yathā kiṃ: macchas-
sevōdake gatan ti yathā macchagamaṇaṃ udakena paṭicchannattā dujjānaṃ⁴
ten' eva so kevaṭṭe āgate udakena gamaṇaṃ paṭicchādetvā palāyati attānaṃ ga-
hitum na deti evam eva itthiyo mahantam pi dussīlakammaṃ katvā mayaṃ
evarūpaṃ na karomā' ti attanā⁵ katakammaṃ itthimāyā paṭicchādetvā sāmike

¹ C^v dāsī. ² C^k dāsī. ³ C^k thaddha. ⁴ C^k dujjānaṃ, C^v dujjānaṃ corr. to
dujjā-. ⁵ C^v attānaṃ corr. to attānaṃ.

vañcenti, evaṃ itthiyo nāma' etā pāpakammā durācārā, tāsu majjhatto yeva sukhito hotīti.

Evaṃ Bodhisatto antevāsikassa ovādaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya so tassā upari majjhatto ahosi. Sāpi 'ssa bhariyā „ācariyena kira me dussilabbhāvo nāto“ ti tato paṭṭhāya na anācārāṃ cari.

Sāpi tassa upāsakassa itthi „Sammāsambuddhena kira mayhaṃ durācārabbhāvo nāto“ ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ nāma na akāsi.

Satthāpi imaṃ dhammaśāsanāṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale paṭiṭṭhahī¹. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā yeva idāni jayampatikā, ācariyo pana aham eva ahoṣin“ ti. Durājānajatākaṃ.

5. Anabhiratijātaka.

Yathā nadī ca pantho cā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto tathārūpaṃ yeva² upāsakaṃ ārabha kathesi. So pana pariṇāhanto tassā dussilabbhāvaṃ nātvā bhaṇḍiketo³ cittavyākulatāya sattaṭṭhadivase upaṭṭhānaṃ na agamāsi. So ekaṃ divasaṃ vihāraṃ gantvā Tathāgataṃ vanditvā nisinno „kasmā sattaṭṭhadivasāni nāgato sīti“ vutto⁴ „bhariyā⁵ me bhante dussilā, tassā upari vyākulacittatāya nāgato 'mhīti“ āha. Satthā „upāsaka, 'itthiṃ nācārā⁶ etā ti kopāṃ akatvā majjhatten' eva bhavituṃ vaṭṭatīti' pubbe pi te paṇḍitā kathayimṃsu, tvaṃ ca⁷ pana bhavantaṃ paṭicchannattā taṃ kāraṇaṃ na sallakkhesīti“ vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto purimaṇayen' eva disāpāmakko ācariyo ahosi. Ath' assa antevāsiko bhariyāya dosaṃ⁸ disvā vyākulacittatāya katipāhaṃ anāgantvā ekadivasaṃ ācariyena pucchito taṃ kāraṇaṃ nivedesi. Ath' assa ācariyo „tāta, itthiyo nāma sabba-

¹ C^v paṭiṭṭhahī corr. to paṭiṭṭhahī. ² C^k yevā, C^v yevā corr. to yeva. ³ so both MSS. ⁴ C^k vutte. ⁵ C^k bhariyāya. ⁶ C^v nācārā corr. to anācārā. ⁷ C^k kathayimṃsu ti vatvā ca, C^v kathayimṃsutvāma corr. to -sutvaṃ. ⁸ C^v dosa

sādhāraṇā, tāsu 'dussilā etā' ti paṇḍitā kopam na¹ karontīti² vatvā ovādavāsena imam gātham āha:

Yathā nadī ca pantho ca pānāgāram sabhā papā
evam lokitthiyo nāma, nāsam kujjhanti paṇḍitā ti. 64.

Tattha yathā nadīti yathā anekatitthā nadī nahānatthāya sampattānam² caṇḍālādīnam khattiyādīnam pi sādhāraṇā, na tattha³ koci nahāyitum na labhati nāma, pantho ti ādisu pi yathā mahāmaggo pi sabbesaṃ sādharmaṇā⁴, na koci tena gantum na labhati, pānāgāram pi surāgehaṃ sabbesaṃ sādharmaṇā, yo yo pātukāmo sabbo tattha pavisat⁵ eva⁶, puññatthikehi tattha tattha manussānam nivāsattāya katā⁶ sabhāpi sādharmaṇā⁷, na tattha⁸ koci pavisitum na labhati, mahāmagge pāṇiyacāṇiyo tṭhapetvā katā papāpi⁹ sabbesaṃ sādharmaṇā¹⁰, na tattha¹¹ koci pāṇiyam pivitum na labhati, evam lokitthiyo nāma, evam evam tāta mānava imasmim loke itthiyo pi sabbasādhāraṇā, ten⁷ eva sādharmaṇatṭhena nadī-panthapānāgārāsabhāpapāsadisā, tasmā nāsam kujjhanti paṇḍitā etāsam¹² itthīnam lāmikā etā anācārā dussilā sabbadharmaṇā ti cintetvā¹³ paṇḍitā chekā buddhisampannā na kujjhantīti.

Evam Bodhisatto antevāsikassa ovādam adāsi. So tam ovādam sutvā majjhatto ahosi. Bhariyāpi 'ssa „ācariyena kir' amhi nātā⁴ ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi.

Tassa pi upāsakassa bhariyā „Satthārā kir' amhi nātā⁴ ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā va etarahi jayampatikā, ācariyabrāhmaṇo pana aham eva ahoṣin⁴ ti. Anabhirati-jātakaṃ.

6. Mudulakkhaṇajātaka.

Ekā icchā pure āsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto saṃkilesam ārabha kathesi. Eko kira Sāvattvivāsikulaputto Satthu

¹ C^k kopantam. ² C^k sampattasampattanam. ³ C^k tatthā, C^v tatthā corr. to tattha. ⁴ both MSS. -ne. ⁵ C^k pavisaneva, C^v pavisaneva corr. to pavisateva. ⁶ C^k kathā. ⁷ C^k -na, C^v -ṇa. ⁸ C^k ntattha, C^v ntattha corr. to natattha. ⁹ both MSS. katapāpi. ¹⁰ C^k -ṇa. ¹¹ C^k ntattha, C^v nattha corr. to natattha. ¹² C^v sam. ¹³ C^v mittetvā.

dhammadesanāṃ sutvā ratanasāsane uraṃ datvā pabbajitvā paṭipannako yogāvacarō avissatṭhakammaṭṭhāno hutvā ekadivasāṃ Sāvattiyaṃ piṇḍāya caramāno ekaṃ alaṃkatapaṭiyattāṃ itthiṃ disvā subhavasena indriyāni bhinditvā olokesi. Tass' abbhantare kilesa calī, vāsiyā ākoṭṭakhīraruḁkho viya ahoṣi. So tato paṭṭhāya kilesavāsiko¹ hutvā n' eva kāyassādaṃ na cittassādaṃ labhati, bhantamigasappaṭibhāgo sāsane anabhirato parulhakesanakhālo makilīṭṭhacīvaro² ahoṣi. Ath' assa indriyavikāraṃ disvā saḁāyaka bhikkhū³ „kin nu kho te āvuso na yathā porāṇāni indriyānti“ pucchimsu. „Anabhirato 'smi āvuso“ ti. Atha naṃ te Satthu santikaṃ nayimsu. Satthā „kim bhikkhave aniccamānaṃ bhikkhuṃ ādāya āgat' atthā“ 'ti pucchi. „Ayaṃ bhante bhikkhu anabhirato“ ti. „Saccaṃ⁴ bhikkhū“ 'ti. „Saccaṃ Bhagavā“ 'ti. „Ko taṃ ukkaṇṭhāpesīti“. „Ahaṃ bhante piṇḍāya caranto ekaṃ itthiṃ indriyāni bhinditvā olokesiṃ, atha me kilesa calī, ten' amhi ukkaṇṭhito“ ti. Atha naṃ Satthā „anacchariyaṃ etaṃ bhikkhu yaṃ tvaṃ indriyāni bhinditvā visabbhāgārammaṇaṃ subhavasena olovento kilesehi kampito, pubbe pañcābhīṇāatṭhasamāpattilābhino jhānabalena kilese vikkhambhetvā visuddhacittā gaganatalacārā Bodhisattāpi indriyāni bhinditvā visabbhāgārammaṇaṃ olokayamānā jhānā parihāyitvā kilesehi kampitā mahādukkhaṃ anubhaviṃsu, na hi Sineru-uppāṇakavāto Hatthimatta-muṇḍapabbatakaṃ mahājambuumūlakavāto chinmatate virulhagacchakaṃ mahāsamuddaṃ vā pana sosanavāto khuddakatalākaṃ kismicid eva gaṇhati, evaṃ uttamabuddhīnaṃ nāma visuddhacittānaṃ Bodhisattānaṃ aññābhāvakarā kilesā taya kiṃ lajjissanti, visuddhāpi sattā saṃkilissanti, uttamayasasamaṃgino⁵ pi āyasakyaṃ pāpuṇantīti“ vatvā atītaṃ āhara:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rājjaṃ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe ekassa mahāvibhavassa brāhmaṇa-kule nibbattitvā viññūtaṃ patto sabbasippānaṃ pāraṃ gantvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā kaṣiṇaparikkammaṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukkhena vītiṇaṃto Himavantapadese vāsaṃ kappesi. So ekasmiṃ kāle loṇambila-

¹ so both MSS. instead of -vasiko? ² C^k pharulha-, C^v pharulha-. ³ both MSS. bhikkhu. ⁴ C^k sacca, C^v sacca corr. to saccaṃ. ⁵ C^k -yassamabhīno, C^v -yassamabhīno corr. to -yassasamaṃgino.

sevanatthāya Himavantā otaritvā Bārāṇasīṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase katasarīrapaṭijaggano rattavākamayaṃ nivāsanapārūpanaṃ¹ saṅṭhapetvā ajinaṃ ekasmiṃ aṃse katvā jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā khārikājam ādāya Bārāṇasiyaṃ bhikkhāya caramāno rañño gharadvāraṃ pāpuṇi. Rājā c' assa cariyāvihāre pasīditvā pakkosāpetvā mahārahe āsane nisīdāpetvā paṇītena khādaniyabhojanīyena² santappetvā katānumodanaṃ uyyāne vasanatthāya yāci. So sampaticchitvā rājagehe³ bhuñjitvā rājakulaṃ ovadamāno tasmīṃ uyyāne soḷasa vassāni vasi. Ath' ekadivasaṃ rājā kupitaṃ paccantaṃ vūpasametum gacchanto Mudulakkhaṇaṃ nāma aggamaheṣiṃ⁴ „appamattā ayyassa upatṭhānaṃ karohīti“ vatvā agamāsi. Bodhisatto rañño gatakalāto patṭhāya attano ruccanavelāya gehaṃ gacchati. Ath' ekadivasaṃ Mudulakkhaṇā Bodhisattassa āhāraṃ sampādetvā „ajja ayyo cirāyatīti“ gandhodakena nahāyitvā sabbālaṃkārapatimaṇḍitā mahātale cullasayanaṃ paññāpetvā Bodhisattassa āgamaṇaṃ olokayamānā nipajji. Bodhisatto pi attano velaṃ sallakkhetvā jhānā vuṭṭhāya ākāsen' eva rājanīvesanaṃ agamāsi. Mudulakkhaṇā vācacīrasaddaṃ sutvā va „ayyo āgato“ ti vegena utṭhahi. Tassā vegena utṭhahantiyā matṭasāṭako bhassī. Tāpaso sīhapañjarena pavisanto deviyā visabhāgarūpārammaṇaṃ indriyāni bhinditvā subhavasena⁵ olokesi. Ath' assa abbhantare kilesa cali, paṭaṭakhīrarukkho viya ahoṣi. Tāvad ev' assa jhānaṃ antaradhāyi, chinnapakkho kāko viya ahoṣi. So ṭhitako va āhāraṃ gahetvā abhuñjitvā va kilesakampito pāsādā oruyha uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā phalakattharasayanaṃ⁵ heṭṭhā āhāraṃ ṭhapetvā visabhāgārammaṇe baddho kilesagginā dayhamāno nirāhāratāya sukkhamāno sattadivasāni phalakattharake nipajji. Sattame divase rājā paccantaṃ vūpasametvā āgato. Nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā nīvesanaṃ āgantvā va

¹ Ck - parūpanaṃ, Cv - pārūpanaṃ. ² so both MSS. ³ Ck rājagehe. ⁴ both MSS. -hesi. ⁵ Ck -kantha-.

„ayyaṃ passāmīti“ uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā taṃ
 nipannakaṃ disvā „ekaṃ aphāsukaṃ jātaṃ, maññe“ ti paṇṇa-
 sālāṃ sodhāpetvā pāde parimajjanto „kiṃ ayya aphāsukaṃ“ ti
 pucchi. „Mahārāja, aññaṃ me aphāsukaṃ n'atthi, kilesavasena
 paṇ' amhi paṭibaddhacitto jāto“ ti. „Kahaṃ paṭibaddhan te
 ayya cittaṃ“ ti. „Mudulakkhaṇāya mahārājā“ ti. „Sādhu
 ayya, ahaṃ Mudulakkhaṇaṃ tumhākaṃ dammīti“ tāpasāṃ
 ādāya nivesanaṃ pavisitvā devīṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ
 katvā tāpasassa adāsi. Dadamāno yeva Mudulakkhaṇāya sañ-
 ñaṃ adāsi: „tayā attano balena ayyaṃ rakkhituṃ vāyamaṭṭabban“
 ti. „Sādhu deva, rakkhissāmīti“. Tāpaso devīṃ gahetvā rā-
 janivesanā otari. Atha naṃ mahādvārato nikkhantakāle „ayya
 amhākaṃ ekaṃ gehaṃ laddhuṃ vaṭṭatīti¹ gaccha rājānaṃ
 gehaṃ yācāhīti“ āha. Tāpaso gehaṃ yāci. Rājā manussānaṃ
 vaccakuṭṭikiccaṃ sādhaṃyamaṇaṃ ekaṃ chaḍḍitagehaṃ² dāpesi.
 So devīṃ gahetvā tattha agamāsi. Sā pavisitūṃ na icchatī.
 „Kiṃkāraṇā na pavissati“³. „Asucibhāvenā“ ti. „Idāni kiṃ
 karomīti, paṭijaggāhi naṃ“ ti vatvā rañño santikaṃ pesetvā
 „gaccha, kuddālaṃ āhara, pacchiṃ āharā“ ti āharāpetvā
 asuciṃ ca saṃkāraṇī ca chaḍḍāpetvā⁴ gomayaṃ āharāpetvā
 limpāpetvā puna pi „gaccha, mañcaṃ āhara, pīṭhaṃ āhara,
 attharaṇaṃ āhara, cāṭiṃ āhara, ghaṭaṃ āharā“ ti ekamekaṃ
 āharāpetvā puna udakāharaṇādīnaṃ atthāya āpāpesi. So ghaṭaṃ
 ādāya udakaṃ āharitvā cāṭiṃ pūretvā nahānodakaṃ sajjetvā
 sayanaṃ atthari. Atha naṃ sayane ekato nisīdantaṃ dāḍhi-
 kāsu gahetvā „tava samaṇabhāvaṃ vā brāhmaṇabhāvaṃ vā na
 jānāhīti“⁵ onametvā⁶ attano abhīmukhaṃ ākaḍḍhi. So tasmaṃ
 kāle satīṃ paṭilabhi, ettake pana kāle aññānī⁷ ahosi. „Evaṃ
 aññāṇakāraṇā“⁸ kilesā nāma kāmaccchandaniṃvaraṇā, bhikkhave

¹ so both MSS. ² Cp -chaḍḍitaṃ. ³ Cp pavissati? read: pavissasīti?

⁴ Cp chaḍḍhā. ⁵ so both MSS. instead of jānāsīti? ⁶ Cp oṇa-. ⁷ Cp aññāni.

⁸ Cp -kāra- corr. to -kara-

andhakaraṇaṃ aññānakāraṇaṃ¹“ ti ādim ettha vattabbaṃ. So satim paṭilabhivā cintesi: „ayaṃ taṇhā vaḍḍhamānā mama catuhi² apāyehi sīsaṃ ukkhipituṃ na dassati, ajj’ eva mayā imaṃ rañño niyyādetvā Himavantaṃ pavasituṃ vaṭṭatīti“ so taṃ ādāya rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, tava deviyā mayhaṃ attho n’ atthi, kevalaṃ me imaṃ nissāya taṇhā vaḍḍhitā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Ekā icchā pure āsi aladdhā Mudulakkhaṇaṃ,
yato laddhā alārakkhi³ icchā icchaṃ vijāyathā ’ti. 65.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: mahārāja mayhaṃ imaṃ tava devim Mudulakkhaṇaṃ alabhivā pure aho vatāhaṃ etaṃ labheyyaṃ ti ekā icchā āsi, ekā va taṇhā upajji, yato pana me ayaṃ alārakkhi visālanettā sobhanalocaṇā laddhā attha sū purimikā⁴ icchā gehataṇhaṃ upakaraṇataṇhaṃ upabhogataṇhaṃ ti uparūpari aññaṃ nānappakārā icchā vijāyathā janesi uppādesi, sā kho pana me evaṃ vaḍḍhamānā icchā apāyato sīsaṃ ukkhipituṃ na dassati, alaṃ me imāya, tvaṃ yeva tava bhariyaṃ gaṇha, ahaṃ pana Himavantaṃ gamissāmiti.

Tāvad eva natṭhaṃ jhānaṃ uppādetvā ākāse nisinno dhammaṃ desetvā rañño ovādaṃ datvā ākāseṇ’ eva Himavantaṃ gantvā puna manussapathaṃ nāma nāgamāsi, brahmavihāre pana bhāvetvā aparihīnajjhāno Brahmaloce nibbatti.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne so bhikkhu arahatte yeva paṭiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando, Mudulakkhaṇā Uppalavaṇṇā, isi pana ahaṃ evā“ ’ti. Mudulakkhaṇajātakaṃ.

7. Ucchaṅgajātaka.

Ucchaṅge deva me putto ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññataraṃ jānapaditthim ārabba kathesi. Ekasmiṃ hi samaye Kosalaratṭhe tayo janā aññatarasmiṃ aṭavimukhe kasanti. Tasmiṃ samaye anto aṭaviyaṃ corā manusse vilumpitvā palāyimsu.

¹ C^v -kāra- corr. to -kara-.

² C^v catuhi.

³ C^k -kkhi, read ulārakkhi?

⁴ C^k supuri-.

Te core pariyesitvā apassantā taṃ ṭhānaṃ āgantvā „tumhe aṭaviyaṃ vilumpitvā idāni kassakā viya hothā“ 'ti te „corā ime“ ti bandhivā ānetvā Kosalaraṇṇo adamsu. Ath' ekā itthi¹ āgantvā „acchādanam me detha, acchādanam me dethā“ 'ti paridevaṇṭi punappuna rājanive-sanaṃ pariyāti. Rājā tassā saddaṃ sutvā „deh' imissā acchādanam“ ti āha. Sātakam gahevā agamaṃsu. Sā taṃ² disvā „nāhaṃ etaṃ acchādanam yācāmi“ āha. Manussā gantvā raṇṇo nivedayiṃsu: „na kir' esā imaṃ acchādanam katheti, sāmikacchādanam kathetīti“. Atha naṃ rājā pakkosāpetvā „tvam kira sāmikacchādanam yācasīti“ pucchi. „Āma deva, itthiyā hi sāmiko acchādanam nāma, sāmikamhi asati sa-hassamūlam pi sātakam nivatthā inaggā³ yeva nāma“. Imassa paṇ' atthassa sādhanatthaṃ

Naggā nadī anodikā, naggaṃ raṭṭhaṃ arājikam,
itthi pi vidhavā naggā yassāpi dasa bhātaro ti

idaṃ suttaṃ āharitabbaṃ. Rājā tassā pasanno „te tayo janā kiṃ hontīti“ pucchi. „Eko me deva sāmiko, eko bhātā, eko putto“ ti. Rājā „ahan te tuṭṭho imesu tīsu ekaṃ demi, katamaṃ icchasīti“ pucchi. Sā āha: „aham deva jīvamānā ekaṃ sāmikaṃ labhissāmi⁴ puttam pi labhissāmi' eva, mātāpitunnaṃ pana me matattā bhātā va dullabho, bhātaram me dehi devā“ 'ti. Rājā tussitvā tayo pi vissaj-jesi. Evaṃ taṃ ekikaṃ nissāya tayo janā dukkhato muttā. Taṃ kāraṇaṃ bhikkhusaṃghe pākaṭaṃ jātaṃ. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū⁵ dhammasabhāyaṃ sannipatitā „āvuso ekaṃ itṭhiṃ nissāya tayo janā dukkhā muttā“ ti tassā guṇakathāya nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ 'ti vutte „na bhikkhave esā itthi idān' eva te tayo jane dukkhā moci, pubbe pi moci yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
tayo janā aṭavimukhe kasantīti sabbam purimasadisam eva.
Tadā pana raṇṇā „tīsu janesu kaṃ icchasīti“ vutte sā āha
„tayo pi dātuṃ na sakkotha devā“ 'ti. „Āma na sakkomīti“.

¹ Cp itthi.² Cp naṃ.³ both MSS. inaggā.⁴ Cp -ssāmeva.⁵ both

MSS. bhikkhu.

„Sace tayo dātuṃ na sakkotha bhātaram me dethā“¹ ti. „Putta-
kaṃ vā sāmikaṃ vā gaṇha, kin te bhātara“² ti ca vuttā „ete
nāma deva sulabhā, bhātā pana dullabho“³ ti vatvā imaṃ
gātham āha:

Ucchaṅge deva me putto, pathe dhāvantiyā pati,
tañ ca desaṃ na passāmi yato sodariyam ānaye ti. 66.

Tattha ucchaṅge deva me putto ti deva mayhaṃ putto ucchaṅge yeva,
yathā hi araṇṇaṃ pavisitvā ucchaṅge katvā 'sākaṃ'¹ uccinitvā tattha pakkhipan-
tiyā ucchaṅge sākaṃ nāma sulabhaṃ hoti evaṃ itthiyā putto pi sulabho, ucchaṅge
sākasadiso va, tena vuttam: ucchaṅge deva me putto ti, pathe dhāvantiyā
patiti maggaṃ āruya ekikāya gacchamānāya pi hi itthiyā pati nāma sulabho,
diṭṭhadiṭṭho yeva hoti, tena vuttam: pathe dhāvantiyā patiti, tañ ca desaṃ
na passāmi yato sodariyam ānaye ti yasmā pana me mātāpitā n' atthi
tasmā idāni taṃ mātukucchisaṃkhātāṃ aṇṇaṃ desaṃ na passāmi yato ahaṃ
samāne udare jātattā sahaudariyasamkhātāṃ² bhātaraṃ āneyyāmi, tasmā bhātaraṃ
yeva me dethā³ ti.

Rājā „saccaṃ esā vadatīti“⁴ tuṭṭhacitto tayo pi jane ban-
dhanāgarato ānetvā adāsi. Sā tayo pi te gahetvā gatā.

Satthāpi „na bhikkhave idān' eva, pubbe p'esā ime tayo jane
dukkhā mocesi yevā“⁵ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Atīte cattāro etarahi cattāro va,
rājā pana ahan tena samayenā“⁶ ti. Ucchaṅgajātakaṃ.

8. Sāketajātaka.

Yasmiṃ mano nivisatīti. Idam Satthā Sāketam nissāya
Añjanavane viharanto ekaṃ brāhmaṇaṃ ārabhva kathesi. Bha-
gavato kira bhikkhusaṃghaparivutassa Sāketam nissāya¹ pavisanakāle
eko Sāketanagaravāsimaḥallakabrāhmaṇo nagarato bahi gacchanto an-
taradvāre Dasabalaṃ disvā pādesu patitvā gopphakesu gālhaṃ gahetvā
„tāta, nanu nāma puttehi jīṇṇakāle mātāpitāro paṭijaggitabbā, kasmā

¹ C^k sākaṃ.

² C^k -udariyamkhātāni, C^v -udariyamkhātāni corr. to -udari-
yasamkhātāni. ³ so both MSS., add Añjanavanam?

ettakam kalam amhakam attanam na dassesi, mayā tāva diṭṭho si, mātaram pana passitum chīti¹ Satthāram gahetvā attano geham agamāsi. Satthā tattha gantvā nisīdi paṇṇatte āsane saddhim bhikkhusaṅghena. Brāhmaṇī pi āgantvā Satthu pādesu patitvā „tāta ettakam¹ kalam kham gato si, nanu nāma mātāpitāro mahallakā upaṭṭhātabbā“ ti paridevi. Puttadhītāro pi „etha, bhātaram vandathā“² ti vandāpeti. Ubho tuṭṭhamānasā mahādānam adamsu. Satthā bhattakiccam niṭṭhāpetvā² tesam dvinnam pi janānam Jarāsuttaṃ kathesi. Suttapariyosāne ubho pi anāgamiphale paṭiṭṭhahimsu. Satthā uṭṭhāyāsanaṃ Añjanavanam eva agamāsi. Bhikkhū dhammasabhāyam sannisinnaṃ katham samuṭṭhāpesun: „āvuso, brāhmaṇo ‘Tathāgatassa pitā Suddhodano, mātā Mahāmāyā’ ti jānāti, jānanto va saddhim brāhmaṇiyā Tathāgataṃ ‘amhakam putto’ ti vadati, Satthāpi adhvāseti, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti. Satthā tesam katham sutvā „bhikkhave ubho pi te attano puttam eva ‘putto’ ti³ vadantīti“⁴ vatvā atītam āhari:

Bhikkhave, ayaṃ brāhmaṇo atīte nīrantaram pañcajāṭisatāni mayham pitā ahoṣi, pañcajāṭisatāni cullapitā, pañcajāṭisatāni mahāpitā, esāpi brāhmaṇī nīrantaram eva pañcajāṭisatāni⁴ mātā ahoṣi, pañcajāṭisatāni cullamātā, pañcajāṭisatāni mahāmātā, ev’ āham⁵ diyaḍḍhajāṭisahassaṃ brāhmaṇassa hatthe samvaddho diyaḍḍhajāṭisahassaṃ brāhmaṇiyā hatthe samvaddho ti tīṇi jāṭisahassāni kathetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Yasmiṃ mano nivisati cittaṃ cāpi⁶ paṣīdati
aditṭhapubbake pose kāmaṃ tasmīṃ pi vissase ti. 67.

Tattha yasmiṃ mano nivisatīti yasmiṃ puggale diṭṭhamatte yeva cittaṃ paṭiṭṭhāti, cittaṃ cāpi⁷ paṣīdatīti yasmiṃ diṭṭhamatte cittaṃ paṣīdati mudukaṃ hoti aditṭhapubbake pose ti pakatīyā tasmīṃ attabhāve aditṭhapubbe pi puggale, kāmaṃ tasmīṃ cāpi⁸ vissase ti anubhūtapubbāsinehen’ eva tasmīṃ pi puggale ekamsena vissase ti vissāsaṃ āpajjati yevā⁹ ti attho.

¹ C^k etthakam. ² C^k niṭṭha-. ³ C^k omits ti. ⁴ both MSS. -satā. ⁵ C^p ecāham, C^k evamāham. ⁶ both MSS. vāpi. ⁷ C^k cittañcāpi. ⁸ C^p cāpi.

Evam Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo ca brāhmaṇī ca ete eva ahe-suṃ, putto pi aham evā“ 'ti. Sāketajātakaṃ.

9. Visavantajātaka.

Dhiratthu taṃ visam vantan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatiṃ ārabha kathesi. Therassa kira piṭṭhakhajjakaṃ khādanakāle manussā saṃghassa bahuṃ piṭṭhakhādaniyaṃ¹ gahetvā vihāraṃ agamaṃsu. Bhikkhusaṃghassa gahitāvasesaṃ² bahuṃ atirittaṃ ahosi. Manussā „bhante antogāmagatānam pi gaṇhathā“ 'ti āhaṃsu. Tasmiṃ khaṇe therassa saddhivihāridaharo anto gāme hoti. Tassa koṭṭhāsaṃ gahetvā tasmiṃ anāgacchante „atidivā hotīti“ therassa adaṃsu. Therena tasmiṃ paribhutte daharo agamāsi. Atha naṃ thero „mayam āvuso tuyham ṭhapitakhādaniyaṃ³ paribhuñjimhā“ 'ti āha. So „madhuraṃ nāma bhante kassa appiyan“ ti āha. Mahātherassa saṃvego udapādi. So „ito paṭṭhāya piṭṭhakhādaniyaṃ³ na khādissāmīti“ adhiṭṭhahi. Tato paṭṭhāya kira Sāriputtatherena piṭṭhakhādaniyaṃ³ nāma na khādītapubbaṃ⁴. Tassa piṭṭhakhādaniyaṃ³ akhādanabbhāvo bhikkhusaṃghe pākaṇo jāto. Bhikkhū taṃ⁵ katham kathentā dhammasabhāyaṃ sannisīdīṃsu. Atha Satthā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannissimā“ ti pucchi „imāya nāmā“ 'ti ca vutte „bhikkhave Sāriputto ekavāraṃ jahitakaṃ jīvitam pariccajanto pi na gaṇhati yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto pi visavejjakule⁶ nibbattitvā vejjakammena jīvikaṃ kappeti. Ath' ekaṃ janapadamanussaṃ sappo dāsi. Tassa nātakaṃ pamādaṃ akatvā khippaṃ vejjaṃ ānayaṃsu. Vejjo āha: „kin tāva⁷ osadhena paribhāvitvā visam harāmi, datṭhasappaṃ āvāhetvā datṭhatṭhānato ten' eva visam ākaḍḍhāpemīti“ āha. „Sappaṃ āvāhetvā visam ākaḍḍhāpehīti“. So sappaṃ āvāhetvā „tayā ayaṃ datṭho“⁸ ti āha. „Āma mayā“

¹ so both MSS. ² Ck -sesa. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of khādītam? ⁵ Ck naṃ. ⁶ Ck -vejjanakule. ⁷ C^v ākaḍḍhāmīti. ⁸ C^v adaṭṭho.

ti. „Tayā datṭhatṭhānato tvaṃ yeva mukhena viṣaṃ ākaḍḍhāhīti“. „Mayā ekavāraṃ jahitavisakaṃ puna na¹ gahītapubbaṃ, nāhaṃ mayā jahitaviṣaṃ kaḍḍhissāmīti“. So dārūni āharāpetvā agginṃ katvā āha: „sace attano viṣaṃ nākaḍḍhasi imaṃ agginṃ pavisā“² ti. Sappo „api agginṃ pavisissāmi na c' attanā ekavāraṃ jahitaviṣaṃ paccāvamissāmīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Dhi-r-atthu taṃ viṣaṃ vantaṃ yam ahaṃ³ jīvitakāraṇā
vantaṃ paccāvamissāmi, matam me jīvitā varan ti. 68.

Tattha dhiratthū 'ti garahanatthe nipāto, taṃ viṣaṃ ti yam yaṃ³ jīvitakāraṇā vantaṃ viṣaṃ paccāharissāmi taṃ vantaṃ viṣaṃ dhi-r-atthu, matam me jīvitā varan ti tassa viṣassa apaccāvamanakāraṇāya agginṃ pavisitvā maraṇaṃ taṃ mama jīvitato varan ti attho.

Evaṃ ca pana vatvā agginṃ pavisituṃ pāyāsi. Atha naṃ vejjo nivāretvā naṃ purisaṃ osadhehi ca mantehi ca nibbisaṃ ārogaṃ⁴ katvā sappassa sīlāni datvā „ito paṭṭhāya mā kañci viheṭṭhehīti“ vissajjesi.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto ekavāraṃ jahitakaṃ jīvitaṃ pi pariccajanto puna gaṇhīti⁵“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā sappo Sāriputto ahosi, vejjo pana ahaṃ evā“ 'ti. Visavantaĵātakaṃ.

10. Kuddālaĵātaka.

Na taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane vharanto Cittahatthasāriputtattheraṃ ārabha kathesi. So kira Sāvattiyaṃ eko kuladārako. Ath' ekadivasaṃ kasitvā āgacchanto vihāraṃ pavisitvā ekassa therassa paṭṭato siniddhaṃ madhuraṃ paṇītabhojanaṃ labhitvā cintesi: „mayam rattimdivaṃ sahatthena nānākammāni kurumānāpi evarūpaṃ madhurāhāraṃ na labhāma, mayāpi samaṇena bhavitabban“ ti so pabbajitvā māsaddhamāsaccayena ayoṇisomanasikaronto kilesavasiko hutvā vibbhamitvā puna bhattena

¹ C^v punata. ² C^v yambhaṃ? C^k yamhaṃ? ³ C^k yamayaṃ. ⁴ C^v arogaṃ.

⁵ C^v gaṇhīti corr. to gaṇhātī.

kilamanto āgantvā pabbajitvā abhidhammaṃ uggaṇhi, imināpi ca¹ upāyena chavāre² vibbhamitvā pabbajitvā tato³ sattame bhikkhubhāve sattappakaraṇiko hutvā bahu bhikkhudhammaṃ⁴ vācento vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ⁵ pāpuṇi. Ath' assa sahāyakā bhikkhū „kin nu kho āvuso cittaṃ pubbe viya te⁶ etarahi kilesā na vadḍhantīti“⁷ parihasaṃ karimsu. „Āvuso abhabbo dān' āhaṃ ito paṭṭhāya gihībhāvassā“⁸ ti. Evaṃ tasmīṃ arahattaṃ patte dhammasabhāyaṃ kathā udapādi: „āvuso, evarūpassa nāma arahattassa upanissaye sati āyasmā Cittahatthasāriputto chakkhattuṃ uppabbajito, aho mahādoso puthujjanabhāvo“⁹ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sammisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“¹⁰ ti vutte „bhikkhave, puthujjanacittānā nāma lahukaṃ dunniggaḥaṃ āraṃmaṇavasena gantvā alliyati, ekavāraṃ allīnaṃ“⁹ na sakkā hoti khippaṃ mocetuṃ, evarūpassa cittaṃ damatho sādhu, dantaṃ eva hitaṃ sukhaṃ āvabati:

„Dunniggaḥassa lahuno yatthakāmanipātino (Dhp. v. 35)
cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ.

Tassa pana dunniggaḥapaṭāya pubbe paṇḍitā ekaṃ kuddālakam missāya taṃ jahituṃ asakkontā lobhasena chakkhattuṃ uppabbajitvā sattame pabbajitabhāve jhānaṃ uppādetvā taṃ lobhaṃ niggaṇhiṃsu“¹⁰ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente Bodhisātto paṇṇikakule nibbattitvā viññūtaṃ pāpuṇi. Kuddālakapaṇḍito ti 'ssa nāmaṃ ahosi. Kuddālakena bhūmiparikammaṃ katvā sākaṃ e' eva ālābukumbhaṇḍīelālu-kādīni¹⁰ ca vapitvā tāni pi vikkiṇanto kapaṇajīvikaṃ kappeti. Taṃ hi 'ssa ekaṃ kuddālakam ṭhapetvā aññaṃ dhanam nāma n' atthi. So ekadivasaṃ cintesi: „kin me gharāvāsena, nikkhamitvā pabbajissāmīti“. Ath' ekadivasaṃ taṃ kuddālakam paṭicchannaṭṭhāne ṭhapetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā taṃ kuddālakam anussaritvā lobhaṃ chindituṃ asakkonto kuṇṭhakuddā-

¹ Ck va, C^v va corr. to ca. ² C^v chadvāre? ³ Ck to, C^v to corr. to tato.

⁴ C^v bahū- ⁵ both MSS. arahantaṃ. ⁶ Ck ne. ⁷ C^v vaddhantīti. ⁸ so both MSS. ⁹ both MSS. alīnā. ¹⁰ both MSS. ālābūtaṃ.

lakam nissāya uppabbaji. Evañ dutiyañ tatiyañ pīti cha
vāre tañ¹ kuddālakam paṭiechanne thāne nikkhipitvā pabbajito
e' ev' uppabbajito ca. Sattame pana vāre cintesi: „aham imañ
kuṇṭakuddālakam² nissāya punappuna uppabbajito, idāni tañ
mahānadiyañ pakkhipitvā pabbajissāmīti“ nadītirañ gantvā
„sac' assa patitattṭhānañ passissāmi puna āgantvā uddharitu-
kāmatā bhaveyyā“ 'ti tañ kuddālakam daṇḍe gahetvā nāgabalo
thāmasampanno sīsassa uparibhāge tikkhattuñ āvijjhivā ak-
khīni nimmittevā nadīmajjhe khipitvā „jitaṃ me, jitaṃ me“ ti
tikkhattuñ sihanādañ nadi³. Tasmiñ khaṇe Bārāṇasirājā pac-
cantañ vūpasametvā āgato, nadiyā sīsañ nahāyitvā sabbālañ-
kārapatimaṇḍito hatthikkhandhena gacchamāno tañ Bodhisattassa
saddaṃ sutvā „ayaṃ puriso 'jitaṃ me' ti vadati, ko nu kho
etena jito, pakkosatha nañ“ ti pakkosāpetvā „bho purisa,
aham tava vijitasamgāmo⁴, idāni jayañ gahetvā āgacchāmi,
tayā pana ko jito“ ti pucchi. Bodhisatto „mahārāja, tayā
samgāmasahassam pi samgāmasatasahassam pi jinantena⁵ duj-
jitaṃ eva kilesānañ ajitattā⁶, aham pana mama abbhantare
lobhañ niggaṇṇhanto kilese jinin⁷“ ti kathento⁸ yeva mahānadiñ
oloketvā āpokasiṇārammaṇañ jhānañ nibbattetvā sampattā-
nubhāvo ākāse nisīditvā rañño dhammañ desento imañ gātham
āha:

Na tañ jitañ sādhu jitañ yañ jitañ avajīyati,

tañ kho jitañ sādhu jitañ yañ jitañ nāvajīyatīti. 69.

Tattha na tañ jitañ sādhu jitañ yañ jitañ avajīyatīti⁹ yañ
paccāmitte parājinitvā tañ jitañ paṭiladdhañ puna jitehi¹⁰ paccāmittehi ava-
jīyati¹¹ tañ jitañ sādhu nāma na hoti, kasmā: puna avajīyanato¹², aparo nayo:
jitañ vuccati jayo, yo paccāmittehi saddhiñ yujjhivā adhigato jayo puna tesu

¹ C² omits tañ. ² so both MSS. ³ C² nadī. ⁴ C² -me. ⁵ C² jitanatena.

⁶ both MSS. ajinattā ⁷ C² jinin corr. to jinan. ⁸ C² kathento kathento.

⁹ both MSS. -jīyyatīti ¹⁰ so both MSS. instead of pi tehi? ¹¹ C² -jīyyati.

¹² both MSS. -jīyya-.

jinantesu parājayo hoti so na sādhu na sobhano, tasmā yasmā¹ puna parājayo² va hoti, taṃ kho jitaṃ sādhu jitaṃ yaṃ jitaṃ nāvajīyati³ yaṃ kho pana paccāmitte nimmathetvā jitaṃ puna tehi nāvajīyati³ yo vā ekavāraṃ laddho jayo puna parājayo na hoti taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ sobhanaṃ so jayo sādhu sobhano nāma hoti, kasmā: puna nāvajīyanato⁴, tasmā tvaṃ mahārāja sahas-sakkhattum pi satasahassakkhattum pi⁵ saṃgāmasisaṃ jinitvāpi tvaṃ saṃgāma-yodho nāma na hosi, kiṃkāraṇā: attano kilesānaṃ ajitattā⁶, yo pana ekavāraṃ pi attano abbhantare kilese jīnāti ayaṃ uttamo saṃgāmasise yodho ti ākāse nisinnako⁷ evaṃ Buddhalīlāhāya rañño dhammaṃ desesi. Uttamasāṃgāmayodha-bhāvo paṇ' ettha

Yo sahasaṃ sahasaṃ saṃgāme mānuse jine (Dhp. v. 103)

ekaṃ⁸ ca jeyyam attānaṃ sa ve saṃgāmajuttamo ti

idaṃ suttaṃ sādhaṃ⁹.

Rañño pana dhammaṃ suṇantass' eva tadaṅgappahānava-sena kilesā pahinā, pabbajjāya cittaṃ nami, rājabalassāpi tath' eva kilesā pahīyimsu¹⁰. Rājā „idāni tumhe kahaṃ gamissathā“ 'ti Bodhisattassa pucchi. „Himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajissāmi mahārāja“ 'ti. „Tena hi aham pi pabbajissāmīti“ Bodhisatten' eva saddhiṃ nikkhami. Balakāyo brāhmaṇagaha-patikā sabbaseniyo ti sabbo pi tasmiṃ tṭhāne sannipatito jana-kāyo raññā saddhiṃ yeva nikkhami. Bārāṇasivāsino „amhakaṃ kira rājā Kuddālapaṇḍitassa dhammadesanaṃ sutvā pabbajjā-bhimukho hutvā saddhiṃ balakāyena nikkhanto, mayaṃ idha kiṃ karissāmā“ 'ti¹¹ dvādasayojanikāya Bārāṇasiyā sakalana-garavāsino nikkhamimsu. Dvādasayojanikā parisā ahoṣi. Taṃ ādāya Bodhisatto Himavantaṃ pāvisi. Sakkassa devaraṇño nisinnāsanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjamāno „Kuddāla-paṇḍito mahābhinnikkhamanaṃ nikkhanto“ ti disvā „mahāsamā-gamo bhavissati, vasanaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭatīti“ Vissakamaṃ āmantetvā „tāta, Kuddālapaṇḍito mahābhinnikkhamanaṃ

¹ C^v omits yasmā. ² both MSS. -jiyo. ³ both MSS. -jīyya-. ⁴ C^k -jīyya-, C^v -jīyya-. ⁵ C^v omits sata - pi. ⁶ C^v achittatā. ⁷ C^v nisinnamko corr. to nisinnako, C^k nisinnoko. ⁸ C^k ekaṃ. ⁹ C^k sadhaṃ. ¹⁰ C^k -hi-. ¹¹ both MSS. hi.

nikkhanto¹, vasanaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭati, tvaṃ Himavanta-
padesaṃ gantvā samabhūmibhāge dīghato timsayojanaṃ vitthā-
rato pannarasayojanaṃ assamapadaṃ māpehīti² āha. So
„sādhū devā“³ ti paṭissutvā gantvā tathā akāsi. Ayam ettha
saṃkhepo, vitthāro pana Hatthipālaajātake āvibhavissati. Idaṃ
ca hi taṃ ca ekaparicchadam eva. Vissakammo pi assamapade
pannasālaṃ māpetvā dussadde mige ca sakūṇe ca amanusse ca
paṭikkamāpetvā tena tena disābhāgena ekapadikamaggaṃ nīha-
ritvā attano vasanaṭṭhānaṃ eva agamāsi. Kuddālapaṇḍito pi
taṃ parisāṃ ādāya Himavantaṃ pavisitvā sakkadattiyaṃ assa-
mapadaṃ gantvā Vissakammena māpitaṃ pabbajitaparikkhāraṃ
gahetvā paṭhamaṃ attanā³ pabbajitvā pacchā parisāṃ pabbāje-
tvā assamapadaṃ bhājetvā adāsi. Sakkattarajjāni⁴ chaḍḍayimsu⁵.
Timsayojanaṃ assamapadaṃ pūri⁶. Kuddālakapaṇḍito sesaka-
siṇesu pi parikammaṃ katvā brahmavihāre bhāvetvā parisāya
kammaṭṭhānaṃ ācikkhi. Sabbe samāpattilābhino hutvā brah-
malokaparāyaṇā ahesuṃ, ye pana tesāṃ pāricariyaṃ akaṃsu te
devalokaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā „evaṃ bhikkhave cittaṃ nāma⁷ etaṃ kilesavasena allīnaṃ
dummocayaṃ hoti, uppannā lobhadhammā duppajahā evarūpe pi paṇ-
ḍite aññāṇe karontīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi.
Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ keci sakadāgāmino keci anā-
gāmino, keci arahattaṃ pāpuṇṇimsu. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā
jātakāṃ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi, parisā Buddhaparisā,
Kuddālakapaṇḍito pana aham evā“⁸ ti. Kuddālaajātakāṃ. Itthi-
vaggō⁷ sattamo.

¹ C^k nikkhanto.² so both MSS.³ C^k attano.⁴ C^k satarajjāni.⁵ C^k chaḍḍha.⁶ both MSS. puri.⁷ C^k itivaggo.

S. VARAṆAVAGGA.

1. Varāṇajātaka.

Yo pubbe karaṇīyānīti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kuṭumbiyaputtatissattheram ārabha kathesi. Ekasmiṃ kira divase Sāvattvivāsino aññamaññaṃ¹ sahāyakā tiṃsamattā kulaputtā gandhapupphavatthādīni² gahetvā „Satthu dhammadesanāṃ suṇissāmā“³ 'ti mahājanapadaparivutā Jetavanāṃ gantvā nāgamālaka-sālamālakādīsu⁴ thokaṃ nisīditvā sāyanhasamaye⁵ Satthari surabhigandhavāsītāya gandhakuṭito⁶ nikkhamitvā dhammasabhaṃ gantvā alaṃkatabuddhāsane nisinne saparivārā dhammasabhaṃ gantvā Satthāraṃ gandhapupphehi pūjetvā cakkamkitatalesu phullapadumasassirīkesu pādesu vanditvā ekamantaṃ nisinnā dhammāṃ suṇiṃsu. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „yathā yathā kho mayāṃ Bhagavatā dhammāṃ desitaṃ ājānāma pabbajeyyāmā“⁷ 'ti te Tathāgatassa dhammasabhato nikkhantakāle Tathāgataṃ upasaṃkamitvā vanditvā pabbajjāṃ yāciṃsu. Tesāṃ Satthā pabbajjāṃ adāsi. Te ācariyupajjhāye ārādetvā upasampadaṃ labhitvā pañca vassāni ācariyupajjhāyānaṃ santike vasitvā dve mātikā paṇaṃ katvā kappiyākappiyaṃ ūtvā tisso aumodanā uggaṇhitvā cīvarāni sibbetvā rajitvā „samaṇadhammaṃ karissāmā“⁸ 'ti ācariyupajjhāye āpucchitvā Satthāraṃ upasaṃkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā „mayāṃ bhante bhavesu ukkaṇṭhitā jātijarāvyaḍḍhimaraṇa-bhayabhītā, tesāṃ no saṃsāraparimocanattāya kammaṭṭhānaṃ kathethā“⁹ 'ti yāciṃsu. Satthā tesāṃ aṭṭhatimsāya kammaṭṭhānesu sappāyaṃ vicinitvā kammaṭṭhānaṃ kathesi. Te⁵ Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā Satthāraṃ vanditvā padakkhiṇāṃ katvā pariveṇaṃ gantvā ācariyupajjhāye oloketvā pattacīvaraṃ ādāya „samaṇadhammaṃ karissāmā“¹⁰ 'ti nikkhamiṃsu. Atha nesaṃ abbhantare eko bhikkhu nāmena Kuṭumbikaputtatissatthero⁶ nāma kusīto hīnaviriyo⁷ rasagiddho. So evaṃ cintesi: „ahaṃ n' eva araṇṇe vasitum na padhānaṃ padahitum na bhikkhācariyāya yāpetum sakkhissāmi, ko me gamanena attho, nivattissāmi“⁸ so viriyaṃ ossajitvā te bhikkhū anugantvā nivatti. Te pi kho bhikkhū Kosalesu cārikaṃ caramānā⁹ aññataraṃ paceantagā-

¹ C^o -ñña. ² C^o gandhā- ³ so both MSS. ⁴ C^k -kuṭato. ⁵ C^k tesāṃ.

⁶ C^k kuṭumbi-. ⁷ C^k -viriyo. ⁸ C^k -māno.

mañ gantvā tañ upanissāya ekasmim araṇṇāyatane vassaṃ upagantvā anto temāsāṃ ghaṭantā vāyamantā vipassanāgabbhaṃ gāhāpetvā¹ paṭhaviṃ unnādayamānā arahattaṃ patvā vutthavassā pavāretvā „paṭiladdhagūṇaṃ Satthu ārocessāmā“² 'ti tato nikkhamitvā anupubbena Jetavanaṃ patvā pattacivaraṃ paṭisāmetvā ācariyupajjhāye disvā Tathāgataṃ daṭṭhukāmā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā nisīdinsu. Satthā tehi saddhiṃ madhurapaṭisanthāraṃ akāsi. Te katapaṭisanthārā attanā laddhagūṇaṃ Tathāgataṃ ārocesuṃ. Satthā te bhikkhū pa-saṃsi. Kuṭumbikaputtatissatthero³ Satthāraṃ tesāṃ guṇakathaṃ kathentaṃ disvā sayam pi samaṇadhammaṃ kātukāmo jāto. Te pi kho bhikkhū „mayāṃ bhante tam eva araṇṇāvāsāṃ gantvā vasissāmā“⁴ 'ti Satthāraṃ āpucchinsu. Satthā „sādhū“⁵ 'ti anujāni. Te vanditvā pariveṇaṃ agamaṃsu. Atha so Kuṭumbiyaputtatissatthero rattibhāga-samanantare accāraddhaviṇṇo hutvā ativegena samaṇadhammaṃ karonto majjhimayāmasamanantare ālambanaphalakaṃ nissāya tṭhako va nid-dāyanto parivattitvā patito⁶, ūraṭṭhikaṃ bhijji, vedanā mahantā jātā, tesāṃ bhikkhūnaṃ taṃ paṭijaggantānaṃ gamanaṃ na sampajji. Atha ne upaṭṭhānavelāyaṃ⁷ āgate Satthā puechi: „nanu tumhe bhikkhave 'sve gāmissāmā' 'ti hiyyo⁸ āpucchitā ti“. Āma bhante, api ca kho pan' amhākaṃ⁹ saḷāyako Kuṭumbikaputtatissatthero akāle ativegena samaṇadhammaṃ karonto niddābhikkhūto parivattitvā patito, ūraṭṭhik' assa bhinno¹⁰, taṃ nissāya amhākaṃ gamanaṃ na sampannā¹¹ ti. Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa attano hīnaviriyaḥ bhāvena akāle ativegena viriyaṃ karonto tumhākaṃ gamananantarāyaṃ karoti, pubbe p' esa tumhākaṃ gamananantarāyaṃ akāsi yevā“ 'ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhāri:

Atīte Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilāyaṃ Bodhisatto di-sāpāṃmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippaṃ uggaṇhāpeti. Ath' assa te māṇavā ekadivasāṃ dāruāharaṇa-tthāya¹² araṇṇaṃ gantvā dārūni uddharināsu. Tesāṃ antare eko kusitāmāṇavo mahantaṃ varaṇarukkhaṃ disvā „sukkhārukkho¹³ eso¹⁴“ ti saṇṇāya „muhuttan tāva nipajjitvā pacchā rukkhāṃ

¹ both MSS. gahā-. ² C^k kuṭumbi-. ³ both MSS. patitvā. ⁴ C^k upaṭṭhāpive-.

⁵ C^k hiyyo, C^w bhiiyo. ⁶ C^w panamhākaṃ corr. to pana amhākaṃ. ⁷ so both MSS. instead of -kaṃ assa bhinnāni? ⁸ C^k -āhāraṇa-. ⁹ C^k surukkho. ¹⁰ C^k eto.

abhirūhitvā dārūni pātetvā¹ ādāya gamissāmīti²“ uttarisāṭakam pattharivā nipajjitvā kākacchamāno niddam okkami. Itare māṇavakā dārūkalāpe bandhitvā ādāya gacchantā tam pādena piṭṭhiyaṃ paharivā pabodhetvā agamaṃsu. Kusitamāṇavo utthāya akkhini puñjitvā puñjitvā avigataniddo va tam rukkham abhirūhitvā sākkham gahetvā attano abhimukham ākaḍḍhitvā³ bhañjanto bhijjitvā utthitakoṭṭiyā attano akkhiṃ bhindāpetvā ekena hatthena tam pidhāya ekena hatthena alladārūni bhañjitvā rukkhato oruyha dārūkalāpaṃ bandhitvā ukkhipitvā vegena gantvā tehi pātitaṇaṃ dārūnaṃ⁴ upari pātesi. Tam divasaṃ ca janapadagāmakato ekakulaṃ „sve brāhmaṇavācanakam karissāmā“⁵ ‘ti ācariyaṃ nimantayimṃsu. Ācariyo māṇavake āha: „tātā, sve ekaṃ gāmaṃ gantabbam, tumhe pana nirāhārā na⁶ sakkhissatha gantum, pāto va yāgum pacāpetvā tattha gantvā attanā laddham⁷ koṭṭhāsaṃ ca amhākam pattakoṭṭhāsaṃ ca sabbam ādāya āgacchathā“⁸ ‘ti. Te pāto va yāgupācanatthāya dāsiṃ utthāpetvā „khippaṃ no yāgum pacāhīti“⁹ āhaṃsu. Sā¹⁰ dārūni gaṇhantī¹¹ upari thitāni allavaraṇadārūni gahetvā punappuna mukhavātaṃ dadamānāpi aggiṃ ujjaletum¹² asakkonti suriyaṃ utthāpesi. Māṇavakā „atidivā jāto, idāni na sakkā gantum“ ti ācariyassa santikaṃ agamimṃsu¹³. Ācariyo „kim tātā na gacchathā“¹⁴ ‘ti. „Āma ācariya na¹⁵ gat’ amhā“¹⁶ ‘ti. „Kimkāraṇā“¹⁷ ti. „Asuko nāma kusitamāṇavo amhehi saddhiṃ dārūnaṃ¹⁸ gantvā varaṇarukkhamaṇe niddāyitvā pacchā vegenāruyha akkhiṃ bhindāpetvā allavaraṇadārūni āharitvā amhehi ānītadārūnaṃ¹⁹ upari pakkhipi, yāgupācikaṃ tāni sukkhadārūsaṇṇāya gahetvā yāva suriyass’ ugga-manā ujjaletum nāsakkhi, iminā no kāraṇena gamanantarāyo jāto“²⁰ ti. Ācariyo māṇavena katakammaṃ sutvā „andhabālānaṃ kammaṃ nissāya evarūpā va parihāni hotīti“²¹ vatvā imaṃ gātham samutthāpesi:

¹ C¹ pāpetvā. ² C² ākaḍḍi-. ³ C³ dārūnaṃ ⁴ C⁴ nā ⁵ C⁵ laddhā.

⁶ C⁶ omits sā. ⁷ both MSS. - ti. ⁸ both MSS. ujjaletum. ⁹ C⁹ āga-

¹⁰ C¹⁰ nu. ¹¹ so both MSS. instead of dārūnaṃ atthāya? ¹² C¹² -ṇaṃ.

Yo pubbe karaṇīyaṇi pacchā so kātum icchati
varaṇakatṭhabhaṇṇo va sa pacchā-m-anutappatīti. 70.

Tattha sa pacchāmanutappatīti yo koci puggalo idaṃ pubbe kattabbaṃ idaṃ pacchā ti avīmaṇisītvā pubbe karaṇīyaṇi paṭhamam eva kattabbakamamāni pacchā karoti ayaṃ varaṇakatṭhabhaṇṇo amhākaṃ māṇavako¹ viya so bāla-puggalo pacchā anutappati socati paridevatīti attho.

Evam Bodhisatto antevāsikānaṃ imaṃ kāraṇaṃ kathetvā dānādīni puñṇāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave esa idān’ eva tumhākaṃ antarāyaṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā“² ti vatvā imaṃ dhammasabbhāyaṃ āharitvā anu-sandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā akkhibhedam patto māṇavo ūrubhedam patto² bhikkhu ahoṣi, sesamāṇavā Buddhapariśā, ācariyabrāhmaṇo pana aham evā“³ ti. Varaṇajātakaṃ.

2. Sīlavanāgajātaka.

Akataññussa poṣassā¹ ti. Idaṃ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Dhammasabbhāyaṃ bhikkhū „āvuso Devadatto akataññū Tathāgatassa guṇe na jānātīti“ kathentā nisīdimasu. Satthā āganvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“² ti pucchitvā „imāya nāmā“³ ti vutte „na bhikkhave idān’ eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yeva, na kadāci mayhaṃ guṇaṃ jānātīti“ vatvā tehi yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto Himavantapadese hatthiyoniyaṃ nibbatti. So mātukucchito nikkhanto sabbaseto ahoṣi rajatapūñjasannibho, akkhīni pan’ assa maṇigūlasadisāni paññāyamānapañcappasādāni ahesum¹, mukhaṃ rattakambalasadisāṃ, soṇḍā³ rattasuvanna-bindupatimaṇḍitarajataḍāmāṃ viya, cattāro pādā katalākhā-parikammā viya, evam assa dasahi pāramīhi alaṃkato rūpag-gappatto attabhāvo ahoṣi. Atha naṃ viññūtaṃ pattaṃ sakala-

¹ both MSS. māṇavako. ² C^v patta. ³ C^b soṇḍāya.

Himavante vāraṇā sannipatitvā upatṭhahantā vicariṃsu. Evaṃ so asīṭisāhassavāraṇaparivāro Himavantapadese vasamāno aparabhāge gaṇe dosaṃ disvā gaṇamhā kāyavivekassa¹ ekako va araṇṇe vāsaṃ kappesi, sīlavantatāya ca pan' assa Sīlavanāgarājā tv-eva nāmaṃ ahosi. Ath' eko Bārāṇasivāsiko vana-carako Himavantaṃ pavisitvā attano ājīvaḥḥaṇḍakam gavesamāno disā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūlho hutvā maraṇabhayaḥhito bāhā paggayha paridevamāno carati. Bodhisatto tassa taṃ balavaparidevitaṃ sutvā „imaṃ purisaṃ dukkhā mocessāmīti“ kārūṇṇena codito tassa santikaṃ agamāsi. So taṃ disvā va bhīto palāyi. Bodhisatto taṃ palāyantaṃ disvā tatth' eva atṭhāsi. So puriso Bodhisattaṃ tṭitaṃ disvā atṭhāsi. Bodhisatto puna agamāsi. So puna palāyitvā tassa tṭitakāle tṭatvā cintesi: „ayaṃ vāraṇo mama palāyanakāle tṭṭhati tṭitakāle āgacchati, nāyaṃ mayhaṃ anattakāmo, imamhā pana dukkhā mocetukāmo va bhavissatīti“ sūro hutvā atṭhāsi. Bodhisatto taṃ upasaṃkamitvā „kasmā bho tvaṃ purisa paridevamāno vicarasīti“ pucchi. „Sāmi disā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūlho hutvā maraṇabhayena“² ti. Atha naṃ Bodhisatto attano vasanaṭṭhānaṃ netvā katipāhaṃ phalāphalehi santappetvā „bho purisa, mā bhāyi, ahaṃ taṃ manus-sapathaṃ nessāmīti“ attano piṭṭhe nisīdāpetvā manussapathaṃ pāyāsi. Atha kho so mittadūbhī puriso „sace koci pucchissati ācikkhitabbaṃ bhavissatīti“ Bodhisattassa piṭṭhe nisīno yeva rukkhanimittaṃ pabbatanimittaṃ upadhārento va gacchati. Atha taṃ³ Bodhisatto araṇṇā nīharitvā Bārāṇasigāmimahāmagge tṭapetvā „bho purisa, iminā maggena gaccha, mayhaṃ pana vasanaṭṭhānaṃ pucchito pi apucchito pi mā kassaci ācikkhīti“ taṃ⁴ uyyojetvā attano vasanaṭṭhānaṃ yeva agamāsi. Atha so puriso Bārāṇasiṃ gantvā anuvicaranto dantakāravīthiṃ⁵ patvā dantakāre dantavikatiyo kurumāne disvā „kim⁵ pana bho

¹ so both MSS. ² C² naṃ. ³ C² naṃ. ⁴ C² -kāraṃ-. ⁵ C² kīṃ.

ghanapaṭhavī Sineru-Yugandharādayo mahābhāro duggandhe¹ jegucchāni gūthamuttādāni ca dhāretum samatthāpi tassa guṇarāsim dhāretum asakkontī viya bhijjitvā vivaram adāsi. Tāvad eva avicimahānirayato jālā nikkhamitvā taṃ mittadūbhipurisaṃ kusalantakena kambalena pārupantī viya parikkhipitvā gaṇhi. Evaṃ tassa pāpapuggalassa paṭhavipavittakāle tasmim vana-saṇḍe adhivatthā rukkhadevatā „akataññumittadūbhipuggalo cakkavattirajjāṃ datvāpi tosetum na sakkā“ ti vanaṃ unnādetvā dhammaṃ desayamānā imaṃ gātham āha:

Akataññussa posassa niccaṃ vivaradassino
sabbam ce paṭhaviṃ dajjā n' eva naṃ abhirādhaye ti. 71.

Tattha akataññussā 'ti attano kataguṇaṃ ajānantassa, posassā 'ti purisassa, vivaradassino ti chiddam eva okāsam eva olokontassa, sabbam ce paṭhaviṃ dajjā ti sace pi tādissa puggalassa sakalaṃ cakkavattirajjāṃ imaṃ vā pana mahāpaṭhaviṃ parivattetvā paṭhavojaṃ dadeyya, neva naṃ abhirādhaye ti evaṃ karonto pi evarūpaṃ kataguṇaviddhamisaṇaṃ koci paritose tum vā pasādetum² vā na sakkuneyyā 'ti attho.

Evaṃ sā devatā taṃ vanaṃ unnādetvā dhammaṃ desesi.
Bodhisatto yāvātāyukaṃ tthatvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva akataññū, pubbe pi akataññū yevā“ 'ti imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā mittadūbhipuggalo Devadatto ahosi, rukkhadevatā Sāriputto, Silavanāgarājā pana aham evā“ ti. Silavanāgajātakaṃ.

3. Saccamkirajātika.

Saccaṃ kirevaṃ āhamsū 'ti. Idam Satthā Veluvane viharanto vadhāya parisakkaṇaṃ ārabha kathesi. Bhikkhusaṃghasmim hi³ dhammasabhāyaṃ nisīditvā „āvuso Devadatto Satthu guṇaṃ na jānāti, vadhāya yeva parisakkatīti“ Devadattassa agūṇaṃ kathente Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya

¹ so both MSS. instead of mahābhāre du gandha? ² C^k papāsādetum, C^v papāsādetum. ³ C^k omits hi.

sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto mayhaṃ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakki yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaddatto rajjaṃ kāresi. Tassa Duṭṭhakumāro nāma putto ahosi kakkhaḷo pharuso pahaṭāsivisopamo, anakkositvā vā apaharitvā vā kenaci saddhiṃ na katheti, so antojanassa ca bahijanassa ca akkhiṃhi patita-
rajaṃ viya khāditaṃ āgatapisāco viya ca amanāpo ahosi ubbejāniyo¹. So ekadivasam nadīkīlaṃ kīṭukāmó mahantena parivārena nadītiraṃ agamāsi. Tasmīṃ khane mahāmegho uṭṭhahi. Disā andhakārā jātā. So dāsapessajanaṃ āha: „etha bhane, maṃ gahetvā nādīmajjaṃ netvā nahāpetvā ānethā“ 'ti. Te² taṃ tattha netvā „kin no rājā karissati, imaṃ pāpapurisaṃ etth' eva mārema“ 'ti mantayitvā „ettha gaccha kāḷakannhīti“ uduke naṃ opilāpetvā paccuttaritvā tīre aṭṭhaṃsu. „Kahaṃ kumāro' ti ca vutte na mayaṃ kumāraṃ passāma, meghaṃ uṭṭhitaṃ disvā uduke nimujjitvā purato āgato bhavissatīti“ amaccā rañño santikaṃ agamaṃsu. Rājā „kahaṃ me putto“ ti pucchi. „Na jānāma deva, megho uṭṭhito“³, purato āgato bhavissatīti saññāya āgat' ambhā“ 'ti. Rājā dvāraṃ viva-
rāpetvā nadītiraṃ gantvā „vicinathā“ 'ti tattha tattha vi-
cināpesi. Koci kumāraṃ nāddasa. So pi kho meghandhakāre deve vassante nadiyā vuyhamāno ekaṃ dārukkhandhaṃ disvā tattha nisīditvā maraṇabhayaṭṭajjito paridevamāno gacchati. Tasmīṃ pana kāle Bārāṇasi-vāsī⁴ eko seṭṭhi nadītīre cattālisa-
koṭṭidhanaṃ nidahitvā dhanataṇhāya dhanapitṭhe sappo hutvā nibbatti. Aparo tasmīṃ yeva padese timsakoṭṭiyo nidahitvā dhanataṇhāya tatth' eva unduro hutvā nibbatti. Tesam vasa-
natṭhānaṃ udakaṃ pāvisi. Te udakassa pavitṭhamaggen' eva nikkhamitvā sotam chindantā gantvā naṃ rājakumārena abhini-

¹ Ck -niyo. ² Ck ne. ³ both MSS. uṭṭhite. ⁴ both MSS. -vāsi.

sinnam rukkhakkhandham patvā eko ekam koṭim itaro itaram
 āruya khandhapitthe va nipajjinsu. Tassā yeva kho pana
 nadiyā tīre eko simbalirukkho atthi, tatth' eko suvapotako va-
 sati. So pi rukkho udakena dhotamūlo nadīpitthe pati. Su-
 vapotako deve vassante uppativā gantum asakkonto gantvā
 tass' eva khandhassa ekapasse nilīyi. Evam te cattāro janā
 ekato vuyhamānā gacchanti. Bodhisatto pi kho tasmiṃ
 kāle Kāsiraṭṭhe udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vuddhip-
 patto isipabbajjam pabbajitvā ekasmiṃ nadīnivattane panna-
 sālām māpetvā vasati. So aḍḍharattasamaye caṃkamamāno
 tassa rājakumārassa balavaparidevanasaddam sutvā cintesi:
 „mādisse nāma mettānuddayasampanne tāpase passante etassa
 purisassa maraṇam ayuttam, udakato uddharitvā tassa jīvita-
 dānam dassāmīti“ so tam „mā bhāyi, mā bhāyīti“ assāsetvā
 udakasotaṃ chindanto gantvā tam dārukkhandham ekāya koṭiyā
 gahetvā ākaḍḍhanto nāgabalo thāmasampanno ekavegena tīram
 patvā kumāram ukkhipitvā tīre patiṭṭhāpesi. Te pi sappādayo
 disvā ukkhipitvā assamapadam netvā aggiṃ jāletvā „te dubba-
 latarā“¹ ti paṭhamam sappādīnam sarīram sedetvā pacchā
 rājakumārassa sarīram sedetvā tam pi ārogaṃ² katvā āhāram
 dento pi paṭhamam sappādīnam yeva datvā pacchā tassa pha-
 lāphalāni upanāmesi. Rājakumāro „ayam kūṭatāpaso mam
 rājakumāram agantvā“³ tiracchānagatānam sammānam karotīti“
 Bodhisatte āghātam bandhi. Tato katipāhaccayena sabbesu pi
 tesu thāmabalappattesu nadiyā oghe pacchinne sappo tāpasaṃ
 vanditvā āha: „bhaṇṭe tumhehi mayham mahā upakāro kato,
 na kho panāham daḷiddo, asukaṭṭhāne me cattālisa hiraṇṇa-
 koṭiyo nidahitā, tumhākaṃ dhanena kicce sati sabbam etaṃ
 dhanam tumhākaṃ dātum sakkomi, tam thānam āgantvā 'dighā'
 'ti pakkoseyyāthā“ 'ti vatvā pakkāmi. Unduro tath' eva tāpa-
 sam nimantetvā „asukaṭṭhāne thatvā 'undurā' 'ti pakkosey-

¹ Cv -narā. ² Cv arogaṃ. ³ both MSS. agantvā.

yāthā“ 'ti vatvā pakkāmi. Suvo pana tāpasam vanditvā „bhante mayham dhanam n' atthi, rattasālihi pana vo atthe sati asukan nāma mayham vasanaṭṭhānam, tattha gantvā 'suvā' 'ti pakkosseyyātha, aham nātakānam ārocetvā anekasakatapūramatte' rattasāliyo āharāpetvā² dānum sakkomīti“ vatvā pakkāmi. Itaro pana mittadūbhidhammesu dhammatāya kiñci avatvā eva „tam attano santikam āgataṃ māressāmīti“ cintetvā „bhante mayi rajje patitṭhite āgaccheyyātha, aham vo catuhi³ paccayehi upaṭṭhahissāmīti“ vatvā pakkāmi. So gantvā na cirass' eva rajje patitṭhāsi. Bodhisatto „vīmaṃsissāmi tāva te“ ti paṭhamam sappassa santikam gantvā avidūre ṭhatvā „dīghā“ 'ti pakkosi. So ekavacanen' eva nikkhamitvā Bodhisattam vanditvā „bhante imasmiṃ ṭhāne cattālisa hiraṇṇakoṭiyo, tā sabbāpi nīharitvā gaṇhathā“ 'ti āha. Bodhisatto „evam atthu, uppanne kicce jānissāmīti“ tam nivattetvā undurassa santikam gantvā saddam akāsi. So pi tath' eva paṭipajji. Bodhisatto tam pi nivattetvā suvassa santikam gantvā „suvā“ 'ti pakkosi. So pi ekavacanen' eva rukkhaggato otaritvā Bodhisattam vanditvā „kiṃ bhante mayham nātakānam vatvā Himavantapadesato tumhākam sayanijātasālini⁴ āharāpemīti“ pucchi. Bodhisatto „atthe sati jānissāmīti“ tam pi nivattetvā „idāni rājānam pari-gaṇhissāmīti“ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase ākappasampattiṃ katvā bhikkhācāravattena nagaram pāvisi. Tasmiṃ khane so mittadūbhirājā alaṃkatahatthikkhandhavaragato mahanteṃ parivārena nagaram padakkhiṇam karoti. So Bodhisattam dūrato va disvā „ayam so kūṭatāpaso mama santi ke bhutvā bhutvā vasitukāmo āgato, yāvā⁵ parisamajjhe attano mayham katagūṇam na-ppakāseti tāvad ev' assa sīsam chindāpessāmīti“ purise olokesi, „kiṃ karoma devā“ 'ti ca vutte „esa kūṭatāpaso maṃ kiñci yācitukāmo āgacchati maññe, etassa kālakappaṇikatāpasassa maṃ passitum adatvā va etaṃ gahetvā

¹ C^v -maute. ² C^k āhārā-. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -sāli.

pacchā bāhaṃ bandhitvā catukke catukke paharantā¹ nagarā nik-
khāmetvā āghātane sīsam assa chinditvā sarīraṃ sūle² uttāsethā³
'ti āha. Te „sādhū“ 'ti sampaticchitvā gantvā niraparādhaṃ
Mahāsattaṃ bandhitvā catukke catukke paharantā āghātanaṃ
netuṃ ārabhiṃsu. Bodhisatto pahatapahataṭṭhāne „amma tātā“
'ti akanditvā nibbikāro imaṃ gātham āha:

Saccaṃ kir' evaṃ āhaṃsu narā ekacciya idha:

kaṭṭhavipalāvitam seyyo na tv-ev' ekaccho naro ti. 72.

Tattha saccaṃ kirevaṃ āhaṃsū 'ti avitatham eva kira evaṃ vadanti,
narā ekacciya idhā 'ti idh' ekacce paṇḍitapurisā, kaṭṭhaṃ nipalāvitam³
seyyo ti nadiyā vuyhamānaṃ sukkhadāruṃ nipalāvitam uttāretvā thale ṭhapitaṃ
seyyo sundarataṃ etan ti vadamānā te purisā saccaṃ kira vadanti, kiṃkāraṇā:
tam³ hi yāgubhattādīnaṃ pacanattāya sītaturānaṃ viśīvanattāya aññesaṃ pi
ca parissayānaṃ hāranattāya upakāraṃ hoti, na tvevekaccho naro ti
ekacco pana mittadūbhi³ akataññū pāpapuriso oghena vuyhamāno hatthe gahe tvā
uttārito⁴ 'n' atth' eva varaṃ, tathā hi ahaṃ imaṃ pāpapurisaṃ uttāretvā imaṃ
attano dukkhaṃ āharin ti.

Evaṃ pahatapahataṭṭhāne imaṃ gātham āha. Taṃ sutvā
ye tattha paṇḍitapurisā te⁵ āhaṃsu: „kiṃ pana bho pabbajita
tayā amhākaṃ rañño atthi, koci⁶ guṇo kato“ ti. Bodhisatto
taṃ pavattiṃ ārocetvā „evaṃ imaṃ mahoghato uttārento aham
eva attano dukkhaṃ akāsiṃ, 'na vata me porāṇakapaṇḍitānaṃ
vacanaṃ katan' ti anussaritvā evaṃ vadāmīti“ āha. Taṃ sutvā
khattiyabrāhmaṇādayo nagaravāsino „sv-āyaṃ mittadūbhi⁷ rājā
evaṃ guṇasampanassa attano jīvitadāyakaṃ guṇamattaṃ, pi
na jānāti, taṃ nissāya kuto amhākaṃ vaddhi⁸, gaṇhatha naṃ“
ti kupitā samantato uttāhitvā ususattipāsānamuggarādippahārehi⁹
hatthikkhandhagatam eva naṃ ghātetvā pāde gahe tvā kaḍḍhitvā
parikhāpiṭṭhe chaḍḍetvā Bodhisattaṃ abhisincentvā rajje patiṭ-
ṭhāpesuṃ. So dhammena rajjaṃ karento puna ekadivasaṃ

¹ C^k paharantānaṃ. ² C^k sūlaṃ. ³ so both MSS. ⁴ C^k uttarito. ⁵ C^k ne.

⁶ both MSS. keci. ⁷ C^k -bhi. ⁸ both MSS. vaddhiṃ. ⁹ both MSS. -pāsāna-

sappādayo parigaṇhitukāmo mahantena parivārena sappassa vasanatthānaṃ gantvā „dīghā“ ’ti pakkosi. Sappo āgantvā vanditvā „idan te sāmi dhanāṃ, gaṇhā“ ’ti āha. Rājā cattālīsa-hiraṇṇakoṭidhanāṃ amacce paṭicchāpetvā¹ undurassa santikaṃ gantvā „undurā“ ’ti pakkosi. So pi āgantvā vanditvā tiṃsa-koṭidhanāṃ niyyādesi. Rājā tam pi amacce paṭicchāpetvā suvassa vasanatthānaṃ gantvā „suvā“ ’ti pakkosi. So pi āgantvā pāde vanditvā „kiṃ sāmi sāliṃ āharāmīti“ āha. Rājā „sālihi atthe sati āharissasi, ehi gacchāma“ ’ti sattatiyā hiraṇṇakoṭiṃ saddhiṃ te tayo pi jane gāhāpetvā nagaraṃ gantvā pāsādavare mahātalaṃ āruya dhanāṃ saṃgopāpetvā sappassa vasanatthāya suvaṇṇanālīṃ undurassa phalikaguhaṃ suvassa suvaṇṇapaṇjaraṃ kārāpetvā sappassa ca suvassa ca bhojanatthāya devasikaṃ kañcanatattake madhulāje undurassa gandhasālitaṇḍule dāpesi², dānādini ca puṇṇāni karoti. Evan te cattāro pi janā yāvajīvaṃ samaggā sammodamānā viharitvā jīvitakkhaye yathākammaṃ agamaṃsu.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān’eva mayhaṃ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yevā“ ’ti vatvā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Dutṭharājā Devadatto ahosi, sappo Sāriputto, unduro Moggallāno, suvo Ānando, pacchā rajjaṃ patto dhammarājā pana aham evā“ ’ti. Saccamkira-jātakaṃ.

4. Rukkhadhammajātaka.

Sādhū sambahulā nātīti. Idam Satthā Jetavane viharanto udakakalahe attano nātakānaṃ mahāvināsaṃ paccupaṭṭhitam nātvā ākāsaṃ gantvā Rohiṇiyā nadiyā upari pallamkena nisīditvā nīlaramsiṃ vissajjetvā nātake saṃvejetvā ākāsaṃ oruya naditīre nisinnam kalahaṃ ārabba kathesi. Ayam ettha saṃkhepo, vitthāro pana Kuṇḍalajātake āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātake āmantetvā

¹ C^h paṭicchādetvā. ² C^h dāpesi.

„mahārāja tumhe nātakā nātakehi nāma samaggehi sammodamānehi bhavitum vaṭṭatīti“ „nātakānaṃ hi sāmaggīyā sati paccāmittā¹ okāsaṃ na labhanti, tiṭṭhantu tāva manussabhūtā, acetanānaṃ rukkhānaṃ pi samaggiṃ laddhum vaṭṭatīti²“ „atītasmiṃ hi Himavantapadesa mahāvāto sālavanāṃ pahari, tassa pana sālavanassa aññamaññaṃ rukkhagacchagumbalatāhi sambaddhattā ekarukkham pi pātetum asakkonto matthakamatthaken' eva agamāsi, ekaṃ pana āṅgaṇe tṭhitam sākḥāviṭapasaṃpannam pi mahārukkhaṃ aññehi rukkhehi asambaddhattā ummūletvā bhūmiyaṃ pātesi, iminā kāraṇena tumhehi pi samaggehi sammodamānehi vasitum vaṭṭatīti³“ vatvā tehi³ yācito atītam āhari :

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente paṭhamam uppanno⁴ Vessavaṇo mahārājā cavi. Sakko aññaṃ Vessavaṇam tṭhapesi. Etasmiṃ Vessavaṇe parivatte pacchānibbatta-Vessavaṇo rukkhagacchagumbalatānaṃ „attano attano ruccanatṭhāne vimānaṃ gaṇhantū“ 'ti sāsanaṃ pesesi. Tadā Bodhisatto Himavantapadesa ekasmiṃ sālavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. So nātake āha: „tumhe vimānāni gaṇhantā āṅgaṇe tṭhitarukkhesu mā gaṇhittha, imasmiṃ pana sālavane mayā gahitavimānaṃ parivāretvā va gaṇhathā“ 'ti. Tattha Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitadevatā Bodhisattassa vimānaṃ parivāretvā va vimānāni gaṇhimsu, apaṇḍitā pana „kiṃ amhākaṃ araṇṇe vimānehi, mayaṃ manussapathe gāmanigamarājadhānidvāresu vimānāni gaṇhissāma, gāmadayo hi upanissāya vasamānā devatā lābhaggayasaggappattā hontīti“ manussapathe aṅgaṇatṭhāne nibbattamahārukkhesu vimānāni gaṇhimsu. Ath' ekasmiṃ divase mahatī vātavutṭhi⁵ uppajjitvā tassa⁶ atitaddhatāya⁷ dalhamulā vanajetṭharukkḥāpi sambhaggasākḥāviṭapā samulā nipatiṃsu. Tanī pana aññamaññaṃ sambandhanena⁸ tṭhitasālavanam patvā ito c' ito ca paharanto ekarukkham pi pātetum nāsakkhi. Bhaggavimānā devatā nippaṭisaraṇā dārake hatthesu gahetvā Himavantaṃ gantvā attano pavattiṃ sālavane

¹ C^k -mittānaṃ, C^v -mittāna. ² C^v vaddhatīti. ³ C^k nehi. ⁴ C^k adds va.

⁵ C^k -vutṭhiṃ. ⁶ so both MSS. instead of uppajji, vātassa? ⁷ so both MSS. instead of atittha-? ⁸ both MSS. sambaddha-.

devatānaṃ kathayim̐su. Tā tāsāṃ evaṃ āgatabhāvaṃ Bodhisattassa ārocesuṃ. Bodhisatto „paṇḍitānaṃ vacanaṃ agahetvā nippaccayaṭṭhānaṃ gatā nāma evarupā va¹ hontīti“ vatvā dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Sādhū sambahulā nātī api rukkhā araṇṇajā,
vāto vahati ekatṭhaṃ brahantaṃ pi vanaspatin ti. 73.

Tattha sambahulā nātīti cattāro upādāya tatuttarim̐ satasahassam pi sambahulā nāma, evaṃ sambahulā aṇṇamaṇṇiṃ nissāya vasantā nātakā sādhu sobhanā pasatthā parehi appadham̐siyā ti attho, api rukkhā araṇṇajā ti tiṭṭhantu manussabhūtā araṇṇe jātarukkhāpi sambahulā aṇṇamaṇṇiṃ patthambhena ṭhitā sādhu yeva, rukkhānaṃ pi hi sapaccayabhāvo va laddhuṃ vaṭṭati, vāto vahati ekatṭhaṃ ti puratthimādibhedo vāto vāyanto aṅgaṇaṭṭhāne ṭhitaṃ ekatṭhaṃ ekakam eva ṭhitaṃ, brahantaṃ pi vanaspatin ti sākhaṇṭhapasampannaṃ mahārukham pi vahati, ummūletvā pāteṭīti attho.

Bodhisatto imaṃ kāraṇaṃ kathetvā āyukkhaye yathākammaṃ gato.

Satthāpi „evaṃ mahārāja² nātakānaṃ tāva sāmaggi³ yeva laddhuṃ vaṭṭatīti, samaggā sammodamānā piyavāsam eva vasathā“ ti. Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam̐ samodhānesi: „Tadā devatā Buddhaparisā abesuṃ, paṇḍitadevatā pana aham evā“ ti. Rukkhadhammajātakam̐.

5. Macchajātaka.

Abhitthanaya Pajjunnā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto attanā vassāpitavassam ārabha kathesi. Ekasmiṃ kira samaye Kosalaratthe devo na vassi, sassāni piḷāyanti, tesu tesu ṭhānesu talākapokkharāṇisarā sussanti. Jetavanadvārakotṭhakasam̐pe⁴ Jetavanapokkharāṇiyāpi udakam̐ chijji, kalalagahanaṃ pavisitvā nipanne macchakacchape kākakulalāḍḍayo kaṇayaggasadiṣehi tuṇḍehi kottetvā nīharitvā nīharitvā vipphandamāne khādanti. Satthā macchakacchapānaṃ taṃ vyasanaṃ disvā mahākaruṇāya ussāhitahadāyo „ajja mayā

¹ C^k ca. ² C^v -jā, C^k -jātā. ³ so both MSS. ⁴ both MSS.- koddhaka-.

devaṃ vassāpetuṃ vaṭṭatīti¹ pabbhātāya rattiyā sarīrapatiḥjaggaṇaṃ katvā bhikkhācāraṇaṃ² sallakkhetvā mahābhikkhusaṃghaparivuto Buddha-līlāya Sāvattihīṃ piṇḍāya pavisitvā pacchābhattaṃ piṇḍapātaṃ³ patik-kanto Sāvattithito vihāraṃ gacchanto Jetavanapokkharaniyā⁴ sopāne ṭhatvā Ānandattheraṃ āmantesi: „Ānanda, udakasāṭikam āhara, Jetavanapokkharaniyaṃ nahāyissāmīti⁵“. „Nanu bhante Jetavanapokkharaniyaṃ udakaṃ chinnaṃ, kalalamattam eva avasiṭṭhan“ ti. „Ānanda, Bud-dhabalaṃ nāma mahantaṃ, āhara tvaṃ udakasāṭikaṃ“ ti. Thero āharitvā adāsi. Satthā eken' antena udakasāṭiṃ nivāsetvā eken' antena sarīraṃ pārupitvā „Jetavanapokkharaniyaṃ nahāyissāmīti“ sopāne aṭṭhāsi. Taṃ khaṇaṃ nēva Sakkassa paṇḍukambalasilāsanaṃ uṇhā-kāraṃ dassesi. So „kin nu kho“ ti āvajjanto taṃ kāraṇaṃ nātva vassavalābhakadevarājānaṃ pakkosāpetvā „tāta, Satthā 'Jetavanapokkha-raniyaṃ nahāyissāmīti' dhurasopāne ṭhito, khippaṃ sakala-Kosalaraṭṭhaṃ ekam oghaṃ katvā vassāpehīti“. So „sādhū“ ti sampaṭicchitvā ekaṃ valākakaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā meghagītaṃ⁶ gāyanto pācīnaloka-dhātumukho pakkhandi, pācīnadisābhāge khalamaṇḍalamattaṃ ekaṃ meghapaṭalaṃ uṭṭhāya satapaṭalasahassapaṭalaṃ hutvā abhiṭṭhanantaṃ vijjūtā nicchārentaṃ adhomukhaṃ ṭhapitaudakakumbhākāreṇa vassa-mānaṃ sakalaṃ Kosalaratṭhaṃ mahoghena viya ajjhottari. Devo acchinnadhāraṃ vassanto muhuttaṃ eva Jetavanapokkharaniṃ pūresi, dhurasopānaṃ āhacca udakaṃ aṭṭhāsi. Satthā pokkharaniyaṃ nahā-yitvā rattadupaṭṭhaṃ nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhitvā Sugatama-hācivaraṃ ekaṃsagataṃ katvā bhikkhusaṃghaparivuto gantvā gandha-kuṭipariveṇe paṇṇattavarabuddhāsane nisīditvā bhikkhusaṃghena vatte dassite uṭṭhāya maṇisopānaphalake ṭhatvā bhikkhusaṃghassa ovādaṃ datvā uyyojetvā surabhigandhakuṭiṃ pavisitvā dakkhiṇeṇa passena sīhaseyyaṃ kappetvā sāyaṇhasamaye⁷ dhammasabhāyaṃ sannipatitā-naṃ bhikkhūnaṃ „passathāvuso⁸ Dasabalassa khantimettānuddayasam-pattinā vividhasassesu milāyantesu nānājalāsayesu sussantesu⁹ maccha-kacchapesu mahādukkhaṃ āpupantesu kāruṇṇiṃ paṭicca 'mahājanaṃ dukkhā mocessāmīti' udakasāṭikam nivāsetvā Jetavanapokkharaniyā dhurasopāne ṭhatvā muhuttēna sakala-Kosalaraṭṭhaṃ mahoghena opilā-pento viya devaṃ vassāpetvā mahājanaṃ kāyikacetasikaduḥkhatto mo-

¹ C^k vaṭṭatī, C^v vaddhatīti. ² C^k -raṇaṇaṃ. ³ C^k -pāta. ⁴ C^v -vanaṇaṃ.

⁵ both MSS. -mi. ⁶ C^v -hītaṃ. ⁷ C^k sāyaṇha-. ⁸ C^k passasāvuso. ⁹ C^k omits nānā ... tesu.

cetvā vihāraṃ pavittṭho“ ti kathāya vattamānāya gandhakuṭito nikkhamitvā dhammasabhaṃ āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ 'ti vutte „na bhikkhave Tathāgato idān' eva mahājane kilamante devaṃ vassāpesi¹, pubbe tiracchānāyoniyaṃ nibbattitvā maccharājakāle pi vassāpesi¹ yevā“ 'ti vatvā atitāṃ āharī:

Atīte imasmiṃ yeva Kosalaratṭhe imissā ca Sāvattṭhiyā imasmiṃ yeva Jetavanapokkharāṇiyatṭhāne ekā valligahanaṃ parikkhattā kandarā ahoṣi. Bodhisatto macchayoniyaṃ nibbattitvā macchaganaṇaparivuto tattha paṭivasati. Yathā pana idāni evaṃ evaṃ² tadāpi tasmiṃ ratṭhe devo na vassi. Manussānaṃ sassāni milāyimsu, vāpiādisu udakaṃ chijji, macchakacchapā kalalagahanaṃ pavisiṃsu. Imissāpi kandarāya macchā kalalagahanaṃ pavisitvā tasmiṃ tasmiṃ ṭhāne niliyimsu, kākādayo tuṇḍena koṭṭetvā³ nīharitvā khādiṃsu. Bodhisatto nātisaṃghassa taṃ vyasanaṃ disvā „imaṃ hi etesaṃ dukkhaṃ ṭhapetvā maṃ añño mocetuṃ samattho nāma n' atthi, sacca-kiriyaṃ katvā devaṃ vassāpetvā nātaka maraṇadukkhā mocessaṃṭi“ kālavaṇṇaṃ² kaddamaṃ dvidhā viyūhitvā nikkhamitvā añjanarukkhasāraghaṭṭikavaṇṇamahāmaccho sudhotalohitaṃkamaṇisadisāni akkhīni ummīletvā ākāsaṃ ulloketvā Pajjunnadeva-marājassa saddaṃ datvā „bho Pajjunna, ahaṃ nātaka nissāya dukkhito, tvam⁴ mayi sīlavante kilamante kasmā devaṃ na vassāpesi, mayā samānajatikānaṃ khādanatṭhāne nibbattitvā ṇaṇḍulapamāṇaṃ⁵ pi macchaṃ ādiṃ katvā⁶ khāditapubbo nāma n' atthi, añño pi me pāṇo jīvitaṃ na voropitapubbo, iminā saccena devaṃ vassāpetvā nātisaṃghaṃ me dukkhā mocehīti“ vatvā paricārakaceṭṭakaṃ ānāpento viya Pajjunnaṃ devarājānaṃ ālapanto imaṃ gātham āha:

¹ Ck -sin. ² so both MSS. ³ both MSS. koddhetvā. ⁴ Cv tvam. ⁵ both MSS. -nam. ⁶ both MSS. ādikatvā.

Abhitthanaya Pajjunna, nidhiṃ kākassa nāsaya,
kākam sokāya randhehi, mañ ca sokā pamocayā ti. 74.

Tattha abhitthanaya Pajjunna 'ti pajjunno vuccati meggho, ayaṃ pana meghavasena laddhanāmaṃ vassavalāhakaḍḍhājanāṃ ālapati, ayaṃ kir' assa adhippāyo: devo nāma abhitthananto vijjutā nicchārento vassanto pi na sobhati, tasmā tvaṃ abhitthananto vijjutā nicchārento vassāpehīti, nidhiṃ kākassa nāsaya ti kākā kalalanī pavisitvā (hite macche tuṇḍena koṭṭetvā¹ nīharitvā khādanti, tasmā nesam anto kalale macchā nidhīti vuccanti, tam kākasaṃghassa nidhiṃ devaṃ vassāpento udaye paṭicchādetvā nāsehīti, kākam sokāya randhehīti kākasaṃgho imissā kandarāya udakena puṇṇāya macche alabhamāno socissati, tam kākaganaṃ tvaṃ imaṃ kandarāṃ pūrento sokāya randhehi sokass' atthāya, pāpa yatha² antoniṃjjhānalakkhaṇaṃ sokam pāpuṇāti evaṃ karohīti attho, mañ ca sokā pamocayā ti ettha cakāro sampiṇḍanatto, evaṃ mañ ca mama nātake ca sabbe va imambā maraṇasokā mocchēti.

Evam Bodhisatto paricārakacēṭakam ānāpento viya Pajjunnaṃ ālapitvā sakala-Kosalaratṭhe mahāvassaṃ vassāpetvā mahājanaṃ maraṇadukkhā mocetvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idāṃ' eva devaṃ vassāpeti, pubbe pi macchayoniyaṃ nibbatto pi vassāpesi yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā macchagāṇo Buddhaparisaṃ ahosi, Pajjunnadevarājā Anando, maccharājā pana aham evā“ 'ti. Macchajātakaṃ.

6. Asaṃkiyajātaka.

Asaṃkiyomhi gāmaṃhīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Sāvattī-vāsiṃ upāsakam ārabba kathesi. So kira sotāpanno ariyasāvako kenaci¹ eva karaṇīyena ekena² sakataṣatthavāhena³ saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekasmiṃ araṇṇatṭhāne sakataṇi mocetvā khandhāvāraṃ khandhe⁴ kate satthavāhassa avidūre aṇṇatarasmiṃ rukkhamaṇe caṃkamati. Ath' attano kālaṃ sallakkhetvā pañcasatā corā „khandhāvāraṃ vilumpissamā“ 'ti dhanumuggarādihathā tam

¹ both MSS. koddhetvā ² so both MSS. instead of pāpa yathā? ³ C^v omits ekena. ⁴ both MSS. -satthavāhena. ⁵ so both MSS. of khandhāvārakhandhe?

ṭhānaṃ parivārayiṃsu. Upāsako pi caṅkama¹ yeva. Corā naṃ disvā „addhā esa khandhāvāraṃ rakkhako bhavissati, imissa niddaṃ okkantaḷale vilumpissāma“² 'ti ajjhottarituṃ asakkontā tattha tatth' eva aṭṭhaṃsu. So pi upāsako paṭhamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi caṅkamāṃ ṇeva adhiṭṭhāsi³. Paccūsakāle jāte corā okāsaṃ alabhantā gahite pāsāṇamuggarādayo chaḍḍetvā palāyiṃsu. Upāsako pi attano kammaṃ niṭṭhāpetvā puna Sāvatthiṃ āgantvā Satthāraṃ upasaṅkamitvā „bhante attānaṃ rakkhamaṇā paraṃ rakkhikā hontīti“⁴ pucchi. „Āma upāsaka, attānaṃ rakkhanto⁵ paraṃ⁶ rakkhati, paraṃ rakkhanto attānaṃ rakkhati⁷“. So „yāva subhāsitaṃ c' idaṃ⁸ bhante Bhagavatā, ahaṃ ekena satthavāhena saddhiṃ maggaṃ paṭipanno 'rukkhamaṇe caṅkamanto maṃ rakkhissāmi' sakalasatthaṃ rakkhin⁹“¹⁰ ti āha. Satthā „upāsaka pubbe pi paṇḍitā attānaṃ rakkhantā paraṃ rakkhin¹¹“¹² ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādīnavaṃ disvā isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vasanto loṇambilasevanatthāya janapadaṃ āgantvā janapadacārikaṃ caranto ekena satthavāhena saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekasmiṃ araṇṇatṭhāne satthe nivṛṭṭhe satthato avidūre jhānasukhena vītināmento aṇṇatarasmiṃ rukkhamaṇe caṅkamaṃ adhiṭṭhāsi. Atha kho pañcasatā corā sāyamaśabbhattassa bhuttakāle „taṃ sakataśatthaṃ vilumpissāma“¹³ 'ti āgantvā parivārayiṃsu. Ne¹⁴ taṃ tāpasāṃ disvā „sace ayaṃ amhe passissati satthavāsikānaṃ ārocessati, etassa¹⁵ niddūpagatavelāya vilumpissāma“¹⁶ ti tatth' eva aṭṭhaṃsu. Tāpaso sakalaṃ pi rattiṃ caṅkamaṃ yeva. Corā okāsaṃ alabhitvā gahitagahite muggarapāsāṇe chaḍḍetvā sakataśatthavāsīnaṃ saddaṃ datvā „bho satthavāsino, sace esa rukkhamaṇe caṅkamanatāpaso ajja nābhavissa¹⁷ sabbe mahāvilopāṃ pattā abhavissatha, sve tāpasassa mahāsakkāraṃ kareyyāthā“¹⁸ 'ti vatvā pakkamiṃsu. Te pabhātāya rattiyaṃ corehi chaḍḍite

¹ both MSS. caṅkama.² C^k adhiṭṭhāyimi?³ both MSS. rakkhantu.⁴ C^k aparaṃ.⁵ C^k subhāsitamidaṃ?⁶ C^k rakkhisaṇ.⁷ so both MSS.⁸ C^v ekassa.⁹ C^k nābhavissati.

muggarapāsāṇādayo disvā bhītā Bodhisattassa santikaṃ gantvā vanditvā „bhante diṭṭhā vo corā“ ti pucchimsu. „Āmāvuso diṭṭhā“ ti. „Bhante ettake vo core disvā bhayaṃ vā sārājjaṃ vā na uppajjīti“. Bodhisatto „āvuso core disvā bhayaṃ nāma sadhanassa¹ hoti, ahaṃ pana niddhano, sv-āhaṃ kiṃ bhāyis-sāmi, mayhaṃ hi gāme pi araṇṇe pi vasantassa bhayaṃ vā sārājjaṃ vā n' atthīti“ vatvā tesaṃ dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Asaṃkiyo 'mhi gāmaṃhi, araṇṇe n' atthi me bhayaṃ,
ujumaggaṃ samārūḷho mettāya karuṇāya cā ti. 75.

Tattha saṃkāya niyutto patiṭṭhito ti saṃkiyo na saṃkiyo asaṃkiyo, ahaṃ gāme vasanto pi saṃkāya appatiṭṭhitattā asaṃkiyo nibbhayo nirāsaṃko ti dīpeti. araṇṇe ti gāmagāmūpacāraṇimutte ṭhāne, ujumaggaṃ samārūḷho mettāya karuṇāya cā 'ti ahaṃ tikacatukkajjhānikāhi mettākaruṇāhi kāyavaṃkādivirahitaṃ² ujubrahmalokagāmiṃmaggaṃ ārūḷho ti vadati, atha vā parisuddhasīlātāya kāyavacīmanovanākaṃvirahitaṃ ujum devalokamaggaṃ ārūḷho 'mhiṭi dassetvā tato uttariṃ mettāya karuṇāya ca patiṭṭhitattā ujum Brahmālokamaggaṃ pi ārūḷho 'mhiṭi dasseti pi, aparihīṇajjhānassa hi ekaekantena Brahmālokaparāyanattā mettākaruṇādayo ujumaggā nāma.

Evam Bodhisatto imāya gathāya dhammaṃ desetvā tuṭṭha-cittehi tehi manussehi sakkatapūjito yāvajjivaṃ cattāro Brah-mavīhāre bhāvetvā Brahmāloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jāta-kaṃ samodhānesi: „Tadā satthavāsino Buddhāparisā ahesuṃ, tāpaso pana ahaṃ evā“ ti. Asaṃkiyajātakaṃ.

7. Mahāsupinajātaka.

Lāpūni sīdantīti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto soḷasa mahāsupine ārabba kathesi. Ekadivasaṃ kira Kosala-mahārājā rattiṃ niddūpagato³ pacchimayāme soḷasa mahāsupine disvā

¹ C^k sadhanassa. ² C^k -ta. ³ C^k niddu-.

bhītatasi to pabujjhivā „imesaṃ supinānaṃ diṭṭhattā kin nu kho me bhavissatīti“ maraṇabhaya-tajjito sayanapitṭhe nisinnako va vītināmesi. Atha naṃ pabhātāya rattiyaṃ brāhmaṇapurohitaṃ upasaṃkamitvā „sukham asayittha¹ mahārājā“² ti pucchimsu. „Kuto me ācariyā sukham, ajjāhaṃ paccūsasamaye soḷasa mahāsupine passaṃ, so 'mhi tesaṃ diṭṭhakālato paṭṭhāya bhayappatto, vadetha ācariyā“ ti. „Sutvā jānis-sāmā“³ ti vutte brāhmaṇānaṃ diṭṭhasupine kathetvā „kin nu kho me imesaṃ diṭṭhakāraṇā bhavissatīti“⁴ pucchi. Brāhmaṇā hatthe vidhū-nimsu. „Kasmā hatthe vidhūnathā“⁵ ti ca vutte „kakkhālā mahārāja supinā“ ti. „Kā tesaṃ nipphatti bhavissatīti“. „Rajjantarāyo jīvi-tantarāyo bhogantarāyo ti imesaṃ tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aññataro“ ti. „Sappaṭikammā appaṭikammā“ ti. „Kāmaṃ ete supinā atipharusattā appaṭikammā, mayaṃ pana te⁶ sappaṭikamme karissāma, ete paṭikka-māpetuṃ asakkontānaṃ amhākaṃ sikkhitabhāvo⁷ nāma kiṃ karissa-tīti“⁸. „Kiṃ pana katvā paṭikkamāpessathā“⁹ ti. „Sabbacatukkena yaññaṃ yajissāma mahārājā“¹⁰ ti. Rājā bhītatasi to „tena hi āca-riyā mama jīvaṃ tumhākaṃ hatthe, khippaṃ me sotthiṃ ka-rothā“¹¹ ti āha. Brāhmaṇā „bahuṃ dhaṇaṃ labhissāma, bahuṃ khaj-jabhojjaṃ āharāpessāma“¹² ti haṭṭhatuṭṭhā „mā cintayi mahārājā“¹³ ti rājānaṃ samassāsetvā rājanivesanā nikkhamitvā bahinagare yaññāvāṇaṃ katvā bahū¹⁴ catuppadaḡaṇe thūne¹⁵ paṇīte katvā pakkhigāṇe samāha-ritvā „idaṃ c' idaṃ ca laddhuṃ vaṭṭatīti“¹⁶ punappuna saṃsaranti. Atha kho Mallikā devī taṃ kāraṇaṃ űatvā rājānaṃ upasaṃkamitvā pucchi: „kin nu kho mahārāja brāhmaṇā punappuna saṃsarantīti“. „Sukhitā tvaṃ amhākaṃ, kaṇṇamūle āsivisaṃ carantaṃ na jānāsīti“. „Kim etaṃ mahārājā“¹⁷ ti. „Mayā evarūpā dussupinā diṭṭhā, brāhmaṇā 'tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aññataro paññāyatīti' vatvā 'tesaṃ paṭighātāya yaññaṃ yajāmā' ti vatvā punappuna saṃsarantīti“. „Kiṃ pana te mahārāja sodevake loke aggabrāhmaṇo supinapaṭikammaṃ pucchito“ ti. „Katara paṇ' esa bhadde sadevake loke aggabrāhmaṇo“ ti. „Sadevake loke aggapuggalaṃ sabbaññuṃ visuddhaṃ nikkālesāṃ mahābrāhmaṇaṃ na jānāsi, so hi Bhagavā supinantaraṃ jāneyya, gaccha tvaṃ¹⁸ puccha mahārājā“¹⁹ ti. „Sādhu devīti“²⁰ rājā vihāraṃ gantvā Satthāraṃ van-ditvā nisīdi. Satthā madhurassaraṃ nicchāretvā „kin nu kho mahārāja atippage va āgato sīti“²¹ āha. „Ahaṃ bhante paccūsamaye soḷasa ma-

¹ C^k asiyittha. ² C^k ne. ³ both MSS. sikkhitta- ⁴ C^v -sīti. ⁵ C^k bahu. ⁶ so both MSS. ⁷ so both MSS. instead of taṃ?

hāsupine disvā bhīto brāhmaṇānaṃ ārocesim, brāhmaṇā 'kakkhalā'¹ mahārāja supinā, etesaṃ paṭighātanatthāya sabbacatukkena yaññaṃ yajissāmā' 'ti yaññaṃ sajjenti, bahū pāṇā maraṇabhayatajjitā, 'tumhe va'² sadevake loke aggapuggalo, atītānāgatapaccuppannaṃ upādāya n' atthi so neyyadhammo yo vo ñānamukhe apātham'³ nāgacchati, etesaṃ me supinānaṃ nipphattiṃ kathetha Bhagavā' 'ti. „Evam etaṃ mahārāja, sadevake loke maṃ tṭhapetvā añño etesaṃ supinānaṃ antaram vā nipphattiṃ vā'⁴ jānitum samattho nāma n' atthi, ahan te kathessāmi, api ca kho traṃ diṭṭhaniyāmen' eva supine kathehīti“. „Sādhū bhante“ ti rājā diṭṭhaniyāmen' eva kathento

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
 asso kaṃso sigālī ca kumbho
 pokkharapī ca apākacandanaṃ
 Lāpūni sīdanti silā plavanti
 maṇḍūkiyo⁵ kaṇhasappe gilanti
 kākāṃ suvaṇṇā parivārayanti
 tasā vakā eḷakānaṃ bhayā hīti

imaṃ mātikaṃ nikkhipitvā kathesi. „Katham bhante, ekaṃ tāva supinaṃ evaṃ addasaṃ: cattāro añjanavaṇṇā⁶ kāḷausabhā 'yujjhissāmā' 'ti catūhi⁷ disāhi rājaṅgaṇaṃ āgantvā 'usabhayuddhaṃ passissāmā' 'ti mahājane sannipatite yujjhanākāraṃ dassetvā naditvā gajjitvā ayujjhivā paṭikkantā, imaṃ pathamaṃ supinaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Mahārāja, imassa vipāko n' eva tava na mama kāle bhavissati, anāgate pana adhammikānaṃ kapaṇarājūnaṃ⁸ adhammikānaṃ ca manussānaṃ kāle loke viparivattamāne kusale ossanne⁹ akusale ussanne lokassa parihānakāle, devo na sammā vassissati, meghapādā ca chijjissanti, sassāni milāyissanti, dubbhikkhaṃ bhavissati, vassitukāmā viya¹⁰ catūhi⁸ disāhi meghā utṭhahitvā itthikāhi ātape patthaṭṭānaṃ¹¹ vīhiā-dīnaṃ temaṇabhayena antopavesitakāle purisesu kuddālapitākahatthesu¹² ālīṃ bandhanatthāya nikkhantesu vassanākāraṃ dassetvā gajjitvā vijjutā nicchāretvā te usabhā viya ayujjhivā avassitvā va palāyissanti, ayam etassa vipāko, tuyhaṃ pana tappaccayā koci antarāyo n'atthi, anā-

¹ Ck -lā. ² Ck ca. ³ Cv apātham. ⁴ Ck omits vā. ⁵ both MSS. maṇḍu.

⁶ Ck -vananā, Cv -vaṇṇa. ⁷ both MSS. catūhi. ⁸ Cv -rājūnaṃ. ⁹ so both MSS. ¹⁰ both MSS. vassatu-, Cv adds catukāmā viya. ¹¹ Ck ātappetthacānaṃ.

¹² Ck -piṭṭhaka-.

gataṃ ārabba diṭṭhasupino esa, brāhmaṇā pana attano jīvitavuttim nissāya kathayimsū¹ ti. Evaṃ Satthā supinassa nipphattim kathetvā āha: „dutiyaṃ kathehi mahārājā“² ti. „Dutiyaṃ bhante evaṃ addasaṃ: khuddakā¹ rukkhā c' eva gacchā ca paṭhaviṃ bhinditvā vidatthimattam pi ratanamattam pi anugantvā va pupphanti c'eva phalanti ca, imaṃ dutiyaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko“³ ti. „Mahārāja, imassa vipāko lokassa pārihinakāle manussānaṃ parittāyukakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi sattā tibbarāgā bhavissanti, asampattavayā va kumāriyo purisantaraṃ gantvā utuniyo c'eva gabbhiniyo ca hutvā puttadhītāhi vadḍhissanti, khuddakarukkhānaṃ pupphaṃ viya hi tāsāṃ utunibhāvo phalaṃ viya ca puttadhītaro bhavissanti, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Tatiyaṃ kathehi mahārājā“⁴ ti. „Gāviyo bhante tadahujātānaṃ vacchānaṃ khīraṃ pivantiyo addasaṃ, ayaṃ me tatiyo supino, imassa ko vipāko“⁵ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva manussānaṃ jeṭṭhāpācāyikakammasa natthakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi sattā mātāpīṭṭṭu vā sassusasuresu vā lajjāṃ anupaṭṭhapetvā sayam eva kuṭumbaṃ sāmvidahantā va ghāsacchādanamattam pi mahallakānaṃ dātukāmā⁶ dassanti adātukāmā na dassanti⁷, mahallakā anāthā asayaṃvasi⁸ dārake ārādhitvā jīvissanti tadahujātānaṃ vacchakānaṃ khīraṃ pivantā mahāgāviyo viya, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Catutthaṃ kathehīti“. „Dhuravāhe bhante ārohapariṇāhasampanne mahāgoṇe yugaparāya ayojetvā taruṇe godamme⁹ dhure yojente addasaṃ, te dhuraṃ valitum asakkontā chaḍḍetvā aṭṭhaṃsu, sakaṭāni na ppavattimsu, ayaṃ me catuttho supino, imassa ko vipāko“¹⁰ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva adhammikaṛājūnaṃ kāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammikakapaṇarājāno paṇḍitānaṃ pavenikusalānaṃ¹¹ kamman¹² nittharaṇasamatthānaṃ mahāmattānaṃ yaśaṃ na dassanti, dhammasabhāya vinicchayaṭṭhāne pi paṇḍite vohāra kusale mahallake amacce na ṭhapesanti, tabbiparītānaṃ¹³ pana taruṇataruṇānaṃ yaśaṃ dassanti, tathārupe eva ca vinicchayaṭṭhāne ṭhappessanti, te rājakammāni yeva yuttānaṃ ca ajānantā n' eva taṃ yaśaṃ ukkhipitum sakkhissanti na rājakammāni nittharitum, te asakkontā kammadhuraṃ chaḍḍessanti¹⁴, mahallakāpi paṇḍitamaccā yaśaṃ alabhantā kiccāni nittharitum samatthāpi¹⁵ kiṃ amhākaṃ etehi, mayaṃ bāhirakā jātā, abbhantarikā taruṇadārakā

¹ C^v khuddasamkhuddakā. ² C^k omits adātukāmā na dassanti. ³ both MSS. -si. ⁴ both MSS. -dhamme. ⁵ C^k paveni-, C^v pameṇi-. ⁶ C^v kamman. ⁷ C^k -pari-. ⁸ C^v omits mahallake chaḍḍessanti.

jānissantīti¹ uppannāni kammāni na karissanti, evaṃ sabbathāpi tesam rājūnam hāni yeva bhavissati, dhuraṃ vahitum² asamattānam vacchadammānam³ dhure yojitakālo viya dhuravāhānam⁴ mahāgoṇānam yugaparamparāya ayojitakālo viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n'atthi. Pañcamam kathehīti⁵. „Bhante, ubhatomukhaṃ assam addasam, tassa dvīsu passesu yavasan⁶ denti, so dvīhi mukhehi khādati, ayaṃ me pañcamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammikaṃ rājākaḷe yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammikaḷarājāno adhammike lolamanusse vinicchaye tṭhappessanti, te pāpā puññesu anādarā bālā sabhāyaṃ nisīditvā vinicchayaṃ dentā ubhinnam pi atthapaccatthikānam hatthato lañcam gahetvā khādissanti asso viya dvīhi mukhehi yavasam, itonidānam pi te bhayaṃ n'atthi. Chattham kathehīti⁷. „Bhante, mahājāno sataṣaḷṣaṣṭhaṇṇikam⁸ suvaṇṇapātim sammajjitvā, idha passāvaṃ karohīti⁹ ekassa jarasigālassa upanāmesi, tam tattha passāvaṃ karontam addasam, ayaṃ me chaṭṭho supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate yeva bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammikaḷa jātirājāno jātisampannānam kulaputtānam āsaniḷāya yasam na dassanti akulīne va vaddhessanti, evaṃ mahākulāni duggatāni bhavissanti lāmakakulāni issarāni, te ca kulīnapurisā jīvitum asakkontā 'ime nissāya jīviṣṣāma' 'ti akulīnānam dhītaro dassanti, iti tāsam¹⁰ kuladhītānam akulīnehi saddhim samvāso jarasigālassa suvaṇṇapātiyaṃ passāvakaṇasadiṣo bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n'atthi. Sattamaṃ kathehīti¹¹. „Bhante, eko puriso rajjūṃ vaṭṭetvā vaṭṭetvā¹² pādamaḷe nikkhipati, tena nisinnapiṭṭhassa heṭṭhā sayitā ekā chāṭasigālī¹³ nassa ajānantass' eva tam khādati, ev' āham addasam, ayaṃ sattamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassa pi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi itthiyo purisalolā surālolā alamkāralolā visikhālolā āmisalolā bhavissanti, dussilā durācārā tā sāmikehi kasigorakkhādini kammāni katvā kicchena kasirena sambhatam dhanam jārehi saddhim suram pivantā mālāgandhavilepanam dhārayaṃ mānā anto gehe accāyikam, pi kiccam anoloketvā gehe parikkhepassa upariḷhāgena chiddaṭṭhānehi pi jāre upadhārayamānā sve vapitabbayuttakam¹⁴ bījam pi kottetvā¹⁵ yāgubhattakhajjakāni sampādetvā khadamānā vilumpissanti heṭṭhā piṭṭhake nipannacchāṭasigālī viya vaṭṭetvā

¹ Ck - dhammānani. ² Ck dhurā-. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -nikam.

⁵ Ck nāsam. ⁶ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ⁷ C^v -li. ⁸ C^v -yuttamkam.

⁹ both MSS. koddhetvā.

vaṭṭetvā¹ pādamūle nikkhittarajjuṃ, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Aṭṭhamam kathehīti². „Bhante, rājadvāre bahūhi³ tucchakumbhehi parivāretvā ṭhapitaṃ ekaṃ mahantaṃ pūritakumbhaṃ addasaṃ, cattāro pi pana vaṇṇā catūhi⁴ disāhi catūhi⁵ anudisāhi ca ghaṭehi udakaṃ āharitvā āharitvā pūritakumbhaṃ eva pūrenti, pūritapūritaṃ udakaṃ uttaritvā palāyi, tato⁶ pi punappuna tatth' eva udakaṃ āsiṇcanti, tucchakumbhe olokento⁷ pi n' atthi, ayam me aṭṭhamo supino, imassa ko vipāko⁸ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi loko parihāyissati, raṭṭhaṃ nirojaṃ bhavissati, rājāno duggatā kapaṇā bhavissanti, yo issaro bhavissati tassa bhaṇḍāgāre satasahassamattā kahāpaṇā⁹ bhavissanti, te evaṃ duggatā sabbe janapade attano vapakamme kāressanti, upaddutamanussā sake kammante chaḍḍetvā rājūnaṃ nēva atthāya pubbaṇṇaparaṇṇāni ca vapantā rakkhantā layantā maddantā pavesantā ucchukkhettāni karontā yantāni karontā yantāni vāhentā phāṇitādīni pacantā pupphārāme phalārāme ca karontā tattha tattha nipphannāni pubbaṇṇādīni āharitvā raṇṇo koṭṭhāgāraṃ eva pūressanti, attano gehesu tucchakoṭṭhakesu oloketāpi na bhavissanti, tucchatucchakumbhe anoloketvā pūritakumbhe pūraṇasadisam eva bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Navamaṃ kathehīti¹⁰. „Bhante, ekaṃ pañcapadumasañchannaṃ gambhīraṃ sabbatotitthaṃ pokkharāṇiṃ addasaṃ, samantato dipadacatuppadā otarivā tattha pāniyaṃ¹¹ pivanti, tassā¹² majjhe gambhīraṭṭhāne udakaṃ āvilam, tīrapadesesu dipadacatuppadānaṃ akkamanatṭhāne acchaṃ vippasannaṃ anāvilam, ev' āhaṃ addasaṃ, ayam me¹³ navamo supino, imassa ko vipāko¹⁴ ti. „Imassāpi anāgate eva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi rājāno adhammikā bhavissanti, chandādivasena agatim gacchantā rajjaṃ kāressanti, dhammena vinicchayaṃ nāma na dassanti, lañcavittakā bhavissanti dhanalolā, raṭṭhavāsikesu nesaṃ khantimettānuddaya nāma na bhavissanti, kakkhalā pharusā ucchuyante ucchugaṇṭhikā viya manusse pīlentā nānappakārehi¹⁵ balim uppādetvā dhanam gaṇhissanti, manussā balipīlitā kiñci dātum asakkontā gāmanigamādayo chaḍḍetvā paccantaṃ gantvā vasaṃ kappessanti, majjhima janapado suṇṇo¹⁶ bhavissati¹⁷ paccanto ghanavāso seyyathāpi pokkharāṇiyā majjhe udakaṃ āvilam pariyaṇte vippasannaṃ, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi.

¹ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ² both MSS. bahūni. ³ both MSS. catuhi.

⁴ C^k tate, C^v tate corr. to tato. ⁵ C^k -tā. ⁶ C^k kapaṇā. ⁷ C^k pāniyaṃ. ⁸ C^k tasmā.

⁹ C^k ayameva. ¹⁰ both MSS. -kāre. ¹¹ both MSS. suṇṇā. ¹² C^k bhavissanti.

Dasamañ kathehīti¹. „Bhante, ekissā yeva kumbhiyā paccamānañ odanañ apākañ addasañ - apākañ ti vidāretvā vibhajitvā² t̐apitañ viya, tih³ ākārehi paccamānañ ekasmiñ phasse⁴ atikilino hoti ekasmiñ uttandulo ekasmiñ supakko ti -, ayam me dasamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiñ hi rājāno adhammikā bhavissanti, tesu adhammikesu rājayuttāpi brāhmaṇagahapatinegamajānapadāpīti samaṇabrāhmaṇe upādāya⁵ sabbe manussā adhammikā bhavissanti, tato nesañ ārakkhadevatā balipaṭiggāhikā devatā rukkhadevatā ākāsaṭṭhadevatā ti evaṃ devatāpi adhammikā bhavissanti, adhammikarājūnañ rajje vātā visamā kharā vāyissanti, te ākāsaṭṭhakavimānāni kampessanti, tesu kampitesu devatā kupitā devaṃ vassituṃ na dassanti, vassamāno pi sakalaratṭhe ekappahārena na vassissati, vassamāno pi sabbattha kasikammassa vā vappakammassa vā upakāro hutvā na vassissati, yathā ca ratṭhe evaṃ janapade pi gāme pi ekatalākasare pi ekappahārena na vassissati, talākassa uparibhāge vassanto hetṭhābhāge na vassissati, hetṭhā vassanto upari na vassissati, ekasmiñ bhāge sassañ ativassena nāsessati, ekasmiñ avassanena⁶ milāpessati, ekasmiñ sammā vassamāno sampādessati, evaṃ ekassa raṇṇo rajje vuttasassā nippakārā bhavissanti ekakumbhiyā odano viya, itonidānañ pi te bhayañ n⁷ atthi. Ekādasamañ kathehīti⁸. „Bhante, satasahassagghaṇikaṃ⁹ candanasārañ pūtitakkena¹⁰ vikkīṇanti¹¹ addasañ, ayam me ekādasamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate eva mayhañ sāsane parihāyante vipāko bhavissati, anāgatasmiñ hi paccayalolā alajjī bhikkhū bahū bhavissanti, te mayā paccayaloluppañ nimmathetvā kathitadhammadeśanañ cīvarādicatupaccayaḥetu paresaṃ desessanti, paccayehi muccitvā titthāraṇapakkhe¹² t̐hitā nibbānābhimukhañ katvā desetum na sakkhissanti, kevalaṃ mama vyañjanasampattīñ c¹³ eva madhurasaddaṃ ca sutvā mahagghāni cīvarādīni dassanti c¹⁴ eva dātukāmā¹⁵ ca hontīti desessanti, apare antaravīthicatukkarājadvārādisu nisīditvā kahāpaṇaḍḍhapādamāsakarūpādīni pi nissāya desessanti, itī maye nibbānagghaṇikaṃ¹⁶ katvā desitañ dhammañ catuppaccayatthāya c¹⁷ eva kahāpaṇaḍḍhakahāpaṇānañ¹⁸ atthāya ca vikkīṇitvā desentā satasahassagghaṇikaṃ¹⁹ candanasārañ pūtitakkena

¹ C¹ vibhijitvā. ² so both MSS. instead of passe? ³ omit samaṇa-upādāya?

⁴ both MSS. avassante. ⁵ both MSS. -nikañ. ⁶ both MSS. pūtitakkena.

⁷ so both MSS. instead of -pante? ⁸ C¹ nitthā-? read: titthakarānañ pakkhe?

⁹ C¹ adds ti, C² ni. ¹⁰ both MSS. -nakañ. ¹¹ both MSS. -ṇāni.

vikkiṇantā viya bhavissanti, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Dvādasamaṃ kathehīti¹. „Bhante, tucchalāpūni udae sīdantāni addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammikaṛāja-kāle loka viparivattante² yeva vipāko bhavissati, tadā hi rājāno jāti-sampannānaṃ kulaputtānaṃ yasaṃ na dassanti akulinānaṃ yeva dassanti, te issarā bhavissanti itare daliddā, rājasammukhe pi rājadvāre pi amaccasammukhe pi vinicchayaṭṭhāne pi tucchalābusadisānaṃ akulinānaṃ nēva kathā osīditvā ṭhitā viya niccalā suppatitṭhitā bhavissati, saṃghasannipātesu pi saṃghakammagaṇakammaṭṭhānesu c' eva patta-cīvaraparivenādivinicchayaṭṭhānesu ca dussilānaṃ pāpappuggalānaṃ nēva kathā niyyānikā³ bhavissati na lajjibhikkhūnaṃ⁴ ti evaṃ sabbathāpi tucchalāpusīdanakālo⁵ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Terasamaṃ kathehīti“ vutte „bhante mahantamahantā kūṭā-gārappamāṇā ghanasilā nāvā viya udae plavamāṇā⁶ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi tādisa yeva kāle vipāko bhavissati, tadā hi adhammikaṛājāno akulinānaṃ yasaṃ dassanti, te issarā bhavissanti kulīnā duggatā, tesu na keci gāravaṃ karissanti, itaresu yeva karissanti, rājasammukhe vā amaccasammukhe vā vinicchayaṭṭhāne vā vinicchayaṭṭhānaṃ ghanasilāsadisānaṃ kulaputtānaṃ kathā na ogāhitvā patitṭhahissati, tesu kathentesu 'kiṃ ime kathenti' itare parihāsaṃ eva karissanti, bhikkhusannipāte pi vuttappakāresu ṭhānesu n' eva pesale bhikkhū garukātabbe⁷ maññissanti nāpi tesāṃ kathā pariyoḡāhitvā patitṭhahissati, silānaṃ plavanakālo⁸ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Cuddasaṃ kathehīti“. „Bhante, khudda-kamadhukapupphapamāṇamaṇḍūkiyo mahante kaṇhasappe vegena anubandhitvā uppalanāle viya chinditvā chinditvā maṃsaṃ khādītva gilantiyo addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi loka parihāyante anāgate eva vipāko bhavissati, tadā hi manussa tibbarāgādijātikā kilesānuvattikā hutvā taruṇataruṇānaṃ attano bhariyānaṃ vasa vattissanti, gehe dāsakammakārādayo pi gomahisādayo pi hiraññasuvaṇṇaṃ pi sabbāṃ tāsāṃ yeva āyattaṃ bhavissati, „asukāṃ hiraññasuvaṇṇaṃ vā paricchadādijātaṃ⁹ vā kahaṃ“ ti vutte „yattha vā tattha vā hotu, kiṃ tuyh' iminā vyāpārena, tvaṃ mayhaṃ ghare santaṃ vā asantaṃ vā jānitukāmo jāto“ ti vatvā nānappakārehi akkositvā mukhasattīhi koṭṭetvā⁹ dāsacetake viya vasa katvā attano issariyaṃ pavattessanti, evaṃ

¹ Ck -vattente? ² Ck niyyāni. ³ Cv lajjī-. ⁴ Ck corr. to -pūnisīda-
Cv -pūsisīda-. ⁵ Ck palāva-. ⁶ Cv garū-. ⁷ Ck plavanamāṇakālo. ⁸ both MSS.
paricche-. ⁹ both MSS. koddhetvā.

madhukapupphapamāṇānaṃ maṇḍūkapotikānaṃ āsivise kaṇhasappe gilaṇakālo¹ viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Pannarasamaṃ kathehīti². „Bhante, dasahi asaddhammehi samannāgataṃ gāmagocaraṃ kākaṃ kaṇḍavanavannaṇṇatāya suvaṇṇaṃ ti laddhanāme suvaṇṇarājahame parivārente addasaṃ, imassa ko vipāko³“ ti. „Imassāpi anāgate dubbalarājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ rājāno hatthisippādisu akusalā yuddhesu visāradā⁴ bhavissanti, te attano rajjādivipattim āsamkamānā samānājātikānaṃ kulaputtānaṃ issariyaṃ adatvā attano pādamūlikanahāpakakappakādīnaṃ dassanti, jātigottasampannakulaputtā rājakule patitṭhaṃ alabhamānā jīvikaṃ kappetum asamattā hutvā issariye tṭhite jātigottahīne akulīne upatṭhabantā vicarissanti, suvaṇṇarājahamehi⁵ kākassa parivāritakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Soḷasamaṃ kathehīti⁶. „Bhante, pubbe dīpino eḷake khādanti, ahaṃ pana eḷake dīpino anubandhitvā murumurā⁷ ti khādante addasaṃ, ath' aññe tasā vakā eḷake dūrato va disvā tasitā tāsappattā⁸ hutvā eḷakānaṃ bhayaṃ palāyitvā gumbagahanāni pavisitvā niliyimsu, - hikāro pan' ettha nipātamattam eva - ⁹, ev' āhaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko¹⁰“ ti. „Imassāpi anāgate adhammikarājakāle yeva vipāko bhavissati, tadā hi akulīnā rājavallabhā¹¹ issarā bhavissanti, kulīnā appaṇṇatā duggatā, te rājavallabhā¹² rājānaṃ attano kathaṃ gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānādisu balavanto hūtvā kulīnānaṃ pavēniāgatānaṃ¹³ khetṭavattṭhādīni 'amhākaṃ santakāni etānīti' abhiyujjhivā te 'na tumhākaṃ amhākaṃ' ti āgantvā vinicchayaṭṭhānādisu vivadante¹⁴ vettalatādīhi pahārāpetvā¹⁵ gīvāya gahetvā apakaddhāpetvā 'attano pamāṇaṃ na jānātha, amhehi saddhiṃ vivadatha, idāni vo rañño kathetvā hatthapādācchedanādīni kāressamā' ti santajjessanti, te tesam bhayena attano santakāni vatthūni 'tumhākaṃ yev' etāni¹⁶, gaṇhathā' ti niyyādetvā attano gehāni pavisitvā bhītā nipajjissanti; pāpabhikkhū pi pesale bhikkhū yathāruciṃ vihetṭhessanti, te pesalā bhikkhū paṭi-saraṇaṃ alabhamānā araṇṇaṃ pavisitvā gahanatṭhānesu niliyissanti; evaṃ hīnajaṇṇe c' eva pāpabhikkhūhi ca upaddutānaṃ jātumantakulaputtānaṃ c' eva pesalānaṃ bhikkhūnaṃ ca eḷakānaṃ bhayena tasavakānaṃ¹⁷ palāyanakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi, ayam pi hi supino anāgataṃ nēva ārabba dīṭṭho, brāhmaṇaṃ pana

¹ C^v hilana-. ² so both MSS. ³ both MSS. -hamse. ⁴ C^v murū-. ⁵ C^k sappattā. ⁶ so both MSS. ⁷ C^k vallabhā. ⁸ C^v pamenī-, C^k pavēni-. ⁹ C^k vadante. ¹⁰ C^v pahārā-. ¹¹ C^k yevatāni. ¹² both MSS. tasāva-.

na dhammasudhammatāya tayi sinehena kathayimsu, 'bahum dhanam labhissāmā' ti āmisacakkhutāya jīvitavuttiṃ nissāya kathayimsū¹ ti. Evam Satthā soḷasannaṃ mahāsupinānaṃ nipphattiṃ² kathetvā „na kho mahārāja etarahi tvaṃ ñeva ime supine addasa, porāṇakarājāno pi³ addasaṃsu, brāhmaṇāpi tesam evam eva ime supine gahetvā yañ-ñamatthake khipimsu, tato paṇḍitehi dinnena nayena gantvā Bodhisattaṃ pucchimsu, porāṇakāpi tesam ime supine kathentā iminā niyāmena kathesun⁴ ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā⁵ c' eva samāpattiyo ca nibbat-
tetvā Himavantapadesaṃ jhānakīḷaṃ kīḷanto viharati. Tada Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatto iminā va niyāmena ime supine disvā brāhmaṇe pucchi. Brāhmaṇā evam evaṃ⁶ yaññaṃ yajituṃ ārabhiṃsu. Tesu purohitassa antevāsikamāṇavo⁷ paṇḍito vyatto ācariyaṃ āha: „ācariya, tumhehi mayaṃ tayo vede uggaṇhāpitā, nanu tesu 'ekam māretvā ekassa sotthikammassa karaṇaṃ nāma n' atthīti⁸“. „Tāta iminā upāyena amhākaṃ bahum dhanam uppajjissati, tvaṃ pana rañño dhanam rakkhītukāma maññe⁹ ti. Māṇavo „tena hi ācariya tumhe tumhākaṃ kam-
maṃ karoṭha, ahaṃ tumhākaṃ santike kiṃ karissāmīti¹⁰“ vica-
ranto rañño uyyānaṃ agamāsi. Taṃ divasaṃ ñeva Bodhisatto pi taṃ kāraṇaṃ ñatvā „ajja mayi manussapathaṃ gate mahā-
janassa bandhanā mokkho bhavissatīti¹¹“ ākāseṇa gantvā uyyāne otaritvā suvaṇṇapaṭimā viya maṅgalasilātale nisīdi. Māṇavo Bodhisattaṃ upasaṃkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisiditvā paṭi-
santhāraṃ akāsi. Bodhisatto pi tena sādhiṃ madhurapatisan-
thāraṃ katvā „kin nu kho māṇava rājā dhammena rajjaṃ kā-
retīti¹²“ pucchi. „Bhante, rājā nāma dhammiko, api ca kho
pana naṃ brāhmaṇā atitthe pakkhaṃ dāpentī, rājā soḷasa su-
pine disvā brāhmaṇānaṃ ārocesi, brāhmaṇā 'yaññaṃ yajissāmā'

¹ C^k nipphattiṃ. ² C^k omits pi. ³ so both MSS. ⁴ C^v antevāsīmā-.

'ti āradhā, kin nu kho bhante 'ayaṃ nāma imesaṃ supinānaṃ nipphattīti' rājānaṃ saññāpetvā tumhākaṃ mahājanaṃ bhayā mocetuṃ na vaṭṭatīti¹. „Mayaṃ kho māṇava rājānaṃ na jānāma, rājāpi amhe na jānāti, sace pana idhāgantvā puccheyya katheyyāṃ' assa mayan“ ti. Māṇavo „ahaṃ bhante ānessāmi, tumhe mamāgamaṇaṃ udikkhaṇṭā muhuttaṃ nisīdathā“ 'ti Bodhisattaṃ paṭijānāpetvā rañño santikaṃ gantvā „mahārāja eko ākāsacāriko tāpaso tumhākaṃ uyyāne otaritvā 'tumhehi diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ kathessāmīti' tumhe pakkosattīti“ āha. Rājā tassa kathaṃ sutvā tāvad eva mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā tāpasāṃ vanditvā ekamantaṃ nisinna pucchi²: „tumhe kira bhante mayā diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ jānathā“³ 'ti. „Āma mahārāja“ 'ti. „Tena hi kathethā“ 'ti. „Kathemi mahārāja, yathādiṭṭhe tāva supine maṃ sāvehi"ti. „Sādhu bhante“ ti rājā

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
 asso kaṃso sigālī ca kumbho
 pokkharāṇī ca apāka candanaṃ
 Lāpūni sīdanti silā plavanti -pe-
 tasā vakā eḷakānaṃ bhayā hīti 76.

vattvā Pasenadirañña kathitaniyāmen' eva supine kathesi.

Bodhisatto pi tesāṃ idāni Sattārā kathitaniyāmen' eva vitthārato nipphattiṃ kathetvā pariyoṣāne sayāṃ idaṃ kathesi: Vipariyāso vattati, na idha-m-atthīti⁴, tatrayāṃ attho: ayaṃ mahārāja imesaṃ supinānaṃ nipphatti⁵, yaṃ paṇi etāṃ tesāṃ paṭighātathāya yaññakammaṃ vattati taṃ⁶ vipariyāso vattati, viparītato vattati, vipallāsena vattatīti vuttaṃ hoti, kimkāraṇā: imesaṃ hi nipphatti⁶ nāma lokassa viparivattakāle akāraṇassa kāraṇaṃ ti gahapākāle kāraṇassa akāraṇaṃ ti⁷ chaḍḍanākāle abhūtaṃ ti gaṇhanākāle alajjīnaṃ ussanna-kāle lajjīnaṃ ti parihiṇākāle bhavissati, na-y-idha-m-atthi, idāni pana tava vā

¹ both MSS. vaddhatīti. ² C^v pucche. ³ so both MSS. ⁴ C^k idhamatthīti corr. to idhadamatthīti. ⁵ both MSS. -ttiṃ. ⁶ both MSS. naṃ. ⁷ C^k omits gahana - - - ṇaṃ ti.

mama vā kāle idha imasmim purisayuge vattamāne etesaṃ nipphatti¹ n' atthi, tasmā etesaṃ paṭighātāya vattamānaṃ yaññakammaṃ vipallāsena vattati.

„Alan tena, n' atthi te itonidānaṃ bhayaṃ vā chambhittaṃ vā“ ti mahāpuriso rājānaṃ samassāsetvā mahājanaṃ bandhanaṃ mocetvā puna ākāse thatvā rañño ovādaṃ datvā pañcasu sīlesu patitthāpetvā „iti paṭṭhāya mahārāja brāhmaṇehi saddhiṃ ekato hutvā pasughātayaññaṃ nāma mā yajā“ 'ti dhammaṃ desetvā ākāsen' eva attano vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. Rājāpi tassa ovāde thito dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā „supinapaccayā te bhayaṃ n' atthi, hare taṃ yaññaṃ“ ti yaññaṃ hāretvā mahājanassa jīvitadānaṃ datvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, māṇavo Sāriputto, tāpaso pana aham evā“ ti.

Parinibbute pana Bhagavati Saṃgītikārakā usabhārukkhādīni tīpi padāni Atthakathaṃ āropetvā lābūnti ādīni pañca padāni ekaṃ gāthaṃ katvā Ekani-pāṭapālīṃ āropesun ti. Mahāsupinaajātakam.

8. Illisajātaka.

Ubho khañjā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto macchariṣeṭṭhiṃ ārabba kathesi. Rājagahanagarassa kira avidūre Sakkharaṇaṃ nāma nigamo. Tatth' eko Maccharikosīyo nāma seṭṭhi asī-tikoṭivibhavo paṭivasati. So tiṇaggena telabindumattam pi n' eva pa-resaṃ deti na attanā paribhuñjati, iti tassa taṃ vibhavaajātaṃ n' eva puttadārādīnaṃ na samaṇabrāhmaṇānaṃ atthaṃ anubhoti, rakkhasa-paṇḍitaḥ hitapokkharāṇi viya aparibhogāṃ tiṭṭhati. Satthā ekadivasaṃ paccūsasamāye mahākaraṇāsamaṇāpattito vuṭṭhāya sakalalokadhātuyaṃ bodhaneyyabandhave olovento pañcacattālīsajojanamattake vasantassa² seṭṭhino sapajāpatikassa sotāpatti-phalassa upanissayaṃ addasa. Tato purimataradivase³ rājānaṃ upaṭṭhāpetuṃ rājagehaṃ gantvā rājupatṭhānaṃ katvā āgacchanto ekaṃ chātājjhataṃ janapadamanussaṃ kummāsapū-raṃ kapallapūvaṃ khādantaṃ disvā tattha pipāsaṃ uppādetvā attano

¹ C^k nipphattiṃ. ² C^v adds tassa. ³ add seṭṭhi?

gharam gantvā cintesi: „sac' āhaṃ 'kapallapūvaṃ khāditukāmo 'mhīti' vakkhāmi bahū mayā saddhiṃ khāditukāma bhavissanti, evaṃ me¹ bahūni taṇḍulasappipphāṇitādīni² parikkhayaṃ gamissanti, na kassaci kathessāmiti“ taṇhaṃ adhiṇvāsento carati. So gacchante gacchante kāle uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataḡatto jāto. Tato taṇhaṃ adhiṇvāsetuṃ asakkonto gabbhaṃ pavisitvā mañcakam upagūhitvā nipajji, evaṃ gato pi dhanahānibhayena kassaci kiñci na kathesi. Atha naṃ bhariyā upasaṃkamitvā piṭṭhiṃ parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukan“ ti pucchi. „Na me kiñci aphāsukam atthīti“. „Kin nu kho te rājā kupito“ ti. „Rājāpi me na kuppati³“. „Atha kin te puttadhītāhi vā dāsakammakarādīhi vā kiñci amanāpaṃ kataṃ atthīti“. „Evaṇupam pi n' atthi⁴“. „Kismici pana te taṇhā atthīti“. Evaṃ vutte pi dhanahānibhayena kiñci avatvā⁴ nissaddo va nipajji. Atha naṃ bhariyā „kathēhi sāmi, kismin te taṇhā“ ti āha. So vacanaṃ parigilanto viya „atthi me ekā taṇhā“ ti āha. „Kin taṇhā sāmiti“. „Kapallapūvaṃ khāditukāmo 'mhi⁵“. „Atha kimatthaṃ na kathesi, kiṃ tvaṃ daliddo, idāni sakalasakkharanigamavāsinaṃ pahonake kapallapūve pacissāmiti“. „Kin tehi, attano kammaṃ katvā khādessanti“ ti. „Tena hi ekaracchavāsinaṃ pahonake pacāmiti“. „Jānāṃ' ahan tava mahāddhanabhāvan“ ti. „Imasmiṃ gehamatte sabbesaṃ pahonakaṃ katvā pacāmiti“. „Jānāṃ' ahan tava mahajjhāsayabhāvan“ ti. „Tena hi te puttadāra-mattass' eva⁵ pahonakaṃ katvā pacāmiti“. „Kin te etehīti“. „Kiṃ pana tuyhaṃ ca mayhaṃ ca pahonakaṃ katvā pacāmiti“. „Tvaṃ kiṃ karissasi⁶“. „Tena hi ekass' eva te pahonakaṃ katvā pacāmiti“. „Imasmiṃ thāne paccamānaṃ bahū paccāsiṃsanti⁶, sakalataṇḍule thapetvā bhinnataṇḍule ca uddhanakapallāni⁷ ca ādāya thokaṃ khīrasappimadhupphāṇitaṃ ca gaḡetvā sattabhūmakassa pāsādassa upari mahātalaṃ āruya paca, tatthāhaṃ ekako va nisīditvā khādessāmiti“. Sā „sādhū“ ti paṭisunītvā⁸ gaḡetabbam gāḡapetvā pāsādam āruya dāsiyo vissaj-jetvā seṭṭhiṃ pakkosāpesi⁹, so¹⁰ ādito paṭṭhāya dvārāni pidahanto sabbadvāresu sūciḡhaṭikādayo datvā sattamaṃ talaṃ abhiruhitvā tattha pi dvāraṃ pidahitvā nisīdi, Bhariyāpi 'ssa uddhane aggim jāletvā kapallakam āropetvā pūve pacituṃ ārabhi. Atha Satthā pāto va Mahāmogallānattheraṃ āmantesi: „eso Moggallāna Rājagahassa avi-

¹ C^k evameva. ² C^v -phāni-, C^k -phani-. ³ so both MSS. ⁴ C^v vatvā.

⁵ C^k -mantaseva, C^v -mattesevā? ⁶ C^k paccāyissanti. ⁷ C^v uddhaka-. ⁸ both MSS. -nitvā. ⁹ both MSS. pakkosāpetvāsi. ¹⁰ C^k yo.

dūre Sakkharanigame maccharisetthi 'kapallapūve khāḍissāmīti' aññesaṃ dassanabhayena sattabhūmakapāsāde kapallapūve pacāpeti, tvaṃ tattha gantvā taṃ setthiṃ dametvā nibbisevanāṃ katvā ubho pi jayampatike pūve ca khīrasappimadhuphāṇitādīni ca gāhāpetvā attano balena Jeta-
vanāṃ ānehi, ajjāhaṃ pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ vihāre yeva nisīdissāmi, pūvehi¹ eva bhattakiccaṃ karissāmīti² āha. Thero „sādu bhante“ ti Satthu vacanāṃ sampatīcchitvā tāvad eva iddhibalena taṃ nigamaṃ gantvā tassa pāsādassa sihapāñjaradvāre sunivattho supāruto ākāse yeva maṇirūpakāṃ viya atthāsi. Mahāsetthino therāṃ disvā va hadayamaṃsaṃ kampi. So „ahaṃ evarūpanāṃ ñeva bhayeṇa imaṃ thānaṃ āgato, ayaṃ ca āgantvā vātapānavāre thito“ ti gahetabbaga-
haṇaṃ¹ apassanto aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya rosena tatāta-
tāyanto evaṃ āha: „samaṇa ākāse thatvā thāva² kiṃ labhissasīti, ākāse apade padaṃ dassetvā caṃkamanto pi n' eva labhissasīti“ āha. Thero tasmiṃ yeva thāne aparāparaṃ caṃkami. Setthi „caṃkamanto kiṃ labhissasi, ākāse pallaṃkena nisīdamāno pi³ na labhissasi yevā“ 'ti āha. Thero pallaṃkaṃ ābhujjivā⁴ nisīdi. Atha naṃ „nisinno kiṃ labhissasi, āgantvā vātapānaummāre thito pi na labhissasīti“ āha. Thero ummāre atthāsi. Atha naṃ „ummāre thito kiṃ labhissasi, dhūpāyanto pi na labhissasi yevā“ 'ti āha. Thero dhūpāyi, sakalapāsādo eka-
dhūmo ahoṣi. Setthino akkhiṇaṃ sūciyā vijjhaṇakālo viya jāto, gehaj-
jhānabhayena pana naṃ „pajjalanto pi na labhissasīti“ avatvā cintesi:
„ayaṃ samaṇo suṭṭhu laggo, aladdhā na gamissati, ekam assa pūvaṃ dāpessāmīti“ bhariyaṃ āha: „bhadde ekam khuddakapūvaṃ pacitvā sama-
nassa datvā uyyojeḥi naṃ“ ti. Sā thokaṃ ñeva piṭṭhiṃ⁵ kapallapātiyaṃ pakkhipi. Mahāpūvo hutvā sakalaṃ pātiṃ pūretvā uddhumāto atthāsi. Setthi taṃ⁶ disvā „bahuṃ tayā piṭṭhaṃ gahitaṃ bhavissatīti“ sayam eva dabbikaṇṇena thokaṃ piṭṭhiṃ⁵ gahetvā pakkhipi. Pūvo purima-
pūvato mahantataro jāto. Evaṃ yaṃ yaṃ pacati so so mahantama-
hanto va hoti. So nibbiṇṇo bhariyaṃ āha: „bhadde imassa ekam pūvaṃ dehīti“. Tassā pacchito ekam pūvaṃ gaṇhantiyā sabbe ekābaddhā allīyimsu. Sā setthiṃ āha: „sāmi, sabbe pūvā ekato laggā, visuṃ kātum na sakkomīti“. „Ahaṃ karissāmīti“ so pi kātum nāsakkhi. Ubho janā kotiyaṃ gahetvā kaḍḍhantāpi viyojetum nāsakkhimsu yeva. Ath' assa pūvehi saddhiṃ vāyamanantass' eva sarīrato sedā muccimsu pipāsā ca pacchijji. Tato bhariyaṃ āha: „bhadde, na me pūvehi

¹ C^k -gaṇhaṃ. ² so both MSS. instead of tāva? ³ C^v pini. ⁴ C^k ābhujjivā.

⁵ so both MSS. ⁶ C^k naṃ.

attho, pacchiyā saddhiṃ yeva imassa bhikkhussa dehīti¹. Sā pacchiṃ ādāya therāṃ upasaṃkamī. Thero ubhinnaṃ pi dhammaṃ desesi, tiṇṇaṃ ratanānaṃ guṇe kathesi, „atthi dinnāṃ, atthi yiṭṭhaṃ“ ti dānādinnāṃ phalaṃ gaganatale candaṃ viya dassesi. Tam sutvā pasanna-citto seṭṭhi „bhante āgantvā imasmiṃ pallamke nisīdīva pūve paribhūṇjathā“² ti āha. Thero „mahāseṭṭhi, Sammāsambuddho ‘pūve khādissāmīti’ pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ vihāre nisinno, tumhākaṃ ruciyā sati seṭṭhi bhariyaṃ pūve ca khirādīni ca gaṇḍhāpetha, Satthu santikaṃ gamissāmā“³ ti āha. „Khaṃ pana bhante etarahi Satthā“⁴ ti. „Ito pañcacattālisaṃyojanamatthake Jetavanavihāre seṭṭhīti“⁵. „Bhante kālāṃ anatikkamitvā ettakaṃ addhānaṃ kathaṃ gamissāmā“⁶ ti. „Mahāseṭṭhi, tumhākaṃ ruciyā sati ahaṃ vo attano iddhibalena nessāmi, tumhākaṃ pāsāde sopānasīsaṃ attano ṭhāne yeva bhavissati, sopānapariyosānaṃ pana Jetavanadvārakoṭṭhake bhavissatīti uparipāsādā hetṭhāpāsādāṃ otarānakālamattena vo Jetavanaṃ nessāmīti“⁷. So „sādhu bhante“ ti sampaticchi. Thero sopānasīsaṃ tatth’ eva katvā „sopānapādamūlaṃ Jetavanadvārakoṭṭhake hotū“⁸ ti adhiṭṭhāsi. Tath’ eva āhosi. Iti thero seṭṭhiṃ ca seṭṭhibhariyaṃ ca uparipāsādā hetṭhā otarānakālato khippataraṃ Jetavanaṃ sampāpesi. Te ubho pi Satthāraṃ upasaṃkamitvā kālāṃ ārocesuṃ. Satthā bhattaggaṃ pavisitvā paññatatabuddhāsane nisīdi saddhiṃ bhikkhusaṃghena. Mahāseṭṭhi buddha-pamukhassa saṃghassa dakkhiṇodakaṃ adāsi, bhariyā Tathāgataṃ patte pūvaṃ patitṭhāpesi. Satthā attano yāpanamattaṃ gaṇhi, pañcasatā bhikkhū pi tath’ eva gaṇhimsu. Seṭṭhi khīrasappimadhusak-kharā dadamāno agamāsi. Satthā pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ bhattakiccaṃ niṭṭhāpesi. Mahāseṭṭhi¹ pi saddhiṃ bhariyāya yāvadatthaṃ khādī². Pūvaṃ pariyosānaṃ eva na paññāyati. Sakalavihāre bhikkhūnaṃ ca vighāsādānaṃ ca dinne pi pariyanto na paññāyati. „Bhante pūvaṃ parikkhayaṃ na gacchatīti“³ Bhagavato ārocesuṃ. „Tena hi Jetavanadvārakoṭṭhake chaḍḍethā“⁴ ti. Atha ne dvārakoṭṭhakassa avidūre pabbhāratṭhāne chaḍḍayimsu. Ajjāpi taṃ ṭhānaṃ Kapallapūvaṃ⁵ pabbhāraṇte va paññāyati. Mahāseṭṭhi saha bhariyāya⁶ Bhagavantaṃ upasaṃkamitvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Bhagavā anumodanaṃ akāsi, anumodanapariyosāne ubho pi sotāpattiphale patitṭhāya Satthāraṃ vanditvā dvārakoṭṭhake sopānaṃ āruya attano pāsāde yeva⁷ pa-

¹ so both MSS. ² C^k khādī. ³ both MSS. gacchantīti. ⁴ C^k -pūva. ⁵ both MSS. hariyā. ⁶ C^v yosva.

tiṭṭhahimsu. Tato paṭṭhāya mahāseṭṭhi asītikoṭṭidhanam Buddhasāsane yeva vikiri. Punadivase Sammāsambuddho Sāvattiyaṃ piṇḍāya caritvā Jetavanam āgama bhikkhūnam Sugatovādam datvā gandhakuṭim pavisitvā patisallīno¹. Sāyaṇhasamaye dhammasabhāyam sannipatitvā bhikkhū „passathāvuso Mahāmoggallānattherassānubhāvaṃ, macchari-seṭṭhim muhuttēna dametvā nibbisevanam katvā pūve gāhāpetvā Jetavanam ānetvā Satthu sammukham katvā sotāpattiphale patitṭhāpesi, aho mahānubhāvo therō“ ti therassa guṇakatham kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ 'ti vutte „bhikkhave kuladamakena nāma bhikkhunā kulam avibhettevā akilametvā pupphato reṇuṃ gaṇhantena bhamareṇa viya upasamkamitvā Buddhagūṇe jānāpetabban“ ti vatvā theram pasamsanto

Yathāpi bhamaro puppham vaṇṇagandham ahetṭhayaṃ
paleti rasam ādāya evaṃ gāme munī care ti (Dhp. v. 49)

imam Dhammapade gātham vatvā uttarim pi therassa guṇam pakāsetum „na bhikkhave idān' eva Moggallānena macchariseṭṭhi damito, pubbe pi tam dametvā kammaphalasambandham jānāpesi yevā“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bārāṇasiyam Illiso nāma seṭṭhi ahosi asītikoṭṭivibhavo purisadosasamannāgato khaṇḍo kuṇī² visamaakkhimaṇḍalo assaddho appasanno maccharī, n' eva aññesaṃ deti na sayam paribhuñjati, rakkhasapariggahītapokkharanī viy' assa geham ahosi. Mātāpitāro pan' assa yāva sattamā kulaparivattā³ dāyaka dānapatino. So seṭṭhiṭṭhānam labhitvā yeva kulavaṃsaṃ nāsetvā dānasālam jhāpetvā yācake pothetvā nikkaḍḍhitvā dhanam eva saṇṭhapeti. So ekadivasaṃ rājupaṭṭhānam katvā attano gharam āgacchanto ekaṃ maggakilantaṃ janapadamanussaṃ ekaṃ surāvārakaṃ⁴ ādāya piṭṭhake nisīditvā ambilasurāya kosakaṃ⁵ pūretvā⁶ pūtimacchakena uttaribhaṅgena pivantaṃ disvā suram

¹ C^v -no. ² so both MSS. ³ both MSS. -parivaddhā. ⁴ C^k suruvārakaṃ.

⁵ both MSS. kesakaṃ. ⁶ C^v sūretvā.

pātukāmo hutvā cintesi: „sac' āhaṃ suraṃ pīviṣṣāmi mayi pīvante bahū pīvitukāmā bhavissanti, evaṃ me dhanaparikkhaya¹ bhavissatīti“ so taṇhaṃ adhivāsetto vicaritvā gacchante² kāle adhivāsetuṃ asakkonto vihatakappāso viya paṇḍusarīro ahosi dhamanisanthataगतto jāto. Ath' ekadivasaṃ gabbhaṃ pavisitvā mañcakaṃ upagūhitvā³ nipajji. Tam enaṃ bhariyā upasaṃkamitvā piṭṭhiṃ parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukaṃ“⁴ ti pucchi. Sabbhaṃ heṭṭhākathitaniyāmen' eva veditabbaṃ. „Tena hi ekakass' eva te pahonakaṃ⁵ suraṃ karomīti“ puna vutte „gehe surāya kāriyamānāya bahū paccāsiṃsanti, antarāpaṇato āharāpetvāpi na sakkā idha nisinnena pātun“⁶ ti māsakamattaṃ datvā antarāpaṇato surāvārakaṃ āharāpetvā ceṭakena gāhāpetvā nagarā nikkhamma naditīraṃ gantvā mahāmaggasamīpe ekaṃ gumbaṃ pavisitvā surāvārakaṃ ṭhapāpetvā „gaccha tvan“⁷ ti ceṭakaṃ dūre nisīdāpetvā kosakaṃ pūretvā suraṃ pātun ārabhi. Pitā pan' assa dānādīnaṃ puññānaṃ katattā devaloke Sakko hutvā nibbatto, so tasmaṃ khaṇe „pavattati nu kho me dānaṃ udāhu no“ ti āvajjento tassa appavattiṃ puttassa ca⁸ kulavaṃsaṃ nāsetvā dānasālaṃ jhāpetvā yācake nikkadḍhitvā macchariyabhāvena patitṭhāya ‘aññesaṃ dātabbaṃ bhavissatīti’ bhayena gumbaṃ pavisitvā ekakass' eva suraṃ pīvanabhāvaṃ ca disvā „gacchāmi, taṃ saṃkhobhetvā dametvā kammaphalasambandhaṃ jānāpetvā dānaṃ dāpetvā devaloke nibbattanārahaṃ karomīti“ manussapathaṃ otaritvā Illisaseṭṭhinā nibbisesaṃ khañjakuniṃ visamacakkhulaṃ attabhāvaṃ nimminitvā Rājagahanagaraṃ pavisitvā rañño nivesanadvāre ṭhatvā attano āgatabhāvaṃ ārocāpetvā „pavisatū“⁹ 'ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā atṭhāsi. Rājā „kiṃ mahāseṭṭhi avelāya' āgato sīti“ āha. „Āgato 'mhi deva, ghare me asītikoṭimattaṃ dhanāṃ atthi, taṃ devo āharāpetvā attano bhaṇḍāgāre pūrāpetū“ ti. „Alaṃ mahāseṭṭhi, tava

¹ both MSS. dhanāṃ-. ² C^v repeats gacchante. ³ C^v upabhubhitva. ⁴ C^v ahā-sukan. ⁵ C^v pagona-. ⁶ omit ca? ⁷ C^v velāya.

dhanato amhākaṃ gehe bahutaraṃ dhanan¹ ti. „Sace deva tumbhākaṃ kammaṃ n' atthi yathāruciyaṃ naṃ gahetvā dānaṃ dammīti“. „Dehi seṭṭhīti“. So „sādhū devā“ 'ti rājānaṃ vanditvā nikkhamitvā Illīsaseṭṭhino gehaṃ agamāsi. Sabbe upatṭhākamanussā parivāresuṃ, eko pi „nāyaṃ Illiso“ ti jānitum samatto atthi, so gehaṃ pavisitvā ante ummāre thatvā dovārikaṃ pakkosāpetvā „yo añño mayā samānarūpo āgantvā 'mam' etaṃ gehaṃ ti pavisitum āgacchati taṃ piṭṭhiyaṃ paharitvā nīhareyyāthā“ 'ti vatvā pāsādaṃ āruya mahārahe āsane nisīditvā seṭṭhibhāriyaṃ pakkosāpetvā sitākāraṃ dassetvā „bhaddhe dānaṃ demā“ 'ti āha. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā va seṭṭhibhāriya¹ ca puttadhītaro ca dāsakammakārā ca „ettakaṃ kālāṃ 'dānaṃ demā' 'ti cittaṃ eva n' atthi, ajja pana suraṃ pivitvā muducitto hutvā dātukāmo jāto bhavissatīti“ vadimsu. Atha naṃ seṭṭhibhāriya „yathāruciyaṃ detha sāmīti“ āha. „Tena hi bherivādakaṃ pakkosāpetvā 'suvannaṃ rajatamaṇimuttādīhi atthikā Illīsaseṭṭhissa gharaṃ gacchantū' 'ti sakalanagare bheriṃ carāpehīti“. Sā tathā kāresi. Mahājano pacchipasibbakādīni gahetvā gehadvāre sannipati. Sakko sattaratanapūre gabbhe vivarāpetvā „tumbhākaṃ dammi, yāvadatthaṃ gahetvā gacchathā“ 'ti āha. Mahājano dhanāṃ nīharitvā mahātale rāsiṃ katvā ābhatabhājanāni pūretvā gacchati. Aññataro janapadamanusso Illīsaseṭṭhino goṇe tass' eva rathe yojetvā sattahi ratanehi pūretvā nagarā nikkhamma mahāmaggaṃ paṭipajjitvā tassa gumbaṣṣa avidūrena rathaṃ pesento „vassasataṃ jīva sāmī Illīsa-seṭṭhi², taṃ³ nissāya dāni me yāvajīvaṃ kammaṃ akatvā jīvitabbaṃ jātaṃ, tav' eva ratho tav' eva goṇā tav' eva gehe satta ratanāni n' eva mātaraṃ dinnā⁴ na pitarā taṃ nissāya laddhāni sāmīti“ seṭṭhino guṇakathaṃ kathento gacchati. So taṃ saddaṃ sutvā bhītatasito cintesi: „ayaṃ mama nāmaṃ

¹ both MSS. -bhāriyāya. ² C^k -seṭṭhī. ³ C^k naṃ. ⁴ so both MSS. instead of dinnāni.

gahetvā idaṇ c' idaṇ ca vadati, kacci nu kho raññā¹ mama dhanam lokassa dinnan“ ti gumbā nikkhamitvā goṇe ca rathaṇ ca sañjānitvā „are ceṭaka, mayham gonā, mayham ratho“ ti vatvā gantvā goṇe nāsārajjuyam gaṇhi. Gahapatiko rathā oruḥa „are duṭṭhaceṭaka², Illīsamahāseṭṭhi sakalanagarassa dānam deti, tvam kiṃ ahoṣīti“ pakkhanditvā asanīm³ pātento viya khandhe paharitvā ratham ādāya agamāsi. So puna kam-pamāno utthāya paṇsum puñjitvā vegena gantvā ratham gaṇhi. Gahapatiko otaritvā kesesu gahetvā nāmetvā kapparappahārehi koṭṭetvā⁴ gale gahetvā āgatamaggābhimukham khipitvā pakkāmi. Ettāvataṭṭassa⁵ surāmado chijji⁶. So kampamāno vegena nivesa-nadvāram gantvā dhanam ādāya gacchante „ambho, kiṃ nām' etaṃ, kiṃ rājā mama dhanam vilumpāpetīti“ taṃ taṃ gantvā gaṇhāti, gahitagahitā paharitvā pādamūle yeva pātenti. So ve-danāmatto geham pavisitum ārabhi, dvārāpālā „are duṭṭhaga-hapati, kham pavisasīti“ vaṃsapesikāhi⁷ pothetvā gīvāya gahetvā niharimsu. So „ṭhapetvā idāni rājānam n' atthi me añño koci paṭisaraṇan“ ti rañño santikam gantvā „deva mama geham tumhe vilumpāpethā“ 'ti. „Nāham seṭṭhi vilumpāpemi, nanu tvam eva āgantvā 'sace tumhe na gaṇhatha aham mama dhanam dānam dassāmīti' nagare bheriṇ carāpetvā dānam adā-sīti“. „Nāham deva tumhākam santikam āgacchāmi, kiṃ tumhe mayham macchariyabhāvaṃ na jānātha, aham tiṇaggena tela-bindum pi na kassaci demi, yo dānam deti taṃ pakkosāpetvā vīmaṃsatha devā“ 'ti. Rājā Sakkaṃ pakkosāpesi. Dvīnam ja-nānam visesaṃ n' eva rājā jānāti na amaccā. Macchariya-seṭṭhi⁸ „kiṃ deva ayaṃ seṭṭhi, aham seṭṭhīti“ āha. „Mayam na sañjānāma, atthi tesam⁹ jānanako“ ti. „Bhariyā me devā“ 'ti bhariyam pakkosāpetvā „kataro te sāmiyo“ ti¹⁰ pucchimsu. Sā „ayan“ ti Sakkass' eva santike aṭṭhāsi. Puttadhītarō

¹ C^k rañño. ² C^k omits duṭṭha. ³ C^k āsanīm. ⁴ both MSS. koddhetvā.

⁵ C^k -ssā. ⁶ C^k chiddi. ⁷ C^k vasape-. ⁸ both MSS. -sothim. ⁹ C^v tesā.

¹⁰ C^k sāmiyāci.

dāsakammakare pakkosāpetvā pucchiṃsu. Sabbe Sakkass' eva santike tiṭṭhanti. Puna seṭṭhi cintesi: „mayhaṃ sīse piḷakā atthi kesehi paṭicchannā, taṃ kho pana kappako eva jānāti, taṃ pakkosāpessāmīti“ so „kappako maṃ deva sañjānātīti taṃ pakkosāpehīti“ āha. Tasmiṃ pana kāle Bodhisatto tassa kappako hoti. Rājā naṃ pakkosāpetvā „Illisaseṭṭhiṃ jānā-sīti“ pucchi. „Sīsaṃ oloketvā sañjānissāmi devā“ 'ti. „Tena hi dvinnam pi sīsaṃ olokehīti“. Tasmiṃ khaṇe Sakko sīse piḷakaṃ māpesi. Bodhisatto dvinnam pi sīsaṃ oloketvā piḷakaṃ disvā „mahārāja, dvinnam pi sīse piḷakā atth' eva, nāhaṃ etesu ekassa sāmi-Illisa-bhāvaṃ sañjānitum sakkomīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Ubho khañjā ubho kuṇī ubho visamacakkhulā,
ubhinnaṃ¹ piḷakā jātā, nāhaṃ passāmi Illisaṃ ti. 77.

Tattha ubho ti dve pi janā, khañjā ti kuṇṭhapādā, kuṇīti kuṇṭhahatthā, visamacakkhulā ti visamaakkhimaṇḍalā kekarā, piḷakā ti dvinnam pi ekasmiṃ yeva sīsapadese ekasaṇṭhānā va piḷakā jātā, nāhaṃ passāmīti ahaṃ imesu ayaṃ nāma Illiso ti na passāmi, ekassa pi Illisabhāvaṃ na jānāmīti avoca.

Bodhisattassa vacanaṃ sutvā seṭṭhi kampamāno dhanasokena satim paccupaṭṭhāpetum asakkonto tatth' eva papati. Tasmiṃ khaṇe Sakko „nāhaṃ mahārāja Illiso, Sakko 'ham asmīti“ mahatiyā līlāyā ākāse aṭṭhāsi. Illisassa mukhaṃ puñjitvā udakena siñciṃsu. So utṭhāya Sakkaṃ devarājānaṃ vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṃ Sakko āha: „Illisa², idaṃ dhanam mama santakaṃ na tava, ahaṃ pi te piṭā, tvaṃ mama putto, ahaṃ dānādīni puñṇāni katvā Sakkattaṃ patto, tvaṃ pana me vaṃsaṃ upacchinditvā adānasilo hutvā macchariye patitṭhāya dānasālā jhāpetvā yācake nikkaḍḍhitvā dhanam eva saṇṭhapesi, taṃ n' eva tvaṃ paribhuñjasi³ na añño, rakkhasipariggahitaṃ

¹ C² ubhinnaṃ. ² C² omits Illisa. ³ C² bhuñjasi.

viya tiṭṭhati, sace me dānasālā pākatikaṃ katvā dānaṃ dassasi icc-etaṃ kusalaṃ, noce dassasi tabbaṃ¹ te dhanāṃ antara-dhāpetvā iminā Indavajirena sīsaṃ chinditvā jīvitakkhayaṃ pāpessamā²“ ’ti. Illisasetṭhi maraṇabhayena santajjito „ito paṭ-ṭhāya dānaṃ dassamīti“ paṭiññaṃ adāsi. Sakko tassa paṭiññaṃ gahetvā ākāse nisinnako³ va dhammaṃ desetvā taṃ sīlesu pa-tiṭṭhāpetvā sakaṭṭhānaṃ eva agamāsi. Illiso pi dānādini puñ-ṇāni katvā sagga-parāyano ahosi.

Satthā „na bhikkhave idān’ eva Moggallāno macchariyasetṭhiṃ dameti, pubbe p’ esa iminā damito yevā“ ’ti vatvā imaṃ dhammade-sanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Illiso macchariyasetṭhi³ ahosi, Sakko devarājā Moggallāno, rājā Anando, kappako pana aham evā“ ’ti. Illisajātakaṃ.

9. Kharassara-jātaka.

Yato viluttā ca hatā ca gāvo ti. Idam Satthā Jeta-vane viharanto aññatarāṃ amaccaṃ ārabha kathesi. Kosalarāṇño kira eko amacco rājānaṃ ārādhetvā paccantagāme rājabaliṃ labhivā corehi saddhiṃ ekato hutvā „aham manusse ādāya araṇṇaṃ pavisissāmi, tumhe gāmaṃ vilumpitvā upaddham mayham dadeyyāthā“ ’ti vatvā page va manusse sannipādetvā araṇṇaṃ gantvā coresu āgantvā gāviyo ghātetvā maṃsaṃ khādītva gāmaṃ vilumpitvā gatesu sāyaṇhasamaye mahājanapari-vuto āgacchati. Tassa na ciren’ eva taṃ kammaṃ pāka-taṃ jātaṃ. Manussā raṇṇo ārocesuṃ. Rājā na⁴ pakkosāpetvā dosaṃ paṭiṭṭhāpetvā suniggahitaṃ niggahetvā aññaṃ gāma-bhojakaṃ pesetvā Jetavanaṃ gantvā Bhagavato etaṃ atthaṃ ārocesi. Bhagavā „na ma-hārāja idān’ ev’ esa evaṃsilo, pubbe pi evaṃsilo yevā“ ’ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente ekassa amaccassa paccantagāmaṃ adāsi. Sabbaṃ purimasadi-sam eva. Tadā pana Bodhisatto vaṇijjāya paccante vica-

¹ so both MSS. instead of sabbaṃ?

² C^v nisinnātiko corr. to nisinnako.

³ both MSS. -setṭhiṃ ⁴ C^v taṃ.

ranto tasmiñ gāmake nivāsañ kappesi. So tasmiñ gāmaabhojake sāyaṇhasamaye mahājanaparivārena bheriyā vajjamānāya āgacchante „ayaṃ duṭṭhabhojako corehi ekato hutvā gāmañ vilumpitvā coresu palāyitvā aṭavim pavitṭhesu idāni upasantūpasanto viya bheriyā vajjamānāya āgacchatīti“ imaṃ gātham āha:

Yato viluttā ca hatā ca gāvo
daḍḍhāni gehāni jano ca nīto
athāgamā puttahatāya putto
kharassaraṃ deṇḍimaṃ vādayanto ti. 78.

Tattha yato ti yadā, viluttā ca hatā cā 'ti vilumpitvā ca nīta maṃsaṃ khādanatthāya ca hatā ca, gāvo ti gorūpaṇi, daḍḍhānīti aggim datvā jhāpitāni, jano ca nīto ti karamaragāhaṃ gahe tvā nīto, puttahatāya putto ti hataputtāya putto nillajjo ti attho, chinnahirottappassa hi mātā nāma n' atthi, iti so tassā jīvanto pi hataputtaṭṭhāne tiṭṭhatīti hataputtāya putto nāma hoti, kharassaraṃ ti thaddhasaddaṃ, deṇḍimaṃ ti paṭahabherim.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya taṃ paribhāsi, na ciren' eva c' assa taṃ kammaṃ pākaṭaṃ jātaṃ. Ath' assa rājā do-sānurūpaṃ niggaṃhaṃ akāsi.

Satthā „na mahārāja idān' ev' esa evaṃsilo, pubbe pi evaṃsilo yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā amacco idāni amacco yeva, gāthāya udāhārapaṇḍitamanusso pana aham evā“ 'ti. Kharassara-jātakaṃ.

10. Bhīmasenajātaka.

Yan te pavikatthitaṃ pure ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññatarāṃ vikatthitaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Eko kira bhikkhu „āvuso, amhākaṃ jātisamā jāti gottasaṃgāṃ gottāṃ nāma n' atthi, mayaṃ evarūpe nāma mahākhattiyakule jātā, gottena vā kulapadesena vā amhehi sadiso n' atthi, amhākaṃ suvaṇṇarajatādīnaṃ anto n' atthi, dāsakammakarāpi no sālīmaṃsodanaṃ bhuñjanti, kāsika-vatthaṃ nivāseṃti, kāsikavilepanaṃ vilimpanti, mayaṃ pabbajitabhāvena

etarahi evarūpāni lūkhāni bhojanāni bhuñjāma, lūkhāni cīvarāni dhāremā“ 'ti theranavamajjhimānaṃ bhikkhūnaṃ antare vikatthento jāti-ādivasena vāhento vañcento vicarati. Ath' assa eko bhikkhu kulapadesaṃ parigaṇhitvā taṃ vikatthanabhāvaṃ bhikkhūnaṃ kathesi. Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannipatitā „āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā vikatthento vāhento¹ vicaratīti“ etassa agunaṃ kathayimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarah; kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave so bhikkhu idān' eva vikatthento vicarati, pubbe pi vikatthento vāhento vicaratīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ nigamagāme udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto Takkaṣilāya disāpāṃmokkhaṃ ācariyassa santike tayo vede atthārassa vijjattthānāni uggahetvā sabbasippe nipphattiṃ patvā Culladhanuggahapaṇḍito nāma ahosi. So Takkaṣilato nikkhamitvā sabbasamayasippāni pariyesamāno Mahimsakaraṭṭhaṃ agamāsi. Imasmiṃ pana jātake Bodhisatto thokaṃ rasso oṇatākāro ahosi. So cintesi: „sac' āhaṃ kañci rājānaṃ upasaṃkamissāmi so 'evaṃ rassasarīro tvaṃ kiṃ amhākaṃ karissasīti' vakkhati, yaṃ nūnāhaṃ ārohapariṇāhasampannaṃ abhirūpaṃ ekaṃ purisaṃ phalakaṃ katvā tassa piṭṭhicchāyāya jīvikaṃ kappeyyan“ ti so tathārūpaṃ purisaṃ pariyesamāno Bhīmasenassa nāma² ekassa tantavāyassa³ tantavitattthānaṃ⁴ gantvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā „samma tvaṃ kiṃnāmo“ ti pucchi. „Ahaṃ Bhīmaseno nāmā“ 'ti. „Kiṃ pana tvaṃ abhirūpo upadhisampanno hutvā imaṃ lāmakakommaṃ karosīti“. „Jivituṃ asakkonto“ ti. „Samma mā etaṃ kammaṃ kari, sakala-Jambudīpe mayā sadiso dhanuggaho nāma n' atthi, sace panāhaṃ kañci rājānaṃ passeyyaṃ so maṃ 'evaṃ rasso ayaṃ kiṃ amhākaṃ karissatīti' kopeyya, tvaṃ rājānaṃ disvā 'ahaṃ dhanuggaho' ti vakkhasi, rājā te paribbayaṃ datvā

¹ C^k omits vāhento. ² C^k ntavāyassa. ³ C^k nantaṃvinanaṭṭhānaṃ, C^p tantavāvinaṭṭhānaṃ. ⁴ C^k karissasīti.

vuttiṃ nibaddhaṃ dassati, ahaṃ te uppannakammaṃ karonto
 tava piṭṭhicchāyā jīvissāmi, evaṃ ubho pi sukhitaṃ bhavissāma,
 karohi mama vacanan¹ ti āha. So „sādhū“² 'ti sampatṭicchi.
 Atha naṃ ādāya Bārāṇasīṃ gantvā sayāṃ Culladhanupatṭhako¹
 hutvā taṃ purato katvā rājadvāre thatvā rañño ārocāpesi
 „āgacchatū“³ 'ti ca vutte ubho pi pavisitvā rājānaṃ vanditvā
 atṭhaṃsu, „kiṃkāraṇā āgat⁴ atthā“⁵ 'ti ca vutte Bhīmaseno
 āha: „ahaṃ dhanuggaho, mayā sadiso sakala-Jambudīpe dha-
 nuggaho n⁶ atthīti“. „Kiṃ pana labhanto maṃ upatṭhahissa-
 sīti“². „Addhamāse³ sahaṃsaṃ labhanto upatṭhahissāmi
 devā“⁴ 'ti. „Ayaṃ te puriso kiṃ hotīti“. „Cullapatṭhako devā“⁵
 'ti. „Sādhu, upatṭhahā“⁶ 'ti. Tato patṭhāya Bhīmaseno rājā-
 naṃ upatṭhāti, uppannaṃ kiccaṃ paṇ' assa Bodhisatto va nī-
 tharati. Tena kho pana samayena Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ araṇṇe
 bahunnaṃ manussānaṃ saṅcaraṇamaggaṃ vyaggho chaddāpeti,
 bahū⁴ manusse gahetvā khādanti. Taṃ pavattiṃ rañño āroce-
 suṃ. Rājā Bhīmasenaṃ pakkosāpetvā „sakkhissasi tāta tvaṃ
 vyagghaṃ gaṇhituṃ“ ti āha. „Deva, kiṃ dhanuggaho nāmāhaṃ
 yadi vyagghaṃ gahetuṃ na sakkomīti“. Rājā tassa paribbayaṃ
 datvā uyyojesi. So gharaṃ gantvā Bodhisattassa kathesi.
 Bodhisatto „sādhu samma gacchā“⁵ 'ti āha. „Tvaṃ pana na
 gamissasīti“. „Amaṃ na gamissāmi⁵, upāyaṃ pana te ācikkhi-
 sāmīti“. „Acikkha sammā“⁶ 'ti. „Tvaṃ vyagghassa vasaṇa-
 tṭhānaṃ sahasā ekako va mā agamāsi, jānapadamanusse pana
 saṇṇipādetvā ekaṃ vā dve vā dhanusahassāni gāhāpetvā⁶ tattha
 gantvā vyagghassa utṭhitabhāvaṃ ñatvā palāyitvā ekaṃ gumbaṃ
 pavisitvā udarena nipajjeyyāsi, jānapadaṃ va vyagghaṃ pothetvā
 gaṇhissanti, tehi vyagghe gahite tvaṃ dantehi ekaṃ valliṃ
 chinditvā koṭiyaṃ gahetvā matavyagghassa santikaṃ gantvā
 'bho ken' esa vyaggho mārito ti, ahaṃ imaṃ vyagghaṃ goṇaṃ

¹ so both MSS. instead of -dhanuggahup-. ² both MSS. -hissatīti. ³ both
 MSS. -so. ⁴ C^h bahu. ⁵ C^h upagamissāmi. ⁶ C^h gahā-.

viya valliya bandhitvā raṇṇo santikaṃ nessāmīti valliṃ atthāya gumbhaṃ pavittṭho, mayā valliya anābhatāya eva ken' esa mārito ti katheyyā' 'ti, atha te jānapadā bhitatasitā 'sāmi mā raṇṇo ācikkhīti' bahuṃ dhanāṃ dassanti, vyaggho tayā gahito va bhavissati, raṇṇo pi santikā bahuṃ dhanāṃ labhissasīti¹. So „sādhū“ 'ti gantvā Bodhisattena kathitanīyāmen' eva vyagghaṃ gahetvā araṇṇaṃ khemaṃ katvā mahājanaparivuto Bārāṇasīṃ āgantvā rājānaṃ disvā „gahito me deva vyaggho, araṇṇaṃ khemaṃ katan“ ti āha. Rājā tuṭṭho bahuṃ dhanāṃ adāsi. Pun' ekadivasaṃ „ekaṃ maggaṃ mahiso chaddāpetīti“ raṇṇo ārocayīmsu. Rājā tath' eva Bhīmasenaṃ pesesi. So Bodhisattena dinnanayena vyagghaṃ viya tam pi gahetvā āgañchi. Rājā puna bahuṃ dhanāṃ adāsi. Mahantaṃ issariyaṃ jātāṃ. So issariyamadamatto Bodhisatte avaṇṇaṃ katvā tassa vacanaṃ na gaṇhāti, „nāhaṃ taṃ nissāya jīvāmi, kiṃ tvaṃ nēva puriso“ ti ādīni pharusavacanāni vadati. Atha katipāhaccayen' ev' eko sapattarājā āgantvā Bārāṇasīṃ uparundhitvā „rajjāṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti raṇṇo sāsanaṃ pesesi. Rājā „yujjhāhīti“ Bhīmasenaṃ pesesi. So sabbanāhasannaddho bhaṭavesaṃ gahetvā susannaddhassa vāraṇassa piṭṭhe nisīdi. Bodhisatto pi tassa maraṇabhayaena sabbasannāhasannaddho Bhīmasenaṃ² eva pacchimāsane nisīdi. Vāraṇo mahājanaparivuto nagaradvārena nikkhamitvā saṃgāmasīsaṃ pāpuṃ¹. Bhīmaseno yuddhabherisaddaṃ sutvā va kampituṃ āradhho. Bodhisatto „idān' esa hatthipiṭṭhā patitvā marissasīti²“ hatthito apatanatthaṃ Bhīmasenaṃ yottena parikkhipitvā gaṇhi. Bhīmaseno sampahāraṭṭhānaṃ disvā maraṇabhayaatajjito sarīraṇaṃ jena hatthipiṭṭhaṃ dūsesi. Bodhisatto „na kho te Bhīmasena purimena pacchimāṃ sameti, tvaṃ pubbe saṃgāmayodho viya ahosi, idāni hatthipiṭṭhaṃ dūsesīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

¹ Ck -nī, Cp -ni. ² so both MSS.

Yan te pavikatthitaṃ pure
 atha te pūtisarā sajanāti pacchā
 ubhayaṃ na sameti Bhīmasena
 yuddhakathā ca idaṃ ca te vihaññaṃ ti. 79.

Tattha yan te pavikatthitaṃ pure ti yan tvayā pubbe kiṃ tvaṃ yeva puriso nāham¹ pi saṃgāmayodho ti vikatthitaṃ vamaṃ² vacanaṃ vuttarā idam³ tāva ekaṃ, atha te pūtisarā sajanāti pacchā atha te ime pūtibhāvena saraṇabhāvena ca pūtisarā ti laddhanāmā sarīravalañjadhārā⁴ sajanāti valaṇjanti paggharanti, pacchā ti tato pure vikatthitato aparabhāge idāni imasmiṃ saṃgāmasīse ti attho, ubhayaṃ na sameti Bhīmasenā ti idam Bhīmasena ubhayaṃ na sameti, katarāṃ: yuddhakathā ca idaṃ ca te vihaññaṃ, yā ca pure kathitā yuddhakathā yaṃ ca te idāni vihaññaṃ kilamatho hatthipittṭhaṃ dūsanā-kārappatto vigāto ti attho.

Evam Bodhisatto taṃ garahitvā „mā bhāyi samma, kasmaṃ mayi tṭhite vihaññasīti“ Bhīmasenaṃ hatthipittṭhito otāretvā „nahāyitvā gehaṃ eva gacchā“ ti uyyojetvā „ajja mayā pākāṭena bhavitum vaṭṭatīti“ saṃgāmaṃ pavisitvā unnaditvā bala-kotṭhakaṃ bhinditvā sapattarājānaṃ jīvagāhaṃ gāhāpetvā Bārāṇasirañño santikaṃ agamāsi. Rājā tuṭṭho Bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya Culladhanuggahapaṇḍito ti sakala-Jambudīpe pākāṭo ahosi. So Bhīmasenassa paribayaṃ datvā sakatṭhānaṃ eva pesetvā dānādini puññaṇi katvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave idāṃ eva esa bhikkhu vikattheti⁵, pubbe pi vikattheti yevā“ ti vatvā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Bhīmaseno vikatthitabhikkhu ahosi, Culladhanuggahapaṇḍito pana aham evā“ ti. Bhīmasena-jātakaṃ. Varāṇavaggo aṭṭhamo.

¹ O^k nāha aham, C^v tāha aham. ² C^v vama. ³ C^v idan. ⁴ O^k -valaṇjaṃ dhārā, C^v -valaṇjamdhārā. ⁵ both MSS. vikatthoti.

9. APĀYIMHAVAGGA.

1. Surāpānajātaka.

Apāyimha anaccimhā ti. Idam Satthā Kosambiyam upanissāya Ghositārāme viharanto Sāgatatttheram ārabbhā kathesi. Bhagavati hi Sāvattthiyam vassam vasitvā carikagamanena¹ Bhaddavatikam nāma nigamam sampatte gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino ca Satthāram disvā vanditvā „mā bhante Bhagavā ambatittham agamāsi, ambatitthe jaṭilassame ambatitthako nāma nāgo āsīviso² ghoraviso Bhagavantam vihettheyyā“³ ti vārayimsu. Bhagavā tesam katham asunanto viya tesu yāva tatiyam vārayamānesu³ pi agamāsi yeva. Tatra sudam Bhagavati Bhaddavatikāya avidūre aññatarasmim vanasaṇḍe viharante tena samayena buddhupaṭṭhāko Sāgato nāma thero puthujjanikāya iddhiyā samannāgato tam assamam upasamkamitvā tassa nāgarajassa vasanaṭṭhāne tiṇasantharakam paññāpetvā⁴ pallamkena nisīdi. Nāgo makkham asahamāno⁵ dhūmayi. Thero pi dhūmayi. Nāgo pajjali. Thero pi pajjali. Nāgassa tejo theram na bādhati. Therassa tejo nāgam bādhati. Evam so khaṇena tam nāgarājānam dametvā saranesu ca silesu ca patitthapetvā Satthu santikam agamāsi. Satthāpi Bhaddavatikāyam yathābhirantaṃ viharitvā Kosambim agamāsi. Sāgatatttherena nāgassa damitabhāro sakalajanapadam patthari. Kosambinagaravāsino Satthu paccuggamanam katvā Satthāram vanditvā Sāgatatttherassa santikam gantvā vanditvā ekamantaṃ ṭhitā evam āhamso: „bhante yaṃ tumhākam dullabham tam vadeyyāthā⁶ ti⁶ tad eva mayam paṭiyādessāmā“⁷ ti. Thero tuṇhī⁶ ahosi. Chabbaggiyā panāhamso: „āvuso pabbijitānam nāma kāpotikā surā dullabhā c’ eva manāpā ca, sace tumhe therassa pasannam kāpotikam suram⁷ paṭiyādetthā“⁷ ti. Te „sādhū“⁷ ti sampacchitvā Satthāram svātānāya nimantevā nagaram pavisitvā „attano attano gehe therassa dassāmā“⁷ ti kāpotikam pasannam paṭiyādetvā theram nimantevā ghare ghare pasannam adamsu. Thero pivitvā surāmadamatto nagaratonikkhamanto dvārantare pati, vippalapamāno nipajji. Satthā katabhattakicco nagarā nikkhamanto theram tenākārena nipannaṃ disvā „gaṇhatha bhikkhave Sāgatan“⁷ ti gāhāpetvā ārāmaṃ

¹ C^k carigamanena. ² both MSS. asī-. ³ both MSS. vāriya-. ⁴ C^o paññāpetvā. ⁵ C^k agamāno. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. pasannā kāpotika suram.

agamāsi. Bhikkhū therassa sīsam Tathāgatassa pādamūle katvā taṃ nipajjāpesuṃ. So parivattitvā pāde tathāgatābhimukhe katvā nipajji. Satthā bhikkhū paṭipucchi: „kin nu kho bhikkhave yaṃ pubbe Sāgatassa mayi gāraṇaṃ taṃ idāni¹ atthīti“. „N' atthi bhante“ ti. „Bhikkhave ambatitthakaṃ nāgarājānaṃ ko dāsesīti“. „Sāgato bhante“ ti. „Kiṃ pan' etarahi Sāgato udakadeḍḍubhakam² pi dametuṃ sakkuṇeyyā“ ti. „No h' etaṃ bhante“. „Api nu bhikkhave evarūpaṃ pātum yuttam yaṃ pivitvā evaṃ visaṇṇī hontīti“. „Ayuttam bhante“ ti. Atha kho Bhagavā theram garahitvā bhikkhū āmantetvā „surāmerayapāne pācittiyaṃ“ ti sikkhāpadaṃ paṇṇāpetvā utthāyāsanaṃ gandhakuṭṭim³ pāvisi. Dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū surāpānassa aṇaṇaṃ kathayimsu: „yāva mahādosā c' etaṃ āvuso surāpānaṃ nāma tāva paṇṇāsampannaṃ nāma iddhimantaṃ Sāgataṃ yathā Satthu guṇamattam pi na jānāti tathā akāśīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva suraṃ pivitvā pabbajitā visaṇṇīno honti, pubbe pi ahesuṃ yevā“ ti vatvā atītaṃ āhari⁴:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānakīlaṃ kīlanto Himavantapadese vasati pañcahi antevāsikasatehi parivuto. Atha naṃ vassānasamaye sampatte antevāsikā āhaṃsu: „ācariya manussapathaṃ gantvā loṇambilaṃ sevitvā āgacchāmā“ ti. „Āvuso, ahaṃ idh' eva vasissāmi, tumhe pana gantvā sarīraṃ santappetvā vassaṃ vītināmetvā āgacchathā“ ti. Te „sādhū“ ti ācariyaṃ vanditvā Bārāṇasīṃ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase bahidvāragāme yeva bhikkhāya caritvā suhitā hutvā⁵ punadivase nagaraṃ pavisiṃsu. Manussā sampiyāyamaṇā bhikkhaṃ ādaṃsu, katipāhaccayena ca rañño ārocesuṃ: „deva Himavantato pañcasatā isayo āgantvā uyyāne vasanti ghoratapaṃ parimāritindriyā sīlavanto“ ti. Rājā tesam guṇe sutvā uyyānaṃ gantvā vanditvā katapaṭisanthāro

¹ C^o idāni. ² C^o -deḍḍū-. ³ C^k -kuṭṭim. ⁴ C^k -rī. ⁵ C^k omits hutvā.

vassānaṃ catumāsāṃ¹ tatth' eva vasanatthāya paṭiññaṃ gahetvā nimantesi. Te tato paṭṭhāya rājagehe yeva bhuñjitvā uyyāne vasanti. Ath' ekadivasaṃ nagare surānakkhattaṃ nāma ahosi. Rājā „pabbajitānaṃ surā dullabhā“ ti bahuṃ uttamaṃ suraṃ dāpesi. Tāpasā suraṃ pivitvā uyyānaṃ gantvā surāmadamattā hutvā ekacce utṭhāya naccimsu ekacce gāyimsu ekacce naccitvā gāyitvā khāriyādīni avattharitvā niddāyitvā² surāmade chinne pabujjhivā taṃ³ attano vippakāraṃ sutvā disvā „na amhehi pabbajitasārappaṃ katan“ ti roditvā paridevitvā „mayaṃ ācariyena vinābhūtattā evarūpaṃ pāpaṃ karimbhā“⁴ 'ti taṃ khaṇaṃ yeva uyyānaṃ pahāya Himavantaṃ gantvā paṭisāmitaparikkhārā ācariyaṃ vanditvā nisīditvā „kin nu kho tātā manussapathe bhikkhāya akilamamānā sukhaṃ vasittha samaggavāsaṃ ca pana vasitthā“⁵ 'ti pucchitā „ācariya sukhaṃ vasimha, api ca kho mayaṃ apātabbayuttakaṃ pivitvā visaññibhūtā satim paṭṭhāpetum asakkontā gāyimha c' eva naccimbhā“⁶ 'ti etam atthaṃ ārocentā imaṃ gāthaṃ samuṭṭhāpetvā āhaṃsu:

Apāyimha anaccimha agāyimha rudimha ca,
visaññakaraṇiṃ pītvā⁷ diṭṭhā nāhumha vānarā ti. 80.

Tattha apāyimhā 'ti suraṃ pivimha, anaccimhā 'ti taṃ pivitvā⁷ hatthapāde lālentā naccimha, agāyimhā 'ti mukhaṃ vivaritvā⁸ āyatakena sareṇa gāyimha, rudimha cā 'ti puna vippaṭisārino evarūpaṃ nāma amhehi katan ti rodimha, diṭṭhā nāhumha vānarā ti evarūpaṃ saññāvināsanato visaññikaraṇiṃ suraṃ pivitvā etad eva sādhu yaṃ vānarā nāhumhā 'ti, evaṃ te attano aggaṇaṃ kathesun.

Bodhisatto „garusaṃvāsarahitānaṃ nāma evarūpaṃ hoti yevā“ 'ti te tāpase garahitvā „puna evarūpaṃ mā karitthā“ 'ti tesāṃ ovādaṃ datvā aparihīnajjhāno Brahmaloḷa-parāyaṇo ahosi.

¹ C^v cātu-. ² both MSS. niddāyitvā. ³ C^k naṃ. ⁴ both MSS. vasitvā.
⁵ so both MSS. instead of naccimha cā? ⁶ C^v pītvā, C^k pītvā. ⁷ C^v pivitthā.
⁸ C^v vivaritthā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
 -- ito patthāya hi „anusandhiṃ ghaṭetvā“ ti idaṃ pi na vakkhāma --
 „Tadā isigaṇo Buddhaparisā ahosi, gaṇasatthā pana aham evā“ 'ti.
 Surāpānajātakam.

2. Mittavindajātaka.

Atikkamma ramaṇakan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhiikkhum ārabba kathesi. Imassa pana Jātakassa Kassapasammāsambuddha-kālikam vatthum Dasanipāte Mahā-mittavindakajātake āvibhavissati.

Tadā pana Bodhisatto imaṃ gātham āha:

Atikkamma ramaṇakan¹ sadāmatthaṃ ca dūbhakan
 sv-āsi pāsānamāsīno² yasmā jīvaṃ na mokkhasīti. 81.

Tattha ramaṇakan³ ti tasmīṃ kāle phalīkassa nāmaṃ, phalīkapāsādaṃ⁴ ca atikkanto sīti dīpeti, sadāmatthaṃ ca 'ti rajatassa nāmaṃ, rajatapāsādaṃ ca atikkanto sīti dīpeti, dūbhakan ti maṇino nāmaṃ, maṇipāsādaṃ ca atikkanto sīti dīpeti, sv-āsi⁵ so si tvaiṃ, pāsānamāsīno ti, uracakkam nāma pāsānamayaṃ vā hoti maṇimayaṃ vā, tam pana pāsānamayaṃ, so ca tena āsīno abhinivijjho ajjhottaṇo⁶, tasmā pāsānena āsīnattā⁶ pāsānamāsīno ti vattabbe vyañjana-sandhivasena makāraṃ ādāya pāsānamāsīno ti vuttaṃ, pāsānam vā āsīno tam uracakkam āsajja pāpupitvā thito ti attho, yasmā jīvaṃ na mokkhasīti yasmā uracakkā yāva te pāpam na khīyati tāva jīvanto yeva na mucissasi tam āsīno sīti.

Imaṃ gātham vatvā Bodhisatto attano devatṭhānaṃ⁷ yeva gato. Mittavindako pi uracakkam ukkhipitvā mahādukkham anubhavamāno pāpakamme parikkhīṇe yathākamman gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
 „Tadā⁸ Mittavindako dubbacabhiikkhu ahosi, devarājā pana aham evā“ 'ti. Mittavindajātakam.

¹ C^k raṇhikam. ² both MSS. pāsānamā-. ³ C^k maraṇakan. ⁴ C^k phalīkassa nāmaṃ phalīkassa phalīkapāsādaṃ. ⁵ C^k ajjhe-. ⁶ C^v āsīnattā, C^k āsīnattā.

⁷ C^k devasanaṭṭhānaṃ, C^v devatṭhāna. ⁸ C^k omits tadā.

3. Kālakaṇṇijātaka.

Mitto have sattapadena hotīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Anāthapiṇḍikassa mittam ārabha kathesi. So kira Anāthapiṇḍikena saddhiṃ sahapamsukilīto ekācariyass' eva santike uggahitasippo nāmena Kālakaṇṇī¹ nāma. So gacchante² kāle duggato hutvā jīvitum asakkonto seṭṭhino santikam agamāsi. So tam samassāsetvā paribbayaṃ datvā attano kuṭumbam paṭicchāpesi. So seṭṭhino upakārako hutvā sabbakiccāni karoti. Tam seṭṭhissa santikam āgatakāle „tiṭṭha Kālakaṇṇi, nisīda Kālakaṇṇi³, bhuñja Kālakaṇṇīti“ vadanti. Ath' ekadivasam seṭṭhino mittamaccā seṭṭhiṃ upasamkamitvā evam āhamasu: „mahāseṭṭhi, mā etaṃ tava santike kari, 'tiṭṭha Kālakaṇṇi, nisīda Kālakaṇṇi³, bhuñja Kālakaṇṇīti' hi iminā saddena yakkho pi palāyeyya, na c' esa tayā samāno, duggato durupeto⁴, kiṃ te iminā“ ti. Anāthapiṇḍiko „nāmaṃ nāma vohāramattaṃ, na taṃ paṇḍitā pamāṇam karonti, sutamaṅgalikena⁵ nāma bhavitum na vaṭṭati, na sakkā mayā nāmamattaṃ nissāya sahapamsukilītaṃ⁶ sahāyaṃ paricajjitum“ ti tesam vacanaṃ anādāya ekadivasam attano bhogagāmaṃ gacchanto taṃ geharakkhakaṃ katvā agamāsi. Corā „seṭṭhi kira gāmakam gato, geham assa vilumpissāmā“ ti nānāvudhahatthā rattibhāge āgantvā geham parivāresum. Itaro pi corānaṃ nēva āgamanam āsamkamāno aniddāyanto va nisīdi. So corānaṃ āgatabhāvaṃ nātvā manusse pabodhetum „tvam samkhama dhama, tvam ālāṅgam⁷ vādehīti“ mahāsamaññaṃ karonto viya sakalanivesanaṃ ekasaddam kāresi. Corā „suññaṃ gehaṃ“ ti dussutaṃ amhehi, idh' eva mahāseṭṭhīti“ pāsānamuggarādini tatth' eva chaḍḍetvā palāyimsu. Punadivase manussā tattha tattha chaḍḍite pāsānamuggarādayo disvā saṃvegappattā hutvā „sace aṭṭa evarūpo buddhisampanno gharavicārako nābhavissa corehi yathāruciya pavisitvā sabbageham viluttaṃ assa, imam dāhamittam nissāya seṭṭhino vaḍḍhi jātā“ ti tam pasamsitvā seṭṭhissa bhogagāmato āgatakāle sabbaṃ tam paṇḍitaṃ ārocayimsu. Atha ne seṭṭhi avoca: „tumhe evarūpaṃ mama geharakkhakaṃ mittam nikkadḍhāpetha, sac' āyaṃ tumhākaṃ vacanena mayā nikkadḍhito assa aṭṭa me kuṭumbam kiñci nābhavissa, nāmaṃ nāma appamāṇam hitacittam eva pamāṇam“ ti tassa uttaritaraṃ paribbayaṃ datvā „atthi dāni me idam kathāpā-

¹ C^k kālakaṇṇi, C^v kālakannī. ² C^k -nto. ³ C^k kālā-. ⁴ C^k durū-. ⁵ C^v -maniga-.

⁶ C^v -kilītam, C^k -kilīkam. ⁷ so both MSS. instead of ālāṅgam?

bhatan“ ti Satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya taṃ pavattiṃ ārocesi. Sattā „na kho gahapati idān’ eva Kālakarṇi¹ mitto attano mittassa gharakuṭumbaṃ rakkhati, pubbe pi rakkhi yevā“ ’ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto mahāyaso seṭṭhi ahoṣi. Tassa Kālakarṇi nāma
mitto ti sabbaṃ paccuppannasadisam eva. Bodhisatto bhoga-
gāmato āgato taṃ pavattiṃ sutvā „sace mayā tumhākaṃ va-
canena evarūpo mitto nikkaddhito assa ajja me kuṭumbaṃ
kiñci nābhavissā“ ’ti vatvā imaṃ gātham āha:

Mitto have sattapadena hoti,
sahāyo pana dvādasakena hoti,
māsaddhamāsenā ca nāti hoti,
tatuttariṃ attasamo pi hoti,
so ’haṃ kathaṃ attasukhassa hetu
cirasatthunaṃ² Kālakarṇiṃ jaheyyan ti. 82.

Tattha have ti nipātamattaṃ, mettāyatiti mitto, mettā paccupaṭṭhāpeti³
sinehaṃ karotīti attho, so pan’ esa sattapadena hoti ekato sattapadavīti hāra-
manamattena hotīti attho, sahāyo pana dvādasakena hotīti sabbakiccānaṃ
ekato karaṇavasena sabbiriyaṭṭhesu saha⁴ gacchatīti sahāyo, so pan’ esa dvādasā-
kena hoti dvādasāhaṃ ekato nivāsenā hotīti attho, māsaddhamāsenā ’ti mā-
senā vā addhamāsenā vā, nāti hotīti nātisamo hoti, tatuttariṃ ti tato uttariṃ
ekato vāsenā attasamo pi hoti eva, jaheyyan ti evarūpaṃ sahāyaṃ kathaṃ
jaheyyan ti mittarase guṇaṃ kathesi. Tato paṭṭhāya puna koci tass’ antare
vattā nāma nāhoṣi⁵.

Sattā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā Kālakarṇi⁶ ānando ahoṣi, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ ’ti.
Kālakarṇijātakaṃ.

¹ C^v kāla-. ² so both MSS. instead of ciravutthaṃ? ³ C^v -tṭhāpeti. ⁴ C^k saha.

⁵ C^k nahosi. ⁶ C^k kālakarṇi, C^v kālakarṇi.

4. Atthassa dvārajātaka.

Ārogyam icche paramañ ca lābhan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam atthakusalam puttam ārabha kathesi. Sāvatthiyam hi ekassa mahāvibhavassa seṭṭhino putto jātiyā sattavasso paññavā atthakusalo. So ekadivasam pitaram upasamkamitvā atthassa dvārapañham nāma pucchi. So tam na jānāti. Ath' assa etad ahoṣi: „ayam pañho atisukhumo, ṭhapetvā sabbaññū-Buddham añño uparibhavaggena heṭṭhā avicinā paricchinne lokasannivāse etam pañham kathetum samattho nāma n' atthīti“ so puttam ādāya bahumālāgandhāvilepanam¹ gāhāpetvā Jetavanam gantvā Satthāram pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisinnō Bhagavantaṃ etad avoca: „ayam bhante dārako paññavā atthakusalo maṃ atthassa dvārapañham nāma pucchi, aham² tam pañham aṇanta tumhākam santikam āgato, sādhu me Bhagavā tam pañham kathetū“ ti. Satthā „pubbe p' āham upāsaka iminā kumārakena tam pañham puṭṭho mayā c' assa³ kathito, tadā nam⁴ esa jānāti, idāni pana bhavasamkhepagatattā na sallakkhetīti“ vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Ath' assa putto
sattavassiko jātiyā paññavā atthakusalo. So ekadivasam
pitaram upasamkamitvā „tāta atthassa dvāram nāma kin“ ti
atthassa dvārapañham pucchi. Ath' assa pitā tam pañham
kathento imam gātham āha:

Ārogyam icche paramañ ca lābham,
silaṃ ca vuddhānumataṃ sutaṃ ca
dhammānuyattī ca alinatā ca
atthassa dvārā pamukhā chal⁵ ete ti. 83.

Tattha ārogyam icche paramañ ca lābhan ti cakāro nipātamattaṃ, tāta paṭhamam eva ārogyasamkhātāṃ paramaṃ lābham iccheyyā ti imam attham dīpento evam āha, tattha ārogyam nāma sarīrassa ca cittassa ca ārogyabhāvo anāturatā, sarīre hi rogātura⁶ n' eva aladdham bhogalābham uppādetum sakkoti

¹ both MSS. bahū- ² C² aham. ³ C² vassa. ⁴ C² na. ⁵ so both MSS.

⁶ both MSS. rogāturāre.

na laddhañ paribhuñjitum, anāturo pana ubhayam p' etañ sakkotiti, citte ca kilesāturo n' eva aladdhañ jhānādilābhañ uppādetum sakkoti na laddhañ puna samāpattivaseṇa paribhuñjitum ti, etasmim anārogye sati aladdho pi lābho na labbhati laddho pi niratthako hoti, asati pan' etasmim aladdho pi lābho labbhati laddho pi sātthako hoti ti ārogyaṇ paramo lābho nāma, tañ sabbapaṭhamañ iecchitabbhañ, idam ekam atthassa dvāraṇ ti ayaṃ ettha attho, sīlañ cā 'ti ācārasīlañ, iminā lokuttaracārittañ dasseti, vuddhānumataṇ ti guṇavuddhānañ paṇḍitānañ anumatañ, iminā nāpasampannānañ¹ garūṇaṇ ovādañ dasseti, sutañ cā ti kārāṇaṇissitañ sutāñ, iminā imasmiṇ loke atthanissitañ bāhusaccañ dasseti, dhammānūvattī cā 'ti tividhassa sucaritadhammassa anuvattanañ, iminā duccaritadhammañ vajjettvā sucaritadhammānūvattanabhāvañ dasseti, alīnatā cā 'ti cittaṇa alīnatā añicatā, iminā cittaṇa asaṃkocañ² paṇḍitabhāvañ uttamabhāvañ dasseti, atthassa dvārā pamukkhā cha³ ete ti attho nāma vaḍḍhi, tassa vaḍḍhisamukkhātassa lokiyalokuttarassa⁴ atthassa ete pamukkhā uttamā cha dvārā upāyā adhigamanukkhāniti.

Evam Bodhisatto puttassa atthadvārāpaṇhañ kathesi. So tato paṭṭhāya tesu chasu dhammesu vatti. Bodhisatto pi dānādāni puñṇāni katvā yathākammañ gato.

Satthā imaṇ dhammadesanañ āharitvā jātakañ samodhānesi: „Tadā putto va paccuppanno putto, mahāseṭṭhi pana ahaṃ evā“ 'ti. Atthassadvārajātakaṇ.

5. Kimpakkajātaka.

Āyatiṃ⁵ dosaṇ nāññāyā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam ukkaṇṭhitabhikkhuṇ ārabba kathesi. Aññatara kira kulaputto Buddhasāsane uraṇ datvā pabbajito. Ekadivasaṇ Sāvattiyaṇ piṇḍāya caranto ekam alaṇkacaitthiṇ disvā ukkaṇṭhi. Atha nañ ācariyupajjhāyā Satthu santikaṇ ānayaṇsu. Satthā „saccaṇ kira tvaṇ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccaṇ“ ti vutte „pañca kāmagaṇā nāṃ“ ete bhikkhu paribhogakāle ramaṇīyā, so pana nesam paribhogo⁶ mirayādisu paṭisandhidāyakaṭṭā kimpakkaphalaparibhogasadiṇ⁷ hoti, kimpakkaphalaṇ nāma vaṇṇagandharasasampannañ, khāditaṇ pana antāni khaṇḍetvā jīvitaṇkhaṇaṇ pāpeti, pubbe bahujānā tassa dosaṇ

¹ C^o nāna- ² C^o asaṃkoca. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -rassī. ⁵ C^o āyati C^o āyati. ⁶ both MSS. paṭibhogo. ⁷ both MSS. -sadiṇ.

adisvā vaṇṇagandharasesu bajjhivā tam phalaṃ paribhuñjitvā jīvitak-khayaṃ pāpuṇimsū“ 'ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente Bodhisatto satthavāho hutvā pañcahi sakatasatehi pubbantā aparantaṃ¹ gacchanto aṭavimukhaṃ patvā manusse sannipātetvā „imissā aṭaviyā visarukkā nāma atthi, mā kho maṃ anāpucchā pubbe akhādītapubbāni phalāni khādītthā“ 'ti ovadi. Manussa aṭaviṃ atikkamivā aṭavimukhe ekaṃ kimpakkarukkhaṃ phala-bhāranamitasākhāṃ addasaṃsu, tassa khandhasākhapattaphalāni saṇṭhāṇavaṇṇarasagandhehi ambasadisān' eva. Tesu ekacce vaṇṇagandharasesu bandhivā ambaphalasaññāya phalāni khā-diṃsu, ekacce „satthavāhaṃ pucchivā khādissāma“ 'ti gahetvā aṭṭhaṃsu. Bodhisatto taṃ ṭhānaṃ patvā gahetvā ṭhite² phalāni chaḍḍāpetvā ye khādamānā aṭṭhaṃsu te vamaṇaṃ kāretvā tesāṃ bhesajjaṃ adāsi. Tesu ekacce ārogā jātā, paṭhamam eva khādītvā ṭhitaṃ pana jīvitakkhayaṃ pattā. Bodhisatto pi icchi-taṭṭhānaṃ sotthinaṃ gantvā lābhaṃ labhivā puna sakatṭhānam eva āgantvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā taṃ³ vatthuṃ kathetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthaṃ āha:

Āyatīṃ dosaṃ nāññāya yo kāme patisevati
vipākante hanantī naṃ kimpakkam iva bhakkhitaṃ ti. 84.

Tattha āyatīṃ dosaṃ nāññāyā 'ti anāgate dosaṃ nāññāya ajānitvā ti attho, yo kāme patisevatīti yo vatthukāme ca kilesakāme ca patisevati, vipākante hanantī naṃ ti te kālā⁴ naṃ purisaṃ attano vipākasamkhāte ante nirayādisu uppannaṃ nānappakārena dukkheṇa saṃyojyamānā⁵ hanantī, kathaṃ: kimpakkam iva bhakkhitaṃ yathā paribhogakāle vaṇṇagandharasa-sampattiyaṃ manāpaṃ kimpakkaphalaṃ anāgataṃ dosaṃ adisvā bhakkhitaṃ ante hanatī jīvitakkhayaṃ pāpetīti.

Evaṃ paribhogakāle manāpāpi kāmā vipākakāle hanantīti desanaṃ yathānusandhiṃ pāpetvā saccāni pakāsesi. Ukkaṇṭhitabhikkhu sotā-

¹ both MSS. parantā. ² both MSS. ṭhita. ³ C^k naṃ. ⁴ so both MSS. instead of kāmā? ⁵ C^k -yojya-

pattiphalam¹ pāpuṇi, sesapariśāya pi keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino keci arahanto ahesuṇi. Satthāpi imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā jātakaṃ sāmodhānesi: „Tadā pariśā Buddhapariśā ahoṣi, satthavāho pana aham evā“² ti. Kimpakkajātakaṃ.

6. Sīlavīmaṃsanajātaka.

Sīlam kir' eva kalyāṇan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ sīlavīmaṃsakam² brāhmaṇaṃ ārabha kathesi. So kira Kosalarājānaṃ nissāya jīvati tisaṇagato akhaṇḍapañcasīlo tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū. Rājā „ayaṃ sīlavā“ ti tassa atirekasammānaṃ karoti. So cintesi: „ayaṃ rājā mayhaṃ aññabrāhmaṇehi³ atirekasammānaṃ karoti, ativiya maṃ garuṃ katvā passati, kin nu kho esa mama jātigottakulapadesasippasampattim⁴ nissāya imaṃ sammānaṃ karoti udāhu sīlasampattim, vīmaṃsissāmi tāvā“⁵ ti so ekadivasaṃ rājupatthānaṃ gantvā gharāṃ gacchanto ekassa heraṇṇīkassa phalakato anāpucchitvā ekaṃ kahāpaṇaṃ gahetvā agamāsi. Heraṇṇīko brāhmaṇe garubhāvena kiñci avatvā va nisīdi. Punadivase dve kahāpaṇe gaṇhi. Heraṇṇīko tath' eva adhiyāsesi. Tatiyadivase kahāpaṇamuṭṭhiṃ aggahesi. Atha naṃ heraṇṇīko „ajja te tatiyo divaso rājakuṭumbaṃ vilumpantassā“⁶ ti „rājakuṭumbaṃ vilumpakacoro me gahito“ ti tikkhattuṃ viravi. Atha naṃ manussā ito c' ito cāgantvā „ciraṇ dāni tvaṃ sīlavā⁵ viya vicarīti“ dve tayo pahāre datvā bandhitvā raṇṇo dassesuṇi. Rājā vipattiśārī hutvā „kasmā brāhmaṇa evarūpaṃ dussīlakammaṃ karosīti“⁶ vatvā „gacchatha, tassa rājānaṃ⁷ karoṭhā“ ti āha. Brāhmaṇo „nāhaṃ mahārāja coro“ ti āha. „Atha kasmā rājakuṭumbakassa phalakato kahāpaṇe gaṇhīti“. „Etaṃ mayā tayi mama sammānaṃ karonte⁸ 'kin nu kho rājā mama jātiādīni nissāya atisammānaṃ karoti udāhu sīlaṃ nissāya' ti vīmaṃsanatthāya katāṃ, idāni pana mayā ekaṃsena nātaṃ, yathā sīlaṃ eva nissāya tayā mama sammāno kato na jātiyādīni tathā⁹ hi me idāni rājānaṃ¹⁰ kāresīti, sv-āhaṃ iminā kāraṇena 'imasmim loke sīlaṃ eva uttamaṃ sīlaṃ pamukhaṃ' ti sannitthānaṃ gato, imassa paṇāhaṃ sīlassa anuc-

¹ C^v -phalam corr. to -phale. ² C^v -ka. ³ C^k aññāmbra-. ⁴ both MSS. -sippam-. ⁵ both MSS. sīlavā. ⁶ both MSS. karohīti. ⁷ C^v rājānaṃ, C^k rājā. ⁸ C^k tayimmānaṃ karonto corr. to taya-, C^v tayi mama sammāna karonto. ⁹ C^v yathā. ¹⁰ both MSS. rājānaṃ.

chavikaṃ karonto gehe t̥hito kilese paribhuñjanto na sakkhissāmi kātum, ajj' eva Jetavanam gantvā Satthu santike pabbajissāmi, pabbajjam me dehīti" vatvā rājānam anujānāpetvā jetavanābbhimukho pāyāsi. Atha nam nātisuhajjabandhavā sannipādetvā nivāretum asakkontā¹ nivattimsu. So Satthu santikaṃ gantvā pabbajjam yācītvā pabbajjañ ca upasampadañ ca labhitvā avissatthakammanto vipassanaṃ vad̥dhetvā arahattaṃ patvā Satthāraṃ upasamkamitvā „bhante mayham pabbajjā matthakaṃ pattā" ti aññam vyākāsi. Tassa taṃ aññavyākaraṇaṃ² bhikkhusaṃghe pākaṭaṃ jātaṃ. Ath' ekadivasaṃ dhammasabbhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso asuko nāma rañño upatthākabrahmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā rājānaṃ āpucchitvā arahatte³ patit̥thito" ti tassa guṇaṃ kathayamānā nisidimsu. Satthā āgantvā „kāya nu t̥tha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idāni ayam eva brahmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano patit̥tham akāsi, pubbe pi paṇḍitā attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano patit̥tham karimsū 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa purohito ahosi⁴ dānādimitto sīlajjhāsayo akhaṇḍapañcasilo. Rājā sesabrahmaṇehi atirekaṃ tassa sammanānaṃ karotīti sabbaṃ purimasadisam eva. Bodhisatte pana bandhitvā rañño santikaṃ nīyamāne⁵ ahigun̄ḍikā antaravithiyaṃ sappam̄ kilāpentā⁶ nam̄ nam̄guṭṭhe gaṇhanti gīvāya gaṇhanti gale veṭhenti. Bodhisatto te disvā „mā tātā etaṃ sappam̄ nam̄guṭṭhe gaṇhatha, mā gīvāya⁷, mā gale veṭhetha, ayam⁸ hi vo ḍasitvā jīvitakkhayaṃ pāpeyyā" 'ti āha. Ahigun̄ḍikā⁹ „brahmaṇa sappo sīlavā ācārasampanno, tādiso dussilo na hoti, tvaṃ pana attano dussīlatāya anācārena 'rājakuṭumbavilumpakacoro' ti bandhitvā nīyāsi¹⁰" āhaṃsu. So cintesi: „sappāpi tāva aḍasantā avihet̥hentā sīlavanto ti nāmaṃ labhanti, kim aṅga¹¹ pana manussabhūtā, sīlaṃ yeva imasmiṃ loke uttamaṃ,

¹ C^v -to. ² C^k aññam-. ³ both MSS. arahante. ⁴ C^k purohito. ⁵ C^v niyya-.
⁶ both MSS. kilā-. ⁷ both MSS. gīvāyā. ⁸ so both MSS. ⁹ C^k adds āha,
C^v a. ¹⁰ C^k nīyā-. ¹¹ C^k kimamaṃ.

n' atthi tato uttaritaran" ti. Atha naṃ netvā rañño dassesuṃ. Rājā „kiṃ idaṃ tātā" ti pucchi. „Rājakuṭumbavilumpakacoro devā" 'ti. „Tena hi 'ssa rājānaṃ karoṭhā" 'ti. Brāhmaṇo „nāhaṃ mahārāja coro" ti āha. „Atha kasmā kahāpaṇe aggahesīti" ca vutto purimanayen' eva sabbam ārocento „sv-āhaṃ iminā kāraṇena 'imasmiṃ loke sīlam eva uttamaṃ sīlam pāmukkhān' ti sannitṭhānaṃ gato" ti vatvā „tiṭṭhatu tāva idaṃ, āsīviso tāva aḍasanto aviheṭhento sīlavā ti vattabbamattaṃ labhati, imināpi kāraṇena sīlam eva uttamaṃ sīlam pavaran" ti sīlam vaṇṇento imaṃ¹ gāthaṃ āha:

Sīlam kir' eva kalyāṇaṃ, sīlam loke anuttaraṃ,
passa: ghoraviso nāgo sīlavā² ti na haññatīti. 85.

Tattha sīlam kir' evā 'ti kāyavācācitteti avitikkamanasānkhātāṃ³ ācāra-sīlam eva, kirā ti anussavavasena vadati, kalyāṇaṃ ti sundarataṃ, anuttaraṃ ti jeṭṭhakaṃ sabbaguṇadāyakaṃ, passā 'ti attanā diṭṭhakāraṇaṃ abhimukhaṃ karonto katheti, sīlavā ti na haññatīti ghoraviso pi samāno aḍasana-aviheṭhanamattakena sīlavā ti pasamsaṃ labhati, na haññati na vihaññatīti, imināpi kāraṇena sīlam eva uttamaṃ ti.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya⁴ rañño dhammaṃ desetvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavantaṃ pavisitvā pañca abhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā Brahmalo-
parāyano⁵ ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā rājaparisā Buddhaparisā ahoṣi, purohito pana aham evā" 'ti
Sīlavimamsana-jātakaṃ.

7. Maṅgalajātaka.

Yassa maṅgalā samūhatā ti. Idaṃ Satthā Veḷuvane viharanto ekaṃ sāṭṭakalakkaṇabrāhmaṇaṃ ārabha kathesi.

¹ C^k omits imaṃ. ² both MSS. sīlavā. ³ C^v vitikkamanasānkhātāṃ, C^k kāyavācācintetivīvitikkamanasānkhātāṃ. ⁴ C^v gāthāyaṃ. ⁵ C^k -no.

Rājagahavāsiko kir' eko brāhmaṇo kotūhalamaṅgaliko tīsu ratanesu appasanno micchādīṭṭhi aḍḍho mahaddhano mahābhogo. Tassa samugge ṭhapitaṃ sātākayugam̐ mūsikā khādi. Ath' assa sīsam nahāyitvā „sātake āharathā“ 'ti vuttakāle mūsikāya khāditabhāvaṃ ārocayimsu. So cintesi: „sace idaṃ mūsikadaṭṭham̐ sātākayugam̐ imasmiṃ gehe bhavissati mahāvināso bhavissati, idaṃ hi avamaṅgalam̐ kālakaṇṇisadisam̐, puttadhītānam pi dāsakammakarādīnam vā' na sakkā dātum, yo hi idaṃ gaṇhissati sabbassa mahāvināso bhavissati, āmakasusāne chaḍḍāpessāmi, na kho pana sakkā dāsādīnam hatthe dātum, te hi ettha lobham̐ uppādetvā idaṃ gahetvā vināsam̐ pāpuṇeyyūṃ², puttassa taṃ hatthe dassāmiti“ so puttaṃ pakkosāpetvā taṃ attham̐ ārocetvā „tvam pi naṃ tāta hatthena aḥusitvā daṇḍakena gahetvā āmakasusāne chaḍḍetvā sasīsam̐ nahāyitvā ehitvā“ pesesi. Satthāpi kho taṃ divasaṃ paccūsasamaye veneyyabandhave olokeno imesaṃ pitāputtānam̐ sotāpattiphalassa upanissayaṃ disvā migavīthim̐ gahetvā migaluddako viya gantvā āmakasusānadvāre nisīdi chabbāṇṇabuddharaṃsiyo vissajjento. Māṇavo pitu vacanaṃ sampatīcchitvā agārasappaṃ viya taṃ³ yugasātakaṃ yaṭṭhikotiyaṃ gahetvā āmakasusānadvāraṃ pāpuṇi. Atha naṃ Satthā „kiṃ karosi māṇava“ 'ti āha. „Bho Gotama, idaṃ sātākayugam̐ mūsikadaṭṭham̐ kālakaṇṇisadisam̐ halāhalavisūpamaṃ⁴ mama pitā 'aṇṇo etaṃ chaḍḍento lobham̐ uppādetvā gaṇheyya' 'ti bhayena maṃ pahīni⁵, aham̐ etaṃ 'chaḍḍetvā sīsam̐ nahāyissāmiti' ādāya⁶ gato 'mhi bho Gotamā' 'ti. „Tena chaḍḍehitvā⁷. Māṇavo chaḍḍesi. Satthā „amhākaṃ dāni vaṭṭatīti“ tassa sammukhā va avamaṅgalam̐ „bho Gotama, etaṃ kālakaṇṇisadisam̐, mā gaṇhi mā gaṇhīti“ tasmim̐ vāriyamāne⁸ yeva gahetvā veḷuvanaṃbhimukho pāyāsi. Maṇavo vegena gantvā pitu ārocesi: „tāta mayā āmakasusāne chaḍḍitaṃ sātākayugam̐ samaṇo Gotamo 'amhākaṃ vaṭṭatīti' mayā vāriyamāno pi gahetvā Veḷuvanaṃ gato“ ti. Brāhmaṇo cintesi: „taṃ sātākayugam̐ avamaṅgalam̐ kālakaṇṇisadisam̐, taṃ valaṇṇento samaṇo pi Gotamo nassissati, tato amhākaṃ garahā bhavissati, samaṇassa Gotamassa aṇṇe⁹ bahusātake datvā taṃ chaḍḍāpessāmiti“ so bahusātake⁹ gāhāpetvā¹⁰ puttena saddhim̐ Veḷuvanaṃ gantvā Satthāraṃ disvā ekamantaṃ ṭhito evaṃ āha: „saccaṃ kira te bho Gotama āmakasu-

¹ so both MSS. instead of pi? ² both MSS. -neyyam. ³ C^k naṃ. ⁴ C^v halāhalā-, C^k halāhalā-. ⁵ C^k vāhiṇi, C^v vāhiṇi corr. topahiṇi. ⁶ both MSS. āha ⁷ C^k vāriyamāne. ⁸ both MSS. aṇṇo. ⁹ C^v bahū-. ¹⁰ C^v bāhā-.

sānā sātākayugaṃ gahitan“ ti. „Saccam brāhmaṇā“ 'ti. „Bho Gotama tam sātākayugaṃ avamaṅgalaṃ, tumhe tam paribhuñjamānā nassissatha, sakalavihāro pi nassissati, sace vo nivāsanaṃ vā pārupanaṃ vā na-ppahoti ime sātāke gahetvā tam chaḍḍāpethā“ 'ti. Atha nam Sattā „mayam brāhmaṇa pabbajitā nāma, amhākaṃ āmakasusāne antaravīthiyaṃ saṅkārattḥāne¹ nahānatitthe mahāmagge ti evarūpesu ṭhānesu chaḍḍitā vā patitā vā pilotikā vaṭṭati, tvam pana na idān' eva pubbe pi evamladdhiko yevā“ 'ti tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Magadharattḥe Rājagahanagare dhammiko Magadharājā rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto ekasmiṃ udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṃ patto isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā² Himavante vasamāno ekasmiṃ kāle Himavantato nikkhamitvā Rājagahanagare³ rājuyyānaṃ patvā tattha vasitvā dutiyadivase bhikkhācārattḥāya nagaram pāvisi. Rājā tam disvā pakkosāpetvā pāsāde nisīdāpetvā bhojetvā uyyāne yeva vasanatthāya paṭiññāṃ gāhi. Bodhisatto rañño nivesane bhuñjitvā uyyāne vasati. Tasmim kāle Rājagahanagare³ Dussalakkhaṇabrāhmaṇo nāma ahosi. Tassa samugge ṭhapitaṃ sātākayugaṃ ti sabbam purimasadisam eva. Mānave pana susānaṃ gacchante Bodhisatto paṭhamataram gantvā susānadvāre nisīditvā tena chaḍḍitaṃ sātākayugaṃ gahetvā uyyānaṃ agamāsi. Mānavo gantvā pitu ārocesi. Pitā „rājakulūpako⁴ tāpaso nasseyyā“ 'ti⁵ Bodhisattassa santikaṃ gantvā „tāpasa tayā gahitasātāke chaḍḍehi, mā nassīti“ āha. Tāpaso „amhākaṃ susāne chaḍḍitapilotikā vaṭṭati, na mayam kotūhalamaṅgalikā, kotūhalamaṅgalaṃ nām' etaṃ na Buddhapaccekabuddhabodhisattḥehi vaṇṇitaṃ, tasmā paṇḍitena kotūhalamaṅgalikena na bhavitabban“ ti brāhmaṇassa dhammaṃ desesi. Brāhmaṇo dhammaṃ sutvā diṭṭhim bhinditvā Bodhisattam saraṇaṃ gato. Bodhisatto pi aparihīnājjhāno Brahmaloḥa-parāyano ahosi.

¹ C^v saṅkārattḥe. ² both MSS. nibbattitvā. ³ C^k -gahā-. ⁴ C^k -lupako.

⁵ both MSS. nasseyyāsīti.

Satthāpi imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā brāhmaṇassa dhammaṃ desento imaṃ gātham āha :

Yassa maṅgalā samūhatā
uppādā supinā ca lakkhaṇā ca
sa maṅgaladosavītivatto
yugayogādhigato na jātu-m-etīti. 86.

Tattha yassa maṅgalā samūhatā ti yassa arahato khīṇāsavassa diṭṭhamaṅgalaṃ sutamaṅgalaṃ mutamaṅgalaṃ ti ete maṅgalā samucchinna, uppādā supinā ca¹ lakkhaṇā cā 'ti evarūpo candaggāho bhavissati evarūpo suriyaggāho bhavissati evarūpo nakkhattaggāho bhavissati evarūpo ukkāpāto bhavissati evarūpo disādāho bhavissatīti ime pañca mahāuppādā, nānappakārakā supinā, subhagalakkhaṇaṃ dubbhagalakkhaṇaṃ itthilakkhaṇaṃ purisalakkhaṇaṃ dāsalakkhaṇaṃ dāsīlakkhaṇaṃ asīlakkhaṇaṃ usabhalakkhaṇaṃ āvudhalakkhaṇaṃ vatthalakkhaṇaṃ ti evamādikāni lakkhaṇāni, ime ca diṭṭhiṭṭhānā² yassa samūhatā na etehi uppādādihi attano maṅgalaṃ vā avamaṅgalaṃ vā pacceti, sa maṅgaladosavītivatto ti so khīṇāsavo sabbamaṅgaladosavītivatto atikkanto pajahitvā tīto, yugayogādhigato na jātumeti kodho ca upanāho ca makkho ca palāso³ cā 'ti ādinā nayena dve dve ekato āgatakilesā yugā nāma, kāmayogo bhavayogo diṭṭhiyogo avijjāyogo ti ime saṃsāre⁴ yojanabhāvatō cattāro yogā nāma, te yuge ca yogā cā 'ti yugayoge adhigato abhibhavitvā gato⁵ vītivatto samatikkanto khīṇāsavo bhikkhu, na jātumetīti puna paṭisandhivasena ekasmiṃ eva imaṃ lokaṃ na eti na gacchati.

Evam Satthā imāya gāthāya brāhmaṇassa dhammaṃ desetvā puna saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne brāhmaṇo saddhim puttena sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Satthā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ete va⁶ pitāputtā ahesuṃ, tāpaso pana aham evā“ 'ti. Maṅgalajātakaṃ.

8. Sārambhajātaka.

Kalyāṇim eva muñceyyā 'ti. Idaṃ Satthā Sāvatthiyaṃ viharanto omasavādasikkhāpadaṃ ārabha kathesi. Dve pi vatthūni heṭṭhā Nandivīsālajātake vuttasadisān' eva. Imasmiṃ pana jātake

¹ both MSS. omit ca. ² C^k diṭṭhadiṭṭhānā, C^v divadiṭṭhiṭṭhāna corr. to diṭṭhi-
ṭṭhānā. ³ so both MSS. instead of palāpo? ⁴ C^k saṃsāre. ⁵ C^k omits gato.
⁶ C^v ca.

Bodhisatto Gandhāraratthe Takkaṣilāyaṃ aññatarassa brāhmaṇassa Sārambho nāma balivaddo ahosi. Satthā idam atītavatthum ka-thetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Kalyāṇim eva muñceyya, na hi muñceyya pāpikaṃ,
mokkho kalyāṇiyā sādhu, mutvā tapati pāpikaṃ ti. 87.

Tattha kalyāṇimeva¹ muñceyyā 'ti catudosavinimuttakalyāṇiṃ sun-daraṃ anavaḍḍhaṃ vācam eva muñceyya vissajjeyya katheyya, na hi muñceyya pāpikaṃ ti pāpikaṃ lāṃikaṃ 'paresaṃ appiyaṃ amanāpaṃ na muñceyya na katheyya, mokkho kalyāṇiyā sādhu 'ti kalyāṇavācāya vissajjanam eva imasmiṃ loke sādhu sundaraṃ bhaddakaṃ, mutvā tapati pāpikaṃ ti pāpikaṃ pharusam vācam muñcivā vissajjetvā kathetvā so puggalo tapati socati kilamati.

Evam Satthā imam dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā brāhmaṇo Ānando ahosi, brāhmaṇi Uppalavaṇṇā, Sārambho pana aham evā“ 'ti. Sārambhajātakaṃ.

9. Kuhakajātaka.

Vācā va² kira te āsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kuhakaṃ ārabha kathesi. Kuhanavattum Uddālajātaka āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente ekaṃ gāmaṃ upanissāya eko kūṭajāṭilakuhakatāpasō³ vasati. Eko kuṭimbiko tassa araṇṇe paṇṇasālaṃ kāretvā tattha naṃ vāsento attano gehe paṇītāhārena paṭijaggati. So taṃ kūṭajāṭilaṃ „sīlavā eso“ ti saddahitvā corabhayena suvaṇṇanikkha-sataṃ tassa paṇṇasālaṃ netvā bhūmigataṃ katvā „idam olokeyyāsi bhante“ ti āha. Atha naṃ tāpasō „pabbajitānaṃ nāma āvuso evarūpaṃ kathetum na vaṭṭati, amhakaṃ parasan-take lobho nāma n' atthīti“ āha. So „sādhu bhante“ ti tassa vacanaṃ saddahitvā pakkāmi. Duṭṭhatāpasō „sakkā ettakena

¹ C^k kalyāṇināme, C^v kalyāṇināmeva. ² C^k vācāya. ³ C^v -jāṭilaṃku-.

jīvitun¹“ ti katipāhaṃ atikkamētvā taṃ suvaṇṇaṃ gahetvā antarāmagge ekasmiṃ thāne t̐apetvā āgantvā paṇṇasālāyam eva vasitvā punadivase tassa gehe bhattakiccaṃ katvā evaṃ āha: „āvuso mayāṃ tumhe nissāya ciraṃ vasimha, aticiram hi ekasmiṃ thāne vasantānaṃ manussehi saddhiṃ saṃsaggo hoti, saṃsaggo ca nāma pabbajitānaṃ malaṃ, tasmā gacchāṃ² ahan³“ ti vatvā tena punappuna yāciyamāno pi nivattitum na icchi. Atha naṃ so „evaṃ sante gacchatha bhante⁴“ ti yāva gāmadvāraṃ anugantvā nivatti. Tāpaso thokaṃ gantvā „imaṃ kuṭumbikaṃ⁵ mayā vañcetum vaṭṭatīti⁶“ cintetvā jaṭānaṃ antare tiṇaṃ t̐apetvā paṭinivatti. Kuṭumbiko „kiṃ bhante nivattitthā⁷“⁸ ti pucchi. „āvuso tumbhakaṃ gehacchadanato me jaṭāsu ekatiṇaṃ laggaṃ, adinnadānaṃ ca nāma pabbajitānaṃ na vaṭṭati, taṃ ādāya āgato⁹ mhi¹⁰“. Kuṭumbiko „chaḍḍetvā gacchatha bhante¹¹“ ti vatvā „tiṇasalākaṃ nāma¹² parasantakaṃ na gaṇhati, aho kukkuccako me ayyo¹³“ ti pasīditvā vanditvā uyyojesi. Tadā pana Bodhisattena bhaṇḍatthāya paccantaṃ gacchantena tasmiṃ nivesane nivāso gahito hoti. So tāpasassa vacanaṃ sutvā va „addhā iminā duṭṭhatāpasena imassa kiñci bhaṭaṃ bhavissatīti¹⁴“ kuṭumbikaṃ pucchi: „atthi¹⁵ pana te samma kiñci etassa tāpasassa santike nikkhittan¹⁶“ ti. „Atthi samma suvaṇṇanikkhasatan¹⁷“ ti. „Tena hi gaccha, taṃ¹⁸ upadhārehīti¹⁹“. So paṇṇasālaṃ gantvā adisvā vegenāgantvā „n²⁰ atthi sammā“²¹ ti āha. „Na te suvaṇṇaṃ aññena gahitaṃ, ten²² eva kuhakatāpasena gahitaṃ, ehi taṃ anubandhitvā gaṇhāmā²³“²⁴ ti vegena gantvā kūṭatāpasāṃ gaṇhitvā hatthehi ca pādehi ca pothetvā suvaṇṇaṃ āharāpetvā gaṇhiṃsu. Bodhisatto suvaṇṇaṃ disvā „nikkhasataṃ haramāno asajjitvā²⁵ tiṇamatte satto sīti²⁶“ vatvā naṃ²⁷ garahanto imaṃ gāthaṃ āha:

Vācā va²⁸ kira te āsi saṇhā sakhilabhāṇino,

tiṇamatte asajjittho²⁹ no ca nikkhasataṃ haran ti. 88.

¹ C^o kuṭim-. ² C^k atthina. ³ C^k nikkhittikan. ⁴ C^k thaṃ. ⁵ C^k asajjitvā.

⁶ C^o tvaṃ. ⁷ C^k ya. ⁸ both MSS. -tthe.

Tattha vācā va kira te āsi saṇhā sakhilabhāṇīno ti pabbajitānaṃ tiṇamattam pi adinnaṃ ādātuṃ na vaṭṭatīti evaṃ sakhilaṃ muduvacanaṃ vadantassa vācā eva kira te saṇhā āsi, vacanamattam evam addhā ahoṣīti attho. tiṇamatte asajjittho ti kūṭajaṭila¹ ekissā tiṇasalakāya kukkucçaṃ kuru-māno tvaṃ satto āsatto laggo ahoṣi, no ca nikkhasataṃ haraṇaṃ ti imaṃ pana nikkhasataṃ haranto asatto nillaggo va jāto sīti.

Evam Bodhisatto taṃ garahitvā „mā su puna kūṭajaṭila evarūpaṃ akāsīti“ ovādaṃ datvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā „na bhikkhave idāṃ eva esa bhikkhu kuhako, pubbe pi kuhako yevā“ 'ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā kūṭatāpaso kuhakabhikkhu ahoṣi, paṇḍitapuriso pana aham evā“ 'ti. Kuhakajātakaṃ.

10. Akataññūjātaka.

Yo pubbe katakālyāṇo ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikaṃ ārabha kathesi. Tassa² kir' eko paccantavāsiko seṭṭhi adiṭṭhasahāyo ahoṣi. So ekadā paccante uṭṭhānaka-bhaṇḍassa pañca sakataṣaṭāni pūretvā kammantikamanusse āha: „gacchatha bho, imaṃ bhaṇḍaṃ Sāvattthiṃ netvā amhākaṃ sahāyassa Anāthapiṇḍikamahāseṭṭhiṃ paccakkhena vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṃ āharathā“ 'ti. Te „sādhū“ 'ti tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā Sāvattthiṃ gantvā mahāseṭṭhiṃ disvā paṇṇākāraṃ datvā taṃ pavattim ārocesuṃ. Mahāseṭṭhi „svāgataṃ vo“ ti tesāṃ āvāsaṃ ca paribbayaṃ ca dāpetvā sahāyassa sukhaṃ pucchitvā bhaṇḍaṃ vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṃ³ dāpesi. Te paccantaṃ gantvā taṃ atthaṃ attano seṭṭhiṃ ārocesuṃ. Aparabhāge Anāthapiṇḍiko tath' eva pañca sakataṣaṭāni tattha pesesi. Mānussa tattha gantvā paṇṇākāraṃ ādāya paccantavāsikaseṭṭhiṃ passiṃsu. So „kuto āgacchatha“ 'ti pucchitvā „Sāvattthito, tumkākaṃ sahāyassa Anāthapiṇḍikassa santikā“ ti vutte „Anāthapiṇḍiko ti kasaci purisassa nāmaṃ bhavissatīti“ parihasaṃ katvā paṇṇākāraṃ gahe-tvā „gacchatha tumhe“ ti uyyojesi, n' eva nivāsaṃ na paribbayaṃ dāpesi. Te sayam eva bhaṇḍaṃ vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṃ ādāya Sāvattthiṃ āgantvā seṭṭhiṃ taṃ pavattim ārocesuṃ. Atha so paccanta-

¹ both MSS. -jaṭilaṃ. ² C^k nassa. ³ C^k pati-, C^v pani-. ⁴ C^k vāsi.

vāsi¹ puna pi ekavāraṃ tath' eva pañca sakataṣaṭāni Sāvattim pe-
sesi. Manussā paṇṇākāraṃ ādāya mahāsetthim passimsu. Te pana
disvā Anāthapiṇḍikassa gehe manussā „mayam sāmi etesaṃ nivāsaṃ
ca bhattaṃ ca paribbayaṃ ca jānissāmā“² 'ti vatvā tesam sakataṇi
bahinagare tathārūpe³ thāne mocāpetvā „tumhe idha vasatha, amhā-
kam vo ghare yāgubhattaṃ ca paribbayo ca bhavissatīti“ gantvā
dāsakammakare sannipādetvā majjhimayāmasamantare pañca sakataṣa-
ṭāni vilumpitvā nivāsanapārūpanāni pi tesam³ acchinditvā goṇe palāpe-
tvā sakataṇi vicakkāni katvā bhūmiyaṃ thapetvā cakkāni pi gaṇhitvā
va agamaṃsu. Paccantavāsino nivāsanamattassāpi sāmikā ahutvā
bhītā vegena palāyitvā paccantam gatā. Setthimanussāpi taṃ pavattim
mahāsetthino ārocesuṃ. So „atthi dān' idam kathāpābhatan“ ti
Satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya sabbaṃ taṃ pavattim ārocesi.
„Na kho gahapati so paccantavāsi⁴ idān' eva evaṃsilo, pubbe pi
evaṃsilako va ahoṣīti“ vatvā tena yācito atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadataṃ rajjaṃ kārente
Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ mahāvibhavo setthi ahoṣi. Tass'
eko paccantavāsiko setthi aditṭhasahāyo sahāyo⁴ ti sabbaṃ
atitavatthum paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana
attano manussehi „ajja amhehi idan nāma katan“ ti ārocito⁵
„paṭhamam attano katan upakāraṃ ajānantā pacchāpi evarūpaṃ
labhanti yevā“ 'ti vatvā sampattaparisāya dhammaṃ desento
imaṃ gāthaṃ āha:

Yo pubbe katakalyāṇo katattho nāvabujjhati
pacchā kicce samuppanne kattāraṃ nādhigacchatīti. 89.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: khattiyādisu yo koci puriso pubbe paṭhamataraṃ
aññena katakalyāṇo katūpakāṇo katattho nipphāditakieco hutvā taṃ parena
attani katan kalyāṇaṃ c' eva na jānāti so pacchā attano kicce samuppanne tassa
kiccassa kattāraṃ nādhigacchati na labhatīti.

Evaṃ Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dānā-
dīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

¹ Ck -vāsi. ² Ck yathārūpe. ³ Cv nesaṃ. ⁴ so both MSS. ⁵ both MSS. -te.

Satthā imaṃ dhammādesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā paccantavāsī¹ idāni paccantavāsī yeva, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham
 evā“² ti. Akataññūjātakaṃ. Apāyimhavaggo navamo.

10. LITTA VAGGA.

1. Littajātaka.

Littam paramena tejasā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto apaccavekkhitaparibhogaṃ ārabba kathesi. Tasmim kira kāle bhikkhū cīvarādīni labhitvā yebhuyyena apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Te cattāro paccaye apaccavekkhitvā paribhuñjamānā yebhuyyena nirayatiracchānayanito na muñcanti. Satthā taṃ kāraṇaṃ ñatvā² bhikkhūnaṃ anekapariyāyena dhammakathaṃ kathetvā apaccavekkhitaparibhoge³ ādīnavaṃ⁴ kathetvā „bhikkhave bhikkhunā nāma cattāro paccaye labhitvā apaccavekkhitvā paribhuñjitum na vattati⁵, tasmā ito paṭṭhāya paccavekkhitvā paribhuñjeyyāthā“⁶ ti paccavekkhānavidhiṃ dassento „idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṃkhā yoniso cīvaraṃ paṭisevati sītassa paṭighātāyā“⁷ ti ādinā nayena tantim ṭhapetvā „bhikkhave cattāro paccaye evaṃ paccavekkhitvā paribhuñjitum vaṭṭati, apaccavekkhitaparibhogo nāma halāhalavisaparibhogasadiṣo, porāṇakā hi apaccavekkhitvā dosaṃ ajānitvā viṣaṃ paribhuñjitvā vipākante mahādukkhaṃ anubhavimsū“⁸ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto aññatarasmim mahābhogakule nibbattitvā vayappatto akkhadhutto ahosi. Athāpaṇo kūṭakkhadhutto Bodhisattena saddhiṃ kiṇanto attano jaye vattamāne keḷimaṇḍalaṃ⁶ na bhindati parājayaakāle⁷ pana akkhaṃ mukhe pakkhipitvā „akkho naṭṭho“⁸ ti keḷimaṇḍalaṃ⁸ bhinditvā pakkamati. Bodhi-

¹ so both MSS. ² C^v katvā. ³ C^k -bhogena. ⁴ both MSS. ādīnava. ⁵ C^v vaddhati. ⁶ both MSS. -maṇḍalaṃ. ⁷ both MSS. parājayaakāle. ⁸ C^v -laṃ.

satto tassa kāraṇaṃ ūtvā „hotu jānissām' ettha pan'¹“ ti akkhe
 ādāya attano ghare halāhalavisena rajetvā² punappuna sukkhā-
 petvā te ādāya tassa santikaṃ gantvā „ehi samma, akkhehi
 kīlāmā³ 'ti āha. So „sādhu sammā“ 'ti keḷimaṇḍalaṃ⁴ sajjetvā
 tena saddhiṃ kīlanto attano parājayakāle ekaṃ mukhe pakkhipi.
 Atha naṃ Bodhisatto tathā karontaṃ disvā „gilāhi tāva, pacchā
 'idan nāma tan' ti jānissasīti“ codetuṃ imaṃ gātham āha:

Littaṃ paramena tejasā
 gilam akkhaṃ puriso na bujjhati,
 gila re gila⁵ pāpadhuttaka⁶,
 pacchā te kaṭukam⁷ bhavissatīti. 90.

Tattha littaṃ⁸ makkhitaṃ rañjitaṃ, paramena tejasā ti uttamatejasam-
 panna halāhalavisena, gilam ti gilanto, akkhaṃ ti guḷakaṃ⁹, na bujjhatīti
 ayam me gilato idan nāma karissatīti na jānāti, gila re ti gilāhi are, gilā 'ti
 puna pi codento vadati, pacchā te kaṭukam¹⁰ bhavissatīti imasmiṃ te
 akkhe galite etaṃ viṣaṃ tikhiṇaṃ bhavissatīti attho.

Bodhisattassa kathentass' eva kathentass' eva¹⁰ visavegena
 mucchito akkhini parivattetvā khandhaṃ nāmetvā pati. Bodhi-
 satto „idāni 'ssa jīvitadānaṃ dātum vaṭṭatīti“¹¹ osadhaparibhā-
 vitaṃ vamanayogaṃ datvā vāmetvā sappimadhusakkharādayo
 khādāpetvā ārogaṃ¹² katvā „puna evarūpaṃ mā kāsīti“ ovaditvā
 dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā „bhikkhave apaccavekkhi-
 taparibhogo nāma apaccavekkhitvā katavisaparibhogasadiṣo hotīti“ vaṭṭā
 jātakaṃ samodhānesi: „Tadā paṇḍitadhutto aham eva ahoṣiṃ“.

Kūṭadhutto pan' ettha na kathiyati, yathā c' ettha evaṃ sabbattha yo pana
 imasmiṃ kāle na paññāyati so na kathiyaty- evā 'ti. Litta-jātakaṃ.

¹ C^k pat, read pattan (Trenckner). ² so both MSS. ³ both MSS. kīlāmā.

⁴ both MSS. -maṇḍalaṃ. ⁵ C^k omits gila. ⁶ C^k pāpadhutta. ⁷ C^v -kam.

⁸ C^k litthan. ⁹ C^k gū-. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ C^v vaddhatīti. ¹² C^v arogaṃ.

2. Mahāsārajātaka.

Ukkaṭṭhe sūram icchantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto āyasmantam Ānandaṃ ārabha kathesi. Ekasmiṃ samaye Kosalarāṇṇo itthiyo cintayīmsu: „Buddhuppādo nāma dullabho, tathā manussapaṭilābho paripuṇṇāyatanā ca, mayaṃ ca imaṃ ca¹ dullabham khaṇasamavāyaṃ labhivāpi attano ruciya vihāraṃ gantvā dhammaṃ vā sotuṃ pūjaṃ vā kātuṃ dānaṃ vā dātuṃ na labhāma, mañjūsāya pakkhittā² viya vasāma, raṇṇo kathetvā amhākaṃ dhammaṃ desetum anucchavikaṃ ekaṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā tassa santike dhammaṃ sossāma, tato yaṃ sakkhissāma taṃ gaṇhissāma, dānādini puñṇāni karissāma, evaṃ no ayaṃ khaṇapaṭilābho saphalo bhavissatīti“ tā sabbāpi rājānaṃ upasamkamitvā attanā cintitakāraṇaṃ kathayīmsu. Rājā „sādhū“ ’ti sampaṭicchi. Ath’ ekadivasam uyyānakīlaṃ kīlita-kāmo uyyānapālaṃ pakkosāpetvā „uyyānaṃ sodhehīti“ āha. Uyyānapālo uyyānaṃ sodhento Satthāraṃ aṇṇatarasmiṃ rukkhamaṇe nisinnaṃ disvā raṇṇo santikaṃ gantvā „suddham deva uyyānaṃ, api c’ettha aṇṇatarasmiṃ rukkhamaṇe Bhagavā nisinna“ ti āha. Rājā „sādhū samma, Satthu santike dhammaṃ pi sossāmā“ ’ti alaṃkatarathaṃ abhiruyha uyyānaṃ gantvā Satthu santikaṃ agamāsi. Tasmīṃ ca samaye Chattapāṇi nāma’ eko anāgāmiupāsako Satthu santike dhammaṃ suṇamāno nisinna hoti. Rājā taṃ disvā āsaṃkamāno muhuttaṃ tathā vā puna „sac’ āyaṃ pāpako bhavēyya na Satthu santike nisīditvā dhammaṃ suṇēyya, apāpakena iminā bhavitabbaṃ“ ti cintetvā Satthāraṃ upasaṃkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Upāsako Buddhagāra-vena raṇṇo paccuṭṭhānaṃ vā vandanaṃ vā na akāsi, tena assa rājā anattamanā ahoṣi. Satthā tassa anattamanabhāvaṃ ñatvā upāsakassa guṇaṃ kathesi: „ayaṃ mahārāja upāsako bahussuto āgatāgamo kānesu vitarāgo“ ti. Rājā „na iminā orakena bhavitabbaṃ yassa Satthā guṇaṃ vaṇṇetīti“ cintetvā „upāsaka vadeyyāsi yena te attho“ ti āha. Upāsako „sādhū“ ’ti sampaṭicchi. Rājā Satthu santike dhammaṃ sutvā Satthāraṃ padakkhiṇaṃ kaṭvā pakkāmi. So ekadiva-saṃ upāsakaṃ bhuttapātārasaṃ chattaṃ adāya Jetavanaṃ gacchantam disvā pakkosāpetvā evaṃ āha: „tvaṃ kira upāsaka bahussuto, amhākaṃ ca itthiyo dhammaṃ sotukāmā c’ eva uggahetukāmā ca, sādhū vat’ assa sace tāsāṃ dhammaṃ vāceyyāsīti“. „Deva gihīnaṃ³ nāma

¹ so both MSS. ² C^o pakkhittam. ³ C^o gihītam.

rājanterepure dhammaṃ desetum vā vācetum vā na patirūpaṃ, ayyānam eva patirūpan¹ ti. Rājā „saccaṃ esa¹ vadatīti“ taṃ uyyojetvā itthiyo pakkosāpetvā „bhadde ahaṃ tumhākaṃ dhammadesanattāya ca dhammaṃ vācanattāya ca Satthu santikaṃ gantvā ekaṃ bhikkhuṃ yācāmi, asītiyā mahāsāvakesu kataraṃ yācāmiti“ āha. Tā sabbā mantetvā dhammabhaṇḍāgāriyaṃ Ānandattheraṃ eva rocesuṃ. Rājā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno evaṃ āha: „bhante, amhākaṃ gehe itthiyo Ānandattherassa santike dhammaṃ sotuṃ ca uggaṇhituṃ ca icchanti, sādhu vat’ assa sace amhākaṃ gehe dhammaṃ deseyya c’ eva vāceyyasīti². Satthā „sādhū“ ’ti sampatichhitvā therāṃ ānāpesi. Tato paṭṭhāya raṇṇo itthiyo therassa santike dhammaṃ suṇanti c’ eva uggaṇhanti ca. Ath’ ekadivasaṃ raṇṇo cūlāmaṇi naṭṭho. Rājā tassa naṭṭhabhāvaṃ sutvā amacce ānāpesi: „sabbe antovaḷaṇjanamanusse gahetvā cūlāmaṇiṃ āharāpethā“ ti. Amaccā mātugāme ādiṃ katvā cūlāmaṇiṃ paripucchantā adisvā mahājanāṃ kilamenti. Taṃ divasaṃ Ānandatthero rājanivesanaṃ pavatṭho. Yathā tā itthiyo pubbe therāṃ disvā va haṭṭhatuṭṭhā dhammaṃ suṇanti ca uggaṇhanti ca tathā akatvā sabbā domanassappattā va ahesuṃ. Tato therena „kasmā tumhe ajja evarūpā jātā“ ’ti pucchitā evaṃ āhaṃsu: „bhante ‘raṇṇo cūlāmaṇiṃ pariyesāma’ ’ti amaccā mātugāme upādāya antovaḷaṇjanake kilamenti, na jānāma kassa kiṃ bhaviṣṣa, ten’ amha domanassappattā“ ti. Thero „mā cintethā“ ’ti tā samassāsetvā raṇṇo santikaṃ gantvā paṇṇattāsane nisīditvā „maṇi kira te mahārāja naṭṭho“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Asakkhi pana taṃ āharāpetun“ ti. „Bhante sabbāṃ antojanaṃ gahetvā kilamento pi na sakkomi āharāpetun“ ti. „Mahārāja mahājanaṃ akilametvā va āharaṇūpāyo atthīti“. „Kataro bhante“ ti. „Piṇḍadānaṃ mahārājā“ ’ti. „Katarapiṇḍadānaṃ bhante“ ti. „Mahārāja yattakesu āsaṃkā atthi te gaṇetvā ekekassa ekekaṃ pilālapiṇḍaṃ³ vā mattikāpiṇḍaṃ vā datvā ‘imaṃ paccūsakāle āharitvā asukaṭṭhāne nāma pātethā’ ti vattabbaṃ, yena gahito bhavissati so tasmīṃ pakkhipitvā āharissati, sace paṭhamadivase yeva pāṭenti icc-etaṃ kusalaṃ, noce pāṭenti dutiyadivase pi tatiyadivase pi tath’ eva kātābbaṃ, evaṃ mahājano ca na kilamissati maṇiṃ ca labhissasīti⁴“ evaṃ vatvā thero agamāsi. Rājā vuttanāyen’ eva tayo divase dāpesi, n’ eva maṇiṃ āharīṃsu.

¹ Ck evasa. ² so both MSS. instead of vāceyya cū ’ti?

³ so both MSS. instead of palala-? ⁴ both MSS. -ssatīti.

Thero tatiyadivase āgantvā „kiṃ mahārāja pātito maṇīti“ pucchi.
 „Na pātenti bhante“ ti. „Tena hi mahārāja mahātalasmiṃ¹ űeva
 paṭicchannaṭṭhāne mahācāṭiṃ ṭhapāpetvā udakassa pūrāpetvā sāṇiṃ
 parikkhipāpetvā ‘sabbe antovaḷaṇṇanāmanussā ca itthiyo ca uttarāsaṃ-
 gam katvā ekako anto sāṇiṃ pavisitvā hatthaṃ dhovitvā āgacchatū’
 ‘ti vadehīti“ thero imaṃ upāyaṃ ācikkhitvā pakkāmi. Rājā tathā
 kāresi. Maṇicoro cintesi: „dhammaabhaṇḍāgārīko imaṃ adhikaraṇaṃ⁴
 ādāya maṇiṃ adassetvā na osakkissatīti aṭṭhānam etaṃ pāṭetum dāni
 vaṭṭatīti“ maṇiṃ paṭicchannaṃ katvā ādāya anto sāṇiṃ pavisitvā cāṭiyaṃ³
 pātetvā⁴ nikkhami. Sabbesaṃ nikkhantakāle udakaṃ chaddetvā maṇiṃ
 addasaṃsu. Rājā „theraṃ nissāya mahājanaṃ akilamētvā va me maṇi
 laddho“ ti tussi. Antovaḷaṇṇanāmanussāpi „theraṃ nissāya mahāduk-
 khato mutt’ amhā“ ‘ti tussimsu. „Therassānubhāvena raṇṇo cūḷamaṇi
 laddho“ ti therassānubhāvo sakalanagare c’ eva bhikkhusaṃghe ca
 pākato jāto. Dhammasabhāyaṃ sannisinnā bhikkhū therassa guṇaṃ vaṇ-
 ṇayimsu: „āruso Ānandatthero attano bahussutatāya paṇḍiceṇa upāyaku-
 salatāya mahājanaṃ akilamētvā upāyen’ eva raṇṇo maṇiṃ dassesīti“.
 Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“
 ti pucchitvā „imāya nāma“ ‘ti vutte „na bhikkhave idāni Ānandaṃ
 eva⁵ parahatthagatāṃ bhaṇḍaṃ dassitaṃ, pubbe pi paṇḍitā mahājanaṃ
 akilamētvā upāyen’ eva tiracchānaṭṭhagatabhaṇḍakaṃ dassayimsu“
 ‘ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
 Bodhisatto sabbasippe nipphattiṃ patto tass’ eva amacco
 ahoṣi. Ath’ ekadivasaṃ rājā mahantena parivārena uyyānaṃ
 gantvā vanantarāni vicaritvā udakakīḷaṃ kilītukāmo maṃgala-
 pokkharāṇiṃ otaritvā itthāgāraṃ pi pakkosi. Itthiyo attano
 sīsūpagagivūpagādīni ābharaṇāni omuñcitvā uttarāsaṃge pakkhipi-
 tvā samuggapiṭṭhesu ṭhapetvā dāsiyo paṭicchāpetvā pokkharāṇiṃ
 otarimsu. Ath’ ekā uyyānamakkaṭi⁶ sākhaṇṭare nisinnā devīṃ
 pīḷandhanāni⁶ omuñcitvā uttarāsaṃge pakkhipitvā samuggapiṭṭhesu
 ṭhapayamānaṃ⁷ disvā tassā muttāhāraṃ pīḷandhitukāmā⁶ hutvā

¹ C^v madātalamīṃ. ² C^v adhikāra-. ³ both MSS. cāṭiṃ. ⁴ C^k pāpetvā.

⁵ C^k ānandoneva, C^v ānandovēva corr. to -doneva. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. ṭhapiya-.

dāsiyā pamādaṃ olokayamānā nisīdi. Dāsī pi rakkhamānā taḥaṃ taḥaṃ olokadhāmā¹ nisinnā yeva pacalāyitum ārabhi. Makkaṭṭi² tassā pamādabhāvaṃ ñatvā vātavegena otaritvā mahā-muttāhāraṃ gīvāya paṭimuñcitvā vātavegena uppatitvā sākhan-tare nisīditvā aññasaṃ makkaṭṭinaṃ dassanabhayena ekasmiṃ susirattḥāne ṭhapetvā upasantūpasantā³ viya taṃ rakkhamānā nisīdi. Sāpi kho dāsī pabujjhivā muttāhāraṃ apassantī kampa-mānā aññaṃ upāyaṃ adisvā „puriso deviyā muttāhāraṃ gahe-tvā palāto“⁴ ti mahāviraṇaṃ viravi. Ārakkhamanussā tato tato sannipatitvā tassā vacanaṃ sutvā rañño ārocayimsu. Rājā „coraṃ gaṇhathā“⁵ ti āha. Purisā uyyānā nikkhamitvā „coraṃ gaṇhathā“⁶ ti ito c' ito olokeṇti. Ath' eko jānapado balikāraka-puriso taṃ saddaṃ sutvā kampamāno palāyi. Taṃ disvā purisā „ayaṃ coro bhavissatīti“⁷ anubandhitvā taṃ gahetvā pothetvā „are dutṭhacora evaṃ mahāsāraṃ nāma piḷandhanaṃ⁸ ava-harissasīti“⁹ parihasimsu. So cintesi: „sac' āhaṃ 'na gaṇhā-mīti' vakkhāmi ajja me jīvitam n' atthi, pothentā yeva maṃ māressanti, sampaticchāmi naṃ“¹⁰ ti so „āma sāmi gahitaṃ me“ ti. Atha naṃ¹¹ bandhitvā rañño santikaṃ nayimsu. Rājāpi naṃ pucchi: „gahitaṃ te mahāsārapiḷandhanaṃ“¹² ti. „Āma devā“¹³ ti. „Idāni naṃ kahan“¹⁴ ti. „Deva mayā mahāsāraṃ nāma mañcapīṭhaṃ pi na dīṭṭhapubbaṃ, seṭṭhi pana maṃ mahāsārapiḷandhanaṃ¹⁵ gaṇhāpesi, so 'haṃ gahetvā va tassa adāsim, so naṃ jānātīti“¹⁶. Rājā seṭṭhiṃ pakkosāpetvā „gahitaṃ te imassa hatthato mahāsārapiḷandhanaṃ“¹⁷ ti pucchi. „Āma devā“¹⁸ ti. „Kahan taṃ“¹⁹ ti. „Purohitassa me dinnan“²⁰ ti. Purohitaṃ pi pakkosāpetvā tath' eva pucchi. So pi sam-paticchitvā „gandhabbassa me dinnan“²¹ ti āha. Taṃ pi pakko-sāpetvā „purohitassa te hatthato mahāsārapiḷandhanaṃ²² gahitaṃ“²³ ti pucchi. „Āma devā“²⁴ ti. „Kahan“²⁵ ti. „Kilesavasena me

so both MSS. instead of olokayamānā? ² Ck -ti. ³ Cv upasantu-. ⁴ Ck palāyato. ⁵ so both MSS. ⁶ both MSS. -rissāsīti. ⁷ both MSS. taṃ? ⁸ Ck taṃ.

vaṇṇadāsiyā dinnan“ ti. Tam pi pakkosāpetvā pucchi. Sā „na gaṇhāmīti“ āha. Ne¹ pañca jane pucchantānaṃ suriyo atthaṃ gato. Rājā „idāni vikālo jāto, sve jānissamā“² 'ti pañca jane amaccānaṃ datvā nagaraṃ pāvīsi. Bodhisatto cintesi: „idaṃ piḷandhanaṃ³ antovaḷaṇṇe natṭhaṃ, ayaṇ⁴ ca gahapatiko bahivaḷaṇṇe, dvāre pi balavaārakkho, tasmā antovaḷaṇṇajanakānaṃ pi taṃ gahetvā palāyitum na sakkā, evaṃ n⁵ eva bahivaḷaṇṇajanakānaṃ na anto uyyāne vaḷaṇṇajanakānaṃ gahaṇūpāyo dissati, iminā duggatamanussena 'setṭhissa me dinnan' ti kathentena attano mokkhatthāya kathitaṃ bhavissati, setṭhināpi 'purohitassa me dinnan' ti kathentena 'ekato hutvā nittharissamā' 'ti cintetvā kathitaṃ bhavissati, purohitenāpi 'gandhabbassa me dinnan' ti kathentena 'bandhanāgāre³ gandhabbaṃ nissāya sukhena vasissamā' 'ti cintetvā kathitaṃ, gandhabbenāpi 'vaṇṇadāsiyā me dinnan' ti kathentena 'anukkaṇṭhito gamissāmīti' cintetvā kathitaṃ bhavissati, imehi pañcahi pi acorehi bhavitabbaṃ, uyyāne makkaṭṭā bahū, piḷandhanena¹ ekissā makkaṭṭiyā hatthe ārūhena bhavitabbaṃ“ ti so rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, core amhākaṃ niyyādetha, mayaṃ taṃ kiccaṃ sodhessamā“ ti āha. Rājā „sādhu paṇḍita, sodhehīti“ tassa niyyādesi. Bodhisatto attano dāsapurise pakkositvā „te pañca jane ekasmiṃ űeva ṭhāne vasāpetvā samantā ārakkhaṃ katvā kaṇṇaṃ datvā yaṃ te aññamaññāṃ kathenti taṃ mayhaṃ ārocethā“ 'ti vatvā pakkāmi. Te tathā akāmsu. Tato manusānaṃ sannisinnavelāya setṭhi taṃ gahapatikaṃ āha: „are duṭṭhagahapatika, tayā ahaṃ mayā tvaṃ kahaṃ diṭṭhapubbo, kadā te⁵ mayhaṃ piḷandhanaṃ¹ dinnan“ ti āha. „Sāmi mahāsetṭhi, ahaṃ mahāsāraṃ nāma rukkhasārapādakaṃ mañcapīṭhakaṃ pi na jānāmi, taṃ nissāya pana mokkhaṃ labhis-sāmīti evaṃ avacaṃ, mā me kujjha sāmīti“. Purohito pi

¹ so both MSS. ² Cp ayaṇ. ³ Cp -nāgārena. ⁴ both MSS. gavi-. ⁵ both MSS. ne.

seṭṭhiṃ āha: „mahāseṭṭhi tvaṃ iminā attano adinnakam eva mayhaṃ kathaṃ adāsīti“. „Mayam pi dve issarā amhākaṃ ekato hutvā ṭhitakāle kammaṃ khippaṃ nippajjissatīti¹ kathesin“ ti. Gandhabbo pi purohitaṃ āha: „brāhmaṇa kadā tayā mayhaṃ piḷandhanaṃ² dinnan“. „Ahaṃ ‘taṃ nissāya vasanaṭṭhāne sukhaṃ vasissāmīti’ kathesin“ ti. Vaṇṇadāsī pi gandhabbaṃ āha: „are duṭṭhagandhabba, ahaṃ kadā tava santikaṃ gatapubbā tvaṃ vā mama santikaṃ āgatapubbo, kadā mayhaṃ piḷandhanaṃ² dinnan“ ti. „Bhagini³, kimkāraṇā kujjhasi, ‘amhesu pañcasu ekato vasantesu gharāvāso bhavissati, anukkaṇṭhamānā sukhaṃ vasissāmā’⁴ ti kathesin“ ti. Bodhisatto payojitamanussānaṃ santikā naṃ kathaṃ sutvā tesāṃ tatvato acorabhāvaṃ ñatvā „makkaṭṭiyā gahitapiḷandhanaṃ² upāyen’ eva pātessāmīti“ bheṇḍumayāni bahūni piḷandhanāni² kāretvā uyyāne makkaṭṭiyo gāhāpetvā hatthapādagīvāsu bheṇḍupiḷandhanāni² piḷandhāpetvā² vissajjesi. Itarā makkaṭṭi piḷandhanaṃ² rakkhamānā⁴ uyyāne eva nisīdi. Bodhisatto manusse āṇāpesi: „gacchatha tumhe, uyyāne sabbamakkaṭṭiyo upadhāretha, yassā taṃ piḷandhanaṃ² passatha taṃ uttāsetvā piḷandhanaṃ² gaṇhathā“⁴ ti. Tāpi kho makkaṭṭiyo „piḷandhanaṃ⁴ no laddhan“ ti tuṭṭha-hatṭhā uyyāne vicarantiyo tassā santikaṃ gantvā „passatha amhākaṃ piḷandhanan²“ ti āhaṃsu. Sā makkaṭṭi asahamānā „kiṃ iminā bheṇḍupiḷandhanenā²“⁴ ti muttāhāraṃ piḷandhitvā² nikkhami. Atha naṃ te purisā disvā piḷandhanaṃ² chaḍḍāpetvā āharitvā Bodhisattassa adāṃsu. So taṃ ādāya rañño dassetvā „idaṃ te deva piḷandhanaṃ², te panca pi acorā, idaṃ pana uyyāne makkaṭṭiyā ābhatan⁵“ ti āha. „Kathaṃ pana te paṇḍita makkaṭṭiyā hatthaṃ ārūḷhabbhāvo ñāto, kathaṃ te gahitan“ ti. So sabbāṃ ācikkhi. Rājā tuṭṭhamānaso „saṃ-

¹ both MSS -ssasīti. ² so both MSS. ³ both MSS. -ṇi. ⁴ C^k -ṇā, C^o -naṃ.

⁵ C^k makkaṭṭiyā ne makkaṭṭiyā ābhatan.

gāmasīsādisu nāma sūrādayo icchitabbā hontīti“ Bodhisattassa
thutim karonto imam gātham āha:

Ukkaṭṭhe sūram icchanti mantīsu akutūhalam
piyañ ca annapānamhi atthe jāte ca paṇḍitan ti. 91.

Tattha ukkaṭṭhe ti upakaṭṭhe ubhato būl¹he saṅgāme sampahāre
vattamāne ti attho, sūram icchantīti asaniyāpi matthake patamānāya
apalāyinaṃ sūram icchanti, tasmim khane evarūpo saṅgāmayodho patthetabbo
hoti, mantīsu akutūhalan ti kattabbākatabbān kiccaṃ sammantanakāle
uppanne mantīsu yo akutūhalo avikiṇṇavāco mantaṃ na bhindati taṃ icchanti,
tādiso tesu ṭhānesu patthetabbo hoti, piyaṃ ca annapānamhīti madhure
annapāne paccupaṭṭhite saha² paribhuñjanatthāya piyapuggalaṃ patthenti,
tādiso tasmim kāle patthetabbo hotīti³, atthe jāte va³ paṇḍitan ti attha-
gambhīre dhammagambhīre kismiñcid eva kāraṇe vā pañhe vā uppanne paṇḍi-
taṃ vicakkhaṇaṃ icchanti, tathārūpo hi tasmim samaye patthetabbo hotīti.

Evam rājā Bodhisattaṃ vaṇṇetvā thometvā ghanavassaṃ
vassanto mahāmegho viya sattahi ratanehi pūjetvā tass' ovāde
ṭhatvā dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi imam dhammadesanaṃ āharitvā therassa guṇaṃ kathetvā
jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, paṇḍitaamacco pana
aham evā“ ti. Mahāsārajātakam.

3. Vissāsabhojanajātaka.

Na vissase avissatthe ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto vissāsabhojanaṃ ārabba kathesi. Tasmim hi kira
samaye yebhuyyena bhikkhū „mātarā no dinnam, pitarā no dinnam,
bhātārā bhaginiyā cullamātarā cullapitarā mātulena matulāniyā dinnam,
amhākaṃ gihikāle⁴ pi ete dātum yuttarūpā cā“ ti nātīhi dinne cat-
tāro paccaye vissatthā hutvā apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Satthā
taṃ kāraṇaṃ nātvā „bhikkhūnaṃ dhammadesanaṃ kātum vaṭṭatīti“
bhikkhū⁵ sannipāṭapetvā „bhikkhave bhikkhunaṃ nāma nātīhi pi

¹ C^v būlho. ² C^k sahā. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. gihī-. ⁵ both MSS.
bhikkhu.

aññātihi pi dinnake cattāro paccaye paccavekkhītvā va paribhogō kātabbo, apaccavekkhitaparibhogam katvā hi kālam kurumāno bhikkhu yakkha-petaattabbhāvato na muccati, apaccavekkhitaparibhogō nām' esa visa-paribhogasadiṣo, viṣam hi viṣāsikena dinnakam pi aviṣāsikena dinnakam pi māreti yeva, pubbe pi viṣāsena dinnaviṣam paribhuñjitvā jīvitakkhayaṃ pattā¹ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tass' eko gopālako kiṭṭhasambādhasamaye² gāvo gaheṭvā araññaṃ pavisitvā tattha gopallikaṃ katvā rakkhanto vasati³ seṭṭhino ca kālena kālam gorasaṃ āharati⁴. Ath' assa gopallikāya avidūre siho nivāsaṃ gaṇhi. Gāvīnaṃ sihasantāsena milātānaṃ khīraṃ maṇḍaṃ ahoṣi. Atha naṃ ekadivasaṃ sappiṃ ādāya āgataṃ seṭṭhi pucchi: „kin nu kho samma gopālaka maṇḍaṃ sappi⁵ti“. So taṃ kāraṇaṃ ācikkhi. „Atthi pana samma tassa⁶ sihasa katthaci paṭibaddho“ ti. „Atthi 'ssa sāmi ekāya migamātukāya saddhiṃ saṃsaggo“ ti. „Sakkā pana taṃ gāhāpetun“ ti. „Sakkā sāmīti“. „Tena hi taṃ gaheṭvā tassā nalāṭato paṭṭhāya sarīre lomāni visena punappuna rajitvā sukkhāpetvā dve tayo divase atikkamitvā taṃ migamātukaṃ viṣajjehi, so tassā sinehena sarīraṃ lehitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissati, ath' assa cammanakhadāṭhā⁷ c' eva vasaṃ ca gaheṭvā āgaccheyyā-sīti“ halāhalaviṣaṃ datvā uyyojesi. Gopālako jālaṃ khipitvā upāyena taṃ migamātukaṃ gaṇhitvā tathā akāsi. Siho taṃ diṣvā va balavasinehena tassā sarīraṃ lehitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Gopālako pi cammādīni gaheṭvā Bodhisattassa saṃti-kaṃ agamāsi. Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ ñatvā „paresu sineho nāma na kattaṃ, evaṃ balasampanno pi siho migarājā kilesavasena saṃsaggaṃ nissāya migamātukāya sarīraṃ lehento viṣaparibhogam katvā jīvitakkhayaṃ patto“ ti vatvā sampatta-parisāya dhammaṃ desento imaṃ gāthaṃ āha:

¹ C^k tiṭṭha-. ² C^k vasiti. ³ C^v āhariti. ⁴ C^k nassa. ⁵ both MSS. -nakhā-.

Na vissase avissatthe, vissatthe pi na vissase,
vissāsā bhayam anveti sīhaṃ va migamātukā ti. 92.

Tatrāyaṃ saṃkhepatho: yo pubbe sahāyo attani avissattho ahosi tasmiṃ avissatthe yo pubbe pi nibbhayo attani vissāsiko yeva tasmiṃ vissatthe pi na vissase n' eva vissāsaṃ kareyya, kiṃkāraṇā: vissāsā bhayam anveti yo hi mitte pi amitte pi vissāso tato bhayam eva āgacchati, kathaṃ: sīhaṃ va migamātukā yathā mittasanthavavasena katavissāsāya migamātukāya santikā sīhassa bhayaṃ anvetam upagataṃ sampattan ti attho, yathā ca¹ vissāsavasena sīhaṃ migamātukā anvetā upagatā ti attho.

Evam Bodhisatto sampattaparisaṃ dhammaṃ desetvā dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā seṭṭhi² aham eva aho sin“ ti. Vissāsabhōjanajātakaṃ.

4. Lomahamsajātaka.

Sotatto sosito ti. Idam Satthā Vesāliyaṃ upanissāya Pāṭikārāme viharanto Sunakkhattaṃ ārabba kathesi. Ekasmiṃ hi samaye Sunakkhatto Satthu upaṭṭhāko³ hutvā pattacivaraṃ ādāya vicaramāno Korakkhattiyaṃ dhammaṃ rocento Dasabalassa pattacivaraṃ niyyādetvā Korakkhattiyaṃ nissāya tassa Kālakaṇṇaka-asura-yoniyaṃ nibbattakāle gihī hutvā „n' atthi samaṇassa Gotamassa uttarimanussadhammo alamariyañāṇadassanaviseso, takkapariyāhataṃ⁴ samaṇo Gotamo dhammaṃ deseti vīmaṃsānucaritaṃ sayampaṭibhānaṃ⁵, yassa ca khv-āssa atthāya dhammo desito so na niyyāti takkarassa⁶ sammādukkhakkhayāyā“ 'ti Vesāliyaṃ tiṇṇaṃ pākārānaṃ antare vicaranto Satthu avaṇṇaṃ bhāsati. Athāasmā Sāriputto piṇḍāya caranto tass' evam avaṇṇaṃ bhāsantassa sutvā piṇḍapātaṭṭikkanto tam atthaṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā „kodhano Sāriputta Sunakkhatto moghapuriso, kodhavasena evam āha, kodhavasena pi 'so na⁷ niyyāti takkarassa⁸ sammādukkhakkhayāyā“ 'ti vadanto ajānitvāpi mayham guṇaṃ eva bhāsati, na kho pana so moghapuriso mayham

¹ both MSS. cā. ² Cv mahāseṭṭhi. ³ both MSS. upaṭṭhāno. ⁴ Ck -yābhataṃ.

⁵ Ck pāṭi-. ⁶ Ck niyyānitakkarassa, Cv tiyyātitakkarassa. ⁷ both MSS. omit na.

⁸ Ck niyyānitakkarassa, Cv niyyātinakka-.

guṇaṃ jānāti, mayhaṃ hi Sāriputta cha abhiññā nāma atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, dasa balāni atthi, catuvesārajjajāṇaṃ atthi, catuyoniparicchedakañāṇaṃ atthi, pañcagatiparicchedakañāṇaṃ atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, evaṃ uttarimanussadhammasamannāgataṃ pana maṃ yo evaṃ vadeyya 'n' atthi samaṇassa Gotamassa uttarimanussadhammo' ti so taṃ vācaṃ appahāya taṃ cittaṃ appahāya taṃ dīṭṭhiṃ apaṇiṇissaṃjītvā yathābhataṃ nikkhitto evaṃ niraye¹ ti evaṃ attano vijjamaṇaṃ uttarimanussadhammassa guṇaṃ kathetvā „Sunakkhatto kira Sāriputta Korakkhattiyassa dukkarakārikāya micchātape pasanno, micchātape pasīdanto na pana mayi eva pasīdituṃ vaṭṭati, ahaṃ ito ekanavutikappamatthake 'atthi nu kho ettha sāro' ti bāhirakamicchātaṃ vīmaṃsanto caturaṅgasamannāgataṃ brahmacariyavāsaṃ vasiṃ, tapassī sudāṃ homi paramatapassī, lūkho sudāṃ homi paramalūkho, jegucchī sudāṃ homi paramajigucchī, pavivitto sudāṃ homi paramavivitto² ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari:

Atīte ekanavutikappamatthake Bodhisatto „bāhirakatapaṃ vīmaṃsissāmi³“ ājīvikapabbajjaṃ pabbajitvā acelako ahosi rajojalliko, pavivitto ahosi ekavīhārī, manusse disvā migo viya palāyi, mahāvīkaṭabhojano ahosi macchakagomayādīni⁴ paribhuñji. Appamādavīhāratthāya araṇṇe ekasmiṃ bhīmsanake vanasaṇḍe vīhāsi, tasmīṃ viharanto⁵ himavātasamaye antaraṭṭhake⁶ rattim vanasaṇḍā nikkhamitvā abbhokāse viharitvā suriye uggate vanasaṇḍaṃ pavisati, so yathā rattim abbhokāse himodakena tinto tath' eva divā vanasaṇḍato paggharantehi udakabindūhi temayi, evaṃ ahorattaṃ sītadukkhaṃ anubhoti. Gimhānaṃ pana pacchime māse divā abbhokāse viharitvā rattim vanasaṇḍaṃ pavisati, so yathā divā abbhokāse ātapena pariḷāhappatto tath' eva rattim nivāte vanasaṇḍe pariḷāhaṃ pāpuṇāti, sarīrā sedadhārā⁷ muccanti. Ath' assa pubbe assutapubbā ayam gāthā paṭibhāsi:

Sotatto⁸ sosīto eko bhīmsanake vane

naggo na c' aggim āsīno esanāpasuto munīti. 93.

¹ C^v vacchaka-. ² both MSS. -te. ³ so both MSS. ⁴ add ahaṃ?

Tattha sotatto ti suriyasantāpena sutatto, soṣīto ti himodakena suṣīto
 suṭṭhu tinto, eko bhīmsanake vane ti yattha pavitṭhānaṃ yebhuyyena lomāni
 bhīmsanti tathārūpe bhīmsanake vanasaṇḍe eko adutiyo va ahoṣiṇ ti dīpeti,
 naggo na caggimāsīno ti naggo ca na ca aggim āsīno ti, tathā sītena
 pīḷiyamāno pi n' eva nivāsanaṃ¹ pārupanaṃ² vā ādiyiṃ na aggim āgamaṃ nisīdin
 ti dīpeti, esanāpasuto ti abrahmacariye pi tasmiṃ brahmacariyaṣaṇṇi hutvā
 brahmacariyaṃ c' ev' etaṃ esanā ca gavesanā ca upāyo brahmalokassā 'ti evaṃ
 tāya brahmacariyesanāya pasuto anuyutto ussukkaṃ āpanno ahoṣiṇ ti dasseti,
 muniṭi muni² kho esa mowatthāya paṭipanno, evaṃ lokena sambhāvito ahoṣiṇ
 ti dīpeti.

Evaṃ caturaṅgasamannāgataṃ pana brahmacariyaṃ caritvā
 Bodhisatto maraṇakāle upatṭhitaṃ nirayanimittaṃ disvā „idaṃ
 vata samādānaṃ niratthakaṃ“ ti ñatvā taṃ khaṇaṃ ñeva taṃ
 laddhiṃ bhinditvā sammādiṭṭhiṃ gahe tvā devaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „ahaṃ tena samayena so ājiviko ahoṣiṇ“ ti. Lomaḥamsajātakaṃ.

5. Mahāsudassanajātaka.

Aniccā vata saṃkhārā ti. Idaṃ Satthā parinibbānanaṃ
 nipanno Ānandattherassa „mā Bhagavā imasmiṃ khuddakanagara-
 rake“ ti vacanaṃ ārabha kathesi. „Tathāgate Jetavane viharante
 Sāriputtatthero kattikapuṇṇamāya Nālagāmake jāto varake³ parinibbāyi,
 Mahāmoggallāno kattikamāsas' eva kālapakkhe addhamāsiyaṃ, evaṃ
 parinibbute aggasāvaka yuge ahaṃ pi Kusinārāyaṃ parinibbāyissāmīti“
 anupubbena cārikaṃ caramāno tattha gantvā yamakasālānaṃ antare
 uttarasīsake mañcake anuṭṭhānaseyyāya nipajji. Atha naṃ āyasmā
 Ānandatthero „mā bhante Bhagavā imasmiṃ khuddakanagarake visame
 ujjāṅgalanagarake sākhānagarake⁴ parinibbāyi, aññesaṃ ca³ Rājagahādī-
 naṃ mahānagarānaṃ aññatarasmiṃ Bhagavā parinibbāyatū“ 'ti yāci.
 Satthā „mā Ānanda imaṃ khuddakanagarakaṃ ujjāṅgalanagarakaṃ⁵
 sākhānagarakaṃ ti vadehi, ahaṃ pubbe Sudassanacakkavattirājakāle
 imasmiṃ nagare vasiṃ, tadā dvādasayojanikena ratanapākāreṇa parikkhita-

¹ both MSS. nivāsana. ² C^k -pārū-. ³ so both MSS. ⁴ C^k uchchaṃgala-, C^v has
 has added sākhānagarake, C^k omits this. ⁵ C^k uchch-.

taṃ mahānagaraṃ ahoṣīti“ vatvā therena yācito atītaṃ āharanto Mahāsudassanasuttaṃ kathesi.

Tadā pana Mahāsudassanaṃ¹ dhammapāsādā otaritvā avidūre sattaratanamaye nālapane² paññattasmiṃ kappiyamañcake dakkhiṇena passena anuṭṭhānaseyyāya nipannaṃ disvā „imāni te deva caturāsītinagarasahassāni Kusāvātīrājadhāni-pamukhāni, ettha chandaṃ karohīti“ Subhaddādeviyā vutte Mahāsudassano „mā devi evaṃ avaca, atha kho ‘ettha chandaṃ vinehi mā apekhaṃ akāṣīti’ evaṃ maṃ ovadā“ ‘ti vatvā „kiṃkāraṇā devā“ ‘ti pucchito „ajjāhaṃ kālakiriyaṃ karissāmīti“. Atha naṃ devī rudamānā akkhīni puñchitvā kicchena kasirena tathā vatvā rodī paridevī, sesāpi caturāsīsahassā itthiyo rodimsu paridevimsu, amaccādisu pi eko adhvāsetuṃ nāsakkhi, sabbe pi rodimsu. Bodhisatto alabhaṇo³ „mā saddam akattha“, sabbe nivāretvā devīm āmantetvā „mā tvaṃ devi rodī mā paridevī, tilaphalamatto pi hi saṃkhāro nicco nāma n’ atthi, sabbe aniccā bhedanadhammā evā“ ‘ti vatvā devīm ovadanto imaṃ gātham āha:

Aniccā vata saṃkhārā uppādavayadhammino,

uppajjitvā nirujjhanti, tesaṃ vūpasamo sukho ti. 94.

Tattha aniccā vata saṃkhārā ti bhadde Subhaddādevi yattakā⁵ kehici paccayehi samāgantvā katā khandhāyatanādayo saṃkhārā sabbe te aniccā yeva nāma, etesu hi rūpaṃ aniccaṃ viññāṇaṃ aniccaṃ cakkhuṃ aniccaṃ dhammā aniccā, yaṃ kiñci saviññāṇakaaviññāṇakaṃ⁶ ratanaṃ sabbaṃ taṃ aniccaṃ eva iti aniccā vata saṃkhārā ti gaṇha, kasmā: uppādavayadhammino sabbe h’ ete uppādadhammino c’ eva vayadhammino ca uppajjanabhijjana-sabbhāvā yeva tasmā aniccā ti veditabbā, yasmā ca aniccā tasmā uppajjitvā va nirujjhanti, uppajjitvā ṭhitiṃ patvāpi⁷ nirujjhanti yeva, sabbe h’ ete nibbattamānā uppajjanti nāma bhijjamānā nirujjhanti nāma, tesaṃ uppāde sati yeva ṭhiti⁸ nāma hoti, ṭhitiyā sati yeva bhāṅgo nāma hoti, na hi anuppannassa ṭhiti

¹ both MSS. -no. ² C^v taṃlavane. ³ so both MSS. instead of "alaṃ bhāṇe?

C^v akatthaṃ, read: akatthā ‘ti? ⁵ C^k yatthakā. ⁶ C^k saviññāṇaka. ⁷ C^v va-tvāpi. ⁸ C^v yiti.

nāma, thitaṃ abhejjanakaṃ nāma atthi, iti sabbe pi saṃkhārā tīni lakkhaṇāni patvā tattha tatth' eva nirujjhanti. tasmā sabbe p' ime aniccā khaṇikā ittarā addhuvā pabhaṅguno¹ calitā samūritā² anaddhaniyā pāyātā tāvakālikā nissārā tāvakālikatṭhena māyāmarīciphenaśadisā³, tesu⁴ bhaddhe Subhaddādevi kasmā⁵ sukhasaññaṃ uppādesi, evaṃ pana gaṇha: tesāṃ⁶ vūpasamo sukho sabbavaṭṭavūpasamanato⁷ tesāṃ vūpasamo nāma nibbānaṃ, tad ev' ekaṃ ekaṃ, tato sukhaṃ nāma n' atthitī.

Evam Mahāsudassano amatamahānibbānena desanākūṭaṃ gaheṭvā avasesassāpi mahājanassa „dānaṃ detha sīlaṃ rakkhatha uposathakammaṃ karoṭhā“ 'ti ovādaṃ datvā devalokaparāyano ahosi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Subhaddādevi Rāhulamātā ahosi, pariṇāyakaratanāṃ Rāhulo, sesaparīsā Buddhapurīsā, Mahāsudassano pana aham evā“ 'ti. Mahāsudassanajātakaṃ.

6. Telapattajātaka.

Samatittikaṃ anavasesakan ti. Idaṃ Satthā Sumbha-
ratṭhe Desakaṃ nāma nigamaṃ nissāya aṇṇatarasmiṃ vanasaṇḍe viharanto Janapadakalyāṇisuttaṃ ārabba kathesi. Tatra hi Bha-
gavā „seyyathāpi bhikkhave 'Janapadakalyāṇi Janapadakalyāṇitī' kho bhikkhave mahājanakāyo sannipāteyya, sā kho pan' assa Janapadakalyāṇi paramapāsāvinī gīte⁸ 'Janapadakalyāṇi naccati gāyatitī' kho bhikkhave bhiyyosomattāya mahājanakāyo sannipāteyya, atha puriso āgaccheyya jīvitukāmo amaritukāmo sukhakāmo dukkhapaṭikkūlo, tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ 'ayan te ambho purisa samatittiyo telapatto antarena ca mañāsamayaṃ antarena ca Janapadakalyāṇiyā hāretabbo⁹, puriso ca tam ukkhittāsiko piṭṭhito piṭṭhito anubandhissati, yatth' eva naṃ¹⁰ thokaṃ pi chaddessasi tatth' eva te sirāṃ pātesatitī', tam¹¹ kim maññatha bhik-
khave, api nu so puriso amuṃ telapattaṃ amanasikaritvā bahiddhā pamādaṃ āhareyyā" ti, „no h' etaṃ bhante“, „upamā kho my-āyaṃ bhik-

¹ C^k pabhaṅguno. ² both MSS. smī-. ³ C^k -phena-, C^v -pena-. ⁴ C^k nesu.

⁵ C^v tasmā. ⁶ C^k nesāṃ. ⁷ both MSS. sabbavaddhavū-. ⁸ C^k sāvitihite?

⁹ both MSS. hāretabbo. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ C^k omits tam.

khave katā atthassa viññāpanāya, ayam ettha attho: samatittiyo telapatto ti kho bhikkhave kāyagatāy' etaṃ satiyā adbhivacanāṃ, tasmātiha bhikkhave evaṃ sikkhitabbaṃ: kāyagatā no sati bhāvitā bhavissati susamāradhā, evaṃ hi vo bhikkhave sikkhitabban' ti imaṃ Janapadakalyāṇisuttaṃ sātthaṃ savyañjanāṃ kathesi.

Tatrāyaṃ samkhepattho: Janapadakalyāṇīti janapadamhi kalyāṇī uttamā chasarīradosarahitā pañcakalyāṇasamannāgatā, sā hi yasmā nātidiḡhā nātirassā nātikisā nātithulā nātikālī¹ nāccodātā atikkantā mānusakāṃ vaṇṇaṃ appattā devavaṇṇaṃ tasmā chasarīradosarahitā, chavikalyāṇaṃ māṇsakalyāṇaṃ nahārukalyāṇaṃ aṭṭhikalyāṇaṃ vayakalyāṇaṃ ti imehi pana pañcahi kalyāṇehi samannāgatā pañcakalyāṇasamannāgatā nāma, tassā hi āgantukobhāsakiccaṃ nāma n' atthi, attano sarīrobhāsen' eva dvādasahatthe thāne ālokaṃ karoti, piyaṅgu-samā² vā hoti suvaṇṇasamā² vā, ayam assā chavikalyāṇatā, cattāro pan' assā hatthapādā mukhapariyosānā ca lākhāparikkammakatā viya pavālarattakambalasadisāṃ hoti, ayam assā māṇsakalyāṇatā, visatinakhapattāni māṇsato amuttaṭṭhāne lākhā-rasapūritāni viya muttaṭṭhāne khīradhārasadisāni, ayam assā nahārukalyāṇatā, dvattinisa dantā suphassitā sudhotavajirapanṭi viya khāyanti, ayam assā aṭṭhikal-yāṇatā, viśaṃvassasatikāpi pana samānā soḷasavassuddesikā viya hoti nibbalipalitā, ayam assā vayakalyāṇatā, paramapāsāvinīti ettha pana pasavanaṃ pasavo pavattatīti attho pasāvo yeva pāsāvo paramo pāsāvo paramapāsāvo so assā atthīti paramapāsāvinī, nacce ca gīte ca uttamapavatti³ seṭṭhakiriyā⁴, uttamam eva naccāṃ naccati⁵ gītaṃ ca gāyatīti vuttaṃ hoti, atha puriso āgaccheyyā ti na attano ruciyā āgaccheyya, ayam pan' ettha adhippāyo: ath' evaṃ mahājana-majjhe Janapadakalyāṇiyā naccamānāya sādhu sādhu ti sādhu karesu aṅgulipoṭṭha-nena⁶ celukkhepesu ca vattamānesu taṃ pavattim suttvā rājābandhanāgarato ekaṃ purisaṃ pakkosāpetvā nigaṇhi bhinditvā samatittikaṃ superipuppaṃ telapattaṃ tassa hatthe datvā ubho hi hatthehi dāhaṃ gāhāpetvā ekaṃ asihatthaṃ purisaṃ āṇāpesi: etaṃ gahetvā Janapadakalyāṇiyā samajjaṭṭhānam gaccha, yatth' eva c' esa pamādam āgamma ekaṃ pi telabinduṃ chaḍḍeti tatth' ev' assa sīsaṃ chindā⁷ ti, so puriso asin ukkhipitvā taṃ tājento⁸ tattha nesi, so maraṇabbhayaṇa tājito jīvitakāmatāya pamādavaseṇa taṃ amanasikatvā sakim pi akkhīni umuññe-tvā taṃ Janapadakalyāṇiṃ na olokesi, evaṃ bhūtapubbaṃ ev' etaṃ vatthuraṃ, sutte pana⁹ parikkappavasen' etaṃ vuttaṃ ti vedittabbaṃ, upamā kho my-āyaṇ ti ettha pana telapattassa tāva kāyagatāsatiyā opammaśamsandanāṃ katam eva, ettha pana rājā viya kammaṃ dāṭṭhabbaṃ asi viya kilesā ukkhittāsikapuriso viya māro telapattahatthapuriso viya kāyagatāsati bhāvako vipassakayogāvacarō.

¹ both MSS. -kaḷi. ² both MSS. -sāmā. ³ Ck uttamipavatti. ⁴ Ck se-sakiriyā. ⁵ Ck -ti. ⁶ Ck -potha-. ⁷ both MSS. chinda. ⁸ Ck tājento. ⁹ Ck na.

Iti Bhagavā „kāyagatāsatiṃ bhāvetukāmena bhikkhunā telapatta-hatthena tena purisena viya satim avissajjtvā appamattena kāyagatā-sati bhāvetabbā“ ti imaṃ suttaṃ āharitvā dassesi. Bhikkhū imaṃ suttaṃ ca atthaṃ ca sutvā evaṃ āhaṃsu: „dukkaraṃ bhante tena purisena kataṃ tathārūpaṃ Janapadakalyāṇiṃ anoloketvā telapattam ādāya gacchantenā“¹ ti. Satthā „na bhikkhave tena dukkaraṃ kataṃ sukaraṃ ev’ etaṃ, kasmā: ukkhittāsikena purisena santajjtvā nīyamānatāya, yaṃ pana pubbe paṇḍitā appamādena satim avissajjtvā abhisamkhaṭaṃ² dibbarūpaṃ pi indriyāni bhinditvā anoloketvā va gantvā rajjaṃ pāpuṃṃsu etaṃ dukkaraṃ“ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño puttasaṭṭassa sabbakaniṭṭho hutvā nibbattitvā anupubbena viññūtaṃ pāpuṃ. Tadā ca rañño gehe paccekabuddhā abhūṇanti. Bodhisatto tesam veyyāvaccam karoti. So ekadivasam cintesi: „mama bahū³ bhātaro, lacchāmi nu kho ahaṃ imasmiṃ nagare kulasantakam rajjaṃ udāhu no“ ti. Ath’ assa etad ahoṣi: „paccekasambuddhe pucchitvā jānissāmīti“ so dutiyadivase paccekabuddhesu āgatesu dhammakarakam ādāya pāṇiyam parissāvetvā pāde dhovitvā makkhetvā tesam antare khajjakam khāditvā nisinnakāle vanditvā ekamantaṃ nisinnotaṃ attham pucchi. Atha naṃ te avocaṃ: „kumāra, na tvaṃ imasmiṃ nagare rajjaṃ labhissasi, ito pana vīsaṃyojanasatamatthake Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilānagaraṃ nāma atthi, tattha gantaṃ sakkonto ito sattame divase rajjaṃ lacchasi, antarāmagge pana mahāvattaniataviyaṃ paripantho atthi, taṃ ataviṃ pariharitvā gacchantassa yojanasatiko maggo hoti, ujukam gacchantassa paññāsa yojanāni, so hi amanussakantāro nāma, tattha yakkhiniyo antarāmagge gāme ca sālāyo ca māpetvā uparisuvaṇṇatārakavicittavitānaṃ mahārāhaseyyam³ paññāpetvā nānāviraḡe paṭṭasāṇiyo parikkhipitvā³ dibbālaṃkārehi attabhāvaṃ maṇḍetvā sālāsu nisīditvā gacchante purise madhurāhi

¹ both MSS. -kaṭam. ² C^v bahu. ³ C^v mahārahaṃ seyya, C^k mahārāhasseyyam.

³ C^k pakkhipitvā.

vācāhi saṃgaṇhitvā 'kilantarūpā viya paññāyatha, idhāgantvā nisīditvā pāṇiyam pivitvā gacchathā' 'ti pakkositvā āgatānam āsanāni datvā attano rūpalīlāyā vilāsehi palobhetvā kilesavasike katvā attanā saddhim ajjhācāre kate tatth' eva te lohiteṇa paggharanteṇa khāditvā jīvitakkhayaṃ pāpenti, rūpagocarasattam rūpen' eva gaṇhanti saddagocaram madhureṇa gītavādītasaddena ghānagocaram dibbagandhehi jivhāgocaram¹ dibbena nānaggarasabhojanena poṭṭhabbagocaram ubhatolohitakūpadhānehi dibbasayanehi, sace indriyāni bhinditvā tā anoloketvā satim paccupatṭhapetvā gamissasi sattame divase tattha rajjam lacchasi². Bodhisatto „hotu bhante, tumhākaṃ ovādam gahe tvā kim etā olokessāmīti“ paccekabuddhehi parittam kārāpetvā parittavālikam c' eva parittasuttakaṃ ca ādāya paccekabuddhe ca mātāpitaro ca vanditvā nivesanam gantvā attano purise āha: „aham Takkaśīlāyaṃ rajjam gahe tum gacchāmi, tumhe idh' eva tiṭṭhathā“ 'ti. Atha nam pañca janā āhamsu: „mayam pi āgacchāmā“ 'ti. „Na sakkā tumhehi āgantum, antarāmagge kira yakkhiniyo rūpādigocare manusse evaṃ c' evaṃ ca rūpādīhi palobhetvā gaṇhanti, mahā paripantho, aham pana attānam takketvā gacchāmīti“. „Kim pana deva mayam tumhehi saddhim gacchantā attano piyāni rūpādīni olokessāma, mayam hi tath' eva gamissāmā“ 'ti. Bodhisatto „tena hi appamattā hoṭhā“ 'ti te pañca jane ādāya maggaṃ paṭipajji. Yakkhiniyo gāmādīni māpetvā nisīdīmsu. Tesu rūpagocarō puriso tā yakkhiniyo oloketvā rūpārammaṇo paṭibaddho thokaṃ ohīyi. Bodhisatto „kim bho thokaṃ ohīyasīti³“ āha. „Deva, pādā me rujanti, thokaṃ sālāya nisīditvā āgacchāmīti“. „Ambho etā yakkhiniyo mā kho patthesīti“. „Yaṃ hotu tam hotu⁴, na sakkomi devā“ 'ti. „Tena hi paññāyissasīti“ itare cattāro ādāya agamāsi. So pi rūpagocarako tāsam santikaṃ agamāsi. Tā⁴ attanā

¹ Ck divhā. ² Ck ohīya-, C" ohīyya-. ³ Ck na hotu. ⁴ Ck nā.

saddhīm ajjhācāre kate tam tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā purato gantvā aññaṃ sālāṃ māpetvā nānāturiyāni gahetvā gāyamānā nisīdimsu. Tattha saddagocarako ohīyi¹. Tam pi khāditvā purato gantvā nānappakāre gandhakaraṇḍe pūretvā āpanaṃ² pasāretvā³ nisīdimsu. Tattha gandhagocarako ohīyi⁴. Tam pi khāditvā purato gantvā nānaggarasānaṃ dibbabhojanānaṃ bhājanāni pūretvā odanikāpanaṃ pasāretvā nisīdimsu. Tattha rasagocarako ohīyi. Tam pi khāditvā purato gantvā dibbasayanāni paññāpetvā⁵ nisīdimsu. Tattha poṭṭhabbagocarako ohīyi⁶. Tam pi khādimsu. Bodhisatto ekako va ahoṣi. Ath' ekā yakkhinī „atikharamanto vatāyaṃ, ahaṃ tam khāditvā nivattissāmiti“ Bodhisattassa pacchato pacchato agamāsi. Aṭaviyā parabhāge vanakammikādayo yakkhiniṃ disvā „ayan te purato gacchanto puriso kiṃ hotīti“ pucchiṃsu. „Komārasāmiyo me ayyā⁷“ ti. „Ambho, ayaṃ evaṃ sukhumālā pupphadāmasadisā suvaṇṇavaṇṇā⁸ kumārikā attano kulaṃ chaḍḍetvā bhavantaṃ⁹ takketvā nikkhanta¹⁰, kasmā etaṃ akilametvā ādāya na gacchasi“ ti. „N' esā ayyā⁷ mayhaṃ pajāpati, yakkhinī esā, etāya me pañca manussā khādita“ ti. „Ayyā⁷ purisā nāma kuddhakāle attano pajāpatiyo yakkhiniyo pi karonti petiyo pīti“ ti. Sā gacchanānā gabbhinīvaṇṇaṃ¹¹ dassetvā puna sakiṃ vijātavaṇṇaṃ katvā puttaṃ amkenādāya Bodhisattaṃ anubandhi. Ditṭhaditṭhā purimanayen' eva pucchanti. Bodhisatto pi tath' eva vatvā gacchanto Takkaṣilaṃ pāpuṇi. Sā puttaṃ antarādhāpetvā ekikā va anubandhi. Bodhisatto nagaradvāraṃ gantvā ekissā sālāya nisīdi. Sā Bodhisattassa tejena pavisitum asakkonti¹² dibbarūpaṃ māpetvā sāladvāre aṭṭhāsi. Tasmiṃ samaye Takkaṣilato rājā uyyānaṃ gacchanto tam disvā paṭibaddhaṃ hutvā „gacch' imissā sassāmikabhāvaṃ vā assāmikabhāvaṃ vā

¹ C^k ohīyi, C^v ohīyya. ² both MSS. āpanaṃ. ³ C^k sārāpetvā. ⁴ both MSS. ohīyi. ⁵ C^v pañña-. ⁶ C^k ohīyi. ⁷ both MSS. ayyo. ⁸ C^k -vaṇṇaku-. ⁹ C^k bhagavantaṃ. ¹⁰ both MSS. -nto. ¹¹ C^v gabbhinī-. ¹² both MSS. -ti.

jānāhīti“ manussaṃ pesesi. So taṃ upasaṃkamitvā „sassaṃi-
kāsīti“ pucchi. „Āma ayya me sālāya nisinno sāmiko“ ti.
Bodhisatto „n’ esā mayhaṃ pajāpati¹, yakkhiṇī² esā, etāya
me pañca manussā khādītā“ ti āha. „Sāmi, purisā nāma
ayya³ kuddhakāle² yaṃ icchanti taṃ vadentīti“ āha. So
ubhinnaṃ pi vacanaṃ rañño ārocesi. Rājā „assāṃikabhaṇḍaṃ
nāma rājasantakaṃ hotīti“ yakkhiṇiṃ pakkosāpetvā ekahatthi-
piṭṭhe nisidāpetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ
abhiruyha taṃ aggamahesitṭhāne ṭhapesi. So nahātānuvilitto⁴
sāyamāsaṃ bhuñjitvā sirisayanaṃ abhirūhi. Sāpi yakkhiṇī⁵
attano upakappanakaṃ āhāraṃ āharitvā alambkatapaṭiyattā siri-
sayane raññā saddhiṃ nipajjitvā rañño rativasena sukhasamappi-
tassa nipannakāle ekena passena parivattitvā parodi. Atha
naṃ rājā „kiṃ bhadde rodasīti“ pucchi. „Deva, ahaṃ tum-
hehi magge disvā ānītā, tumhākaṃ ca gehe bahuṭṭhiyo, sāhaṃ⁶
sapattinaṃ antare vasamānā kathāya uppannāya ‘ko tuyhaṃ
mātaraṃ vā pitaraṃ vā gottaraṃ vā jātiṃ vā jānāti, tvaṃ antarā-
magge disvā ānītā nāmā⁷” ti sīse gahetvā nippīḷiyamānā viya
maṃku bhavissāmi, sace tumhe sakalarajje issariyaṃ ca āpaṃ ca
mayhaṃ dadeyyātha koci mayhaṃ cittaṃ kopetvā kathetuṃ na
sakkhissatīti“. „Bhadde, mayhaṃ sakalaraṭṭhavāsino na kiñci
honti, nāhaṃ etesaṃ sāmiko, ye pana rājānaṃ kopetvā akat-
tabbaṃ karonti tesaṃ⁸ ñevāhaṃ sāmiko ti iminā kāraṇena na
sakkā tuyhaṃ sakalaraṭṭhe issariyaṃ ca āpaṃ ca dātun“ ti.
„Tena hi deva sace raṭṭhe vā nagare vā āpaṃ dātun na sak-
kosi antonivesane antovaḷaṇṇajanakānaṃ upari mama vasaṃ
vattanatthāya⁹ āpaṃ detha devā“ ti. Rājā dibbapotṭhabbena
baddho tassā vacanaṃ atikkamituṃ asakkonto „sādhū bhadde
antovaḷaṇṇanake tuyhaṃ āpaṃ dammi, tvaṃ ete attano vase

¹ C^k -ti. ² C^v -ni. ³ both MSS. ayyo. ⁴ both MSS. -lutto. ⁵ C^v -ni.

⁶ C^k sāha. ⁷ C^v nāmakaṃ. ⁸ C^v nesaṃ. ⁹ C^k vatthana-.

vattāpehīti“ āha. Sā „sādhū“ ’ti sampatīcchitvā rañño niddam okkantakāle yakkhanagaram gantvā yakkhe pakkositvā attanā rājānam jīvitakkhayaṃ pāpetvā aṭṭhimattaṃ sesetvā sabbana-hārucammamaṃsalohitaṃ khādi. Avasesayakkhā mahādvārato paṭṭhāya antonivesane kukkuṭakukkure ādiṃ katvā sabbe khāditvā aṭṭhi¹ sese akaṃsu. Punadivase dvāraṃ yathāpihitaṃ eva disvā manussā pharasūhi kavāṭāni koṭṭetvā² anto pavisitvā sabbam nivesanaṃ aṭṭhikaparipuṇṇaṃ disvā „saccaṃ vata so puriso āha: ‘nāyaṃ mayhaṃ pajāpatīti’ yakkhiṇī esā’ ti, rājā pana kiñci ajānitvā va taṃ gehe attano bhariyaṃ akāsi, sā yakkhe pakkositvā sabbam janam khāditvā gatā bhavissatīti“ āhaṃsu. Bodhisatto pi taṃ divasaṃ tassā yeva sālāyaṃ parittavālikaṃ sīse pakkipitvā parittasuttaṃ parikkhipitvā khaggaṃ gahetvā tṭhitaṃ va aruṇaṃ utṭhapesi. Manussā sakalanivesanaṃ sodhetvā haritupattaṃ katvā upari gandhehi vilimpitvā⁴ pupphāni vikiritvā pupphadāmāni osāretvā dhūpaṃ datvā puna mālā bandhitvā sammantayimṃsu⁵: „bho yo so puriso dibbarūpaṃ māpetvā pacchato āgacchantiṃ yakkhiṇiṃ indriyāni bhinditvā olokanamattam pi na akāsi so ativiya ulārasatto dhitimā nāpasampanno, tādise purise rajjaṃ anusāsante sabbam ratṭhaṃ sukhitaṃ bhavissati, taṃ rājānaṃ karomā“ ’ti. Atha sabbe amaccā ca nāgarā ca ekacchandā hutvā Bodhisattaṃ upasaṃkamitvā „deva tumhe imaṃ rajjaṃ kārethā“ ’ti nagaraṃ pavesetvā ratanarāsīmhi tṭhapetvā abhi-siñcitvā Takkasilarājānaṃ akaṃsu. So cattāri agatigamanāni vajjetvā dasarājadhamme akopetvā dhammena rajjaṃ kārento dānādāni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ both MSS. aṭṭhi. ² C^v koṭṭetvā. ³ so both MSS. ⁴ C^v vilimpitvā, C^k vilimpitvā corr. to vilampitvā? ⁵ C^v sammattayimṃsu.

Samatittikaṃ anavasesakaṃ
telapattaṃ yathā parihareyya
evaṃ sacittam anurakkhe
patthayāno disaṃ agatapubban ti. 95.

Tattha samatittikan ti antomukhavuddhilekhaṃ¹ pāpetvā samabharitaṃ²,
anavasesakan ti anavasiñcanakaṃ aparissavanakaṃ katvā, telapattan ti
pakkhittatilatelapattaṃ, parihareyyā 'ti hareyya ādāya gaccheyya, evaṃ
sacittam anurakkhe ti taṃ telabharitaṃ pattaṃ viya attano cittaṃ
kāyagatāsatiyā-gocare³ c' eva sampayuttaṃ satiya cā 'ti ubhinnaṃ antare pakkhi-
pitvā yathā muhuttaṃ pi bahiddhā gocare na vikkhipati yathā⁴ paṇḍito yogāva-
caro rakkheyya gopāyeyya, kiṃkāraṇā: etassa hi⁵

Dunniggahassa lahuno yatthakāmanipātino
cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ, (Dhp. v. 35.)

tasmā

Sududdasaṃ sunipunaṃ yatthakāmanipātinaṃ
cittaṃ rakkhetha medhāvī, cittaṃ guttaṃ sukhāvahaṃ (Dhp. v. 36.)

idaṃ hi

Dūraṅgamaṃ ekacaraṃ asarīraṃ guhāsayaṃ
ye cittaṃ saññamessanti makkhanti Mārabandhanā, (Dhp. v. 37.)

itarassa pana

Anavaṭṭhitacittassa saddhammaṃ avijānato
pariplavapasādaṃ paññā na paripūrati, (Dhp. v. 38.)

cirakammaṭṭhānasahāyassa pana

Anavassutacittassa ananvāhatacetaso
puññāpāpapaṇāsa n' atthi jāgarato bhayaṃ, (Dhp. v. 39.)⁶

tasmā⁶ etaṃ

Phandanaṃ capalaṃ cittaṃ dūrakkhaṃ dunnivārayaṃ
ujum karoti medhāvī usukāro va tejanaṃ, (Dhp. v. 33.)

¹ C^k -vaddhilekham, C^v vuddhilokham corr. to -vaddhilokham. ² both MSS. samaharitaṃ. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of tathā? ⁵ C^v omits hi ⁶ C^v etasmā.

evam ujum karonto sacittam anurakkhe, patthayāno disaṃ agatapubban
ti imasmīṇi kāyagatāsatikammaṭṭhāne kammaṃ ārabhitvā anamatagge saṃsāre
agatapubbadisaraṃ patthento pihento¹ vuttanayen' eva sakaraṃ cittaṃ rakkheyyā
'ti attho, kū pan' esā disā:

[Mātāpītā pubbā disā ācariyā dakkhiṇā disā]²
puttadārā disā pacchā mittāmaccā ca uttarā
Dūsakammakarā heṭṭhā uddhaṃ samānabrāhmaṇā,
etā disā namasseyya alamatto kule gihīti,

ettha tāva puttadārūdayo disā ti vuttā³.

Disā catasso vidisā catasso
uddhaṃ adho, dasa disā imāyo⁴,
katamaṃ disaṃ tiṭṭhati nāgarājā
yaṃ addasā supine chabbisāṇaṃ ti,

ettha puratthimādibhedā disā va disā ti vuttā,

Agārino annadapānavatthadā
avhāyikā nam⁵ pi disaṃ vadanti,
esā disā paramā setaketu
yaṃ patvā dukkhī sukhino bhavanti,

ettha nibbānaṃ disaṃ ti vuttaṃ, idhāpi tad eva adhippetam, taṃ⁶ hi khayam
virāgaṃ ti ādhi⁷ dissati avadissati, tasmā disā ti vuccati, anamatagge pana saṃ-
sāre kenaci bālaputhujjanena supine pi agatapubbatāya⁸ agatapubbā disā nāmā
'ti vuttaṃ, taṃ patthayantena kāyagatāsatiyā yogo karaṇiyo ti.

Evam Satthā nibbānena desanākūṭam gahetvā jātakaṃ samo-
dhānesi: „Tadā rājaparisā Buddhaparisā. rajjaṃ pattakumāro pana
aham evā⁹ 'ti. Telapattajātakaṃ.

7. Nāmasiddhijātaka.

Jīvakaṃ ca mataṃ disvā ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto ekaṃ nāmasiddhikaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Eko
kira kulaputto nāmena Pāpako nāma sāsane uraṃ datvā pabbajito.

¹ C^k jahento, C^v jahento, B^p pihayanto. ² supplied from B^p, not in C^k C^v.

³ C^k puttaṃ, C^v puttā, B^p veditabbā. ⁴ C^k C^v tāimāyo. ⁵ C^v nam. ⁶ so B^p; C^k C^v tam. ⁷ so both C^k and C^v. ⁸ both C^k and C^v -pubbanitāya.

Bhikkhūhi „eh' āvuso Pāpaka, tiṭṭhāvuso Pāpakā“ 'ti vuccamāno cintesi: „loke pāpakaṃ nāma lāmakam kālakaṇṇibhūtaṃ vuccati, aññaṃ maṅgalapaṭisaṃyuttaṃ nāmaṃ āharāpessāmīti“ so ācariyupajjhāye upasaṃkamitvā „bhante mayhaṃ nāmaṃ¹ avamaṅgalaṃ, aññaṃ me nāmaṃ karothā“ 'ti āha. Atha naṃ te evaṃ āhaṃsu: „āvuso nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, nāmena kāci atthasiddhi nāma n' atthi, attano nāmaṃ² eva santutṭho hohīti“. So punappuna yāci eva. Tassāyaṃ nāmasiddhikabhāvo saṃghe³ pākato jāto. 'Ath' ekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ sannisinnā bhikkhū kathaṃ samutṭhāpesuṃ: „āvuso asuko kira bhikkhu nāmasiddhiko maṅgalaṃ nāmaṃ⁴ āharāpetīti“. Satthā dhammasabhaṃ āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe pi so nāmasiddhiko yevā“ 'ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Takkasilāyaṃ Bodhisatto disāpāṃmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni mante vācesi. Tass' eko māṇavo Pāpako nāma nāmena. So „ehi Pāpaka, yāhi Pāpakā“ 'ti vuccamāno cintetvā „mayhaṃ nāmaṃ avamaṅgalaṃ, aññaṃ āharāpessāmīti“ ācariyaṃ upasaṃkamitvā „ācariya mayhaṃ nāmaṃ avamaṅgalaṃ, aññaṃ nāmaṃ karothā“ 'ti āha. Atha naṃ ācariyo avoca: „gaccha tāta, janapadacārikaṃ caritvā attano abhirucitaṃ ekaṃ maṅgalaṃ nāmaṃ gahetvā ehi, āgatassa⁵ te nāmaṃ parivattetvā aññaṃ nāmaṃ karissāmīti“. So „sādhū“ 'ti pātheyyaṃ gahetvā nikkhanto gāmena gāmaṃ caranto ekaṃ nagaraṃ pāpuṇi. Tattha c' eko puriso kālakato Jīvako nāma nāmena. So taṃ nātījanena ālāhanaṃ niyamānaṃ⁶ disvā „kiṃnāmako nāmaṃ esa puriso“ ti pucchi. „Jīvako nāmā“ 'ti. „Jīvako pi maratīti“. „Jīvako pi marati, Ajīvako pi marati, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, tvaṃ bālo maññe“ ti. So taṃ kathaṃ sutvā nāma majjhatto hutvā antonagaraṃ pāvisi. Ath' ekaṃ dāsinaṃ bhatinaṃ adadamānaṃ⁶ sāmikā dvāre nisidāpetvā rajjuyā paharanti, tassā ca Dhanapālīti nāmaṃ hoti. So

¹ C^k nāma. ² C^v saṃghe. ³ C^k nāma. ⁴ so BP; C^k and C^v āhatassa? ⁵ both C^k and C^v niyya-. ⁶ both C^k and C^v addamānaṃ.

antaravithiyā gacchanto taṃ pothiyamānaṃ disvā „kasmā imaṃ pothethā“ 'ti pucchi. „Bhatiṃ dātuṃ na sakkotīti“. „Kiṃ paṇ' assā nāmaṃ“ ti. „Dhanapālī nāmā“ 'ti. „Nāmena Dhana-pālī¹ samānāpi bhatimattam dātuṃ na sakkotīti“. „Dhana-pāliyo pi Adhanapāliyo pi duggatā honti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattam, tvaṃ bālo maññe“ ti. So nāme majjhattataro hutvā nagarā nikkhamma maggaṃ paṭipanno antarāmagge maggamūlhaṃ purisaṃ disvā „ayyo kiṃ karonto vicarasīti“ pucchi. „Maggamūlho 'mhi sāmīti“. „Kiṃ pana te nāmaṃ“ ti. „Panthako nāmā“ 'ti. Panthakāpi maggamūlhā hontīti“. „Panthako pi Apanthako pi maggamūlho hoti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattam², tvaṃ pana bālo maññe“ ti. So nāme atimajjhatto hutvā Bodhisattassa santikaṃ gantvā „kiṃ tāta nāmaṃ rocetvā āgato sīti“ vutte „ācariya Jīvakaṃ nāma maranti Ajīvakaṃ, Dhana-pāliyo pi duggatā honti Adhanapāliyo pi, Panthakāpi maggamūlhā honti Apanthakāpi, nāmaṃ nāma paṇṇattimattam, nāmena siddhi³ n'atthi, kammen' eva⁴ siddhi³, alaṃ mayhaṃ aññena⁵ nāmena, tad eva me nāmaṃ hotū“ 'ti āha. Bodhisatto tena diṭṭhaṃ ca kataṃ ca saṃsandetvā imaṃ gātham āha:

Jīvakaṃ ca mataṃ disvā Dhanapālīṃ ca duggataṃ

Panthakaṃ ca vane mūlhaṃ Pāpako punar āgato ti. 96.

Tattha punarāgato ti imāni tīni kāraṇāni disvā puna āgato, rakāro sandhivasena vutto.

* Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā „na bhikkhave idāṇ' eva pubbe p' esa nāmasiddhiko yevā“ 'ti vatvā jātakam samodhānesi: „Tadā nāmasiddhiko idāṇi pi nāmasiddhiko yeva, ācariyaparisaṃ Buddhaparisaṃ, ācariyo pana aham evā“ 'ti. Nāmasiddhijātakaṃ.

¹ both C^k and C^v -li. ² C^v paṇṇatti-. ³ both C^k and C^v siddhiṃ. ⁴ C^k kameva-neva. ⁵ both C^k and C^v aññe.

8. Kūṭavāṇijajātaka.

Sādhu kho¹ paṇḍito nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kūṭavāṇijaṃ ārabba katesi. Sāvatthiyaṃ hi dve janā ekato vaṇijjaṃ karontā bhaṇḍaṃ sakateṇādāya janapadaṃ gantvā laddhalābhā paccāgamiṃsu. Kūṭavāṇijo cintesi: „ayaṃ bahū divase dubbhojanaena dukkhaseyyāya kilanto idāni attano ghare nānaggarasehi yāvadatthaṃ subhojanaṃ bhuñjitvā ajīrakena marissati, athāhaṃ imaṃ bhaṇḍaṃ tayo koṭṭhāse katvā ekaṃ tassa dārakānaṃ dassāmi dve koṭṭhāse attano gahessāmīti“ so „ajja bhājessāma sve bhājessāma“² ti bhaṇḍaṃ bhājetuṃ na icchi. Atha naṃ paṇḍitavāṇijo akāmakāṃ nippīletvā bhājāpetvā vihāraṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā katapaṭṭisaṇthāro „atipapaṇḍo kato, idhāgantvāpi cirena Buddhupaṭṭhānaṃ āgato sīti“ vutto³ tam⁴ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Satthā „na kho so gahapati upāsaka dān' eva kūṭavāṇijo, pubbe pi kūṭavāṇijo yeva, idāni pana taṃ vañceturāmo jāto, pubbe paṇḍite pi vañceturā ussahīti“ vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ vāṇijakule nibbatti, nāmagahaṇa-divase c' assa Paṇḍito ti nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto aññena vāṇijena saddhiṃ ekato hutvā vaṇijjaṃ karoti, tassa Atipaṇḍito ti nāmaṃ ahosi. Te Bārāṇasito pañcāhi sakatasatehi bhaṇḍaṃ ādāya janapadaṃ gantvā vaṇijjaṃ katvā laddhalābhā puna Bārāṇasiṃ āgamiṃsu. Atha nesaṃ bhaṇḍaṃ bhājanakāle⁵ Atipaṇḍito āha: „mayā dve koṭṭhāsā laddhabbā“ ti. „Kimkāraṇā“⁶. „Tvaṃ Paṇḍito ahaṃ Atipaṇḍito, Paṇḍito ekaṃ laddhuṃ arahati Atipaṇḍito dve“ ti. „Nanu amhākāṃ dvinnam pi bhaṇḍamūlaṃ pi goṇādayo pi samasamā yeva, tvaṃ kasmā dve koṭṭhāse laddhuṃ arahasīti“. „Atipaṇḍitabhāvenā“ ti. Evaṃ te kathaṃ vaddhetvā kalahaṃ akaṃsu. Tato Atipaṇḍito „atth' eko upāyo“ ti cintetvā attano pitaraṃ ekasmiṃ

¹ both C^k and C^v ko. ² C^k sve bhājessāma ti added later. ³ C^v vutte. ⁴ C^k tap.

⁵ C^v bhājanamkāle. ⁶ so both C^k and C^v, and B^p also.

susirarukkhe pavesetvā „tvam amhesu āgatesu ‘Atipaṇḍito dve koṭṭhāse laddhum arahatīti’ vadeyyāsīti“ vatvā Bodhisattam upasamkamitvā „samma mayham dvinnam koṭṭhāsānam yutta-bhāvam vā¹ esā rukkhadevatā jānāti, ehi tam pucchissāmā“ ‘ti nam patthento „ayye rukkhadevate amhākaṃ aṭṭam² pacchindā“ ‘ti āha. Ath’ assa pitā saram parivattetvā „tena hi kathethā“ ‘ti āha. „Ayye, ayaṃ Paṇḍito aham Atipaṇḍito, amhehi ekato vohāro kato, tattha kena kiṃ laddhabban“ ti. „Paṇḍitena eko koṭṭhāso Atipaṇḍitena dve laddhabbā“ ti. Bodhisatto evam vinicchitam aṭṭam² sutvā „idāni devatābhāvam vā adevatābhāvam vā jānissāmīti“ palālam āharitvā susiram pūretvā aggim adāsi. Atipaṇḍitassa pitā jālāya puṭṭhakāle³ addhajhāmena sarīrena upari āruyha sākham gahetvā olambanto bhūmiyaṃ patitvā imam gātham āha:

Sādhu kho Paṇḍito nāma, n’ atth’ eva Atipaṇḍito,
Atipaṇḍitena puttena man’ amhi upakūlito ti. 97.

Tattha sādhu kho Paṇḍito nāmā ‘ti imasmiṃ loke paṇḍiccena saman-nāgato kāraṇākāraṇaṇṇū⁴ puggalo sādhu sobhano, Atipaṇḍito ti nāmamattena Atipaṇḍito kūṭapuriso na tv-eva varam, manamhi upakūlito ti thoken’ amhi jhāmo, addhajjhāmako va mutto ti attho.

Te ubho pi majjhe bhinditvā samam űeva koṭṭhāsam ganhitvā yathākammaṃ gatā.

Satthā „pubbe pi esa kūṭavāṇijo vā“ ‘ti imam atītam āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā kūṭavāṇijo paccuppanne pi kūṭavāṇijo va,⁵ paṇḍitavāṇijo pana aham evā“ ‘ti. Kūṭavāṇijajātakaṃ.

9. Parosahassajātaka.

Parosahassam pi samāgatānan ti. Idam Satthā Jeta-vane viharanto puthujjanapucchakaṃ pañham⁵ ārabha

¹ so both C^k and C^v; add ayuttabhāvam vā. ² both C^k and C^v addham. ³ so both C^k and C^v. ⁴ C^v -ṇaṇṇu. ⁵ C^k omits pañham.

kathesi. Vatthum Sarabhaṅgajātaka āvibhavissati. Ekasmiṃ pana samaye bhikkhū dhammasabhāyaṃ sammipatitā „āvuso Dasabalena saṃkhittena kathitaṃ dhammasenāpati Sāriputto vitthārena vyākāśīti“ therassa guṇakathāya nisīdīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Sāriputto idān' eva mayā saṃkhittena bhāsitaṃ vitthārena vyākaroṭi, pubbe pi vyākāsi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāmaṇakule nibbattitvā Takkaśilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcābhiniṇṇā atṭha samāpattiyo nibbattetvā Himavante vihāsi. Parivāro pi 'ssa pañca tāpasasatāni ahesuṃ. Ath' assa jeṭṭhantevāsiko¹ vassārattasamaye² upaddhaṃ isigaṇaṃ ādāya loṇambilasevanatthāya manussapathaṃ agamāsi. Tadā Bodhisattassa kālakiriyasamayo jāto. Atha naṃ antevāsikā „kataro vo guṇo laddho“ ti adhigamaṃ pucchīmsu. So „n' atthi kiñcīti“ vatvā Abhassarabrahmaloke³ nibbatti. Bodhisattā⁴ hi rūpasanāpattilābhino hutvāpi abhabbatṭhānantā Āruppe na nibbattanti. Antevāsikā⁵ „ācariyassa adhigamo n' atthīti“ ālāhane sakkāraṃ na karīmsu. Jeṭṭhantevāsiko āgantvā „kahaṃ ācariyo“ ti pucchitvā „kālakato“ ti sutvā „api ācariyaṃ adhigamaṃ pucchitthā“ 'ti. „Āma pucchimhā“ 'ti. „Kiṃ kathesiṭi“ „N' atthi kiñcīti" tena vuttan ti ath' assa amhehi sakkāro na kato“ ti āhaṃsu. Jeṭṭhantevāsiko „tumhe ācariyassa vacanatthaṃ na jānittha, ākiñcaññāyatanasamāpattilo⁶ ācariyo“ ti āha. Te tasmiṃ punappuna kathente pi na saddahīmsu. Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ ñātvā „andhabālā, mama jeṭṭhantevāsikassa na saddahanti, imaṃ tesam kāraṇaṃ pākataṃ karissāmīti“ Brahmaloḷā āgantvā assamapadamatthake mahantenānubhāvenākāse ṭhatvā antevāsikassa paññānubhāvaṃ vaṇṇento imaṃ gātham āha:

¹ so BP; C^k -tevāsi, C^v -tevāvāsi. ² C^k vāsasāratta-?, C^v vassātta-, BP vassārattā-.

³ C^v abhassara-. ⁴ both C^k and C^v -sattā. ⁵ C^v -vāsi. ⁶ both C^k and C^v -ttilā.

Parosāhassam pi samāgatānaṃ
kandeyyun te vassasataṃ apaññā,
eko va seyyo puriso sapañño
yo bhāsītassa vijānāti atthan ti. 98.

Tattha parosāhassam pīti atirekasāhassam pi, samāgatānaṃ ti sanni-
patitānaṃ bhāsītassa atthaṃ jānitum asakkontānaṃ¹ bālānaṃ, kandeyyun te
vassasataṃ apaññā ti te evaṃ samāgatā apaññā ime bālatāpasā² viya vassa-
satam pi vassasāhassam pi rodeyyuṃ parideveyyuṃ, rodamānāpi pana atthaṃ
vā kāraṇaṃ vā n' eva jāneyyūti ti dīpeti, eko va seyyo puriso sapañño
ti evarūpānaṃ bālānaṃ parosāhassato pi eko paṇḍitapuriso va seyyo varataro ti
attho, kīdiso sapañño ti yo bhāsītassa³ vijānāti atthaṃ ayaṃ jeṭṭhantevāsiko viyā⁴ ti.

Evaṃ Mahāsatto ākāse tīhito va dhammaṃ desetvā tāpasā-
gaṇaṃ bujjhāpetvā Brahmālokaṃ eva gato. Te pi tāpasā jīvita-
pariyosāne Brahmāloka-parāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto ahoṣi, Mahābrahmā pana aham evā⁵
'ti. Parosāhassajātakaṃ.

10. Asātarūpajātaka.

Asātaṃ sātārūpenā 'ti. Idam Satthā Kuṇḍiyanagaraṃ upa-
nissāya Kuṇḍadhānavane viharanto Koliyārājadhīraṃ Suppa-
vāsaṃ upāsikaṃ ārabha kathesi. Sā hi tasmīṃ samaye sattava-
sāni kucchinā gabbhaṃ pariharitvā sattāhaṃ mūlhagabbhā ahoṣi,
adhimattā vedanā vattiṃsu. Sā evaṃ adhimattavedanābhitunnāpi¹
„Sammasambuddho vata so Bhagavā yo evarūpassa dukkhassa pahā-
nāya dhammaṃ deseti, supaṭipanno vata tassa Bhagavato sāvakasaṃgho
yo evarūpassa dukkhassa pahānāya paṭipanno, susukhaṃ vata nibbā-
ṇaṃ yatth' evarūpadukkhāṃ n' atthitū“ imehi tīhi vitakkehi adhivāsesi.
Sā sāmikaṃ pakkosivā taṃ ca attano pavattiṃ vandanasāsanaṃ ca
ārocetum Satthu santikaṃ pesesi. Satthā vandanasāsanaṃ sutvā⁶ va

¹ C^k asakkontotaṃ, C^v asakkontonaṃ. ² C^k bālā-. ³ corr. in accordance with B^p;
C^k bhāsīteyyuṃ parideveyyuṃ rodamānāpi pana atthaṃ vassa. C^v bhāsīteyyuṃ
parideveyyuṃ rodamānāpi pana atthaṃ vyassa. ⁴ both C^k and C^v adhimattā-.

⁵ C^k yutvā.

„sukhinī¹ hotu Suppavāsā Koliyadhītā, sukhinī² ārogā³ ārogañ puttāñ vijāyatū“ ti āha. Sahavacanā va Bhagavato Suppavāsā Koliyadhītā⁴ sukhinī ārogā ārogañ⁵ va⁶ puttāñ vijāyi. Ath' assā sāmiko gehaṃ gantvā naṃ vijātaṃ disvā „acchariyaṃ vata bho“ ti ativiya⁷ Tathāgataśānubhāvena acchariyabbhutatittajāto ahoṣi. Suppavāsāpi puttāñ vijāyitvā sattāhaṃ buddhapamukhassa saṃghassa dānaṃ dātukāmaṃ puna nimantanatthāya taṃ pesesi. Tena kho pana samayena Mahā-moggallānassa upatthākena buddhapamukho saṃgho nimantito hoti. Satthā Suppavāsāya dānassa okāsadanatthāya therassa⁸ santikaṃ pesetvā taṃ saññaṃ pāpetvā sattāhaṃ tassā dānaṃ paṭiggaheṣi saddhiṃ bhikkhusaṃghena. Sattame pana divase Suppavāsā puttāñ Sīvalikumāraṃ⁹ maṇḍetvā Satthāraṃ c' eva bhikkhusaṃghaṃ ca vandāpesi. Tasmim paṭipāṭiyā Sāriputtattherassa santikaṃ nīte therō tena saddhiṃ „kacci te Sīvali¹⁰ khamaniyaṃ¹¹“ ti paṭisanthāraṃ¹² akāsi¹³. So „kuto me bhante sukhaṃ, sv-āhaṃ sattavassāni lohitakumbhiyaṃ¹⁴ vasiṃ“ ti therena saddhiṃ evarūpaṃ kathaṃ kathesi. Suppavāsā tassa vacanaṃ sutvā „sattāhajāto me putto anubuddhena dhammasenāpatinā saddhiṃ mantetīti“ somanassappattā ahoṣi. Satthā „api nu Suppavāse aññe pi evarūpe putte icchasīti“ āha. „Sace bhante evarūpe aññe satta putte labheyyaṃ iccheyyaṃ evāhaṃ¹⁵“ ti. Satthā udānaṃ udānetvā anumodanaṃ katvā pakkāmi¹⁶. Sīvalikumāro¹⁷ pi kho sattavassikakāle yeva sāsane uraṃ datvā pabbajitvā paripuṇṇa-rasso upasampadaṃ labhitvā puñṇavā lābhaggaṃputto hutvā paṭhavim unnādetvā¹⁸ arahattaṃ patvā puñṇavantānaṃ antare etadaggaṭṭhānaṃ pāpuṇi. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannipatitvā „āyuso Sīvalithero¹⁹ nāma evarūpo mahāpuñño patthitapatthano pacchimabhavikasatto sattavassāni lohitakumbhiyaṃ²⁰ sattāhaṃ mūlhagabbhabhāvaṃ āpajji, aho mātāputtā mahantaṃ dukkhaṃ anubhaviṃsu, kin nu kho kammaṃ akāṃsū“ ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ²¹. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti puṇṇi-
tvā „imāya nāma“ ti vutte „bhikkhave Sīvalino²¹ mahāpuñṇavato ca

¹ C^k sunī, C^v sunī corr. to sukhinī. ² C^k -ni. ³ C^k omits ārogā. ⁴ C^v kolī-.
⁵ C^v arogā arogañ. ⁶ C^v omits va. ⁷ so B^p; both C^k and C^v aviya? ⁸ so B^p;
C^k C^v theramāssa. ⁹ so B^p; both C^k and C^v sīlavaku-. ¹⁰ C^k sīvalī. ¹¹ C^k -niyaṃ.
C^v -niyaṃ. ¹² C^v -thāpaṃ. ¹³ C^k akāsito, C^v ākā. ¹⁴ both MSS. lohakumbhi-
yaṃ. ¹⁵ C^k 'iccheyyaṃ mevāhaṃ, C^v icchayyamevāhaṃ. ¹⁶ C^k -mī. ¹⁷ C^k sīvalī-.
¹⁸ C^v unnāpetvā. ¹⁹ add vasiṃ, cfr. infra. ²⁰ C^v -tthāpesuṃ. ²¹ C^k sīvalino, C^v sīvalito.

sattavassāni lohita-kumbhiyaṃ nivāso va¹ sattāhaṃ mūlhagabbhabhā-vappatti ca² attano katakammamūlakā va, Suppavāsāya pi satta-vassāni kucchinā gabbhapariharaṇadukkhaṃ ca sattāhaṃ mūlhagabbha-dukkaṃ ca attanā katakammamūlakam evā³ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma-datte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa aggamahe-siyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhitvā vayappatto Takka-silāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena dhammena rajjaṃ kāresi. Tasmiṃ samaye Kosala-rājā mahantena balena āgantvā Bārāṇasiṃ gaḥetvā taṃ rājā-naṃ māretvā tass' eva aggamahesiṃ attano aggamahesiṃ akāsi. Bārāṇasirañño pana putto pitu maraṇakāle niddhamana-dvārena palāyitvā balaṃ saṃharitvā³ Bārāṇasiṃ āgantvā avi-dūre nisīditvā tassa rañño paṇṇam pesesi „rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti. So „yuddhaṃ demīti“ paṭipannaṃ pesesi. Rājakumārassa pana mātā taṃ sāsanaṃ sutvā „yuddhena kam-maṃ n' atthi, sabbadisāsu saṅcāraṃ pacchinditvā Bārāṇasina-garaṃ parivāretu⁴, tato dārūdakabhattachaparikkhaya⁵ kilanta-manussaṃ nagaraṃ vinā va yuddhena gaṇhissatīti“ paṇṇaṃ pesesi. So mātū sāsanaṃ sutvā sattadivasāni saṅcāraṃ pac-chinditvā nagaraṃ rundhi. Nāgarā saṅcāraṃ alabhamānā sat-tame divase tassa rañño sīsaṃ gaḥetvā kumārassa adaṃsu. Kumāro nagaraṃ pavisitvā rajjaṃ gaḥetvā pariyosāne yathā-kammaṃ gato⁶.

So etarahi satta divasāni saṅcāraṃ pacchinditvā nagaraṃ rundhi-tvā⁷ gaḥitakammanissandena sattavassāni lohita-kumbhiyaṃ vasitvā sattāhaṃ mūlhagabbhabhāvaṃ āpajji, yaṃ pana so Padumuttara-pāda-mūle „lābhinaṃ⁸ aggo bhaveyyaṃ“ ti mahādānaṃ datvā patthanaṃ akāsi yaṃ ca Vipassikāle⁹ nāgarehi saddhiṃ saḥassagghana-kam¹⁰

¹ so both C^k and C^v instead of ca? ² C^k adds attī ca. ³ both C^k and C^v saharitvā. ⁴ so B^p; both C^k and C^v parivāretuṃ. ⁵ C^k dārūda-, C^v dārūdaka-bhattabhatta-. ⁶ C^k yathākamma geḥetvā to. ⁷ C^v rūnditvāna. ⁸ C^k lābhinaṃ, C^v lābhinaṃ. ⁹ C^v vipassī-. ¹⁰ so both C^k and C^v.

guḷadadhiṃ datvā patthanaṃ akāsi tassānubhāvena lābhinaṃ¹ aggo jāto. Suppavāsāpi² „nagaraṃ rundhitvā gaṇha tātā“³ ti pesita-bhāvena sattavassāni kucchinā gabbhaṃ pariharivā sattāhaṃ mūḷha-gabbhā jātā. Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Asātaṃ sātārūpena piyarūpena appiyaṃ
dukkhaṃ sukhassa rūpena pamattam ativattatīti. 99.

Tattha asātaṃ sātārūpenā ti amadhuram eva madhurapaṭirūpakena, pamattam ativattatīti, asātaṃ appiyaṃ dukkhaṃ ti evaṃ⁴ tividham pi etena sātārūpādina ākarena satvīppavāsavasena pamattapuggalaṃ ativattati abhibhavatī ajjhottharatīti attho. Idam Bhagavatā yaṃ ca te⁴ mātāputtā iminā gabbhapariharanagabbhavāsasamkhātena asātādina pubbe nagararundhanasātādipaṭirūpakena ajjhotthaṃ yaṃ ca⁵ idāni sā upāsikā puna pi sattakkhattuṃ evarūpaṃ asātaṃ appiyaṃ dukkhaṃ pemavatthubhūtena⁶ puttasaṃkhātena sātādipaṭirūpakena ajjhotthaṃ hutvā tathā āvacanaṃ sabbam pi sandhāya vuttan ti veditabban ti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā nagaraṃ rundhitvā rajjaṃ pattakumāro Sīvali⁷ ahosi, mātā Suppavāsā, pitā pana Bārāṇasirājā aham eva“⁸ ti. Asātārūpa-jātakam. Littavaggo⁸ dasamo. Majjhimaṇṇāsako niṭṭhito.

11. PAROSATAVAGGA.

1. Parosaṭṭajātaka.

Parosataṃ ve pi samāgatānaṃ
jhāyeyyū te vassasataṃ apaṇṇā,
eko va seyyo puriso sapaṇṇo⁹
yo bhāsitaṃ vijānāti atthan ti. 100.

¹ C^v lābhinaṃ. ² so B^p; both C^k and C^v -vāsātipi. ³ so B^p; both C^k and C^v etaṃ. ⁴ B^p yaṃyena, C^k samate, C^v saṃcate. ⁵ C^k C^v ya ca, B^p yaṃyena. ⁶ so B^p; both C^k and C^v pemavatthu-. ⁷ C^k -li. ⁸ both C^k and C^v alitta-. ⁹ C^v vapaṇṇo.

Idaṃ jātakam vatthuto¹ ca veyyākaranato ca samodhānato ca Parosahassa-jātaka-sadisam eva, kevalam h' ettha jhāyeyyūn² ti padamattam eva viseso³. Tass' attho: vassasatam pi apaṇṇā jhāyeyyūn olokeyyūn upadhāyeyyūn, evam olokontāpi pana attham vā karanam vā na passantī, tasmā yo bhāsītassa attham jānāti so eko va sapaṇṇo seyyo ti. Parosatajātakam.

2. Paṇṇikajātaka.

Yo dukkhapuṭṭhāya⁴ bhaveyya tāṇan ti⁵. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ paṇṇikaṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. So kira Sāvatti-vāsi⁶ upāsako nānappakārāni mūlapaṇṇādini ca lābhu-kumbhaṇḍāni ca vikkīṇitvā jīvikaṃ kappeti. Tass' ekā dhītā abhirūpā pāsādikā ācārasīlasampannā hirottappasamannāgatā kevalam niccappahasitamukhā. Tassā samānakulesu vāreyyatthāya āgatesu so cintesi: „imissā⁷ vāreyyam vattati ayaṃ ca niccappahasitamukhā, kumārikadhamme pana asati kumārikāya parakulam gatāya mātā-pitunnam garahā hoti, 'atthi nu kho imissā⁷ kumārikadhammo n' atthīti' vīmaṃsissāmi nan" ti so ekadivasam dhītaram pacchim gāhā-petvā araṇṇe⁸ paṇṇatthāya araṇṇam gantvā vīmaṃsanavasena kilesanissito⁹ viya hutvā rahassakatham kathetvā tam hatthe gaṇhi. Sā gahitamattā vā rodantī¹⁰ kandantī¹⁰ „ayuttam etam tāta, udakato aggipātubhāvasadisam, mā evarūpaṃ karoṭhā" ti āha. „Amma mayā vīmaṃsanatthāya tvaṃ hatthe gahitā, vadehi: atthi dāni te kumārikadhammo" ti. „Āma tāta atthi, mayā hi lobhavasena na koci puriso olokitapubbo" ti. So dhītaram assāsetvā gharam netvā maṅgalaṃ¹¹ katvā parakulam pesetvā „Satthāram vandissāmi" gandhamālādīhattho Jetavanam gantvā Satthāram vanditvā pūjetvā ekamantaṃ nisīdi „cirassāgato sīti" ca vutte tam attham Bhagavato ārocesi. Satthā „upāsaka kumārikā ciram paṭṭhāya¹² ācārasīlasampannā va, tvaṃ pana na mān' eva evam vīmaṃsasi, pubbe pi vīmaṃsi yevā" ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārānasiyam Brahmadatte rajjam kārente

¹ C^v vatthuno, C^v vatthuto? ² both C^k and C^v jhāyeyyūn. ³ C^v viseso. ⁴ so both C^k and C^v. ⁵ C^k tānti, C^k tānantī. ⁶ both C^k and C^v -vāsi. ⁷ both C^k and C^v imissā. ⁸ so B^p; both C^k and C^v araṇṇam. ⁹ C^v vīmaṃsanāñca-sekilenissito. ¹⁰ C^v -ti. ¹¹ C^v maṅga-. ¹² so both C^k and C^v; B^p cirarattāya.

Bodhisatto araṇṇe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Ath' eko Bārāṇasīyaṃ paṇṇikaupāsako ti vatthum paccuppannasadisam eva. Tena sā vīmaṇsanatthāya hatthe gahitā dhītā parideva-mānā imaṃ gātham āha :

Yo dukkhaputṭhāya¹ bhaveyya tānaṃ²
so me pitā dūbhi vane karoti,
sā kassa kandāmi vanassa majjhe,
yo tāyitā so sahasā karotīti. 101.

Tattha yo dukkhaputṭhāya¹ bhaveyya tānaṃ³ ti kāyikacetasihehi dukkhehi putṭhāya¹ tāyitā parittāyitā patiṭṭhā bhaveyya, so me pitā dūbhi vane karotīti yo mayhaṃ dukkhaparittāyako pitā⁴ va⁵ imasmim ṭhāne evarūpaṃ mittadūbhikammaṃ karoti attano jātāya dhītari⁶ vītikkamaṃ kattum¹ maññatīti attho, kassa kandāmiti kassa rodāmi ko me patiṭṭhā bhavissatīti dīpeti, yo tāyitā so sahasā karotīti yo mayhaṃ tāyitā rakkhitā avassayo bhavītuṃ arahati so pitā yeva sābasiyakammaṃ karotīti attho.

Atha naṃ pitā assāsetvā „amma rakkhitattāsīti“⁷ pucchi, „āma tāta rakkhito⁸ me attā“ ti. So taṃ gharaṃ netvā maṃ-galaṃ katvā parakulaṃ pesesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne upāsako sotāpatti-phale patiṭṭhahi) „Tadā pitā etarahi pitā, dhītā va dhītā, taṃ kāraṇaṃ paccakkhato ditṭharukkhadevatā pana aham evā“⁹ ti. Paṇṇikajātakaṃ.

3. Verijātaka.

Yattha verī⁹ nivisatīti¹⁰. Idam Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikāṃ ārabba kathesi. Anāthapiṇḍiko kira bhogagāmaṃ¹¹ gantvā āgacchanto antarāmagge core disvā „antarāmagge vasitum na yuttam, Sāvattim eva gamissāmīti“ vegena goṇe pājetvā

¹ so both C^k and C^v. ² both C^k and C^v tānaṃ. ³ C^k tānaṃ. ⁴ C^v pitāya.

⁵ C^v vaṃ. ⁶ so B^p; both C^k and C^v dhītariṃ. ⁷ both C^k and C^v rakkhittāsīti;

B^p rakkhitā asi. ⁸ C^v C^v B^p rakkhitā. ⁹ both C^k and C^v verī. ¹⁰ C^k nīti.

¹¹ C^k bhoggāmaṃ, C^v bhoggāmaṃ corr. to bhoggagāmaṃ.

Sāvattḥim eva āgantvā punadivase vihāraṃ gato Satthu etam atthaṃ ārocesi. Satthā „pubbe pi gahapati paṇḍitā antarāmagge core disvā antarā avilambamānā attano vasaṇaṭṭhānaṃ eva gamimsū“¹ ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi hutvā ekaṃ gāmaṃ niman-tanaṃ bhuñjanatthāya gantvā pacchā gacchanto antarāmagge core disvā antarāmagge avasitvā va vegena² pājento attano gehaṃ eva āgantvā nānaggarasehi bhuñjitvā mahāsayane nisinno „corānaṃ hatthato muccitvā nibbhayaṭṭhānaṃ attano gehaṃ āgato 'mhīti“ udānavasena imaṃ gāthaṃ āha:

Yattha verī³ nīvisati⁴ na vase tattha paṇḍito,
ekarattaṃ dirattaṃ vā dukkhaṃ vasati verisū⁵ ti. 102.

Tattha verīti veracetanāsamaṅgipuggalo, nīvisatīti⁴ patīṭṭhāti, na vase tattha paṇḍito ti so veripuggalo yasmiṃ thāne patīṭṭhito hutvā vasati tattha paṇḍito paṇḍiceṇa samannāgato na vaseyya, kiṃkāraṇā ti⁵ ekarattaṃ dirattaṃ vā dukkhaṃ vasati verisū⁶ verīnaṃ hi antare vasanto⁷ ekāhaṃ dvīhaṃ pi dukkhaṃ eva vasatīti attho.

Evam Bodhisatto udānaṃ udānetvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā ahaṃ eva Bārāṇasiseṭṭhi ahoṣiṃ“ ti. Verijātakaṃ.

4. Mittavindajātaka.

Catubbhi aṭṭhājḡhagamā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhū ārabba kathesi. Vatthuṃ⁸ heṭṭhā Mittavindajātake vuttanayen⁹ eva vitthāretabbaṃ. Idaṃ pana jātakaṃ Kassapabuddha-kālīkaṃ.

¹ add gone. ² K*) veri. ³ K nīvisati. ⁴ K nīvisatīti. ⁵ omit ti? ⁶ read verisū ti? ⁷ K vasatto. ⁸ K vatthu.

*) Ck is now the only MS. at hand, therefore marked K.

Tasmim hi kāle uracakkam ukkhipitvā niraye paccamāno eko nerayiko satto „bhante kin nu kho pāpam akāsin“ ti Bodhisattam pucchi. Bodhisatto „tayā idañ c' idañ ca pāpakkammaṃ katan“ ti vatvā imam gātham āha:

Catubbihi atṭh' ajjhagamā atṭhāhi pi¹ ca soḷasa soḷasāhi ca battimsā, atricchaṃ cakkam āsado, icchāhatassa posassa cakkam² bhamati matthake ti. 103.

Tattha catubbihi atṭhajjhagamā ti samuddantare catasso vimānapetiyo labhivā tāhi³ asantutṭho atricchatāya parato gantvā aparā atṭhādhigato sīti attho, sesapadadvayehi es' eva nayo, atricchaṃ cakkam āsado ti evam sakalābhena asantutṭho atricchaṃ atra atra icchanto parato parato lābham patthento idāni cakkam āsado ti idam uracakkam patto si, tassa te etam icchāhatassa taṇhāya hatassa upāhatassa tava cakkam bhamati matthake pāsāpaccakkam⁴ ayacakkam ti imesu dvīsu khuradhāraṃ ayacakkam tassa matthake punappuna patanavasena bhamantaṃ disvā evam āha.

Vatvā ca pana attano devalokam eva gato. So pi nirayasatto attano pāpe khīṇe yathākkammaṃ gato.

Satthā imam dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Mittavindako dubbacabhikkhu ahosi, devaputto pana aham evā“ ti. Mittavindajātakam.

5. Dubbalakaṭṭhajātaka.

Bahum petaṃ vane kaṭṭhan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ uttastabhikkhum⁵ ārabba kathesi. So kira Sāvattivāsī⁶ eko kulaputto dhammadesanaṃ sutvā pabbajitvā maraṇabhīruko ahosi, rattitṭhānadivāṭṭhānesu⁷ yātassa vā vijantassa⁸ sukkhadandakassa vā patantassa⁹ pakkhicatuppadānaṃ vā saddaṃ sutvā maraṇabhayaṭṭajjito mahārayaṃ ravanto palāyati. Tassa hi „maritabbaṃ mayā“ ti satimattam pi n' atthi, sace hi so „aham marissāmīti“ jāneyya na maraṇato bhāyeyya, maraṇasatikammaṭṭhānassa¹⁰ pana abhāvitattā va

¹ cfr. the Mittavindajātika below; K omits pi, Bp ceva instead of pica. ² K cakkā. ³ so Bp; K sītāhi. ⁴ K -na-. ⁵ K uttasānabhikkhum. ⁶ K -vāsī. ⁷ K rattitṭhā-. ⁸ K vijantassa, Bp bhijjantassa. ⁹ K panantassa. ¹⁰ K maraṇū-

bhāyati. Tassa so maraṇabhīrukabhāvo bhikkhusaṅghe pākato jāto. Ath' ekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū katham samutthāpesum „āvuso, asuko nāma bhikkhu maraṇabhīruko¹ maraṇaṃ bhāyati, bhikkhunā nāma 'avassaṃ mayā maritabban' ti maraṇasatikammaṭṭhānaṃ bhāvetum vaṭṭatīti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāma" ti vutte taṃ bhikkhum pakkosāpetvā „saccaṃ kira tvaṃ maraṇabhīruko" ti pucchitvā „saccaṃ bhante" ti vutte „bhikkhave mā etassa bhikkhuno anattamanā hotha, nāyaṃ idān' eva maraṇabhīruko. pubbe pi maraṇabhīruko yevā" ti vatvā atitaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Himavante rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmīṃ kāle Bārāṇasīrajā attano maṅgalahatthiṃ ānañjakāraṇaṃ sikkhāpetum hatthācariyānaṃ adāsi. Taṃ ālāne² niccalaṃ bandhitvā tomarahatthā manussā parivāretvā³ ānañjakāraṇaṃ kārenti. So taṃ kāraṇaṃ kāriyamāno vedanā adhiyāsetum asakkonto ālānaṃ bhinditvā manusse palāpetvā Himavantaṃ pāvisi. Manussā taṃ gaheṭum asakkontā nivattiṃsu. So tatha maraṇabhīruko¹ ahosi, vātasaddāni⁴ sutvā kampamāno maraṇabhaya-tajjito soṇḍaṃ vidhunitvā vegena palāyati, ālāne⁵ bandhitvā ānañjakāraṇakālo⁶ viy' assa hoti, kāyassādaṃ vā cittassādaṃ vā alabhanto kampamāno vicarati. Rukkhadevatā naṃ disvā khandhavipāse tathā imaṃ gātham āha:

Bahum p' etaṃ vane kaṭṭhaṃ vāto bhañjati dubbalaṃ,
tassa ce bhāyasi nāga kiso nūna bhavissasīti. 104.

¹ Ayaṃ piṇḍatto: yaṃ etaṃ dubbalakattānaṃ puratthimādibhedo vāto bhañjati imasmiṃ vane bahum sulabhaṃ⁷ tatha tatha saṃviñjati, sace tvaṃ tassa bhāyasi evaṃ sante nīceṃ bhīto maṃsalohitakkhāyaṃ patvā kiso nūna bhavissasi, imasmiṃ pana vane tava bhayaṃ nāma n' atthi, tasmā ito paṭṭhāya mā bhāyīti.

¹ K maraṇa-. ² K ālāne. ³ K pariveritvā. ⁴ K vānasaddāni. ⁵ K ālāne. ⁶ K -kāraṇakālo. ⁷ K sulabhaṃ.

Evam devatā tassa ovādam adāsi. So pi tato paṭṭhāya nibbhayo ahosi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale paṭiṭṭhāhi) „Tadā nāgo ayaṃ bhikkhu ahosi, rukkhadevatā aham evā“¹ ti. Dubbalakaṭṭhajātakaṃ.

6. Udañcanijātaka.

Sukhaṃ vata maṃ jīvantan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto thullakumārikapalobhanaṃ ārabha kathesi. Vathum Terasanipāte Cullanāradakassapajātake¹ āvibhavissati. Tam pana bhikkhuṃ Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“² ti pucchitvā „saccaṃ Bhagavā“³ ti vutte „kattha te cittaṃ paṭibaddhan“⁴ ti pucchi. So „ekissā thullakumārikāyā“⁵ ti āha. Atha nam Satthā „ayaṃ te bhikkhu anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya silavyasanaṃ patvā kampanto vicaramāno paṇḍite nissāya sukhaṃ labhīti“⁶ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente ti attavattum pi Cullanāradakassapajātake yeva āvibhavissati. Tadā pana Bodhisatto sāyaṃ phale ādāya āgantvā paṇṇasālaṃ vivaritvā puttam Cullatāpasam etad avoca: „tāta tvaṃ aññesu divasesu dārūni³ āharasi pāṇiyaṃ paribhojanīyaṃ āharasi⁴ aggiṃ karosi, ajja pana ekam pi akatvā kasmā dum-mukho pajjhāyanto nipanno sīti“⁵. „Tāta, tumhesu phalāphalattāya gatesu ekā itthi āgantvā maṃ palobhetvā⁶ ādāya gaṇṭum āradhā, aham pana ‘tumhehi visajjito gamissāmīti’ na gacchīm, asukaṭṭhāne pana tam nīsidāpetvā āgato ‘mhi, idāni gacchām’ aham tātā“⁷ ti. Bodhisatto „na sakkā etaṃ nivattetun“⁸ ti űatvā „tena hi tāta gaccha, esā pana tam netvā yadā maccha-

¹ K cullakassapanāradajātaka. ² K paṭibandhan. ³ K dārūṇi. ⁴ K āharasi.

⁵ K palohetvā.

maṃsādīni vā khādītukāmā¹ bhavissati sappiloṇaṭaṇḍulādīhi vā pan' assā attho² bhavissati tadā 'idaṃ c' idaṃ cāharā' 'ti taṃ kilamessati³, tadā mayhaṃ gaṇaṃ saritvā palāyitvā idh' eva āgaccheyyāsīti⁴ visajjesi. So tāya saddhiṃ manussapathaṃ agamāsi. Atha naṃ sā attano vasaṃ gametvā „maṃsaṃ āhara, macchaṃ āharā“ ti yena yena atthikā hoti taṃ taṃ āharāpeti. Tadā so „ayaṃ maṃ attano dāsaṃ viya kammaka- raṃ viya katvā pīletīti“ palāyitvā pitu santikaṃ āgantvā pita- raṃ vanditvā tītako va imaṃ gātham āha:

Sukhaṃ vata maṃ jīvantaṃ pacamānā udañcanī⁴
cori jāyappavādena telaṃ loṇaṃ ca yācatīti. 105.

Tattha sukhaṃ vata maṃ jīvantaṃ ti tāta tumhākaṃ santike maṃ sukhaṃ jīvantaṃ, pacamānā ti tāpayamānā pīlayamānā yaṃ yaṃ khādītukāmā hoti taṃ taṃ pacamānā, udakaṃ añcanti etāyā 'ti udañcanī, cāṭito vā kūpato vā udakaṃ ussiñcanaghaṭṭikāy' etaṃ⁵ nāmaṃ, sā pana udañcanī viya, udakaṃ viya ghaṭṭikā yen' atthikā hoti taṃ taṃ ākaḍḍhati yevā ti attho, cori jāyappavā- denā 'ti bhariyā ti nāmena ekā cori maṃ madhuravacanena upalāpetvā tattha netvā telaṃ loṇaṃ ca yaṃ ca aññaṃ pi icchatī taṃ sabbaṃ yācatī dāsaṃ viya kammakaraṃ viya katvā āharāpetīti tassā agunaṃ kathesi.

Atha naṃ Bodhisatto assāsetvā „hotu tāta⁶, ehi tvaṃ mettaṃ bhāvehi karuṇaṃ bhāvehīti“ cattāro brahmavihāre ācikkhi kaṣiṇaparikkamaṃ ācikkhi. So nacirass' eva abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā⁷ brahmavihāre bhāvetvā saddhiṃ pitarā Brahmaloce nibbatti.

• Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jāta- kaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale paṭi- ṭṭhahi) „Tadā thullakumārikā va etarahi thullakumārikā Cullatāpaso ukkaṇṭhitabhikkhu ahoṣi. pitā pana aham evā“ 'ti. Udañcani- jātakaṃ.

¹ K khādītukāmā. ² K atthā. ³ K kilamissati. ⁴ K udañcani. ⁵ K -ghaṭṭikā- yotaṃ. ⁶ so B²; K tātāti. ⁷ K nibbattitvā.

7. Sālittakajātaka.

Sādhū kho¹ sippakam nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ haṃsapaharaṇakam bhikkhum ārabha kathesi. So kir' eko Sāvattvivāsikulaputto sālittakasippe² nipphattim patto (sālittakasippan² ti sakkarākhīpanasippam vuccati) ekadivasam dhammam sutvā sāsane uram datvā pabbajitvā upasampadam labhi. Na pana sikkhākāmo na paṭipattisāro ahosi. So ekadivasam ekaṃ daharabhikkhum ādāya Aciravatim gantvā nahāyitvā nadītīre atthāsi. Tasmim samaye dve setahaṃsā ākāseṇa gacchanti. So tam daharam āha: „imaṃ pacchimahaṃsaṃ sakkarāyā akkhamhi paharitvā pādamūle pātemīti“. Itaro „katham pātesasi, na sakkhissasi paharitun“ ti āha. Itaro „titthatu tāv' assa orato akkham parato akkhamhi tam paharamīti“. „Idāni pana tvaṃ asantaṃ kathesīti“. „Tena hi upadhārehīti“ ekaṃ tiyaṃsaṃ³ sakkarāṃ gahetvā aṅguliya yantetvā tassa haṃsassa pacchato khipi. Sā run ti saddam akāsi. Haṃso „parissayena bhavitabban“ ti nivattitvā saddam sotum ārabhi. Itaro tasmim khane ekaṃ vaṭṭasakkarāṃ⁴ gahetvā tassa nivattitvā oloketassa parabhāge akkham pahari. Sakkarā itaram pi akkham vinivijjhītvā gatā. Haṃso mahāravaṃ ravanto pādamūle yeva pati. Tato bhikkhū āgantvā garahitvā „ananucchavikam te katan“ ti Satthu santikam netvā „bhante iminā idam nāma katan“ ti tam attham ārocesum. Satthā tam bhikkhum garahitvā „na bhikkhave idān' ev' esa etasmim sippe kusalo, pubbe pi kusalo va ahoṣīti“ vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tasmim kāle raṇṇo purohito atimukharo hoti bahubhāṇī⁵, tasmim⁶ kathetum āradhe aññe okāsam eva na labhanti. Rājā cintesi: „kadā nu āho etassa vacanupacchedakam kañci labhissāmīti“. So tato paṭṭhāya tathārūpaṃ ekaṃ upadhārento vicarati. Tasmim kāle Bārāṇasiyaṃ eko pīṭhasappi⁷ sakkarākhīpanasippe nipphattim patto hoti. Gāmadārakā naṃ rathakam āropetvā kaḍḍhamānā

7. Cfr. Dh. p. 415. ¹ K ko. ² so K; B² sālittaka-. ³ B² tiyaṅga. ⁴ K vaddha-sakkarāṃ. ⁵ K -bhāṇi. ⁶ K kasmim. ⁷ K -sappi.

- Bārāṇasīnagaradvāramūle eko viṭapasampanno mahānigrodho atthi - tattha ānetvā samparivāretva kākaṇikādīni¹ datvā „hatthirūpakam kara assarūpakam karā“² 'ti vadanti. So sak-kharā khipitvā khipitvā nigrodhapañṇesu nānārūpāni dasseti. Sabbāni pattāni chiddāvichiddān³ eva ahesum. Atha rājā uyyānam gacchanto tam ṭhānam pāpuṇi. Ussāraṇabhayena sabbe dārakā palāyimsu, pīṭhasappī² tatth⁴ eva nipajji. Rājā nigrodhamūlam patvā rathe nisinno pattānam chiddatāya chāyaṁ kabarakabaram disvā ullokento sabbesaṁ pattānam chiddabhāvaṁ disvā „ken' etānīti“⁵ pucchi. „Pīṭhasappinā devā“⁶ 'ti. Rājā „imaṁ nissāya brāhmaṇassa vacanacchedaṁ kātuṁ sakkā bhavissatīti“⁷ cintetvā „kahaṁ pīṭhasappīti“⁸ pucchi. Vicinantā mūlantare nipannaṁ disvā „ayaṁ devā“⁹ 'ti āhaṁsu. Rājā naṁ pakkosāpetvā parisam ussāretvā pucchi: „amhākaṁ santike eko mukharabrāhmaṇo atthi, sakkhissasi tam nissaddaṁ kātuṁ“¹⁰ ti. „Nālimattā ajalaṇḍikā labhanto sakkhissāmi devā“¹¹ 'ti. Rājā pīṭhasappiṁ gharaṁ netvā antosāṇiyaṁ nisidāpetvā sāṇiyaṁ chiddaṁ kāretvā brāhmaṇassa chiddābhimukhaṁ āsanaṁ paññāpetvā nālimattā sukkhā ajalaṇḍikā pīṭhasappissa santike ṭhapāpetvā brāhmaṇaṁ upaṭṭhānakāle āgataṁ tasmim āsane nisidāpetvā kathaṁ samutṭhāpesi. Brāhmaṇo aññesaṁ okāsaṁ¹² adatvā raññā¹³ saddhiṁ kathetuṁ ārabhi. Ath' assa so pīṭhasappī² sānicchiddena¹⁴ ekekaṁ ajalaṇḍikaṁ makkhikaṁ¹⁵ pavesento¹⁶ viya tāluta-lamhi¹⁷ yeva pātetī. Brāhmaṇo āgatāgataṁ nāliyaṁ telaṁ pavesento viya gilati. Sabbā parikkhayaṁ gamimsu. Tassa tā nālimattā¹⁸ ajalaṇḍikā kucchiṁ pavitṭhā adḍhālhakamattā ahesum. Rājā parikkhīṇabhāvaṁ ñatvā āha: „ācariya¹⁹ tumhe atimukharatāya nālimattā ajalaṇḍikā gilantā kiñci na jānittha, ito dāni uttarim jirāpetuṁ²⁰ na sakkhissatha, gacchatha piyaṅgūdakaṁ pivitvā chaḍḍhetvā. attānaṁ ārogaṁ karoṭhā“²¹ 'ti. Brāhmaṇo tato

¹ so BP; K kākanani-? ² K -sappi. ³ so BP; K omits okāsaṁ. ⁴ K raññāya. ⁵ K sāni-chi-. ⁶ BP pacchiyaṁ. ⁷ so BP; K pavesento. ⁸ tāluta-lamhi. ⁹ K nā nālimattā. ¹⁰ K jirā-

paṭṭhāya pihitamukho viya hutvā kathentānam pi saddhim
akathanasīlo ahoṣi. Rājā „iminā me kaṇṇasukhaṃ¹ katan“ ti
piṭhasappissa satasahassuṭṭhānake² catusu disāsu cattāro gāme
adāsi. Bodhisatto rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva sippaṃ nāma
loke paṇḍitehi uggaṇhitabbaṃ, piṭhasappinā sālittakamattenāpi³
ayaṃ sampatti⁴ laddhā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Sādhu kho sippakaṃ nāma api yādisa kīdisaṃ,
passa khañjappahārena laddhā gāmā catuddisā ti. 106.

Tattha passa khañjappahārenā 'ti passa mahārāja iminā nāma khañ-
jassa piṭhasappino ajalaṇḍikāpahārena catuddisā cattāro gāmā laddhā, aññesaṃ
pi sippānaṃ ko añisaṃsapariccheto ti sippaṃ nāma kathesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā piṭhasappi⁵ ayaṃ bhikkhu ahoṣi, rājā Ānando, paṇḍitāmacco
pana aham evā“ 'ti. Sālittakajātakaṃ⁶.

8. Bāhiyajātaka.

Sikkheyya sikkhitabbānīti. Idam Sātthā Vesāliyaṃ
upanissāya Mahāvane kūtāgārasālāyaṃ viharanto ekaṃ Licchaviṃ
ārabbha kathesi. So kira Licchavirājā saddho pasanno buddhapamu-
khaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā attano nivesane mahādānaṃ pavat-
tesī. Bhariyā paṇ' assa thūlaṅgapaccaṅgā uddhumātakanimittasadisā
anākaṃ kappasampannā ahoṣi. Satthā bhaddakiccāvasāne anumodanaṃ katvā
vihāraṃ gantvā bhikkhūnaṃ ovādaṃ datvā gandhakuṭim pavasi. Bhik-
khū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso, tassa nāma
Licchavirañño tāva abhirūpassa tādīsā bhariyā thūlaṅgapaccaṅgā⁷ anā-
kappasampannā, kathaṃ so tāya saddhim abhiraṃatīti“. Satthā
āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti
pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave esa idān' eva, pubbe
pi thūlasarīrāya eva itthiyā saddhim abhiraṃatīti“ vatvā tehi yācito
atītaṃ āhāri:

¹ K kanna-. ² so K; B^p -hassuṭṭhānesu. ³ K sāli-. ⁴ K sampattim. ⁵ K
-sappi. ⁶ K sālikajā-, B^p sālittakajā-.

Atīte Bārānasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Ath'ekā janapaditthi thūla-sarīrā anākappasampannā bhatinṃ kurumānā rājaṅgaṇassa avidūrena¹ gacchamānā sarīraṇaṇjapīlītā hutvā nivatthasāta-kena sarīraṇaṇ paṭicchadetvā nisīditvā sarīraṇaṇjajam muñcivā khippam eva utthāsi. Tasmīn khaṇe Bārānasīrājā vātapānena rājaṅgaṇaṇ olokeno taṃ disvā cintesi: „ayaṃ evarūpe aṅgaṇaṇthāne sarīraṇaṇjajam muñcamānā hirottappaṇaṇ appahāya nivāsanen' eva paṭicchannā hutvā sarīrapīlaṇ² mocetvā khippaṇ utthitā, imāya nīroga³ bhavitabbaṇ, etissā vatthu visadaṇ bhavissati, visade pana vatthusmīn eko putto labbhamāno visado puññavā bhavissati, imaṇ mayā aggamaheṣiṇ kātuṇ vattatīti“ so tassā apariggahitabhāvaṇ ṇatvā ānāpetvā aggamaheṣitthānaṇ adāsi. Sā tassa piyā ahosi manāpā. Nacirass' eva ekaṇ puttāṇ vijāyi. So paṇ'assā putto⁴ cakkavattirājā ahosi. Bodhisatto tassā⁵ sampattiṇ disvā tathārūpaṇ vacanokāsaṇ labhivā „deva sikkhitabbayuttakaṇ nāma sippakaṇ⁶ kasmā na sikkhitabbaṇ, yatra hi nāmāyaṇ mahāpuññā hirottappaṇ appahāya paṭicchannenaṇkārena sarīraṇaṇjajam kurumānā tumhe ārādhetvā evarūpaṇ sampattiṇ pattā“ ti vatvā sikkhitabbayuttakānaṇ vaṇṇaṇ kathento imaṇ gātham āha:

Sikkheyya sikkhitabbāni, santi sacchandino janā,
bāhiyāpi⁷ suhannena⁸ rājānaṇ abhirādhayīti. 107.

Tattha santi sacchandino ti tesu tesu sippesu sacchandaṇ janā atthi yeva⁹ bāhiyā ti bahijanaṇpade jātā samvaddhā itthi, suhannena⁹ ti hirottappaṇ appahāya paṭicchannenaṇkārena hannaṇ suhannaṇ nāma tena suhannena¹⁰, rājānaṇ abhirādhayīti devaṇ abhirādhetvā imaṇ sampattiṇ pattā ti.

Evam Mahāsatto sikkhitabbayuttakānaṇ guṇaṇ kathesi.

¹ K -dūrena. ² K -pīlaṇ, B^p sarīraṇaṇjajam. ³ K nīroga. ⁴ K yutto. ⁵ K tassāya.

⁶ K sikkhitabbayuttakaṇ nāma sippikaṇ, B^p sikkhitabbayuttakaṇ sippaṇ nāma ... sikkhitabbaṇ. ⁷ K bāhiyāhi, B^p bāhirāpi. ⁸ B suhannena. ⁹ B suhannena.

¹⁰ B channaṇ suhannaṇ ... suhannena.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā etarahi jayampatikā va, paṇḍitāmacco pana aham evā“¹ ti. Bāhiyajātakam.

9. Kuṇḍakapūvajātaka.

Yathanno puriso hotīti. Idam Satthā Sāvattthiyaṃ viharanto mahāduggataṃ ārabba kathesi. Sāvattthiyaṃ hi kadāci ekam eva kulam buddhapamukhassa saṅghassa dānaṃ deti, kadāci tiṇi cattāri ekato hutvā, kadāci gaṇabandhanena, kadāci vīthisabhāgena, kadāci sakalanagaraṃ chandakam saṃharitvā. tadā pana vīthibhittaṃ nāma ahoṣi. Atha manussā „buddhapamukhassa saṅghassa yāguṃ¹ datvā khajjakam āharathā“² ti āhaṃsu. Tadā paṇ³ eko paresaṃ bhatikārako duggatamanusso tassā vīthiyaṃ vasamāno cintesi: „aham yāguṃ dātum na sakkhissāmi, khajjakam pana dassāmiti“⁴ saṅham kuṇḍakam⁵ vatthāpetvā⁶ udakena temetvā akkapaṇṇena⁷ veṭhetvā kukkuḷe pacitvā „idaṃ Buddhassa dassāmiti“ tam ādāya gantvā Satthu purato tthito „khajjakam āharathā“⁸ ti ekasmiṃ vacane vuttamatte sabba-paṭhamam gantvā tam pūvaṃ Satthu patte patiṭṭhāpesi. Satthā aṇṇehi diyyamānaṃ khajjakam agahetvā tam eva pūvakhajjakam paribhuñji. Tasmim űeva pana khane „Sammāsambuddhena kira mahāduggatassa kuṇḍakhajjakam ajigucchitvā paribhuttaṃ“⁹ ti sakalanagaraṃ ekakolāhalam ahoṣi. Rājarājamahāmattādāyo antamaso dovārike upādāya sabbe va sannipatitvā Satthāraṃ vanditvā mahāduggataṃ upasaṃkamitvā „handa bhojanaṃ gahetvā dve satāni gahetvā pañca satāni gahetvā amhākam pattim dehīti“¹⁰ vadimsu. So¹¹ „Satthāraṃ paṭipucchitvā jānissāmiti“¹² Satthu santikaṃ gantvā tam atthaṃ ārocesi. Satthā „dhanam gahetvā“¹³ sabbasattānaṃ pattim dehīti“ āha. So dhanam gahetum ārabhi. Manussā diguṇacatugguṇaṇṭṭhagūṇādivasena¹⁴ dadantā nava hiraṇṇakoṭṭiya adamsu. Satthā anumodanaṃ kētvā vihāraṃ gantvā bhikkhūhi vatte¹⁵ dassite sugatovādaṃ datvā gandha-kuṭim pāvisi. Rājā sāyaṇhasamaye mahāduggataṃ pakkosāpetvā setthiṭṭhānena pūjesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso Satthā mahāduggatena dinnam kuṇḍakapūvaṃ ajigucchanto amataṃ viya paribhuñji, mahāduggato pi bahuṃ dhanaṃ ca

¹ K yāgu. ² K sanhaṃsanhakūṇḍakam, B² saṅham kuṇḍakam. ³ K vaddhāpetvā, B vaddhāpetvā. ⁴ so B²; K akkamapaṇṇena. ⁵ K omits so. ⁶ adds vā. ⁷ K diguṇacatugguṇe-. ⁸ K vante.

seṭṭhiṭṭhānañ ca labhitvā mahāsampattiṃ patto“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ ti vutte „na bhikkhave idāni mayā ajigucchantena tassa kuṇḍakapūvo paribhutto, pubbe rukkhadevatāpi hutvā paribhutto yeva, ta-dāpi c' esa maṃ nissāya seṭṭhiṭṭhānaṃ alatth' eva“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ eraṇḍarukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadaṃ tasmīṃ gāmaṃ manussā devatāmaṃgalikā honti. Ath' ekasmiṃ chaṇe sampatte manussā attano rukkhadevatānaṃ balikammaṃ akāṃsu. Ath' eko duggatamanusso te manusse rukkhadevatā paṭijaggante disvā ekaṃ eraṇḍarukkhaṃ paṭijaggi. Te manussā attano devatānaṃ nānappakārāni mālāgan-dhaviḷepanāni c' eva khajjabhojjakāni ca ādāya gacchimsu. So pana kuṇḍakapūvaṃ c' eva ulūkenā ca udakaṃ ādāya gantvā eraṇḍarukkhasa avidūre ṭhatvā cintesi: „devatā nāma dibba-khajjakāni khādanti, mayhaṃ devatā imaṃ kuṇḍakapūvaṃ na khādissati, kiṃ iminā kāraṇena¹ nāsemi, ahaṃ eva naṃ khādissā-mīti“ tato nivatti. Bodhisatto khandhaviṭape ṭhatvā „bho purisa“ sace tvaṃ issaro bhavyeyyāsi mayhaṃ madhurakhajja-kaṃ dadeyyāsi, tvaṃ pana duggato, ahaṃ tava pūvaṃ na khā-ditvā aññaṃ kiṃ khādissāmi², mā me koṭṭhāsaṃ nāsehi³“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yathanno puriso hoti tathannā tassa devatā,

āhar' etaṃ kaṇḍapūvaṃ⁴, mā me bhāgaṃ vināsayā 'ti. 108.

• Tattha yathanno ti yathārūpabhojano, tathannā ti tassa devatāpi ta-thārūpabhojanā va honti, āharetāṃ kaṇḍapūvaṃ ti etaṃ kuṇḍakena pakkapūvaṃ ānehi, mayhaṃ bhāgaṃ mā vināsehi.

So nivattitvā Bodhisattaṃ oloketvā balikammam akāsi. Bodhisatto tato ojaṃ paribhuñjitvā „purisa tvaṃ kimatthaṃ maṃ paṭijaggasīti“ āha. „Duggato 'mhi sāmi, taṃ nissāya duggatabhāvato muñcitukāmatāya paṭijaggāmīti“. „Bho purisa

¹ so B²; K kiñcanākāraṇena. ² K purisa. ³ K khādissā. ⁴ K kaṇḍam.

mā cintayi, tayā kataññussa katavedino pūjā katā, imaṃ eraṇ-
ḍaṃ parikkhipitvā nidhikumbhiyo gīvāya gīvaṃ āhacca t̥hitā,
tvaṃ rañño ācikkhitvā sakatehi dhanam āharitvā rājamaṅgaṇe
rasim karehi, rājā te tussitvā seṭṭhiṭṭhānam dassat̥tī“ vatvā
Bodhisatto antaradhāyi. So tathā akāsi. Rājā tassa seṭṭhiṭ-
ṭhānam adāsi. Iti so Bodhisattam nissāya mahāsampattim
patvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā duggato va etarahi duggato, eraṇḍarukkhadevatā pana aham
evā“ 'ti Kuṇḍakapūvajātakaṃ¹.

10. Sabbasamhārakapaṇha.

Sabbasamhārako natthīti. Ayaṃ Sabbasamhārakapaṇho
sabbākarena Ummaggajātake āvibhavissatīti. Sabbasamhāraka-
paṇho nitthito. Parosatavaggo² ekādasamo.

12. HAMŚIVAGGA.

1. Gadrabhapaṇha.

Haṃsi tuvaṃ evaṃ maññasīti³. Ayaṃ pi Gadrabhapaṇho
Ummaggajātake yeva āvibhavissati. Gadrabhapaṇho nitthito.

2. Amarādevīpaṇha.

Yena sattubilaṅgā cā⁴ 'ti. Ayaṃ Amarādevīpaṇho⁵ nāma
tatth' eva āvibhavissati. Amarādevīpaṇho nitthito⁶.

3. Sigālaajātaka.

Saddahāsi sigālassā 'ti. Idam Satthā Veluvane viharanto
Devadattam ārabha kathesi. Tasmiṃ samaye bhikkhū dhammasa-

¹ so B^p; K kuṇḍapūva-. ² both B^p and K parosahassavaggo. ³ K haṃsi tvaṃ mañña-
sīti, B^p hasituvam eva paññasīti. ⁴ K yā. ⁵ K amara-. ⁶ K omits amara-... nitthito;
B channapathapaṇho dutiyo nitthito.

bhāyaṃ sannipatitvā „āvuso Devadattena pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīsāṃ gantvā 'yaṃ samaṇo Gotamo karoti' na so dhammo, yaṃ ahaṃ karomi ayam eva dhammo' ti te bhikkhū attano laddhiṃ gāhāpetvā thānappattaṃ musāvādaṃ katvā saṃghaṃ bhinditvā ekasīmāya dve uposathā katā“ ti Devadattassa agunakathaṃ kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti rutte „na bhikkhave Devadatto idāṃ eva musāvādī², pubbe pi musāvādī yevā 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-dhisatto susānavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tada Bārāṇasiyaṃ nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ. Manussā „yakkhabalikammaṃ karomā“ 'ti tesu tesu caccararacchādītthānesu macchamāṃsādini³ vippakiritvā kapālakesu bahusuraṃ⁴ ṭhapayīṃsu. Ath' eko sigālo aḍḍharattasamaye niddhamanena⁵ nagaraṃ pavisitvā macchamāṃsaṃ khādītva suraṃ pivitvā punnāgacchantare⁶ pavisitvā yāva aruṇuggamaṇā niddaṃ okkami. So pabujjhitvā ālokaṃ disvā „idāni nikkhamituṃ na sakkā“ ti maggasaṃīpaṃ gantvā adissamāno nipajjitvā⁷ aññe va manusse disvāpi kiñci avatvā ekaṃ brāhmaṇaṃ mukhadhovanatthāya gacchantāṃ disvā cintesi: „brāhmaṇa dhanalolā honti, imaṃ dhanena palobhetvā yathā maṃ upakacchantare katvā uttarāsaṅge⁸ nagarā nīharati⁹ tathā karissāmīti“ so manussabhāsāya „brāhmaṇa“ 'ti āha. So nivattitvā „ko maṃ pakkosatīti“ āha. „Ahaṃ brāhmaṇa“ 'ti. „Kimkāraṇa“ ti. „Brāhmaṇa, mayhaṃ dve kahāpaṇasatāni atthi, sace maṃ upakacchantare katvā uttarāsaṅgena paṭicchadetvā yathā na koci passati tathā nagarā nikkhametuṃ sakkosi tuyhaṃ te kahāpaṇe dassāmīti“. Brāhmaṇo dhanalobhena „sādhū“ 'ti sampāṭicchitvā taṃ tathā katvā ādāya nagarā nikkhamitvā thokaṃ agamāsi. Atha naṃ sigālo pucchi: „katarāṃ thānaṃ brāhmaṇa“ 'ti. „Asukaṃ nāmā“ 'ti. „Aññaṃ thokaṃ thānaṃ gacchā“ 'ti evaṃ punappuna vadento mahāsusānaṃ patvā

¹ K karoti. ² K -vādi. ³ K macchamāṃsādini. ⁴ K bahūsuraṃ. ⁵ K niddhamane. ⁶ K punnāgacchantareṃ. ⁷ K nippajjitvā. ⁸ K -saṅgo. ⁹ K nīharati.

„idha maṃ otārehīti“ āha. Tattha naṃ otāresi. Sigālo „tena hi brāhmaṇa uttarisāṭakaṃ pattharā“ 'ti āha. So dhanalobhena patthari. Atha naṃ „imaṃ rukkhamaṇaṃ khaṇāhīti“ paṭhavi-khanane yojetvā brāhmaṇassa uttarisāṭakaṃ abhiruṇya catusu kaṇṇesu majjhe cā 'ti pañcasu ṭhānesu sarīranissandaṃ pādetvā makkhetvā¹ c' eva temetvā ca susānavanaṃ pāvīsi. Bodhisatto rukkhaviṭape ṭhatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Saddahāsi sigālassa surāpītassa brāhmaṇa,
sippikānaṃ sataṃ n'atthi kuto kaṃsasatā duve ti. 109.

Tattha saddahāsīti saddahasi, ayam eva vā pāṭho, saddhiṃ² yāyasīti attho, sippikānaṃ sataṃ paṭṭhīti etassa hi sippikāsataṃ pi n'atthi, kuto kaṃsasatā duve ti dve kaḥapaṇasatāni paṇ' assa kuto yevā 'ti.

Bodhisatto imaṃ gāthaṃ vatvā „gaccha brāhmaṇa tava sāṭakaṃ dhovitvā nahāyitvā attano kammaṃ karohīti“ vatvā antaradhāyi. Brāhmaṇo tathā katvā „vañcito vat' amhīti“ domanassapatto pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadāpi sigālo Devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Sigāla-jātakaṃ.

4. Mitacintijātakaṃ.

Bahucintī appacintī cā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto dve mahallakathere ārabba kathesi. Te kira janapade ekasmiṃ³ araṇṇavāse vassaṃ vasitvā „Satthu dassanattāya gacchis-sāmā“ 'ti pāṭheyyaṃ sajjetvā „ajja gacchāma, sva gacchāma“ 'ti māsaṃ atikkamitvā puna pāṭheyyaṃ sajjetva tath' eva māsaṃ puna māsaṃ ti evaṃ attano kusītabhāvena c' eva nivāsanaṭṭhāne ca apekkhāya tayo māse atikkamitvā tato nikkhamma Jetavanaṃ gantvā sabhāgaṭṭhāne pattacivaraṃ paṭisāmetvā Satthāraṃ passimsu. Atha te bhikkhū pucchimsu: „ciraṃ vo āvuso Buddhupaṭṭhānaṃ akarontānaṃ, kasmā evaṃ cirāyitthā“ 'ti. Te tam atthaṃ ārocesuṃ. Atha tesāṃ so

¹ K cakkhetvā, B pakkhitvā. ² so Bp; K patti. ³ K kasmīṃ.

ālasīyakusītabhāvo bhikkhusaṅghe pākato jāto. Dhammasabhāyam pi tesam bhikkhūnam eva ālasīyabhāvaṃ nissāya katham samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinna“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte te pakkosāpetvā „saccaṃ kira tumhe bhikkhave alasā kusīta“ ti pucchitvā „saccaṃ bhante“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva te alasā, pubbe pi alasā c' eva nivāsanaṭṭhāne ca sālayā sāpekhā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyāṃ Brahmadatte rajjam kārente Bārāṇasīnadiyaṃ tayo¹ macchā ahesuṃ, Bahucintī Appacintī Mitacintī tesam² nāmāni. Te araṇṇato manussapathaṃ āgamiṃsu. Tattha Mitacintī itare dve evam āha: „ayaṃ manussapatho nāma sāsaṅko sappatibhaya, kevattā nānappakārāni jālakuminādīni khipitvā macche gaṇhanti, mayaṃ araṇṇam eva gacchāmā“ 'ti. Itare dve janā³ alasatāya c' eva āmisagiddhatāya ca „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ 'ti tayo māse atikkāmesuṃ. Atha kevattā nadiyaṃ jālam khipiṃsu. Bahucintī ca Appacintī ca gocaraṃ gaṇhantā purato gacchanti, te attano andhabālātāya jālaganthaṃ⁴ asallakkhetvā jālakucchim eva pavisiṃsu. Mitacintī pacchato āgacchanto jālaganthaṃ⁴ sallakkhetvā tesaṃ ca jālakucchim pavitṭhabhāvaṃ ñatvā „imesaṃ kusītānaṃ andhabālānaṃ jivitadānaṃ dassamīti“ cintetvā bahipassena jālakucchitṭhānaṃ gantvā jālakucchim phāletvā nikkhanto sadiso hutva udakaṃ āloento⁴ jālassa purato patitvā puna jālakucchim pavisitvā pacchimabhāgena phāletvā nikkhantasadiso udakaṃ āloento⁵ pacchimabhāge pati. Kevattā „macchā jālam phāletvā gatā“ ti⁶ mañṇamānā jālakoṭiyaṃ gahetvā ukkhipiṃsu. Te dve pi macchā jālato muñcitvā udaye patiṃsu. Iti tehi Mitacintīm nissāya jīvitaṃ laddhaṃ.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthāṃ āha:

¹ K tayo tayo. ² K appacintī tesam. ³ K janā. ⁴ K -gandham. ⁵ K āloento.

Bahucintī Appacintī ca ubho jāle abajjhare,
Mitacintī amocesi, ubho tattha samāgatā ti. 110.

Tattha Bahucintīti bahucintanāya¹ vitakkabahulatāya evaṃ laddhanāmo², itaresu pi dvīsu ayam eva nayo³, ubho tattha samāgatā ti Mitacintīm nis-sāya laddhajivitā tattha udae puna ubho pi janā⁴ Mitacintinā saddhim samāgatā ti attho.

Evaṃ Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne mahallakabhikkhū sotāpatti-phale patitṭhahimsu) „Tadā Bahucintī⁵ ca Appacintī⁶ ca ime dve ahesum, Mitacintī pana aham evā“⁷ ti. Mitacintijātakaṃ.

5. Anusāsikajātaka.

Yāyaññam anusāsatīti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ anusāsikabhikkhunim⁸ ārabba kathesi. Sā kira Sāvatti-vāsini ekā kuladhītā pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya samanadhamme ananuyuttā āmisagiddhā hutvā yattha aññā bhikkhuniyo na gacchanti tādise nagarassa ekadesa⁹ piṇḍāya carati. Ath' assā maṇussa paṇita-piṇḍapātāṃ denti. Sā rasataphāya bajjhivā „sace imasmim padese aññā bhikkhuniyo piṇḍāya carissanti mayhaṃ lābho parihāyissati, yathā etaṃ padesaṃ aññā nāgacchanti evaṃ mayā kātuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā bhikkhuniupassayaṃ¹⁰ gantvā „ayye asukaṭṭhāne caṇḍo hatthi caṇḍo asso caṇḍo kukkuro carati, saparissayaṭṭhānam¹¹, mā tattha piṇḍāya caritthā“¹² ti bhikkhuniyo anusāsati. Tassā sutvā ekā bhikkhuni pi¹³ tam padesaṃ gīvaṃ parivattetvā na olokesi. Tassā ekasmim divase tasmim padese piṇḍāya carantiyā vegen¹⁴ ekaṃ gehaṃ pavisantiyā caṇḍo meṇḍako paharivā ūraṭṭhikaṃ bhindi. Maṇussa vegena upadhāvitvā dvidhā bhinnam ūraṭṭhikaṃ ekato bandhitvā tam bhikkhunim mañcēnā-dāya¹⁵ bhikkhuniupassayaṃ nayimsu. Bhikkhuniyo „ayaṃ aññā bhikkhuniyo¹⁶ anusāsivā sayam tasmim padese caranti¹⁷ ūrum bhindāpetvā āgatā“ ti parihāsaṃ akaṃsu. Tam pi tāya katakārāṇaṃ nacirass¹⁸ eva bhikkhusaṃghe pākātaṃ ahosi. Ath' ekadivasam dhammasabhāyaṃ

¹ K abahu-. ² K laddhā-. ³ K tayo. ⁴ K jānā. ⁵ K -ti. ⁶ K anusāsaka-

⁷ K ekadesase. ⁸ K -upassasam. ⁹ add atthi? ¹⁰ K pi. ¹¹ so Bp; K va-dvenā dāya. ¹² K repeats ayaṃ aññā bhikkhuniyo. ¹³ K caranti.

bhikkhū „āvuso anusāsikā¹ bhikkhunī aññam anusāsivā sayam tas-
mim padese caramānā caṇḍena meṇḍakena ūrum bhindāpesīti“ tassā
agunakatham kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave
etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti rutte „na
bhikkhave idān' eva, pubbe p' esā anusāsati yeva, sayam pana na
vattati, niccakāle dukkham eva anubhavatīti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bo-
dhisatto araññe sakunayoniyam nibbattitvā vayappatto sa-
kunajetthako hutvā anekasakunasataparivāro Himavantaṃ pavisi.
Tassa tattha vasanakāle ekā caṇḍā sakunikā mahāvattani-
maggaṃ gantvā gocaraṃ gaṇhati. Sā tattha sakaṭehi patitāni
vihimuggabijādini labhitvā „yathā dāni imaṃ padesaṃ aññe
sakunā nāgacchanti tathā karissāmīti“ cintetvā sakunasam-
ghassa ovādaṃ deti: „mahāvattanimahāmaggo nāma sappāṭi-
bhayo, hatthiassādayo c' eva caṇḍagonayuttayānādini ca sañ-
caranti², sahasā uppatitum na sakkā hoti, na tattha gantabban“
ti. Sakunasamgho tassā Anusāsikā t' eva nāmaṃ akāsi. Sā eka-
divasaṃ vattanimahāmagge caranti³ mahāmagge vegena āgac-
chantassa yānassa saddaṃ sutvā nivattitvā oloketvā „dūre tāvā“
ti carati yeva. Atha naṃ yānaṃ vātavegena sīgham eva sam-
pāpuni. Sā utthātum nāsakkhi, cakkam bhinditvā gataṃ⁴.
Sakunajetthako sakune samānento taṃ adisvā „Anusāsikā na
dissati, upadhāretha naṃ“ ti āha. Sakunā upadhārentā taṃ
mahāmagge dvedhā chinnaṃ⁵ disvā sakunajetthakassa ārocesum.
Sakunajetthako „sā aññā⁶ sakunikā vāretvā sayam tattha cara-
mānā dvedhā chinna⁷ kirā“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Yā-y-aññam anusāsati sayam loluppacārini
sāyam vipakkhikā seti hatā cakkena sālīkā ti. 111.

¹ K anusāsikaṃ corr. to -ka. ² K sañcanti. ³ K -ti. ⁴ K gatā. ⁵ K
echinnaṃ. ⁶ K aññe. ⁷ K echinna.

Tattha yāyaññam anusāsati¹ yakāro¹ padasandhikaro, yā aññe anusāsati¹ attho, sayam loluppacārini¹ attanā loluppacārini samānā, sāyam vipakkhikā seti¹ti sā eva savihatapakkhā hutvā mahāmagge sayati, hatā cakkena sālikā ti yānacakkena hatā sālikā sakunikā ti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Anusāsikā sakunikā ayaṃ anusāsikabhikkhunī āhosi, sakunajetthako
pana aham evā“² ti. Anusāsikajātakaṃ².

6. Dubbacajātaka.

Atikaram akarācariyā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhum ārabba katesi. Tassa vatthum Navanipāte Gijjhajātake āvibhavissati. Satthā pana taṃ bhikkhum āmantetvā „bhikkhu na tvaṃ idān’ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco dubbacabhāvena ca paṇḍitānaṃ ovādaṃ akaronto sattippahārena³ jīvitakkhayaṃ patto sīti“⁴ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto laṃghananāṭaka yoniyā⁴ paṭisandhiṃ gahe⁵tvā vayappatto paññavā upāyakusalo āhosi. So ekassa natassa santīke sattiṃ laṃghanasippaṃ sikkhitvā ācariyena saddhiṃ sippaṃ dassento vicarati. Ācariyo pan’ assa catunnaṃ nēva sattiṃnaṃ laṃghanasippaṃ jānāti na pañcannaṃ. So ekadivasam ekasmiṃ gāmake sippaṃ dassento surāmadamatto pañca sattiyo⁵ „laṃghissāmi¹ti“ patipāṭiyā tṭhapesi. Atha naṃ Bodhisatto āha: „ācariya tvaṃ pañca satti laṃghanasippaṃ na jānāsi, ekaṃ sattiṃ hara, sace laṃghissasi pañcamāya sattiyaṃ viddho marāsa¹sīti“. So suṭṭhumattatāya „tvam pi mayhaṃ pamāṇaṃ na jānāsi¹ti“ tassa vacanaṃ anādiyitvā catasso laṃghetvā pañcamāya sattiyaṃ daṇḍake madhukapupphaṃ viya āvuto parideva-māno nipajji. Atha naṃ Bodhisatto „paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā imaṃ vyasanaṃ patto sīti“⁴ imaṃ gātham āha:

¹ K yākaro. ² K anusāsīyā-. ³ K santiippa-. ⁴ K laṃghananāṭaka-. ⁵ K santiye.

Atikaram akarācariya, mayhaṃ p' etaṃ na ruccati,
catutthe laṃghayitvāna¹ pañcamāy' asi² āvuto ti. 112.

Tattha atikaramakarācariyā 'ti ācariya ajja tvaṃ atikaraṃ akara, at-
tano kārāṇato atirekakaraṇaṃ akarīti attho, mayhaṃ petaṃ na ruccatīti
mayhaṃ antevāsikassa pi samānassa³ etaṃ⁴ tava karaṇaṃ na ruccati, tena te
ahaṃ paṭhamam⁵ eva kathesiṃ ti dīpeti, catutthe laṃghayitvāna ti ca-
tutthe sattitthale apatitvā attānaṃ laṃghitvā, pañcamāyasi² āvuto ti paṇ-
ḍitānaṃ vacanaṃ agaṇhanto idāni pañcamāya sattiyā āvuto sīti.

Idaṃ vatvā ācariyaṃ sattito apanetvā kattabbayuttakaṃ
akāsi.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ācariyo
ayaṃ dubbaco ahosi. antevāsiko pana ahaṃ eva“ 'ti. Dubbaca-
jātakaṃ.

7. Tittirajātaka.

Accuggatā atibalatā ti, Idaṃ Satthā Jetavāne viharanto
Kokālikaṃ ārabba kathesi. Tassa vatthum Terasanipāte Takka-
riyajātake āvibhavissati. Satthāpi⁶ „na bhikkhave Kokāliko idān' eva
attano vācaṃ nissāya nattho, pubbe pi nassi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ
āhari:

Atīte Bārāṇāsīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayapatto Tak-
kasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ
pabbajitvā pañcābhīṇṇā attha samāpattiyo nibbatesi. Hima-
vanta⁷ padese sabbo isigaṇo sannipatitvā taṃ ovādācariyaṃ katvā
parivāresi. So pañcannaṃ isisatānaṃ ovādācariyo hutvā jhāna-
kīlāya⁸ kīlanto⁹ Himavante vasati. Tadā eko paṇḍurogatāpaso
kuṭhārīm⁹ gahetvā kaṭṭhaṃ phāleti. Ath' eko mukharatāpaso
tassa santike nisīditvā „idha pahāraṃ dehi, idha pahāraṃ

¹ K laṃghitvā. ² so Bp; K pañcamāyasmīn. ³ K samātassa pi. ⁴ K eka taṃ.

⁵ K paṭham ⁶ K satthāpa. ⁷ K -kīlāya. ⁸ K kīl-. ⁹ K kuṭṭhārīm.

dehīti“ taṃ tāpasam rosesi. So kujjhitvā „na dāni¹ me tvaṃ dāruḥālanakasippaṃ sikkhāpanakaācariyo“ ti tiṇhaṃ kuṭhāriṃ ukkhipitvā ekappahāren’ eva jīvitakkhayaṃ pāpesi. Bodhisatto tassa sarīrakiccaṃ kāresi. Tadā assamato āvidure ekasmiṃ vammikapāde tittiro vasati. So sāyapātaṃ vammikamatthake thatvā mahāvassitaṃ vassi. Taṃ sutvā eko luddako „tittirena bhavitabban“ ti saddasaññāya gantvā taṃ vadhitvā ādāya gato. Bodhisatto tassa saddaṃ asuṇanto „asukaṭṭhāne tittiro vasati, kin nu kho tassa saddo na sūyatīti“ tāpase pucchi. Te tassa taṃ atthaṃ ārocesuṃ. So ubho pi tāni kāraṇāni saṃsandetvā isiḡaṇamajjhe imaṃ gātham āha:

Accuggatā atibalatā ativelaṃ pabhāsītā

vācā hanati dummedhaṃ tittiraṃ vātivassitaṃ ti. 113.

Tattha accuggatā ti atuggatā, atibalatā ti punappunabhāsanena atibalasabhāvā, ativelaṃ pabhāsītā ti atikkantavelā pamāṇāṭikkamena³ bhāsītā, tittiraṃ vātivassitaṃ ti yathā tittiraṃ ativassitaṃ hani tathā evarūpā vācā dummedhaṃ bālapuggalaṃ hanatīti.

Evam Bodhisatto cattāro brahmavihāre bhāvetvā Brahmalo-
parāyano⁴ āhosi.

Satthāpi „na bhikkhave Kokāliko idān’ eva attano vacanaṃ nis-
sāya nattho, pubbe pi nassi yevā“ ’ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā
jātakam samodhānesi: „Tadā dubbacatāpaso Kokāliko ahosi, isiḡaṇo
Buddhapaṇisā, gaṇasatthā pana aham evā“ ’ti. Tittirajātakam.

8. Vaṭṭakajātakam.

Nācintayanto puriso ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto
Uttaraseṭṭhiputtaṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyaṃ kira Uttaraseṭṭhi
nāma ahosi mahāvibhavo. Tassa bhariyāya kucchiyaṃ eko puṇṇavā
satto Brahmakā cavitvā paṭisandhiṃ gahetvā vayappatto abhirūpo

¹ K dāti. ² K sūyyatīti. ³ K pamānā-. ⁴ K -ṇo.

ahosi brahmayānī. Ath' ekadivasam Sāvattthiyam kattikachāṇe nakkhatte ghuṭṭhe sabbo loko nakkhattanissito¹ ahosi. Tassa saḥāyakā aññe seṭṭhiputtā sapajāpatikā ahesuṃ. Uttarasēṭṭhiputtassa pana dīgharattaṃ Brahma-loke vasitattā kilesesu cittaṃ na allīyati. Ath' assa saḥāyakā „Uttarasēṭṭhiputtassāpi ekaṃ itthim ānetvā nakkhattaṃ kilissāmā“² 'ti sammantayitvā taṃ upasamkamitvā „samma imasmiṃ nagare kattikarattivārachaṇo“³ ghuṭṭho, tuyham pi ekaṃ itthim ānetvā nakkhattaṃ kilissāmā“⁴ 'ti āhaṃsu, „na mam' attho itthiyā“ ti ca vutte pi punappuna nibbandhitvā sampañcchāpetvā ekaṃ vaṇṇadāsīṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ katvā tassa gharaṃ netvā „tvam seṭṭhi-puttassa santikaṃ gacchā“ 'ti sayanigharaṃ pesetvā nikkhamiṃsu. Taṃ sayanigharaṃ pavittṭhaṃ pi seṭṭhi n' eva oloketi nālapati. Sā cintesi: „ayam evaṃ⁵ rūpaggappattaṃ uttamavilāsasampannaṃ maṃ n' eva oloketi nālapati, idāni naṃ attano itthikuttalīlaya olokāpessā-mīti“ itthilīhe dassenti⁶ pahaṭṭhākārena aggadante vivaritvā sitaṃ akāsi. Seṭṭhiputto oloketvā dantaṭṭhike nimittaṃ gaṇhi. Aṭṭhikasaṇḍaṇaṃ uppajji. Sakalam pi taṃ sarīraṃ aṭṭhikasaṃkhalikā viya paṇḍāyi. So tassā paribbayaṃ datvā „gacchā“ 'ti uyyojesi. Taṃ tassa gharā otiṇṇaṃ eko issaro antaravithiyaṃ disvā paribbayaṃ datvā attano gharaṃ nesi. Sattāhe⁷ vitivatte nakkhattaṃ ositaṃ. Vaṇṇadāsīyā mātā dhītu āgamanam adisvā seṭṭhiputtānaṃ santikaṃ gantvā „kahaṃ sā“ ti pucchi. Te Uttarasēṭṭhiputtassa gharaṃ gantva „kahaṃ sā“ ti pucchimiṃsu. „Taṃ khaṇaṃ yeva tassā paribbayaṃ datvā uyyojesi“ ti. Ath' assa mātā āha: „dhītaraṃ na passāmi, dhītaraṃ me samānethā“ 'ti Uttarasēṭṭhiputtaṃ ādāya raṇḍo santikaṃ agamāsi. Rājā aṭṭaṃ vinicchinanto „ime te seṭṭhiputtā vaṇṇadāsīṃ ānetvā adamsū“ 'ti pucchi. „Āma devā“ ti. „Idāni sā kahaṃ“ ti. „Na jānāmi, taṃ khaṇaṃ ñeva naṃ uyyojesi“ ti. „Idāni taṃ samānetuṃ sakkosīti“. Na sakkomi devā“ ti. Rājā „sace samānetuṃ na sakkoti rājāṇaṃ assa karoṭhā“⁸ 'ti āha. Atha naṃ pacchā bāhaṃ bandhitvā „rājāṇaṃ“⁹ karissāmā“ 'ti gahetvā pakkamiṃsu. „Seṭṭhiputtaṃ kira vaṇṇadāsīṃ samānetuṃ asakkontaṃ rājāṇaṃ kāretīti“ sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahosi. Mahājano ure hatthe ṭhapetvā „kin nāṃ" etaṃ sāmi, attano te ananucchavikaṃ laddhaṃ“ ti paridevati, seṭṭhiputtassa¹⁰ pacchato pacchato paridevanto gacchati. Seṭṭhiputto cintesi: „idaṃ mayhaṃ

¹ K -nissito. ² K kil-. ³ K -chano. ⁴ K kil-. K ⁵ K eva. ⁶ K -ti. ⁷ K sattābhe. ⁸ K karethā. ⁹ K rājānaṃ. ¹⁰ B^p seṭṭhi pi puttassa.

evārūpaṃ dukkhaṃ agāre vasanabhāvena uppannaṃ, sace ito muñcis-sāmi mahā-Gotama-sammāsambuddhassa santike pabbajissāmīti¹. Sāpi kho vaṇṇadāsī² taṃ kolāhalasaddaṃ sutvā „kimsaddo nāṃ” eso³ ti pucchitvā taṃ pavattim sutvā vegena otaritvā „ussaratha ussaratha sāmi⁴, maṃ rājapurisānaṃ daṭṭhūṃ dethā” ti attānaṃ dassesi. Rājapurisā naṃ disvā mātaraṃ paṭicchāpetva seṭṭhiputtaṃ muñcitvā pakka-mimsu. So sahāyaparivuto nadiṃ gantvā sīsaṃ nahāyitvā gehaṃ gantvā bhuttapātaraṃ mātāpitāro pabbajjāṃ anujānāpetvā cīvarasāṭake ādāya mahantena parivārena Satthu santikaṃ gantvā vanditvā pabbaj-jāṃ yācitvā pabbajjāṃ ca upasampadaṃ ca labhītvā avissatṭhaka-kammaṭṭhāno vipassanaṃ vadḍhetvā nacirass’ eva arahatte paṭiṭṭhāsi. Ath’ ekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso Uttara-seṭṭhiputto attano bhaye uppanne sāsanaṃsa guṇaṃ jānitvā imambhā dukkhā muccamāno pabbajissāmīti” cintetvā tena sucintitena mutto c’ eva pabbajito ca aggaphale ca paṭiṭṭhito⁵ ti tassa guṇakathaṃ ka-thesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā „imāya nāmā” ti vutte „na bhikkhave Uttaraseṭṭhiputto va attano bhaye uppanne iminā upāyena imambhā dukkhā muñcisāmīti” cinto maraṇabhayaṃ mutto, atīte paṇḍitāpi attano bhaye uppanne iminā upāyena imambhā dukkhā muccissāmā” ti cintetvā maraṇabhayaḍukkhaṭo muccimsu yevā⁶ ti vatvā⁷ atītaṃ āhari:

Atīte Bārānasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto cutipaṭisandhivasena parivattento vaṭṭakayoni-yaṃ nibbatti. Tādā eko vaṭṭakaluddako araṇṇe bahū vaṭṭake āharitvā gehe ṭhapetvā gocaraṃ datvā mūle gahetvā āgatānaṃ hatthe vaṭṭake vikkiṇanto jīvikaṃ kappeti. So ekadivasaṃ bahūhi vaṭṭakehi Bodhisattam pi gahetvā ānesi⁸. Bodhisatto cintesi: „sac’ āhaṃ iminā dinnagocaraṃ pāṇiyaṃ ca paribhuñjis-sāmi ayaṃ maṃ gahetvā āgatānaṃ manussānaṃ dassati, sace pana na paribhuñjissāmi ahaṃ milāyissāmi, atha maṃ milātaṃ disvā manussā na gaṇhissanti, evaṃ me sotthi bhavissati, imaṃ upāyaṃ karissāmīti” so tathā karonto milāyitvā atṭhicammamatto ahosi. Manussā naṃ disvā na gaṇhimsu. Luddako Bodhisattaṃ

¹ K vantadāsī. ² K sāmikāṃ corr. to sāmīh, B² sāmi. ³ K omits vatvā. ⁴ K ānesi.

ṭhapetvā sesesu parikkhīnesu pacchīm nīharitvā dvāre ṭhapetvā Bodhisattam hatthatale katvā „kimkato nu kho ayaṃ vaṭṭako“¹ ti oloketum āradhho. Ath' assa pamattabhāvaṃ ñatvā Bodhisatto pakkhe² pasāretvā uppatitvā araṇṇam eva gato. Vaṭṭakā taṃ disvā „kin nu kho na paññāyasi, kahaṃ gato sīti“³ pucchitvā „luddakena gahito 'mhīti“⁴ vutte⁵ „kin ti katvā mutto sīti“⁶ pucchimsu. Bodhisatto „ahan tena dinnagocaraṃ agahetvā⁷ pāniyaṃ apivitvā upāyacintāya mutto“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Nācintayanto puriso visesam adhigacchati,
cintitassa phalaṃ passa, mutto 'smi vadhabandhanā ti. 114.

Tattha ayaṃ piṇḍatto: puriso dukkhaṃ patvā iminā nāma upāyena imambhā dukkhā muccissāmīti acintayanto attano dukkhā mokkhasaṃkhātāni visesaṃ nādhigacchati, idāni pana mayā cintitakammassa phalaṃ passa, ten' eva upāyena mutto 'smi vadhabandhanā, maraṇato ca bandhanato ca mutto ahaṃ ti.

Evaṃ Bodhisatto attanā katakāraṇaṃ ācikkhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā maraṇamuttavaṭṭako ahaṃ evā“⁸ ti. Vaṭṭakajātakāṃ.

9. Akālarāvijātaka.

Amātāpitarisaṃvaddho ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto akālarāvīṃ bhikkhūṃ ārabba kathesi. So kira Sāvattvivāsikulaputto sāsane pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā na uggaṇhi. So „imasmiṃ kāle mayā vattaṃ kātabbaṃ imasmiṃ kāle upatṭhātabbaṃ imasmiṃ kāle sajjhāyitabbaṃ“ ti na jānāti, pathamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi pabuddhapabuddhakkaṇe yeva mahāsaddaṃ karoti, bhikkhū niddaṃ na labhanti. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū „āvuso asukabbhikkhu evarūpe ratanasāsane pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā kālaṃ vā akālaṃ vā na jānātīti“ tassa agupakathaṃ kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarhi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imaya nāma“⁹ ti vutte „na bhikkhave idān' ev' esa akālarāvī“¹⁰, pubbe pi akālarāvī yeva, kālākālaṃ ajānanabhāvena gīvāya valitāya jīvitakkhayaṃ patto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

¹ K vaṭṭake. ² K pakke. ³ K vutto. ⁴ K āgahetvā. ⁵ K -vi.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rājjaṃ kārente Bodhisatto udiṇṇabrahmaṇakule nibbattivā veyyapatto sabbasippe pāraṃ gantvā Bārāṇasiyaṃ diṣāpāmoḁkko ācariyo hutvā pañcasate māṇave¹ sippaṃ vāceṣi. Tesāṃ māṇavānaṃ eko kālarāvīkukkuṭo atthi. Te tassa vassitasaddena utṭhāya sippaṃ sikkhanti. So kālaṃ akāsi. Te aññaṃ kukkuṭaṃ pariyesantā caranti. Ath' eko māṇavako² susānavane³ dārūṇi uddharanto ekaṃ kukkuṭaṃ diṣvā ānetvā pañjare ṭhapetvā paṭijaggati. So susāne vaḍḍhitattā „asukavelāya nāma vassitabban“ ti ajānanto kadāci atirattiṃ vassati kadāci aruṇuggamane. Māṇavā tassa atirattiṃ vassanakāle sippaṃ sikkhantā yāva aruṇuggamaṇā sikkhitaṃ na sakkonti, niddāyamāṇā gahitaṭṭhānaṃ pi na passanti, atipabhāte vassitakāle sajjhāyassa okāsaṃ eva na labhanti. Māṇavā „ayaṃ atirattiṃ vā vassati atipabhāte vā, imaṃ nissāya amhākaṃ sippaṃ na niṭṭhāyissatīti“ taṃ gahetvā gīvaṃ valetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā „akālarāvīkukkuṭo amhehi ghātito“⁴ ti ācariyassa kathesun. Ācariyo ovādaṃ gahetvā „avaḍḍhitabhāvena maraṇaṃ patto“ ti vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Amātāpitarisaṃvaddho anācariyakule vasaṃ
nāyaṃ kālaṃ akālaṃ vā abhijānāti kukkuṭo ti. 115.

Tattha amātāpitarisaṃvaddho ti mātāpitaraṃ nissāya tesāṃ ovādaṃ agahetvā saṃvaddho, anācariyakule vasaṃ ti ācariyakule pi avasamāno ācariyasikkhāpakāṃ⁵ kañci⁶ nissāya avasitattā ti attho, kālaṃ akālaṃ vā ti imasmiṃ kāle vassitabbaṃ⁷ imasmiṃ kāle na vassitabban ti evaṃ vassitabbayuttakālaṃ vā akālaṃ vā esa kukkuṭo na jānāti, ajānanaḁhāvena ca jīvitakkhayaṃ patto ti.

Idaṃ kāraṇaṃ dassetvā Bodhisatto yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḁesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhāneṣi: „Tadā akālarāvīkukkuṭo ayaṃ bhikkhu ahoṣi. antevāsikā Buddhapaṛisa, ācariyo pana ahaṃ evā“⁸ ti. Akālarāvījātakaṃ.

¹ K māṇave. ² K māna-. ³ K suyāna-. ⁴ K ghātino. ⁵ Bp -sikkhāpadaṃ.

⁶ both K and Bp kiñci. ⁷ K -tabbanti corr. to -tabban.

10. Bandhanamokkhajātaka.

Abaddhā tattha bajjhantīti. Idam Sattā Jetavane viharanto Ciñcamāṇavikā¹ ārabha kathesi. Tassā vatthum Dvādasanipāte Mahāpadumajātake āvibhavissati. Tadā pana Sattā „na bhikkhave Ciñcamāṇavikā idān’ eva mañ abhūtena abbhācikkhati, pubbe pi abbhācikkhatīti“ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto purohitassa gehe vayappatto pitu accayena nass’ eva purohito ahosi. Tena aggamaheṣiṇā varo dinno: bhoti² bhadde yañ icchasi³ tañ vadeyyāsīti“. Sā evam āha: mayhañ añño varo nāma na dullabho, ito pana te paṭṭhāya aññā⁴ itthi⁵ kilesavasena na oloketabbā“ ti. So paṭikkhipitvā punappuna nippīliyamāno tassā vacanañ atikkamitum asakkonto sampati-chitvā tato paṭṭhāya soḷasasu nāṭakisahassesu kilesavasena ekitthim pi na olokesi. Ath’ assa paccanto kuppi. Paccante tṭitayodhā corehi saddhim dve tayo saṃgāme katvā „ito uttarim mayam na sakkomā“ ’ti paṇṇaṃ pesesum. Rājā tattha gantukāmo balakāyam samharitvā tañ pakkositvā „bhadde ahañ paccantañ gacchāmi, tattha nānappakārāni yuddhāni honti, jayaparājayo pi anibaddho, tādisesu tṭhānesu mātugāmo dupparihāro, tvañ idh’ eva nivattāhīti“ āhā. Sā „na sakkā deva mayā nivattitun“ ti punappuna raññā paṭikkhittā āha: „tena hi ekekañ yojanañ gantvā mayhañ sukhadukkhañ jānanatthañ ekekañ manussañ peseyyāthā“ ’ti. Rājā „sādhū“ ’ti sampati-chitvā Bodhisattañ nagare tṭhapetvā mahantena balakāyena nikkaṃhitvā gacchanto yojane yojane ekekañ purisañ „amhākañ ārogyaṃ ārocetvā deviyā sukhadukkhañ jānitvā āgacchā“ ’ti pesesi. Sā āgatañ purisañ „rājā tañ kimatthañ pesesīti“ pucchitvā „tumhākañ sukhadukkhañ jānanatthāyā“ ’ti vutte „tena hi ehīti“ tena saddhim asaddhammañ paṭisevati. Rājā dvattiṃsajojanamaggañ⁶ gacchanto dvattiṃsa jane⁷ pesesi.

¹ K -na-. ² K hoti. ³ K icchatī. ⁴ K aññāñ. ⁵ K itthim. ⁶ so Bp; K dvattiṃsa-mayo-. ⁷ K janañ.

Sā sabbehi pi tehi saddhiṃ tath' eva akāsi. Rājā paccantaṃ vūpasametvā janapadaṃ samassāsetvā puna āgacchanto pi tath' eva dvattimsa jane pesesi. Sā tehi pi saddhiṃ vipatipajji yeva. Rājā āgantvā jayakkhandhāvāratthāne tthatvā „nagaraṃ paṭijaggāpetū“ 'ti Bodhisattassa paṇṇaṃ pesesi. Bodhisatto sakalanagaraṃ paṭijaggāpetvā rājanivesanaṃ¹ paṭijaggāpento deviyā vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. Sā Bodhisattassa rūpaggapattaṃ kāyaṃ disvā saṇṭhātum asakkonti „ehi brāhmaṇa, sa-yaṇaṃ abhirūhā“ 'ti āha. Bodhisatto „mā evaṃ avaca, rājāpi garu, akusalam² pi bhāyāmi, na sakkā mayā evaṃ kātun“ ti āha. „Catusaṭṭhiyā pādamūlikānaṃ n' eva rājā garu na akusalaṃ bhāyanti, tav' eva rājā garu tvaṃ yeva ca akusalaṃ bhāyasīti“. „Āma, sace tesam pi evaṃ bhaveyya na evarūpaṃ kareyyum, ahaṃ pana jānamāno evarūpaṃ sāhasiyakammaṃ³ na karissāmīti“. „Kiṃ bahuṃ vippalapasi, sace me vacanaṃ na karosi sīsan te chindāpessāmīti“. „Tittḥatu, ekasmiṃ attabhāve sīsaṃ attabhāvasatasahasasā pi sīse chindante⁵, na sakkā mayā evarūpaṃ kātun“ ti. Sā „hotu jānissāmīti“ Bodhisattaṃ tajjetvā⁶ attano gabbhaṃ pavisitvā sarīre nakhavalaṇṇaṃ dassetvā telena gattāni abbañjetvā kilittḥadhātukaṃ⁷ vatthaṃ nivāsetvā gilānālayaṃ katvā dāsiyo ānapesi: „raññā 'kahaṃ devīti' vutte 'gilānā' ti katheyyāthā“ 'ti āha. Bodhisatto pi rañño paṭipathaṃ agamāsi. Rājā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ abhiruyha devīṃ apassanto „kahaṃ devīti“ pucchi. „Gilānā devā“ 'ti. So sirigabbhaṃ pavisitvā tassā piṭṭhiṃ parimajjanto „kiṃ te bhadde aphāsukaṃ“ ti pucchi. Sā tuṇhi ahoṣi, tatiyavāre rājānaṃ oloketvā „tvam pi mahārāja jīvasi nāma, mādisāpi itthiyo sassāmikā yeva nāmā“ 'ti. „Kiṃ etaṃ bhadde“ ti. „Tumhehi nagaraṃ rakkhanatthāya tṭhapito purohito 'nivesanaṃ paṭijaggāmīti' idhāgantvā attano vacanaṃ

¹ K rājā-. ² K akusalam. ³ K sāhasiya-. ⁵ so both K and B² instead of chindantu? ⁶ so B²; K tajjetvāna. ⁷ K kilittḥā-.

akarontiṃ maṃ paharivā attano maṃ pūretvā gato“ ti. Rājā aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya kodhena taṭatāyānto sirigabbhā nikkhamivā dovārikapādamulikādayo pakkositvā „gacchatha bhāṇe, purohitam pacchābāham bandhitvā vajjha-
bhāvappattaṃ katvā nagarā nīharivā āghātanaṃ netvā sīsam assa chindathā“ 'ti. Te vegena gantvā taṃ pacchābāham bandhitvā vajjhabheriṃ vādāpesuṃ. Bodhisatto cintesi: „addhā tāya dutṭhadeviyā rājā puretaraṃ paribhinno, ajja dān' āham attano balen' eva attānaṃ mocessāmīti“ so te purise āha: „bho tumhe maṃ mārentā rañño dassetvā va mārethā“ 'ti. „Kīmkā-
raṇā“ ti. „Aham rājakammiko, bahum me kammaṃ kataṃ, bahūni mahānidhānāni¹ jānāmi, rājakuṭumbam mayā vicāritam, sace maṃ rañño na dassessatha bahum dhanam nassissati, mayā rañño sāpateyye² ācikkhite pacchā kātappaṃ karoṭhā“ 'ti. Te taṃ rañño dassayimsu. Rājā taṃ disvā ca³ „kasmā bho brāhmaṇa mayi lajjaṃ na akāsi, kasmā te evarūpaṃ pāpa-
kammaṃ katan“ ti āha. „Mahārāja, aham sotthiyakule jāto, mayā kunthakipillakamatto pi pāṇātipāto na katapubbo, tiṇa-
salākamattam⁴ pi adinnaṃ nādinnaṃ pubbaṃ, lobhavasena paresaṃ itthi akkhīni ummīletvāpi na olokitapubbā, hassavasena⁵ pi musā na bhāsitaṃ pubbā, kusaggenāpi majjaṃ na pītaṃ pubbaṃ, aham tumhesu niraparādho, sā pana bālā lobhavasena maṃ hatthe gahetvā mayā paṭikhittā maṃ tajjetvā attanā katapāpaṃ
uttānaṃ katvā mama ācikkhitvā antogabbhaṃ pavitṭhā, aham niraparādho, paṇṇaṃ gahetvā pana āgatā catusaṭṭhi janā⁶ sāpa-
rādā, te pakkositvā 'tassā vo vacanaṃ kataṃ na katan' ti puccha devā“ ti. Rājā te catusaṭṭhi jane bandhāpetvā devīṃ pakkosāpetvā „tāyā etehi saddhiṃ pāpaṃ kataṃ na katan“ ti pucchi, „katham devā“ 'ti vutte taṃ pacchābāham bandhāpetvā „imesaṃ⁷ catusaṭṭhi janānaṃ⁸ sīsāni chindathā“ 'ti ānāpesi⁹. Atha

¹ K -miccānāni. ² K sāpateyya. ³ B² va. ⁴ K tiṇa-. ⁵ B² hasitabhāvenāpi.

⁶ K jānā. ⁷ K ime. ⁸ K -jānānaṃ. ⁹ K ānāpesi.

naṃ Bodhisatto āha: „n’ atthi mahārāja etesaṃ doso, devī attano ruciṃ kārāpesi, niraparādhā ete, tasmā tesāṃ khamatha, tassāpi doso n’ atthi, itthiyo nāma methunadhammena atittā, jātisabhāvo hi esa, etāsaṃ bhavitabbayuttakam eva hoti, tasmā etissāpi khamathā“¹ ‘ti nānappakārena rājānaṃ saññāpetvā te catusatthi pi jane tañ ca bālaṃ mocāpetvā sabbesaṃ yathāsakāni thānāni dāpesi. Evaṃ te sabbe mocetvā patitthāpetvā Bodhisatto rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, andhabālānaṃ² nāma avatthukena vacanena abandhitabbayuttakā paṇḍitā pacchābāhaṃ baddhā, paṇḍitānaṃ kāraṇayuttana vacanena pacchābāhaṃ baddhāpi muttā, evaṃ bālā nāma abandhitabbayuttake pi bandhāpenti³ paṇḍitā baddhāpi³ mocentīti“⁴ vatvā imaṃ gātham āha:

Abaddhā tattha bajjhanti yattha bālā pabhāsare,
baddhāpi tattha muccanti yattha dhīrā pabhāsare ti. 116.

Tattha abaddhā ti abandhitabbayuttā, pabhāsarē ti pabhāsanti vadanti kathenti.

Evaṃ Mahāsatto imāya gāthāya rañño dhammaṃ desetvā „mayā imaṃ dukkhaṃ agāre vasanabhāvena laddhaṃ, idāni me agārena kiccaṃ n’ atthi, pabbajjaṃ me anujāna devā“⁵ ‘ti pabbajjaṃ anujānāpetvā assumukhaṃ ñātijaṇaṃ mahantaṃ ca vibhavaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vasanto abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahmaloکا-parāyano ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhāesi: „Tadā duṭṭhadevī Ciñcamāṇavikā ahoṣi, rājā Ānando, purohito pana aham evā“⁶ ‘ti. Bandhanamo’kkhajātakaṃ. Haṃsivaggo⁴ dvādasamo.

¹ K bālānaṃ ² K baddhāpenti. ³ B² bandhāpi. ⁴ B² hasitavaggo.

13. KUSANĀLIVAGGA.

1. Kusanālijātaka.

Kare sarikkho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikassa nicchayamittam ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa hi mittasubhajjānātibandhavā „mahāsetthi, ayaṃ tayā jātigottadhana-dhaññādīhi n' eva sadiso na uttaritaro, kasmā etena saddhiṃ santhavaṃ karosi, mā karohīti“ punappuna nivāresuṃ. Anāthapiṇḍiko pana „mittasanthavo nāma hīnehi pi samehi pi atirekehi pi kattabbo yevā“ 'ti tesam vacanam agahetvā bhogagāmaṃ gacchanto tam kuṭumbarakkhakaṃ¹ katvā agamāsīti sabbam Kālakappivattumhi vuttanayen' eva veditabbam, idha pana Anāthapiṇḍikena attano gharapavattiyā ārocitāya Satthā „gahapati, mitto nāma khuddako n' atthi, mittadhammaṃ rakkhituṃ samatthabhāvo c' ettha pamāṇaṃ², mitto nāma attanā samo pi hīno pi viṣiṭṭho gahetabbo, sabbe pi hi te attano pattaṃ bhāraṃ³ nittharanti yeva, idāni tāva tvaṃ attano nicchayamittam nissāya kuṭumbassa sāmiko jāto, porāṇa pana nicchayamittam nissāya vimānasāmikā jātā“ 'ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto rañño uyyāne kusanāligacche devatā hutvā nibbatti. Tasmiṃ nēva pana uyyāne maṅgalasilam nissāya ujugatakkhandho parimaṇḍalasākhāviṭāpasampanno⁴ rañño santikā laddhasammāno rucarukkho⁵ atthi, mukkhako ti pi vuccati. Tasmiṃ eko mahesakkhadevarājā nibatti. Bodhisattassa tena saddhiṃ mittasanthavo ahosi. Tadā rājā ekasmiṃ ekatthambhāke pāsāde vasati, tassa so thambho cali, ath' assa calita-bhavaṃ rañño ārocesuṃ. Rājā vaddhakī⁶ pakkosāpetvā „tātā⁷, mama ekatthambhakassa⁸ maṅgalapāsādassa thambho calito, ekaṃ sārathambhaṃ āharitvā tam niccalaṃ karoṭhā“ 'ti āha. Te „sādhu devā“ 'ti rañño vacanam sampañicchitvā tadanuc-

¹ K -rakkhamaṃ. ² K -naṃ. ³ Bp pattabhāraṃ. ⁴ K parimaṇḍasākhā-. ⁵ Bp maṅgalarukkho. ⁶ K vaddhakiṃ. ⁷ both K and Bp tāta. ⁸ Bp ekathambhassa.

chavikaṃ rukkhāṃ pariyesamāno aññattha adisvā uyyānaṃ pavisitvā taṃ mukkhakarukkhāṃ¹ disvā rañño santikaṃ āgantvā „kiṃ tāta diṭṭho vo tadanucchaviko rukkho“ ti vutte „diṭṭho deva, api ca kho naṃ chindituṃ na visahāmā“² ti āhaṃsu. „Kinkāraṇa“ ti. Mayaṃ hi aññattha rukkhāṃ apassantā uyyānaṃ pavisimhā, tatrāpi ṭhapetvā maṅgalarukkhāṃ aññaṃ na passāma, iti taṃ maṅgalarukkhataṃ chindituṃ na visahāmā“³ ti. „Gacchatha, chinditvā pāsādaṃ thiraṃ karotha, mayaṃ aññaṃ maṅgalarukkhāṃ karissāmā“⁴ ti. Te „sādhū“⁵ ti balikammaṃ gahetvā uyyānaṃ gantvā „sve chindissāmā“⁶ ti rukkhassa balikammaṃ katvā nikkhamiṃsu. Rukkhadevatā taṃ kāraṇaṃ ñatvā „sve mayhaṃ vimānaṃ nāsessanti, dārake gahetvā kuhiṃ gamissāmīti“⁷ gantabbatṭhānaṃ apassanti⁸ puttake gīvāya gahetvā parodi. Tassā sandiṭṭhasambhattā vanadevatā⁹ āgantvā „kiṃ etan“ ti pucchitvā taṃ kāraṇaṃ sutvā sayam pi vaḍḍhakīnaṃ paṭikkhipanaupāyaṃ apassantiyo¹⁰ taṃ parissajitvā rodituṃ ārabhiṃsu. Tasmīṃ samaye Bodhisatto „rukkhadevatā¹¹ passissāmīti“¹² tattha gantvā taṃ kāraṇaṃ sutvā „hotu, mā cintayittha, ahaṃ rukkhāṃ chindituṃ na dassāmi, sve vaḍḍhakīnaṃ āgatakalē mama kāraṇaṃ passathā“¹³ ti tāva devatā samassāsetvā punadivase vaḍḍhakīnaṃ āgatavelāya kakaṇṭakavesaṃ gahetvā vaḍḍhakīnaṃ purato gantvā maṅgalarukkhassa mūlamtaraṃ pavisitvā taṃ rukkhāṃ susiraṃ viya katvā rukkhamaṃjḥena abhirūhitvā khandhamatthakena nikkhamitvā sīsaṃ kampayamāno¹⁴ nipajji. Mahāvaḍḍhakī naṃ kakaṇṭakaṃ disvā rukkhāṃ hatthena paharitvā „susirarukkho eso nissāro, hiyyo anupadhāretvā va balikammaṃ karimhā“¹⁵ ti ekaghaṇaṃ mahārukkhāṃ garahitvā¹⁶ pakkāmi. Rukkhadevatā Bodhisattaṃ nissāya vimānassa sāmini jātā. Tassā paṭisanthāratthāya san-

¹ K mukkhakarukkhāṃ, B^p sumukkhakaru-. ² K -ti. ³ B^p rukkhadevatā, K rukkhadevatā vanadevatā. ⁴ K upassantiyo. ⁵ so B^p; K -devatā. ⁶ both K and B^p kampamāno.

ditṭhasambhattā¹ bahū devatā sannipatimsu. Rukkhadevatā „vimānam me laddhan“ ti tuṭṭhacittā tāsāṃ devatānaṃ majjhe Bodhisattassa guṇaṃ kathayamānā „bho devate, mayaṃ mahe-sakkhā hutvāpi dandhapaññatāya imaṃ upāyaṃ na jānimha, kusanālidevatā pana attano ñānasampattiyā amhe vimānasāmike akāsi, mitto nāma sadiso pi adhiko pi hīno pi kattabbo va, sabbe pi hi attano thāmena sahāyānaṃ uppannaṃ dukkhaṃ nittharivā sukke patitṭhāpenti yevā“ ti mittadhammaṃ vaṇṇa-yitvā imaṃ gātham āha:

Kare sarikkho athavāpi seṭṭho
 nihīnako cāpi kareyya eko,
 kareyyun te vyasane uttamatthaṃ
 yathā ahaṃ² kusanāli³ rucāyan ti. 117.

Tattha kare sarikkho ti jātiādīhi sadiso pi mittadhammaṃ kareyya, athavāpi seṭṭho ti jātiādīhi seṭṭho adhiko pi kareyya, nihīnako cāpi kareyya eko ti eko jātiādīhi hīno pi mittadhammaṃ kareyy' eva, tasmā sabbe pi⁴ ete mittā katabbā yevā ti dīpeti, kiṃkāraṇa: kareyyun te vyasane uttamatthaṃ sabbe p' ete sahāyakassa vyasane uppanne attano attano patta-bhāraṃ⁵ vahaṃānā uttamatthaṃ kareyyun, kāyikacetasikadukkhato taṃ sahāyakaṃ moceyyun evā ti attho, tasmā hīno pi mitto katabbo yeva pag eva itare, tatṭ' idaṃ opammaṃ: yathā ahaṃ kusanāli rucāyaṃ yathā ahaṃ rucāyaṃ nibbattadevatā ayaṃ ca kusanālidevatā appesakkhā mittasanthavaṃ karimhā, tatṭrāp' āhaṃ mahesakkhāpi samānā attano uppannaṃ dukkhaṃ bālatāya anupāyakusala-tāya haritunā sāsakkhim, imaṃ⁶ pana appesakkham pi samānaṃ paṇḍitaṃ devataṃ nissāya dukkhato mutto 'mhiti.

„Tasmā aññehi pi dukkhā muccitukāmehi pi samavasiṭṭha-bhāvaṃ⁷ anoloketvā hīno pi paṇḍito mitto katabbo“ ti rucādevatā imāya gāthāya devasaṃghassa dhammaṃ desetvā yāvātāyukaṃ thatvā saddhiṃ kusanālidevatāya yathākkammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammedasanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rucādevatā Anando uhoṣi, kusanālidevatā pana ahaṃ evā“ ti. Kusanālijātakaṃ.

¹ so Bp; K sandiṭṭhā-. ² so both K and Bp instead of ayaṃ? ³ K -nāli. ⁴ so Bp; K hi. ⁵ K panna-bhāraṃ. ⁶ so Bp; K idaṃ. ⁷ so Bp; K samaṃ-.

2. Dummedhajātaka.

Yasaṃ laddhāna dummedho ti. Idaṃ Satthā Veluvane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Dhammasabhāyam hi bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgatassa puṇṇacandasassirikaṃ mukhaṃ asītianuvyañjanadvattimsamahāpurisalakkhaṇapatimaṇḍitaṃ byāmappa-bhāparikkhitaṃ āvelāvelāya yamakayamakabhūtā ghanabuddharasmiyo vissajjentaṃ paramasobhaggappattaṃ attabhāvaṃ ca oloketvā cittaṃ pasādetuṃ na sakkoti, usūyam eva karoti, ‘Buddhā nāma evarūpena sīlena samādhinā paṇṇāya vimuttiyā vimuttiñāṇadassanena samannāgata’ ‘ti vuccamāne¹ vaṇṇaṃ sahitaṃ na sakkoti, usūyam² eva karotīti³ Devadattassa aggaṇaṃ kathesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā’ ti pucchitvā „imāya nāmā’ ‘ti vutte „na bhikkhave idān’ eva Devadatto mama vaṇṇe bhaṇṇamāne⁴ usūyam karoti, pubbe pi akāsi yevā’ ‘ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Magadharatṭhe Rājagahanagare ekasmiṃ Magadharāje rajjaṃ kārente Bodhisatto hatthiyoniyam nibbatitvā sabbaseto ahosi heṭṭhā vaṇṇitasadisāya⁵ rūpasampattiya samannāgato. Atha naṃ „lakkhaṇasampanno⁶ ayan’ ti so rājā maṃgalahatthim⁷ akāsi. Ath’ ekasmiṃ chaṇḍadivase sakalanagaram devanagaram viya alaṃkaritvā sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ maṃgalahatthim abhirūhitva mahantena rājānubhāvena nagaram padakkhiṇaṃ akāsi. Mahājano tattha tattha ṭhatvā maṃgalahatthino rūpaggappattaṃ sarīraṃ disvā „aho rūpaṃ aho gati aho līlā’ aho lakkhaṇasampatti, evarūpo nāma sabbasetavāraṇo cakkavattiraṇṇo anucchaviko’ ti maṃgalahatthim eva vaṇṇeti. Rājā maṃgalahatthissa vaṇṇaṃ sutvā sahitaṃ asakkonto usūyam uppādetvā „ajj’ eva taṃ pabbatapapātā pādetvā jīvitakkhayaṃ pāpessāmīti’ ti hatthācariyaṃ pakkosāpetvā „kin ti katvā tayā ayaṃ nāgo sikkhāpito’ ti āha. „Susikkhāpito devā’ ‘ti. „Na susikkhito, dussikkhito’ ti. „Susikkhito devā’ ‘ti. „Yadi

¹ K -ṇe. ² K usūyyav. ³ K -ṇo. ⁴ K vannita-. ⁵ K lakkhanā-. ⁶ K -hatthi.
⁷ K līlā.

susikkhito sakkhissasi taṃ Vepullapabbatamatthakaṃ āropetun¹ ti. „Āma devā“ ti. „Tena hi ehīti“ sayam² otaritvā hatthā-cariyaṃ āropetvā pabbatapādaṃ gantvā hatthācariyena hatthi-piṭṭhe nisiditvā va hatthimhi³ Vepullapabbatamatthakaṃ āropite³, sayam pi amaccagaṇaparivuto pabbatamatthakaṃ abhirūhitvā hatthiṃ papātābhimukhaṃ kāretvā „tvam ‘mayā esa susikkhito’ ti vadesi, tīhi yeva tāva naṃ pādehi ṭhapehīti“ āha. Hatthā-cariyo piṭṭhiyaṃ nisiditvā va „bho tīhi pādehi tiṭṭhā“ ti hatthissa paṇṇikāya saṇṇaṃ adāsi. Puna rājā „dvīhi purimapādehi ṭhapehīti“ āha. Mahāsatto dve pacchimapāde ukkhipitvā purima-pādehi aṭṭhāsi, „pacchimapādehi yevā“ ti vutte pi dve purimapāde ukkhipitvā pacchimapādehi aṭṭhāsi, „ekenā“ ti vutte pi tayo pāde ukkhipitvā eken⁴ eva aṭṭhāsi. Ath⁵ assa apatanabbhāvaṃ ñatvā „sace pahosi ākāseṇa ṭhapehīti“ āha. Acariyo cintesi: „sakalajambudīpe iminā sadiso susikkhitahatthi nāma n⁶ atthi, nissamsayaṃ pana naṃ esa papāte pātetvā māretukāmo bhavissatīti“ so tassa kaṇṇamūle mantesi: „tāta, ayaṃ rājā taṃ pātetvā māretukāmo, na tvam etassa anucchaviko, sace te ākāseṇa gantuṃ balaṃ atthi maṃ yathānisinnaṃ yeva ādāya vehāsaṃ abbhuggantvā Bārāṇasim⁴ gacchā“ ti. Puññiddhiyā samannāgato Mahāsatto taṃ khaṇaṃ ñeva ākāse aṭṭhāsi. Hatthācariyo „mahārāja, ayaṃ hatthi puññiddhiyā samannāgato na tādisassa mandapuñṇassa dubbuddhino anucchaviko, paṇḍitassa puñṇasampannassa rañño anucchaviko, tādisā nāma mandapuñṇā evarūpaṃ vāhanaṃ labhitvā tassa guṇaṃ ajānantā taṃ c⁵ eva⁵ vāhanaṃ avasesaṃ ca yasasampattiṃ nāsenti yevā“ ti vatvā hatthikkhandhe nisinno va imaṃ gātham āha:

Yasaṃ laddhāna dummedho anatthaṃ carati attano,
attano ca paresaṃ ca hiṃsāya paṭipajjatīti. 118.

¹ so B²; K yaṃ. ² so B²; K hatthimpi ³ K āropito. ⁴ K -nasiyaṃ. ⁵ K ee

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: mahārāja tādiso dummedho nippaṇño puggalo parivārasampattiṃ labhivā attano anattamaṃ carati, kimkāraṇā: so hi yasamadamatto kattabbaṃ ajānanto attano paresaṃ ca hiṃsāya paṭipajjati, hiṃsā vuccati kilamanaṃ dukkhuppādanaṃ, tadatthāya evaṃ pajjatīti.

Evaṃ imaṃyā gāthāya raṇño dhammaṃ desetvā „tiṭṭha dāni tvan“ ti¹ ākāse uppatitvā² Bārāṇasim³ gantvā rājaṃgaṇe ākāse atṭhāsi. Sakalanagaraṃ saṃkhubhitvā „ambhākaṃ raṇño ākāseṇa varavāraṇo āgantvā rājaṃgaṇe ṭhito“ ti ekakolāhalaṃ ahoṣi. Vegena raṇño pi ārocesuṃ. Rājā nikkhamitvā „sace mayhaṃ upabhogattāya āgato si bhūmiyaṃ paṭiṭṭhāhi“ āha. Bodhisatto bhūmiyaṃ paṭiṭṭhāsi. Ācariyo otarivā rājānaṃ vanditvā „kuto āgato si tāta“ 'ti vutte „Rājagahato“ ti vatvā sabbaṃ pavattiṃ ārocesi. Rājā „manāpan te tāta kataṃ idhāgacchan-tenā“ ti haṭṭhatuttṭho nagaraṃ sajjāpetvā vāraṇaṃ maṅgala-hatthiṭṭhāne ṭhapetvā sakalarajjaṃ tayo koṭṭhāse katvā ekaṃ Bodhisattassa adāsi ekaṃ ācariyassa, ekaṃ attanā aggahesi. Bodhisattassa āgatakalato paṭṭhāy' eva pana raṇño sakala-Jambūdiṇe rajjaṃ haṭṭhagatam eva jātaṃ. So Jambūdiṇe aggarājā hutvā dānādāni puñṇāni katvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadeṣeṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Magadharājā Devadatto ahoṣi, Bārāṇasirājā Sāriputto, haṭṭhācariyo Ānando, haṭṭhi pana aham evā“ 'ti. Dummedhajātakaṃ.

3. Naṅgalīsajātaka.

Asabbatthagāmiyācan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viha-ranto Lāludāyittheraṃ ārabba kathesi. So kira dhammaṃ kathento „imasmim ṭhāne idaṃ kathetabbaṃ, imasmim ṭhāne idaṃ na kathetabbaṃ“ ti yuttāyuttaṃ na jānāti, maṅgale avamaṅgalaṃ vadanto „tirokuḍḍesu tiṭṭhanti sandhisimghātakesu cā“⁴ ti imaṃ avamaṅgalyaṃ anumodanaṃ kathesi, avamaṅgallesu anumodanaṃ karonto „bahū devā manussā ca maṅgalāni acintayun“⁵ ti vatvā „evarūpanaṃ maṅgalānaṃ

¹ add: vutte? ² K uppatitvā. ³ K -nasīyaṃ. ⁴ cfr. Childers' Khudd. Pāṭha p. 11. ⁵ cfr. Childers' Kh. P. p. 5.

sataṃ pi sahaṣṣaṃ pi kātuṃ samatthā hothā“ 'ti vadati. Ath' ekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ bhikkhū „āvuso Lāḷudāyi yuttāyuttaṃ na jānāti, sabbattha abhāsitaḥāvācam' bhāsati“ kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sammisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Lāḷudāyi idān' eva dandhapaṇisakkano kathento yuttāyuttaṃ na jānāti, pubbe pi eva-rūpo ahoṣi, niccalāḷako yeva hi eso“ ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto brāhmaṇamahāsārakule nibbattitvā vayappatto Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasīyaṃ disāpā-mokkha ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni² sippaṃ vāceṣi. Tadā tesu māṇavesu eko dandhapaṇisakkano lāḷamāṇavo dham-mantevāsiko hutvā sippaṃ uggaṇhāti, dandhabhāvena pana uggaṇhituṃ na sakkoti, Bodhisattassa pana upakāro hoti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto sāya-māsaṃ bhuñjitvā sayane sunipanno taṃ māṇavaṃ hatthapāda-piṭṭhiparikammāni katvā gacchantāṃ āha: „tāta mañcapāde upatthambhetvā yāhīti“. Māṇavo ekaṃ pādaṃ upatthambhetvā ekassa upatthambhanaṃ alabhanto attano ūrumhi ṭhapetvā rattinṃ khepesi. Bodhisatto paccūsaṃsamaye utthāya taṃ disvā „kiṃ tāta nisinno sīti“ pucchi. „Ācariya mañcapādassa upattham-bhanaṃ alabhītva ūrumhi ṭhapetvā nisinno 'mhīti“. Bodhisatto saṃviggamānaso hutva „ayaṃ ativiya mayhaṃ upakāro, etta-kānaṃ pana māṇavakānaṃ“ antare ayaṃ eva dandho, sippaṃ sikkhituṃ na sakkoti, kathāṃ nu kho ahaṃ imaṃ paṇḍitaṃ kareyyaṃ“ ti cintesi. Ath' assa etad ahoṣi: “atth' eko upāyo, ahaṃ imaṃ māṇavaṃ dāruatthāya⁴ paṇṇatthāya gantvā āgataṃ 'ajja te kiṃ diṭṭhaṃ kiṃ katan' ti pucchissāmi, 'imaṃ nāma ajja mayā diṭṭhaṃ idaṃ katan' ti ācikkhissati, atha naṃ 'tayā diṭṭhaṃ ca kataṃ ca kīdisaṃ' ti pucchissāmi, so 'evarūpaṃ

¹ K adds sabbattha. ² K -māṇava-. ³ K māṇava-. ⁴ K dāruhatthāya.

nāmā' 'ti upamāya ca kāraṇena ca kathessati, iti naṃ navam
 navam upamañ ca kāraṇaṃ ca kathāpetvā iminā upāyena paṇ-
 ditaṃ karissāmīti¹ so taṃ pakkositvā „tāta māṇava ito paṭ-
 thāya dāruatthāya paṇṇatthāya vā gatattḥāne yaṃ te tattha
 diṭṭhaṃ vā bhuttaṃ vā pītaṃ vā khāditaṃ vā hoti taṃ
 āgantvā mayhaṃ āroceyyāsīti“ āha. So „sādhū“ 'ti paṭisunivā
 ekadivasaṃ māṇavehi saddhiṃ dāruatthāya araññaṃ gato tattha
 sappamā disvā āgantvā „ācariya sappo me diṭṭho“ ti ārocesi.
 „Sappo nāma tāta kīdiso hotīti“. „Seyyathāpi naṅgalisā²“
 ti. So „sādhū tāta, manāpā te upamā āhaṭā, sappā nāma
 naṅgalisāsadisā³ va hontī“. Atha Bodhisatto „māṇavakena
 manāpā upamā āhaṭā, sakkhissāmi naṃ paṇḍitaṃ kātun“ ti
 cintesi. Māṇavo puna ekadivasaṃ araññe hatthiṃ disvā „hatthi
 me ācariya diṭṭho“ ti āha. „Hatthi nāma tāta kīdiso“ ti.
 „Seyyathāpi naṅgalisā“ ti. Bodhisatto „hatthissa soṇḍā naṅ-
 galisāsadisā hoti, dantādayo evarūpā, ayaṃ pana bālatāya vi-
 bhajitvā⁴ kathetuṃ asakkonto soṇḍaṃ sandhāya kathesi, maññe“
 ti tuṇhī ahoṣi. Ath' ekadivasaṃ nimantane ucchuṃ labhivā
 „ācariya ajja mayaṃ ucchuṃ khādimhā“ ti, „ucchu⁵ nāma
 kīdiso“ ti vutte „seyyathāpi naṅgalisā“ ti āha. Ācariyo „thokaṃ
 patirūpakāraṇaṃ kāthesīti“ tuṇhī jāto. Pun' ekadivasaṃ ni-
 mantane ekacce māṇavā⁶ gulaṃ dadhinā bhuñjimsu ekacce
 khirena. So āgantvā „ācariya ajja mayaṃ dadhinā khirena ca
 bhuñjimhā“ ti vatvā „dadhikhīraṃ nāma kīdisaṃ⁷ hotīti“ vutte
 „seyyathāpi naṅgalisā“ ti āha. Ācariyo „ayaṃ māṇavo“ 'sappo
 naṅgalisāsadisō' ti kathento tāva sukathitaṃ kathesi, 'hatthi'⁸
 naṅgalisāsadisō' ti kathentenāpi⁹ soṇḍaṃ sandhāya lesena ka-
 thitaṃ, 'ucchuṃ naṅgalisāsadisān' ti kathane pi leso atthi,
 dadhikhīraṇi pana niccaṃ paṇḍarāni pakkhittabhājanasaṇṭhānāni,

¹ so B²; K -ssāmāti. ² K naṅgalisāsadisō. ³ K naṅgalisāsadisā. ⁴ K vihajitvā.

⁵ K ucchū. ⁶ K māna-. ⁷ K kīdiso, B² kiṇḍisaṃ. ⁸ K hatthiṃ. ⁹ K ka-
 thento nāma pi corr. to kathentenāpi?

idha sabbena sabbañ upamañ na kathesi, na sakkā imañ
lālakam sikkhāpetun“ ti vatvā imañ gātham āha:

Asabbatthagāmiñ vācam bālo sabbattha bhāsati,
nāyañ dadhiñ vedi na naṅgalīsañ,
dadhim p' ayañ¹ maññati naṅgalīsañ ti. 119.

Tatrāyañ saṅkhepattho: yā vācā opammavasena sabbattha na gacchati tañ
asabbatthagāmiñvācam² bālo dandhapuggalo sabbattha bhāsati, „dadhi nāma
kīdisan“ ti puttḥo „seyyathāpi naṅgalīsā“ ti vadat' eva, evaṃ vadanto nāyañ³
dadhiñ vedi na naṅgalīsañ, kiṃkāraṇā: yasmā dadhim p' ayañ⁴
maññati⁵ naṅgalīsañ yasmā ayañ dadhim pi naṅgalīsañ eva maññati⁶,
athavā dadhiti dadhim eva payaṇ ti khīrañ, dadhiñ ca payaṇ ca dadhipayañ⁶,
yasmā dadhikhīraṇi pi ayañ naṅgalīsañ eva maññati⁵, tādiso cāyañ⁷ bālo kiñ
imāñ ti antevāsīnañ gātham kathetvā paribbayañ datvā tañ uyyojesi.

Satthā imañ dhammadesanañ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā lālamāṇavo Lāludāyi ahosi, disāpāmokkhācariyo pana aham
evā“ ti. Naṅgalīsajātakam.

4. Ambajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekam vattasampannañ brāhmaṇaṃ ārabha kathesi. So kira
Sāvattihīvāsikulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajitvā vattasampanno
ahosi, ācariyupajjhāyavattāni pāṇiyaparibhojanīyauposathāgārajantā-
gharādivattāni⁸ ca sādhuṃ karoti, cuddasasu mahāvattesu asītikhā-
dhakavattesu ca paripūrakārī⁹ yeva ahosi, vihārañ sammajjati,
pariveṇaṃ¹⁰ vikkamamālakaṃ¹¹ vihāramaggañ sammajjati, manussānañ
pāṇiyañ deti. Manussā tassa vattasampattiyañ pasīditvā pañcasatamattāni
dhyabhattāni¹² adamsu. Mahālābhasakkāro uppajji. Tañ nissāya ba-
hunnañ phāsuvihāro jāto. Ath' ekadivasañ dhammasabhāyañ bhikkhū
kathañ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso asuko nāma bhikkhu attano vatta-
sampattiyaṃ mahantañ lābhasakkārañ nibbatesi, tañ ekam nissāya
bahunnañ phāsuvihāro jāto“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha

¹ both K and Bp dadhipayañ. ² so Bp; K -gāmiñvācāmiñ. ³ K tāyañ.
⁴ K dadhipayañ, Bp dadhipi. ⁵ K maññeti. ⁶ so Bp; K dadhipayañ. ⁷ K
cāya. ⁸ K -janīyauposathāgārajannāgharā-. ⁹ K -ri. ¹⁰ K -nañ. ¹¹ K vikka-
mālakañ, Bp vitikamālakañ. ¹² Bp dhūva-; K dhura-.

bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ‘ti vutte „na bhikkhave idān’ eva pubbe p’ āyaṃ bhikkhu vattasampanno, pubbe p’ etaṃ ekaṃ nissāya pañca isisatāni phalāphalatthāya āgantvā eten’ eva ānītaphalāphalehi yāpesun“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto¹ isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcasataisiparivāro pabbatapāde vihāsi. Tadā Himavante caṇḍo nidāgho ahosi, tattha tattha pāṇīyāni² chijjimsu, tiracchānā pāṇīyaṃ alabhamānā kilamanti. Atha tesu tāpasesu eko tāpaso tesāṃ pipāsādukkhaṃ disvā ekaṃ rukkhaṃ chinditvā doniṃ³ katvā pāṇīyaṃ ussiñcivā doniṃ⁴ pūretvā tesāṃ pāṇīyaṃ adāsi. Bahūsu sannipatitvā pāṇīyaṃ pivantesu tāpasassa phalāphalatthāya gamanokāso na hosi, so nirāhāro pi pāṇīyaṃ deti yeva. Migagaṇā cintesun: „ayaṃ ambhakaṃ pāṇīyaṃ dento phalāphalatthāya gantuṃ okāsaṃ na labhati, nirāhāratāya ativiya kilamati, handa mayaṃ kathikaṃ⁵ karomā“ ‘ti te kathikaṃ⁵ akaṃsu: „ito paṭṭhāya pāṇīyaṃ pivanatthāya āgacchantena attano balānurūpena phalaṃ gahe tvā va āgantabban“ ti. Tato⁶ paṭṭhāya ekeko tiracchāno attano balānurūpena madhuramadhurāni ambajambupanasādini gahe tvā āgacchati, ekassa atthāya ābhataṃ phalāphalaṃ aḍḍhateyya-sakatabhārappamāṇaṃ ahosi, pañcasatā tāpasā tad eva paribhuñjanti, atirekaṃ chaḍḍiyittha⁷. Bodhisatto taṃ disvā „ekaṃ nāma vattasampannaṃ nissāya ettakānaṃ tāpasānaṃ phalāphalatthāya āgantvā yāpanaṃ uppannaṃ, viriyaṃ nāma kātabbam evā“ ‘ti vatvā imaṃ gātham āha:

Vāyameth’ eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito, (Cfr. supra p. 268.)
vāyāmassa phalaṃ passa: bhutta⁸ ambā anītihaṃ⁹ ti. 120.

Tatrāyaṃ samkhepattho: paṇḍito attano vattapūraṇādike kammamhi vāyameth’ eva na ukkaṇṭheyya, kimkāraṇā: vāyāmassa nipphalatāya abhāvato iti

¹ K vayapatto. ² K pāṇīyāti. ³ K doni. ⁴ K doniṃ. ⁵ K katikaṃ. ⁶ K tenato.

⁷ both K and B⁹ chaḍḍiyittha. ⁸ K bhutta. ⁹ B⁹ anītiha.

Mahāsatto „vāyāmo nāma saphalo va hoti“ isigaṇaṃ ālapanto vāyāmassa phalaṃ passū 'ti āha, kīdisaṃ: bhuttā ambā anītihaṃ¹ tattha ambā ti desanāmatthaṃ², tehi pana nānappakārāni phalāphalāni ābhatāni, tesu sampannatarānaṃ ussannatarānaṃ vā vasena ambā ti vuttaṃ, imehi yeva³ pañcahi isisatehi sayāṃ araṇṇaṃ gantvā ekassa atthāya anīta ambā bhuttā, idaṃ vāyāmassa phalaṃ, taṃ ca kho pana anītihaṃ, iti ha āsa iti ha āsā 'ti evaṃ itihītiheṇa⁴ gahetabbāṃ na hoti, paccakkham eva taṃ phalaṃ passū 'ti.

Evaṃ Mahāsatto isigaṇassa ovādaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vattasampanno tāpaso ayaṃ bhikkhu ahoṣi, gaṇasatthā pana aham evā“ 'ti. Ambajātakaṃ.

5. Kaṭāhakajātaka.

Bahum pi so vikattheyyā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ vikatthikaṃ⁵ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tassa vatthum heṭṭhākathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tassa bhariyā puttaṃ vijāyi. Dāsī⁶ pi 'ssa taṃ divasaṃ yeva puttaṃ vijāyi. Te ekato vaḍḍhimsu. Seṭṭhiputte⁷ lekhaṃ sikkhante va⁸ dāso pi 'ssa phalakaṃ vahaṃāno gantvā ten' eva saddhiṃ lekhaṃ sikkhi. Dve tayo vohāre akāsi. So anukkamena vacanakusalo yuvā abhirūpo ahoṣi nāmena Kaṭāhako nāma. So seṭṭhigāre bhaṇḍāgārikakammaṃ karonto cintesi: „na maṃ ime sabbakālaṃ bhaṇḍāgārikakammaṃ⁹ kāressanti, kiñcid eva dosaṃ disvā tāletvā¹⁰ bandhitvā lakkhaṇena amketvā dāsaparibhogena pi paribhuñjissanti, paccante kho pana seṭṭhissa sahāyako seṭṭhi atthi, yaṃ nūnāhaṃ seṭṭhissa vacanen' eva lekhaṃ ādāya tattha gantvā 'aham seṭṭhiputto' ti vatvā taṃ seṭṭhiṃ vañcetvā tassa dhītarāṃ gahetvā sukhaṃ vaseyyaṃ“ ti so sayam eva paṇṇaṃ

¹ Bp; anitihā, K nītihaṃ. ² K desanaṃmatthaṃ, Bp desanāsīsamattāṃ. ³ so Bp; K ye ime. ⁴ so K; Bp anititāṃ iti ha āsā iti evaṃ itihena; read... evaṃ itihena? ⁵ K vikatthakaṃ, Bp vikatthitaṃ. ⁶ K dāsī. ⁷ K -putto. ⁸ K ca. ⁹ K -gārikammaṃ. ¹⁰ K tāletvā.

gahetvā „aham asukaṃ nāma mama puttaṃ tava santikaṃ
 paṇiṃ, āvāhavivāhasambandho nāma mayhaṃ tayā tuyhaṃ ca
 mayā¹ saddhiṃ patirūpo, tasmā tvaṃ imassa dārakassa attano
 dhītaraṃ datvā etaṃ tatth' eva vasāpehi, aham pi okāsaṃ
 labhivā āgamissāmīti“ likhivā seṭṭhiṃ² eva muddikāya lañjetvā
 yathāruciṃ paribbayaṃ c' eva gandhavatthādīni ca gahetvā pac-
 cantāṃ gantvā seṭṭhiṃ vanditvā atṭhāsi. Atha naṃ seṭṭhi „kuto
 āgato si tātā“ ti pucchi. „Bārāṇasito“. „Kassa putto“ ti³.
 „Bārāṇasiseṭṭhiṃ“ ti. „Ken' atthenāgato sīti“. Tasmiṃ
 khaṇe Kaṭāhako „idaṃ disvā jānissathā“ ti paṇṇaṃ adāsi.
 Seṭṭhi paṇṇaṃ vācetvā „idān' āhaṃ jīvāmi nāmā“ ti tuṭṭha-
 citto⁴ dhītaraṃ datvā patitṭhāpesi. Tassa parivāro mahanto
 ahoṣi. So yāgukhajjakādisu vā vatthagandhādisu vā upanītesu
 „evam pi nāma yāguṃ pacanti“ evaṃ khajjakāṃ evaṃ bhattāṃ,
 aho paccantavāsikā nāmā“ ti yāguādīni garahati⁵, „ime pac-
 cantavāsibhāven' eva sātaka valetuṃ“ na jānanti, gandhe piṃ-
 situṃ pupphāni ganthituṃ⁷ na jānantīti“ vatthakammantikādayo
 garahati. Bodhisatto pi dāsaṃ apassanto „Kaṭāhako na dissati,
 kahaṃ gato, pariyesatha naṃ“ ti samantā manusse payojesi.
 Tesu eko tattha gantvā taṃ disvā sañjānitvā attānaṃ⁸ ajānā-
 petvā⁹ gantvā Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto taṃ pavattin
 sutvā „ayuttaṃ“¹⁰ tena kataṃ, gantvā gahetvā āgacchissāmīti“
 rājānaṃ āpucchitvā mahantena parivārena nikkhami. „Seṭṭhi
 kira paccantaṃ gacchatīti“ sabbattha pākaṭo jāto. Kaṭāhako
 „seṭṭhi kira āgacchatīti“ sutvā cintesi: „na so aññena kāraṇena
 āgacchati, maṃ nissāy' ev' assa āgamanena bhavitabbaṃ, sāce
 panāhaṃ palāyissāmi pupa āgantūṃ na sakkā bhavissati, atthi
 pan' esa upāyo: sāmikassa pi¹¹ pathaṃ gantvā dāsakammaṃ
 katvā taṃ eva ārādhessāmīti“. So tato paṭṭhāya parisamajjhe
 evaṃ bhāsati: „Aññe bālaṃ manussā attano bālabhāvena mātā-

¹ K adds ca. ² K tīti. ³ K tuṭṭhamitto. ⁴ K pavanti. ⁵ K garahāti. ⁶ B^p va-
 lañcetūṃ. ⁷ both K and B^p gandhitūṃ. ⁸ K attā. ⁹ K ajānā-. ¹⁰ K āyuttaṃ. ¹¹ K ppi.

pitunnāṃ guṇāṃ ajānantā tesāṃ bhojanavelāya apacitikammaṃ akatvā tehi saddhiṃ yeva bhuñjanti, mayāṃ pana mātāpitunnāṃ bhojanakāle paṭiggahaṃ upanema khelasarakaṃ upanema bhājanāni¹ upanema pāṇiyam pi vijaṇim² pi gahetvā upaṇiṭṭhāmā³ “ti yāva sarīravalañjanakāle udakakalasaṃ ādāya paṭicchannaṭṭhānagamanā sabbaṃ dāsehi sāmikānaṃ kattabbakiccaṃ pakāsesi. So evaṃ parisāṃ uggaṇhāpetvā Bodhisattassa paccantasamīpaṃ āgatakāle sasuraṃ avoca: „tāta mama kira pitā tumhākaṃ dassanattāya āgacchatī, tumhe khādanīyabhojanīyaṃ paṭiyādāpetha, ahaṃ paṇṇākāraṃ gahetvā paṭipathaṃ gacchāmīti“. So „sādhu tāta“ ti sampatiçchi. Kaṭāhako bahuṃ³ paṇṇākāraṃ ādāya mahantena parivārena gantvā Bodhisattaṃ vanditvā paṇṇākāraṃ adāsi. Bodhisatto pi paṇṇākāraṃ gahetvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā pātarāsakāle khandhāvāraṃ nivāsetvā sarīravalañjanatthāya paṭicchannaṭṭhānaṃ pāvisi. Kaṭāhako attano parivāraṃ nivattetvā kalasaṃ ādāya Bodhisattassa santikaṃ gantvā udakakiccapariyosāne pādesu patitvā „sāmi ahaṃ tumhākaṃ yattakaṃ icchatha tattakaṃ dhaṇaṃ dassāmi, mā me yasaṃ antaradhāpayitthā“ ti āha. Bodhisatto tassa vattasam-padāya pasiditvā „mā bhāyi, n’ atthi te mama santikā antarāyo“ ti samassāsetvā paccantanagaraṃ pāvisi. Mahanto sakkāro ahosi. Kaṭāhako pi ‘ssa nirantaraṃ dāsenā kattabbakiccaṃ karoti. Atha naṃ ekāya velāya sukhanisinnaṃ paccantasetṭhi āha: „mahāsetṭhi mayā tumhākaṃ paṇṇaṃ disvā tumhākaṃ puttassa dārikā dinnā“ ti. Bodhisatto Kaṭāhakaṃ puttam eva katvā anūcchavikaṃ piyavacanāṃ vatvā setṭhiṃ tosesi. Tato paṭṭhāya Kaṭāhakassa mukhaṃ ulloketuṃ samattho nāma nāhosi. Ath’ ekadivasaṃ Mahāsatto setṭhidhītaṃ pakkositvā „ehi amma, sīse me ūkā vicinā“ ti vatvā taṃ āgantvā ūkā gahetvā ṭhitāṃ piyavacanāṃ vatvā kathesi: „kacci⁴ te mama putto sukhadukkhe

¹ K bhājanāni. ² K bījanim. ³ K bahū. ⁴ so BP; K acci.

appamatto, ubho janā sammadamānā samaggavāsān vasathā“
 'ti pucchi. „Tāta, seṭṭhiputtassa añño doso n' atthi, kevalam
 āhāraṃ garahatīti“. „Amma, niccakāle p' esa dukkhasilo va,
 api ca ahaṃ tassa mukhabandhanamantaṃ dassāmi, taṃ tvaṃ
 sādhukaṃ uggaṇhitvā mama puttassa bhojanakāle garahantassa
 uggaḥitaniyāmen' eva purato ṭhatvā vadeyyāsīti“ gātham uggaṇhā-
 petvā katipāhaṃ vasitvā Bārāṇasim eva agamāsi. Kaṭāhako pi
 bahum khādanīyabhojanīyaṃ¹ ādāya anumaggaṃ gantvā bahum
 dhanam datvā vanditvā nivatti. Bodhisattassa gatakāto paṭ-
 ṭhāya atirekamānī ahoṣi. So ekadivasaṃ seṭṭhidhītāya nānag-
 garasabhojanaṃ upanetvā kaṭacchum² ādāya parivisantiyā
 bhattaṃ garahitum ārabhi. Seṭṭhidhītā Bodhisattassa santike
 uggaḥitaniyāmena imaṃ gātham āha:

Bahum pi so vikattheyya (Cfr. Upham, Mahāv. 3,301.)
 aññaṃ janapadaṃ gato,
 anvāgantvāna³ dūseyya⁴,
 bhuñja bhoge Kaṭāhakā 'ti. 121.

Tattha bahum pi so vikattheyya aññaṃ janapadaṃ gato ti yo
 attano jātibhūmito aññaṃ janapadaṃ gato hoti yath' assa jātiṃ na jānanti so
 bahum pi vikattheyya vamaṇavacanaṃ vaṇcanavacanaṃ vadeyya, anvāgantvā-
 na⁵ dūseyyā 'ti imaṃ tava vāraṃ sāmikassa paṭipathaṃ gantvā dāsakiccassa
 katattā kasāhi paharitvā piṭṭhicaṃmuppāṇato ca lakkhaṇahanato ca mutto si,
 sace anācāraṃ karosi puna aññasmiṃ āgamanavāre⁶ tava sāmiko anvāgantvāna
 dūseyya imaṃ gehaṃ ariyā āgantvā kasāhi ghoteti⁷ c' eva⁸ lakkhaṇahanana
 ca taṃ jātippakāsaṇena ca dūseyya upahaneyya, tasmā imaṃ anācāraṃ pahāya
 bhuñja bhoge Kaṭāhaka mā pacehā attano dāsabhāvaṃ pākātaṃ kūretvā
 vippaṭisārī ahoṣīti, ayam ettha seṭṭhino adhippāyo, seṭṭhidhītā pana etam atthaṃ
 ajānanti⁹ uggaḥitaniyāmena vyañjanam eva payirudāhasi.

Kaṭāhako „addhā seṭṭhinā mama nāmaṃ ācikkhitvā etissā
 sabbaṃ kathitaṃ bhavissatīti“ tato paṭṭhāya puna bhattaṃ
 garahitum na visahi, nihīnamāno yathāladdhaṃ bhuñjitvā yathā-
 kammaṃ gato.

¹ K khādanīyabhojanīyaṃ. ² K kaṭacchum. ³ K anvāgantvā. ⁴ K dūseyya.

⁵ K anvāgantvā. ⁶ K -vārena. ⁷ so K; B² ghaṭṭeti. ⁸ K meva, B ca. ⁹ K -ti.

Satthā imañ dhammadesanañ āharitvā jātakañ samodhānesi:
 „Tadā Kaṭāhako vikatthanabhikkhu ahoṣi, Bārāṇasi-seṭṭhi pana aham
 evā“¹ ti. Kaṭāhaka-jātakañ.

6. Asilakkhaṇajātaka.

Tathevekassa kalyāṇan ti. Idañ Satthā Jetavane vi-
 haranto Kosalarañño asilakkhaṇapāṭhakabrāhmaṇaṃ ārabha
 kathesi. So kira kammārehi rañño asinañ āhata-kāle asin upasiṃ-
 ghitvā asilakkhaṇaṃ udāharati. So yesaṃ hatthato lābhaṃ labhati
 tesañ „asi lakkhana-sampanno maṅgalasaṃyutto“ ti vadati, yesaṃ
 hatthato na labhati tesañ asin „avalakkhaṇo“ ti garahati. Ath' eko
 kammāro asin katvā kosiyaṃ sukhumaṃ maricacuppaṇaṃ pakkhipitvā
 rañño asin āhari. Rājā brāhmaṇaṃ pakkosāpetvā „asin vīmaṃsā“
 'ti āha. Brāhmaṇassa asin ākaḍḍhitvā upasiṃghantassa maricacuppaṇāni
 nāsaṃ pavisitvā khipitukāmetaṃ uppādesuṃ. Tassa khipantassa nāsikā
 asidhārāya paṭihaṭṭā dvidhā chijji¹. Tass' eva nāsikāya chinnabhāvo
 bhikkhusaṃghe pākato jāto. Ath' ekadivasāṃ dhammasabhāyaṃ bhikkhū
 kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso rañño kira asilakkhaṇapāṭhako asilak-
 khaṇaṃ paṭhanto nāsikaṃ chindāpesi“². Satthā āgantvā „kāya nu
 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“
 ti vutte „na bhikkhave idān' eva so brāhmaṇo asin upasiṃghanto
 nāsikāchedaṃ³ patto, pubbe pi patto yevā“⁴ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
 tassa asilakkhaṇapāṭhako brāhmaṇo ahoṣi. Sabbam
 paccuppannavatthusadisam eva. Rājā pana tassa' vejje
 datvā nāsikakoṭṭiṃ phāsukaṃ kārapetvā lākhāya paṭināsikam
 kāretvā puna taṃ upaṭṭhākam eva akāsi. Bārāṇasīrañño pana
 putto n' atthi, ekā dhītā c' eva bhāgiṇeyyo ca ahesuṃ. So
 pi ubho pi te attano santike yeva vaḍḍhāpesi. Te ekato vaḍ-
 ḍhitā aññamaññaṃ paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājāpi amacce
 pakkositvā „mayhaṃ bhāgiṇeyyo imassa rajjassa sāmiko va,
 dhītaraṃ etass' eva datvā abhisekam assa karomīti“⁵ vatvā puna

¹ K echijji. ² K -chedaṃ.

cintesi: „mayham bhāgineyyo sabbathāpi nātako yeva, etassa aññam rājadhītaram ānetvā abhisekam katvā dhītaram aññassa rañño dassāmi, evaṃ no nātakā bahū bhavissanti, dvinnam¹ pi rājūnam² mayam eva sāmikā bhavissāmā“ ti so amaccehi saddhiṃ sammantetvā „ubho p’ ete visum katum vattatīti“ bhāgineyyam aññasmiṃ nivesane dhītaram aññasmiṃ vāsesi. Te soḷasika-vassuddesikabhāvaṃ patvā ativiya paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājākumāro „kena nu kho upāyena mātuladhītaram rājagehā niharāpetum sakkā bhaveyyā“ ti cinto „atth’ eso upāyo“ ti mahāikkhaṇikam pakkosāpetvā tassā saḥassabhaṇḍikam datvā „kiṃ mayā kattabban“ ti vutte „amma tayā karontiyā anipphatti nāma n’ atthi, kiñcid eva kāraṇam vatvā yathā mama mātulo rājadhītaram antogehā niharāpeti tathā karohīti“ āha. „Sādhusāmi³, aham rājānam upasamkamitvā evaṃ vakkhāmi: ‘deva rājadhīta upari kālakanni⁴ atthi, ettakam⁵ kālam nivattitvā olokento pi n’ atthi, aham rājadhītaram asukadivase nāma ratham ārope tvā bahū⁶ āvudhahatthe purise ādāya⁷ mahantena parivārena susānam gantvā maṇḍalapitṭhikāya heṭṭhāmañce matamanussam nipajjāpetvā uparimañce rājadhītaram ṭhapetvā⁸ gandhodaka-ghaṭānam atṭhuttarasatena nahāpetvā kālakanniṃ pavāhessāmīti’ evaṃ vatvā rājadhītaram susānam nessāmi, tvaṃ amhākam tattha gamanadivase amhehi puretaram eva thokam maricacūṇam ādāya āvudhahatthehi attano manussehi parivuto ratham āruya susānam gantvā ratham susānavāre ekadese ṭhapetvā āvudhahatthe manusse susānavanam pesetvā sayam susāne maṇḍalapitṭhikam gantvā matako⁹ viya paṭikujjo hutvā nipajja, aham tattha āgantvā tava¹⁰ upari mañcakam attharitvā rājadhītaram ukkhipitvā ṭhapessāmi, tvaṃ tasmiṃ khaṇe maricacūṇam nāsikāya pakkhipitvā dve tayo vāre khippeyyāsi, tayā

¹ so Bp; K dinnam. ² Bp rājānam. ³ K sāmī. ⁴ K -ṇṇi. ⁵ so Bp; K etta.

⁶ K bahu. ⁷ K adāya. ⁸ K ṭhapetthā. ⁹ K matake. ¹⁰ K nava.

khīpitakāle mayā¹ rājadhītaraṃ pahāya palāyissāma², athāgantvā rājadhītaraṃ sīsaṃ nahāpetvā sayam pi sīsaṃ nahāyitvā taṃ ādāya attano nivesanaṃ gaccheyyāsīti³. So „sādhū, sundaro upāyo“ ti sampaticchi. Sāpi gantvā rañño taṃ atthaṃ ārocesi, rājā sampaticchi. Rājadhītāya pi taṃ antaraṃ ācikkhi, sāpi sampaticchi. Sā nikkhamanadivase kumārassa saññaṃ datvā mahantena parivārena susānaṃ gacchanti⁴ ārakkhamanussānaṃ bhayaḥananatthaṃ⁵ āha: „mayā rājadhītāya mañce tṭhapitakāle heṭṭhāmañce matapuriso khīpissati khīpitvā va heṭṭhāmañcā nikkhamitvā yaṃ paṭhamāṃ passissati tam eva gahessati, appamattā bhaveyyāthā“⁶ ti. Rājakumāro puretaraṃ gantvā vuttanayen⁷ eva⁸ tattha nipajji. Mahāikkhanikā rājadhītaraṃ ukkhipitvā maṇḍalapiṭṭhikatṭhānaṃ gacchanti⁹ „mā bhāyīti“ saññāpetvā mañce tṭhapesi. Tasmīṃ khāṇe kumāro maricacūṇaṃ nāsāya pakkhīpitvā khīpi. Tena khīpitamatte yeva mahāikkhanikā rājadhītaraṃ pahāya mahāravaṃ ravamānā sabbapaṭhamāṃ palāyi. Tassā palātakālato paṭṭhāya eko pi tṭhātuṃ⁷ samattho nāma na hosi, gahitaḡahitāni āyudhāni chaddetvā sabbe palāyiṃsu. Kumāro yathāsammantitaṃ⁶ sabbaṃ katvā rājadhītaraṃ ādāya attano nivesanaṃ agamāsi. Ikkhanikā gantvā taṃ kāraṇaṃ rañño ārocesi. Rājā „pakatīyāpi sā mayā tass⁷ ev⁸ atthāya puṭṭhā, pāyāse chadditasappiṃ viya jātan“ ti sampaticchitvā aparabhāge bhāḡineyyassa rajjaṃ datvā dhītaraṃ mahādeviṃ kāresi. So tāya saddhiṃ samaggavāsaṃ vasamāno dhammena rajjaṃ kāresi. Asilakkhaṇapāṭhako tass⁷ eva upaṭṭhāko ahosi. Tass⁷ ekadivasāṃ rājupaṭṭhānaṃ āgantvā paṭisuriyaṃ tṭhatvā upaṭṭhahantaṣṣa lākhā vilīyi, paṭināsikā bhūmiyaṃ pati, so lajjāya adhomukho atṭhāsi. Atha naṃ rājā parihasanto „ācariya, mā cintayittha, khīpitaṃ nāma ekassa kalyāṇaṃ hoti ekassa pāpakaṃ, tumheli khīpitena

¹ so BP; K mayā. ² so BP; K -ssāmi. ³ K -ti. ⁴ K -jaṇaṇa-. ⁵ K -nayeve.

⁶ K -ti. ⁷ K tṭhātuṃ. ⁸ so BP; K -tikāṃ.

nāsā¹ chijjiyittha², mayam pana mātuladhītarām labhitvā rajjam pāpuṇimhā³ 'ti vatvā imam gātham āha:

Tath' eva³ kassa kalyāṇam, tath' eva³ kassa pāpakam,
tasmā sabbam na kalyāṇam, sabbam vāpi⁴ na pāpakan ti. 122.

Tattha tatheva³ kassā 'ti tad ev' ekassa, ayam eva vā pātho, dutiyapade es' eva nayo.

Iti so imāya gāthāya tam kāraṇam āharitvā dānādīni puñ-
ñāni katvā yathākamman gato.

Satthā imāya desanāya lokasammatānam kalyāṇapāpakānam ane-
kaṃsikabhāvaṃ pakāsetvā jātakam samodhānesi: „Tadā asilakkhaṇa-
pāṭhako etarahi asilakkhaṇapāṭhako, bhāgineyyo rājā pana aham evā
'ti, Asilakkhaṇajātakam.

7. Kalaṇḍukajātaka.

Te desā tāni vatthūṇīti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekam vikatthikam bhikkhum ārabha katesi. Tattha dve pi
vatthūni Katāhaka-sadisān' eva.

Idha pana esa Bārāṇasīsetṭhino dāso Kalaṇḍuko nāma
ahosi. Tassa palāyitvā paccantasetṭhino dbītarām gahetvā
mahantena parivārena vasanakāle Bārāṇasīsetṭhi pariyesāpetvāpi
tassa gatattṭhānam ajānanto „gaccha, Kalaṇḍukam pariyesā⁴“
'ti attano puttam sukapotakam pesesi. Sukapotako ca ito c'
ito caranto nam nagaram sampāpuṇi. Tasmim ca kāle Kalaṇ-
duko nadikīlam kīlītukāmo bahuṃ mālāgandhavilepanāṃ c'eva
khādaniyabhojanīyāni⁵ ca gāhāpetvā nadiṃ gantvā setṭhidhī-
tāya saddhim nāvaṃ āruya udaye kīlati, tasmim ca dese nadī-
kīlam⁵ kīlantā⁵ issarajātikā tikhiṇabhesajjaparivāritam khīram
pivanti, tena tesam pi divasabhāgam pi udaye kīlantānam⁶ sītam

¹ both K and Bp nāsām. ² Bp chijjayittha. ³ Bp tad eva. ⁴ Bp sabbañcāpi.

⁵ K -niyabhojanīyāni. ⁶ K -kīl-.

na bādhati. Ayam pana Kalaṇḍuko khīraṇḍūsam¹ gahetvā mukhaṃ vikkhāletvā taṃ khīraṃ nuṭṭhubhati, nuṭṭhubhanto² pi uduke anuṭṭhubitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhati³. Sukapotako pi naditiraṃ gantvā ekissā udumbarasākhāya nisiditvā olokeno Kalaṇḍukaṃ⁴ sañjānitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhantaṃ disvā „are Kalaṇḍuka dāsa, attano jātiṃ ca vasanaṭṭhānaṃ ca anus-sara, khīraṇḍūsam¹ gahetvā mukhaṃ vikkhāletvā jātisampan-nāya sukhasaddhāya seṭṭhidhītāya sīse mā nuṭṭhubha, attano pamāṇaṃ jānāhi⁵“ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Te desā tāni vatthūni, ahaṃ ca vanagocaro⁶,
anuvicca kho taṃ gaṇheyyuṃ, pipa⁶ khīraṃ Kalaṇḍukā⁷ ti. 123.

Tattha te desā tāni vatthūnīti mātukucchiṃ sandhāya vadati, ayam ettha adhippāyo: yattha te vasitaṃ na te khattiyadhītādīnaṃ kucchidesā, yattha vasi patitthito tāni na khattiyadhītādīnaṃ kucchivatthūni, atha kho dāsikucchi-yaṃ tvaṃ vasi c' eva patitthito eā ti, ahaṃ ca vanagocaro⁷ tirac-chānagato pi etam atthaṃ jānāmi⁸ dīpeti, anuvicca kho taṃ gaṇheyyuṃ ti evaṃ anācāraṃ caramānaṃ⁹ mayā gantvā ārocite anuvicca jānitvā tava sāmikā tāletvā c' eva lakkhanahanaṃ⁹ ca katvā taṃ gaṇheyyuṃ gahetvā gamissanti, tasmā attano pamāṇaṃ jātva seṭṭhidhītāya sīse anuṭṭhubhitvā¹⁰ pipa⁶ khīraṃ Kalaṇḍukā⁷ ti taṃ nāmena ālapati.

Kalaṇḍuko pi sukapotakaṃ sañjānitvā „maṃ pākataṃ kareyyā“¹¹ ti bhayena „ehi sāmi, kadā āgato sīti“¹¹ āha¹¹. Suko „na esa maṃ hitakāmatāya pakkosati, gīvaṃ pana me valetvā māretukāmo“¹² ti jātva va „na me tayā attho“¹² ti tato uppatitvā Bārāṇasīṃ gantvā yathādītṭhaṃ seṭṭhino vitthārena kathesi. Seṭṭhi¹² „Ayuttan tena katan“¹² ti vatvā tassa āṇaṃ karetvā Bārāṇasīṃ eva ānetvā dāsaparibhogena paribhuñji.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā Kalaṇḍuko ayam bhikkhu ahoṣi. Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“
ti. Kalaṇḍukajātakaṃ.

¹ K - gaṇḍūsam, Bp - kaṇḍūsam. ² K nuṭṭhū-. ³ K kal-. ⁴ K pamāṇaṃ na jānā-hīti, Bp pamāṇanaṃ na jānāti and pamāṇaṃ jānāhi. ⁵ K pana-. ⁶ Bp pipa. ⁷ add ti? ⁸ so Bp; K - nā. ⁹ K lakkhanahanaṃ. ¹⁰ K - tṭhubhitvā. ¹¹ K āgatosāhaṃ.

¹² K omits seṭṭhi.

8. Biḷārajātaka.

Yo ve dhammadhajaṃ katvā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tadā hi Satthā tassa kuhakabhāve ārocite „na bhikkhave idān' eva, pubbe p' esa kuhako yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente Bodhisatto mūsikāyoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā buddhiṃ anvāya mahāsārīro sūkaracchāpakasadiṣo hutvā anekasatamūsikā-parivāro araṇṇe viharati. Ath' eko¹ sigālo ito c' ito ca vicaranto taṃ mūsikāyūthaṃ disvā „imā mūsikā vañcetvā khādissā-mīti“ cintetvā mūsikānaṃ āsayassa avidūre suriyābhimukho vātaṃ pivanto ekena pādena aṭṭhāsi. Bodhisatto gocarāya² caramāno taṃ disvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tassa santikaṃ gantvā „bhante tvaṃ ko nāmā“ 'ti pucchi. „Dhammiko nāmā“ 'ti. „Cattāro pāde bhūmiyaṃ aṭṭhapetvā kasmā eken' eva ṭhito sīti“. „Mayi³ cattāro pāde paṭhaviyaṃ ṭhapente⁴ paṭhavī⁵ vahitunā na sakkoti, tasmā eken' eva tiṭṭhāmīti“. „Mukhaṃ vivaritvā kasmā ṭhito sīti“. „Mayaṃ aṇṇaṃ na bhakkhayāma, vātaṃ eva bhakkhayāma“ 'ti. „Atha kasmā suriyābhimukho pi tiṭṭhasīti“. „Suriyaṃ namassāmīti“. Bodhisatto tassa vacanaṃ sutvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tato paṭṭhāya mūsikāgaṇena saddhiṃ sāyapātaṃ tassa upaṭṭhānaṃ gacchati. Ath' assa upaṭṭhānaṃ katvā gamanakāle sigālo sabbapacchimaṃ mūsikaṃ gahetvā maṃsaṃ khādītva ajjho haritvā mukhaṃ puñchitvā⁶ tiṭṭhati. Anupubbena mūsikagaṇo tanuko jāto. Mūsikā „pubbe amhākaṃ ayaṃ āsaya na ppahoti, nirantarā tiṭṭhāma, idāni sithilā, evaṃ pi āsaya na pūrat' eva, kin nu kho etan“ ti Bodhisattassa taṃ pavattiṃ ārocayimso. Bodhisatto „kena nu kho kāraṇena mūsikā tanuttaṃ gatā“ ti cinto sigāle āsaṃkaṃ ṭhapetvā

¹ K atha gekā corr. to athakā. ² so Bp; K go. ³ both K and Bp mayā. ⁴ Bp ṭhapento. ⁵ K -vi. ⁶ K pucchitvā.

„vīmaṁsissāmi nan“ ti upaṭṭhānakāle sesamūsikā purato katvā sayam pacchato ahosi. Sigālo tassa upari pakkhandi. Bodhisatto attano gaṇhanatthāya pakkhantaṁ disvā nivattitvā „bho sigāla, idan te vatasamādānaṁ na' dhammasudhammatāya, paresaṁ pana vihiṁsanatthāya dhammadhajaṁ katvā carasīti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Yo ve dhammadhajaṁ katvā nigūlho pāpam ācare
vissāsayingtvā bhūtāni bilāraṁ nāma taṁ vatan ti. 124.

Yo ve ti khattiyādisu yo kocid eva dhammadhajaṁ katvā² dasakusala-kammapathadhammaṁ dhajaṁ karitvā taṁ karonto³ viya ussāpetvā dassento pīti attho, vissāsayingtvā ti silavā ayan ti saññāya sañjātavissāsāni katvā, bilāraṁ nāma taṁ vatan ti taṁ evaṁ dhammadhajaṁ katvā raho pāpāni karontass' eva vataṁ⁴ kerūṭikavataṁ nāma hotīti attho

Mūsikarājā kathento⁵ yeva uppatitvā tassa⁶ gīvāya patitvā hanukassa heṭṭhā antogalanāliyaṁ⁷ dasitvā galanālīṁ phāletvā jīvitaṁ khayam pāpesi. Mūsikagaṇo nivattitvā sigālaṁ murumurā ti khādītva agamāsi. Paṭhamam āgatā va kir' assa maṁsaṁ labhiṁsu, pacchā āgatā na labhiṁsu. Tato paṭṭhāya mūsikagaṇo nibbhayo jāto.

Satthā imaṁ dhammaḍḍesaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā sigālo kuhakabhikkhu ahosi, mūsikarājā pana aham evā“ 'ti. Bilārajātakaṁ⁸.

9. Aggikajātaka.

• Nāyaṁ sikkhā puññahetū 'ti. Imaṁ Satthā Jetavane viharanto kuhakaṁ ōeva ārabha kathesi.

Atītasmiṁ hi Bārāṇasīyaṁ Brahmadaṭṭe rajjaṁ kārente Bodhisatto mūsikarājā hutvā araṇṇe vasati. Ath' eko sigālo davadāhe utṭhite palāyitum asakkonto ekasmiṁ rukke

¹ K ta. ² K karitvā corr. to katvā. ³ K kāronto corr. to karonto. ⁴ K taṁ

⁵ K kathento kathento. ⁶ K tassatha. ⁷ K -nāliyaṁ. ⁸ Bp bilāravatajā-

sīsaṃ āhacca aṭṭhāsi. Tassa sakalasarīre lomāni jhāyimsu. Rukkhe āhacca ṭhitatṭhāne pana matthake cūlā¹ viya thokāni lomāni aṭṭhaṃsu. So ekadivasam soṇḍiyaṃ pāṇiyaṃ pivanto chāyaṃ olokento cūlaṃ disvā „uppannam dāni me bhaṇḍamūlan ti“ araṇṇe vicaranto taṃ musikādariṃ disvā „imā mūsikā vañ-cetvā khādissāmīti“ heṭṭhā vuttanayen' eva avidūre aṭṭhāsi. Atha naṃ Bodhisatto gocarāya caranto disvā „sīlavā“ ti saññāya upasaṃkamitvā „tvaṃ ko nāmā“ 'ti pucchi. „Ahaṃ Aggika-Bhāradvājo nāmā“ 'ti. Atha „kasmā āgato sīti“. „Tumhākaṃ rakkhanatthāyā“ 'ti. „Kin ti katvā amhe rakkhissasīti“. „Ahaṃ aṅguṭṭhagaṇanaṃ jānāmi, tumhākaṃ pāto va nikkhamitvā gocarāya gamanakāle ettakāni gaṇetvā paccāgamanakāle pi gaṇes-sāmi, evaṃ sāyaṃ pātāṃ gaṇento rakkhissāmīti“. „Tena hi rakkha mātulā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampatīchitvā nikkha-manakāle „eko dve tayo“ ti gaṇetvā paccāgamanakāle tath' eva gaṇetvā sabbapacchimaṃ gaṇetvā khādati. Sesam purima-sadisam eva, idha pana mūsikarājā nivattitvā ṭhito „bho Aggika-Bhāradvāja, nāyaṃ tava dhammasudhammatāya matthake cūlā ṭhapitā, kucchikāraṇā pana ṭhapitā“ ti vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Nāyaṃ sikkhā puññahetu, ghāsaṇetu ayaṃ sikkhā,
n' aṅguṭṭhigaṇanaṃ² yāti, alan te hotu Aggikā 'ti. 125.

Tattha naṅguṭṭhigaṇanaṃ³ yātīti, aṅguṭṭhigaṇanā⁴ ti aṅguṭṭhagaṇanā⁵ vuccatī, ayaṃ mūsikagaṇo aṅguṭṭhagaṇanaṃ na gacchati na upeti na pūreti, parikkhayaṃ gacchatīti attho, alan te hotu Aggikā 'ti sigālaṃ nāmena āla-panto āha, ettiāvātā⁶ te alaṃ hotu, na itoparaṃ mūsikā khādissasī, amhehi vā tehi⁷ vā saddhiṃ saṃvāso alaṃ hotu, na mayaṃ idāni tayā saddhiṃ vasissāmā 'ti attho, sesam purimasadisam eva.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadāpi sigālo ayaṃ bhikkhu ahosi, mūsikarājā pana ahaṃ evā“ 'ti.
Aggikajātakaṃ.

¹ K cūlā. ² Bp naṅguṭṭha-. ³ Bp naṅguṭṭha-. ⁴ Bp naṅguṭṭhagaṇanaṃ, K naṅguṭṭhi-gaṇanā. ⁵ K aṅguṭṭhigaṇanā, Bp naṅguṭṭhagaṇanaṃ. ⁶ K ettovātā. ⁷ so Bp; K tayāhi.

10. Kosiyaajātaṅka.

Yathā vācā va¹ bhuñjassū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ Sāvattṭhiyaṃ mātuḡāmaṃ ārabba kathesi. Sā kir' ekassa saddhassa pasannassa upāsakabrāhmaṇassa brāhmaṇi dussilā pāpa-dhammā rattim aticaritvā² divā kiñci kammaṃ akatvā gilānālayaṃ dassetvā nitthanamāhā³ nipajjati. Atha naṃ brāhmaṇo „kin te bhadde aphā-sukan“ ti pucchi. „Vātā me vijjhantīti“. „Atha kiṃ laddhum vaṭṭa-tīti“. Siniddhamadhuraṇi paṇitāni yāgubhattatēdīnīti“. Brāhmaṇo yaṃ yaṃ sā icchati taṃ taṃ āharitvā dāti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Sā pana brāhmaṇassa gehaṃ pavittṭhakāle nipajjati, bahinik-khantakāle jārehi saddhiṃ vītinaṃmeti. Atha brāhmaṇo „imissā sarīre vijjhanavātānaṃ pariyanto na paññāyatīti“ ekadivasam gandhamālādīni ādāya Jetavanam gantvā Satthāraṃ pūjetvā ekamantaṃ nisīditvā „kiṃ brāhmaṇa na paññāyasīti“ vutte „bhante brāhmaṇiyā kira me sarīre vātā vijjhanti, sv-āhaṃ tassā sappitelādīni c' eva⁴ paṇitabhojanāni ca pariyesāmi, sarīraṃ assā⁵ ghaṇaṃ vippasannaccharivaṇṇam⁶ jātaṃ, vāta-roḡassa pana pariyanto na paññāyati, ahaṃ taṃ paṭijagganto va idhāḡamaṃ okāsaṃ na labhāmīti“. Satthā brāhmaṇiyā pāpabhāvaṃ nātvā „brāhmaṇa 'evaṃ nipannassa⁷ mātuḡamaṃ roḡe avūpa-sante⁸ idaṃ c' idaṃ ca bhesajjaṃ kātuṃ vaṭṭatīti' pubbe pi te paṇḍi-tehi kathitaṃ bhavasamkhepagatattā pana na sallakkhesīti“ vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto brāhmaṇa mahāsārakule nibbattitvā Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇḥitvā Bārāṇasiyaṃ disāpāmoḡkho ācariyo ahoṣi, rājadhānīsu⁹ khattiyakumārā ca brāhmaṇakumārā ca yebhuyyena¹⁰ tass' eva santike sippaṃ uggaṇḥanti. Ath' eko janapadavāsibrāhmaṇo Bodhisattassa santike tayo vede aṭṭhārasa¹¹ ca vijjattṭhānāni¹² uggaḡetvā Bārāṇasiyaṃ nēva kuṭumbaṃ saṇ-ṭhapetvā divase divase dvattikkhattuṃ Bodhisattassa santikaṃ

¹ K ya. ² K ticaritvā. ³ K nitthanā- corr. to nitthana-. ⁴ K ce. ⁵ K -sarī-rav. ⁶ K cippa-. ⁷ K nipp-. ⁸ K avūpasampanne. ⁹ K -dhānīsate, B rāja-thānīsu. ¹⁰ K yebhuḡeyyena. ¹¹ K -sā. ¹² K adds ca.

āgacchati. Tassa brāhmaṇī dussilā ahosi pāpadhammā. Sabbaṃ paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana¹ „iminā kāraṇena ovādagamanāya okāsaṃ na labhāmīti“ vutte „sāmikā² imaṃ vañcetaṃ nipajjatīti“ ŋatvā „tassā rogānucchavikaṃ bhesajjaṃ ācikkhissāmīti“ cintetaṃ āha: „tāta, tvaṃ ito paṭṭhāya tassā sappikhīrarasādīni mā adāsi, gomutte pana pañca vaṇṇāni³ phalādīni ca pakkhipitvā⁴ navatambalohabhājane pakkhipitvā lohagandhaṃ gāhāpetvā rajjuma⁵ vā yottaṃ vā rukkhatalaṃ⁶ vā gahetvā ‘idaṃ te rogassa anucchavikaṃ bhesajjaṃ, idaṃ vā piva⁷ upaṭṭhāya vā tayā bhuttassa bhattassa anucchavikaṃ kammaṃ karohīti’ vatvā imaṃ gāthaṃ vadeyyāsi, sace bhesajjaṃ na pivati atha naṃ rajjuyā vā yottena⁸ vā latāya vā kaṭṭhici pahārehi⁹ paharitvā kesesu gahetvā ākaḍḍhitvā kapparena potheyyāsīti taṃ khaṇaṃ ñeva utthāya kammaṃ karissatīti¹⁰“. So „sādhū“ ‘ti sampaticchitvā vuttaniyāmen’ eva bhesajjaṃ katvā „bhadde imaṃ bhesajjaṃ pivā“ ‘ti āha. „Kena idaṃ ācikkhitaṃ“ ti. Ācariyena bhadde“ ti. „Apanehi taṃ, na pivissāmīti“. Mānava „na tvaṃ attano ruciya pivissasīti¹¹“ rajjuma⁵ gahetvā „attano rogassa anucchavikaṃ bhesajjaṃ vā piva yāgubhattānucchavikaṃ kammaṃ vā ‘karohīti’ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Yathā vācā va¹² bhuñjassu, yathā bhuttaṃ ca vyāhara,
ubhayaṃ te na sameti vācā bhuttaṃ ca Kosiye ti. 126.

Tattha yathā vācā va¹² bhuñjassu ‘ti yathā te vācā tathā va bhuñjassu. vātā me vijjhanatīti vācāya anucchavikaṃ eva katvā bhuñjassu ‘ti attho, yathā vācā vā ‘ti pi pāṭho yujjati, yathāvācāyā ‘ti pi paṭṭanti, sabbattha ayam ev’ ettha attho, yathā bhuttaṃ ca vyāharā ti yaṃ te bhuttaṃ tassa anuc-

¹ so Bp; K paṇṇaṃ. ² Bp sū mānavikā. ³ so Bp; K vaṇṇāni. ⁴ Bp adda koṭṭatvā va. ⁵ K rajju. ⁶ K rukkhatalaṃ. ⁷ K pi. ⁸ K yotena. ⁹ Bp kaḍḍhitapahārehi, K kaṭṭipahāre. ¹⁰ K karissatīti corr. to karissati. ¹¹ K -ssāsīti. ¹² Bp ca.

chavikam eva vyāhara, ārog' amhīti¹ vatvā gehe kattabbakammañ karohīti attho, yathābhūtañ² eā 'ti pi pāṭho, athavā ārog' amhīti¹ yathābhūtam eva vatvā kammañ karohīti attho, ubhayan te na sameti vācā bhuttañ ca Kosiye ti yā ca te ayañ vācā³ vātā mañ vijjhantīti yañ ca te idañ pañītabhojanañ⁴ bhuttañ, idañ ubhayam pi tuyhañ na sameti, tasmā utthāya kammañ karohi, Kosiye ti nañ gottena ālapati.

Evam vutte Kosiyabrāhmaṇī bhītā ācariyena ussukkañ āpannakālato patthāya⁵ „na sakkā mayā esa vañcetum“ ti utthāya kammañ akāsi. „Ācariyena me dussīlabhāvo ñāto, na dāni⁶ sakkā ito patthāya pana evarūpañ kātun“ ti ācariye gāravena pāpakammato pi viramitvā⁷ sīlavatī ahoṣi.

Sāpi brāhmaṇī „Sambuddhena kir' amhi ñātā⁸“ ti Satthari gāravena na puna anācārañ⁹ akāsi.

Satthā imañ dhammadesanañ āharitvā jātakañ samodhānesi: „Tadā jayampatikā pana idāni jayampatikā, ācariyo pana aham evā“ ti. Kosiyajātakañ. Kusanālivaggo terasamo.

14. ASAMPADĀNAVAGGA.

1. Asampadānājātaka.

Asampadānenitarītarassā 'ti. Idañ Satthā Veļuvane viharanto Devadattañ ārabba kathesi. Tasmiñ hi kāle bhikkhū dhammasabhāyañ kathañ samuṭṭhāpesuñ: „āvuso Devadatto akataññū Tathāgatassa guṇañ na jānātīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisiññā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idāñ' eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yevā“ ti vatvā atītañ āhari:

¹ K ārogambhīti. ² K -bhuttañ. ³ K adds ti. ⁴ K adds idañ. ⁵ Bp ācariyena sutakālato patthāya. ⁶ K dāsinī corr. to dāni. ⁷ K viracitvā. ⁸ K ñāto.

⁹ K -cārin.

Atite Magadharatthe Rājagahe ekasmiñ Magadharaññe rajjam kārente Bodhisatto tass' eva setthi ahosi asītikoṭivibhavo Saṅkhasetthhīti nāmena. Bārāṇasiyaṃ Piliyasetthi nāma asītikoṭivibhavo va ahosi. Te aññamaññaṃ sahāyā ahesuṃ. Tesu Bārāṇasiyaṃ Piliyasetthissa kenacid eva kāraṇena mahantaṃ bhayaṃ uppajji, sabbaṃ sāpateyyaṃ parihāyi. So daliddo appaṭisaraṇo hutvā bhariyaṃ ādāya Saṅkhasetthhiṃ pacayaṃ katvā Bārāṇasito nikkhamitvā padasā va Rājagaham patvā Saṅkhasetthissa nivesanaṃ agamāsi. So taṃ disvā va „sahāyo me āgato“ ti parissajitvā sakkārasammānaṃ kāretvā katipāhaṃ vītināmetvā ekadivasaṃ „kiṃ samma ken' atthena āgato sīti“ pucchi. „Bhayaṃ me samma uppannaṃ, sabbaṃ dhanāṃ parikkhīnaṃ, upatthambho me hohīti“. „Sādhu samma, mā bhāyīti“ bhaṇḍāgāraṃ vivarāpetvā cattālisa hiraññaṃkoṭiyo dāpetvā sesaṃ pi paricchadaparivāraṃ sabbaṃ attano santakaṃ savīññānakaṃ aviññānakaṃ majjhe bhinditvā upadḍham² eva adāsi. So taṃ vibhavaṃ ādāya puna Bārāṇasiṃ gantvā nivāsaṃ kappesi. Aparabhāge Saṅkhasetthhissāpi tādisaṃ bhayaṃ uppajji. So attano paṭisaraṇaṃ upadhārento „sahāyassa me mahā upakāro kato, upadḍhavibhavo“³ dinno, na so maṃ disvā pariccajissati, tassa santikaṃ gamissāmīti“ cintetvā bhariyaṃ ādāya padasā va Bārāṇasiṃ gantvā bhariyaṃ āha: „bhadde tava mayā saddhiṃ antaravithiyā gamaṇaṃ nāma na yuttaṃ, mayā pesita-yānaṃ āruya mahantena parivārena pacchā āgamissasi, yāva yānaṃ pesemi tāva etthi' eva hohīti“ vatvā taṃ sālāyaṃ thape-tvā sayāṃ nagaraṃ pavisitvā setthissa gharāṃ gantvā „Rājagahanagarato tumhākaṃ sahāyo Saṅkhasetthhi nāma āgato“ ti ārocāpesi. So⁴ „āgacchatū“⁵ 'ti pakkosāpetvā taṃ disvā n' eva āsanaṃ vutthāsi na paṭisanthāraṃ akāsi, kevalaṃ „kimatthaṃ āgato sīti“ pucchi. „Tumhākaṃ dassanatthaṃ āgato 'mhīti“.

¹ K bhāyi. ² so Bp; K upattham. ³ so Bp; K upattha-. ⁴ Bp so pi, K yo.

⁵ so Bp; K agacchantū.

„Nivāso kahaṃ gahito“ ti. „Na tāva nivāsanatṭhānaṃ atthi, seṭṭhigharaniṃ¹ pi sālāya ṭhapetvā va āgato 'mhīti“. „Tumbākaṃ idha nivāsanatṭhānaṃ n' atthi, nivāpaṃ² gahetvā ekasmiṃ ṭhāne pacāpetvā³ bhuñjitvā gacchatha, puna amhe mā passitthā“ 'ti vatvā „mayhaṃ sahāyassa dasante bandhitvā ekaṃ bahalapaḷāpatumbaṃ dehīti“ dāsaṃ ānāpesi⁴. Tam divasaṃ kira so rattakasālīnaṃ sakaṭasahassamattaṃ opunāpetvā koṭṭhāgāraṃ⁵ pūrāpesi, cattālīsakoṭṭidhanaṃ gahetvā āgato akataññū mahācoro sahāyassa tumbamatte palāpe dāpesi. Dāso pacchiyaṃ ekaṃ palāpatumbaṃ⁶ pakkhipāpetvā Bodhisattassa santikaṃ agamāsi. Bodhisatto cintesi: „ayaṃ asappuriso mama santikā cattālīsakoṭṭidhanavibhavaṃ labhitvā idāni palāpatumbaṃ dāpesi, gaṇhāmi nu kho, mā gaṇhāmīti“. Ath' assa etad ahoṣi: „ayaṃ tāva akataññū mittadūbhī⁷ katavināsakabhāvena⁸ mayā saddhiṃ mittabhāvaṃ bhindi, sac' āhaṃ⁹ etena dinnāṃ palāpatumbaṃ lāma-kattā na gaṇhissāmi ahaṃ pi mittabhāvaṃ bhindissāmi, andha-bālā¹⁰ parittakaṃ laddhaṃ agaṇhantā mittabhāvaṃ vināsenti, ahaṃ pana etena dinnāṃ palāpatumbaṃ mama vasena mittabhāvaṃ patitṭhāpessāmīti“ so palāpatumbaṃ dasante bandhitvā pāsādā oruyha sālāṃ agamāsi. Atha naṃ bhariyā „kin te ayya laddhaṃ“ ti pucchi. „Bhadde ambhākaṃ sahāyo Piliya-seṭṭhi palāpatumbaṃ datvā amhe ajj' eva vissajjesīti“. Sā „ayya, kimatthaṃ aggahesi, kiṃ etaṃ cattālīsakoṭṭidhanassa anucchavikaṃ“ ti rodituṃ ārabhi. Bodhisatto „bhadde, mā¹¹ rodi, ahaṃ tena saddhiṃ mittabhāvabhedanabhayaena mama vasena mittabhāvaṃ ṭhapetuṃ¹² gaṇhiṃ, tvaṃ kiṃkāraṇā socasīti“ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Asampadānen' itarītarassa
bālassa mittāni kalībhavanti,

¹ K -naṃ. ² so Bp; K nivāsaṃ. ³ so Bp; K ekasmiṃ ṭhapetvā. ⁴ K dānāpesi. ⁵ K koddhāgāraṃ. ⁶ K palāpatumbaṃ. ⁷ K -dubhi, Bp -dubbi. ⁸ Bp kataññū. ⁹ K svāhaṃ. ¹⁰ K -la. ¹¹ K na. ¹² K -taṃ.

tasmā harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ,
mā me mitti¹ jīyittha², sassatāyan ti. 127.

Tattha asampadānenā³ 'ti asampadānena, saralopena saddhiṃ, agahaṇenā⁴ 'ti attho, itaritarassā⁵ 'ti yassa kassaci lāmakālāmakassāpi, bālassa mittāni kalibbhavantīti dandhassa apaññassa mittāni malināni⁶ kālakaṇṇisadisāni honti, bhijjantīti attho, tasmā harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ ti tena kāraṇāhaṃ sahāyena dinnāni ekaṃ⁷ palāpatumbāni harāmi gaṇhāmīti dasseti, mānaṃ⁸ ti aṭṭhannaṃ⁹ nāḷinaṃ nāmaṃ, catunnaṃ aḍḍhamānaṃ, catasso nāḷiyo tumbo nāma¹⁰, tena vuttaṃ palāpatumbāni ti, mā me mitti jīyittha¹¹ sassa-
tāyan ti mama sahāyena saddhiṃ metti mā bhijjittha, sassatā va ayaṃ hoti¹² 'ti attho.

Evam vutte pi seṭṭhibhariyā rodāt¹³ eva. Tasmiṃ khaṇe Saṃkhasetṭhinā Piliyasetṭhissa dinno kammantadāso sāladvārena āgacchanto seṭṭhibhariyāya rodanassa¹⁴ saddaṃ¹⁵ sutvā sālaṃ pavisitvā attano sāmike disvā pādesu patitvā roditvā kanditvā „kimatthaṃ idhāgat¹⁶ attha sāmīti“ pucchi. Seṭṭhi sabbaṃ ārocesi. Kammantadāso „hotu sāmi, mā cintetthā¹⁷“ 'ti ubho pi assāsetvā attano gehaṃ netvā gandhodakena nahāpetvā bhojetvā „sāmikā vo āgatā“ ti sesesan nipātetvā dassetvā kati-pāhaṃ vītināmetvā sabbe dāse gahetvā rājaṅgaṇaṃ gantvā uparavaṃ akāmsu¹⁸. Rājā pakkosāpetvā „kiṃ etan“ ti pucchi. Te sabbaṃ taṃ pavattiṃ rañño ārocesuṃ. Rājā tesāni vacanaṃ sutvā ubho pi seṭṭhi¹⁹ pakkosāpetvā Saṃkhasetṭhiṃ pucchi: „saccaṃ kira tayā mahāseṭṭhi Piliyasetṭhissa cattālisakoṭṭidhanaṃ dinnan“ ti. „Mahārāja mama sahāyassa maṃ takketvā²⁰ Rājagahaṃ āgacchantassa na kevalaṃ dhanāni sabbaṃ vibhava-jātaṃ saviññāṇakāṃ²¹ aviññāṇakāṃ dve koṭṭhāse katvā samabhāgaṃ adāsin“ ti. Rājā „saccaṃ²² etan“ ti Piliyasetṭhiṃ pucchi. „Āma devā“ 'ti. „Tayā paṇ' assa taṃ ñeva takketvā āgatassa atthi koci sakkāro vā sammāno vā kato“ ti. So tuṇhi ahosi. „Api pana te etassa palāpatumbamattaṃ dasante pakkhipāpetvā

¹ K mita, B² miti (metri causa?). ² K riyittha, B² jiyaytha. ³ K malināni.
⁴ K eka. ⁵ K mānen. ⁶ K aṭṭhantaṃ. ⁷ K nā. ⁸ K citti jiyittha? B² miti jiyaytha. ⁹ K rodātassa. ¹⁰ K dadāni. ¹¹ K cintetthā. ¹² read akāsi? ¹³ K seṭṭhi. ¹⁴ K take katvā. ¹⁵ K -kā. ¹⁶ K paccam.

dāpitaṃ atthīti“. Tam pi sutvā tuṇhī yeva ahosi. Rājā „kiṃ kātābbaṃ“ ti amaccehi saddhīm mantetvā taṃ paribhāsivā „gacchatha, Piliyasetṭhiṃ ghare sabbaṃ vibhavaṃ Saṃkha-setṭhiṃ dethā“ 'ti āha. Bodhisatto „mahārāja, mayhaṃ para-santakena¹ attho n' atthi, mayā dinnamattam eva pana dāpethā“ 'ti. Rājā Bodhisatassa santakaṃ dāpeti. Bodhisatto sabbaṃ attanā dinnavibhavaṃ paṭilabbhitvā dāsapaṇṇasāparivuto Rājagaham eva gantvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā dānādāni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Piliyasetṭhi Devadatto ahosi, Saṃkhasetṭhi pana aham evā“ 'ti. Asaṃpadānājātakaṃ.

2. Pañcagarujātaka.

Kusalūpadese dhiṭiyā dalhāyā 'ti. Imaṃ Satthā Jeta-vane viharanto Ajapālanigrodhe Mārādhītānaṃ palobhanasuttantaṃ ārabha kāthesi. Bhagavatā hi ādito paṭṭhāya

Daddallamānā āgañchun² Taṇhā³ ca Aratī Ragā.

tā tattha paṇudī⁴ Satthā tūlaṃ bhaṭṭhaṃ va māluta⁵ ti.

evaṃ yāva pariyoṣānā tassa suttantassa kathitakāle dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso, Sammāsambuddho Mārādhītaro anekasatāni dibbarūpāni māpetvā palobhanatthāya upasaṃkamantā akkhinī pi ummīletvā na olokesi, 'aho Buddhabalaṃ nāma acchariyaṃ“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma 'ti vutte „na bhikkhave idāpi mayhaṃ sabbāsava khepetvā sabbaññūtāni pattassa Mārādhītānaṃ anolokanaṃ nāma na⁶ acchariyaṃ, ahaṃ hi pubbe bodhiṃ pariyesamāno saṃkilesakāle pi abhisamkhataṃ dibbarūpaṃ pi indriyāni bhinditvā kilesa-vasena anoloketvā va gantvā mahārājjaṃ pāpuṇiṃ“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-dhisatto bhātikasatassa kaṇiṭṭho ahoṣīti sabbaṃ heṭṭhā⁷

¹ K parasattakena. ² Bp āgacchun. ³ so Bp; K taṇhāya. ⁴ Bp pānudi.

⁵ K māluko. ⁶ so both K and Bp. ⁷ see Jāt. 96.

Takkasilajātake vuttanayen' eva vitthāretabbaṃ. Tadā pana Takkasilanagaravāsīhi bahinagare sālāya Bodhisattaṃ upasāṃkamitvā yācitvā rajjaṃ paṭicchāpetvā abhiseke kate Takkasilanagaravāsīno nagaraṃ devanagaraṃ viya rājabhavanaṃ ca Indabhavanaṃ viya alaṃkariṃsu. Tadā pana Bodhisatto nagaraṃ pavisitvā rājabhavane pāsāde mahātale samussāpitasetacchattaṃ¹ ratanavarapallaṃkaṃ āruya devarājaliḥhāya nisīdi, amaccā ca brāhmaṇagahapatikādayo khattiyakumārā ca sabbālaṃkārapati-maṇḍitā parivāretvā aṭṭhaṃsu, devaccharapaṭibhāgā soḷasasahassā nāṭakithiyo naccagītavāditakusalā uttamavilāsasampannā naccagītavāditāni² payojesuṃ, gītavāditasaddena rājabhavanaṃ megghatthanitapūrito mahāsamuddakucchi³ viya ekaninnādaṃ ahoṣi. Bodhisatto attano sirisobhaggaṃ olokayamāno cintesi: „sac' āhaṃ tāsāṃ yakkhinīnaṃ abhisāṃkhattaṃ dibbarūpaṃ olokessaṃ jīvitakkhayaṃ patto abhavissaṃ, imaṃ sirisobhaggaṃ na olokessaṃ, Paccekabuddhānaṃ pana ovāde tṭhitabhāvena idaṃ mayā pattaṃ“ ti, evaṃ ca pana cintetvā udānaṃ udānento imaṃ gātham āha:

Kusalūpadese dhitiyā daḥhāya ca
 avatthitattābhayaabhīrutāya ca
 na rakkhasīnaṃ vasam āgamimha,
 sa sotthibhāvo mahatā bhayena me ti. 128.

Tattha kusālūpadese ti kusālānaṃ upadese Paccekabuddhānaṃ ovāde ti attho, dhitiyā daḥhāya cā 'ti daḥhāya dhitiyā yasathirena abbhocchinnanirantaraviriya⁴ cā 'ti attho, avatthitattābhayaabhīrutāya cā 'ti abhayaabhīrutāya avatthitattāya⁵ ca, tattha bhayaṃ ti cittuttāsamattaṃ parittabhayaṃ, bhīrutā ti sarīrakampaṇappattaṃ⁶ mahābhayaṃ, idaṃ ubhayaṃ pi Mahāsattassa yakkhīniyo nāṃ etā manussakhādikā ti bheravāraṃmaṇaṃ disvā nāhoṣi, tenāha: avatthitattā bhayaabhīrutāya cā 'ti, bhayaabhīrutāya abhāven' eva bheravāraṃmaṇaṃ disvāpi anivattana-bhāvenā 'ti attho, na rakkhasīnaṃ vasam āgamimbhū 'ti yakkhakantāre tāsāṃ rakkhasīnaṃ vasam na āgamimhā, yasmā amhākaṃ kusālūpadese dhiti ca daḥhā ahoṣi bhayaabhīrutābhāvena ca anivattanasabhāvaṃ ahumhā tasmā rakkhasīnaṃ

¹ K -sesacchattaṃ. ² K -vādināti? ³ K -kucchiṃ. ⁴ K abboch-. ⁵ K avattita-

⁶ K sarīraṃkam-

vasaṃ na agamimbā ti vuttaṃ hoti, sa sotthibbhāvo mahatā bhayena me ti so me ayaṃ ajja mahatā bhayena rakkhasīnaṃ santikā pattabbena dukkhado-manassena sotthibbhāvo khemabhāvo pītisomanassabhāvo yeva jāto ti attho¹.

Evam Mahāsatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dhammena rajjaṃ kāretvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Ahaṃ tena samayena Takkaṣilaṃ gantvā rajjaṃ pattakumāro ahoṣiṃ², ti. Pañcagarujātakaṃ³.

3. Ghatāsanajātaka.

Khemaṃ yahiṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. So hi bhikkhu Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā paccantaṃ gantvā ekaṃ gāmaṃ upanissāya araṇṇasenāsane vassaṃ upagañchi. Tassa paṭhamamāse yeva piṇḍāya pavitṭhassa paṇṇasālā jhāyittha. So vasaṇaṭṭhānābhāvena kilamanto upaṭṭhākānaṃ⁴ ācikkhi. Te „hotu bhante, paṇṇasālaṃ karissāma tāvā⁵“ ti ādīni vadantā temāsaṃ vītināmesuṃ. So senāsana-sappāyābhāvena kammaṭṭhānaṃ matthakaṃ pāpetuṃ nāsakkhi. So nimittamattam pi anuppādetvā rutthavasso Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā „kin nu kho te bhikkhu kammaṭṭhānaṃ sappāyaṃ jātan“ ti pucchi. So ādito paṭṭhāya sappāyāsappāyaṃ kathesi. Satthā⁶ „pubbe pi kho bhikkhū tiracchānāpi attano sappāyāsappāyaṃ ūtvā sappāyakāle vasi tvā asappāyakāle vasaṇaṭṭhānaṃ pahāya aññattha agamaṃsu, tvaṃ kasmā attano sappāyāsappāyaṃ na aññāsīti“ vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto sakunayoniyaṃ nibbattitvā viññūtaṃ patvā so bhaggapatto sakunarājā hutvā ekasmiṃ araṇṇāyatane jātassara-tire sākhāvitapasampannaṃ bahalapattapalāsaṃ mahārukkhaṃ upanissāya saparivāro vāsaṃ kappesi. Bahū sakunā tassa

¹ so BP; K omits attho. ² BP bhīrukajātakaṃ dutiyaṃ. ³ so BP; K upaṭṭhānānaṃ. ⁴ K tāvapaṃatāvā. ⁵ so BP; K omits satthā.

rukkhassa udakamatthake¹ patthaṭasākhāsu vasantā sarīra-
valaññaṃ udake pātentī. Tasmiṃ ca jātassare Caṇḍo nāgarājā
vasati, tassa etad ahoṣi: „ime sakunā mayhaṃ nivāse jātassare
sarīravalaññaṃ pātentī, yaṃ nūna udakato agginṃ utthāpetvā
rukkhaṃ jhāpetvā ete palāpeyyaṃ“ ti so kuddhamānaso rattibhāge
sabbesaṃ² sakunānaṃ sannipatitvā rukkhasākhāsu nipannakāle
paṭhamāṃ tāva uddhanāropitaṃ³ viya udakaṃ pakkatthāpetvā⁴
dutiyaṃ vāre dhūmaṃ utthāpetvā tatiyaṃ vāre tālakkhandaḥpamāṇaṃ
jālaṃ utthāpesi. Bodhisatto udakato jālaṃ utthahamānaṃ disvā
„bho sakunā, agginā ādittaṃ nāma udakena nibbāpenti, idāni
pana udakam eva ādittaṃ, na sakkā amhehi idha yasitum,
aññattha gamissāma“ ti. vatvā gātham āha:

Khemaṃ yaḥim tattha ari udīrito:

udakassa majjhe jalate⁵ ghatāsano,

na ajja vāso mahiyā mahīruhe,

disā bhajavho, saraṇ' ajja no bhayaṃ ti. 129.

Tattha khemaṃ yaḥim tattha ari udīrito ti yasmiṃ udakapitṭhe
khemabhāvo nibbhayabhāvo tasmiṃ sattu paccathiko sapatto⁶ utthito, udakassā
'ti jalassa, ghatāsano ti aggi, so ghataṃ asanāti tasmā ghatāsano ti vuccati,
na ajja vāso ti ajja no vāso n'atthi, mahiyā mahīruhe ti⁷ mahīruho vuccati
rukkho tasmiṃ imissā mahiyā jāte⁸ rukkhe⁹ ti attho, disā bhajavho ti disā
bhajatha gacchatha, saraṇajja no bhayaṃ ti ajj' amhākaṃ saraṇato va bhayaṃ
jātaṃ, paṭisaraṇatthānato¹⁰ bhayaṃ uppannaṃ ti attho.

Evam vatvā Bodhisatto attano vacanakare sakune ādāya
uppatitvā aññattha gato. Bodhisattassa pana vacanaṃ agahetvā
thitasakunā jīvitakkhayaṃ pattā.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ
samodhānesi: (Saccapariyosāṇe so bhikkhu arahatte patiṭṭhāsi) „Tadā
Bodhisattassa vacanakarā sakunā Buddhapariṣā, sakunārājā pana ahaṃ
evā“ ti. Ghatāsāna jātakaṃ.

¹ K adds mama. ² K sabbe. ³ Bp uddhane ropitaṃ. ⁴ Bp pakkutthāpetvā.

⁵ K jalato. ⁶ K sampatto. ⁷ K omits mahīruhe ti. ⁸ K te, Bp jāto. ⁹ Bp
ukkho. ¹⁰ K pati-.

4. Jhānasodhanajātaka.

Ye saññino ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Saṃkassanagaradvāre attanā saṃkhittena pucchitapañhassa Dhammasenāpatino vitthāravayākaraṇaṃ ārabha kathesi. Tatr' idam atīta-vatthum:

Atīte kira Brahmadatte Bārāṇasiyaṃ -pe- Bodhisatto araṇṇāyatane kālaṃ karonto „n' eva -saññī- nāsaññīti“ āha -pe-. Tāpasā jetthantevāsikassa kathaṃ na gaṇhiṃsu. Bodhisatto Abhassarato āgantvā ākāse thatvā imaṃ gātham āha:

Ye saññino te pi duggatā,
ye pi asaññino te pi duggatā,
etaṃ ubhayam vivajjaya²,
taṃ samāpattisukhaṃ anaṅgaṇaṃ ti. 130.

Tattha ye saññino ti thatvā n' eva -saññī- nāsaññāyatanaalābhino³ avasese⁴ sacittakasatte dasseti, te pi duggatā ti tassā samāpattiya alābhato te pi duggatā nāma, ye pi asaññino ti asaññābhava nibbatte acittakasatte dasseti, te pi duggatā ti te pi imissā yeva samāpattiya alābhato duggatā yeva nāma, etaṃ ubhayam pi vivajjaya² ti etaṃ ubhayam pi saññibhāvaṃ ca asaññibhāvaṃ ca vivajjaya pajahā ti antevāsikaṃ ovadi, taṃ samāpattisukhaṃ anaṅgaṇaṃ ti taṃ n' eva -saññī- nāsaññāyatanaalābhino sattaṭṭhena sukhaṃ ti saṃkhaṃ gataṃ jhānasukhaṃ anaṅgaṇaṃ ti niddosaṃ, balavacittakaggatāsabhāvena pi taṃ anaṅgaṇaṃ nāma jātāṃ.

Evam Bodhisatto dhammaṃ desetvā antevāsikassa guṇaṃ katthetvā Brahmālokaṃ eva agamāsi. Tadā sesā tāpasā jetthantevāsikassa saddahiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā jetthantevāsiko Sāriputto ahosi, Mahābrahmā pana aham eva“ ti. Jhānasodhanajātakaṃ.

¹ so BP; K neva saññīti. ² K vivajjiya. ³ K nevasaññī-. ⁴ so BP; K avase.

5. Candābhajātaka.

Candābhan ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto Saṃkassanagaradvāre therassa pañhavyākaraṇaṃ ārabha kathesi.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto araṇṇāyatane kālaṃ karonto antevāsikehi pucchito candābhaṃ suriyābhaṃ ti vatvā Ābhassaresu nibbatta. Tāpasā jeṭṭhantevāsikassa na saddahiṃsu. Bodhisatto āgantvā ākāse ṭhito imaṃ gātham āha:

Candābhaṃ suriyābhaṃ ca yo dha paññāya bhāvati¹
avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti. 131.

Tattha candābhaṃ ti odākaśiṇaṃ dasseti, suriyābhaṃ ti pītakaśiṇaṃ, yo dha paññāya bhāvati² yo puggalo idha sattaloke idam kaṣiṇadvayaṃ paññāya bhāvati¹ ārammaṇaṃ katvā anupavisati tattha vā paṭiṭṭhahati, athavā candābhaṃ suriyābhaṃ ca yo dha paññāya bhāvati² yattakaṃ thānaṃ candābhā³ ca suriyābhā³ ca paṭṭhaṭā tattake thāne² paṭibhāgaṃ kaṣiṇaṃ vaḍḍhetvā taṃ ārammaṇaṃ katvā jhānaṃ nibbattento ubhayam p' etaṃ paññāya bhāvati¹ nāma, tasmā ayam p' ettha attho yeva, avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti so puggalo tathā katvā paṭiladdhena dutiyena jhānena ābhassarābrahmalokūpago⁴ hotīti.

Evam Bodhisatto tāpase bodhetvā jeṭṭhantevāsikassa guṇaṃ kathetvā Brahmaloḥkaṃ eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto, Mahābrahmā pana ahaṃ evā“ ti.
Candābhajātakaṃ.

6. Suvannahamsajātaka.

Yaṃ laddhaṃ tena tuṭṭhabban ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Thullanandaṃ bhikkhuniṃ ārabhā kathesi. Sāvattiyaṃ hi aññataro upāsako bhikkhunisamghaṃ lasunena pavāretva khetṭapālaṃ āṇāpesi⁵: „sace bhikkhuniyo āgacchanti ekekāya bhikkhuniyā dve tayo gaṇḍikā dehīti“. Tato paṭṭhāya bhikkhuniyo tassa

¹ so K; B^p gādhati. ² so K; B^p gādhatīti. ³ K -bhaṃ. ⁴ so B^p; K ābhassarūpabra-.

⁵ K ānā-,

geham pi khettaṃ pi lasunatthāya gacchanti. Ath' ekasmiṃ ussavadi vase tassa gehe lasunaṃ parikkhayaṃ agamāsi. Thullanandā bhikkhunī sa-parivārā¹ gehaṃ gantvā „lasunenāvuso attho“ ti vatvā „n' atth' ayye“, yathābhataṃ lasunaṃ parikkhīṇaṃ, khettaṃ gacchathā“ 'ti vuttā khettaṃ gantvā na mattaṃ jānitvā lasunaṃ āharāpesi. Khettapālo ujjhāyi „kathaṃ hi nāma bhikkhuniyo na mattaṃ jānitvā lasunaṃ harāpessanti“ tassa vacanaṃ² sutvā yā tā bhikkhuniyo appicchā³ tāpi tasmaṃ vacanaṃ³ sutvā bhikkhū pi ujjhāyīṃsu⁴, ujjhāyitvā ca pana Bhagavato etaṃ atthaṃ ārocesuṃ. Bhagavā Thullanandaṃ bhikkhuniṃ garahitvā „bhikkhave mahiccho puggalo nāma vijātamātuyāpi appiyo hoti amanāpo, appasanne pasādetuṃ pasannānaṃ⁵ vā bhiyyosomattāya pasādaṃ janetuṃ anuppannaṃ lābhaṃ uppādetuṃ uppannaṃ vā pana thiraṃ kātuṃ na sakkoti, appiccho pana appasanne pasādetuṃ pasannānaṃ bhiyyosomattāya pasādaṃ janetuṃ anuppannaṃ lābhaṃ uppādetuṃ uppannaṃ vā pana thiraṃ kātuṃ sakkotīti“ ādinā nayena bhikkhūnaṃ tadanucchavikāṃ dhammaṃ kathetvā „na bhikkhave Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto aññatarabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa vayappattassa samajātikā kulā pajāpatiṃ āharīṃsu. Tassā Nandā⁷ ti tisso dhītaro ahesuṃ. Tāsu parakulaṃ āgatāsu yeva Bodhisatto kālaṃ katvā suvannahaṃsayonīyaṃ nibbatti jātissaraṃ ñāṇaṃ c' assa uppajji. So vayappatto hutvā suvannapattasañchannaṃ sobhaggappattaṃ mahantaṃ attabhāvaṃ disvā „kuto nu kho cavitvā ahaṃ idhūpapanno“ ti āvajjento „manussalokato“ ti ñatvā puna „kathan nu me brāhmaṇī ca dhītaro ca jīvantīti“ upadhārento „paresaṃ bhatīṃ katvā kicchena jīvantīti“ ñatvā cintesi: „mayhaṃ sarīre sovaṇṇamayāni pattāni koṭṭanaghaṭṭanasabhāvāni⁸, ito ekekaṃ pattaṃ dassāmi, tena me pajāpati ca dhītaro ca sukhaṃ jīviṣṣanti“ so tattha gantvā piṭṭhavaṃsakotīyaṃ⁹ nilīyi. Brāhmaṇī ca dhītaro ca Bodhisattaṃ disvā

¹ K -vāro. ² K nattheyye. ³ so Bp; K omits vacanaṃ. ⁴ K appiccha. ⁵ Bp ujjhāyantaṃ tassa vacanaṃ sutvā yā tā bh. appicchā tāpi ujjhāyanti tassa vacanaṃ sutvā bhikkhū pi u. ⁶ K pasannaṃ. ⁷ Bp adds Nandavatī Sundarīnandā.

⁸ K -bhāvāni. ⁹ so Bp; K piṭṭhivaṃsa-.

„kuto āgato sāmīti“ pucchimsu. „Ahañ tumhākañ pitā, kālañ katvā suvaṇṇaḥamsayoniyañ nibbattiñ, tumhe datṭhuñ āgato, ito paṭṭhāya tumhākañ paresañ bhaṭṭiñ katvā dukkhajīvikāya jīvanakiccañ n' atthi, ahañ vo ekekañ pattañ dassāmi, tañ vikkīṇitvā sukhena jīvathā“ 'ti ekañ pattañ datvā agamāsi. So eten' eva niyāmena antaranāgarā āgantvā ekekañ pattañ deti. Brāhmaṇiyo aḍḍhā sukhita¹ ahesuñ. Ath' ekadivasañ sā brāhmaṇi dhītaro āmantesi: „ammā tiracchānānañ nāma cittañ dujjānañ, kadāci vo pitā idha nāgaccheyya, idāni 'ssa āgata-kāle sabbāni pattāni luñcitvā gaṇhāmā“ 'ti. Tā „evaṃ no pitā kilamissatīti“ na sampaṭicchimsu. Brāhmaṇi pana mahicchatāya puna ekadivasañ suvaṇṇaparājahaṃsassa āgata-kāle „ehi tāva sāmīti“ vatvā tañ attano santikañ upagatañ ubho hi hatthehi gahetvā sabbapattāni luñci. Tāni pana Bodhisattassa ruciñ vinā balakkārena gahitattā sabbāni bakapattasadisāni ahesuñ. Bodhisatto pakkhe pasāretvā gantuñ nāsakkhi. Atha nañ sā mahācāṭiya pakkhipitvā posesi. Tassa puna utṭhahantāni pattāni setāni sampajjimsu. So sañjātapakkho uppatitvā attano vasaṇatṭhānam eva gantvā na puna agamāsīti.

Satthā imañ atītañ āharitvā „na bhikkhāve Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yeva mahicchatāya ca pana suvaṇṇamhā² parihīnā, idāni pana attano mahicchatāya eva lasunamhāpi³ parihāyissati, tasmā ito paṭṭhāya lasunañ khādituñ na labhissati⁴, yathā ca Thullanandā evaṃ tañ nissāya sesabhikkhuniyo pi, tasmā bahū⁵ labhivāpi pamāṇam eva jānitabbañ, appaṇi labhivā pana yathā laddhen' eva santoso kātabbo, uttarimā na patthetabbañ“ ti vatvā imañ gātham āha:

Yaṃ laddhañ tena tuṭṭhabbañ, atilobho hi pāpako,
haṃsarājāñ gahetvāna^{*} suvaṇṇā parihāyathā 'ti. 132.

Tattha tuṭṭhabbañ ti tusitabbañ.

Idaṃ pana vatvā Satthā anekapariyāyena garahitvā „yā pana bhikkhuni lasunañ khādeyya pācittiyañ“ ti sikkhāpadañ pañāpetvā

¹ K sukhinā. ² K suvaṇṇamhā. ³ K lasunamhāpi. ⁴ so B; K labhati. ⁵ K bahū.

jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇī ayaṃ Thullanandā ahoṣi, tisso dhītaro idāni tisso yeva bhagīniyo, suvaṇṇarājahaṃso pana aham eva“¹ ti. Suvāṇṇahaṃsajātakaṃ.

7. Babbujātaka.

Yatth' eko labhate' babbū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kāṇamātāsikkhāpadaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ hi Kāṇamātā nāma dhītuvaseṇa pākāṭā² nāma upāsikā ahoṣi sotāpannā ariyasāvaka. Sā dhītaraṃ kāṇaṃ aññatarasmiṃ gāmake samānājātiyassa purisassa adāsi. Kāṇā kenacid eva karaṇīyena mātu gharāṃ agamāsi. Ath' ssā sāmiko katipāhaccayena dūtaṃ pāhesi: „āgacchatu kāṇā, icchāmi kāṇāya āgamanānā³“ ti. Kāṇā dūtassa vacanaṃ sutvā „amma gamissāmi⁴“ mātaraṃ pucchi. Kāṇamātā „ettakaṃ kālāṃ vasitvā kathaṃ tucchahatthā va gamissasīti“ pūvaṃ paci. Tasmiṃ khaṇe eko piṇḍacāriko bhikkhu tassā nivesanaṃ agamāsi. Upāsikā taṃ nisīdāpetvā pattapūraṃ pūvaṃ dāpesi. So nikkhamitvā aññassa ācikkhi, tassa pi tath' eva dāpesi. So pi nikkhamitvā aññassa ācikkhi, tassāpi tath' eva 'ti evaṃ catunnaṃ janānaṃ dāpesi. Yathāpaṭiyattaṃ pūvaṃ parikkhayaṃ agamāsi. Kāṇāya gamanaṃ na sampajji. Ath' assā sāmiko dutiyaṃ pi tatiyaṃ pi dūtaṃ pāhesi. Tatiyaṃ pāhento va „sace kāṇā nāgacchati ahaṃ aññaṃ pajāpatiṃ ānessāmi⁵“ pāhesi. Tayo vāre ten' eva upāyena gamanaṃ na sampajji. Kāṇāya sāmiko aññaṃ pajāpatiṃ⁶ ānesi. Kāṇā taṃ pavattiṃ sutvā rodamaṇā aṭṭhāsi. Satthā taṃ kāraṇaṃ nātvā pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaram ādāya Kāṇamātāya nivesanaṃ gantvā paññattāsāne nisīditvā Kāṇamātaraṃ pucchi: „kissa kāṇāya⁷ rodātiti“ „iminā nāma kāraṇena“ 'ti ca sutvā Kāṇamātaraṃ samassāsetvā dhammakathaṃ kathetvā uṭṭhāyāsanā vihāraṃ agamāsi. Atha tesāṃ catunnaṃ bhikkhūnaṃ tayo vāre yathāpaṭiyattaṃ pūvaṃ gahetvā kāṇāya⁸ gamanassa upacchinna-bhāvo⁹ bhikkhusaṃghe pākāṭo jāto. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso catuḥi nāma bhikkhūhi tayo vāre Kāṇamātāya pakkapūvaṃ khādītva kāṇāgamanantarāyaṃ katvā sāmikena pariccattaṃ dhītaraṃ nissāya mahāupāsikāya domanassaṃ uppāditaṃ“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi

¹ so Bp; K labhati. ² K pākāṭa corr. to pākāṭa. ³ K āgan. ⁴ K patiṃ. ⁵ K kissā kāraṇāya, Bp kissa ayaṃ kāṇā. ⁶ K kāraṇāya. ⁷ so Bp; K ucchinnā-

kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva cattāro bhikkhū Kāṇamātāya santakaṃ khāditvā tassā domanassam uppādesum, pubbe pi uppādesum yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto pāsāṇakoṭṭakakule¹ nibbattitvā vayappatto pari-yodātasippo² ahosi. Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ nigame eko mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tassa nidhānagatā yeva cattālīsa hiraṇṇakoṭiyo ahesum. Ath' assa bhariyā kālaṃ katvā dhanasinehena gantvā dhanapiṭṭhiyaṃ mūsikā hutvā nibbatti. Evaṃ anukkamena sabbam pi taṃ kulāṃ abbattham agamāsi. Evaṃ so ucchijji. So gāmo pi chaḍḍito apaṇṇattikabhāvaṃ agamāsi. Tadā Bodhisatto tasmīṃ purāṇagāmaṭṭhāne pāsāṇe uppāṭetvā kotteti³. Atha sā mūsikā gocarāya caramānā Bodhisattaṃ punappuna passanti uppannasinehā hutvā cintesi: „mayhaṃ dhanam bahum⁴, nikkāraṇena nassissati⁵, iminā saddhiṃ ekato hutvā imaṃ dhanam khādissāmīti“ ekadivasam ekaṃ kahāpaṇaṃ mukhena ḍasitvā Bodhisattassa santikaṃ agamāsi. So taṃ disvā piyavācāya samālapanto⁶ „kin nu kho amma kahāpaṇaṃ gahetvā āgatāsīti“ āha. „Tāta imaṃ gahetvā attanāpi paribhuñja, mayham pi maṃsam āharā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampatiṇṇhitvā kahāpaṇaṃ ādāya gharaṃ gantvā ekena māsakena maṃsam kiṇitvā āharitvā tassā adāsi. Sā taṃ gahetvā attano nivāsanaṭṭhānaṃ gantvā yathāruciyā khādi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena divase divase Bodhisattassa kahāpaṇaṃ deti. So pi 'ssā maṃsam āharati. Ath' ekadivasam taṃ mūsikaṃ biḷāro aggahesi. Atha naṃ sā evam āha: „samma mā maṃ māresīti“. „Kimkāraṇā, ahaṃ hi chāto maṃsam khāditukāmo, na sakkā mayā na māretun“ ti. „Kiṃ pana ekadivasam eva maṃsam khāditukāmo c' asi udāhu niccakālan“ ti. „Labhamāno niccam pi khāditukāmo 'mhīti“. „Yadi evaṃ ahaṃ te niccakālaṃ maṃsam dassāmīti⁷

¹ K -koddhaka-. ² K -sippā. ³ K koddheti. ⁴ K bahū. ⁵ so BP; K sati. ⁶ so BP; K -pento. ⁷ so K; B^o dassāmi.

vissajjehi man“ ti. Atha nam bilāro „tena hi appamatto hohīti“ vissajjesi. Tato paṭṭhāya attano ābhatamaṁsaṁ dve koṭṭhāse katvā ekaṁ bilārassa deti ekaṁ sayam khādanti. Atha nam ekadivasam añño bilāro aggahesi, tam pi tath' eva saññāpetvā attānaṁ vissajjāpesi. Tato paṭṭhāya tayo koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath' eva saññāpetvā attānaṁ mocesi. Tato paṭṭhāya cattāro koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath' eva saññāpetvā attānaṁ mocesi. Tato paṭṭhāya pañca koṭṭhāse katvā khādanti. Sā pañcamam koṭṭhāsam khādamānā appāhāratāya¹ kilantā kisā ahosi appamaṁsalohitā. Bodhisatto tam disvā „amma kasmā milātāsīti“ vatvā „iminā nāma kāraṇenā“ ti vutte „tvaṁ ettha kaṁ kalam kasmā mayhaṁ nācikkhi, aham ettha kattabbaṁ jānissāmīti“ tam samassāsetvā suddhaphalikapāsāṇena guhaṁ katvā āharitvā „amma tvaṁ imaṁ guhaṁ pavisitvā nipajjitvā āgatāgatānaṁ pharusāhi vācāhi santajjeyyāsīti“ āha. Sā guhaṁ pavisitvā nipajji². Ath' eko bilāro āgantvā „dehi me maṁsaṁ“ ti āha. Atha nam mūsikā „are duṭṭha bilāra, kin te ahaṁ maṁsahārikā³, attano puttānaṁ maṁsaṁ khādā“ ti tājjesi. Bilāro phalikaguhāya nippannabhāvaṁ ajānanto kopavasena „mūsikaṁ gaṇhissāmīti“ sahasā pakkhanditvā hadayena phalikaguhāyaṁ⁴ pahari⁵, tāvad ev' assa⁷ hadayaṁ bhijji, akkhīni nikkhamanākārappattāni jātāni. So tatth' eva jīvitakkhayaṁ patvā ekamantaṁ paṭicchannaṭṭhāne papati. Eten' upāyena aparō pi aparō pīti⁸ cattāro pi janā jīvitakkhayaṁ pāpuṇṇisu. Tato paṭṭhāya mūsikā nibbhaya hutvā Bodhisattassa devasikaṁ dve tayo kahāpaṇe deti. Evaṁ anukkamena sabbam pi dhanam Bodhisattass' eva adāsi. Te ubho pi yāvajivaṁ mettīm abhinditvā yathākammaṁ gatā.

Satthā imaṁ atītaṁ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

¹ K appahā-. ² K nippajji. ³ K maṁsamhā-. ⁴ K khāda. ⁵ so Bp; K -ya

⁶ so Bp; K pahara. ⁷ K tāvassa, Bp tāvad eva assa. ⁸ K pi.

Yatth' eko labhate babbu dutiyo tattha jāyati
tatiyo ca catuttho ca, idan te babbukā bilan ti'. 133.

Tattha yatthā 'ti yasmim̐ thāne, babbū 'ti bilāro, dutiyo tattha jāyati
tati tattha eko mūsikam vā maṁsaṁ vā labhati dutiyo pi tattha bilāro jāyati
uppajjati, tathā tatiyo ca catuttho ca, evan te tadā cattāro bilāra ahesuṁ, hutvā
ca pana divase divase maṁsaṁ khādantā te babbukā idam phalikamayaṁ bilan
udarena paharitvā sabbe pi jīvitakkhayaṁ pattā ti.

Evam Satthā dhammaṁ desetvā jātakam̐ samodhānesi: „Tadā
cattāro bilārā cattāro bhikkhū ahesuṁ, mūsikā Kāṇamātā, pāsāṇa-
koṭṭakamaṇikāro² aham evā“ 'ti. Babbujātakam̐.

8. Godhajātaka.

Kin te jaṭāhi dummedhā 'ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto ekam̐ kuhakam̐ ārabha kathesi. Paccuppannavatthum̐ he-
tṭhākathitasadisam̐ eva.

Atīte pana Bārāṇasiyam̐ Brāhmadatte rajjam̐ kārente
Bodhisatto godhayoniyam̐ paṭisandhim̐ gaṇhi. Tadā eko
pañcābhiñño uggatapo tāpaso ekam̐ paccantagāmaṁ nissāya
araññāyatane paṇṇasālāya vasati. Gāmaṁvāsino sakkaccam̐ tā-
pasam̐ upaṭṭhahanti. Bodhisatto tassa caṁkamanakoṭṭiyam̐
ekasmiṁ vammike vasati, vasanto ca pana divase divase dve
tayo vāre tāpasam̐ upasam̐kamitvā dhammūpasam̐hitam̐ atthū-
pasam̐hitam̐ ca vacanam̐ sutvā tāpasam̐ vanditvā vasanaṭṭhānam̐
eva gacchati. Aparabhāge tāpaso gāmaṁvāsino āpucchitvā pak-
kāmi, pakkante ca pana tasmim̐ silavatasampanne tāpase añño
kūṭatāpaso āgantvā tasmim̐ assamapade vāsam̐ kappesi. Bo-
dhisatto „ayam pi silavā“ ti sallakkhetvā purimanayen' eva
tassa santikam̐ agamāsi. Ath' ekadivasam̐ nidāghasamaye akāla-
samaye meghavatte³ vammikehi makkhikā nikkhamiṁsu. Tāsam̐
khādanattham̐ godhā āhiṇḍiṁsu. Gāmaṁvāsino nikkhamitvā bahū

¹ so both K and B^o. ² K pāsānakoddhaka-. ³ K -vaddhe.

godhā¹ gahetvā siniddhasambhārayuttam² ambilānambilaṃ
 godhamamsaṃ sampādetvā tāpasassa adamsu. Tāpaso godha-
 mamsaṃ khāditvā rasatāṇhāya baddho „idaṃ mamsaṃ atima-
 dhuraṃ, kissa³ mamsaṃ nāma etan“ ti pucchitvā „godhamamsaṃ“
 ti sutvā „mama santikaṃ mahāgodho āgacchati, tam māretvā
 mamsaṃ khādissāmīti“ cintetvā pacanabhājanaṃ ca sappilonādiṇi
 ca āharāpetvā ekamante ṭhapetvā muggaraṃ ādāya kāsāyena
 paṭicchādetvā paṇṇasāladvāre Bodhisattassa āgamanam oloka-
 yamāno upasantūpasanto viya hutvā nisīdi. Bodhisatto „sā-
 yaṇhasamaye tāpasassa santikaṃ gacchissāmīti“ nikkhamitvā
 upasaṃkamanto va tassa indriyavikāraṃ divā cinteṣi: „nāyaṃ
 tāpaso, aññesu divāsesu nisīdanākārena nisinno, ajj’ esa maṃ
 oloketto pi dutṭhindriyo hutvā oloketi, parigaṇhissāmi naṃ“ ti
 so tāpasassa heṭṭhā vāte ṭhatvā godhamamsagandhaṃ ghāyitvā
 „iminā kūtātāpasena ajja godhamamsaṃ khāditam bhavissati,
 tena rasatāṇhāya baddho ajja maṃ attano santikaṃ upasaṃka-
 mantam muggarena paharitvā mamsaṃ pacitvā khāditukāmo
 bhavissatīti“ tassa santikaṃ anupagantvā ca⁴ paṭikkamitvā vi-
 carati. Tāpaso Bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā „iminā
 ‘ayaṃ nāma māretukāmo’ ti ñātam bhavissati, tena kāraṇena
 nāgacchati, anāgacchantassāpi kuto muttīti“ muggaraṃ nīharitvā
 khipi. So tassa agganaṅguṭṭham eva āsādesi. Bodhisatto ve-
 gena vammikaṃ⁵ pavisitvā aññena chiddena sīsaṃ ukkhipitvā
 „ambho⁶ kūtajāṭila, ahaṃ tava santikaṃ upasaṃkamanto ‘sīlavā’
 ti saññāya upasaṃkamim, idāni pana te mayā kūṭabhāvo ñāto,
 tādisassa mahācorassa kiṃ iminā pabbajjālīṅgenā⁷“ ti vatvā
 taṃ garahanto imam gātham āha: •

Kin te jaṭāhi dummedha, kin te ajinasāṭiyā, (Dhp. v. 394.)
 abbhantaran te gāhanam, bāhiraṃ parinnajjasīti. 134.

¹ Bp godhe. ² so Bp; K siniddham-. ³ Bp kassa. ⁴ Bp omits ca. ⁵ K vammikena, Bp dhammikaṃ. ⁶ K ambho. ⁷ K -līṅgenānā.

Tattha kin te jaṭāhi dummedhā 'ti ambho¹ dummedha nippaṇṇa, etā pabbajitena dhāretabbā jaṭā, pabbajjāgūṇarāhitassa kin te tāhi² jaṭāhīti attho, kin te ajinasāṭṭiyā³ ti ajinasāṭṭiyā³ anucchavikassa⁴ samvarassa abhāvakālate paṭṭhāya kin te ajinasāṭṭiyā, abbhantaran te gahanāṃ ti tava abbhantaraṃ hadayaṃ rāgadosamohagahanena gahanāṃ paṭicclannaṃ, bāhiraṃ parimajjasi⁵ ti so tvaṃ abbhantare gahane⁵ nahānādīhi⁶ c' eva līṅgagahaneṇa ca bāhiraṃ parimajjasi, taṃ parimajjanto kaṇṭhikapūritālābu viya viṣapūritacāṭṭi viya āsīvisa-pūritavammiko viya gūthapūritacittaghaṇo viya ca bahimattḥ⁷ va hosi, kin tayā coreṇa idha vasantena, sīghaṃ ito palāyāhi, no ce palāyasi gāmaṇāsinaṃ te ācīkhitvā niggaṇaṃ kārāpessāmi.

Evam Bodhisatto kūṭatāpasam tājjetvā vammikam eva pāvisi. Kūṭatāpaso pi tato pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā kūṭatāpaso ayaṃ kuhako ahosi, purimo sīlavantatāpaso Sāriputto, godho pana aham evā“ 'ti. Godhajātakaṃ.

9. Ubhatobhaṭṭhajātaka.

Akkhī⁸ bhinnā paṭo naṭṭho ti. Imaṃ Satthā Veluvane viharanto Devadattaṃ ārabba kathesi. Tadā kira dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso seyyathāpi nāma chavālātāṃ⁹ ubhato padittaṃ majje gūthagataṃ n' evāraṇṇe kaṭṭhatthaṃ pharati na gāme kaṭṭhatthaṃ pharati evam evaṃ Devadatto evarūpe niyyānika-sāsane pabbajitvā ubhato bhaṭṭho ubhato paribāhiro jāto gihiparibhogā ca parihīno sāmāññattaṃ¹⁰ ca na paripūretitī“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Devadatto idāṃ' eva ubhato paribhaṭṭho hoti, atīte pi paribhaṭṭho ahosi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārēnte Bodhisatto rukkhadeyatā hutvā nibbatti. Tadā ekasmiṃ gāmake bālisikā vasanti. Ath' eko bālisiko¹¹ balisaṃ¹² ādāya dahareṇa putteṇa saddhiṃ yasmiṃ sobbhe pakatiyāpi bālisikā¹¹ macche gaṇhanti tattha tattha gantvā balisaṃ¹² khipi. Baliso¹²

¹ K amho. ² K nāhi. ³ K -yāya. ⁴ K anacch-. ⁵ so K; B² gahanāṃ. ⁶ K nagahā-, B² nhā-. ⁷ so B²; K bahiddho. ⁸ K akkhi. ⁹ so K; B² chālāvātāṃ. ¹⁰ so B²; K sāmāññattaṃ. ¹¹ bālī-. ¹² K bālī-.

udakapaṭicchanne ekasmiṃ khānuke¹ laggi. Bālisiko taṃ ākaḍḍhituṃ asakkonto cintesi: „ayaṃ baliso mahāmacche laggo bhavissati, puttakaṃ mātu santikaṃ pesetvā paṭivissakehi saddhiṃ kalahaṃ kārāpemi, evaṃ ito na koci koṭṭhāsaṃ paccāsimissatīti“ so puttaṃ āha: „gaccha tāta, mahāmacchaṃ no laddhabhāvaṃ mātu ācikkhā² ti, paṭivissakehi saddhiṃ kalahaṃ karohīti“ so puttaṃ pesetvā balisaṃ ākaḍḍhituṃ asakkonto rajjuchedanabhayena uttarisātaṃ thale ṭhapetvā udakaṃ otaritvā macchalobhena macchaṃ upadhārento khānukehi paharitvā dve akkhi bhindi. Thale ṭhapitasātaṃ pi³ 'ssa coro hari. So vedanāmatto hutvā hatthena akkhini uppīliyamāno gahetvā udakā uttaritvā kampamāno sātakaṃ pariyesati. Sāpi⁴ 'ssa bhariyā kalahaṃ katvā „kassaci apaccāsiṃsanabhāvaṃ karissāmīti“ ekasmiṃ yeva kaṇṇe tālapaṇṇaṃ pilandhitva ekaṃ akkhiṃ ukkhalimasiyā añjetvā kukkuraṃ aṃkenādāya paṭivissakagharāṃ agamāsi. Atha naṃ ekā sahāyikā evaṃ āha: „ekasmiṃ yeva te kaṇṇe tālapaṇṇaṃ pilandhanaṃ, ekaṃ akkhiṃ añjitaṃ, piyaputtaṃ viya kukkuraṃ aṃkenādāya gharato gharaṃ gacchasi, kiṃ ummattikāsi⁵ jātā“ ti. „Nāhaṃ ummattikā, tvaṃ pana maṃ akāraṇena akkosasi paribhāsasi, idāni taṃ gāmaḥbojakassa santikaṃ gantvā aṭṭha kaḥāpaṇe daṇḍapessāmīti“⁶ evaṃ kalahaṃ katvā ubho pi gāmaḥbojakassa santikaṃ agamīsu. Kalahe visodhiyamāne tassā yeva matthake daṇḍo pati. Atha naṃ bandhitvā „daṇḍaṃ dehīti“ pothetvā⁷ ārabhiṃsu. Rukkhadevatā gāme tassā imaṃ pavattiṃ araṇṇe c' assā patino taṃ vyāsaṇaṃ disvā khandhantare ṭhitā „bho purisa, tuyhaṃ udaye pi kammanto paduṭṭho thale pi, ubhato bhaṭṭho jāto“ ti vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Akkhi⁸ bhinnū⁹ paṭo naṭṭho sakhigehe ca bhaṇḍanaṃ,

ubhato paduṭṭho kammanto¹⁰ udakamhi thalamhi cā¹¹ ti. 135.

¹ K khānuke. ² K -kāyi. ³ K daṇḍapessāmīti, B² daṇḍe karissāmi iti. ⁴ K poṭṭhetuṃ. ⁵ both K and B² akkhi. ⁶ so K; B² bhinnū. ⁷ K paduṭṭhakamanto, B² paduṭṭhakamantā.

Tattha sakhigehe ca bhaṇḍanaṃ ti, sakhi saḥāyikā, tassā gehe tava bhariyāya bhaṇḍanaṃ kataṃ, bhaṇḍanaṃ katvā bandhitvā pothetvā daṇḍaṃ dāriyyati¹, ubhato paduṭṭho ti evaṃ tava dvīsu pi ṭhānesu kammanā paduṭṭhā yeva bhinnā yeva, kataresu dvīsu: udakamhi thalamhi cā 'ti akkhibhedena paṭanaṣena ca uḍake kammanā paduṭṭhā sakhigehe bhaṇḍanena thale kammanā paduṭṭhā ti.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā bālīsiko² Devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Ubhato bhaṭṭhajātakaṃ.

10. Kākajātaka.

Niccaṃ ubbiggahadayā ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto nātattahacariyaṃ ārabba kathesi. Paccuppannavatthum Dvādasanīpāte Bhaddasālajātake āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Boḍhisatto kākayoniyaṃ nibbatti. Ath' ekadivasaṃ rañño purohito bahinagare nadiyaṃ nahāyitvā gandhehi vilimpitvā³ mālaṃ pilandhitvā⁴ varavatthanivattho nagaraṃ pāvisi. Nagaradvāratoraṇe dve kākā nisinnā honti. Tesu eko ekaṃ āha: „samma ahaṃ imassa brāhmaṇassa matthake sarīravalaṇṇaṃ pāṭessā mīti“. Itaro „mā te etaṃ rucci, ayaṃ brāhmaṇo issaro, issarajanena ca saddhiṃ veran nāma pāpakam, ayaṃ hi kuddho sabbe pi kāke vināseyyā“ 'ti. „Na sakkā mayā na kātun“ ti. „Tena hi paññāyissatīti“ vatvā itaro kāko palāyi. So toraṇassa heṭṭhābhāgaṃ sampatte brāhmaṇe olambakaṃ cārento⁵ viya tassa matthake vaccaṃ pātesi. Brāhmaṇo kujjhivā kākesu veraṃ bandhi. Tasmiṃ kāle ekā bhatiyā vihiḷkottikadāsī⁶ vihiṃ geḷādvāre ātape pattharivā rakkhanti⁷ nisinnā va niddaṃ okkami. Tassā pamādaṃ ṇatvā eko dīghalomako eḷako āgantvā vihiṃ khādi. Sā pabujjhivā taṃ disvā palāpesi. Eḷako dutiyaṃ pi tatiyaṃ pi tassā tath' eva niddāyanakāle āgantvā vihiṃ khādi.

¹ so K; B^p dāpessati and dāpiyati. ² K bālī-. ³ so B^p; K gandhe vilumpitvā.

⁴ K piḷ-. ⁵ so K; B^p olampanaṃ karonto. ⁶ K -koddhika-, B^p vihiḷkottikā-.

⁷ K -ti.

Sāpi tikkhattum palāpetvā cintesi: „ayaṃ punappuna khādanto upadḍhavihiṃ khādissati, bahu¹ me chedo bhavissati, idāni 'ssa pūna anāgamanakāraṇaṃ karissāmīti“ sā alātaṃ gahetvā niddāyamānā viya nisīditvā vihiṃ khādanatthāya eḷake sampatte utthāya alātena eḷakaṃ pahari. Lomāni aggiṃ agañhiṃsu². So sarīre jhāyante „aggiṃ nibbāpessāmīti“ vegena gantvā hatthi-sālāya samīpe ekissā tiṇakuṭiyā sarīraṃ ghaṃsi³. Sā pajjali, tato utthitajālā⁴ hatthisālaṃ gaṇhi. Hatthisālāsu jhāyantīsu⁵ hatthipitthāni jhāyīṃsu, bahū hatthī vanitasarīrā ahesuṃ. Vejjā hatthī āroge kātuṃ asakkontā rañño ārocesuṃ. Rājā purohitaṃ āha: „ācariya hatthivejjā hatthī tikicchitum na sakkonti, api kiñci bhesajjaṃ na jānāsīti“. „Jānāmi mahārājā“ 'ti. „Kiṃ laddhum vaṭṭatīti“. „Kākavasā mahārājā“ 'ti. Rājā „tena hi kāke māretvā vasaṃ āharathā“ 'ti āha. Tato paṭṭhāya kāke māretvā vasaṃ alabhivā tattha tatth' eva rāsīṃ karonti. Kākānaṃ mahābhayaṃ uppajji. Tadā Bodhisatto asītisahassaparivāro mahāsusānavane vasati. Eko kāko gantvā kākānaṃ uppannaṃ bhayaṃ Bodhisattassa ārocesi. So cintesi: „ṭhapetvā maṃ añño mayhaṃ nātakānaṃ uppannaṃ bhayaṃ haritum samattho nāma n' atthi, harissāmi na“ ti dasa pāramiyo āvajjetvā mettāpāramiṃ purecārikaṃ katvā ekavegeṇ' eva pakkhanditvā vivata mahāvātapānena pavisitvā rañño āsanassa heṭṭhā pāvisi. Atha naṃ eko manusso gahetukāmo ahosi. Rājā⁶ rājāsanaṃ pavitṭho „mā gaṇhīti“ vāresi. Mahāsatto thokaṃ vissamitvā mettāpāramiṃ āvajjetvā⁷ heṭṭhāsanaṃ nikkhamitvā rājānaṃ āha: „mahārāja raññā nāma chandādivasena⁸ agantvā⁹ rajjaṃ kāretum vaṭṭatīti, yaṃ yaṃ kammaṃ kattabbaṃ hoti sabbaṃ nisamma upadhāretvā kātuṃ vaṭṭati, yaṃ ca kayiramānaṃ nippajjati tad eva kātuṃ vaṭṭati na itaraṃ, sace rājāno yaṃ kayiramānaṃ na nippajjati taṃ karonti mahājanassa maraṇabhaya-pariyosānaṃ mahābhayaṃ

¹ so Bp; K bahum. ² so K; Bp aggi gaṇhiṃsu. ³ so Bp; K ghāsi. ⁴ K -jāla.

⁵ K -tisu. ⁶ K omits rājā. ⁷ K āvajjitvā. ⁸ so Bp; K cchandādivasena.

⁹ K āgantvā, Bp āgantvā corr. to agantvā.

uppajjati, purohito veravasiko hutvā musāvādān akāsi, kākānaṃ vasā nāma n' atthīti¹. Tam sutvā rājā pasannacitto Bodhisattassa kañcanabhaddapīṭhān dāpetvā tattha nisinnassa pakkhan-tarāni satapākasahassapākatelehi makkhāpetvā kañcanatattake rājārahaṃ subhojanaṃ dāpetvā pāṇīyaṃ pāyetvā suhitaṃ vigata-darathaṃ Mahāsattaṃ etad avoca: „paṇḍita tvaṃ 'kākānaṃ vasā nāma n' atthīti' vadasi, kena kāraṇena nesaṃ vasā na hotīti². Bodhisatto „iminā va³ kāraṇenā“ 'ti sakalanivesanaṃ ekaravaṃ katvā dhammaṃ desento imaṃ gāthaṃ āha:

Niccaṃ ubbiggahadayaṃ sabbalokavihesakā,
tasmā tesāṃ vasā n' atthi kākān' asmāka nātinan ti. 136.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: mahārāja, kākā nāma niccaṃ ubbiggamānasā bhayappattā ca viharanti, sabbalokassa ca vihesakā khattiyādayo manusse pi itthipurise pi kumārakumārīkādayo pi viheṭhentā kilamantā ca vicaranti, tasmā imehi dvīhi kāraṇehi nesaṃ amhākaṃ nātinān kākānaṃ vasā nāma n' atthi, atīte pi abhūtapubbā, anāgate pi na bhavissanti.

Evam Mahāsatto imaṃ kāraṇaṃ uttānaṃ katvā „mahārāja raññā nāma anisamma anupadhāretvā kammaṃ na kātabban“ ti rājānaṃ bodhesi. Rājā tussitvā Bodhisattassa² rajjena pūjesi. Bodhisatto rajjaṃ rañño yeva paṭidatvā rājānaṃ pañcasu silesu paṭiṭṭhāpetvā sabbasattānaṃ abhayaṃ yāci. Rājā dhammade-sanaṃ sutvā sabbasattānaṃ abhayaṃ datvā kākānaṃ nibaddhaṃ dānaṃ paṭṭhapesi, divase divase taṇḍulammanassa³ bhattaṃ pacitvā nānaggarasehi omadditvā kākānaṃ dānaṃ diyyati, Mahāsattassa pana rājabhojanaṃ eva diyyittha.

Satthā imaṃ dhammadēsaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā Bārāṇasīrājā Ānando ahoṣi, kākārājā pana aham evā“ 'ti. Kākajātakaṃ. Asampadānavaggo cuddasamo.

¹ K ca. ² so both K and Bp. ³ K -nassa, Bp -ambapassa.

15. KAKAṆṬAKAVAGGA.

1. Godhajātaka.

Na pāpajanasamsevīti. Idam Satthā Veluvane viharanto vipakkhasevīm bhikkhum ārabha kathesi. Paccuppannavatthum¹ Mahilāmukhajātake kathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto godhayoniyam paṭisandhim gaṇhi. So vayapatto nadītīre mahābile anekagodhasataparivāro vāsam kappesi. Tassa putto godhapilliko² ekena kakaṇṭakena saddhim santhavam katvā tena saddhim sammodamāno viharanto kakaṇṭakam „parissajissāmīti“ avattharati. Tassa tena saddhim viṣṣāsam godharājassa ārocesum. Godharājā puttakam pakkosāpetvā „tāta, tvaṃ atthāne viṣṣāsam karosi, kakaṇṭakā nāma nīcājatikā, tehi saddhim viṣṣāso na kattabbo, sace tvaṃ tena saddhim viṣṣāsam karissasi tam kakaṇṭakam nissāya sabbam p' etaṃ godhakulam vināsam pāpunissati, ito paṭṭhāya etena saddhim viṣṣāsam mā kāsīti“ āha. So karoti yeva. Bodhisatto punappuna kathento pi tassa tena saddhim viṣṣāsam vāretum asakkonto „ath' assa ambhakam etaṃ kakaṇṭakam nissāya bhayam uppajjissati, tasmim uppanne palāyanamaggaṃ sampādetum vaṭṭatīti“ ekena passen' eva vāṭabilam kārapesi. Putto pi 'ssa anukkamena mahāsarīro ahosi, kakaṇṭako pana purimappamāno yeva. Itaro kakaṇṭakam „parissajissāmīti“ antaranarā avattharati yeva, kakaṇṭakassa pabbatakūtena avattharanakālo viya hoti. So kilamanto cintesi: „sace ayam aññānī katipayāni divasāni maṃ evaṃ parissajissati jīvitam me n' atthi, ekena luddakena saddhim ekato hutvā imam godhakulam vināsessāmīti“. Ath' ekadivasaṃ nidāghe³ meghe vaṭṭe⁴ vammikā⁵ makkhikā utthahimsu. Tato tato

¹ K -vatthu. ² so K; B² godhakippilliko ³ so B²; K nidāgha. ⁴ K vaddhe, B² vaṭṭhe. ⁵ so B²; K -ka.

godhā nikkhamitvā makkhikāyo khādanti. Eko godhaluddako godhābilaṃ¹ bhinndanatthāya kuddālaṃ gahetvā sunakhehi saddhiṃ araṇṇaṃ pāvisi. Kakaṇṭako taṃ disvā „ajja attano manorathaṃ pūressāmīti“ upasamkamitvā avidūre nipajjitvā² „bho purisa, kasmā araṇṇe carasīti“ pucchi. So „godhānaṃ atthāya“³ ti. „Ahaṃ anekasatānaṃ godhānaṃ āsayāṃ jānāmi, aggiṃ ca palālaṃ ca ādāya ehīti“ tattha netvā „imasmiṃ ṭhāne palālaṃ pakkhipitvā aggiṃ katvā dhūmaṃ katvā samantā sunakhe ṭhapetvā sayāṃ mahāmuggaraṃ gahetvā nikkhantanikkhantā godhā paharitvā māretvā rāsīṃ karohīti“ evaṃ ca pana vatvā „ajja paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmīti“ ekasmiṃ ṭhāne sīsaṃ ukkhipitvā nipajji. Luddako pi palāladhūmaṃ akāsi. Dhūmo bilaṃ pāvisi⁴. Godhā dhūmandhā⁴ mraṇabhayatajjitā nikkhantā palāyitum āraddhā. Luddako nikkhantanikkhantaṃ paharitvā māresi. Tassa hatthato muttā sunakhā gaṇhiṃsu. Godhānaṃ mahāvinaṣo uppajji. Bodhisatto „kakaṇṭakaṃ nissāya bhayaṃ uppannaṃ“ ti ṇatvā „pāpapurisasamsaggo nāma nā kattabbo, pāpe nissāya hi sukhaṃ nāma n’ atthi, ekassa pāpakakaṇṭakassa vasena ettakānaṃ godhānaṃ vināso jāto“ ti vātabilena palāyanto imaṃ gātham āha:

Na pāpajanasamsevī accantasukham edhati,
godhākulaṃ kakaṇṭo⁵ va kaliṃ pāpeti attānaṃ ti. 137.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: pāpajanasamsevī puggalo accantasukhaṃ niraṇṭaraṃ sukhaṃ nāma na edhati na paṭilabhati, yathā kiṃ: godhākulaṃ kakaṇṭo⁵ va yathā kakaṇṭato godhākulaṃ sukhaṃ na labhi evaṃ pāpajanasamsevī sukhaṃ na labhati, pāpajanaṃ sevanto ekanten’ eva kaliṃ pāpeti attānaṃ, kali⁶ vuccati vināso, ekanten’ eva kaliṃ pāpasevī⁷ attānaṃ ca aññe ca attanā saddhiṃ vasante vināsaṃ pāpeti. Pāpiyaṃ pana phalaṃ⁸ pāpeti ti likhanti, taṃ vyañjanaṃ Atthakathāya n’ atthi, attho pi ssa na yujjati, tasmā yathāvuttam eva gahetabbam⁹.

¹ K godhābilaṃ, B₂ godhabilaṃ. ² K nipajji, B₂ nippajjitvā. ³ K pāvisi, B₂ pāvisi. ⁴ K dhūmadhā, B₂ dhūmantā. ⁵ so K instead of kakaṇṭa? B₂ godhākulaṃ kakaṇṭako. ⁶ K kaliṃ. ⁷ K -vi. ⁸ B₂ kulim ⁹ -tabbā.

Satthā imañ dhammadesanañ āharitvā jātakañ samodhānesi:
„Tadā kakaṇṭako Devadatto ahoṣi, Bodhisattaputto anovādakagodhapil-
lako¹ vipakkhasevī bhikkhu. godharājā pana aham evā“² ti. Godha-
jātakañ.

2. Sigārajātaka.

Etan hi te² durājānañ ti. Idan Satthā Veḷuvane viha-
ranto Devadattassa vadhāya parisakkanan ārabha kathesi.
Dhammasabhāyañ bhikkhūnañ kathan sutvā Satthā „na bhikkhave
Devadatto idān' eva mayhañ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati
yeva, na ca mañ māretuñ asakkihi, sayam³ eva pana kilanto“ ti vatvā
atitāñ āhari:

Atīte Bārāṇasiyañ Brahmaḍatte rajjañ kārente Bo-
dhisatto sigālayoniyañ nibbattitvā sigālarājā hutvā sigāla-
gaṇaparivuto susānavane vihāsi. Tena samayena Rājagahe ussavo
ahoṣi. Yebhuyyena manussā suraṇ pivanti, surāchaṇo yeva
kira so. Ath' ettha sambahulā dhuttā bahun suraṇ ca maṇsaṇ
ca āharāpetvā maṇḍitapasādhita gāyitvā suraṇ pivanti maṇsaṇ
khādanti, tesan paṭhamayāmāvasāne maṇsaṇ khiyi surā pana⁴ ba-
hukā va, ath' eko „maṇsakhaṇḍaṇ dehīti“ āha „maṇsaṇ khīṇaṇ,
n' atthīti“⁵ ca vutte „mayi tīhite maṇsakkhayo nāma n' atthīti“⁶
vatvā „āmakasusāne matamanussamaṇsaṇ khādanatthāya āgata-
sigāle⁷ māretvā maṇsaṇ āharissāmīti“ muggaraṇ gahetvā nid-
dhamanamaggena nagarā nikkhamitvā susānañ gantvā muggaraṇ
gahetvā matakō viya uttāno va nipajji. Tasmiñ khaṇe Bodhi-
satto sigālaganaparivuto tattha gato taṇ disvā „nāyañ matakō“
ti ñatvāpi „sutthutaraṇ upaparikkhissāmīti“ assa adhovāte gantvā
sarīragandhañ ghāyitvā tattato c' assa⁸ amatakabhāvañ ñatvā
„lajjāpetvā⁹ naṇ uyyojessāmīti“ gantvā muggarakotiyañ dāsi-
tvā ākaḍḍhi. Dhutto muggaraṇ na vijahi. Upasaṇkamantaṇ¹⁰

¹ Bp -godhakippiliko. ² K omits te. ³ K ssayam. ⁴ so Bp; K pāna. ⁵ Bp
omits natthīti, K natthi. ⁶ so Bp; K atthīti. ⁷ Bp -sigālaṇ. ⁸ K vassa.
⁹ so Bp; K -pessāmi. ¹⁰ K -kamantaṇ.

pi na olokeno pana gāḷhataṃ aggahesi. Bodhisatto paṭik-kamitvā „bho purisa sace tvaṃ matako bhavēyyāsi na mayi¹ muggaraṃ ākaḍḍhante gāḷhataṃ gaṇheyyāsi, iminā kāraṇena tava matakabhāvo vā amatakabhāvo vā dujjāno²“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Etam hi te³ durājānaṃ yaṃ sesī matasāyikaṃ⁴
yassa te kaḍḍhamānassa hatthā⁵ daṇḍo na muccatīti. 138.

Tattha etaṃ hi te⁶ durājānaṃ ti etaṃ kāraṇaṃ tava duviññeyyaṃ, yaṃ sesī matasāyikaṃ ti yena kāraṇena tvaṃ matasāyikaṃ sesī matako viya hutvā sayasi, yassa te⁷ kaḍḍhamānassā⁸ ti yassa tava daṇḍakoṭṭiyaṃ gahe tvā kaḍḍhiyamānassa hatthato daṇḍo na muccati, so pana tvaṃ tattato matako⁹ nāma na hosīti¹⁰.

Evam vutte so dhutto „ayaṃ mama amatakabhāvaṃ jānā-tīti“ utthāya daṇḍaṃ khipi. Daṇḍo virajjhi. Dhutto „gaccha, viraddho dāni si mayā“ ti. Bodhisatto nivattitvā „bho purisa, maṃ virajjhanto pi tvaṃ aṭṭha mahāniraye soḷasa ussadaniraye aviraddho yevāsīti“ vatvā pakkāmi. Dhutto kiñci alabhitvā susānā nikkhamitvā parikhāyaṃ nahāyitvā āgatamaggen¹¹ eva nagaraṃ pāvīsi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā dhutto Devadatto ahosi, sigālarājā pana aham evā“ ti. Sigāla-jātakaṃ.

3. Virocana-jātaka.

Lasī ca te nipphalitā¹⁰ ti. Imaṃ Satthā Veluvane viha-ranto Devadattassa Gayāsīse Sugatālayadassitabhāvaṃ āraḷbha kathesi. Devadatto hi antarahita-jhāno lābhasakkāraparibhīno „atth¹ esa upāyo“ ti cintetvā Satthāraṃ pañca vatthūni yācitvā alabhamāno dvinnāṃ aggasāvakaṇaṃ saddhivihārike adhunā pabbajite dhammavina-yamhi akovide pañcasate bhikkhū gahe tvā Gayāsisaṃ gantvā saṃghaṃ bhinditvā ekasīmāya āvenisaṃghakammāni akāsi. Satthā tesāṃ bhik-khūnaṃ nānaparipākakālaṃ ŋatvā dve aggasāvake pesesi. Te disvā

¹ K ta masi. ² so both K and Bp. ³ K omits te. ⁴ K -sāyitaṃ. ⁵ K hattha.

⁶ K omits te. ⁷ K ne. ⁸ so Bp; K matāmatako. ⁹ Bp hoti iti attho. ¹⁰ K -litā.

Devadatto tuṭṭhamano rattim dhammaṃ desayamāno „Buddhalīhaṃ karissāmīti“ Sugatālayaṃ dassento „vigatathīnamiddho kho āvuso Sāriputta bhikkhusaṃgho, paṭibhātu naṃ bhikkhūnaṃ dhammakathā¹, piṭṭhi² me āgilāyati³, tam ahaṃ āyamiṣṣāmīti“ vatvā niddaṃ upagato. Dve aggasāvaka tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desetvā maggaphalehi pabodhetvā sabbe ādāya Veḷuvanaṃ eva paccāgamiṃsu. Kokāliko vihāraṃ tucchaṃ disvā Devadattassa santikaṃ gantvā „āvuso Devadatta parisaṇṇe te bhinditvā dve aggasāvaka vihāraṃ tucchaṃ katvā gatā, tvaṃ pana niddāyasi⁴ yevā“ 'ti vatvā uttarāsaṃghaṃ assa apanetvā bhittiyaṃ piṭṭhikaṇṭakaṃ passanto⁵ viya paṇhikāya naṃ hadaye pahari, tāvad ev' assa mukhato lohitaṃ uggañchi, tato paṭṭhāya gilāno ahosi. Satthā therāṃ pucchi: „Sāriputta tumbhakaṃ gatakāle Devadatto kiṃ akāsi⁶ti“. „Bhante Devadatto amhe disvā „Buddhalīhaṃ karissāmīti“ Sugatālayaṃ dassetvā mahāvīnāsaṃ patto“ ti. Satthā „na kho Sāriputta Devadatto idāṇ' eva mama anukaronto vīnāsaṃ patto, pubbe pi patto yevā“ 'ti vatvā therena yācito atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente Bodhisatto kesarasīṃho hutvā Himavantaṇṭapadesa Kaṇṇanaguhaṃ vāsaṃ kappesi. So ekadivaṃsaṃ Kaṇṇanaguhaṃ⁶ nikkhamitvā vijambhitvā⁷ catuddisaṃ oloketvā sīhanādaṃ naditvā gocarāya pakkanto. Mahāmahisaṃ vadhitvā varamaṃsaṃ khādītva ekaṃ saraṃ otaritvā maṇivaṇṇassa udakassa kucchiṃ puretvā guhaṃ sandhāya pāyāsi. Ath' eko sigālo gocarapasuto sahasā va sīhaṃ disvā palāyitum asakkonto sīhassa purato pādesu patitvā nipajji „kiṃ jambukā“ 'ti ca vutte „ahaṃ sāmi pāde upaṭṭhātukāmo“ ti āha. Sīho „sādhū, ehi maṃ upaṭṭhaha, varamaṃsaṃ khādāpessāmīti“ vatvā sigālaṃ ādāya Kaṇṇanaguhaṃ agamāsi. Sigālo tato paṭṭhāya sīhaviḥhāsaṃ⁸ khādati. So katipāhassa' eva thullasarīro ahosi. Atha naṃ ekadivaṃsaṃ guhaṃ nipannaṃko va sīho āha: „gaccha jambuka, pabbata-sikhare tathā pabbatapāde⁹ sañcarantesu hatthiassa mahāsādisu

¹ so K; Bṛ paṭibhātu tvaṃ bhikkhūnaṃ dhammakatāya paṭibhāti; read: paṭibhātu tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammakathā? ² K piṭṭhiṃ, Bṛ piṭṭhi. ³ K āgilāyāti. Bṛ gilānāti. ⁴ K -sī. ⁵ so K; Bṛ bhittiyaṃ vikaṇṭhakaṃ passanto. ⁶ K -hāyaṃ. ⁷ K vijambhitvā. ⁸ so Bṛ; K -ghāsādaṃ. ⁹ K -pādesu.

yassa maṁsaṁ¹ khāditukāmo si taṁ oloketvā āgantvā 'asuka-
maṁsaṁ khāditukāmo 'mhīti' vatvā maṁ vanditvā 'viroca sā-
mīti' vada, ahaṁ taṁ vadhitvā maṁsaṁ khāditvā tuyham pi
dassāmīti". Sigālo pabbatasikharaṁ abhirūhitvā nānappakāre
mige oloketvā yass' eva maṁsaṁ khāditukāmo hoti Kañcana-
guhaṁ pavisitvā tam eva sīhassa ārocetvā pādesu patitvā „vi-
roca sāmīti" vadati. Sīho vegena pakkhanditvā sace pi
mattavaravāraṇo hoti tatth' eva naṁ jīvitaṁkhaṇḍaṁ pāpetvā
sayam pi varamaṁsaṁ khādati sigālassāpi deti. Sigālo kucchi-
pūraṁ maṁsaṁ khāditvā guhaṁ pavisitvā niddāyati. So gac-
chante gacchante kāle mānaṁ vaddhesi: „aham pi catuppādo
va, kiṁkāraṇā divase divase parehi posiyamāno viharāmi, ito
paṭṭhāya aham pi hatthiādayo paharitvā maṁsaṁ khādissāmīti,
sīho pi migarājā 'viroca sāmīti' vuttam eva padaṁ nissāya
vāraṇe vadheti, aham pi sīhena 'viroca jambukā' 'ti maṁ va-
dāpetvā ekaṁ varavāraṇaṁ vadhitvā maṁsaṁ khādissāmīti" so
sīhaṁ upasaṁkamitvā etad avoca: „sāmi mayā dīgharattaṁ
tumhehi vadhitavaravāraṇānaṁ² maṁsaṁ khāditam, aham pi
ekaṁ vāraṇaṁ paharitvā maṁsaṁ khāditukāmo tumhehi nipā-
natṭhāne Kañcanaguhāyaṁ nipajjissāmi, tumhe pabbatapāde
vicarantaṁ varavāraṇaṁ oloketvā mama santikaṁ āgantvā 'vi-
roca jambukā' 'ti vadetha, ettakamattam pi maccheraṁ mā
karitthā" ti. Atha naṁ sīho āha: „jambuka vāraṇe vadhitum
samattho sīhakule uppanno, vāraṇaṁ paharitvā maṁsaṁ khā-
danasamattho sigālo nāma loke n' atthi, mā te etaṁ rucci,
mayā vadhitavaravāraṇānaṁ³ nēva maṁsaṁ khāditvā vasassū"
'ti. So evaṁ vutte pi oṇamitum na icchi, punappuna yāci yeva.
Sīho taṁ nivāretum asakkonto sampatīcchitvā „tena hi mama
vasanatṭhānaṁ pavisitvā nipajjā" 'ti jambukaṁ Kañcanaguhāyaṁ
nipajjāpetvā pabbatapāde mattavāraṇaṁ oloketvā guhādvāraṁ
gantvā „viroca jambukā" 'ti āha. Sigālo Kañcanaguhāya³

¹ K maṁsā. ² K vadhitvāvara-. ³ K -guhāyaṁ.

nikkhamitvā vijambhitvā¹ catuddisaṃ oloketvā tikkhattuṃ vassitvā „mattavaravāraṇassa kumbhe patissāmiti“ virajjhितvā pādamūle pati. Vāraṇo dakkhiṇapādaṃ ukkhipitvā tassa sīsaṃ akkami, sīsattḥīni cuṇṇavicuṇṇāni ahesuṃ. Ath' assa sarīraṃ vāraṇo pādena saṃgharitvā rāsīṃ katvā upari laṇḍaṃ² pātetvā koṇcanādaṃ nadanto araṇṇaṃ pāvisi. Bodhisatto imaṃ pavatitṃ disvā „idāni viroca jambukā“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Lasī ca te nipphalitā³ matthako ca vidālito,
sabbā te phāsukā bhaggā, ajja kho tvaṃ virocasīti. 139.

Tattha lasīti matthaluṅgā, nipphalitā³ ti nikkhantā.

Bodhisatto imaṃ gātham vatvā yāvatāyukaṃ tathavā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ desanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā sigālo Devadatto ahosi, siho pana aham evā“ 'ti. Virocana-jātakam.

4. Naṅguṭṭhajātaka.

Bahum petaṃ asabbhi jātavedā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ājīvikaṇaṃ⁴ micchātapaṃ ārabha kathesi. Tadā kira ājivikā⁴ Jetavanapiṭṭhiyaṃ nānappakāraṃ micchātapaṃ caranti. Sambahulā bhikkhū tesaṃ ukkuṭṭikappadhānavaggulivatakaṇṭakappasayapaṇcatapanādibhedamicchātapaṃ⁵ disvā Bhagavantaṃ pucchimsu: „atthi nu kho bhante imaṃ micchātapaṃ nissāya kāci vaḍḍhīti.“ Satthā „na bhikkhave evarūpaṃ micchātapaṃ nissāya kusalaṃ vā vaḍḍhi⁶ vā atthi, pubbe paṇḍitā 'evarūpaṃ tapaṃ nissāya kusalaṃ vā vaḍḍhi⁶ vā bhavissatīti' saṇṇāya jātaggim gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā aggijjuhanādivasena kiñci⁷ vaḍḍhim apassanta aggim udakena nibbāpetvā kasiṇaparikkammaṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca⁸ nibbattetvā Brahmaloaka-parāyaṇā ahesuṃ“ ti vatvā atītaṃ āhari:

¹ K vijambhitvā ² so Bp; K laddhaṃ. ³ K -litā. ⁴ Bp ājiva-. ⁵ K -ppadhānaṃvaggulivatakaṇṭakappasayapaṇcatapanappānādi-; Bp -ppatthānavaggulivatakaṇṭakappasayanapaṇcatapanādibhedam-. ⁶ K vaḍḍhim. ⁷ so both K og Bp. ⁸ K omits ca.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa jātadivase mātāpitāro jātaggiṃ gaheṭvā ṭhapesuṃ. Atha naṃ soḷasavassakāle etad avocuṃ: „mayan te putta jātadivase¹ aggiṃ gaṇhimha, sace si agāraṃ ajjhāvasitukāmo tayo vede uggaṇha, atha Brahmaloṇaṃ gantukāmo aggiṃ gaheṭvā araṇṇaṃ pavisitvā aggiṃ paricaranto Mahābrahmāṇaṃ ārādhetaṃ Brahmaloṇa-pa-rāyano hohīti“. So „na mayhaṃ agārena attho“ ti aggiṃ gaheṭvā araṇṇaṃ pavisitvā assamapadaṃ māpetvā aggiṃ paricaranto araṇṇe vihāsi. So ekadivasaṃ paccantaḡāmake godakkhiṇaṃ labhitvā taṃ goṇaṃ assamapadaṃ netvā cintesi: „Aggiṃ² Bhagavantaṃ gomaṃsaṃ khādāpessāmīti“. Ath' assa etad ahoṣi: „idha loṇaṃ n' atthi, Aggi Bhagavā loṇaṃ khādituṃ na sakkhissati, gāmato loṇaṃ āharitvā Aggiṃ² Bhagavantaṃ saloṇakaṃ khādāpessāmīti“. So taṃ tatth' eva bandhitvā loṇatthāya gāmaṃ agamāsi. Tasmiṃ gate sambahulā luddakā taṃ ṭhānaṃ āgatā goṇaṃ disvā vadhitvā maṃsaṃ pacitvā khāditvā naṅguṭṭhaṃ ca jaṃghaṃ³ ca cammaṃ ca tatth' eva chaḍḍetvā avasesamaṃsaṃ ādāya agamaṃsu. Brāhmaṇo āgantvā naṅguṭṭhādimaṭṭaṃ ca disvā cintesi: „ayaṃ Aggi Bhagavā attano santakam pi rakkhituṃ na sakkoti, maṃ kadā rakkhissati, iminā Agginā parihaṇaṇaṃ niratthakena bhavitabbam, n' atthi itonidānaṃ kusalaṃ vā vadḍhi⁴ vā“ ti so aggiparicariyāya vigatacchando „hambho⁵ Aggi Bhagavā, tvaṃ attano pi santakam rakkhituṃ asakko maṃ kadā rakkhissasi, maṃsaṃ n' atthi, ettakena pi tussāhīti naṅguṭṭhādīni aggiṃhi pakkhipanto imaṃ gātham āha:

Bahum p' etaṃ asabbhi Jātaveda
yaṃ taṃ vāladhinābhipūjayāma,

¹ K puta- ² K aggi. ³ so both K and Rp. ⁴ K vadḍhiṃ. ⁵ K hambho.

maṁsārahassa n' atth'¹ ajja maṁsaṁ,
naṅguṭṭham pi bhavaṁ paṭiggahātū 'ti. 140.

Tattha bahum p' etan ti ettakam pi bahum, asabbhīti asappurisa asādhujātika, jātavedā 'ti aggi hi jātamatto va vediyati nāyati pākaṇo hoti tasmā jātavedo ti vuccati, yaṁ taṁ vāladhinābhipūjayāmā ti yaṁ ajja mayam attano pi santakaṁ rakkhitum asamatthaṁ Bhagavantaṁ vāladhinā abhipūjayāma etam² pi te bahum evā 'ti dasseti, maṁsārahassā 'ti maṁsārahassa tuyhaṁ n' atthi ajja maṁsaṁ, naṅguṭṭham pi bhavaṁ paṭiggahātū 'ti attano santakaṁ rakkhitum asakkonto bhavaṁ iminā sajaṁghacammaṁ naṅguṭṭham pi paṭigaṇhatū 'ti.

Evam vatvā Mahāsatto agghaṁ udakena nibbāpetvā isipabbajjaṁ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahma-loka-parāyano ahoṣi.

Satthā imaṁ dhammadeśanaṁ āharitvā jātakam samodhānesi: „nibbutaggi tāpaso aham eva tena samayenā“ 'ti. Naṅguṭṭhajātakaṁ.

5. Rādhajātaka.

Na tvam Rādha vijānāsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṁ³ ārabha kathesi. Paccuppannavatthum Indriyajātake āvibhavissati. Satthā pana taṁ bhikkhum āmantetvā „bhikkhu, mātugāmo nāma arakkhiyo, ārakkhaṁ ṭhapetvā rakkhantāpi naṁ rakkhitum na sakkonti, tvam pi pubbe etaṁ ārakkhaṁ ṭhapetvā rakkhanto pi rakkhitum nāsakkhi, idāni kathaṁ rakkhissasīti“ vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto sukayoniyaṁ nibbatti. Kāsiraṭṭhe eko brāhmaṇo Bodhisattaṁ ca kaniṭṭhabhātaraṁ c' assa puttattṭhāne ṭhapetvā posesi. Tesu Bodhisattassa Poṭṭhapādo ti nāmaṁ ahoṣi, itarassa Rādho ti. Tassa pana brāhmaṇassa bhariyā anācārī hoti dus-silā. So vohāratthāya gacchanto ubho pi bhātaro āha: „tātā sace vo mātā brāhmaṇi anācāraṁ ācarati vāreyyātha nan“ ti. Bodhisatto āha: „sādhū tātā, vāretum sakkontā vāreyyāma,

¹ so both K and Bp; read n' atthi? ² K evam. ³ K -dūtikāpalobhanaṁ.

asakkontā tuṇhī bhavissāmā“ 'ti. Evaṃ brāhmaṇo brāhmaṇiṃ¹ sukānaṃ niyyādetvā vohāratthāya gato. Tassa gatadivasato paṭṭhāya brāhmaṇi aticaritum āradhā, pavisantānaṃ ca nikkhamantānaṃ ca anto n' atthi. Tassā kiriyāṃ disvā Rādhō Bodhisattaṃ āha: „bhātika, amhākaṃ pitā 'sace vo mātā anācāraṃ ācarati vāreyyāthā' 'ti vatvā gato, idāni c' esā² anācāraṃ ācarati, vārema naṃ“ ti. Bodhisatto „tāta, tvaṃ attano avyattatāya bālabbāven' evaṃ vadesi, mātugāmaṃ nāma ukkhipitvā carantāpi rakkhitum na sakkonti, yaṃ kammaṃ kātum na sakkā na taṃ³ kātum vaṭṭatīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Na tvaṃ Rādha vijānāsi aḍḍharatte anāgate,
avyāyataṃ vilapasi, virattā Kosiyāyane ti. 141.

Tattha na tvaṃ Rādha vijānāsi aḍḍharatte anāgate ti tāta Rādha tvaṃ na jānāsi aḍḍharatte anāgate paṭhamayāme yeva ettakā janā āgatā idāni ko jānāti kittakāpi āgamiṣanti, avyāyataṃ vilapasīti tvaṃ avyattavilāpaṃ vilapasi, virattā kosiyāyane ti mātā no kosiyāyaṃ brāhmaṇi virattā amhākaṃ pitari nippemā jātā, sac' assā tasmiṃ sineho vā pemaṃ vā bhaveyya na evarūpaṃ anācāraṃ kareyyā 'ti imaṃ atthaṃ ete hi vyañjanehi pakāsesi.

Evaṃ pakāsetvā ca pana brāhmaṇiṃ saddhiṃ Rādhassa vattum nādāsi. Sāpi yāva brāhmaṇassa anāgamanā yathāruciṃ vicari. Brāhmaṇo āgantvā Poṭṭhapādaṃ pucchi: „tāta kīdisi te mātā“ ti. Bodhisatto brāhmaṇassa sabbaṃ yathābhūtaṃ kathetvā „kin te tāta evarūpāya dussilāyā“ 'ti ca vatvā „tāta amhehi mātuyā dosassa kathitakālato paṭṭhāya na sakkā idha vasitum“ ti brāhmaṇassa pāde vanditvā saddhiṃ Rādhena uppatitvā araṇṇaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. „Tadā pana brāhmaṇo brāhmaṇi ca ete yeva dve janā ahesum. Rādhō pan-Ānando, Poṭṭhapādo pana aham evā“ 'ti. Rādhajātakaṃ.

¹ K -ṇi. ² K vesa. ³ K kamaṃ.

6. Kākajātaka.

Api nū hanukā santā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto sambahule mahallake bhikkhū ārabha kathesi. Te kira gihikāle¹ Sāvatthiyaṃ kuṭumbikā aḍḍhā mahaddhanā aññamaññaṃ sahāyakā ekato hutvā puññāni karontā Satthu dhammadesanaṃ sutvā „mayam² mahallakā, kin no gharāvāsena, Satthu santike ramaṇiye Buddhasāsane pabbajitvā dukkhass³ antaṃ karissāmā“ ti sabbaṃ sāpateyyaṃ puttadhītādīnaṃ datvā assumukhaṃ nātisaṃghaṃ pahāya Satthāraṃ pabbajam yācitvā pabbajimsu, pabbajitvā ca pana pabbajjānurūpaṃ samaṇadhammaṃ na kariṃsu, mahallakabhāvena dhammaṃ pi na pariyāpuṇimsu, gihikāle viya³ pabbajitakāle pi viharapariyante paṇṇasālā kāretvā ekako⁴ ya vasiṃsu, piṇḍāya carantāpi aññattha agantvā yebhuyyena attano puttadārass⁵ eva gehaṃ gantvā bhuñjimsu. Tesu ekassa purāṇadutiyaikā sabbesu pi mahallakatherānaṃ upakārā ahoṣi, tasmā sesāpi attanā laddhaṃ āhāraṃ gahetvā tassā yeva gehe nisīditvā bhuñjanti, sāpi tesam yathāsannihitaṃ sūpavyañjanaṃ deti. Sā aññatarena ābādheṇa phuṭṭhā⁵ kālam akāsi. Atha te mahallakatherā vihāraṃ gantvā aññamaññaṃ gīvāsu gahetvā „madhurahattharasā upāsikā kālakatā“ ti viharapaccante rodantā vicariṃsu. Tesam saddaṃ sutvā ito c⁶ ito ca bhikkhū sannipatitvā „āvuso kasmā rodathā“ ti pucchimsu. Te „amhākaṃ sahāyassa purāṇadutiyaikā madhurahattharasā kālakatā, amhākaṃ ativiya upakārā, idāni kuto tathārūpaṃ labhissāma, iminā kāraṇena rodimhā“ ti āhaṃsu. Tesam taṃ vipākāraṃ disvā bhikkhū dhammasabbhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso iminā nāma kāraṇena mahallakatherā aññamaññaṃ gīvāya gahetvā viharapaccante rodantā vicarantīti“. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kaṭhāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idān⁷ eva te tassā kālakiriyaṃ rodantā vicaranti, pubbe p⁸ ete imāni kākayoniyaṃ nibbattitvā samudde mataṃ nissāya samuddaudakaṃ ussīncitvā⁹ etaṃ niharissāmā“ ti vāyamantā paṇḍite nissāya jīvitaṃ labhiṃsū“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto samudde devatā hutvā nibbatti. Ath¹⁰ eko kāko attano bhariyaṃ kākim ādāya gocaraṃ pariyesamāno samuddatīraṃ

¹ K gihī-. ² K mayhaṃ. ³ so Bp; K gihikāle pi. ⁴ so both K and Bp instead of ekato? ⁵ so Bp; K phuṭṭhā. ⁶ K ussilitvā.

agamāsi. Tasmiṃ kāle manussā samuddatīre khīrapāyāsamacchamaṃsasurādīhi nāgabalikammaṃ katvā pakkamiṃsu. Kāko balikammaṭṭhānaṃ gantvā khīrādīni¹ disvā saddhiṃ kākīyā khīrapāyāsamacchamaṃsādīni paribhuñjītvā bahuṃ suraṃ pivi. Te ubho pi surāmadamattā² „samuddakīlaṃ kiḷissamā“ ti velante nisīditvā nahāyitum ārabhiṃsu. Ath' ekā ūmi āgantvā kākīṃ gahetvā samuddaṃ pavesesi. Tam eko maccho maṃsaṃ khādītvā ajjohari. Kāko „bhariyā me matā“ ti rodi paridevi. Ath' assa paridevanasaddaṃ sutvā bahū³ kākā sannipatitvā „kiṃkāraṇā rodasīti“ pucchiṃsu. „Sahāyikā vo velante nahāyamānā ūmiyā haṭṭā“ ti te sabbe pi ekarāvaṃ ravantā rodīṃsu. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „imaṃ samuddūdaṃ nāma amhākaṃ kiṃ pahoti, udakaṃ ussiñcitvā samuddaṃ tucchaṃ katvā sahāyikaṃ nīharissamā“ ti te mukhaṃ pūretvā pūretvā udakaṃ bahi chaḍḍenti, loṇḍakena ca gale sussamāne utthāy' utthāya thalaṃ gantvā vissamanti. Te hanūsu kilantesu mukhesu sukkhantesu akkhīsu rattesu niddākilantā⁴ hutvā aññamaññaṃ āmantetvā „ambho⁵ mayāṃ samuddaudakaṃ gahetvā bahi pātema, gahita-gahitaṭṭhānaṃ puna udakena pūratī⁶, samuddaṃ tucchaṃ kātum na sakkhissamā“ ti vatvā imaṃ gātham āhaṃsu:

Api nū hanukā santā, mukhaṃ ca parisussati,
oramāma na pārema⁷, pūrat' eva mahodadhīti. 142.

Tattha api nū hanukā santā ti api no hanukā santā ti, api amhākaṃ hanukā kilantā, oramāma na pārema⁸ ti mayāṃ attano balena mahāsamuddaudakaṃ ākaḍḍhema osārema, tucchaṃ pana naṃ kātum na sakkoma, ayaṃ hi pūrat' eva⁹ mahodadhī.

Evaṃ ca pana vatvā sabbe pi te kākā „tassā kākīyā evarūpaṃ nāma tuṇḍaṃ ahoṣi evarūpāni vattakkhīni¹⁰ evarūpaṃ chavisaṇṭhānaṃ evarūpo madhurasaddo, sā no imaṃ corasa-muddaṃ nissāya naṭṭhā“ ti bahuṃ vippalapīṃsu¹¹. Te evaṃ

¹ K birādīni. ² so Bp; K surāmandamattā. ³ K bahu. ⁴ so Bp; K dina-kilantā. ⁵ so Bp; K amho. ⁶ K pūreti. ⁷ Bp harema. ⁸ Bp haremā. ⁹ K pūreteva. ¹⁰ K vaddhakkhīni. ¹¹ K -lavīṃsu.

vippalapamāne samudde¹ devatā bheravarūpaṃ dassetvā palāpesi.
Evam tesam sotthi ahosi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā kākī ayam purāṇadutiyaṃ ahosi, kāko mahallakatthero, sesa-
kākā mahallakattherā, samuddadevatā pana aham evā“ ti. Kāka-
jātakaṃ.

7. Puppharattajātaka.

Na idam dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ ti. Idam Satthā Je-
tavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi.
So hi Bhagavatā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti vutte
„saccaṃ“ ti vatvā „kena ukkaṇṭhāpito sīti“ ca puṭṭho „purāṇadutiya-
kāyā“ ti vatvā „madhuraṭṭharasikā bhante sā itthi, na sakkomi
taṃ vinā vasitun“ ti āha. Atha nam Satthā „esā te bhikkhu anattā-
kārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sūle uttāsito, etaṃ ñeva parideva-
māno kālaṃ katvā niraye nibbatto, idāni taṃ kasmā puna patthesīti“
vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto ākāsatṭhadevatā ahosi. Atha Bārāṇasīyam
kattikarattivārachaṇo sampatto hoti, nagaraṃ devanagaraṃ viya
alamkarimsu, sabbo jano chaṇakīlānissito ahosi. Ekassa pana
duggatamanussassa ekaṃ eva ghanasāṭakayugaṃ ahosi, so taṃ
sudhotam² dhovāpetvā obhañjāpetvā satavalikaṃ saḥassavalikaṃ
kāretvā ṭhapesi. Atha nam bhariyā evam āha: „icchāmi³ ahaṃ
sāmi kusumbharattaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā tava kaṇṭhe laggā
kattikarattivāraṃ caritun“ ti. „Bhadde, kuto amhākaṃ daliddā-
nam kusumbhaṃ, suddhavatthaṃ nivāsetvā kilāhīti“. „Kusum-
bharattaṃ alabhamānā chaṇakīlaṃ na kilissāma, tvaṃ aññaṃ
itthiṃ gaḥetvā kilassū“ ti. „Bhadde, kiṃ maṃ pīlesi, kuto amhā-
kaṃ kusumbhaṃ“ ti. „Sāmi, purisassa icchāya sati kiṃ nāma n'
atthi, nanu rañño kusumbhavatthusmiṃ bahuṃ kusumbhaṃ“ ti.

¹ B² samudda. ² B² suṭṭhuṃ and sudhotam; K suddhotam.

„Bhadde, taṃ tḥānaṃ rakḥhasapariggahītapokkharāṇisadisāṃ, balavā rakkhā, na sakkā upasaṃkamituṃ, mā te etaṃ rucci, yathāladdhen' eva tussassū“¹ ti. „Sāmi rattibhāge andhakāre sati purisassa agamaṇiyaṭṭhānaṃ nāma n' atthīti“. Iti so tāya punappuna kathentiyaṃ kilesavasena vacanaṃ gahetvā „hotu bhadde, mā cintayitthā“² ti taṃ samassāsetvā rattibhāge jīvitāṃ pariccajivā nagarā nikkhamitvā rañño kusumbhavatthum gantvā vatiṃ madditvā antovatthum pāvisi. Arakkhamanussā vati-saddaṃ sutvā „coro“³ ti parivāretvā gahetvā paribhāsivā koṭṭe-tvā¹ bandhi. Pabhātāya rattiyaṃ rañño dassesum, rājā „gaccha-tha, naṃ sūle uttāsethā“² ti āha. Atha naṃ pacchābāhaṃ bandhitvā vajjabheriyaṃ vajjamānāya nagarā nikkhamitvā sūle uttāsesum. Balavavedanā vattanti, kākā sīse nilīyitvā kaṇa-yaggasadisēhi tuṇḍehi akkhini vijjhanti. So tathārūpaṃ pi dukkhaṃ amanasikarivā taṃ eva itthiṃ anussarivā „tāya nāmāpi“³ ghanapuppharattanivatthāya kaṇṭhe āsattabāhuyugalāya sadhiṃ kattikarattivārato parihīno“³ ti cintetvā imaṃ gātham āha:

Na idaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ yaṃ maṃ tudatī vāyaso
yaṃ sāmā puppharattena kattikaṃ nānubhossatī. 143.

Tattha na idaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ yaṃ maṃ tudatī vāyaso ti yaṃ ca idaṃ sūle lagganapaccayaṃ kāyikacetasikadukkhaṃ yaṃ ca lohamayehi viya tuṇḍehi vāyaso tudatī idaṃ sabbaṃ pi mayhaṃ na dukkhaṃ, aduṃ dukkhaṃ, etaṃ yeva pana me dukkhaṃ ti attho, kataṃ: yaṃ sāmā puppharattena kattikaṃ nānubhossati yaṃ sā piyaṅgusamā mama bhariyā ekaṃ kusumbharattaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā evaṃ ghanapuppharattena vatthayugena acchannā maṃ kaṇṭhe gahetvā kattikarattivāraṃ nānubhāvissatī imaṃ mayhaṃ dukkhaṃ, etaḍ eva hi maṃ bādhatīti.

So evaṃ mātugāmaṃ ārabha vippalapanto yeva kālaṃ katvā niraye nibbatti.

Satthā imaṃ dhanuṃadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā idāni jayampatikā, taṃ kāraṇaṃ paccakkhaṃ katvā tḥita-ākāsatṭhadevatā pana aham evā“¹ ti. Puppharattajātakam.

¹ K koddhetvā. ² K nāmam pi. ³ K parihīnā, B² parihīno.

8. Sigāla-jātaka.

Nāhaṃ punaṃ na ca punaṃ tī. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira pañca-satamattā sahāyakā mahāvibhavā seṭṭhiputtā Satthu dhammadesanaṃ sutvā sāsane uraṃ datvā pabbajitva Jetavane antokoṭṭisanthāre vihariṃsu. Ath' ekadivasam tesaṃ aḍḍharattasamaye kilesanissito saṃkappo uppajji. Te ukkaṇṭhitvā attanā jahitakilese puna gaṇhituṃ cittaṃ uppādayiṃsu. Atha Satthā aḍḍharattasamanantare sabbaññūtañānadaḍḍāpikam ukkhi-pitvā „katarāya nu kho ratiyā Jetavane bhikkhū viharantīti“ ajjhā-sayaṃ olokento tesaṃ bhikkhūnaṃ abbhantare kāmarāgasamkappassa uppannabhāvaṃ aññāsi. Satthā ca nāma ekaputtikā itthī attano puttaṃ viya ekacakkhuko puriso cakkhuṃ viya attano sāvake rakkhati, pubbaṇhādisu yasmiṃ yasmiṃ samaye tesaṃ kilesā uppajjanti te tesaṃ kilese tatoparaṃ vaḍḍhituṃ adatvā tasmīṃ tasmīṃ yeva samaye niggāṇ-hāti, ten' assa etad ahoṣi: „ayaṃ cakkavattirañño antonagare yeva corānaṃ uppannakālo viya vattati, idān' eva nesam dhammadesanaṃ kathetvā¹ te kilese niggāṇhitvā arahattaṃ dassāmiti“ so surabhigandha-kuṭito nikkhamitvā madhurassarena „Ānandā“² tī āyasmantaṃ dhamma-bhaṇḍāgārikaṃ Ānandattheraṃ āmantesi. Thero „kiṃ bhante“ ti āgantvā vanditvā atthāsi. „Ananda yattakā bhikkhū antokoṭṭisanthāre viharanti sabbe va gandhakuṭipariveṇe sannipātehitī“. Evaṃ kir' assa ahoṣi: „sac' āhaṃ te yeva pañcasatā bhikkhū pakkosāpessāmi 'Satthārā no abbhantare kilesānaṃ uppannabhāvo nāto' ti saṃviggamānasā dhamma-desanaṃ paṭicchitūṃ na sakkhissantīti“, tasmā „sabbe sannipātehitī“ āha. Thero „sādhu bhante“ ti avāpuraṇaṃ ādāya pariveṇena parive-ṇaṃ āhiṇḍitvā sabbe bhikkhū gandhakuṭipariveṇe sannipāteṭvā Buddhā-sanaṃ paññāpesi. Satthā pallaṃke ābhujitvā² ujum kāyaṃ paṇidhāya silāpaṭhaviyaṃ patitthahamaṇo Sineru viya paññattabuddhāsane nisīdi āvelāvelāyamakayamakā chabbāṇṇabuddharasmiyo vissajjento, tāpi ras-miyo pātimattā chattamattā kūṭāgāraḥpechimattā chijjitvā chijjitvā gaganatalaṃ vijjullatā viya saṃcarīṃsu. Aṇṇavakucchiṃ khobhetvā bālasuriyuggamanakālo viya ahoṣi. Bhikkhusaṃgho pi Satthāraṃ vanditvā garuccittaṃ paccupaṭṭhapetvā rattakambalaśaṇiṃ parikkhipanto viya parivāretvā nisīdi. Satthā brahmassaraṃ nicchārento bhikkhū

¹ so B^p; K katvā. ² K ābhujitvā.

āmantetvā „na bhikkhave bhikkhunā nāma kāmavitakkaṃ vyāpāda-
vitakkaṃ vihiṃsāvitakkaṃ ti ime tayo akusalavitakke vitakketuṃ
vaṭṭati, antouppannakilesa hi parittako ti nātuṃ na vaṭṭati, kilesa
nāma paccāmittasadiṣo, paccāmitto ca khuddako nāma n' atthi,
okāsaṃ labhivā vināsaṃ eva pāpeti, evaṃ evaṃ appamattako
pi kilesa uppajjitvā vaḍḍhituṃ labhanto mahāvināsaṃ pāpeti, kilesa
nāma esa halāhalavisūpamo uppāditacchavikaṇḍunibho¹ āsīvisapaṭi-
bhāgo asaniaggaṃsadiṣo alliyituṃ na yutto, āsaṃkitabbo, uppannupanna-
khaṇe yeva paṭisaṃkhānabalena bhāvanabalena yathā muhuttam pi
hadaye aṭhatvā padumipattā udabindūni viya vivatṭati evaṃ pajahi-
tabbo, porāṇakapaṇḍitāpi appamattakam pi kilesaṃ garahitvā yathā
puna abbhantare n' uppajjati evaṃ niggaṇḥimsū² 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto sigālayoniyaṃ paṭisaṃdhiṃ gahetvā araṇṇiṇe nadītīre
nivāsaṃ kappesi. Ath' eko jarahatthi Gaṅgātīre kālam akāsi.
Sigālo gocarapasuto taṃ sarīraṃ disvā „mahā me gocaro up-
panno“ ti gantvā soṇḍe ḍasi, naṅgalisāya datṭhakālo viya ahoṣi.
So „n' atth' ettha khāditabbayuttakan“ ti dante ḍasi, atṭhimhi
datṭhakālo viya ahoṣi. Kaṇṇe ḍasi, suppakotiyaṃ datṭhakālo viya
ahoṣi. Udaṇe ḍasi, kusūle datṭhakālo viya ahoṣi. Pāde ḍasi, udu-
khale datṭhakālo viya ahoṣi. Naṅgutṭhe ḍasi, musale datṭhakālo
viya ahoṣi. „Etthāpi n' atthi khāditabbayuttakan“ ti sabbattha
assādaṃ alabhanto vaccamagge ḍasi, mudupūve datṭhakālo viya
ahoṣi. So „laddhaṃ dāni me imasmiṃ sarīre muduṃ khādi-
tabbayuttatṭhānaṃ“ ti tato patthāya khādanto antokucchiṃ
pavisitvā vakkahadaḍḍhāni khāditvā pipāsitaḍḍhāni lohitaṃ pivitvā
nipajjitakāle udaraṃ pattharivā nipajjati. Ath' assa etad ahoṣi:
„idaṃ hatthisarīraṃ mayhaṃ nivāsaṃ sukhatāya gehasadiṣaṃ,
khāditukāmatāya sati pahūtaṃsaṃ, kiṃ dāni me aññattha
kamman“ ti so aññattha agantvā hatthikucchiyaṃ yeva maṃsaṃ
khāditvā vasati. Gacchante gacchante kāle nidāghavātasam-
phassena² c' eva suriyarasmisantāpena ca taṃ kuṇapaṃ

¹ Bp uppāditacchavikaṇḍusadiṣo, K uppāṭinatacchavikaṇḍunibho. ² K -phasse.

sussitvā valiyo gaṇhi. Sigālassa pavitṭhadvāraṃ piḥitaṃ. Antokucchi andhakāro ahosi. Sigālassa lokantarikanivāso viya jāto. Kuṇape sussante maṃsam pi sussi. Lohitam pi pacchijji. So nikkhamanadvāraṃ alabhanto bhayappatto hutvā sandhāvanto ito c' ito ca paharitvā nikkhamanadvāraṃ pariyesamāno vicarati. Evaṃ tasmiṃ ukkhaliyaṃ piṭṭhapinḍi viya antokucchiyaṃ sijjamāne¹ katipāhaccayena mahāmegho pāvassi. Atha naṃ kuṇapaṃ temitvā utṭhāya pakatisaṇṭhānena atṭhāsi. Vacca-maggo vivaṭo hutvā tārakā viya paññāyi. Sigālo taṃ chiddaṃ disvā „idāni me jīvitāṃ laddhaṃ“ ti yāva hatthisisā paṭikkamitvā vegena pakkhanditvā vaccamaggaṃ sīsena paharitvā nikkhami. Tassa sambhinnaśarīratā² sabbalomāni vaccamagge alliyimsu. So tālakhandhasadisena nillomena sarīrena ubbigga-citto muhuttaṃ dhāvitvā nivattitvā nisinno sarīraṃ oloketvā „idaṃ dukkhaṃ mayhaṃ na aññena kataṃ, lobhaḥetu lobhakāraṇa³ lobhaṃ nissāya mayā etaṃ kataṃ, ito dāni paṭṭhāya na lobhavasiko bhavissāmi, puna hatthisarīraṃ nāma na pavissāmi“ saṃviggahadayo hutvā imaṃ gātham āha:

Nāhaṃ punaṃ na ca punaṃ na cāpi apunappunaṃ
hatthibondiṃ pavekkhāmi, tathā hi bhayatajjito ti. 144.

Tattha na cāpi apunappunaṃ ti akāro nipātamatto. Ayam paṇ' etissā sakalāya pi gāthāy' attho: ahaṃ hi ito puna tato ca punaṃ ti vuttavārato puna tato pi ca⁴ punappunaṃ vāraṇasarīrasaṃkhātāṃ hatthibondiṃ na pavekkhāmi, kiṃkāraṇa: tathā hi bhayatajjito tathā hi ahaṃ imasmiṃ yeva pavesane bhayatajjito, maraṇabbhayaṇa santāsaṃ saṃvegaṃ āpādito ti.

• Evaṃ ca pana vatvā tato ca palāyitvā puna taṃ vā aññaṃ vā hatthisarīraṃ pi nivattitvā na olokesi, tato paṭṭhāya na lobhavasiko ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā „bhikkhave⁵ antouppannakilesassa nāma vaḍḍhituṃ adatvā tattha tatth' eva niggaṇḍhituṃ

¹ K sijjamāno. ² K saṃsinna- corr. to saṃjinna- over the line and to saṃbhinna- under the line, B saṃbhinna- and sañchinnā-. ³ so B_p; K pāṇalo-.

⁴ so K; B_p iti vuttam tato puna tato pi ca. ⁵ K na bhikkhave.

vattatīti“ vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne pañcasatāpi te bhikkhū arahatte patitṭhahimsu, avasesesu keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesuṃ) „Tadā sigālo aham eva ahoṣin“ ti. Sigāla-jātakaṃ.

9. Ekapaṇṇajātaka.

Ekapaṇṇo ayaṃ rukkhō ti. Idam Satthā Vesāliyaṃ upanissāya mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ viharanto vesālikaṃ duṭṭha-Licchavikumārakaṃ ārabha kathesi. Tasmim hi kāle Vesālinagaram gāvutagāvutantare tihi pākārehi parikkhittaṃ tisu ṭhānesu gopuraṭṭā-lakayuttaṃ¹ paramasobhaggappattaṃ. Tattha niccakālaṃ rajjaṃ karetvā vasantānaṃ yeva rājūnaṃ sattasahassāni sattasatāni satta ca rājāno honti, tattakā yeva uparājāno tattakā senāpatino tattakā bhaṇḍāgārikā. Tesam rājakumārānaṃ antare eko duṭṭha-Licchavikumāro nāma ahoṣi kodhano caṇḍo pharusō daṇḍena saddhīm nāsiviso viya niccaṃ pajjalito. Kodhena tassa purato dve tīni vacanāni kathetuṃ samattho nāma n' atthi, taṃ n' eva mātāpitāro na nātayo na mittasuhajjā sikkhāpetuṃ nāsakkhimsu². Ath' assa mātāpitunnaṃ etad ahoṣi: „ayaṃ kumāro atipharusō sāhasiko, ṭhapetvā Sammāsambuddhaṃ aṇṇo imaṃ vinetuṃ samattho nāma n' atthi, Buddhaveneyyena bhavitabbaṃ“ ti te naṃ ādāya Satthu santikaṃ gaṇṭvā vanditvā „bhante ayaṃ kumāro caṇḍo pharusō kodhena pajjalati, imassa ovādaṃ dethā“ ti. Satthā taṃ kumāraṃ ovadi: „kumāra imesu nāma sattesu caṇḍena pharusena sāhasikena vihetṭhakajātikena na bhavitabbaṃ, pharusavāco nāma vijāta-mātuyāpi pituno pi puttassa pi bhātubhaginīnaṃ pi pajāpatiyāpi mittabandhavānaṃ appiyo hoti amanāpo, ḍasituṃ āgacchanto sappo viya aṭaviyaṃ uṭṭhitacoro viya khādituṃ āgacchanto yakkho viya ca ubbejaniyo³ hutvā dutiyakacittavāre⁴ nirayādisu nibbattati, diṭṭhe yeva ca dhamme kodhano puggalo maṇḍitapasādhito⁵ pi dubbaṇṇo va hoti, puṇṇacandasassirikaṃ pi 'ssa mukhaṃ jālābhīhatapadumaṃ viya malaggaḥṭṭakāṇcaṇḍāsamaṇḍalaṃ viya virūpaṃ hoti, duddasikaṃ kodhaṃ nissāya hi sattā satthaṃ ādāya attanā va attānaṃ paharanti visaṃ khādanti rajjuyā ubbandhanti papātā patanti, evaṃ kodhavasena kālaṃ katvā nirayādisu uppajjanti, vihetṭhakajātīyāpi diṭṭhe yeva dhamme

¹ K gopuraddhālaka-. ² B² na sakkh-. ³ K -niyo. ⁴ so K; B² dutiyacittavāre. ⁵ K -pāsādhito.

garahañ patvā kāyassa bhedañ nirayādisu uppaṇṇanti, puna manussattañ labhivā jātakālato paṭṭhāya rogabahulā va honti¹, cakkhurogo sota-rogo ti ādisu ca rogesu ekato paṭṭhāya ekasmiñ patanti, rogena apari-muttā va hutvā niccadukkhitā va honti, tasmā sabbasattesu metta-cittena hitacittena bhavitabbañ, evarūpo hi puggalo nirayādibhayena parimuccatīti². So kumāro ovādañ labhivā ekovāden' eva nihata-māno danto nibbisevano mettacitto muducitto ahoṣi, akkosantañ pi paharantañ pi nivattivā na olokesi, uddhaṭṭadāṭho viya sappo ala-chinno viya kakkatako³ chinnavisaño viya ca usabho ahoṣi. Tassa tañ pavattim ātvā bhikkhū dhammasabhāyañ kathañ samuṭṭhāpesum: „āvuso duṭṭha-Licchavikumārañ sucirañ pi ovadivā n' eva mātāpitaro na nātimittādayo dametuñ sakkhimsu, Sammāsambuddho pana eko-vāden' eva dametvā nibbisevanañ katvā mattavaravāraṇañ viya samug-gahitānañ cha⁴ kāraṇañ akāsi, yāva subhāsitañ idañ 'hatthidamakena bhikkhave hatthidammo sārīto, ekañ yeva disañ dhāvati puratthimañ vā pacchimañ vā uttarañ vā dakkhiṇañ vā, assadamakena -pe-, go-damakena -pe- dakkhiṇañ vā, Tathāgatena bhikkhave arabatā Sammā-sambuddhena purisadammo sārīto, aṭṭha disā vidhāvati, rūpī rūpāni passati, ayam eva tādiso⁵ -pe-, so vuccati yoggācariyānañ⁶ anuttaro purisadammasārathī⁷, na hi āvuso Sammāsambuddhena sadiso purisa-dammasārathi⁷ nāma atthīti⁸. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhik-khave etarahi kathāya sannisinā⁹“ ti pucchivā „imāya nāmā¹⁰“ 'ti vutte „na bhikkhave idāñ' ev' esa mayā ekovāden' eva damito, pubbe p' ahañ imañ ekovāden' eva damesin¹¹“ ti vatvā atītañ āhari:

Atīte Bārāṇasiyañ Brahmadaṭṭe rajjañ kārente Bodhisatto udiccabrahmaṇakule nibbattivā vayappatto Takkaṣilāyañ tayo vede sabbasippāni ca uggaṇṇhitvā kañci kālāñ gharāvāsañ vasitvā mātāpitunnañ accayena isipabbajjañ pabba-jitvā abhiññā ca samāpattiyo ca¹² nibbattetvā Himavante vāsañ kappesi. Tattha cirañ vasitvā loṇambilasevanatthāya jana-padañ āgantvā Bārāṇasiñ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase sunivattho supāruto tāpasākappasampanno bhikkhāya nagarañ

¹ K vā hoti, B^p ca honti. ² K na parimuccantīti, B^p muccati iti. ³ so B^p; K kakatako. ⁴ so K; B^p samuggahitānañ. ⁵ K tādīsā. ⁶ B^p yogāvacariyā-.

⁷ K -thī ⁸ K omits ca.

pavisitvā rājadvāraṃ pāpuṇi. Rājā sihapāñjarena¹ oloken-
 taṃ disvā iriyāpathe pasīditvā „ayaṃ tāpaso santindriyo santa-
 mānaso yugamattadaso² padavāre padavāre sahaṣṣatthavikaṃ
 ṭhapento viya sihavijambhitena āgacchati, sace santadhammo
 nāṃ³ eko atthi imassa ten' abbhantarena bhavitaḥṭṭha⁴ ti cinte-
 tvā ekaṃ amaccaṃ olokesi. So „kiṃ karomi devā“ 'ti āha.
 „Etaṃ tāpasaṃ ānehīti“. So „sādhū devā 'ti Bodhisattaṃ
 upasaṃkamitva vanditvā hatthato bhikkhābhājanaṃ gahetvā
 „kiṃ mahāpuñṇā“ 'ti vutte „bhante rājā pakkosati“ āha.
 Bodhisatto „na mayaṃ rājakulūpagā, hemavatakā nāṃ⁵ amhā“
 'ti āha. Amacco gantvā taṃ atthaṃ rañño ārocesi. Rājā „añño
 amhākaṃ kulūpako n' atthi, ānehi naṃ“ ti āha. Amacco gantvā
 Bodhisattaṃ vanditvā yācitvā rājanivesanaṃ pavesesi. Rājā
 Bodhisattaṃ vanditvā samussitasetacchatte kañcanapallamaṃ
 nisīdāpetvā attano paṭiyattaṃ nānaggarasabhojanaṃ bhojetvā
 „bhante kuhiṃ vasathā“ 'ti pucchi. „Hemavatakā mayaṃ mahā-
 rājā“ ti. „Idāni kahaṃ gacchathā“ 'ti. „Vassārattānuruṇaṃ
 senāsanaṃ upadhārema mahārājā“ 'ti. „Tena hi bhante amhākaṃ
 nēva uyyāne vasathā“ 'ti paṭiñṇaṃ gahetvā sayam pi bhuñjitvā
 Bodhisattaṃ ādāya uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ māpetvā rattit-
 ṭhānadivāṭhānāni⁶ kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā uyyāna-
 pālaṃ paṭicchāpetvā nagaraṃ pāvisi. Tato paṭṭhāya Bodhisatto
 uyyāne vasati. Rājāpi 'ssa divase divase dvatikkhattuṃ upaṭ-
 ṭhānaṃ gacchati. Tassa pana rañño duṭṭhakumāro nāma putto
 ahosi caṇḍo pharuso, n' eva rājā dametuṃ asakkhi na sesaṇā-
 takā. Amaccāpi brāhmaṇagahapatikāpi ekato hutvā „sāmi,
 mā evaṃ kari, evaṃ kātuṃ na labbhā“ ti kujjhitvā kathentāpi
 kathaṃ gāhāpetuṃ na sakkhiṃsu. Rājā cintesi: „ṭhapetvā
 mama ayyaṃ sīlavantaṃ tāpasaṃ añño imaṃ kumāraṃ dametuṃ
 samatto nāma n' atthi, so yeva naṃ damessati“ so kumāraṃ
 ādāya Bodhisattassa santikaṃ gantvā „bhante ayaṃ kumāro caṇḍo

¹ K sihapāñjareṇa. ² Bp -dasso. ³ both K and Bp -divāṭṭhā-.

pharuso, mayam imam dametum na sakkoma, tumhe tam ekena upāyena sikkhāpethā“ 'ti kumāram Bodhisattassa niyyādetvā pakkāmi. Bodhisatto kumāram gahetvā uyyāne vicaranto ekato ekena ekato ekenā 'ti dvīhi yeva pattehi ekam nimbapotakam disvā kumāram āha: „kumāra etassa tāva rukkhassa potakassa paṇṇam khāditvā rasam jānāhīti“. So tassa ekam paṇṇam samkhāditvā rasam jātva dhīti saha khelena bhūmiyam nuṭṭhubhi¹, „kim etaṃ kumārā“ 'ti vutte „bhante idān' ev' esa rukkho halāhalavisūpamo, vaḍḍhanto pana bahū manusse māressatīti“ nimbapotakam uppāṭetvā hatthehi parimadditvā imam gātham āha:

Ekapaṇṇo ayaṃ rukkho na bhūmyā caturaṅgulo
phalena visakappena, mahāyam kim bhavissatīti. 145.

Tattha ekapaṇṇo ti ubhosu passesu ekekaṇṇo, na bhūmyā caturaṅgulo ti bhūmito caturaṅgulamattam pi na vaḍḍhito, phalenā ti palāsena, visakappenā ti halāhalavisadāsena, evam khuddako² pi samāno evarūpena tittakena paṇṇena samannāgato ti attho, mahāyam kim bhavissatīti yadā paṇāyam vuddhippato mahā bhavissati tadā kim nāma bhavissati, addhā manussamāraṇako³ bhavissatīti evam uppāṭetvā madditvā chaḍḍesi⁴ ti āha.

Atha nam Bodhisatto etad avoca: „kumāra tvaṃ imam nimbapotakam 'idān' eva evam tittako, mahallakakāle kuto imam nissāya vaḍḍhīti' uppāṭetvā madditvā chaḍḍesi⁵, yathā tvaṃ etasmiṃ paṭipajji evam eva tvaṃ⁶ raṭṭhavāsino pi 'ayaṃ kumāro daharakāle yeva evam caṇḍo pharuso, mahallakakāle rajjam patvā kim nāma karissati, kuto amhākam etaṃ nissāya vaḍḍhīti' tava kulasantakam rajjam adatvā nimbapotakam viya tam⁶ uppāṭetvā raṭṭhā pabbājanīyakammaṃ⁶ karissanti, tasmā nimbarukkhapaṭibhāgataṃ hitvā ito paṭṭhāya khantimettānuddayasampanno hohīti“. So tato paṭṭhāya nihatamāno nibbisevano khantimettānuddayasampanno hutvā Bodhisattassa ovāde thatvā

¹ K nuṭṭhabhi, B nuṭṭhubhi. ² so B; K khuddakena. ³ K manussā-. ⁴ K chaḍḍhesin, B chaṭṭesi. ⁵ K chaḍḍhesi, B chaṭṭesi. ⁶ so both K and B.

pitū accayena rajjam patvā dānādīni puñṇakammāni katvā yathā-kammaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā „na bhikkhave idān' ev' esa duṭṭha-Licchavikumāro mayā damito, pubbe pi ahaṃ etaṃ dāmeṣi yevā“ 'ti vatvā jātakam samodhānesi: „Tadā duṭṭhakumāro ayaṃ Licchavikumāro ahoṣi, rājā Anando, ovādaḍḍāyakatāpaso pana ahaṃ evā“ 'ti. Ekapaṇṇajātakam.

10. Sañjīvajātaka.

Asantaṃ yo paggaṇhātīti. Idam Satthā Veluvane viharanto Ajātasattussa rañño asantapaggahaṃ ārabha kathesi. So hi Buddhānaṃ paṭikaṇṭakabhūte dussile pāpadhamme Devadatte paśīditvā taṃ asantaṃ asappurisaṃ paggayha „tassa sakkāraṃ karisāmi“¹ bahuṃ dhanam pariccajivā Gayāsise vihāraṃ kāretvā tass' eva vacanaṃ gahetvā pitaraṃ dhammarājānaṃ sotāpaṇṇaṃ ariyasāvaṃ kaṃ ghātetvā attano sotāpattimaggassa upanissayaṃ chinditvā mahāvināsaṃ patto. So hi „Devadatto paṭhavipavittḥ“² ti sutva „kacci nu kho mam pi paṭhavi gileyyā“³ 'ti bhūtatasi rajjasukhaṃ na labhati, sayane assādaṃ na vīdati, tibbakāraṇābhūtanū⁴ hatthipoto viya kampaṇāno vicarati. So paṭhaviṃ phalamānaṃ viya avicijālaṃ nikkhamantaṃ viya paṭhaviyā attānaṃ gilīyamānaṃ viya ādittāya loha-paṭhaviyā uttānaṃ nippajjāpetvā ayaṃ sūlehi koṭṭiyamānaṃ viya ca samanupassi. Ten' etassa⁵ paṭhakukkuṭassēva muhuttam pi kampaṇānaṃ avatthānaṃ nāma na hoṣi. Sammasambuddhaṃ passitukāmo khamāpetukāmo paṇhaṃ pucchitukāmo ahoṣi, attano aparādhamaḥanta-tāya upasāṃkamitūṃ na sakkoti. Ath' assa Rājagahaṇagare⁶ katti-karattivāre sampatte devanagaraṃ viya nagare alaṃkate mahātale amaccagāparivutassa kaṇṇanāsane nisinnassa Jivakaṃ⁷ Komārabhaccaṃ⁸ avidūre nisinnaṃ disvā etad ahoṣi: „Jivakaṃ⁹ gahetvā Sammasambuddhaṃ passissāmi, na kho pana sakkā mayā ujukam eva vattum: 'ahaṃ samma Jivaka sayam gantūṃ na sakkomi, ehi maṃ Satthu santikaṃ nehi' pariyāyena pana rattisampadaṃ vaṇṇetvā¹⁰ 'kaṃ¹¹ nu kho aṇṇa

¹ K - tuṇṇo. ² K tetetassa. ³ K - naṅgare. ⁴ K jivikaṃ. ⁵ K - bhaṇḍaṃ.

⁶ K vaṇṇetvā. ⁷ K kin.

mayam samanāṃ vā brāhmaṇāṃ vā payirupāseyyāma yaṃ no payirupāsantānaṃ¹ cittaṃ paśideyyā' 'ti vakkhāmi, taṃ sutvā amaccā attano Sattthārānaṃ vaṇṇaṃ kathessanti, Jīvako pi Sammāsambuddhassa vaṇṇaṃ kathessati, atha naṃ gahetvā Satthu santikaṃ gacchissāmīti² so pañcahi padehi rattiṃ vaṇṇesi:

„Lakkhaṇā vata bho dosinā ratti,
abhirūpā vata bho dosinā ratti,
dassanīyā³ vata bho dosinā ratti,
pāsādikā vata bho dosinā ratti,
ramaṇīyā⁴ vata bho dosinā ratti,

kaṃ nu khv-ajja mayhaṃ³ samanāṃ vā brāhmaṇāṃ vā payirupāsato cittaṃ paśideyyā⁴“ 'ti. Ath' eko amacco Purāṇassa Kassapassa vaṇṇaṃ kathesi eko Makkhaligosālassa eko Ajitakesakambalassa eko Kakudhakaccāyanassa eko Sañjayabelatthiputtassa eko Nāthaputtaniganṭhassa 'ti. Rājā tesāṃ kathaṃ sutvā tuṇhī ahosi. So hi Jivakass' eva mahā-amaccassa kathaṃ paccāsimasati. Jivako pi „raṇṇo maṃ ārabba kathite yeva jānissāmīti“ avidūre tuṇhī nisīdi. Atha naṃ rājā āha: „tvam pana samma Jivaka kiṃ tuṇhīti“. Tasmiṃ khaṇe Jivako utthāyāsānā yena Bhagavā ten' añjalim paṇāmetvā „eso deva araham Sammāsambuddho ambhākaṃ ambavane viharati saddhiṃ aḍḍhatelasehi bhikkhusatehi, taṃ ca pana Bhagavantam evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato“ ti nava arahādiguṇe vatvā jātito paṭṭhāya pubbanimittā-dibhedam Bhagavato ānubhavam pakāsetvā „taṃ Bhagavantam devo payirupāsatu, dhammaṃ suṇātu, pañham pucchātū“ 'ti āha. Rājā sampunṇamanoratho hutvā „tena hi samma Jivaka hatthiyānāni kappā-pehīti“ yānāni kappāpetvā mahantena rājānubhāvena Jivakambavaṇaṃ gantvā gandhamanḍalamālehi⁴ bhikkhusaṃghaparivutaṃ Tathāgataṃ disvā santavīcimajjhe mahaṇṇavaṃ viya niccalaṃ bhikkhusaṃghaṃ ito⁵ ito ca anuviloketvā „evarūpā nāma me parisā na diṭṭhapubbā“ ti iriyāpathe yeva paśiditvā saṃghassa añjalim paggaṇhitvā thutim katvā Bhagavantam vanditvā ekamantaṃ⁶ nisinnā sāmāññaphalapañham pucchi. Ath' assa Bhagavā dvīhi bhāṇavārehi patimaṇḍetvā Sāmāññaphalasuttantaṃ kathesi. So suttapariyosāne attamano Bhagavantam khamāpetvā utthāyāsānā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Sattthā acirapakkantassa raṇṇo bhikkhū āmantetvā „khat' āyaṃ bhikkhave rājā,

¹ so PP; K -pāsento. ² K -nīyyā. ³ K mayam. ⁴ K -mālehi.

sac' āyaṃ bhikkhave rājā issariyakāraṇā pitaraṃ dhammikaṃ dhamma-rājānaṃ jīvitaṃ na voropessatha inasmiṃ yeva āsane virajaṃ vītamalaṃ dhammacakkhuṃ uppajjissatha, Devadattam pana nissāya asantaṃ paggaḥaṃ katvā sotāpattiṃ phalā parihiṇo¹ ti āha, Punadivase bhikkhū dhammasabbhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āruso Ajātasattu kira asantaṃ¹ paggaḥaṃ katvā dussīlaṃ pāpakammaṃ Devadattam nissāya pitu-ghātakammasa katattā sotāpattiṃ phalā parihiṇo Devadattena nāsito rājā“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“² ti vutte „na bhikkhave Ajātasattu idān' eva asantaṃ¹ paggaḥaṃ katvā mahāvīnāsaṃ patto, pubbe p' esa asantapaggahen' eva attānaṃ nāsesīti“³ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhave brāhmaṇakule nibbattitvā vāyapatto Takkaṣilaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṃ disāpāṃmokkha ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippaṃ vāceti. Tesu māṇavesu Sañjīvo nāma māṇavo atthi. Bodhisatto tassa matakūṭṭhāpanamantaṃ adāsi. So utṭhāpanamantaṃ eva gahe-tvā paṭibāhanamantaṃ pana agahetvā² ekadivasaṃ māṇavehi sad-dhiṃ dāruatthāya araṇṇiṃ gantvā ekaṃ matavyaggaṃ disvā māṇave āha: „bho imaṃ matavyaggaṃ utṭhāpessāmīti“. Mā-ṇavā „na sakkhissasīti“³ āhaṃsu. „Passantānaṃ nēva vo utṭhā-pessāmīti“. „Sace māṇava³ sakkosi utṭhāpehīti“ evaṃ ca pana vatvā te māṇavā rukkaṃ abhirūhiṃsu. Sañjīvo mantaṃ pari-vattetvā matavyaggaṃ sakkharāya pahari. Vyaggaḥ utṭhāya vegenāgantvā Sañjīvaṃ galaṇāliyaṃ dāsivā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpe-tvā tatth' eva pati. Sañjīvo pi tatth' eva pati. Ubho pi ekaṭ-ṭhāne yeva matā nipajjiṃsu. Māṇavā dāruṃ⁴ ādāya gantvā taṃ pavattiṃ ācariyassa ārocesuṃ⁵. Ācariyo māṇave āmantetvā „tātā asantapaggahakāraṇā nāma ayuttatṭhāne sakkārasammānaṃ karonto evarūpaṃ dukkaṃ paṭilabhatī⁶ yevā“³ ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ so Bp; K asanta. ² so Bp; K gahetvā. ³ K -vā. ⁴ K dārū, Bp dārūni.

⁵ K ārocesi. ⁶ K -labhanti.

Asantaṃ yo paggaṇhāti asantaṃ c' ūpasevati¹
 tam eva ghāsaṃ kurute vyaggho Sañjīviko yathā ti. 146.

Tattha asantaṃ ti tīhi duccaritehi samannāgataṃ dussilaṃ pāpadhammaṃ, yo paggaṇhātīti yaṃ khattiyādisu yo koci evarūpaṃ dussilaṃ pabbajitaṃ vā cīvarādisampadānena gabaṭṭhaṃ vā uparajjasenāpatitṭhānādisampadānena paggaṇhāti sakkārasammānaṃ karotīti attho, asantaṃ c' ūpasevatīti¹ yo ca evarūpaṃ asantaṃ dussilaṃ upasevati bhajati payirupāsati, tam eva ghāsaṃ kurute ti tam eva asantaṃ sampaggahantaṃ yo dussilo pāpappuggalo ghasati saṃkhādāti vināsaṃ pāpeti, kathaṃ: vyaggho Sañjīviko yathā ti yathā Sañjīvena māṇavena mantaṃ parivattetvā matavyaggho Sañjīviko² jīvitasampadānena sampaggahito attano jīvitadāyakaṃ³ Sañjīvaṃ eva jīvitā voropetvā tatth' eva pātesī evaṃ añño pi yo asantasampaggahaṃ karoti so dussilo taṃ attano sampaggahaṃ eva vināseti, evaṃ asantasampaggāhikā vināsaṃ pāpupantīti.

Bodhisatto imāya gāthāya māṇavaṇaṃ dhammaṃ desetvā dānādāni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi imaṃ dhammadesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ sanodhānesi:
 „Tadā matavyagghupatṭhako māṇavo Ajātasattu ahosi, disāpāmoḁkko ācariyo pana ahaṃ evā“ ti. Sañjīvajātakaṃ. Kakaṇṭakavaggo pannarasamo. Ekanipātaṇṇanā niṭṭhitā.

¹ so BP; K vūpa-. ² K jīviko. ³ K jīvitadāyakaṃ.

